Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

LCN
1509

1939

ԹՈՒՂԹԱՑ

ԸՆԹԵՑՔԱՑ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑԱՑԱՑ

Ընտրեալ երիցս երանելոյ առ յԱյրարատեան վերոյ տեառն Ներսիսի Շնորհալւոյ։

ԹԷՈՒ ՀԱՅՈՑ ՅԻՆԹԻՒ ԳՈՒՐՈՒ։

Ընդունելի լինի ընդհանրական գրեալ առ հաւատացեալս ամենայն եկեղեցական և առ քաղաքական վանս ուղիղ հաւատոյ և բարի վարուց։

Ցերկրպագումն՝ լծուղիք միաբանութեան գրեալ առ յոյնս՝ վասն միութեան եկեղեցւոյ։

Ցերրորդումն՝ լծուղիք առանձնականք գրեալ առ մանաւանդ անձինս՝ ի զանազան պետս։

11830

Гос. Библиотека
ZMUR-ARAKEL

1865. ՃՅԺԵ։

41509-60

3B 1511

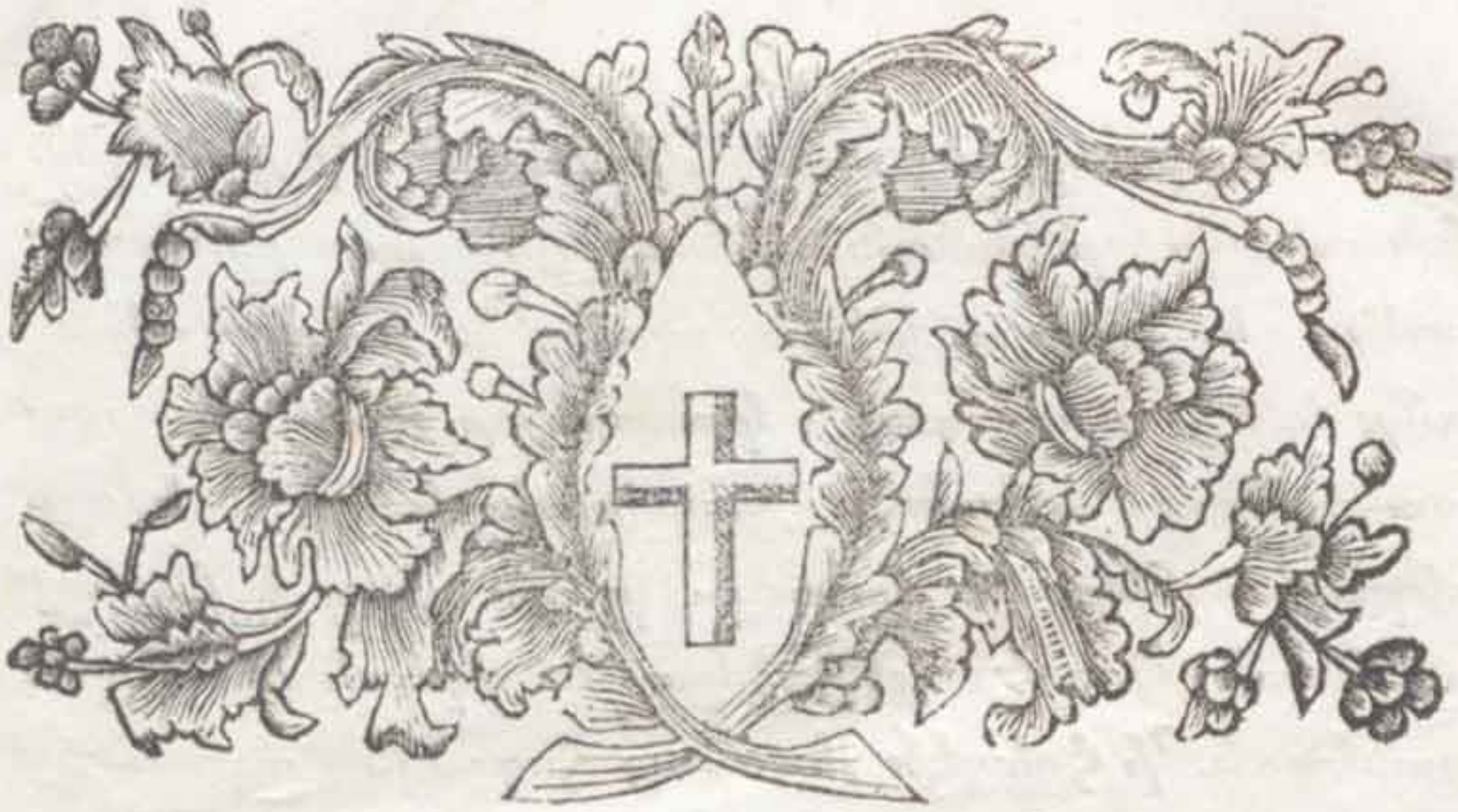

Վասն լինելոյ ընդհանրական՝ դիւրաքի համարուղիկոսի Հայոց առ Համնրէն
Հայսմաւորս ասիճս՝ որոց անուանքն Հաւատացաւ.
Նմին ի Տէառնէ։

ԿԵՐՊԱՐԱՆ ՀՆԱԳԱՆԴԱՑ ՔՐԻՍՏՈՍՈՅ
ՆԱՒ ՕՐԱ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱՑԱՐՔ ՆՈՐԻՆ՝
ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԻՆԱՄԱՆ ՀՐՃԱՆԻՔ։ ԸՆԴՀԱՆ-
ՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՔԵԼՈՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆԱՑԴ ԱՌԵԼԻՑ, ՈՐՔ
ՅԱՐԻՒԵԼԻՆ՝ Ի ԱՌԻՀԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԴ ՀԱՅՍՄԱՆԵԱՑՑ
ԲՆԱԿԵԱԼՔ. ԵՒ ՈՐՔ ՅԱՐԻՒՄՏԵԱՆ ԿՈՂՄԱՆԴԴ ՍԱՀԵԱԼՔ
ՆԺԴԵՀՈՒԹԵԱՄԲ. ԵՒ ՈՐՔ Ի ՄԻՋԵՐԿՐԵԱՅՆ՝ Ի ՄԴՋ ՍԱ-
ԼԱԵԼՈՒ ԱԶԱՆՑ ՍՈՒՐՍԱԲԵՐԵԱԼՔ. ԵՒ ՈՐՔ ՅԻՒՍԱԿԱՆ-
ՋԻՒ ՅԵՂԵՐՍ ԱՇԽԱՐՀԱՑ ԸՍՏ ՄԵՂԱՑ ՄԵՐՈՑ ՁՐՈՒԵԼՔ՝
Ի ՔԱՂԱՔՍ ԵՒ Ի ԴՂԵԱԿՍ, Ի ՁԻՒՂՍ ԵՒ ՅԱԶԱՐԱԿՍ,
ՈՐՈՑ ԱՅԺՈՑԻԿ ԱՆՁՆԵՑՈՒՆՑ՝ ՎԱՀԱՆԱՅԱՏԵՍԱՑ ԵՒ
ՎԱՀԱՆԱՅԻՑ, ՎԱՌԱԿԱՆԱՑ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՑՆՈՑ, ԻՇԽԱՆԱՑ
ԵՒ ԻՇԽԵՑԵԼՈՑ, ՁԻՆՈՒՈՐԱՑ ԴԱՍՈՒՑ՝ ՀԻԱՒԱՐԺԻՑ ԵՒ
ՀԵԱՒԱԿԱՑ, Զ ՈՒՍՈՒՄԵՍԱՑ ԵՒ ԶՈՐԾԱԿԱԼԱՑ, ՈՒՍ-
ՈՒՑԻՉՔ ԵՒ ԵՐԿՐԱԶՈՐԾՈՑ, ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱՑ ԵՒ Ա-

թուեսասպիսոյց և որոց սկսանգամ ՚ի գանազան
Հանապարհս ընթանան կենցաղոյն՝ ըստ ընտրու-
կամաց և յօժարութեան, արանց և կանանց, ման-
կանց և երիտասարդաց, կատարելոց և ծերոց, որք
ըստ օրինաց աշխարհի ժառանգութիւն և որք
պերճահարկիք են վարուք. Աղջկն սիրոյ և խաղա-
ղութեան հայցէ յՈՂորմիկէ և փրկական Արեւոյ
գնանէս, և ՚ի հրեղէն լեզուաց հոգւոյն ընդունո-
ւցց Ուսուցչական հշխարութեան, և ՚ի տուրբ լուսա-
ւորչին մերոյ Ա.ՂԷս և Ա.ՊԹուդեայ:

Արդ առաջի պարտաւորք յայտնեան՝ որ առա-
ւաջ, յայտագս որոց ձերոց փրկութեան, քան
նաև զանգնջս մերոց ձերոց յանդիմանութեան առա-
ւաջ-այնոց բանիցս այսուհետ՝ զոր հանդերձեալ
եմք ՚ի պատասխանոյ առաջի գնել առաջի
ձեր: Արդէս զի՝ առաջնորդեալք մեօք ՚ի շահու
պարարութեան՝ արժանի եղիցի իւրաքանչիւրում
՚ի ձէնջ՝ ոմոյ օթևանոց առ Հօրն երկնաւորի լինել
ժառանգաւոր:

Հայցեմ և ես յամենեցունց՝ աղօթս առնել և
վասն մեր, քարոզք առ առաջոյ զհաւատ առն-
սեսութեանն՝ որ վասն ձեր, յորժամ կոչեցեալ
պահանջիցէ ՚ի մէնջ:

Վասնսեսութեան լեցի առնեցուն ձեզ. զի հայրն
մեր հոգևոր և եղբայրն ըստ մարմնոյ՝ արբասքան
կաթուղիկոսն Վրիգորիս, Ա.ՊԹուականն և արեան-
առուն մեծի լուսաւորչին հայոստանեցւոց, և հա-
մանման նմին՝ մաքրութեամբ անձին և խնամու-

Թեոդոս, այն՝ որ բարուք Տովեաց երկայն ժամա-
նակաւ զՀօտդ բանտուց, զոր եւ ցնա Պրիսկոս
ըստ պետրոսի՝ թէ արուածեա զոչխարս իմ : Ասդ
հաւեալ ի կատարումն Տաւակի՝ ըստ Աղաղե-
ոսայն կարգի, նախ քան զվախճանն ազդումն եղեալ
նմա ի հոգւոյն, կոչեաց զեպիսկոպոսունս և զվար-
դապետս և զՀայր սրբոյ լերինն, և ըստ ի յայլ
կողմանց : Ոչ թէպէտ և մեք ի բազում անգամ
կոչմանէ նորին յայտուիկ՝ Հրաժարեցաք յառաջին
ժամանակին, անարժան զանձն վարկանելով : Ապայն
յայժմու՝ անդամոյ բանադրեալ զմեզ՝ ինքն և
ժողովք Աղիսկոպոսացն, ձեռնադրեաց զմեզ ա-
նարժանութիւն յաթոռ Աղիսկոպոսութեան ազ-
գիս Հայկայ և ասէն Լուսաւորչայ :

Ոչ իբրև կատարեաց զգործ Հրամանին՝ որ ազ-
դեցաւ նմա ի վերուստ, յետ երից ամաց վախե-
ցաւ իբր կոչմամբ առ Պրիսկոս, զասուրութեամբ
ընդ Հարսն՝ Հայրապետս. ընդ առաքեալսն՝ երկո-
տասնից լուսիս. ընդ Հալածեալսն վասն արդա-
րութեան՝ Համբերօղն ի Հալածանս, և ի զանազան
փորձութիւնս ի Հակառակացն Աչխարհութեան.
ընդ վարուապետսն՝ պատեալն յաստուծոյ և
ի մարդկանէ ի կեանս : Որոյ և մահ՝ պատուական
եղև առաջի Տեառն, քան զերթալուստ սրբոցն,
զորոց առ մարգարէն : Ինքն նաւս Հաստատ ընդ
ծով աշխարհի՝ Հոգւովն սրդակի նաւա-
պետեալ Աչխարհութեամբ և առաքինութեամբ,
Հայս անվնաս յանդրցի և յաստանց աբեաց նաւա-

հանգիստն. և զմեզ եթող ի տաժանելի և յաղ-
ցատար կեանս ի միջ օձից և կարճաց, և զանազան
խածանօղ գազանաց, երեւելեաց և աներեւութից.
և ոչ այս միայն, այլև ծանրութեան բեռանց ի
ներքոյ՝ հոգևոցաց և մարմնաւորաց: Յորոց կրկին
թեթևացեալ ինքն Քրեաս յիմանալեացն կայան-
մերուն տևար և անզօր անձին յանձն առնել
բառնալ թիկանց զծանրութիւն հոգւոց ամենայն
նկեղեցեաց:

Եւ իմ յայտնիկ եղեալ զարհուրիմ ասելս
զայն և զերկիւղ գաւառականին առաջոյ զմտաւ
ածելով, որ վասն հոգւոց և առաջնորդաց՝ ի
հին և ի նոր կտակարանս ասացեալ: Ինչ զի ոչ
առ քուն աչաց՝ կամ նինջ արտեւանաց յերկի-
ղէ այսոցիկ՝ էարչարեալ ոգւոյ իմոյ:

Վասնզի՝ ի բազում և ի զանազան բաժանին
առաւանս և իրս մի գործ տեսչութեան ոգւոց՝ որ
կոչի Առաքելութիւն և Հայրապետութիւն,
Նախնութիւն և Հաւհանայութիւն. և մի
քան զմի առաւելեալ և նուազեալ: Վասնզի՝ որ
վեցն է ի տուս, ծանրագոյնն քեռանց է ի ներքոյ.
արուէս պարտաւորող զամենայնն: Ահագին ըստ զոլ-
ծոյն՝ առաւանաւորութիւնքն մի և նոյն են իրա-
քանչիւրացն՝ Վարդապետութեանն և Հաւհանայա-
տութեանն:

Վասնզի՝ վերակոչեն ծնօղ, դաստեակ, վարդա-
պետ, քժիշկ, դէտ, հովիւ, առաջնորդ, միջնորդ,
դատաւոր, և այլ ևս յոլովագոյն անուանս, որոնք

խորհուրդ ածաւալութեանն կատարի, և օրհնէք
Աբեղեցւոյ Պրիսառի ամբողջ ձայ։

Եւ արդ՝ զինչդ օտար եղեալց ՚ի մօրէ՝ կարի-
ցէ լինել որք ծնօղ, կամ դայեակ ըստ Պօղոսի.
զի ասէ՝ որդեակք իմ, զորս երկիւեմ վերստին մին-
չև նկարեցայ Պրիսառս ՚ի ձեզ. և դարձեալ որ-
պէս դայեակ մի՝ որ սնուցանիցէ զմանկուն, այն-
պէս գթացաք ՚ի ձեզ։ Օ՜ի ծնեալքն բնութեամբ
սիրեն զծնօղսն. և ընեալքն զդայեակսն։ Այլ առ-
որս փոխանակ սիրոյ՝ աստեղութիւն և օտարութիւն,
զինչ յայս գոյ ծնանելոյ զայնպիսիսն վերստին՝ առ-
ատածելոյն բանիւն յաստիսարութիւն, կամ
մանուանելոյ Հայրօրէն ուսմամբ և երկիւղիս
սեառն գնաս։

Ամենեւին հնար է՝ լինել վարդապետս և ուսուցիչ
և քարոզ, եւանել ըստ Հրամանին աստուծոյ ՚ի վե-
րայ բարձու լերին Սիովն՝ որ է Աբեղեցի աստղ,
և բարձրացուցանել զբարբառ աւետարանին և ոչ
երկնչել. կամ ըստ Պօղոսի՝ որ առ Տիմոթէոս՝ քա-
րոզել զբանն ՚ի ժամու և ՚ի տարաժամու. յանդի-
մանել առատել և մխիթարել. ուր աշակերտեալքն
ցրուեալք են, և ոչ ժողովեալք ՚ի վարժարանի. և
ոչ սերտալք վարժից Հշմարիտ իմաստութեանն, այլ
առաքեան և հանդրուանեան. և առ չարքն
կատարեալք, և ՚ի բարեաց տղայացեալք։

Օ՜իարդ բժշկական գործոյն կարեմք լինել հա-
մարձ՝ առ Հիւանդացեալ ոգին ՚ի խայթմանէ կա-
տակի վիշապին, ՚ի բնաւորականաց՝ կամ յանբեհա-

կանացն ախտից բժշկել զանազան, ու՛ր ախտացեալ լիքն
ուչ միայն ուչ են՝ ի նմանէր առողջարար ազուեսոյն
հոգևոր բժշկաց, այլև զժկամակ լինելն յաղթութեան
զերազոյն օգտակարութեամն, եթէ ոք մատուցանէ ու-
ցս յանդիմանութեանն կամ խրատ՝ ըստ առաքե-
առաքելոյն նմանութեան, որոց զսուտ մաղձիւք ա-
պականեալք լինեն։ Եւ ուչ միայն այս, այլև ընդ-
դիմաբանեն եւս նոցին, թէ բժիշկ՝ նախ զանձն քո
բժշկեա՛ յայդպիսի ցաւոց, և ապա առնս մատիցես
յանդիմանօղ քո բանիւ։

Կամ զինչ ասիցէ այնքան հեռացեալց ի միջոյ առ-
ջեաւ և միտս՝ հնարս է լինել զդեղս, ըստ հրամա-
նին առաքելոյ՝ որ առ Տիմոթէոս, թէ՝ որդի մար-
գոյ զկնի կացուցի զքեզ առանձինն իսրայէլի, զի թէ
ուչ ազատեսուր ասցէ ոգոյ արտացեա նոցա զդարմանակա-
լութիւն և զառաւտակ թշնամեացն, և նոքա ապան-
ցին՝ կամ զերբեցին, զարիւն նոցա ի ձեռաց քոց
խնդրեցից։ Ա՛ի միայն ունիմք միխիթարութիւն յայ-
սոսիկ զինս բանն՝ զոր ասէ Աստուած առ այն
մարգարէ, զի թէ զձայն բարբառոյ քո լսեցեն,
և անզգոյշ եղեալ կորիցեն, զոս զանձն քո ապա-
րեցուցեր՝ ասէ, և արեան իւրեանց ինքեանք լինին
պարտականք։

Օ՛իմարդ հնարս է մեզ և զհովուութեանն օրէն
լսել ի վայրի գաւարոջ աստուածային օրինացն
հանգուցանել, և կենդանատուր ջրով հոգւոյն խմա-
ստութեամբ սնուցանել, զգայլսն հալածել, և զա-
վերատուրսն բժշկել, ի բացեայ լինելով հովիւին և

հօտից յոյժ հեռաւորութեամբ ի միմեանց։

Օ՜ իմայր կարել ի մեզ լինել առաջնորդ այն-
պիսեաց՝ որք ոչ զինի հեռից առաջնորդին յօժա-
րին ընդ ամպոտնակսն ընթանալ ճանապարհ՝ որ
առնի հաւատացանէ յերկինս, այլ ընդ լայն և ընդ
արգաւակ սրտիւայն՝ որ հաւատացանէ յաւուրս դժոխոց։

Պրակս կարապետք լինել միջնորդ ի մէջ առ-
ածոյ և մարդկան, այնոցիկ՝ որք ոչ կամիցին
սիրել զբաշինս ուխտին, զոր երդին ընդ առած-
ոյ՝ մկրտութեամբն հրաժարեալ ի սատանայէ, և
յաւետեաց զոյց նորա, և ի պատանաց նորա։
այլ ուխտապանց եղեալ ուխտին՝ զոր երդին հոգ-
ւոյն սրբոյ յաւուրն մկրտութեան, զինի ջարին ըն-
թանան յօժարական կամօք՝ բանիւք և գործովք։

Օ՜ իմայր կարիցեմք և զքահանայապետական գա-
տարկութիւնն ի գործ արկանել առ աշգ այն-
սիսի՝ որք ոչ միայն գաւառաւանդն առաջնոր-
դին՝ այլ գուցէ այս գործ անտեսութեան՝ յանձն եղեալ
հնձ յառաջոյ, իրեսանակ իսաց՝ անարգութեան
լինելի պատճառ, և իրեսանակ անհաւատ պատկառի՝
ըստ խոստմանն՝ առօք երեսաց։ Եւ իրեսանակ ըստ-

լոյ թէ՝ ծառայ բարի և հաւատարիմ, որպէս և ծառայքն՝ որք յարգեցին զառեալ տաղանդսն և շահաբերք եղեն ՚ի նոսին, զհատիկնն լսել և զաւրութիւնն հրամանն ընդ ոչ շահեցելոյ ծառային, թէ ծառայ չար և վատ, պարտէր զքեզ զարծաթ բանիւ իմով տրկանել ՚ի սեղանաւորս՝ որք են ոգիք մարդկան, և ես եկեալ տոկոսօք պահանջէի զինն. այսինքն՝ ընդ բանին՝ զոր ՚ի քէն լսէին, և զգործոցն կատարուածն ՚ի լսողացն : Ո՛չ զի զառ ոչ եառ զոյ ծառայակցացն զկերակուրն հոգւոց՝ յորժամ ժամանակ էր լսելոյ. վասն այդորիկ՝ առեր, առէք ՚ի դմանէ զարծաթ շնորհաց իմոց, և առէք այլեմ՝ որ կատարելապէս աշխեցոյց զբան իմ, լսող կատարեալ Թուոյ տան քանքարացն. և զծառայդ՝ անպիտան եղեալ ՚ի գործ պաշտաման իմոյ՝ յորում և պիղ, հանէք ՚ի խաւարն արտաքին :

Ո՛չ թէ զինչ արտիոց՝ զի առքեացն անձն իմ յահագնատուր ապաւանէից առի, առրկուած լինիմ : Վասն զի՝ զոյն առ ամենեսեան՝ ընդ ամենայն կողմանս աշխարհի, և քարոզել զբանն առաջոյ ըստ նմանութեան առաքելացն սրբոց՝ անկարէլի է, յարգաւ ժամանակիս չարութեան և բազմակրօնութեան : Ո՛չ զառաք Թագաւորական և բազմաժոդով չէ զոյ ազգի մերում, որպէս զի անգամ նոր հաստել յՈ՛ր Հայրապետութեան և վարդապետութեան՝ ուսուցանէաք ժողովրդեան մերոյ զաճախեալն պատուիրանս, ըստ առաջին Հայրապետացն և վարդապետաց : Ո՛չ եմք իբրև զայ-

Ծեսին յորմէդաց և ի շանց վախուցեալք՝ ի քա-
ղանձաւխս յայս բնակեալ. յորում ոչ և մարմնա-
կան հարկաւորք պիտոյիք շատացեալք ի գիւղից,
կամ յադարակաց, յորց ունիմք և ոչ մի: Կա՛ն,
ոչ անդաստան հողոյ, զի վաստակօք և աշխատու-
թեամբ զպէտս մեր ընուաք, և ոչ օգնու՛ն ա-
ոք՝ որպէս արժան էր, ի թագաւորաց և ի հիշխա-
նաց ի Վրկայսն հաւատացելոց: Այլ միայն ի
սեաւնէ աստուծոյ՝ ըստ մարգարէին խրատու, զի
ասէ՝ ընկեր ի տէր զհոգս քո, և նա կերակրէ զքեզ.
և զարձեալ՝ ո՞ յուսացաւ ի տէր, և ամօթ եղև:

ԵՒ՛ զի այսպիսի այսպէս, և ասացեալքդ գաւառա-
ասանին աստուծոյ անուանելք ի վերայ այրերցդն
հոսելոց և հեղգացելոց՝ որք ոչ արածեն զբանա-
ւոր հօտս Վրկայսն յաստուածեղէն նորա վարդա-
պետութենէն, և ոչ արբուցանեն զջուրն կենդա-
նի՝ իմաստութեանն աստուծոյ:

ԵՒ՛ զի՝ իմն ասպատակս իմաստութեան անկատ այս վիճակ
հոգևոր անտեսութեան, յորում ոչ է արիմնա-
կան անուն, և ոչ զօրութիւն մարմնոյ, և ոչ այս-
ասելի բարոյ յատկանական, ըստ վիրապետեցդ:
Ա՛ ասացոյց՝ անգիտասէր եղէք զինչ գործեցիք:
Անդրէ լսեմք զՀօտս Հոգևաւոր՝ ի իմաստից
Հոգևոր, և զգաստին՝ ի գայլոցն սեաւնեալ
յաչիշատակեալս՝ և անտես առնել, անհաւատու-
է հնչական. մեռանոց՝ զիարդն զկեանս աստու-
ոյ, և ոչ տգիտի. Վասնզի թէ աս գիտութեան ոչ
գործէ զանհաւատութիւն՝ ըմպէ գան, բայց տակաւ.

ցաւս սէրտուն Հրամանին : Ասիկ զիտալեմ՝ բաղդատութեամբ : Ախտէս և յայժմու ոչ ոք ոտիկս կրնտրելութիւն բարւոյն և չարի, թէկուզ՝ կամաւ ոք ոտիկս : Ասիկ փոխանակ ի նորա ուսանել և ուսուցանել՝ ըստ սովորական գործոյ հարկաւորութեան, և միշտ ձգել լեզուաս զկնի՝ ինձ ձայն՝ ի բերան հոգւոց սպասելոյ ի Քրիստոս, սէր յանհնարինն է, ըստ վերագրելոյդ՝ այսմ ժամանակի և տեղւոյ, անձամբ մերով զայս առնել : Սակայն՝ զի մի՛ սովնեին անպատրաստ եղիցուք առ չեզ հաւատացեալ ժողովուրդ մեր ի Հոգւոյն սուրբ, արդարասէր գաւեցուք մեք՝ և որ ընդ մեզ Եպիսկոպոսութիւնք և վարդապետք, միշեցուցանել չեզ զրով զպատուիրեալն յաւուրծ ի հին և ի նոր կտակարանս : Ընդ նմին և մեք խրատ ի կատարումն՝ յայտ կոչեցարուք :

Ընդ նմին և մեք խրատ ի կատարումն՝ յայտ կոչեցարուք զեղբարս մեր ի Քրիստոս, զի ամենայն ինչ զոր ասացին ի մեզ՝ ի Հոգւոյն սրբոյ ասացին, և ոչ ի մարդկանէ : Ասացին

ոմ զբանից նոցա զօրութիւն ՚ի լսելիս էր : Օդս
եթէ լսեալ՝ յօժարութեամբ ՚ի սիս առնուցուք,
պատճ բազմ երկիր և պատրաս զսերմանեալն յին-
քեան՝ և զգալ պատահարեցեալ առաւծոյ, ան-
ձանց էերց փրկու[թ]եան և մեզ վարձուց լինելիք
պատճառ : Այլ թէ ոք ոչ լսելիք մատուս-
[թ]եամբ, այլ արհամարհելիք պատճ առնեսցէ յառ-
աւծոյ, և կամ թէ՝ լսեալ և ոչ պատահեցեալ
ցի զգալ զատահարու[թ]իւն, այլ անզեղջ հոգւով
և առատուած պատճ կոյ անցուս[թ]եամբ ՚ի մեղս
անզգայ՝ սիրէ ՚ի վախճան, մեք առաւել երկ յա-
րենէ նորա առաջի ՚Աստուած՝ վկայու[թ]եամբ առ-
աւծոյ: և հրեշտակաց նորա և էեր լսողաց ա-
մենեցուն : Այսպէս ոչ խոստեցաք, կամ արգելաք
՚ի պատմելոյ նման զբանն առաւծոյ :

Եւ արդ՝ պատճ ՚ի մասունս մարդկան զան զան-
նայն պատուականագոյն և առաջին՝ զլսեմն է, յա-
պատ սերոյն բարձրու[թ]եան և զգայարանացն ՚ի
նման եղելոյ, և առաւ այլքն յանդամոց մի ըստ մի-
ոջէ. այսպէս և յանդաման հոգւոյն՝ մեծ և առա
ջին իբրև զգլսեմն՝ է հասարակն ձշմարու[թ]եան.
և ընդ նմին յարմարեալ պատճ անձն ընդ
գլխոյ՝ զոյնք արդարու[թ]եան մեծամեծք և մա
նաւանդ՝ զոր պատուիրացն զբիստոսի առաւծոյ :
Ո՞ առ այսոսիկ և մեք նախ և առաջին զգլխոյն
անձնային բարու[թ]եանց. զհասարակն բարեն հարկա-
զբեալ զկցու[թ]առաջ առաջի լսողացդ : Այլ նախ ինչ

լեզից և հարց տլոց շինելով համառօտ բանիւ։
Զի մի՛ յանուանութիւն ոգիոյց լսելով բան՝ որ ոչ
լսած ուղղախոհ կարծեցուց դատանութեան, այլ
ստուգիւ կարծառաշունչ գիտց բարեպաշին՝ ի կոր-
ծանութիւն տառոյն, մոլորիցի ոք՝ ի չշմարտութենէն։
Արդ զի՝ գիտիցէք թէ յոմ ստեօք հաւատոցէք՝ ի
մկրտութեան աւուր, լսած Պօղոսի՝ որ ասէ, զի-
տեմ յոմ հաւատացեալն եմ։ Եւ կամ թէ՝ ոմն-
պէս արժան է ոունել ուղղախոհ քրիստոնէին զդա-
տանութիւն հաւատոյն, յորում և սկսանիմք ստուգ
և յայտնի բանիւ ցուցանել զհաւատոյ դատանու-
թեան չշմարտութիւն։

Պարտ և արժան է Քրիստոսի երկրպագութ,
և յանուն սուրբ Երրորդութեանն մկրտելոց, խոս-
տովանել հաւատոյն՝ զերիս անձնաւորութիւնն՝ Հօր
և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ. մի բնութիւն, և մի
Պատուականութիւն, և մի իշխանութիւն, հաւասարա-
և զուգաւոր, Այլ յոմանէ եղեալ, և ոչ յոչէ
սկսեալ, և ոչ ի խոնարհութենէ ի բարձրութիւն
ամբարձեալ, կամ ի սկատութենէ ի զօրութիւն
փոխեալ. այլ յաւէտ քան զամենայն յաւէ-
տեանս էր, և յայժմուս է, և յանվախճան յաւէ-
տեանս եղիցի։ Ընդ և անմահ էութիւն, անե-
րեւոյթ ի բնութենէ, և երևելի ևան արարածոց.
տեսօղ ամենայնի, և անտես յամենայնէ։

Հայր՝ անսկիզբն և անծին։ Որդի՝ ծնեալ ի բը-
նութենէ Հօր, այլ՝ անժամանակ։ Ոչ ըստ մարդ-
կան ծննդեան ախտաւոր և հոտանուտ, զոր և զմը-

տաւ ածելն ի հայհոյութիւն . թուղ թէ՝ բարեբա-
ռել բանիւ : Այլ սրտիւ լայ ի լուայ և հուր ի
հրոյ , զի ոչ են օտարք ի բաժանիլն , այլ միշ ձառա-
գայթ և միշ ջերմութիւն հրոյն և լուայ . ծընանե-
լոյն և յորմէ ծնաւն , և միշ ի բնութիւն երկա-
քանչիւրոցն , թէպէտ և բաժանին ի միմեանց ան-
ձամբ : Այլ և լոյս Աստուած ի լոյս Հօրէ , և հուր
Աստուածութեան Աստուծոյ ի հրոյ Աստուածու-
Հօր յառաջ եկեալ ծննդեամբ , ոչ են այլևայլ ,
այլ միշ և նոյն՝ բնութեամբ :

Իսկ օրինակ՝ անօրինակ ծննդեանն Աստուծոյ , ոչ
այլ ինչ է , բայց որ ի մեզ մտացս ծնուածդ զբան ,
թէպէտ և ոչ աներևոյթիւ հասարակաց ձշմարտու-
թեան՝ օրինակ : Ա յոն որոյ և բանս ասի՝ յառաջա-
անտարակոյս գոլոյ ծննդեանն : Իսկ որպէս , զի ի Հօր
բնութենէ է և ոչ օտար ի նմանէ , կամ արարած ,
ըստ հայհոյութեանն Արիոսի : Եւ հնար իմանալոյ
զանխմանալին՝ ոչ այլ ինչ է , բայց հաւատալ առ-
ցեղոյն ի միտս առեալ , և ոչ ընդ քննութեամբ
արկանել զանքննելին , որք անհաս մտաց առացին
զառաջնածնային ծնունդն , և անձառ բանից ,

Այսպէս և Հոգին առեալ՝ բղխումն այն առ ի
Հօրէ , և միասիրից Աստուծոյ . Այսուհանդերձ կատարեալ
պրպէս զՀայր և զԱստուծ :

Ա՛ն կամք՝ երից անձնաւորութեանն , և մի զօրու-
թիւն , և մի արարչութիւն :

Հայր կամեցաւ առեղծանել զերկնեղէն և զաներ-
ևոյթ արարածս , և Աստուծ՝ գոյացոյց յանգոյից . և

Հոգին առը զարդարեաց իմաստութեամբ :

Եւ նայն ինքն բանն առաջոյ՝ որ արար զմարդն ի պատկեր իւր, և երևեցաւ նմա յետ յանցաւորութեանն, և ամենայն արդարոցն առաքեաց՝ «Ո՞ւր է Աբրահամ և Իսահակ և Յակոբ և Հայրապետքն Հօբ, Մովսէս և Վհարօնի և Յեսու, և այլոց մարգարէիցն, և խօսեցաւ ընդ նոսա, ի ժամանակս վերջին աւետեաց հրեշտակապետին Գաբրիէլ ի քո յորովայն կուսին Մարիամ, և առեալ ի բնութենէ նորա մարմին և հոգի և միտս. և խառնեաց նոր և անճառելի միաւորութեամբ ընդ Աստուածութեան իւրում , և զարդացեալ յորովայնին իմմանուէլեայ ժամանակաւ արդէս մնոյէ, ծնաւ Աստուած և Մարդ կատարեալ . անշփոթ էութեամբ և անբաժանելի միաւորութեամբ, մի Քրիստոս բնաւոս և մի անձնաւորութիւն նորա , յերկուց բնութեանց միացեալ :

Կամեցաւ երկրս զմարդ , և ի հրեշտակաց փառաւորեցաւ արդէս զաստուած :

Ի քրիստոնէից կատարին ամենայնի զամն ի միջի՝ ի կատարումն հատակի մարդկութեանն, մի կրտեցաւ ի ծառայէն արդէս զմարդ, և վկայեցաւ ի հօրէ և ի հոգւոյն արդէս զիւրում բարձրելոյն :

Փորձեցաւ ի սատանայէ արդէս զմարդ , և յաղթեաց փորձողին արդէս զաստուած :

Ծաղկեաւ և ծարաւեցաւ և ննջեաց և արտասուեաց , և վաստակեցաւ արդէս մարդ՝ մեռեալ ընդ օրինաց մարդոյ , և կատարեաց զաքսանչելիս և նշանս ,

և եցոյց զօրութիւնս սուրբ՝ որպէս զասուածն
կատարեալ :

Այն կամաւորութեամբ ի չարչարանս, և չարչարե-
ցաւ անչարչարելին՝ չարչարելի բնութեամբս ի վե
րայեալ. մեռաւ անեղապատկանն մահու՝ մահկանա-
ցու մարմնովս, զոր կենդանացուցանէր ոգին
եալ մեռօք բնութիւնս. և ի գերեզման, և ա-
րար աւարուն կրկին զժոխոց մարդկային հոգ-
ւոն՝ միացեալն ընդ աստուածութեանն, հոգւովն
որ ի դժոխս, շնորհեալ ազատութիւն : Իսկ աստ-
ուածային մարմնոյն յարութեամբն՝ առիթ յայ
յարութեան մահկանացու բնութեանս յաղակ-
նութենէ մահու. յարեաւ ի մեռելոց իշխանա-
բար յաւուրն երրորդի, և երևեցաւ աշակերտաց
իւրոց երկրատասանից և օծանանոցին և հինգ հա-
րիւրացն, և այլոց բազմաց. որք եղեն նորա վկայք
և քարոզք ընդ ամենայն. և յաւուրս քառասուն
երևեալ նոցա, և խօսէր ընդ նոսա :

Եւ ի լերինն քառասնեկին աւուրցն՝ վերացաւ
ի յերկինս, և նստաւ ընդ աջմէ Հօր ի բարձունս՝
մերով բնութեամբս, յորմէ անբաժանելի էր Աստ-
ուածութեամբն, և գալոց է նովին մարմնովն
փառօք Աստուածութեան իւրոյ և Հօր, յարու-
ցանել զմեռեալս, և դատել զաշխարհս արդարու-
թեամբ. բարեգործացն զբարեացն տալով ժառան-
գութիւն և զանվախճան թագաւորութիւնն, իսկ
գործողացն չարեաց՝ զամօթն յաւիտենից և զտան-
ջանս ըստ իւրաքանչիւր գործոց :

Ի՞նչ արդ՝ այս գատանութիւն ձգնարկիս Հատա-
ւոյ՝ հինն է աստուածային տաճարիս որ ՚ի մեզ ։
Նոր գործք բարեաց՝ շինուածն է ՚ի վերայ այսր
հիման, որպէս և ամէն գործութիւնն պետրոսէ
եղ որպէս զվէմ՝ հինն իմանալի Ի՛կեղեցւոյ իւ-
րում, և զինքն որպէս զշինօղ, և զիւրաքանչիւր
ոք զիւրեգործութիւնս՝ որ յամենայն ազգաց
ելբրև զնիւթ շինուածոց, փոխանակ քարի և փայ-
տի և այլոց պիտոյից ։

Վարձեալ՝ է նա որպէս զձարտարապետ, և մեք
որպէս զշինակս հրամանակատարս ։ Ի սա որում ա-
պաց աշակերտացն, թէ աստղ իմ՝ ոչ ինչ կարէք
առնել ։ Ուրէք և պօղոս թէ՝ ես զիմաստութիւնն
աստուծոյ հինն եդի՝ որ է Ի՛րիստոս, և որ ՚ի նոս
հաստատ չգնարտութեան, բայց՝ այլ է՝ որ շինէ,
այսինքն՝ որ էն, և որ գալոց էն յաշխարհ ։ Ի՛ն շի-
նելն՝ գործովք, զոր կատարէ իւրաքանչիւր ոք, եթէ
բարի և եթէ չար ։

Ի՛թէ ոք շինէ առ ՚ի վերայ հիմանս այսորիկ
ոսկի՝ որ է արդարութիւն և չգնարտութիւն. ար-
ծաթ՝ որ է մաքրութիւն մտաց, և արդարութիւն արդ-
ար, ակնառու պատուականս, որ են մատուռք բարձմա-
պատիկ առաքինութեանց, ահ, խոնարհութիւն, ո-
ղորմածութիւն, անտխրակատութիւն, պահք, աղօթք,
ժուժկալութիւն ։ Ի՛ յորիկ և որ նման սոցա՝ էն
պատուականն ակունքն, շինեալք յարդարոյց անձանց
՚ի վերայ հիման հաստատուն,

Իսկ մեղսասիրացն անձինք՝ ոչ ՚ի պատուականն և

ի հաստատուն նիւթոցս յայտնէ առ, շինեն զշէ-
նութիւն իւրեանց ի վերայ հաստատուն հիման. այլ
յանդգնաց և ի զեւրամասնելեաց, այսինքն՝ փայտ,
խոտ, եղէգն : Փայտն՝ զթանձրագունից մեղայց
ունելով զտեսակ, զսաղմնութեան, զյարդունկու-
թեան, զգեղութեան, զյատկութեան, և որ նման
այսցանէ. խոտն՝ զխոտիկեղցն չարութիւն ժողովեալ
ի սրտի. եղէգն՝ զբանիցն գարշելութիւնս նշանակէ՝
զորս բղխեն ի բերանոց մարդիկ, զլեզուն գոր-
ծարան տուեալ սաստկայի, թշնամանելով և ա-
նարգելով զընկերս՝ զանաղան և ակնարկս հայհոյու-
թեամբ : Որ ըստ գեղջկացն բարբառոյ՝ յիշեցք ա-
նուանին, և ըստ գրոց սովորութեան՝ անէծք և
թշնամանք, և որ այսոքիկ են անուանք : Օդոյց և
Վատիճ ասէ թէ՝ անիծիւք և գառնութեամբ լի
են բերանք նոցա : Վասն սուտիկն և չարախօսու-
թիւնն և մատնութիւնն, և այլք՝ որ յայս չարին,
բանք անիրաւութեան, յեղեգան են օրինակի :

Եւ զայսոցիկ զերկուց հակառակ շինուածոց
նիւթս՝ որ ի պատուականոց և յանարգից, հուն՝
(ասէ,) ընտրեցաք : Վասնզի հրով յայտնելոց է գա-
տաստան : Եթէ գործն՝ զոր շինեաց ի վերայ հա-
ստատ հիմանն, ոսկի է և արծաթ և սկանս պատ-
ուականս՝ որք ոչ ապականին, այլև սրբին ի հրոյն,
գործօղն կեցցէ՝ և վարձս առցէ : Վասն եթէ խոտ
և եղէգն և փայտ՝ որ դիւրաւ ապականին ի հրոյ
անուն, որ գործեացն զայն՝ տուժեացէ : Վասն զի՝
զարօրինակ ապարանքն հիմամբն միայն չէն քան-

կան լինել ՚ի բնակութիւն մարդկան, այլ պէտս ունին որմոց և ձեղուանց, և այլոց շինուածոցն։ Նոյնպէս և հաւատովն միայն՝ առանց գործոց ոչ ոք կարէ զանձն իւր շինել տաճար Աստուծոյ։

Այլ որպէս գլուխն՝ առանց անձին յարմարութեան ոչ կարէ կրել կենդանութիւն, և ոչ անձն առանց գլխոյ. նոյնպէս և հաւատ առանց գործոց, և գործք առանց հաւատոյ, մեռեալ են երկոքին ըստ առաքելոյն։

Վայն որոյ՝ աղաչեմ զամենեսեան, զի ընդ հաւատոյդ ճշմարտութեան՝ զոր ընկալայք ՚ի ծննդենէ առաքելոյն, և ունիք հաստատութեամբ, յարմարեցէք և զգործս արդարութեան. զի մի՛ միայն աչօք միայն լուսաւորիցէք զանձինս, այլև երկրքումբք պայծառանայցէք։ Այլ մի՛ վստահանայք ՚ի միտս յոյժ անմտաց՝ որք ասեն, թէ՝ բաւական է հաւատոյն միայն ճշմարտութիւն քրիստոնէին՝ վասն որոյ կէր ՚ի տանջանաց և արժանաւորել արքայութեան։ Օ՛ի զտրօխնակ՝ մեռեալ անդամ էնն ինչ պիտանացու ՚ի գործ մարմնոյն. նոյնպէս և մեռեալ հաւատ ոչ ոտյ զօրութիւն հոգւոյն, այլ մանաւանդ՝ առաքելոյն տանջանաց պարտական կացուցանէ զտնօղն իւր։ Այլ պէտ այն՝ որ զմի տանդն պահեաց, և ոչ շահեցաւ նման ընկերացն. զի տաղանդն՝ հաւատն է, և շահ տաղանդացն՝ գործքն։

Այլ վասն ի՞նչ աստ հաւատ՝ մեռեալ առանց գործոց, յայտնի արատացուք՝ որոց ոչ գիտեն։

Հաւատայն անուն՝ մի է, բայց կրկին ունի զօրութիւն։ Առաջին՝ զօրութեան Հաւատն, որ է խոստովանութիւն ի սուրբ Երրորդութիւնն՝ զոր ընկալաւ ի մարգարէից և առաքելոցն, և եկեղեցւոյ վարդապետաց, զոր ի գիրս սուրբս գրեցին՝ չհամարի առատել և սուս։ այլ Հաւատայ թէ՝ ճշմարիտ են և ուղիղ, այնպէս՝ որպէս թէ աչօք իւրովք տեսանէ զամենայն զեղեալն, և զլինելոցն, և զոր էնն։ Երեսն այն է, զոր պատմեն թէ՝ ամենայն երևեալ և աներևոյթ բնութիւնք ոչ էին, և յաւուրց Հրամանէն ստեղծեալ եղեն, և որ ինչ յետ լինելութեան արարածոց սքանչելիք և զօրութիւնք եղեալք յաւուրց՝ պատմին ի գիրս, ի հնումն և ի նորումն։ Երե լինելոցն այն է՝ զոր ասեն, բարեգործացն բարի Հատուցումն լինել յաւուրց, և չարագործացն տանջանք և Հուր յաւիտենական։ Երե որ էնն այն է, զոր քարոզ են յամենայն բանս իւրեանց, թէ՝ աստուած մերգամբ է առ ամենեսեան և ոչ Հեռաւոր, և զոր խոստին մարդիկ ի միտս իւրեանց բարի կամ չար՝ ի մանուց զամենայն, և զոր խօսին բանս լեզուաւ՝ լսէ անտեսող, և զոր գործեն մարմնով ի ծածուկ՝ տեսանէ յայտնապէս, զի չիք արարած աներևոյթ առ ի նմանէ ։

Ընդ՝ որ այսուհետև ի բոլոր պարտ Հաւատոյ, հա՛ է՝ որ ունի Հաստատ կենդանի։ Ալ և ոչ երբէք յաւե-

պիտին, կամ խոյնել չարութիւն ի սրտի, կամ խոսել անիրաւութիւն ընդդէմ, կամ գործել գիտելով անգթութեամբ իւրով, ո՛չ ևս ի միոյ ուրումն ոչ ինչ ընդունել, կամ ի ձեռն ոյոց ինչ գործել, կամ ի ձեռն ոյոց ինչ ստանալ, կամ ի ձեռն ոյոց ինչ տալ, կամ ի ձեռն ոյոց ինչ ուսանել, կամ ի ձեռն ոյոց ինչ ուսուցանել, կամ ի ձեռն ոյոց ինչ ասել, կամ ի ձեռն ոյոց ինչ լսել, կամ ի ձեռն ոյոց ինչ տեսանել, կամ ի ձեռն ոյոց ինչ ճանաչել, կամ ի ձեռն ոյոց ինչ ունել, կամ ի ձեռն ոյոց ինչ կրել, կամ ի ձեռն ոյոց ինչ ինչ ի գործ դն

ապաշխարութեամբ, արժանի լինիք ողորմութեան Աստուծոյ, և առ՚ի նմանէ խոստացեալ բարութեանցն։ Իսկ որոց ոչ թուին ախտք ժեղի առաջեալս՝ ի մէնջ, կամ յաղագս ծուլութեան և մեղաւորութեան, կամ վասն արհամարհելոյ զմեօք. առ այնպիսիսն զմարգարէականն առաքեմք, թէ որ անօրինեալդ է անօրինեսցի, և որ արդարն՝ նաեղցի է արդարացի։ Մեք զոր հրամայեաւն է մեզ արարեալք, աղաղակեմք զպէս զի՝ բարձր ձիտանոցէ զաստուածային աստուծոյ՝ լսես մեր։ Այսուհետև՝ առնել և ոչ առնել՝ կամ աղաւաղութեան իւրաքանչիւր անձին է։

Այլ մի՛ ոք կարծիցէ զմէնջ թէ՝ իբրև աստղս զմեզ հանարեմք յախտից մերոց, ձեզ մինչդեռ ընդ հանապազ զայս մատուցանեմք զեր՝ որպէս հանդերձեալ զոր մատուցանէք նմա ախտացեալ ոմն բժշկի՝ ի բաց մերժել, տեսանելով զյաւս մարմնոյ նորա. նոյնպէս իմաստուն է ոչ զբնութեան բժշկին ունել վոյձ, թէ աւադչի է և կամ հիւանդ, այլ զբերելին քննել զօգտակարութիւն, եթէ կայ աղաւաղեալ ինչ, եթէ ՚ի՞նչ։

Ասեմ՝ և դուք մի՛ վասն մեր անպիտանութեան և ի հոգեւորն պակասութեան, զօգտակար զբերելս հոգւոց՝ զայս մատուցանէք ձեզ, արհամարհիցէք և ոչ ընդունիցիք յանձին։ Ո՞ւր աղաչեմք՝ ընկա-

ղարուք սիրով և յօժարութեամբ. ոչ վասն մեր
ինչ փառաց և պատուոյ՝ զոր ոչ պահանջեմք յա-
մենէն, թէ և էապէս արժանաւորս. այլ վասն սիրոյն
Քրիստոսի՝ որ կոչեաց զմեզ յիւր արքայութիւնն
և՝ի փառս։ Օ՛ի թէպէտ և մեք անարժան եմք,
այլ բանս՝ վասն զի ՅԾային է, արժանաւոր է ընդ-
դունելութեան։ Ո՛չ ընդունելութիւնն ոչ այլ
ինչ եղիցի, այլ կատարումն գործոյ։

Ո՛ւստի ոմոյ՝ աղօթեացուք՝ի վերայ սիրելեացդ, մեք
յաղագս ձեր՝ որպէս զլուխ վասն անձին, մաղթու-
ութեամբ ընդունել զսերմն ՅԾային բանիս՝ի
սիրտս, և պտղաբերել ՍՀ՝ ոմն՝ի յերից պտղաբե-
րութեանց բարւոյ և պարարտ երկրին։ Ո՛չ զուք
վասն մեր, ըստ որում անձն վասն գլխոյ՝ առող-
ջանալ՝ի հոգևոր հիւանդութեանց, և զօրանալ՝ի
առաքութենէ զգայութեանցս։ Ուրախ զի՝ թէ զե-
րան լիցի՝ի մեզ՝ մերում սեաստրանի կուրացու-
ցիչ, նախ՝ի բաց մաքրել զայն, զի և զայլոց շիտակ
տեսանել և տրբել կարօղ լինիցիմք։ Ուստի և
զխոցել ունիմ՝ ՅԾայոյ ձայնին հնչման ճանապարհ
առնելով. և զհոտառելիս՝ անմահութեան թաւիշ
ցեղոյ իւղոյ անուամբն անուշացուցանել. և զձա-
շակելիս՝ կենացն հացի քաղցնուլ և ծարաւել, և
յագիլ անյագութեամբ արդարութեան և խնամ-
ութեան. և զլեզուս՝ որ՝ի փառս ՍՀ և՝ի շի-
նութիւն լսողաց բանից, լինել ապաստարկ՝ աղ լե-
նելով ներքինից և ոյժ խաւարելոց, ըստ հրամանի
Տեառն՝ նախ անձին, և ապա այլոց։ Ուրով և զեր-

կոսին դնեմք առաջի լողացդ. զանազան կերպարա-
նօք. պայծառացեալոց ոգւով՝ զուսափայլ բանից
Հառագայթ. և մթացեալոց, կամ նեխելոց՝ զաղին
օրինակի յանդիմանողական մորմոքումն, որով և
ակսանիմք այժմ՝ առ որս արժան է, նախակարգել
զբանս։

Ո՛ Հրօնատուս խարտիաղեացս՝ որ ի վանորայս։

Ա՛ռ արդ՝ առաջին ընդ գերշխարհիկսդ վա-
րուք և քաղաքավարութեամբ խօսեացու՛ք, առ կրօ-
նաւորդ՝ որք ի վանորայս և ի մենաստանս բնա-
կին։ Որք սիրով էք աշխարհի և պարիսպ ընդդէմ
թշնամոյն՝ առօքիւք Հեր և բարի վարուք. Հրեշ-
տակք ի մարմնի, և առաքեալք լուսոյ երկրի,
յորոց ի բարի և ի լուսաւոր վարուց փառաւորի
միշտ Հայր Հեր՝ որ յերկինս է։ Որք թէպէտ՝ և
խրատեալ էք յաճախանչէ գրոց՝ միշտ ի լսելիս
Հեր հնչելով, և ջունիք ինչ պէտս կարեաց՝ մերոյ
դուրսնաբեայ բանից։ Ո՛չ որպէս ծառայք՝ որք
զհասարակականն կերակուր հրամանս առնուն ի
տէրանց բաշխել՝ ոչ միայն քաղցելոց, այլև յա-
գեցելոցն շնորհեն։ Այնպէս և մեք՝ զի ընդհանուր
ծառայակցաց մերոց՝ հրամայեցաք ի Տեառնէ, տալ
զբանին կերակուր. հասարակաբար պարտիմք մատա-
կարարել՝ վարդապետից գիտութեամբ, և աղքատաց
ի գիտութենէ. զօրաւորաց առաքինութեամբ, և
ակարագունից յառաքինութենէ։

Ո՛վ ան ոյզ՝ աղաչեմ զանձնեսեան մի՛ նուաղու-
թեամբ իւղոյ ողորմութեան և արբուքեան աղօ-
տացուցանէք զլոյս Հաւատոյ լապտերաց ձերոց,
այլ անշէջանել պահեցէք զճառագայթս ուժո-
թեան մշտավառ առաքինութեամբ յանձինս ձեր։

Ո՛վ վան սիրոյ նախանիս՝ Ի Հոյ սիրոյն
Քրիստոսի՝ զոր արկ յերկիր և կամի զբոլորքն
վաղվաղակի, ցրտացուցանէք զոգիս։

Ո՛վ տայք տեղի օտար Հոյ ցանկութեան Ի սիրտս
ձեր, և այնու խնկարկել Ա.Յ զաղօթս և զխոր-
հուրդ ուժոյնոյ պատարագին, որպէս որդիքն Ա-
հարոնի՝ Նադաբ և Աբիհու. այլ նախ մաքրեցէք
խորհրդանշութեամբ խոստովանութեամբ յանմաքուր
խորհրդոց և գործոց, և պատարագ կենդանի զինքն
մատուսցէ կենդանուցն Ա.Յ՝ առաքինութեամբ, և
ապա Ի մաքուրն մերձեսցի, և սրբութեան սրբոցն
սպասաւորեսցէ. զի ովքե՛ր ըստ կանոնաց եկեղե-
ցականի Հրովն այլեսցի ներքին մարդն, ասես
խղճիւ մտաց, և անդ բոցովն անշէջանելեաւ։

Ո՛վ լեզէ ուսոք Ի ձէնջ՝ յորձան աղի մաճնու-
որպէս կինն ղովտայ, յատկաց յետս դառնալոյ յաշ-
խարհական էրս՝ Ի հեշտութենէն ախտից, կամ Ի
ցանկութենէն հիւթանութից։

Ո՛վ ծանեք՝ զմրմրինակ նա յետս պատուհասին ոչ եղև
հաճելիք կերակրոց իբրև զաղ, քանզի քար էր. և
ոչ Ի շինուած ինչ ախտացուս եղաւ որպէս ըզ-
քար, վասն զի ոչ ունէր։ Ա՛ստ այսմ նմանութեան և
առեղծուած ոչ՝ որ ելանէ յաշխարհէն, որպէս զովքե Ի

առդունայ, և բարձրանայ ՚ի կարգ կրօնաւորութեան՝
որ ՚ի հրեշտակական, որպէս նոքա ձանաւարհուրդ լաք
ընդ հրեշտակացն ՚ի լերինն, և դառնայ անդրէն ՚ի
սէր աշխարհիս, և յախտս թաւալ մեղաց, որպէս
և կինն այն՝ զի դառնայր դիմօք ՚ի տուրմ. ոչ առ-
տուծոյ է պիտանացու այնպիսին՝ բերել զկրօնաւորն,
և ոչ աշխարհի օրինաց՝ որպէս զաշխարհական, այլ
է անարգ. և անպիտան, կոխան եղեալ ՚ի մարդկա-
նէ՝ որպէս զաւր անհաւատալ. բայց ձեր՝ որ անփո-
փոխ էք յաստուածային, ամենայն ինչ ըստ աստ-
ուածեղէն խրատուս՝ բարեձեւութեամբ և ըստ կարգի
եղիցի: Ոչ զարձեալ առէ՝ խնամոտութեամբ գնա-
ջի՛ք առ արտաքինան, գնոյ առեալ զժամանակս. և
թէ՝ զվարս ձեր առաջի հեթանոսաց պարկեշտ ա-
նիցիք:

Եւ արդ՝ մի՛ ոք ՚ի ձէնջ զվարուքս խոտելով
լեզուաւ, կամ իրս ինչ անպատշաճ գործելով ան-
ձամբ առաջի արտաքինացն՝ պատճառ լինիցի բանա-
զանդութեան բերան նոցա ՚ի հայհոյութիւն առ-
հասարակ և կարգիս, որովք կրկին զատուածան
տալոց են այնպիսիքն առաջի աստուծոյ, առաջին՝
ընդ մեղանացն՝ զոր իւսին կամ գործեն. երկրոր-
դ և մեծ՝ ընդ գայթակղութեան լինելոյն պատճառ:

Այլ որ զընկերակից կրօնաւորաց թողուլ զնե-
նակցութիւն՝ առանձինն բնակիլ, ոչ յարգոյ հզո-
նոցական վարուց՝ որպէս սկզբնակերացք, այլ վասն
պատճառի ինչ, զի զանձին իւրոյ աշխատու-
թիւնն ոչ հասարակաց եկեղեցւոյն, այլ իւր մի-

այնոց ամբարիշտ, յորմէ վնասք բազում՝ հոգւոց, և
ի մխաբանութենէն՝ օգտութիւնք յուսալոցինք, որ-
պէս առաքեալքն վարդապետացն ցուցանեն բանիք:
Օ՛ւ ու բազումն քան զերկուսին Աստուծոյ առա-
ւել զօրէ՝ ընկերակցացն առաքելոց երկուղ, յեռս
դարձուցանել զյօժարութիւն մտացն՝ ի բան
ցանկութեանց մեղացն կատարմանէ: Այս ևս՝ բազ-
մապատիկք են շահիցն հոգւոյք՝ ի միասին եղբայրցն
բնակութենէն, զոր աւետարանիչ վարկանիմք գիտացդ
երկրորդել:

Այն ամենք զարգել յաշխարհատէր և ի մեղկ կրօ-
նաւորաց, զի ոչ միայն արտաքոյ ըստ հնոյն խրատ-
լի զառնան յեղափոխական գործս խառարինս, այլև
անձամբ իսկ ընդ աշխարհականս բնակեն ի գիւղս
և ի քաղաքս, և ի բանից բերանոյ գարշութիւնս
և ի գործս վատթարութեան, և յորովայնամոլու-
թիւնս անպատկառս, և յարբեցութիւնս անառակս,
և յամենայն անկարգութենէ բերմունս՝ առաւե-
լուն քան զնոսա:

Պարտ և արժանի էր, զի թէ պատահէր կրօնա-
ւորաց ըստ հարկաւորի ինչ պատճառի բնակել
յաշխարհի, եթէպէտ զառաւել լինել առաքելին
և ուղիղ վարուքն ի միջ նոցա, ի փառաց պատ-
շաւոյն Աստուծոյ, և ոչ ի հայհոյութիւնս:
Ո՛ պատշաճութիւն մնասուցանել յորդորելոյ ի նոյն, քան
թէ արգելուցիկ. զի օրինակաւ բարեաց՝ բազում-
քինին բարւոք, որպէս և ի նախանձուէ չարացն վա-
տաց՝ չարք:

Ա՛յժ՝ հրամանատա՛ր այ և մե՛ր, այս եղելի կամոնա-
կան օրինքը ՚ի վերայ այնպիսեացն, փոխել այսու-
հետև զբնակութիւնս իւրեանց ՚ի վանս, և զվարս
իւրեանց ըստ ձևոյն և ըստ կարգին՝ յատաշխատու-
և ՚ի պարկեշտութիւն՝ մինչև ՚ի վախճան ։ Նակ եթէ
ոք ՚ի նոցանէ ոչ լուիցէ ասծային օրինացս՝ զոր գրե-
ցաք, և ոչ եկեսցէ յաշխատիս, այլ կացցէ յամառե-
մինչև ՚ի մահ իւր՝ ՚ի նոյն, անպարտ եմք մեք ՚ի խըղ-
ճէ կրօնաւորեան նորա, ինքն եղիցի արեան իւրոյ պար-
տական առաջի աստուծոյ ։

Ա՚յլ՝ քահանայից պատուէր տամք, զի թէ մինչ
յաշխատիս իցեմ այնպիսին, և վախճան մօրմոյ ընդ-
հոգւոյն մեռելութեան հասանէ նմա, ոչ հաղոր-
դութեան և ոչ օրինաւոր թաղման արժանի առնել
զնա, մանաւանդ զայնոսիկ՝ որ միշտ յանզղջութեան
լինելոցին մինչ ՚ի մահ ։ Նակ եթէ ոք յայնպիսեացն մերձ
եղեալ ՚ի մահ՝ զղջացի և հայցէ պատարագօք զՏ-
ղորդութիւն և զթաղումն, և խոստովանութեան
նորա գիտողք վկայեսցեն, եթէ հաստատեալ էր ՚ի
միտս ելանել յաշխատիս, եթէ օրհաս մահուն ոչ
էր կանխեալ ։ այնպիսւոյն վասն ողորմութեանն այ
տացի թօշակն վերջին, և օրինաւոր թաղումն՝ ոչ
պակաս քահանայի, կամ կրօնաւորին, այլ իբրև զմիոյ
աշխարհականաց ։

Նայց մի՛ ոք անընտրողաբար զամենայն՝ որ յաշ-
խարհս մեռանիցին կրօնաւորք, հաւասար համարեսց-
ցի ։ զի են բազումք՝ որ հիւրութեամբ եկեալք յաշ-
խարհս, պատահէ նոցա վախճան ։ և այլք՝ որ ծեր և

տկար գոլով մարմնով, և վատ ուչ գտանելոյ նաև
նաև ՚ի վանտրայս՝ բնակին յաշխատին, ուղիղ՝ և ուչ
բամբասել վատութեացուքիկ և տյնպիսնեաց պատուով
Թաղեացին, յորժամ հասանէ վախճան, որպէս զծա-
ռայս աստուծոյ:

Հարձեալ՝ զուշացուցանեմք զՀյնարտացուն
երան՝ յաղագս նոր երելոյ սովորութեանդ ՚ի վա-
նորայս ՚ի մերում ժամանակի, այգե գործ իւրաքան-
չիւրոք լինելով ՚ի կրօնաւորաց, որպէս ՚ի գեօղս,
որ անվայելուչ է կրօնաւորական կարգի, և արատ
քոյ առաջին սրբոց հարցն պատուիրանաց, Ո՛չ նո-
քա և զորս յաշխարհն ունէին ժառանգութիւնս և
ստացուածս՝ թողին, և թողուլ օրինադրեցին, և
զևսաչ առաքինութեան բարձին, և զկնի գնացին քոյ
րպէս և ինքն հրամայէր ասծառանն, թէ՝ երթ վա-
ճառեա զոր ինչ ունիս, և տուր աղքատաց, և գո-
ա զևսաչ քո, և ել զկնի իմ, և ունիցիս գանձս
բազումս յերկինս: Նա գարձեալ թէ՝ որ կամիցի
զկնի իմ գալ, և ուչ ատյցի զանձնայն՝ զոր ունի-
ցի յաշխարհի, և առցէ զևսաչ իւր հանապազ, ուչ
կարէ իմ աշակերտ լինել: Նա այլ ևս՝ որ այս-
պիսիք են աստուածական պատուիրանք աշակե-
տելոց անձանց՝ որ էք գուք: Յորոց բազումք են ՚ի
ժամանակիս կրօնաւորաց՝ որ յաշխարհի առանց ժա-
ռանգութեան էին, և հարկաւորք իշխանաց: և ապ-
քատք ՚ի գոյից, և կարօտք հարկաւորացն. և յոր-
ժամ զձև կրօնաւորութեան ընկալան՝ ստեպիք եղեն
՚ի վանորայս բազում ժառանգութեան, և իրաթո-

մոցան առաքեալքն. և ոչ միայն հարկաւոր պի-
տոյից եղեն անկատած, այլև առերևոյթք լցան. և
յաշխատին հոգով և երկիւղ առաքելական, և առ
անհոգութեամբ և հեշտութեամբ առաքելա-
կան զիւրն կալնուցեն այնմանին յաշակերտու-
թեան լինել կարգի, և առել ընդ պետրոսի, ոչ՝ ա-
մէն թողեալ զաներեսայնն՝ և եկաք զինե՛ր, այլ՝ զի՞նչ
լինելոյ մեզ։ Յայտ է՝ զի ոչ եթող ինչ վասն քե՛ն,
այլ մոռաւանդ՝ զոր ոչ ունէր յաշխարհի, առա-
ջա հանգստական քրիստոսի։

Եւ արդ՝ քանզի առաքելական պատուիրանք
ետուն զօրութեան ընդունելոցն եղան յիւրաքան-
չիւր ժամանակի. ակարապետունիցն թերեւսպոյնք,
զի ասել կարծեն. և զօրաւորացն ծանուն՝ զի
յօժարութեամբ բառնան։ Եւ ասա այսմ օրինակի
և մեք վասն զի ոտասանեցիք զբաժնումն ցաման-
քեալս յառաքելական սիրոյն, և ոչ մի քան զիւր
նախանձու բարեաց շարժեալք՝ ի բարձրացն
առաքինութեան ձեռնտուկեալս, որպէս առաջին
հարքն. այլ մերոյս նախանձ ի հակառակին վե՛րա-
բերի նոցա, այսինքն թէ՝ ո՞վ քան զբնակեալս յերկն
զարհամարհոյն առեղծ և ի պարարտ երկրէ ոմանք
ցէ այգի, և թէ՝ զիւրոյդ ոմոցանիցէ խնամոտու-
թեամբ զնուազոյն առնեն։ Եւ փոխանակ զար-
ուեստս առաքինութեան ուսանելոյ ի միմեանց
յայգեգործութեան հնարս վարժին անհմուտք՝
ի համարհուն։ Բայց ես ասեն՝ այսքան և այս-
պիսի օրինակաւ վաստակել եզամբք, և բերել

Ձեռամբ փայտաւոք և բահիւք, և հակառակ սրընկոցն զարմանաս և զբոյս՝ արմատաբի լալեր, Ո՞ր պարտ էր նախ զբարեաց հակառակ բոյսն՝ որ ի վարս մեր և ի բարս, ի բաց հանել ի միջոյ, և տալ արմատքնոցն ունել փոյթ։ Այլև հատանելոյն օրինակ զանազանեալ է իւրաքանչիւր տնկոցն ես ոչ առ խմաստանան յայնոսիկ՝ զի զամանս Հուպ յարմատոյն, և զայլն ի բացեայ հատանեն. յոմանս առաւ զուռան, և ի կէս աս յոլովագոյն թողուն, և այս աւելնայն՝ որպէս զի յաճախագոյն պտղաբերեսցեն, և յոլով զգինւոյն չարիս աճեցուսցեն զքիւս։ Ածոյց առել զպատուաստելոյն հնարս, մի քան զմի առաւելեալ ի հանձար. և զգործելոյն ես ոչ զերմուքեան, զի ոչ զտիւն ոմանք բառաչան հատանելոյ ժամանակի նման լինել՝ այլև զգիշերն և առ խաւնեն ընդ առաջեանն։ Ո՞ր արժան էր յայգի պատուհրանացն ևս զայնքան ունել փոյթ և յօժարութիւն գործոյ, յորում հրատիրեցաք ի բարեզբոյն, և մնաք ի գործ հատաւոյք և կրօնիւք ընդ դահեկանին վարձու՝ որ է պատկերն Քրիստոսի տուեալ մեզ յայ, յերկիցեալ կեն ցաղոյս ժամանակի նման լինել՝ ըստ խոստացեալ։

Վարձեալ յորժամ պատահին միմեանց տեառքն այգեաց, կրօնաւորքն յայլ և յայլ տեղեաց. յետ ողջունին ոչ զողջութենէ հոգւոց հարցանեն և գխնդութեանց ախտից, և ոչ զպատերազմաց դիւաց և զնաւաղութեանց, և ոչ թէ՝ զինարդ

առաջուբ չնորհս արուաստաց ՚ի ժամ աղօթելոյն, այլ ինչ հայեալ ամէն՝ ուր եղբայր՝ զիարդ ի պառկել՝ բերուելիւն քոյին մանկացն առաւօտ է՝ թէ հասել ։ Եւ նա թախծեալ սրտիւ պատասխանէ, զի հազ ամ առնելին ՚ի քոյ կոյ ՚ի տուն հօրն ։ Եւ զայրն՝ զանազան փորձեալ հնարիւք բժշկել ՚ի պատահելոց կրնցն ։

Եւ քանզի ՚ի նուիրականացս ցանկութիւն զբա-ղում ՚ի կրօնաւորաց ժամանակիս տեսանեմք ըմբռնեալ, որք զիեղիւանային յայսպիսի ծանրութեան հոգոյ՝ դժուարին վարկանին, և գնալ զհետ խրատուն քրիստոսի՝ որ հրամայէ, ոչ հոգով պարշտել զանձն յաղագս հարկաւորացն կերակրոյ և զգեստուց, թուղ թէ վասն աւելորդացն ։ Ո՝ նայ-նոսիկ և մեք ոչ գնեմք օրէնս՝ այսպիսի կրօնաւորացս ամենևին ՚ի բոյ կալ ՚ի անկատարութենէ, և յաճեցոյն գոյից առանալոյ՝ որպէս վայել է աշակերտաց քրիստոսի, զի մի՛ ՚ի լսել դարձուսցեն զէ-մեն յարևմուտս, և խոժոռեալ ընդ լուր խրատական մեր բանի՝ ՚ի բոյց գնասցեն, որպէս և մեծաւտունն այն ։ Այլ զերկրորդն գտեալ, զոր յայսոսիկ հա-ճոյ իմանամք կատարեն ոչ, և զայն դիցուք ձեզ

օրինակ : Ան՝ զոր քեզ ինձ ընդ առաջինդն զժուա-
նալ զամենայնին առա՝ ես, և մերկանալ աշխարհի՝
կամաւ, նախ քան զմերկ գնելն ՚ի գերեզմանին ակա-
մայ · զերկայնալ օրինաւորութիւնս ընկալարուք ա-
նէ զոր ինչ ես ասացի, զանա ապահովութեան ՚ի բոյց մերժեցէք ՚ի
նոցանէ, որպէս զբոյս վնասակար ՚ի բարի սերմանց,
և զայնոսիկ ընկալարուք՝ զոր ոչ կ հաճոյ ես, այլ և պատճառ զայ-
նոցանէ, զի մի՛ և զձեզ ես ՚ի նոսա, մի՛ վասն յո-
ւսելոյ յինչ առնիցէք · այլ վասն կամացն ես, և
յերկինս գանձելոյ զերկրաւորս, և ՚ի մարմնոյդ
աշխատութենէ՝ հոգւոյդ ամբարել գանձ :

Ան՝ զոր աւելիք այսպէս եղիցի, որով լինիցին
առաքեալքդ ձեր ՚ի հաճոյ ես :

Ի պատրոյն ժամանակի՝ զպատրաբերացն ձերոց մանր
ուռք ես ՚ի ձեռս աղքատաց և կարօտելոց, և մի՛
զառարկ և ունայն զինդրոցն պատրոյն դարձու-ցա-
նիցէք, զի մի՛ և զձեզ ես ՚ի յիւր անկեալ զրախ-
տէն՝ ունայն դարձուացէ :

Ան՝ եթէ տայցէք, մի՛ խոժոռ դիմօք և զայրա-
գեալ սրտիւ և դժկամակ բանիւք երբեք զղտնի
ևայեցէք՝ որ ոչ կ հաճոյ ես, այլ և պատճառ զայ-
րացման, այլ զուարթատեսաւ կամօք, որպէս սիրէ և

խնդրէ ան ։

Եւ ի գիտոյն ժամանակի՝ ի գիտոյ անտի մատ
նաւորեցէք զքաժինն այ ։ Եւ յորժամ առաքե
լութիւն քան զպէտս ձեր, և հնարիկ լինի վաճառել,
ի գնոց անտի արծաթոյ առաւել պատշաճութեամբ
քրիստոսի՝ առնուլ առաւելոց և գերեցոյց, և մի՛
ամբարիցէք յերկրի, և յուսայք յետ մահու՝ այլոց
ձեռամբ զձերն առ այս վասն ձեր ։ Օ՛ի փոքր է
յոյժ այն, չասեմ թէ ամենևին ընդունայն. և երկ
նորոգ բարի, և ուչ առաջին. ի յայլոց ձեռն յուսալ
առատագոյն լինել գինչս նր, և զկնի կարկամե
ցուցանել, մինչ նշխաւն է գոյիցն և առեր ։ Եւ
երկբայելի է, այր այնպիսի գառանել՝ որ երկիւղեն
այ մատակարարիցէ զինչսն, զոր հրամանի գնացե
լոցն ։ Օ՛ի բազմոց աներկիւղից՝ պատճառ կորսեն
լինի հոգւոյ առացուածք մեռելոյն. յորժամ ժա
ռանգէ անառակ և անկարգ գնացիւք վատնելով
զամենայնն՝ որ վերուստ պատճառ՝ փրկուել
լինելոյն ինչքն այն՝ առացուելին նրան ։

Կարճեալ՝ զի թէև երկիւղած ոք հանդիպիցի,
և զամենայն գոյս մեռելոյն լուտ կամացն այ առ
լինի՝ վասն հոգւոյ նորա թողութեան մեղաց,
նուազ է ի բարեաց և ուչ կատարեալ բարւոյ ։ Եւ
զի այս ճշմարիտ է՝ ի բանից իմաստնոյն ուսանիմք ։
Ասէ զի տուր թէ՝ որ սղտմի առ քահոյն, փոխ տայ
այ ։ Եւ զի գիտէ զայս ամենայն ոք, զի գիշատ փոխայն
ուչ օտարի ուրուք, այլ փոխառուին տայ փոխա
ռուն ։

Ո՛ տան ուրոյ աղաչեմ , մի՛ յայլ ոք վստահանայք , այլ դուք տո՛ւք զվիռն ձեռաւքն ձերով ՝ի ձեռս Ա՛յ , ՝ի թէ զձեզ ձանապհեցէ փոխառու՝ խընդ- րօղ փոխոյն աստուած , յաւուր պայմանի հատուց- մանն իւրոյ՝ զոր եդ , ՝ի ձեռս ձեր տայցէ զվճար փոխոյն :

Իսկ եթէ ձերոց գոյից՝ այլ ոք լինիցի տուօղ փոխոյ , նոյն ընկալցի և զվոխարէնան յայ . և ձեզ մնան ինչ թերևս հատուածի ողորմութեան՝ միջ- նորդութեամբ տուողին զձերն :

Ո՞յր տէրունական հրամանն՝ զոր ՝ի հրապարա- կախօս առնէր անդ. աստ ոց է առ աջակողմեանն , զնոյն նշանակէ : Ոչ անկի ո՛չ աստ թէ՝ քաղցեայ , և այլք վանն ձեր ետուն ինձ ուտել . կամ թէ մերկ էի , և այլք վանն ձեր զգեցուցին զիս . այլ թէ՝ դուք ետուք ինձ ուտել , և դուք զգեցուցէք զիս , Ո՛չ արդ՝ թէպէտ և առաջին կամք քրիստոսի և հրամանք այն է , զի ո՛չ բնաւ առանցայցէ կրօնաւորն առացուածս՝ որպէս վերագոյն առացաք , զի մի՛ յայ ղագս նիւթականիս հոգալոյ՝ յածային առաքինու- թեանց աննիւթական հոգոցն խափանեսցի . և բա- զում վնասուց՝ հոգւոց և ծանրութեանց զանձն ՝ի ներքոյ արկանիցէ . այլ ունել ՝ի միաբանական կե- նացն կերակուր և հանդերձ՝ ըստ հրամանին առա- քելոյ , և այնու շատանալ : Այլ վասն զի՝ այս ոչ ամենեցուն է , այլ ոմն վասն սիրոյն Ա՛յ առեցին զաշխարհս , և ելին յաշխարհէ , և ո՛չ յաղագս այլ ինչ պատճառի :

Ալ ան որոյ և մեք՝ այնուհիկ կրօնաւորաց՝ որք էր-
կակենցաղ կենդանեաց նմանեալք են, զի են ցա-
մաքայինք վասն ձևոյն, և են ծովայինք յաղագս
ծովու աշխարհիս զբաղանաց, զաշխարհայնոցն դի-
ցուք օրէնս, և ոչ զպետրաշխարհիցն; Ո՛չ մեծ է
աղքատանալն վասն քրիստոսի՝ քան ատեալ ինչս, և
տալ աղքատաց յաղագս հրամանին քրիստոսի, որ-
քան մեծ է՝ Ո՛չ քան զայն՝ որ ողորմի աղքատին՝ ի
դէմս քրիստոսի:

Ո՛րանզի կամաւորն աղքատն՝ որ յաղագս այլ,
նմանօղ քրիստոսի է, որ վասն մեր աղքատացաւ,
ասացաւ՝ ի գիրս. Եթէ ողորմածն աղքատին՝ բարե-
կամ քրիստոսի կոչի, այլ ոչ՝ նոյն ինքն Ո՛ւ:

Եւ ասէ՝ զի բազմութիւն լինել քո, մերկանալովն
կամաւորութեամբ զամենայն ինչ վասն քրիստոսի՝
դժուարին է ամենեցուն, ոչ ասեմ թէ անհնա-
րին. զի ոմք կամին՝ կարօղ են, զոր յայտ առնէ
բազմացն կատարումն յամենայն ժամանակի: Ոչ-
այսուհետև՝ որ ատացեալ էք ինչս, զբարեկամացն
քրիստոսի ընկալարուք զաստիճան՝ ողորմելովն աղ-
քատաց, որպէս և ինքն իսկ հրամայեաց տէրն՝ թէ
ասէ՝ ողորմութիւն, և ամենայն ինչ ձեր սուրբ է,
այսինքն թէ՝ յորժամ ի ձեռաց ատացեալ գոյիցն
տայցէք մանր ողորմութեան աղքատաց՝ յօժարա-
կան և առատասիրտ կամօք, մնացեալն ամենայն սրբ-
բին, և անվնաս լինին ձեզ: Եւ ոչ դատիք իբրև
զագահս յաղագս ատանալոյն, այլ ողորմութեան
արժանաւորիք յայ որպէս զողորմածս՝ ըստ աս-

լոյն տեսան մերոյ, երանի ողորմածաց, զի նոքա ո՞
ղորմութիւն գտցեն,

՚Ա,ահա՝ զայս և սա տեսի, թէ օրէնք՝ որ եդան կրօ՞
նաւորաց անհնչեա և անաստղուածս լինել, թէպէտ
և յաղագս անզբաղ լինելոյ ի յաշխարհական իրաց,
և միայն հոգևորացն պարապել, այլ կատարեալ
պատճառն յաղագս կրօնաւորին. ոչ
միայն յաւելուածոյն կերակրոց և ըմպելեաց և
զգեստոց, այլև՝ ի հարկաւորացն և։ Արդէս զի՞
կարօղ լինիցի պատերազմիլ ցանկութեան՝ որ զին՞
ուորին ընդդէմ մարթուր կուսութեան, յաղթօղ
լինել։ Ո՞ւ ոյք անխոնջ սան զանձինս արկղութե՞
թեան և արբեցութեան, թէև զկաք պտղակութեան
զրզռէին ոչ ունէին ախտից, բաւական է բոցոյ
ցանկութեան՝ զատաւելութիւն նիւթոյ որովայն՞
մոլութեամբն տալ, ձգել զնոսա ՚ի կատարուածն
Տեղաց։

Ա՞ յան որոյ աղաչեմ, զի թէպէտ և յոլով ունի՞
ցիք զինուք կերակրոյ և ըմպելոյ առ ձեռն և առ՞
անին, այլ յոգիս ձեր խնայելով՝ մի՛ ագահութեամբ
և արկղութեամբ յայնոսիկ վարիցիք։ այլ պար՞
կեշտութեամբ և օրինաւոր՝ ըստ կարգի կրօնա՞
ւորաց։ Ա՛ր զոր ՚ի ձէնջ պակասեցուցանէք վասն
պատուհրանին այլ, ՚ի սէր կարօտեալ և չքաւոր
եղբարց և ծերագունից և տկարաց՝ զայնոսիկ ՚ի
կէր արկանիցէք։ յորոց կրկին ամբարձէք ՚ի յոգիս
ձեր զբարին՝ զպարկեշտութիւն անձանց ձերոց, և
զնիրուկ ողորմութիւն կարօտեալոց։

Ա՛ի ոք գոյի ՚ի միջի ձերում՝ որ զձև կրօնաւորութեան զգեցեալ է, և յատաւելութիւն գինւոյ ու տաեալ չանձն իւր՝ զբամբասանս արբեցողաց ընկալի ՚ի կարգն առաջ : Օ՜ի միոյն անկարգութեամբ՝ ամենայն կարգակից՝ նուա անգոանեացին յաշխարհականաց և յայլազգեաց ։ Ո՛ւ թէև այլով ամենայնիւ հնար էր անբամբասելի լինել այնպէս, արբեցութեամբն արատաբ եցի յաւերժական թեննէն՝ ըստ բանին առաքելոյ. քանզի առ՝ ա՛ի խաչ բիւք, ոչ սպանօղք, ոչ շնացօղք, ոչ արուադիտք, ոչ արբեցօղք, և զայլն՝ որ ըստ կարգի, թուէ, ոչ ժառանգեացեն զարքայութիւն քրիստոսի և այլ ։

Օ՜ի ոչք օրինակ լինել բարեաց պատուական են՝ ամենայն առաղաց, և նոքա զայն ինչ գործեն՝ զոր արգելուն գիւք առաքեալն ՚ի յաշխարհականաց, զինչ յոյս աշխարհականին կայցէ, և կամ ՚ի համարձակեացէ առնուա յաղագս վաստ՛ճար ինչ գործոց՝ յանդիմանութեան ինչ հատել բան ։ Ոչք և ընդդիմաբանեն զկարգաւորաց ոմանց զանազան անկարգութիւնս ։ Ո՛չ զամենեցուն առեմք, զի բազումք ՚ի ձէնջ՝ և ոչ հայիւ և ջրով յադին վանս սիրոյն այ, թող թէ՝ առելոյդ կերակրովք և զինեաւ ։

Ա՛յլ յաղագս անխրատից և ծուլից, զորս և դուք՝ որ կատարեալքդ էք, խրատեցէ՛ք զնոսա՝ որ ստահակն գնայցեն, զի ուղեսցին ։ Նակ ոչք յաճառեալք՝ ՚ի նոյն բերին հանապազ ՚ի լոյծ և ՚ի մեղկ կեանս, յեա բազում անգամ խրատելոյն և

ոչ անասելն՝ ի բաց հատէք զանբժշկելի անդամին ի մարմնոյ եկեղեցւոյ, զի մի՛ փոքր ի բանէն զանձնային զանգուածն ապականիցէ, չարն՝ չարեաց լե՛ռնեսցի օրինակ։

Լսակ եթէ ոք յեղբարցն չաստագով և այնպիսւոյն վանն մարմնաւոր ընտանութեան կամ սիրելւոյ, որպէս զի՝ ախտացեալ անդամն ի կարգ առողջին պահեսցի՝ լըբաբար գործելով զանպատշաճան, և մերձակայիցն պատճառ լինելով հիւանդութեան՝ զիւրն հոգւոյ սխալ ի նոսա փոխոխելով, որպէս զբոյր կրտսեան հոգւոյ նորին և այլոցն՝ որ նոսա. օգնականն նորա տացէ պատուհասի առաջի քրիստոսի, եթէ առաջնորդն լիցէ՝ և թէ այլ ոք յընկերակցացն։ Ոչ թէ տէրն զաջ ակնն հրամայէ խլել, և զձեռն աջոյ և զոտն հատանել, զի՞նչ լինիցին՝ ոք զպաթագղեցուցչին առ գպաթագղեալն անդեալ պահեն՝ ի վեա երկուքանչիւրոցն ոչ՛ոց, հիւանդացն՝ աներկիւղ գործելով զվատթարս, և առողջին՝ գպաթագղելովն և բամբասելով։

Լսակ եթէ կեա՞ի բաց գնալոյն՝ և զղջացել գարձի կարողութիւն այնպիսին չնորհօքն ա՛յ, և ոչ զի ապաշխարութեամբ՝ ճշմարտութեամբ և ոչ կեղծաւորութեամբ, ընկալցի վերստին յառողջ անդամոցն քրիստոսի միաւորութիւնն։

Դարձեալ և զայս պատուիրեմք, զի թէ հնար է փոխել ձեզ ի փոխական բարւոյ՝ վանայ ի վանս շրջելով. զի վանն դոյզն պատճառի թողուլ զառաջնորդն իւր և զկենակից եղբարն՝ անհատ

աստուածեան բարուց է նշանակ։ Այն զի քոյ՝ ի հոգւոց վնասուէ՝ որ հրամայեալ է՝ ի գերս, թո՜ղուլ և գնալ յաղագս մարմնաւորս ինչ պատճա՜ռս, ոչ թողացուցանեն զկուսիս՝ ի տեղւոջէն, նա՛ յայսմ պատճառէ յազգի մերոյ կրօնաւորաց զբաղումն տեսանեմք անհրահանգս և անխրատս, և անհնազանդս աւազակունից. և գրկեթ՝ զբո՜վանդակն քոյ՝ ի սակաւուց։ Ո՞ի յորժամ յան՜պատշաճն, կամ՝ ի գործս կամ՝ ի խօսս՝ որ անվա՜յելուչ է կրօնաւորաց, տեսանիցեն զոք երթալ՝ ա՜ռաջնորդն կամ վարդապետն կամ ոք՝ ի ծերա՜գունից, և յանդիմանօղ բանիւ սաստիցէ, վաղ՜վաղակի գիշերապագնաց եղեալ իբրև ծառայ փախու՜ցեալ՝ ի տեառնէ, փախչէ զայրացեալ սրտիւ յաստ՜ուածային խրատուէ անտի։

Այլ զի առաջնորդն երկնչի մի՛ գուցէ՝ ի գնալ եղբարց յաղագս այսպիսի պատճառի՝ գործոյ եկե՜ղեցւոյն սակաւումն լինիցի, ներծղլ լինի ամենայն սահակ եղբօր, կալ պնակ անբաժնելի՝ ի բարս և՝ ի գործս սահակութեան. և այսու աղագաւ ան՜խրատս և անհրահանգս պնակիսքն մինչ՝ ի վախճան։

Այսո՝ և ծանրագոյն յիմարութեան բանք՝ զոր պատասխանեն հոգւոց խրատուաց իւրեանց մի՛ լինել հետաշրջօղս, ասեն՝ սասեաց աղօթս արար զմեզ և ինքնիշխանս, վիճարդ զազատս մեր՝ ի ծառա՜յութիւն դիցուք մարդկան։ Այս երանի՛ թէ զազա՜տութիւնն՝ զոր ետ սասեաց բնութեանս, բար

ւոք չ՚ի կէր արկանէին , այսինքն՝ չ՚ի յախտից լինել աշխատս :

Ա ստեղծ ծառայութիւն և վնասակար՝ մեղաց ծառայութիւն է , որպէս առաջ քրիստոս՝ թէ որ առնէ զմեղս , ծառայ է մեղաց : Նոյնպէս և ուղղահաւատութիւնն և սուտ դաւանութիւնն՝ ծառայք են , և չոյք ինչ պէտս հատուցանել :

Այլ որք յերեսաց տրտնջող լինին զառաքելոյդ իւրմէ կինչ և ասեն պատճառս տրտնջման , թէ և արդար գտանիցի՛ չ՚ի տրտնջելն . զի մի զվարձան՝ որ չայ , կորուսանիցէ , և ընդ այգեւոյն մշակացն առաջնոց գտանիցի , վասն տրտնջելոյն զտեառնէն անիրաւաբար : Օ՛ չ՚ի թէ մնրմնուտր ծառայից հրամայէ առաքեալն՝ հնազանդ լինել ըստ մարմնոյ տերանց , ոչ առ ակամբ ծառայելով , այլ միամտութեամբ սրտիւ որպէս այ , զի չ՚ի տեառնէ՝ առ , ընդունիցի ձիւք զվարձան . քանի՞ առ պահանջէ առատաձ չ՚ի հոգեւորացդ , առաւել քան զնոցայն յուշանել հնազանդութիւն և համբերութիւն և միամտութիւն՝ եկեղեցւոյ հոգեւոր առաջնորդաց : Օ՛ չ՚ի ոչ միայն ընդ պահոցն և աղօթից և որ ենման տոկին մնասանց

առաքինութեանց տայ առաւած զվարձս վաստակ՝ զոյ զործողաց ՚ի յայգի պատուիրանի նորա, այլ առաւել ընդ հաւատարիմ լինելն եկեղեցւոյ ՚ի գործս և յաշխատութիւնս և յամենայն իրս։

Խակ զգուշն և. զկծծիւն և զհատուցան քան զարքինան ՚ի տյն յանցանս գտեալս առաւելապէս դատի առաւած, որպէս զգիտող կամաց սեառն ծառայ, քան զայն՝ որ ոչն գիտէ։ Ո՛ի զնոյնինակ զաւրբ կերակուրս և զըմպելիս՝ պիղծ կայսատք անկեալք ՚ի նոսա և հեղձեալք ապականեն. այն՝ պէս և յարդար վաստակ՝ յորժամ ձեռն գողց մերձենան ՚ի կծծութիւնս, ինքեանց բարեգործուքին հեղձնուն ՚ի հոգիս իւրեանց՝ որպէս զիկուն, և զինացեալ առացուածս պղծեն անիրաւուքն։

Յորմէ զգուշանալ աղաչեմ, և տուրբ պահել զձեռս ՚ի վնասակար և յանիծաբեր անձին ախտից։ Վասնզի անէծք ցաւագինք վասն այլ մերոց ոչ ևս շարժին ՚ի մէջ եկեղեցւոյ, քան յաղագս գողութեան։

Եւ մի՛ ոք փոքր համարեցցի զսա ՚ի կարգ մեղաց, զի ՚ի քարեղէն տաղտուկն ՚ի գրել օրէնսն մեռանէր այլ երկրորդն ի սա կարգեալ, յեռատասնեակ թեանն և չնութեանն։ Եւ մի՛ ոք կարծեցցէ թէ մեծագոյն իրաց յաշխատակութիւնն է ՚ի գողնէ համարի, և փոքրն ոչ, Վասնզի այնպիսին, զի թէ պէտ և ՚ի տուգանս զանազանութիւն է, քանզի ընդհակառակ հաւատացանել՝ յօրէնսն հրամայեցաւ զգողութեան վճարուն, և առանց դադարման չա-

վոյն՝ էրեքպատուիկն, կամ հարուրին կամ հազարին՝ առաւել և քան զմիոյն կամ զերկուցն, տակայն ա՞ նուանն ովր և նոյն է մեծին և փոքուն, բազմին և սա՞ կաւուն։ Օվ ուչ թէ որ զմեծագոյն իրս կամ բազումս գողանայ՝ նա միայն կուչի գող, և որ զփո՞ քուն և զսակաւ՝ յայլ ինչ անուն վերադնէի, այլ՝ համանուանաբար չի վերայ ամենայն գողոց կ՛ գողութեան անուն և պատիժ, որ զբազումն գո՞ ղանայ, և որ զսակաւն։

Եւ սակայն՝ որ ընդ գողութեան անուամբ և բանբասանօք արկանի զմարդ՝ այսչափ կ՛, ամենայն ոք՝ որ զձեռս իւր ձգէ յառնուլ զինչ և իցէ իրս, և աչօքն այսր և անդր նայեսցի, զի մի՛ տեսցէ կամ ոչ տէր գոյին, և լմբռնեսցէ զինս, կամ օտար ոք և հայհոյեսցէ. գո՛ղ է այնպիսին, և գողութիւնէ զոր առնու։

Եւ մի՛ ոք ինքն՝ ինքեան իրաւունս առնիցէ, կամ աշխատութեան իւրոյ վարձ զգողացեալն առնուլ, և կամ այլ ինչ. յորս պատճառս յօդելով, անպատիժ համարի լինել զինքն չի դատաստանէն այլ չի նախանձ եղեալ օրինակին զգատաստան այնպիսին. Ընդանիայ և Աստիւրայ՝ մի՛ թէ անձին աշխատութէր գողացեալն յիրաց այլոց՝ որպէս և քոյդ, ոչ՝ այլ չի սեպհական իւրեանց գերջն գնոց և չի հայրենի ժառանգութենէ՝ զոր վաճառեալ արծաթոյ, և տակաւ ինչ խորհեալ յայլագս առանձնական իւրենց պիտոյից, և զբազումն առ ոտն եղեալ սեպհակա՞ ան զինարդ մահու եղեն պարտականք չի վերին հա՞

ետոյ ալոէար իրաւանցն պատուհասեալք, ոչ վն
ասթաթոյն ինչ կարեաց՝ զորմէ ոչ ինչ փոյթ էր
պետրոսի, այլ վասն ատելթեանն, որպէս և ասէր,
ոչ սաեցեր դու մարդոյ, այլ աստ։

Նոյնպէս աս մերովքս տեսանեմք՝ ոչ միայն գոռո-
այլև սուտթիւն վասն գողութեանն. ոչ լոկ բա-
նիս, այլև մեծամեծ երդմամբ ուրացութիւն, որոյ
մեղաց չի՛ք թողութիւն։ Օ՜ի և ոչ զղջումն և
խոստովանութիւն աս այն՝ յորմէ գողացան, զի
թողութեան իշխանութիւն գողոյն՝ յաղագս գող-
ցելոյ իրին, որ տէրն է գողացեալ գոյին՝ ունի, և
ոչ օտար ոք խոստովանահայր։ Ա՜յ՝ զի ոչ խոստո-
վանի նմա և ոչ հաստացանէ՝ զոր գողացան՝ թէնոյ-
նէ և զրկեաց, ոչ աստ էրեքկին՝ բաս մաքուսո-
րին Օ՜աքէի, այլև ոչ զոր էառն, ոչ ընդունի թո-
ղութիւն յաւիտեան։

Այն դարձեալ ոմանք՝ զ պակասելոտ կրօնաս-
րաց՝ ոյք թէպէտ և ոչ զարմանքին իրս, այլ զան-
ձին իւրեանց զօրութիւն և զյաջողութիւն գոլա-
նան յերկեղեցւոյն, զ յիւրենց առանձնական գոր-
ծս ասի և արթուն լինելով, և զ հաստակացն՝
հեղգ և պղերգ, ոչ անպատիժս զ գատաստանէ Ա՜յ
Քնան այնպիսոյքն ընդ թերահաւատութեանն՝ առա-
ել քան ընդ պղերգութեանն. Օ՜ի ոչ հաւատան,
զաշխատութեանն վարձ զ տեսանէ ընդունել, այլ
զմարդկայինն միայն հանդերձն հաւատցուն, որոց յոր-
ժամ ըստ կամաց զպէտն տայ առաջնորդն՝ ասէ-
նան զ վատակն, Լոկ յորժամ փոքր մի նուա-

զանազ հանդիսին, ընդ հեղգութիւն գործոյն և զարհուրանքն ելս յաւելուն։

Ընդ այսոսիկ՝ որ գործոց գրեցան պատուիրանք յաճախագոյնք գրոցդ շրթանց և լեզուոյ դնել զրուներս աղաչեմք, և զոնապանութիւնն ի զօգտակարն ի բանից և զբարին թողացուցեն ելանել, իսկ զբացըս և զվնասակարս և զանօգուտս ի սրտին՝ որպէս ի բանտ արգելցեն, ոչ թոյլ տալով մուտս ծնանել զբար մանկունայլ մանաւանդ հեղձուցանել յինքեան զսերմանեալ յղութիւնն ի տանայք։

Եւ արդ՝ մի՛ ոք զատեսցի զընկեր իւր, կամ մի՛ և ինքն զատեսցի յարդարագատէն աստուծոյ՝ որպէս և ասաց տէրն, մի՛ զատէք, և ոչ զատիցիք։

Ամի՛ ոք ի բամբասանս յօժարեսցի, թէև ուղիղ իցէ, թող թէ զրահետ վարեալ։ Ոչ զինչ օգուտ ցուցանեն զեղբայրն՝ բամբասելովն զինս աւ այլս, զքեզ վնասեցեր ի բամբասելն, և նա ոչ ինչ օգտեցաւ, թէ կամիս օգտեցուցանել զինս և զքեզ, տէրունականատուն վարեսջի՛ր խրատով։ Յանդիմանեա զինս միով, որպէս զհիւանդացեալ անդամ՝ սանձանեօք. նախ՝ առանձ նաբարելեթէ ոչ անսայցէ՝ առաջի երկուց և երից վկայից. եթէ և ի նոցանէ ոչ պատկառեսցի դառնալ յուղղութիւն՝ առաջի՛ր եկեղեցւոյն, և թէ՝ և եկեղեցւոյն ի հրապարականալոյն ոչ զղջասցի, յայնժամ հանդարեսցի քեզ, և բամբասեսցի իրաւապէս՝ իբրև զհեթանոս և զմաքսաւոր։

Եւ արդ՝ մի՛ ոք սովրեցուսցէ՛ ի կրօնաւորաց զլեզու խուր, կամ չարախօսել՝ ի զուր զումէքէ, կամ անիծանել վայրապար, կամ հակառակել ընդդէմ բանից հակառակողաց յանօգուտ կռիւ ու՛ի վիճել՝ թշնամանաց և անարգանաց բանս բարբառել ոսկեր զաշխարհական՝ որ ոչ վայել սրբոց։ Ո՛չ թէ ընդ հարկին, զի մի՛ ձանձրացեալ նոցին լսել՝ զարհուրեսցեն ի հրամայեաց. զի՞նչ լինելին՝ որք գարշելի և վատթար բանիւք վարին անխտրաբար։ Ապաւանդ՝ որք ի՛ւրեանց սովրեցուսցեն զլեզուս և՛ ի ծիծաղական բանս, նման լինելով խաղկացն և հացկատակաց, և որք՝ ի ծիծաղելին այլայլեն զբէմս, և կարկուտեն անմտաբար։

Ա՛յսպէս արդ աղաչեմ, զի բանք ձեր ո՛չ լինիցին անհամ և անոյշ՝ ոսկեր զրամկաց անմտացեալ ոչ աղիւ համեմեալ՝ ըստ խրատուն առաքելոյ, և՛ շահ և՛ ընդունի տալ լսողաց, և ո՛չ՝ և՛ գայթագղութիւն և՛ գազրութիւն լինել լսելեաց։

Այլև՝ նոյն ինքն շահաւէտ և օգտակար բանքն մի՛ յամխոտութեամբ և առանց դիտօղ ժամու եղիցին խօսեցեալ յայնմանէ՝ որ խօսելն գիտէ իմաստութեամբ, զի մի՛ ձանձրացեալ նոքիւտայցեն լսօղք, և զրուանս դիցեն առեցօղք բարի բանից, այլ՝ առկաք եղիցին, և այն հեզութեամբ և հանդարտութեամբ։

Եւ զի՞նչ ասեմ զբանս՝ որ առ մարգարէսն ելանէին, առեմք զայս. եթէ խոյսդրեք և բանք և

գործք ձեր և ամ շարժուին հոգւոյ և մարմնոյ, այնպէս եղիցին պարկեշտք և ածաւխտելոյ զի՝ անուանն ամ և ձեզ կրօնաւորութեանդ մի՛ հայհոյեսցի և պարտաւանաց, այլ գովութեան և փառաւորելոյ լինիցին պատճառք ի տեսողաց և ի լսողաց։ Օ՛ի մի՛ լեզի ուսեք ի ձէնջ ըստ հնոյն խոյակել ասել յաստուածոյ մարգարէին թէ՝ անուն իմ վասն ձեր հայհոյի ի մէջ հեթանոսացդ՝ այլ ընդունել՝ սէրտնական բանին՝ որ առ աշակերտսն, արժանաւոր առնիցէք զանձինս պայծառ առաքինութեամբ, թէ այնպէս լուսաւորեսցի լոյս ձեր առաջի մարդկան, որպէս զի՝ տեսցեն զգործս ձեր բարի, և փառաւորեսցեն զհայրն ձեր՝ որ յերկինս է։

Եւ այս ինչ սակաւուք՝ առ աշակերտեալ եղբարդ ասացեալ ի մէնջ ի վերս ասացելոյ, առաքելոյ եւարտեցին։

Ընդ առաջնորդս սրբոց ուխտիդ վանականաց։

Փոքր ինչ և առաջնորդացդ, ի յերկինս ճանապարհորդելոցն ասացուք ծառայակցաբար զհոգևորական և զաշխարհական կերակուր՝ որք զանց ունիք գործ և ապաստարութիւն մարմնոյ եկեղեցւոյ։

Օ՛ի զոր օրինակ աչք առաջնորդեն անձին յամարշաւել՝ ընդ այսմ նմանութեան և առաջնորդք առաջնորդեցեն։ Եւ որպէս բիւրք աչացն՝ եթէ մարքառիք լի-

Ելցին՝ի յախտից ինչ՝ի ներքս անկեալոց, սրատեսու-
թեքն անմռայր առաջնորդէ անձին յուղիղ ճանա-
պարհն, կամ եթէ շամանդատաղք մ՝թինք զերական լու-
սոյ՝ որ՝ի գլխոյ անտի յաչսն իջանեն, խնուն անտե-
սութեքն, սխալէ և ընդ ինքեան՝ի խորհուրատ մա-
հու զբոլոր անձն իւր արկանէ։

Ըստ այսմ օրինակի և առաջնորդք եկեղեցւոյ,
որ զք երկոքումբք աչօք լուսաւորեալ էին, այսին-
քըն՝ գիտութեամբ ճշմարտին գրոց, և առաքինասէր
գործովք՝ ամբծութեամբ, և սրբութեք և աներնայն
արդարութեք, զոր պատուիրանք այլ ուսուցանեն, այն-
պիսին՝ որպէս անձին իւրոյայնպէս և հասօրէն եղ-
բայրութեն բարութք առաջնորդէ յաճապինան, կամ՝
որ զմի յաչացն բոյց ունիցի, և միւսովն կարօտեալ
էիցէ, այսինքն՝ որ կամ գիտութիւն առանց գործոց
առաքինութեն, և կամ առաքինութիւն առանց գի-
տութեն ունիցի, թերի է՝ի բարեաց, և ոչ կատա-
րեալ։ զանգի միականեաց նմանի այնպիսին։

Օ՛ի թէպէտ և որ զիմաստութիւն ունիցի՝ գիտէ
զշահեղս արդարութեան ճանապարհին ուղիղ ու-
ստուցանել բանիւ, այլ ինքեան ոչ գնալովն ընդ նոյն
գործով, ոչ կարէ հաւանեցուցանել զայլս գնալ։
Նոյնպէս և այն՝ որ սրբութեք վարուք էիցէ միայն
առանց գիտութեն գրոց, թէպէտ և անձամբ իւրով
գնայ ընդ ճանապարհ օրինացն այլ, բայց զի այլոց՝
որպէս արժան է, ոչ գիտէ խոհաստութեք առաջնոր-
դել։ վասն այնորիկ՝ բազում անկարգութիւնս մտա-
նէ յեկեղեցի։

Լսէ այնուհետև՝ որ զերկուսեան տեսարանս աչաց ևս-
տարեալս ունիցին՝ ի լուսոյ, այսինքն՝ զի են տպէտք
ածային գիտութեանց, և են պէրճ յատկեան
գործս արդարութեան, մանաւանդ թէ՝ և հակատա-
կօքն լեալք, և յանդգնին տալ զանձինս յատաջ-
նորդութիւն եկեղեցւոյ, որ և զբաժակս տեսա-
նեմք յայտնեաց՝ ի մերում թշուառացեալ ժա-
մանակի, ձեռնամուխ եղեալ յայտնիկ լինին այն-
պիսիքն ըստ տէրունականն առակին, կոյր կուրի յոր-
ժամ առաջնորդէ՝ ամէնքին՝ ի խորխորատս անկա-
նելին, ոյք ոչ յայ, այլ՝ ի սատանայէ շարժեալք՝
դիմեն յատաջնորդութիւնն յայն, ի կորուստ ին-
քեանց և առաջնորդելոցն։

Լ՚ այնուհետև՝ և մեք զայնպիսին բանի խրատու
տերին յայնց առաջնորդաց յոգիս տերմանեացուք,
ոյք օրինօքն ոչ վարել յօժարին զառաջնորդու-
թիւնս իւրեանց, ոյք աստուածով ակնանին, և առ ինձ կա-
տարեացին։

Լ՚ ոյս և առեմք, մի՛ անփոյթ առնիցէք զաշա-
կերտացն եղբարցն՝ ի Տոզոյ ինչ վտանգս անկեալ
ուրուք, կամ՝ ի մարմնոյ քանզի Տառապս առաջ
էք ընդ իւրաքանչիւրացն։ Լ՚ զնա՛ ծանկանին զոր-
ծոյ միայն պահանջել զկատարումն անթերի, և
զՏոգևոր գործոյ զա՝ ի նոցանէ կատարելոյ անփոյթ
առնել, այլ՝ ի վաստիարացն զգուշանալ և լուա-
գոնեցին պատկառ կալ միշտ խրատս տալով, զոր
մանաւանդ պահանջէ ձևն և կարգն՝ զոր ընկալանիս
Լ՚ զի՝ այսմ կարգի՝ ի մեռեալ լինել աշխարհի

և աշխատիմք ի նոցանէ, և կենդանի քրիստոսի և նորին պատուիրանաց, ըստ խրատուն Պօղոսի. զի զայդ օրինացն կոչեցան գործել, և ոչ զարուեստ նոցն միայն ուսանել գործ։ Եւ որ զայն միայն գործէ ատա, և ի հոգևորացն ոչ բնաւ, կամ զինուիլ կանան ի բոլոր սրտէ, և զանազանիլն ի հարկէ և ատ աչս մարդկան, ոչ եղև ըսել նեղելին սկանջօք տէրտունական հրամանին, թէ գործեցէ՛ք մի՛ զկերակուրական կերակուրն, այլ զայն՝ որ տանի ի կեանս յաւիտենից։

Պարծել արժան է և. զայս, քանզի գաւառական թիւնն չար է, ոչ և Պօղոս խրատ տայ, մանաւանդ զի և օրէնս դնէ, եթէ որ գործիցէ ոչ՝ և կերիցէ ոչ՛, զոր և ինքն կատարէր յաւելն՝ զցայգ և զցերեկ գործէաք առ ի չծանրանալոյ ումեք, և թէ ձեռքս այս պաշտեցին զիս, և որ ընդհան էին։ Զայգ յաղագս մարմնական գործոյն զհոգևորսն անտես առնել իբրև զաւելորդ իրս՝ չիչ վաստիարարգոյն է աշակերտելոց բանին։ Պանզի պարտ է՝ ոչ երկրորդ է մարմինն հոգւոյն, առաջին զհոգւոյն հնգաւ կերակրոց՝ որ են աղօթք և այլ բարեգործութիւնք, և ատա զմարմնոյն և զմարմնականաց։ Օ՛ և առ մարդիկ՝ նախ տէրն կերակրի ապաստաբել ի ծառայից, և ապա ծառայքն ի նշխարէ տեառանէ։ Կ՛ե ի մեզ՝ քանզի մարմինն ծառայական է, և հոգին տիրական, և կամք մարդոյն դատաղական, արժան է դատաղականին ի կարգի պահել զերկակացութիւնն, Հատուցագոյն զհոգին կերակրել

հոգևորական կերակրոջ՝ ի ձեռն մարմնոյն տալու
սրտի՛ն, և տալս զմարմնականացն հոգալ՝ հոգ-
ույն խնամոյն և սնօրհնութե՛ն։

Ա՛յլ՝ յայտնի և ոչ նման սոցա բարեկարգու-
թիւնն՝ պահեցի՛ք զհաւատարմութիւն եղբայրու՛թեան
ձերոյ։

Դարձեալ՝ մի՛ կողմնատր բարո՛ք զոմանս միրել
զկս առնելով, և զոմանս անտես առնել, ոմանց
աե՛ղարդ բերել՝ի պէտս, և այլոց և ո՛չ հար-
կաւորքն բա՛ւականանալ. այլ սէրն հաւարակաց
եղիցի՝ ըստ ո՛ղջոյն բարոյն կանոնադրութե՛ն, և պա-
տի՝ որոց վայել է։

Նո՛ւկ կերակրոցն բաշխո՛ւմն՝ ըստ չափոյ աշխա-
տութեանն առ իւրաքանչի՛ւրսն լեցի առաքե՛լա-
կեա՛ք և նուագութե՛ն։ Օ՛ճերացեալն և զվաստա-
կեալն՝ որք զմանկութեան ժամանակն և զոյժ-
թիւն անձանց՝ի յաշխատութիւս եկեղեցւոյն ծա-
խեցին, մի՛ բարձի թողէ առնիցէ՛ք, ոչ ժամանա-
կին պիտանացու՛ք. զի մի՛ բարկասցի տէր։ Կանգնի՛
թէ օտարաց վառնդեցոյ, նաև թշնամեաց՝ խնամ
առնել հրամայէ՝ Աստ և պղտրել, և պատուհաս
պատուհաս՝ որք ոչն առնեն, քանի՛ և ես եղբարցն և
անդամոց եկեղեցւոյն։ Ա՛յ որոյ՝ զծերապատուեցէ՛ք
և ծերատածեցէ՛ք՝ ըստ հրամանին աստ՛ծոյ, և զհա-
րազեալն խնամարկեցէ՛ք տեսչութե՛ն և պիտոյից նոցա
պատրաստութե՛ն՝ ըստ չափոյ զօրութե՛ն ձերոյ։ Ո՛վ
տեսէ՝ զի այսպիսեաց բարեկարգութե՛ց խափանե՛ւ
աղքատութի՛ւն ժամանակիս է պատճառ, բայց ոչ

զառաւելն, այլ զյօժարութիւն կամացն եւ զկարն պահանջէ աՀ,

Այլ զնուիրեալն յեկեղեցին՝ կամ կենդանեաց միաբանութիւնե կամ մեռելոց յիշատակն, անձին մինոյ սեպհականեալ առաջնորդն, այլ ի սէտս եկեղեցւոյն ծախիցէ։ Օնոյն և հաստատէ եկեղեցեաւն զՀոգևոր պարտանդէն մի՛ յարդար դառնասանին առ ուր պահանջեացէ իւրաքանչիւրոք զառեալն, և զի՝ ոչ ունիցի յայնժամ հաստացանել, զիւրն առեալ բարեգործութիւն փոխարէն տայցեն։

Այլ եթէ առաջնորդն առաջին՝ զոր առ, յաւուրս իւր ի ծախս եկեղեցւոյն վասնեաց հաստատուն վկայութ, և ոչ ժամանեաց յաղագս օրհասին մահու կանխելոյ՝ հաստացանել զպարտսն, երկրորդն որ զկնին նորա ժառանգէ զառաջնորդութէ եղբայրութեանն, պարտական է վճարելոյ, և եթէ անտես առնէ զոչ ունի տակաւեօք վճարել առաջի քան։ Նակ եթէ ոչ վկայեն նմա ի սէտս եկեղեցւոյն առնել զառեալն, ինքն՝ որ էառն, հաստատէ ի հանդերձեալսն։

Այլ ոք ինքնակամ ախտիւ շարժեալ՝ կաշտատնօք առազաց յափշտակեացէ զառաջնորդութէ վանացն առանց ժամանակին առաջնորդէ. քննութեան և հրամանի։ Նանզի երկու են պատճառ իրաւացի փոխելոյ զվանացն առաջնորդս. կամ վն զանարժանս գործելոյ արուարդոյ օրինաց ՅՀ, և այն՝ ձշմարիտ վկայութ. կամ եկեղեցւոյն ոչ շինուեայլ առելոյ մանն լինելոյ պատճառ։ Այլ առանց այսոցիկ՝ եթէ յանդգնի ոք հակառակ կատնել՝ մեղանչէ կօրէնս ՅՀ։

Ա՛ր զոր ինչ Պողոսեան կանոնեալք են, և եղեալ
՚ի բանս սրբոց Հարցն յաղագս առաքնոլոգաց առ
խրատս և յուղղութիւն՝ ՚ի բանս, ՚ի գործս, և յամ
բարեձեւութիւս կարգաւորութեանց, զոր բարեաց
գահիսան և զօրինակին Քրիստոսի՛ք յանձինս ձեր
նկատարգրել : Ա՛ր թէ՝ և զամենայնն ոչ էք բաւա
կան կատարել յաղագս ձմեռն գոլով ՚ի բարեաց
ժամանակիս, գոնէ զ՚յոլովն գործով կատարեցէ՛ք,
և առ պակասելն զյօժարութի՛ւն կացոյց ունելով,
և զղջումն և տրտմութի՛ւն վասն պակասութեան :

Ո՛վ յոյժ յարժամ յայտնիկ հաստատիցէ՛ զվիպս, հա
կառակ բարւոյ չարն ոչ կարէ տեղի գտանել յ՚ո
գիս ձեր :

Ա՛ յան որոյ և մե՛ք աղաչեացուք զտէր, զի առաջ
նորդեացէ և առաքնորդելոցդ յաջողեացէ և յերկ
նային հեռուել ձանապարհ՝ մօք հանդերձ, զի ա
մենեքեան արժանաւորք խոստացեալոց բարեաց՝ որ
՚ի Քրիստոս Յի՛սուսէ Տէր մեր :

Ա՛ս առաքնորդս եկեղեցւոյ՝ որ են յաշխարհն որ կոչին
Բակուրիսպատուն՝

Խոստացա՛ք և առ դասս եպիսկոպոսաց սրբոց՝ որ
էք առաւել կարգեալք յ՚ոյ հոգւոց հաւա
տացելոց՝ որ են յաշխարհն :

Ա՛ր թեպէտ և ըստ կարգի երկարել էդ՛ք յա
ղագս բարեկարգութե՛ան՝ նախ առ վանականան. առկայն
ըստ առաքման՝ առաջի՛ն էք :

Ո՞րպս աղաչեմ նախ քան զամ՝ ի միտս ձեր գալ և ճանաչել իմաստութ զաստուածանիդ՝ զոր ունիք, զբարձրութիւն և զգործ, եթէ ուստի՞ ըստ կաս, և վասն էր եղաս, և զի՞նչ հրամայեցաս առնել յայնցանէ՝ յորոց հաստատեցին զսա։ Ո՛ի յորժամ զայսոսիկ գիտիցէ ոք՝ ոչ պարտն իցէ գիտել, մի՛ ի յերից աստի շահիցի, կամ ճանաչելովն զծանրութի՛ սորա և զչժարակրութիւն, և ոչ յօժարութի՛ դիմել իբր՝ ի դիւրինն իրս և՛ հեշտալիս՝ գիտելով զիւր տկարութի՛ն, այլ՝ ի բաց հրաժարել, թէև բռնադատիցի յիւրոց մտացն ախտից կամ՝ ի մերձակայից՝ ոչ և առաջին աբքն արարին և ուսուցին. կամ թէ յանձն առցէ զլինելն, փութայ ըստ հաճոյիցն այ կատարել զանտեսութիւն գործոյն. կամ թէ ոչ արասցէ զարժանն՝ ճանաչէ զպակասութիւն բարւոյն եղեալ յինքեան և զլինասըն, և խղճիւ մեռաց իւրոց դատէ զանձն՝ յանցաւոր զինքն համարելով։

Ա՛րդ թէ ուստի՞ սկսաւ՝ ասասցուք։

Ակնիզն եպիսկոպոսութեան եղև յայնմանէ՝ որ երդմամբ ստ զքահանայութի՛ն՝ ի հօրէ, ըստ կարգին մելքիսեդեկի. ոչ ըստ աճուրէն, այլ ըստ մարդկութեն. ոչ յանբանից մատուցանելով պատարագըն՝ ըստ ահարօնեան քահանայուէն, այլ զանձն իւր մատոյց կամաւոր պատարագ՝ ի վերայ խաչին՝ հօր, վս ընդ մեզ հաշտութեան։ Այս զնոյն քահանայապետութի՛ զոր ինքն՝ ի հօրէ ընկալաւ յաղագըն խաչին մահու՝ ի վերայ այնօրիկ՝ զոր գնեաց

ասելն իւրով, զնորհեաց աշակերտաց իւրոց՝ ի
ժամանակի համբառնալոյն յերկինս, ըստ աւետարա-
նին ղուկայ՝ թէ եղ ձեռս՝ ի վեր նոցա, և օրհնեաց
զնոսա, և առաւ ինքն՝ առ, վերանալով յերկինս։ Զնոյն
օրինակ պահանջելով և՝ ի նոցանէ, թէ ոյք եւ ո՛ր
հեշտութիւն, այլ չարչարանօք և մահուամբ ընկալայ
դժոխոյն թէ՝ ի վերայ ազգի մարդկան, և դուք
նմանապէս մահու չափ նահատակեցարուք՝ ի վերայ
ոչխարաց հօտի լինոյ՝ զոր առացեալ արեամբ լինել։

Ոչք և արարին, ըստ հրամանին մեռանելով՝ ի
վերայ ժ ոչխարացեանն՝ որ հաւատացաւ նոցա՝ ի
աւետարանէ։

Եւ յորժամ հանդերձեալ էին առաքեալքն
քրիստոսի երանել յայնհետէ, ընտրեին՝ ի հա-
ւատացելոց անտի սրա երիվարած և իմաստուն, և
կացուցանէին փոխանակ իւրեանց գլուխ ժողով-
դեանն՝ ի քաղաքս և՝ ի գաւառս՝ զորս և եպիսկո-
պոս անուանեցին, որ թարգմանի տեսուչ։

Ասէ այս թէ ոսոխ սկսաւ՝ ատացաք։

Պարտ է գիտել և զայն, թէ յայնպէս սրով պատ-
հեաւ եղեալ՝ քեզ և յառաքելոցն տալ այս գործ
եպիսկոպոսութեանն, յայտ է թէ՝ վասն լինելոյ գլուխ
և հրամանատար քահանայից և ժողովրդոց, և ոչ
զի՛ն անհրաւ աչօք մարդոյ նայել՝ ի վերայ ամե-
նայնի, զիմաստութեանն ուղղել, և զուղիղն հատա-
նել գործոյ։

Եւ թէ զինչ հրամայեցաւ լինել եպիսկոպոսին
և կամ զինչ առնել, զայս ասացից յայլ առն

ատ տիմոթէոս գրելուն, թէ պարտ է եպիսկոպոսին անարատ լինել՝ ոչ միայ տնտեսի, հեզ, ցած, պարկեշտ, հիւրասէր, բարեսէր, արդար, սրբ, ժուժկալ, մի՛ արծաթասէր, մի՛ կռուօղ, մի՛ հարկանօղ, այլ հանդարտ, և այլն ևս։

Ընդարտ տեսլուն, յոմ արտայ՝ որ ըստ հոգւոյ և մարմնոյ իցեն, մաքուր լինել հրամայէ։

Խոկ ոչ միայ տնտեսի՝ զայս յայտ առնէ, զի թէ մարդիկ ներքինի զոյից իւրեանց տնտես՝ զանազան բաւան տէ, ընտրեն լինել, այսինքն՝ որ ոչ զանազանի զարդասիրութիւն, և ոչ հեղգացի՛ ի բնաւ տանեաց գոյիցն և ի պահպանութէ՝ Կանոն և զգուշանայ զանձուց անտի, ոչ միայ և ոչ ի մարդկան՝ այլ և ի Տեառնէ զի ոչ ունի զարդ, առակ ոչինչ օգ բան օրէ և զբանին կերպակուր՝ ի ժամու ըստ տէրունական հրամանին։

Հեզ, ցած, պարկեշտ։ Հեզութէն յուշ առնէ նմանօղ լինել մովսիսի և դաւթի՝ որք ի հնուէն էին հոգիք ժողովրդեանն իսրայէլի, ըստ նոյնոյէս պարտ է և նոցից հոգւոցացս հեզութէ և հանդարտութէ հոգալ զիմաստնոյն սղոմոնի՝ ասելով՝

և ոչ ձոխութիւն և սատկութեամբ՝ ըստ աշխարհի իշխանաց։ Այլ ասելովն թէ ցած, զխոնարհութիւնն ուսուցանէ, զի անդէպ է եպիսկոպոսին հպարտութիւն և գոռոզութիւն լինել առ հնազանդեալ ժողովրդին, այլ հեզութիւն և զգուշութիւն առ ամենեսեան, այլ թեամբ և խոնարհութիւն երևիլ առ ամենեսեան, այլ և քո յայտնիկ զինքն առ օրինակ, ուսուրբեք ինքն՝ ասէ, զի հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ։ Այլ դարձեալ՝ ցուցանելով զոր չի խոնարհութենէն օգուտն և զաւր չի հպարտութենէն վնասն՝ ասէ, ամենայն որ բարձրացուցանէ զանձն՝ խոնարհեցի, և որ խոնարհեցուցանէ զանձն՝ բարձրացայ։ Այլ պօտոս զգուշացուցանելով զմոմոքիդոս, զի մի՛ զանկատարսն հոգևոր և մարմնաւոր հաստակս վերակոչեցեն յոտ տնչման եպիսկոպոսութիւնէ, ասէ՝ մի՛ մատաղաւոնկ, զի մի՛ հպարտացեալ չ՚ գտանիցի անկցին առ սատանայէ։ Քանզի սատանայ ընդդէմ արտասին այ հպարտացեալ, և վէս այնորիկ անկաւ յերկինից, և սատանայ է յատխուեանական գատաստանացն և մշտնջենաւոր տանջանացն։ Ա՝ այ հրամայէ թէ՝ ցած, զի մի՛ նորին սխալուն ընդունելոյ՝ նորայն գատաստան և պատուոյ կացուցեալ եղիցին։

Պարկեշտ, պարկեշտին անուն՝ մի է, բայց առաջ շարժուին հոգւոյ և մարմնոյ պատշաճեալ բերի պարկեշտութեանն, չ՚ բաւ մի՛ շատախօս լինել, չ՚ և կերակուրս և ըմպելիս և չ՚ զգեստս մի՛ աշխարհ հօրէն բերել, այլ ըստ կոչման ենանութեան՝ որոց հայեցեալ է աշխարհ։ Այս և ընդհատաց հոգևոր

Ի պատուհասներըն ոչ միայն ընդունելու Թէև յայտնի յանձնեցունց ապա՛ս է, որով և խնդրեթեամբ ընդունի զեկեալ հնարեն և ոչ որոմանեթեամբ, և զուարթի ցուցանէ կերպարանս և ոչ խոժոռ, և Թախծեալ դէմն և ոչ պժդմնեալ ինչ բարեաւտի բանս, այլ ուրախարարս և խրախճանեալ կանո՝ որ յոյժ լաւագոյն է հնարեն, քան զկեղծաւորեալ հնարեն։

Ո՞ տան այսր պատճառի հրամայէ եպիսկոպոսաց և քահանայից, նաև ամենայն քրիստոնէից՝ ոչ սիրոյն հնարենիկաւ, այլ հնարաւոր լինել։

Բայց ասէր. և սիր են բանիցն՝ զորս հրամայէ սիրել, ոչ զկարծեցեալ բանիսն՝ որ են սխալաւոր բանիք մոլորմանիկանք, կամ հոգեկանք և նիւթք առ նիւթս, այլ նախ և առաջին զՃշմարիտ բանին սիրել զնա՝ որ է սկիզբն և արարիչ բոլոր Թեան, ստեղծիչ հրեշտակացն և մարդկան՝ զոր և բոլոր ամենայն բարեաց յիշ՝ ըստ գործոյ, Թէ սիրելի զպատուհասիս ես ինձ զի քանզի ամենայն ոսկի և գոհար, և զորս ինձ հնարաւոր լինիլն բանիք, նախ զՀոգեկանն զանձն, այսինքն զպատուհասն

Ընդար. արտարութեան անուն մի է, բայց զա-
նազան պարագայից կինքեան զմասունս բարեաց՝ որ
ունին գնա։ Ախտ և արդարք առաջինք՝ որք վեր-
հեցան յոյժ՝ Յօբ և Ովաբդիա և Յովհէտ, և
այլք բազումք. ըստ նոցին օրինակի պարտ է լինել
առ և եպիսկոպոսին արդար և ճշմարիտ առաջ-
նոյ և մարդկան, և արտաքոյ աստուծոյ և անիրա-
ւութեան՝ ի բան և ի գործս։

Ասէր. առաջին տուրբ այն է՝ որ մաքուր է՝
յանձնայն ախտից, որ պատերազմին ընդ ոգին, որ
ոչ խոցոտած ընդունելի ի սկզբանն, և ոչ դեղոյ
կարօտանայցէ. երկրորդ՝ տուրբ է, որ թէպէտ և
հարկանիցի ինչ նեաւթք բծից, ոչ առեմ մինչ ի
կատարումն ոչ լինի ի ներքոյ անկեալ թշնամոյն,
մինչ խոցոտեցոյ ոգին՝ հեշտութեանցն ախտից տե-
ղի տուեալ, և երկրորդ բնութիւն գնոյն տանի
րութիւն առնելով, այլ մանաւանդ զանցեալ խո-
ցոտածն բժշկեցեալ դեղով ապաշխարութեան, և
յաւաջակայցին՝ զինաք աղօթից և պահոց և պահ-
պանութեամբ զգայարանացն զգուշանալ. ոչ վերս-
տին խոցոտել տոկտրական նեաւթքն, այլ այնքան ա-
տել գնոսա, մինչ զի յիշատակ նոցին ոչ հեշտու-
թիւն՝ այլ տրտմութիւն բերէր մտացն։

Ասէ ոչ յայտ մտին է յաւաջնոյն կամ յե-
տինսն, նա է տուրբ և այսմ առաքելական տուն-
քանի արժանաւորն. խոկ որ ախտից յօժարութեամբ
տուեալ տերէն և ոչ պատերազմի ընդնոսա, այլև
ինամով թարշուցանէ յինքեան զիմարն չարու-

և միշտ խոցեալ ոգւով ոչ առեայ զիւղմանն պատճառս, այլև սիրէ և ս. և ոչ բժշկել վասն զերազուածին, այլև օր ըստ օրէ նուազել զվէրսն. ոչ է, և ոչ առն տուրբ այնպիսին, և ոչ ընտրեաթեամբն այ կոչի սպասաւորել ածայնոցն, այլ իւրով ախտիւն շարժեալ՝ ըստ ներքինոյն այ ձգի յայնոսիկ, ի կորուստ անձին և բազմոց։

Ցաւաբոյժ. ժաւժկալութիւնն իբրև նիւթ և տեղի լինի է ամենայն առաքինութեանց, զի որ կրկին ինքեան զատ ի չարեաց ժաւժկալութիւն, կրկ և զբովանդակ մատուն բարեաց, և որ ոչ ունի զսա, անհատատ է յամենայն բարութիւնս. զի թէպէտ և յօժարի ի բարիս և սկսանի, այլ ոչ կատարէ, որպէս այն՝ որ կամեցաւ առանց խորհելոյ շինել աշտարակ։

Եւ ժաւժկալութեան տահման այս լինի է. յաղենայնէ՝ յորոց օրէնք այ հրաժարեցուցանեն զմեզ, պարտ է ժաւժկալ լինել. առաջին խորհրդոցն վատթարաց ոչ առ ի մեզ տեղի առ միտան, այլ ընդդէմ կալ ժաւժկալութեամբն և հալածել ի սրտէն, զի մի՛ և կատարումն հետևեցի. զնոյն ժաւժկալել պարտ է և աչացն դնել պահապան, ոչ բռնադատել ի հեշտութեամբն ի յայլոսա հայեցուածս կամ ի բարակնութիւնս, այլ անարատապէս հայել յատ բարեաց այ. և ականջացն՝ ոչ յօժարութեամբ ունկնդիր լինել վիճաբանից բանից, այլ օգտա- կարաց. և լեզուի՝ ոչ խօսել զայն ինչ բանս՝ ո- րով արատաւորին վարկն, որ ի՛ անվայելուչ ոչ

աստիճանին, այլ զպիտանին և զգովելին. և սրտի՝
ոչ բարկանալ առանապարտուց, այլ հեզ լինել. և
ձեռաց՝ ոչ յանիրաւի զոք հարկանել, այլ վաս-
տակել զբարին և յաղօթս ամբառնալ. և բերանոյ՝
ոչ մերձենալ առաւժամ՝ ի կերակուրս, այլ սա-
հօք դառնութիւնել. և ունից՝ ոչ գնալ՝ ի շահել
գայթագղութեան ոգւոց, այլ՝ ի Հանապարհս ար-
դարութեան, և ոչ և մերոյ անդամոյ թոյլ տայ
ժուժկալութիւն՝ որ ունի զնա, շարժիլ՝ ի վաս-
թարագոյնն: Արդ այսպիսի և որ ասցին նման՝ է
ժուժկալութեան գործ:

Այլ արծաթասէրն, արծաթսիրուն՝ զոր մայր առ
պօղոս առ Տիմոթէոս, թէպէտ և ունք ունէք և կա-
գործ՝ կորուստ են մարդկի, վնասակար է, առ-
ատեան և ջնարան առ իշխանսն գործակից, և առ
անհնայն ոգի, որ կարեկից են, ըստ ասելոյն
հոգևոր առաքինութիւն: Բանդի առ աշխարհի
իշխանութիւն՝ ըստ մարդոյ առնէ ինչս ոսկի,
կամ անկուռ գառնեղուկ կամ զերկեղուկ, կամ կո-
վիշակեղուկ կամ զոսպարաճեղուկ, կամ գոլիանալ
կամ տալանդեղուկ, կամ որ կոչեցեալ հյեն.
նուկ առ Հոգևորս այս զՀոգիս ինչս, Բանդի կոչ-
ախտէ զանդարժանս կատաղ կոչել կոչեցեալն
ատանատարութիւն՝ ի կորուստ հոգւոցն և կոչե-
ցեալն, և զարժանաւորս կոչել կոչեցեալն և կոչե-
պիսկ՝ երբեմն զառաքեալս, և զառաքեալ՝ երբեմն զպիսկ
վարկանեալ. և բնութիւնք են առ Ինդանէ կատարեալն
գործել կարգիք կենդանի՝ որք կոչեցեալք են այ,

զորց Նաւթի առ հոգւոյն, թէ խոստացին այսո-
քիկ՝ զոք ընտրեալ են արծաթով : Ոչ պատ այնուհետև
հրամայէ առաքեալն վասն եպիսկոպոսաց, թէ ոչ՝
արծաթասէր, ոչ կռուօղ, ոչ հարկանօղ, քանզի
թէ քրիստոսի ես աշակերտ, մանաւանդ թէ՝ փո-
խանակ, զհեզութեան նոյնն ընկալ զօրինակ, որ-
պէս հրամայէ աշակերտեցին, թէ ուսարուք ի-
նէն, զի հեզ եմ և խոնարհ. զորմէ և Նաւայի առ,
թէ ոչ աղաղակեացէ, և ոչ վիճեացէ. և ինքն իսկ
Տէրն երանի տայ հեզից և խաղաղարարաց :

Եւ զի ոչ ամենայնիւ ներծող պարտ է լինել և
հեզ առաջնորդին, այլ առ յանցաւորս զսաստն ի-
կիր արկանել. տայ և այնմ օրինակ, զի առեալ
խարազան և եհան արտաքս զվաճառականան ի տա-
ճարէն, և այն զի՛ ջուանեայ և ոչ ի կարծր նիւ-
թոց :

Նոյնպէս զաւաջնորդն՝ ոչ զղջանութիւն մի-
այն ի կիր արկանել առ յանցաւորս, այլև քաղց-
րութիւն և ներողութիւն ունել ի սատեղն, վայ
յաւելու ասել, թէ այլ հանդարտ. և զհանդար-
տութեան չափ տէրունականն ուսուցանէ խրատ՝
որ ոչ միայն զինքն, այլև զդիմակն հանդարտ առնէ.
զի յետ միոյ դիմաց ապտակին՝ զերկրորդն մատու-
ցանել հրամայէ առաջի անիրաւին, որով թէ և
քան զգազանս խստագոյն էր, քան զոչխարս հան-
դարտագոյն լինիցի. և ինքն քրիստոս ոչ ապտակէր
և ոչ վիճաբանէր, այլ որպէս զոչխար ի սպանդ
վարուի՝ ըստ Եսայեայ, զնոյն նմանութիւն պարտ է

և առաքինութեաց եկեղեցւոյ բերել. վինքեանս, բայց
ոչ առ աւետեան ոք և ոչ յաւետեան ժամանակի:
Վասնզի մեր անձին արհամարհութիւն՝ որ կա-
տարած, բարւոք է հանդարտութիւն և վարձուց
արժանաւոր. իսկ յորժամ զնոցին պատուհասս
տեսանէ արհամարհող յանցագործ, առ այնմիսիսն
ոչ զհանդարտութիւն, այլ զբարկութիւն ի կիր
արկանել արժան է, զոր բարւոյն ախտանշան կոչէ
այլ վատերով, որպէս և ասէր, յորժամ առ ինքն
ձգեին զնոսխատակութեան բանս՝ զիւաղդ կոչելով,
նեղեալ ասայր պատասխանին տալով, ինս զև ոչ
զայ. իսկ յորժամ առ հայր և հոգին, ցաւագին և
վհատմանելի լինէր, այսինքն՝ յորժամ նոքա՝ որք ըզ-
զոյնս առասպելն հրամայէ ունել եպիսկոպոսին:
Յաւելու և զայս, վերակացու առ լինել բա-
նին վարդապետութեան, այսինքն՝ ուսանել և գի-
տել և ապաստատել ուղիղ օրինացն քարոզութե-
ան, և երբեմն ոչ հանդարտութեան օրինա-
կաւ. զոր առաքեալն հրամայէ ունել եպիսկոպոսին:
Յաւելու և զայս, վերակացու առ լինել բա-
նին վարդապետութեան, այսինքն՝ ուսանել և գի-
տել և ապաստատել ուղիղ օրինացն քարոզութե-
ան, և երբեմն ոչ հանդարտութեան օրինա-
կաւ. զոր առաքեալն հրամայէ ունել եպիսկոպոսին:

ղեկ մեզ ղբանն ալ և պարտել զսեղանս. Թէպէտ և սեղանն այն՝ առքսաւոյ էր սպասաւորութիւն և ոչ անձանց, բայց մի գիմասիրին կերակրել զաղքատս՝ վասն հատուցման ի բարեաց. քան զհոգի աղքատացեալ ի բարեաց հոգևորական կերակրողն, որ է բան վարդապետութեանն. նորին աղաչեալ հին Յակոբին կերակրոց զաստիճանաւորութեանն եղին ապաստատել ժողովրդոցն, իակ ինքեանք զբանն ալ քարոզէին։

Եւ այս է զոր հրամայէ եպիսկոպոսաց վերակացու լինել բանին վարդապետութեան, և զաղջամիտսն սիրտս սխրթարել, այսինքն՝ որք ոչ ունիցին հիւանդութիւն հաւատոյ. որք զսիրտն ընդունին զատաքելական, զսրտին և զգործն ստանալ զատաքելոցն, որպէս եղեն հեաւողքն նոցին առ բբ հայրքն առաջինք։

Եւ թէ որք զեպիսկոպոսութեան ունիցին աստիճան, և ոչ իցեն վարժեալք վարդապետական բանին, այսպէս է այսինքն՝ որք կրթեցան յայս շնորհ ասծային, մերձ առ ինքեանս ունել. զի տացեն ծառայակցացն ի ժամու զբանին աստուածոց զկերակուրս։

Եւ զհակառակորդսն (սակ) կշտամբել. երկու գործս դնէ բանին վարդապետութեան վերակացու լինելոյն առաջնորդաց. առաջինն՝ զծառայակիցսն կերակրել ըստ աստուածային հրամանին. երկրորդ զիշխանութեան՝ որք հակառակին հաւատոյն բանի և օրինաց այլ և աւանդութեանց

հկեղեցւոյ՝ ըմբերանել ամենայնիւ զիտութեամբն, զի մի՛ զպարզաւիտս ի ժողովրդոցն՝ պատիր բանիւքն ձգեսցեն ի կորստեան իւրեանց խորխորատս, ըստ ընտանի գազանացն կրկին գործոյ՝ որք զվայրենի գաւազանացն հալածեն և զհօտս հովուին պահեն արթնութեամբ, որպէս կարգեցան։

Այլ՝ որք զառաջինն ընկալան ի քէն զգործ եպիսկոպոսութեան դասք առաքելոցն՝ այսպէս արարին ինքեանք, և ուսուցին հետեւողաց իւրեանց՝ նովին օրինակաւ վարել։ Ասէ յայժմուս թշուառութեանդ ժամանակի այնքան հետացաք ի բարւոյ նոցին նամանութենէ, մինչև զի ոչ այլ ինչ գործոյ պատճառ գիտել զեպիսկոպոսութիւնն՝ որք յօժարին սակաւ ինչ, բայց միայն զանազան հնարիւք ինչս ժողովել ի հնազանդելոցն, և փառս ոլոսալ ի փառաւորչէն. զոր անարգանս պիտի է ասել, և ոչ փառս։ Վասնզի ճշմարիտ փառք այն են՝ որ ի ձեռն բարեաց գործոց՝ անուանն այ լինիցի որ փառաւորութեան պատճառ՝ ըստ տեառն հրամանին, թէ տեսցեն զգործս ձեր բարիս, և փառաւորեսցեն զհայր ձեր՝ որ յերկինս է։ Վասնզի անձին առ ի մարդկանէ փառքն ոչ միայն հակառակ են փառացն այ՝ ըստ առելոյն ի տեառնէ զամանոյ, թէ միթերեցին զփառս մարդկան առաւել քան զփառս այ, այլև ի գովչացն առ երեսս դարմանելոք լինին։ Եբրև զախտաւորս, յորժամ տեսանեն ցանկութիւն զհետս ընթացեալ գովուել և փառացն՝ որ ի նոցանէ։

Աստուածոյ ասել զնա դժնատեսութեան այսր ժամանակի եպիսկոպոսաց գործ, զի և բազում անապատից և ուժից տանին յայլաշխարհս, ուր յատկապես ծայրագոյն օրինացն՝ որպէս աստուածային առաքեալն, զի այն երանութեան էր արժանաւոր, այլ վասն անոտի փառացն յուսոյ և զգերութեան՝ ի հնազանդելոց պատուհաս հնարիւք և բռնութեամբ՝ զոր յերկերեցուոյ պայծառութիւն և յաղթութենէ պետս հրամայեցուսը լինել, զայնոսիկ ժողովեն որպէս զմաքսաւորս, և բռնակալաց աշխարհի նուիրեն, կամ ոչ թէ ի հնազանդ առնեն զանձինս բռնադատելով զայն առնել, քանզի ի սոյն իսկ յազգէ մերմէ ակտա այս գործ չարութեան, և ծանուցեալ այլազգեաց յաներկիւղից ոմանց և ի փառասիրէ՝ ոչ ի մէջ վերայ յառնելով առաւելն աճեցուցանեն զկապարս ի վերայ երկերեցուոյ. քանզի որպէս զառնս բաժից կամ զներկոցայ ոտից մերոց չէ՛ք թողութիւն՝ ըստ աւ ի չուծ մերոցն ։ Ար ոչ միայն քահանայապետութեան չեն արժանի՝ որ զայս գործս սկիզբն արարին մուծանել յեկեղեցի, և կամ այնոքիկ՝ որք ի հայրապետութեան ընկեցեալք յոխտոյ վասն հոգևոր պատճառի՝ այլազգեաց բռնութեամբ և յերեսածով կուտիլացն՝ գարձեալ փոխան յաշխատել զեպիսկոպոսութիւնն, այլ ոչ քիւրեղեան հաստատ և կարգի, և ոչ օրինաւոր քահանայապետութեան հանդուգնեան Թողեան և ոչ պատարագին չիշատակի,

Օ՛ի՛նչ ասել և զմօրէն այսոցիկ չարեաւ , զոր յայսմանէ հակառակացն չհնարուեցաւ և սրբոյ աթոռոյ լուսաւորչին՝ ոչ ինքնաշարժ ախտիւք և բռնակալաց աշխարհի հրամանօք զանձինս իւրեանց կամ ընտրութեամբ ամառոյ և ՚ի ձմերոյ ընդ ստիպողական հոգևոր բարձրութիւնն ձգեն , և ոչ լինի ազգիս՝ ոչ օրէնն պահանջէ , որով բիւր ներ խոթեան և ապականութեան անդամոց քրիստոսի լինին պատճառ : Օ՛ի թէ ՚ի գլուխն ախտանի ամենայն ինչ ընդ նմանէ հոգևոյն սրբոյ՝ ոչ է հայրապետութիւն , և ՚ի գլխոյն ՚ի մօրուսն՝ յեպիսկոպոսութիւնն , և ՚ի մօրուացն ՚ի գլուխն՝ քահանայութիւնն , և ՚ի ձեռնադրեանն դասք ;

Ա՛ւ արդ՝ զի՞ր արդեօք իւղ ընտրհաց ուսին , ոչ յահաւօնեանն գլխոյ օտարացեալք են , և ընդ դաղանայ և սբիւօնի՝ ոչ հակառակ կացին մեծին մովսէսի և ահարոնի , յօդեալք էցեն գործովք , կամ եթէ զոր կամակորութեըն մերկացան՝ բաժանեալք և ոտիշեալք ՚ի ընտրհաց , զիա՞րդ կարիցեն զմինքեանց կոտաւեալն այլոց ընձեռել ,

Ոչ յաղագս այն և այլ իրի յանդգնութեան՝ ՚ի ժամանակս սեաւն մերոյ և եղբօր Գրիգորիսի կաթուղիկոսի սրբոյ , ՚ի նա լեառնն մեծաւ սիանհոգւոյն սուրբ և առաքինեաց արանց ազգիս հայոց՝ ժողովով աւելի քան զերկու հազար և հինգ հարիւր անձանց եպիսկոպոսաց , վարդապետաց , հարց վանականաց և միանձանց սրբոյ լերինն , նզովեալ հեր-

քեցան յեկեղեցւոյ քրիստոսի, և սրով բանին ու
հատեալ ի բաց ընկեցան ոչ գիտեմք և գիտել
անդամ յառաջ մարմնոյ եկեղեցւոյ՝ անէծս գա-
տապին կոտռեալ ի գլուխ նոցա։ Ասաց ոչ եկել
ի միտս, և ոչ զգացեալ զմահացու ցաւս հոգւոց՝
առնուլ զբեղ կենաց ի դեղատուէ խմաստոյ,
և բժշկիլ ի ջրմամբ և ապաշխարութեամբ ի մա-
հահարեալ պատուհասէն։ Այլ հանգոյն իժի և քար-
բի խցեալ գլսելիս անճոյին բանին, դեռևս յամա-
ռեալ բոլորովին ի նոյն չարութեան, արբեալ և
յիմարեալ փառամոլ սխտիւ իբրև զգազան, կա-
տղեալ ոչ դադարեն մեռանել զնահատիճն յա-
ռաքեալս խաղաղութեան երկնաւոր Տարանարանի՝
ջեռուցանել բանիւ, զոր արեամբն գնեալ ազա-
տեաց ի չար մշակութենէ բանսարկուին, որոց
սրինն ի գլուխ իւրեանց եղիցի, և վրէժ չա-
րութեան գործոց նոցին յանձինս իւրեանց լցցի,

Այլ դուք որք չհնազանդութեանն էք ջատագով
և նոյն բարեաց հետևօղք, աղաչեմք պատրաստ լե-
լք ամէն ի գործ հոգևոր հովուութեանդ՝ զոր
ընկալայք ի չհնազանդ հովուապետէն, ամ զգայա-
նոք խաղաղութեան երկնաւոր Տարանարանի՝
կան խրատու սուրբ առաքելոցն և նոցին հետևո-
ղաց։ Արդէս զի հանդուգնութեամբ և պարծելու
կացջի՛ք առաջի աւանդողին ձեզ զտաղանդ պատ-
ուէրանին՝ տալով զհամար շահից նմա կրկնապատի՛կ
յաւելուածով։ Յորմէ լսիցէ՛ք զբարբառն երանա-
էտ, եթէ ծառայ բարի և հաւատարիմ, որում՝ ե-

Ը. գաս քահանայից։

Վարձուցքն այսուհետև զկարգ բանիս առ
դաս քահանայիցդ՝ ոչք առնուլս երկրորդ
էք եպիսկոպոսաց, և կարգեալ էք քահանայական
գործառնութեամբ նուիրել զնա՝ զորդիս՝ այլ, ծնա-
նելով զնոսին մկրտութեամբ սուրբ աւազանին
յորդեգրութիւն հօրն երկնաւորի և՝ ի ժառան-
գակցութիւն քրիստոսի՝ և մեղսաքաւիչ մարմնոյ
և արեանն սեառն բաշխմամբ կերակրել զհոգիս
նոցա յանմահութիւն։

Եւ արդ՝ պահէմ զնոսին սիրովն քրիստոսի, բա-
նալ զաչս մտաց և զարթնուլ ի մահահրաւէր
թմբրութենէ կենցաղոյս, և ճանաչել զօրութիւն
երկնային գործոյդ՝ յոր հրաւիրեալ կոչեցայ.ք,
որ հրեշտակական գերաշխարհիկ զօրութեանցն է՛
գեր ի վերոյ այս աստիճան, որք անարատութեամբ
և սրբութեամբ պաշտեն զայս։

Եւ որով հետև արժանի՛ եղէք յերկնայինն գործ
մատուցանել զանձինս, մի՛ և մի՛ խափք պատճառս
տայք արատոյ անկանել ի պաշտօնդ ձեր՝ ըստ ա-
ռաքելոյն խրատու, Այլ արիաբար և յօժարութի՛ա
սրտիւ առանց ծուլութեան զկանոնեալ սահմանս

աղօթից ուրբ Հայոցն անվեհեր կառարեցէք ըստ
իւրաքանչիւր ժամու։ Այլ մարդուր Հոգւով և աբ
սրտիւ և անարատ Հաւատով և մեծաւ յուսով
և պարզ մտօք և կառարել սիրով՝ ահիւ և զգ-
ուշութեամբ սպասաւորեցէք աստուածային խորհր-
դոյն, և մի՛ իբրև ջուր ընդ խողովակ անցանիցէք
անմտաբար ընդ խորհրդական բանս աղօթից՝ զոր
մատուցանէք, եթէ սաղմոսերգուիք են և եթէ ըն-
թերցուածն աբ գրոց, եթէ պաշտօներգուի և եթէ
քահանայական աղօթք ասէ պատարագին և այլոց
կարգադրեալ կանոնացն, այլ յոյժ մտաւորաբար.
և եթէ գոյ Հնար արտասուօք և մեծաւ երկիւղիւ,
որպէս եթէ դուք նորագապէս բղխեցէք զնոսա՝ ի սըր-
տէ և՝ ի մտաց ձերոց. զի ասկն խնդրուածք են ատ-
ծոյ զանազան և պէս պէս պարգեւաց և բարեց
մեզ ատ՝ Ի նմանէ։ Այլ ինքն պարգեւատուն բարեց
ատուածդ, յոյժ առեալ զջերմեռանդն Հայց-
ուածս խնդրելին, ատաել ատատապէս շնորհէ
զխնդրեցեալն, ըստ այնմ եթէ՝ որ խնդրէ առնու,
և որ զինի։

Այնուամենայնիւ, զի յատուկագոյն՝ Ի ժամանակս ա-
ռաքելոցն Քրիստոս նոր ծառկեաց գարմանն Հաւա-
տոյ՝ ասէր զի՛ էին Հոգւով սրբով և շնորհօք Հո-
գւոյն Քրիստոսէ մատց խօսէին զբանս աղօթից՝ ըստ
ժամուն պիտոյից զպատարագին խորհրդածուեք և
զնա կատարողապէս թեանց։

Ասէ՝ Ի ժամանակս յետինս՝ քանզի Հանդերձեալ
էր ձեռն մեղացն առնամանեօք խաչել ցոտա-

ցուցանել զբոլորքումն առ նա սիրոյն յաճենե-
ցունց, և բնաւցուցանել ի հնուհաց ուր հոգւոյն,
տեսեալ հոգւոյ ականջ սուրբ և հոգեկիր վար-
դապետք եկեղեցւոյ՝ և այնր սղագաւ գրով ա-
նանդեցին զմեզ զհին եկտղացս, Ո՛վ նոքօք անվրէպ
և անսայթաք առաջնորդեալք կատարեացուք զիա-
կարգաւորութիւնս եկեղեցւոյ, վայ զոյն մոռա-
բաբար ոմանց ի մատուցանել և մեծաւ հնազանդ
և յոտս։

(1)Անեղրուք և զայս, զի կոչումն անուան քահա-
նայութեանդ ձերոյ՝ ոչ ի մարդկանէ և ոչ ի
ձեռն մարդոյ, այլ յայնմանէ՝ որ կոչեցաւն քահա-
նայ ըստ կարգին Մելքիսեդեկի, որ և ինքն ի հնում
լիւտ քահանայ և քահանայապետ և պատարագ առ-
աջի հօր, և նա ետ ձեզ զկոչումն անուան իւրոյ, և
յանձն արար ընդ անուանն և զգործն իւր՝ հովուել
զիժոդովուրդ իւր, և ուսուցանել միշտ զգործս
բարիս, և տալ զանձն օրինակ բարեաց ամենեցուն,
ըստ որում և Պօղոս գրէր առ տիմոթէոս ՊԿ՝ մի՛
անփոյթ առնէր զշնորհացդ՝ որ տուաւ քեզ ի
ձեռնադրութենէդ երիցութեան, և՝ զարձեալ ՊԿ
քահանայ.ք կրկին պատուոյ արժանի եղիցին՝ որք
աշխատիցին բանիւ և վարդապետութեամբ,
Ա՝ տանուրդ աղաչեմք, զի ըստ անուանդ կոչման և
գործն կատարիցէք. և որպէս հարք և ծնողք ժո-
ղովրդեան ձերոյ՝ յամենայն ժամ տուք նոցա զհո-
գևոր խրատս, միշտ ուսուցանելով յեկեղեցւոջ
ի հրապարակս և առանձին, զինամ ոք ըստ իւրաքան-

ջի՛ր Տաճկի զգուշացուցանելով և յորդորելով
յաճախմանն։

Այլ Թէպէտ և ամենայն բարեաց տեսուիչք և առքինութեամբ կատարեալք լինէք, սակայն զեկեղեցւոյ պայծառութենէ և զսիրոյ պատարագին պատուական և մաքուր զգեստուց մի՛ անփոյթ առնէք, որպէս ըսեմք զամանց՝ եթէ Տաճարական զգեստք և աղտեղեալ տրեխօք ելանեն՝ի բեմն առաջ, և զսարսափելի խորհուրդն անխորհրդական զգեստք կատարեն, և զայն՝ի պարկեշտութենէն անձանց համարին, հանելով զժողովուրդն արտաքոյ եկեղեցւոյն և զդուռն ընդդէմ ձգելով. և ոչ միայն, այլև անմտաբար՝ի բամբասանս բերին ամանց եկեղեցեաց և՝ի մեր բարեզարդ կարգաւորութե՛ն։

Այլ արդ՝ մի՛ ոք վայրապար և անխորհուրդ համարեցի զքահանայականն զգեստս. զի որպէս՝ի հնումն առ մովսէսէ նկարեցաւ խորհուրդ սրբոյ պատարագին, նախ օրինակօք, և՝ի նորումն կատարեցաւ՝ի Քրիստոս. նոյնպէս և քահանայք հնոյն նորոյ քահանայութեանս էին տիպք, և պատմութեանն հայելիք։ Զի և մեր բարեզարդ կարգաւորութի՛ն զոյց. զոր և սուրբ առաքեալքն զործակցութեամբ հոգւոյն սրբոյ կատարեալապէս յարդարեցին զլուսաւորեկեղեցւոյ, և յամենայն տեղիս ձեռնադրեալ կարգեին քահանայս և սարկաւագունս, և պատուիրեին նոսա քարոզել և մկրտել մաքրութեամբ պատուական վրկական խորհրդոյն. որ և ընդ բնաւ աշխարհս մեծաւորդ պայծառութեամբ զարդարեալ լինէին

եկեղեցիք ընդհանուր ազգաց քրիստոնէից՝ պայծառատեսութիւնն վայելէր թեամբ ապատուրել արբունեանցն։ Այլ՝ եւս առաւել և հայաստանեայցս ազգի՝ զի եկեղեցիք ի տուրբ լուսաւորչէն մերմէ ակսեալ մինչև յաւերտին աշխարհի ի հիմանց։

Նայց՝ այսոցիկ բարւոյ աւանդութեանց հակառակելոյ առաջնոց հարցն սրբոց՝ ոչ այլ ինչ է պատճառ՝ քան թէ ոգիտութիւն և ինքնօրէն անձնահաճ կամապաշտութիւն՝ որք ոչ սեպին զառաջինն պայծառութիւնս մինչ ողորմութեամբ սեան լի՛ էր երկիր, այլ ի հալածանացս ծնեալ ժամանակի ոգեղութիւն, որով կապեալ են յամենայն սրբեք ազգ մեր յաղքատութեան, որպէս ընդ երկաթոյ ի նեղչէ ծոյ ծառայութեան իւրացանչիւր ազգայ՝ ուր և իցեն. զի և հարկաւոր ոմանցին կարծեն զայս ընդ մարմնոյ, ըմբռել թէ՝ պայծառութեան եկեղեցւոյ ի խնդիր, և ըստ հոգւոյ ամենևին անշարժք ի բարիս, զի ցամաքեցաւ սէրն՝ ըստ աւետարանական բանին։ Այլ որպէս յառաջին հալածանացն ժամանակին՝ նոր հաւատացեալքն ի Քրիստոս, յորս այնքան զօրանայր սէրն սուրբ՝ մինչ զի ի հալածանսն առաւել մեծամեծս և վայելուչս տեսանելմք շինեալ ի նոցանէ եկեղեցիս, քան մինչ խաղաղութի՛ եղև եկեղեցւոյ։

Եւ արդ՝ ո՞ի զիտանց զնաւարին զայս տեսանել անկարգութիւն՝ որ յաղքատութենէ և յաւերմանէ, և զբարկութիւնն՝ որ կայ, աւանդութիւնս և օրէնս կարծելով, և նորին աղաւաղս յան-

զգնին հակառակել ամօաւանդ հրամանացն։

Այլ մեր ի բաց թողեալ զանխնամս հակառակորդացն զվիճմունս, հնազանդ եղեալդ օրինաց այ ի վերայ առաջելոցս և զայս աւանդեացուք պատուիրան՝ որ վասն այսր իրի խնդրոյ։

Այլ ունել քաջանայիկ յայ և ի միջի հրաման առանց սուրբ ծածկութի պատրագամատուցին զգենլոյ մատուցանել զսուրբ պատարագն, կամ աւետարան կարգալ, կամ խաչ առնուլ ի ձեռս, կամ յայլ ինչ ի սրբութենան մերձենալ, և այսոքիկ զրոս գլուեցաք սակաւուք և որ նման սոցին, արտաքին մարդոյս զգուշութիւն, որոց հանդերձեալ են սպասաւորել ամօայնոցն,

Այաստուք և յաղագս ներքին մարդոյն, որև օրինակ է արտաքնոյն զարդ՝ սորին հոգևոր պայծառութեան զարդուս. մի՛ ոք ի ձէնջ անպատժանութեամբ ամօային խորհրդոյն սպասաւորեսցէ, և կամ զոք ի ժողովրդենէն անքննաբար հաղորդեցուսցէ, զի մի՛ ընդ յուդայի և ընդ խաչահանուացն դատապարտեսցի։

Այի՛ ոք ամօակեալ յոգի իւր զգործս մեղաց առանց չքմարիտ խոստովանութեան, և այնպէս մատուցէ ի սէրտնական խորհրդոյն սպասաւորութէ, զի մի՛ զբարկութիւն այ շարժեսցէ ի վերայ ինքեն. և աշխարհին, և ի բաց ընկեսցի յամօային հարսանեացն. քանզի զհաւատարմեսական մեղացն զգեցեալ պատմուճան՝ եմուտ յեկեղեցի այ, որ է օրինակ վերին հարսնարանին, որ և ասեցաք զամօային բար-

բառն, ընկեր զԻսրայէլ մտեր այր՝ զի ոչ ուներիր հանդերձ հարսանեաց. և թէ հանիք զդա արտաքս, այս է՝ յաւերժութենէն, և կտրեցիք զդա ընդ միջ, այսինքն՝ զհաւատն և զշնորհս տուեալ աւազանին և զքահանայութեան՝ ի բաց մերկացուցէք, և մնան դարս ոչ ընդ հաւատացեալս, այլ ընդ անհաւատսն լեցի, Բանդի ոչ հաւատաց եթէ մարմնով և արեամբ այ աստուածութ, այլ հաց լոկ և գինի Համարեցաւ, և վասն այնորիկ անարժանութեամբ ժպրհեցաւ մերձենալ և առանց խոստովանութեան։

Եւ արդ առէջեմք, մի՛ դուք մարմնական ինչ գոյք վարկանեսցի զերկնային խորհրդոյն կատարութիւն, այլ ահա և զդայութեամբ ապատատրեցէք այնմանցն, զի թէ սերմանէն սուրբ յօրինակն՝ ոչ նեղեաց կատարմանդր, մերձենալովն ի կայծակունն որ ի վերայ սեղանոյն, մեզ հոգեղինացս և մերս ուրացս քանի մաքրութիւն և զգուշութիւն պիտոյ է յաղագս սուրբ ՃշմարտութիւնՆ այնր օրինակի մերձենալոյ։

Ա՝ ասացոյց զիմաս և զգայարանս պարտապան է զբ պարսել յամենայն փետակար իրաց ապատատրզ սրբոյ խորհրդոյ յամենայն ժամանակի, առաւել յայնմ աւուր՝ յորում Ա՝Ջ մերձենալ հանդերձել էցէք։

Օ՝ի թէ մովսիսի առացաւ յայ՝ ոչ կոխել մեռանել մարմնովք զտեղին՝ ուր երևեցաւ հուր աճմութեան, ոյնքան մեզ արժան է լուծանել հոգի զմեռելութիւն մեղաց ի մէնջ, և ապա յանդգնի

մերձենալ խորհուրդ. զի ոչ միայն խօսել ընդ նմա
լաւ մովսիսի կայ մեր առաջի, և կամ տեսանել
դէմս յանդիման նմա, այլև ձեռօք շօշափել զանշօշափելին,
և շրթամբքն համբուրել զսէրն, և բերանով ճաշա-
կել զկենարարչին աւետեացն, և՛ միրուս ընդունել,
և հոգւով միանալ ընդ նմին, և լինել աստուած՝
շնորհօքն ընդ աստուծոյ միաւորեալն։ Ո՞ւր որպ
զտեսանելիս և զլսելիս և զկեղտու և զաւետեացն ան-
դամն խրատեցէք՝ի բարիս շարժել, և՛ի չարիս ան-
շարժ հնալ, և ողջախոհութեամբ և արդութեամբ
յաշխարհական ցանկութեանց և զբօսանաց զմիտսն
ամփոխելով, և աստ յերկնային խորհրդոյն տպաս-
տրութիւն՝ մերձենայցէք. զի ոմն՝ի դատաստան ան-
ձանց ուսուցէք, և ըմպելիցէք զմարմին և զարիւն
տեառն՝ ըստ աւետելոյն, այլ՝ի քաւութիւն մեղաց
և՛ի մնքրուէ հոգւոց՝ ձեզ և ժողովրդեան ձերում։
Եւ մի՛ լիցի՝ որպէս ըստաք զամանց աներկիւղ
քահանայից՝ որ՝ի քաղաքս բնակին, եթէ յաւուրս
ոչ միոյն ցժամ պատարագին՝՝ի վաճառատոլոցս
քաղաքին շրջին՝՝ի տուրեւառութիւն վաճառաց,
յոյս բազում ներաք հարկանին յոգիսն ընդ մա-
րս զգայարանացն՝՝ի տեսանել և՛՝ի լսել, ՛՝ի խո-
սել և՛՝ի գործել զանպատշաճն. և անտի գար-
ձեալք մտանել յանդգնին յեկեղեցիս, և յայնց
քահանայից կազմեալ ներկայ առանց սաղմոսաց
և աղօթից մատուցանեն զպատարագն։ Որոց պատ-
ուիրեմք՝ յայսմ հետէ՝՝ի բաց կալ յայդպիսի անել-
կիւղ և չար առևտրութենէն, և նախ սրբել զմիտս

ըն գիշերոյն և տունջեանն աղօթիւք, որպէս վե-
րագոյնն գրեցաք, և ապա մնանել յեկեղեցի՝ և
և յանդիման լինել միմեանց պատարագաւն։

Ա՛ր ոք ՚ի քահանայից առանց գիտելոյ զկատա-
վանութիւն մարդոյ զհաւատոյն և զդործոցն՝ կամ
իւր ինքեան կամ այլում քահանայի, տացէ նմա
զհաղորդութիւն մարմնոյ և արեանն քրիստոսի՝ ՚ի
յաւուրջութեան կամ ՚ի հիւանդութեան, և կամ
գիտելով զանարժանութիւն ուրուք տոյ յաղա-
գըս մարդահաճութե՛ն զնծային խորհուրդն, ծա՛ծկե-
լով այնու զկարծիս չարութեան՝ որ զինանէ. զի
պնդելին է՝ որ տայ զըրբութիւն շանց, և առաջի
արկանէ զմարգարիտն առջաց։

Ա՛ր ոք ՚ի քահանայից պատարագողաց սխակալու-
թիւն ունելով ՚ի սրտին ընդ ումեք՝ մատիցէ յաս-
տուածային խորհրդոյն կատարումն, և անընդունե-
լի առնիցէ զպատարագն առաջի նոյ, այլ նախ հաշտես-
ցի ընդ եղբօրն՝ ըստ հրամանին քրի՛ստոսի, և ապա եկեալ
մատուսցէ՛ զպատարագն։

Ա՛յն տհմանն և ՚ի վե՛ր հաղորդականացն եղիցի՛, բայց
այս օրէնք առ հաստատուն եղբարն է՛, քահանայից
առ քահանայս, և աշխարհականաց առ աշխարհա-
կանս։ Նոյնպէս եթէ քահանայն ընդ բանիւ արարեալ
զոք ՚ի ժողովրդականացն վասն պատուհասանացոյց
լինելոյ յօրէնս առաջի, և նա հպարտացեալ ոչ
գոյ յուղղուի, և ոչ խնդրէ թողութիւն ՚ի քա-
հանայէն առաւել զնոյն պատարագն, և ընդ դատապար-

տուեալ եւ ոչ ուղեցաւ, եւ ոչ կանգնեցաւ զթողութիւն, քանզի ոչ վայրապարտ հրամայէ առնել թողութիւն, այլ եթէ անկեալ առաջի խոստանայ ապաշխարել, յայնժամ՝ ասէ, ընդհատեցի առ ի՛ քէն թողութիւն յանցանացն եւ վայրենաբարոյն առաւել զօրանայ. է՛ որ վասն խիստ, եւ է՛ որ յաղագս հարստահարելոյ զընկերն փառասիրութեան աղագաւ, եւ կայր ևս յոմանս գոյն առաքելութեան պատճառաց լուծանել՝ ի նոցանէ մերոյն պատուիրան, եւ քանի աշակերտութեան նշան, առ որս ասաց թէ՝ յայտ ծանիցէ աշխարհ զձեզ, եթէ իմ աշակերտք էք, եթէ սիրիցէք զմիմեանս։ Այլոց եւ մեք զառաքելականն առանձեմք պատուիրան, եթէ արեգական՝ ի վեր բառնութեան ձերոյ մի՛ մտցէ, եւ մի՛ տայք տեղի սատանայի, այսինքն՝ զի թէ զհատաղութիւնն՝ զոր ես քրիստոս աշակերտացն եւ նոքօք մեզ, փոխանակ հանել՝ ի ձէնջ

խռովարարին, և զխռովութիւնն իւր փոխանակ խա-
ղաղութեան սերմանել ի միջի ձերում, մի տայք
նմա տեղի՝ երկար ժամանակաւ բնակել ի յոգիս
ձեր, զի մի՛ զառաձարդ ոյն՝ որ ի ձեզ, չարին առնի-
ցէք բնակութիւն առեալ թաքեամբն և ոխակալու-
Ա՛յլ ընդ շարժել բարկութեան եռանդն բոցոյն՝
որ ի փչմանէ անտի նորա բորբոքի, չիջուցէք զինս
խաղաղարար ջրով հոգւոյն՝ նախ քան զմտանել
արեգականն, որպէս զի՝ խաղաղասէր լինելովն որ-
դիք ոյ լինիջիք, ըստ երանութեան խոստման զՔրի-
ստոսիս որդւոյն ոյ զգուշ արդեամբ ի ձեզ կա-
տարել, այն որ արար խաղաղութիւն երկինս և
երկրի արեամբ խաչին իւրոյ։

Իսկ եթէ ոք ի քահանայից խռովելոց ընդ ընկե-
ր՝ սիրէ զառաքելութիւն քան զսէր, և զխռովու-
քան զխաղաղութիւն, և ոչ լուծանէ զարհամա-
պատճառն, և հաշտեացի ընդ եղբօր իւրում՝ ի խո-
նարհել սիրոյն և ի խնդրել զհաշտութիւն, մի իշ-
խեցէք քահանայապարծուէ առնել, ոյլչափ զղեն
տրտմութեան և բարկութեան միոքն բնակեցու-
նէ, զի զինչ հաղորդութիւն ի լուսոյ ընդ խաւա-
ր՝ առ առաքեալն, կամ քրիստոս ընդ բելիարայ։
Վասզի գրեալ ի թէ՝ որպէս որ զսէրն առնի՝ զայ
միոքն բնակեցուցանէ, զի առաւաձ սէր ի նոյն
պէս՝ և որ զառաքելութիւն առնիցի՝ զառաքեալ յան-
ձըն իւր զարմանէ, զի կերակուր ի նորա ա-
ռաքելութիւնն, որպէս և առնէնայն գործք քրիստո-
Ա՛ յան որոյ առնէնայն ոք ի ձէնջ ոյրքան առե-

լութեան ախտիւ տայ տեղի սատանայի ընդար-
ձակագոյն կինքեան, քան թէ մարմնոյն և արեանն ոչ կ
արժանի բնակութեան. և թէ ոխակալութեան և
նենգութեան հոգւով յանդգնի առնուլ զինս,
նման լինի յուդայի մատնչի՝ որ յետ պատառոյն
տալա եմուտ ի նա սատանայ։

Եւ արդ աղաչեմ զամենեսեան զձեզ՝ դժուա-
րաշարժս լինել ի վիճաբանութիւնս և ի կռիս,
և դիւրաշարժս ի հաշտութիւն և ի խաղաղութիւն։
Եւ մի՛ ոք՝ որ զօրաւորն է ի մարմնական յատա-
ջադիմութիւնս, զանայ զլսել զընկերն և անկրա-
ւել, զի մի՛ գայն՝ որ առնէ իրաւունս զլսելոց զնա,
դատաւոր և դատախազ իւր կացուցանէ, և զոր ի
յանցաւոր կեանս զլսեաց, ի յանանցն վաշխու
հատուցանէ։

Այլ՝ աւազակագոյնքդ ի ձէնջ և հատուտնքդ
յիմաստութիւն՝ շահեցարուք զկրօնաբարգոյնն և
զպարկառամիտն, ներօղ լինելով առ նոսին և ել-
կայնամի՛տ, որով և վարձս ընկալջիք յայ ի շահելն
զերբարս։

Իսկ կրօնաբարգունիցդ պատուէր տամք զհոնար-
հութիւն և զինաղանդութիւն ցուցանել աւագա-
գունից և իմաստնոց քահանայից։ Եւ յայսպիսի
բարեկարգութիւն լինելով ձեր՝ անուանն այլ վա-
ռաւորութեան լինիք պատճառ առ արտաքինան, և
ժողովրդեան ձերոյ՝ բարեաց նախանձու։ Իսկ եթէ
ի վիճեսնա և ի հակառակաբանութիւս և ի հայհոյու-
միեանց տեսանեն զձեզ, յորս են բազմութք, մա-

նաւանդ թէ ամենեքին՝ քաց ի սակաւուց, անուն-
այ վա՛ս ձեր հայհոյի ի տեսողացն արտաքնոց, և ժո-
ղովուրդ ձեր առաւել խստորին ի պատուիրանացն
այ, և զպատիժ դառնատանին դուք կրկէք զթիւրե-
ցին ձերում պատճառաւ յուղիղ ճանապարհէն
աւետարանական օրինացն։

Ար՛ ոք ի ձէնջ սիրեցէ զկուրութիւն տգի-
տութեան քահանայական ուսմանց յաղագս ծու-
լութեան կամ աշխարհական զբաղմանց, այլ թէև
ոչ ամէն ամենայն ջնորհօք կատարեալ լինել հնար
է, զոր և ածային օրէնքն պահանջեն ի քահանայից,
սակայն ի հարկաւորն պարտին անթերի լինել,
այսինքն՝ զհեղինակական գիրս ուղիղ ընթեռնուլ,
և զմանր ուսմունս ձայնաւորացն պաշտել յեկեղե-
ցիս, և ապա զալ ի ձեռնադրութիւն քահանա-
յութեան։

Նայց լսեմք զմանց սուտ քահանայից, զի ոչ մի-
այն յայլ ուսմունէ են տգէտք յաղագս հեղգութ,
մանաւանդ թէ՝ վասն անհաւատութեան, այլ և ըղ-
աղման դաւթի ոչ գիտեն բովանդակ, առանց որոյ
զնոսին զՀարիւր և չիտն փոխան խօսել բերանով
ընդ այ՝ ոչ մատչի պատարագ ըստ աւանդութեան
կանոնի Հարցն Սրբոց, Ալմանք և ոչ զբանաւաղութիւն այլ
պատարագին գիտեն ի բերան, և սուտ պատարա-
գան խաբել կարծեն զանխաբելին աճ և զմար-
դիկ և զՀոգիս ննջեցելոցն՝ սուտ աչս մարդկան կեղծա-
ւորելով, որոց դառնատանն առաւել քան զայն մե-
ղաց առաջի այ. ոչք և ոչ իսկ են արժանի այլ և մա-

Ա՛ւ ոք ՚ի քահանայից վայրապար և առանց մե-
ծի զգուշութեան կատարեցէ զսուրբ Պրոսին.
իբրև զաշխարհական ինչ գործ համարելով, և մի՛
ընդ ածային բանից բան ծիծաղական և կատակ-
երգութիւնս խառնեցէ, որպէս լսեմք զոմանց ա-
զիտաց և աներկիւղից՝ զի առնեն, զի մի՛ ինքեանց
դատապարտութիւնք լինիցի այն ատենս, և երախայ-
ցըն անմեղաց թերակատար զշնորհս հոգւոյն սրբոյ
ընդունելոյ. այլ որպէս զնոսա պատարագն՝ այնպէս
երկիւղիւ կատարեցէք զսուրբ Պրոսին և զընթեր-
ցուածս ածաշունչ բանիցն և զայլ կարգաւորու-
սուրբ Պրոսինն խորհուրդ. և եթէ այսպէս
առնիցէք՝ հաւատացէք, զի որպէս էջ հոգին սուրբ
՚ի վերայ փառաւորացն իւրոց ՚ի յորդանան, նոյնպէս
և ՚ի վերայ ձեր ուղղակուռ հաւատով Պրոսինս
իջցէ՝ զորս և յորդեգրութիւն ածէ հայր վերակո-
չէ շնորհօք, ոյր զընծայութիւնս որդին, և լինիք դուք
արբանեակք և ժառանգք հոգւոյն սրբոյ յաջա-
րարութեանն շնորհ, մանաւանդ թէ՝ իբրև զմանր
կաբարձս որդւոյն ձեզ ձեռօք ձեր կատարելով և
բառնալով ՚ի մօրէ նոցին՝ յաւազանին ծոցոյ:

Եւ ա՛ւ ոք ՚ի քահանայից յետ հաց ուտելոյ իշ-
խեցէ առնել Պրոսինս առտուընջից մանկանց,
քանզի թէ յերկիւղէ մահու. այլ նախ կատարեցէք

զմիմեանս ընդունելութեան գործ, և առնու մեռուածքն զանառատ
րատգն առաքեալ յորմէ և զմիմեանս հաղորդեցուածքն։
Եւ ով՛ յանհաւատից արանց կամ կանանց՝ որք
ոչ են երկրպագուք քրիստոսի, աւգնէ ոք կնքահայր
մանկանց միմեանց, զի զոր ինքեանք ոչ առնին՝ այ-
լոց զհաճոյ կարեն առ քրիստոսականութիւնն՝ որ
չի առաքեալ երկրորդութիւնն, յորժամ պահանջէ փա-
հանայն՝ չի դէմս միմեանց զղջանուն հաւատոյն։

Ա՛յլ՝ ով՛ առաք ազիատոյ աշխարհականաց յաղա-
գս մարմնական ընչաւորութեան զայս առնել. և
թէ յանդգնին՝ դուք ով՛ յանձն առնուք զմիմեանս,
զի ով՛ թերի առնիցէք զայն՝ ոչ միմինն, չի կատար-
ման է, և ծիծաղելիս զմեզ խորհուրդն ասացին
կացուցանէք առաջի անհաւատից, որ թէ հնար է՝
և ոչ միում չի նոցանէ արժան էր լինել մերձ յա-
ւազանն սուրբ չի միմեանց ժամու, զի ով՛ չէ
հակառակացն ճշմարտութեան հոգին՝ որ հեռասցէ
չի միմեանցն։

Եւ ով՛ ոք չի ձէնջ լսատ հարկի պահանջեսցէ զի-
նըս արծաթոյ անգին շնորհին վասն միմեանց,
կամ մահու հաղորդ առնոյ, այլ որ ունին, և առան
սիրով որպէս զնուէր եկեղեցւոյ՝ առէք, և որպէս
քառ լինին՝ ով՛ բռնադատառէք։

Ընթերք և յաղագս զծնունդս այլազգեացն միմե-
նոյն՝ որ առաքեալ բերի չի հինն ժամանակաց, և է
ընդդէմ հրամանին քրիստոսի, որ առաջ՝ ոչ առ
զարթութիւն շանց, զոյ արժան էր խառնել, և ոչ
թողացուցանել, զի զինչ օգուտ է այլոմ բեր-

նոյ ի տապանէն զաքաւսաւն, եւ զգեցոյց զնա վերայ
տապիճին. ինչ անբանն է եւ անգիտայ, եւ յորժամ
զարդասոյ հասակաւ՝ մերկանալ դարձեալ ուրա-
ցուիցէն եւ լինել հայհոյիչ աճապարին խորհրդոյ սուս-
ցուիչն եւ լինել հայհոյիչ աճապարին խորհրդոյ սուս-
կին հասանէ վախճան մահու, եւ այնուհետեւ ոչ ըն-
կերանայ, այլ ընդ փրկեալսն արժանաւորին
փրկութեան , եւ զի զասկաւն զայնոսիկ յաւիտե-
նական պատկերն՝ զոր վերոյն նկարագրեաց՝ զի
նաա ասացանն Եւ՝ քան զամենեքին ոչ դրօշմեալ-
էր. այլ զի՝ գոյ՝ զ նմա եւ մատն բարւոյ, այսինքն՝
զի՝ զ մկրտելոց անտի բազմաց՝ զ ոգեյական հասա-
կին հասանէ վախճան մահու, եւ այնուհետեւ ոչ ըն-
կերանայ, այլ ընդ փրկեալսն արժանաւորին
փրկութեան , եւ զի զասկաւն զայնոսիկ յաւիտե-
նական պատկերն՝ զոր վերոյն նկարագրեաց՝ զի
նաա ասացանն Եւ՝ քան զամենեքին ոչ դրօշմեալ-
էր :

Նայց զայս միայն վասն տալին իրի պատուհար տալ
քահանայիցդ, մի՛ վասն ագահութեան ախտի յորդո-
րել զնոսին, եւ կամ յօժարութեան ընդունել, այլ
դժուարաւ եւ՝ զ տարկէ բերել յայնպիսի նրա : Օ՜ի
թէ հասատատուն միտքց էին՝ զ հատատ՝ բարկեր
յորդորուածին եւ յօժարուէին ձեր, քայց զի տարե-
ալքն ըստ մարմնոյ՝ անդրկէն ընդ ջուրսն են անցանե-
լոյ, եւ՝ զ ըստ սիրելոյ յօդեաց՝ հասատութիւն այծէյ
փոխեալոց՝ ըստ միջ ըստատուցին մերոյ տէրանն,
նորին աղաչաւ անօգուտ ջանն՝ որ վասն նոցին,
զի՝ շահն տակաւ է, եւ վնասն յորմէ :

Ահ ոք չէ ձէնջ գտող պատգ ունէք այլ եթէ ծնօղս ունիցի և մխաբան էցէ և ոչ բաժանեալ, գիտութէք և կամաւնոցին եղիցի։ Ապ եթէ ոչ ընդ ծնօղօք՝ հատարակաց սեռութեամբ յայտնի գիցի պատկն, զի վկայեսցէ յաւմցնոց, թէ ուղիղ է և ոչ ընդդէմ օրինացն այս. որով և երգոցն ձայնք և նուագարանացն զնոյն նշանակեն. իբրև թէ վկայս պատկերացն զամցնոց լսելիս և զսեռանելիս կացուցանել. Ապ գաղանին՝ անվկայ է և անհաստատ ոչ ընդ օրինօք, յորմէ պատուէր ասէ՝ չ'ի բոց հրաժարել և ոչ յանդգնել յայտնի իրս վասն ազատութեան։

Ահ և կնաթաղաց արանց կամ այրիթաղաց կանանց առանց կանոնական հլուանին գիցէ ոք պատկ, զի մի՛ լուծցէ գոք չ'ի քահանայական կարգէ լաւ կանոնաց, և եղեալ պատկն քակտեսցի. և եթէ բռնանան և ոչ բաժանին՝ ընդ պատնիկս հանգրեալ լիցին։

Ահ և այնոցիկ՝ որք առևանգս առին, դնիցէ պատկ, զի հակառակ օրինաց այլ է և բիւրք ջանց պատճառք չ'ի առանցն ազատ շարժեալք չ'ի մեկան ախտն. և բազումք այն խակ են՝ որ յետ ատ պատկին, յորժամ յագին զիւական տգիմամբ բըն, մեծաւ առելութեամբ բաժանին չ'ի միմեանց, և պատկադիրքն այսպիսեացս կցուրդ չարեաց նոցին լինելին։

Ահ և տղայոց անմեղաց՝ յորոգս ազահութեան հայրենի ժառանգուէ, կամ վասն այլ ինչ պատճառի, պատկ դիցէ ոք չ'ի քահանայից, զի բազում

ՀԱՅ ոչ Ի ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ Ի ԵՐԱՆԵԼՔ ԵՐԱՆԵԼԱԳՈՅ

կատարեալ ունելին։

Այլ թէ զի՞նչ պատճառաւ զչորեսեան թիւն կանոնադրեցին հարքն սբք սահման ամուսնութեան՝ ծանուցուք, զի գիտիցէք։

Զանազի բնութի մարմնոյ ի չորից տարերաց պատիւ՝ ոյր եւ մարմնական ազգակցութին միջև ի չորեսեան թիւն ժամանէ, որ է այսպէս. ի մոյ հօրէ երկուց եղբարց բաժանեալ՝ հաւասար ունին միջեան զհօրն գոյացութիւնս. իսկ առ ի նոցանէ ծնունդքն՝ զկէս առեան եղբայրութեան. և երրորդ ծնունդն՝ որ չեղբարցն որդւոյ, զկիսոյն կէս առեանն միայն. իսկ չորրորդ ծնունդն՝ որ ի սոցանէ, զչորեսեան մասն առեանն ընդունելոյ։ Այս է ասհման և կէս առեան մերձաւորութեան։

Այլ քանզի առ մոյ երկիր ասի և ածայնոյն յատկապէս երեսոյ է զմիութեան մարդկան. վասն այնորիկ երանելոյն Համարեցան, որք հոգւոյն օրինադրեցին, զօրասարեալն ի միմեանց միանալ սիրով ամուսնութեանն կապակցութ. իսկ զմերձաւորսն առեմբ բառական վարկան համազգակցութեամբն միայն տեղի զհաղորդութիւն սիրոյ առ իրեարս։

Այլ այլք է առաջին պատճառ ոչ տալոյ թոյլ համագիցին ամուսնութեան, են և այլք յորովք զերես իմաստունցն թողուք քննել։

Այլ արդ՝ որ այսպիսի ընտրութեամբ ըստ օրինացն առաջնոյ լինելոյ պատկն, որպէս և գրեցաք, մի՛ յայլում ժամու դիցէ զայն քահանայն, զոյգ յառաջոյ առուրն միոջ ցժամ Հաշոյն. և կե-

լեալ և արբեալ զոք ոմն թաղուցուք յեկեղեցին, և ոմն յանուանակ կանանց կամ յարանց՝ որ յայլում ժամու չեն արժանի եկեղեցւոյ, զի ոմն պղծեացի նոքօք տանջարն ալ, և աղտեղացի պատկն օրհնուե։

Ե՛թ ժամ կատարելոյ զնոր պատկն՝ երդ զուանցանողսն սկսանին ընթեռնուլ զարեգ մարդկան ընդ ինն զաւս հրեշտակաց, զոր և անուն իսկ աւուրցդ յայտ առնէ վերակոչելով, որով և զհատուածոյն հարսանեաց անուանեաց տէրն, որոց հրամայէ ոչ պահել որբսի զիւեսային ընդ ինքեանս ունելին։ որ են աւուրք յարութեանն տեր, մինչև ի վերանալ նորին յերկինս։ վասն այսր պատճառի ոչ պատշաճ համարեցան հարքն սուրբք՝ ի հոգևոր

Հարսանեացն օրինակի աւուրն՝ յորում առցու-
ի տէնէ ոչ արանց կանայս առնել, և ոչ կանայք
արանց լինել, զմարմնական զայս կատարել հար-
սանիս՝ որ է ախտաւոր և ցնծագական. և որպէս
Հարսանիսն երթիցեն քահանայք՝ զայս խրատս ասա-
ուիրանի աւանդեմք:

Ա՛ի յառաջել անդր ընդ գինարբու աշխարհա-
կանացն մանկունս՝ յորում յորում մեղանչեն ան-
պատուաստքն՝ որք զեզերինն ի նման ի տեսանել՝ ի
լսել և ի խօսել զանուղղայս, այլ յորժամ զբուս
լինելոյն կերակրոյն, և մինչ յերկիս միայն արբուհի
բաժակն, յառնել վաղվաղակի ի սեղանոյ անտի, զի
մի՛ ընդ գինեմոլն յարբեցութեան ըմբռնել՝ այսին
լինելոյ արատաքոյ տեսողացն՝ ոչ միայն ինքն, այլ ևս
քահանայք՝ միոյն ի ծանրագոյն ապաշխարուքէ՝
թէ այրեօք քաւեցի զարբեցութեանն մեղս, վե-
րստին արժան լինել քահանայագործութեան:

Ա՛ի ոք ի քահանայից զսաստկական յանցա-
գինեբեան ցուցցէ, այն որ հակառակ եկաց ևս և
կռծանեցաւ, և ընդդիմակաց լինելոյ եպիսկոպոսին
իւրոյ ի բան կամ ի գործս, որպէս կորիս և զա-
զան մոլեխոյ և ախտալիսի, զի մի՛ զնացին կռծա-
նուն ընկալցի յիւ, մանաւանդ այնոքիկ՝ որք յան-
զգոյն խաղալ յարուցանել ի վերայ եկեղեցւոյ,
կամ աչեցուցանել զյաւաջագունից եղեալն. և
այսու պատճառաւ արուքեն զեպիսկոպոսուն յա-
ղագս բռնութ այլազգեաց, և ինքեանք լինին հրա-
մանատարք ժողովրդոց և կապալաւորք փոխանակ

Նոցա· որք անձամբ զանձինս ՚ի նեղըդոյ առնեն անելոցն ի նեղել զաստուածոցն ուշ և անխծից զաստուածսն· այնպիսիքն ոչ են արժանի ՚ի կեանս իւրեանց քահանայապետութե՛ առնելոյ, և ոչ ՚ի մահուն՝ հասղուի կամ քահանայական թաղման։

Վասն եթէ՝ մի՛ ոք ՚ի քահանայից կամ ՚ի ժողովոց զեկեղեցւոյ գաստուան առ մարմնական իշխանս գաւառացի, կամ առ այլազգիս կամ առ քրիստոնեայս, զի մի՛ գաւառապետացի յառաքելական և ՚ի կանոնական հրամանացն· որպէս և գրէ Պօղոս առ կորնթացիսն, թէ իշխէ ոք ՚ի ձէնջ՝ եթէ իրք ինչ իցեն ընդ ընկերսն իւրում գաւել առաջի անհաւատից և ոչ առաջի սրբոց· և հարկն առ իրէք ՚ի քահանայից ուսանել հրամայեն ՚ի քահանայապետէն թեենէ՝ որ զայս առնէ։

Վասն եթէ՝ մի՛ ոք ՚ի քահանայից հոգաբարձու քաղաքի կամ գեղջ լինիցի, կամ գաւառապետ՝ աշխարհական իշխանաց, կամ գրօղ հարկաց կամ տակից, կամ յայլ ինչ գործակալութիւն աշխարհի լինելով, Կանոն անկարելի է ըստ աերկնական հրամանին՝ երկուց հակառակ տէրանց ծառայել և հաճոյանալ, ասէ ան՝ որ է եկեղեցի ան կենդանի, և ասէ աշխարհական։ Ո՛ տանուրց ընտրեացէք այնպիսին ՚ի մէնջ ՚ի քահանայ կալ, կամ ՚ի քահանայապետ՝ հակառակ հոգաբարձութեենէն կամ ՚ի քահանայական գործոյն. իսկ եթէ ընդ աշխարհական հոգոյն կանգնի և զքահանայական պատուհասն ունել և զառեւտրականն ուժիւն ժողովրդոց, զոմանս ի նոսանէ և ի նոսանէ ասէ ան՝ որ է եկեղեցի ան կենդանի։

հրամանաւն ՚ոյ և մերս որ և գաւառեցոց է այնպիսին ընդ կրկին յանդգնութեանն ։

Ոչ սեմք զամանց քահանայից ձիաւարժս լինել և զէ- նըս առնուլ ըստ զինուորաց, և՚ի խրախճանութիւս խա- ղոց ձիընթացից ընդ նոսին արշաւել երիվարօք և ՚ի չոր երէց և ՚ի նետաձգութիւնս և յամենայն ինչ յայսպիսիս, որ նոցայն գործ է ամէն և ոչ ե- կեղեցւոյ սպասաւորաց, զի զէն զինուորութեան ու- րոյ ոչ է մարմնաւոր, որպէս հրամայէ առաքեալն, այլ հոգևոր և ՚ուժական, որովք պատերազմիմք ոչ ընդ մարմնոյ և ընդ արեան, այլ ընդ իշխանութիւս և ընդ պետութիւնս ընդ այս խաւարութեան՝ որ ՚ի գեղջոյ երկնից ։

Ո՚չ ՚ուրուք՝ աղաչեմք ՚ի բաց լինել յայսմհետէ ՚ի յանկարգ սովորէ աւուր, և բայց թէ ՚ի ճանա- պարհի, եթէ ՚ի հետոտոս և թէ երիվարաւ՝ առնուլ զէնս յաղագս երկիւղի ինչ եղելոյ կարծեաց, և այն՝ պարկեշտութեամբ և ոչ ըստ զինուորութեան կար- ի՚ կապարճիւք և կամ կազմելով աստերաւ ։

Ա՚յլ ոչ ևս է արժան առնուլ զէնս կարգաւորաց, կամ արշաւանս առնել երիվարօք ըստ մանկական բարուցէ՝ ՚ի բամբասանաց պատճառս տեառդոց ։ Ո՚չ զայս խրատեմք վայելուչ զբաղումն, այլ՚ինքն- զինքեան հաւասար և զգործս բարեաց, և նոքօք կատարել ընդ բնութեան մերոյ թշնամւոյն ։ Էկ ար- ժան զխաւարայինս զայս զէնս առանալ յանձին և արատերասզիլ առքօք ընդ հանդերձից մերոց մարդ- կան, կամ խոցոտել զանբանից կենդանեաց հոգւո

և կամ սիգաքայլ երիվարօք յօրանալ, քայց թէ
ի սակառելենէ. քանզի յայտնէ և ի տգիտու-
աեացն արգելուն զմեզ ՇՃայինն պատուիրանքն։

Վասնոյ՝ եթէ զոք ի ժողովրդենէ նշանի վր
պատուիրանացն լինելոյ ընդ քանիս առնից, և
նորա յամառեալ ՃԱայ ի յանցանն և ոչ դա-
նայ, այլ ոք ի քահանայից անտի մի՛ իշխէցէ ըն-
դունել զնա յեկեղեցի իբր, որպէս տուեր են ամենք
ի սկզբն քահանայից յինքեանս ձգել զայնպիսին,
և որ զայս առնէ,նա տայ նման ի մեղաց անտի անդարձ
լինել ։ և զանձն իւր կցորդ պատուհասի յանցանաց
նորա առնիցէ։

Ա՛յլ վասն այսպիսի երից եղելոց այս օրինք հաս-
տատեցի ի միջի ձերում, զի զտրտշեալն ի մէջ
քահանայիցն ընկալցին զնա սիրով ըստ
Ա՛յս օրինք ուղղութեան և ի մէջ Նախկուտ-
ասց Հաստատեցի, որպէս զի զամ մէջ եպիսկոպո-
սին բանադրեալն ի քահանայից կամ յաշխարհա-
կանաց, այլ ոք յեպիսկոպոսաց ոչ ունի իշխանու-
թիւն, քայց ի բանադրեալն անտի ։

Վանդեմք և զայս ևս պատուիրան ամուրեաց քահանայիցդ՝ որ ըստ աշխարհի, զի որում չ՚ի մանկական հասակին հասանէ վախճան ամուսնոյն, թէ կամեսցի զոք ի նա ապրեցուցանել չ՚ի մեղաց և չ՚ի բամբասանաց և տալ ընտրելոյն արժանաւորա- պէս ամուսնել, հրաժարեալ յաշխարհէ՝ ըստ կանոնական հրամանին չ՚ի կարգ կրօնաւորութեան մտանէ. զի չ՚ի մէջ աշխարհի ամուրեաց ընդհատել լինելով չ՚ի սեւութենէն և չ՚ի խոտակցութենէն ընդ կանայս, մանաւանդ՝ խոստովանութեան նոցին լինել ընդունօղ ըստ օրինի քահանայութեան, անկնար է արեւ ծառայել ալ. ապա թէ ընդ անձուկ չա- նապարհն գնալ դժուարանայ՝ զկայնն և զարբաղին տեսեալ, ըստ արժանի է նմա չ՚ի սրբոյ պատարագին ամուրեաց վարուց:

Իսկ որոյ մերձ չ՚ի ծերութիւն հասանէ վախճան ամուսնոյն, և վասն լինի յանձն իւր սրբութեամբ և անարատ վարուք և առանց բամբասանաց ապա- ստատել ալ, որպէս զի գովութիւնս ընկալցի չ՚ի տեառնէ և մի՛ բամբասանս. այնպէսին կացցէ յե- կեղեցւոջ իւրում ոլորան ախտիժէ:

Եւ արդ՝ քահանայիցդ առ ի խրատ՝ զոր գրեցաք տակաւուրք, ոչ իշխանաբար հրամայն տալով, այլ ծառայակցապէս աղաչելով, բաւական լինի առ ի վէրջ. խոկ զպակասեալն ի մերոցս՝ ունիք համառօտել կատարեալապէս ի հարցն առաջնոց կանոնական գրոց՝ որովք օրինադրեցին զմանկունս եկեղեցւոյ ի փառս աստուծոյ։

Ա՛ Իշխանս՝ որ քան աշխարհն։

Փութիւեացուք զնծայլին պատուհրանացն խրատ և առ ձեզ՝ որ ըստ աշխարհի ունիք զքահանայութիւն։

Եւ նախ և առաջին առ իշխանսդ՝ որք ինձանէ ղեալ ժամանակիս տիրէք ի տեղիս տեղիս բազմաց և կամ տակաւուց, զօրաց և գաւառաց։

Ո՞զրս աղաչեմ, մի՛ անհնազանդ լինիք օրինացն ոչ. այլ որպէս կամիք, զի ծառայք զկամս հրամանդի ձերոյ հնազանդութեամբ և անթերի կատարեցեն, որք թէ և զմի ինչ ի հրամայեալոցն անկատար թողուն, պատուհաս կրեն ի ձէնջ. նոյնպէս և դուք վասն զի բնութեամբ ծառայք էք այլ, ծառայեցէք տեառն երկնից և հնազանդութեամբ, զի մի՛ պատուհասիցիք իբրև զապստամբեալս ի տեառնէ, այլ որպէս զմեծերիմ ծառայս՝ պատիւ ընդունիցիք խրկնաւոր թագաւորէն։

Եւ արդ՝ առաջին զայս պատուիրան առանդեմք ձեզ, մի՛ անխուսափար վարիք առ հնազանդելոյ

ծանր և դժուարակիր հարկադրութեամբ՝ զոր ոչ կարեն բառնալ, այլ օրինօք դատեցէք և լաւ չափ զօրութեան զիւրայոյզ ոք. զմեռա՛ւ ածէք, զի և ձեր տէր գոյ յերկինս, և ակնառութիւն ոչ է առաջի նորա, որպէս և առաքեալ ասէ:

Ա՛ր ըզք զկէտ՝ ի մարդկանէ, և մի՛ նեղէք զաղքատս և զանանուկս, զի մի՛ բողոքեսցեն առաջի այ վասն ձեր, և առաւաւտ լսէ նոյա՝ լաւ իմաստնոյն առակէն, զի առ թէ՝ մի՛ առաւ պատճառս աղքատին անիծանել զքեզ, զի մի՛ արարիչ նորա լսէ ցէ նմա, և հատուսցէ քեզ չարիս:

Ա՛ր չար և անիրաւ գոյժ առնէ և գաւառասէր առս կատարածանէք ի վերայ աշխատողի ձերոյ, զի մի՛ յանիրաւութէ նոցա, զոր գործեն, դուք գաւրք դատէք գործակատարս ընտրեցէք ունել ի վերայ մարդկան զգործակատութիւն, զի մի՛ զարքունական առհասարակ նեաւ իրաւունս՝ վաստակաւորացն թողցեն վասն առատ կաշառացն զբաժանումն, և կամ ինքեանք գողանայն. և մի՛ առաւել քան զկրամայեալն նեղեցեն զեղն զինուս և առցեն, զի անիրաւութիւն ենթարկու կողմանքն առաջի այ. այլ այնպէս իրաւագատաս լինի՛ցին, զի առցեն զկայսերն՝ կայսեր, և զայն՝ այ:

Ա՛ր չար անիրաւութեամբ գատաւոր, այլ ուղիղ գատաստան արարէք, զի և ձեր գատաստանն քաղցրութեամբ լինիցի այ և մի՛ խստութեամբ. մի՛ վն կաշառաց կամ վասն սիրելութեան մերոյ կողմանն, կամ վասն ատելութեան և ոխակալութեան կամ

վասն պատուոյ երեսաց՝ և մինչև աչառելով՝ զանձն
բանս արդարացուցանէք և զաւասանին, և զար-
գարեն Թուլեկք զիրաւունս, զի մի անիծից օրհ-
նացն ես՝ որ յաղագս այսորիկ, պարտականս զանձն
նըս առնիցէք։

Ա՛ի անտես առնէք զայրուցն և զաղքատին զի-
բաւունն, յորժամ աղաղակեն առաջի ձեր վասն
զրկութեաց իւրեանց, այլ զոյս արարէք ոլջոյն և
տուք իրաւունս այրուցն, ոչ առ առաջս մար-
գարէին. և ունկնդիր լերուք աղաղակի նոցա, և
փրկեցէք զնոսա՝ ի ներչից իւրեանց, և չյարիշտա-
կեալ լինջս նոցա զարձուցէք յանիրաւացն, յայն-
ժամ և ձեզ լսող լինի աղաչանաց ձերոց և կատա-
րէ զխնդրուածս սրտից ձերոց։

Ա՛ի որպէս զանբան կենդանիս՝ որ բնութեամբ
ծառայք են մարդկան, ծառայեցուցանէք զմար-
դիկ՝ որ ընդ իշխանութեամբ ձերով լինին՝ ի զոյժ
խիստ և անտերելի, ոչ և փարատօն զարդիկն իրա-
ւել, և զայն առանց կերակուր տալոյ նոցին, այլ
ներելով և քաղցրութիւն և տակաւրեայ ժամանա-
կաւ, և առատագոյն կերակրօք լցուցանել զին-
ս յաշխատութիւն անդր, և չարիով և ի յանչախս,
ոչ զի կարօղ լինիցին վաստակօք իւրեանց զաղքա-
տանաց կեանս զոսոց և զարդուց իւրեանց լցուցա-
նել, և զարքունական հարկան հատուցանել։

Ա՛ի զիարձս վաստակաւորաց ձերոց հատանէք
իշխանաբար, որպէս զայնոցիկ՝ զորոց ամբաստանեն
առաքեալքն և մարգարէքն թէ՝ զրկեալն ի ձէնջ

աղաղակէ , և բոլոք հնձուղացն եհաս յականջս տեառն զօրութեաց ։

Ուստի լեզի ձեզ , զի վաստակօք նոցա մեծա- նայք , և առաւել , քան զչարին վարկանայք , և այն զի ոչ ինչ՝ այլ բնութիւն է նոցա , և այլ ձեր ։ այլ ի միոյ կաւոյ և ի խառնուածոյ ։ քանզի նմանա- պէս է տերանց և ծառայից՝ փարթամաց և աղքա- տաց՝ ակնիզն գաղտ յաշխարհ և կաւատրած եւթին յաշխարհէ ։

Ա՛յ զի զգաստասարտ ամքն ծննդեամբ մտա- նեն յերկիր , և մահուամբ եւանեն ի ոմանէ . խակ մեծութիւն և փոքրկութիւն , բարձրութիւն և խոնարհութիւն , բարեբախտութիւն և պանդխտու- թիւն , ի միջ ծննդեանն և մահուանն պատահեն մարդկան , որ են իբրև զերազք զարթուցեալոց , ոչ ի փորձոյ անտի յայտնի է ամքն իմաստնոց և տգիտաց , զի ոչ ինչ ի տգիտէ ունի զհատուցու- թիւն ։

Ա՛յ՝ մի՛ վասն անցաւորիս կենաց կորուսանէք զյաւիտենական զկեանն , զի թէպէտ և քրիստոս դժուարաւ առաց մեծատանց յաղքայութիւն երկ- նից մտանել , ըստ օրինակի ուղտոյ ընդ ծակա- ղան , այլ եթէ զմեծութիւն ձեր ըստ կամացն ոչ ի գործ արկանէք , դժուարինն՝ ձեզ դիւրին լի- նիցի ։

Օ՛ի և աբրահամ մեծատուն էր , և ոչ միայն աղքայութեն մտանելոյ արժանացաւ , այլև գոգ նո՛ր աղքայութիւն առաւծոյ եղև և անուանեցաւ , և

հանգիստ ամենայն արդարոց. նոյնպէս և յոբ և Մով
սէս ծառայեն արդարութեան՝ ըստ ասելոյն Տ՛ի առեալ է
առաքինիցդ զաբրահամ և զիսահակ և զյակոբ և
զամենայն արդարոն յարքայութեան իւր։
Վայ քեզ և զուք՝ եթէ ըստ նոցին օրինակի գնայք
Տ՛ի ձանապարհս արդարութեան. և ոչ զուք նեղէին,
ոչ զուրուք զինչս յափշտակէին, և ոչ ումեք անի
րաւութիւն ինչ առնէին և կամ նենգութիւն, այլև
քրեանց արդար վաստակոցն գ՛ջաղցեալ կերա
կրէին, զմերկս զգեցուցանէին, զհիւրս ընդունէին,
զկաթսայութիւն կարօտելոց լցուցանէին, նեղելոց
բառնային լինէին, և տկարաց զօրացուցիչ, զաղքա
տըն և զտնանկն ոչ մինչն ինքեանք ոչ նեղէին,
այլև վրկէին Տ՛ի ներջաց խրտանց։
Եւ ոմն ոչ եղև նոցա մարմնաւոր փարթամանալ
արգել և խաչիան ժառանգելոյ զարքայութիւնն
երկնից. նոյնպէս և ոչ ձեզ լինիցի պատճառ չա
րեաց՝ մեծութիւ, եթէ կամիցիք արդարութեամբ
վարել զդա, որպէս և նոքա, այլ մանաւանդ քան
զայս աւելի լինի ըստ խմաստնոյն, զի ասէ. Թէ վրդո
վանք առնէ՝ մեծութիւն իւր։
Իսկ այն՝ որ փոխանակ զիւրն տալոյ կարօտելոյն,
զնոցայն յափշտակէ, և կողոպտէ զնոսա, և փոխա
նակ հիւրընկալ լինելոյ, և հանգուցիչ աշխատելոց
Տ՛ի ձանապարհի, զոլակից լինի գողոց և զաւրանակալ
Տ՛ի ձանապարհի այնոցիկ՝ որք անմեղութեամբ գնան
ընդ ուղիղ ձանապարհս իւրեանց, և զաւուն իւր
յանիւրաւ առացուածոց անտի ընդ և մեծանալ

կարծէ։

Անտրէց առել զանթուղէն յանցանք, որք ոչ միայն զինչան յարիշտաւէն, այլ զարմն անասնացն հե՜ղուն, զի ոմն զատատաղ լինելոյն յարիշտակոյաց ընդ էից խաբեանց, և զայն ոչ ածեն զմոտա, եթէ այլ գատաւոր կայ գիտօղ ամի, յորմէ ոչ կարեն թա՜ քուցանել զգաղտնիս չարեաց խաբանց։

Յաղագս այսպիսեաց մեծատանց յիրաւի հրա՜ մայէ քրիստոս՝ զժուարաւ մտանել յարքայու՜թիւն երկնից, որոց ոչ արքայութիւն է օթեվան, այլ հու՜ պեհեղին, և առանձական՝ որդն անքուն և աւրտա՜ նան յաւիտենական։

Ո՛չ այս յիրաւի, զի թէ որք խաբեանց արդար ընչիցն ոչ կերակրեն զքաղցեալսն և ոչ զգեցու՜ցանեն զմերկս և ոչ ժողովեն զօտարս, լսեցից են՝ զի քրիստոսէ յաւուր դատաստանին, եթէ երթայք ինձանէ անիծեալք՝ի հուրն յաւիտենից. ապա որք աղքատին առաւել քաղցի լինին պատճառ և տա՜ ռապելոյ մերկութեան և օտարին կորստեան ընչի՜ ցըն և անձին, և ի հոխանակ զբանդարկեալսն տես՜ նելոյ և մխիթարելոյ բանիւ և արդեամբք՝ արգա՜ կելոց անմեղաց բանդից և կատանաց լինին առիթ, ո՞ւր արդեօք իմանի տեղի և չափ տանջանաց այնպի՜ սեաց, եթէ ոչ ընդ սատանայի և հրեշտակաց նո՜ ցա, զորոց և զիւանն կատարեցին։

Ո՞վ ոչ սաստիմ՝ զի զոյց լինել ամբոխն ձեզ՝ի կո՜ րստի զպատճառս մերկացն և քաղցելոց՝ ասելով, զի եթէ ոչ

զրկեմք և ոչ յափշտակեմք, զիշխանութիւն ոչ կարեմք հաստատուն ունել։

Եւ սա այս՝ առաջին զայս սակս, զի թէ անկարելի էր որոց զիշխանութիւն ունին՝ հաճոյ լինել այլ, սակս զիարդ բազումք ի թագաւորաց և իշխանաց զովեալք եղեն այլ և մարդկան, որք և իշխանք ի դէրս աբան։

Վտարձեալ՝ թէ և անհնարելի էր ըստ սակս զեր առանց զրկանաց իշխանութիւն վարել, սակս որ իմաստունն է՝ փախչել արժան էր յանցաւորիշխանութենէն, և ոչ վասն այնորիկ անանց սակս ընդ ընդ սատանայի սակս։ Քայց՝ ոչ է անհնարին առանց անիրաւութեան վարել զիշխանութիւն, այլ դիւրին և հեշտալի՝ որք սիրեն և կամին, և մեք վկայեմք սակս այլ և երաշխաւոր լինիմք ամենեսեան։ Ոչ եթէ որք զսուն իւր մաքրեցան ի զրկանաց, և զերասմբք սատգուածս միայն ժողովեցան և ի վեցկ անդ, թէ և սակս թուի թէ էցէ, սակս զհաճեկան լինիցի և պատճառ հարստութեան, քան զբաղումն անիրաւաբար սատգեալս։ Եւ զայս իմաստուն ոմանն սաղմոսն յայտ արարեալ սակ, թէ անէծք սեաւն ի սուսս ամբարշտաց, յորկք արդարոց օրհնին։ քանզի սակս ինչ անիրաւն զբազում իրաւամբք սատգեալն՝ նմանի հրոյ կիզչ և սպսականէ, զի անիծիւք և դառնութեամբ է ժողովուածն անիրաւին ի զրկելոց անտի, և ընդ սաղքատացն անիծից և այլ անէծքն մտանեն ի սուսս զրկողացն։ Իսկ սուսն արդարոյն, զի սուրբ է ի զրկանաց և

կերակրել ի քաղցեցից, ընդ օրհնութիւնս սղքա-
տացն և այլ օրհնութիւնն մտեալ ի ծածուկ և ան-
յայտ զսակաւն բազմացուցանէ, որպէս զասրեվ-
թացի այրուցն և զսումացուցն և զորս տէրն կերա-
կրեաց յանապատին:

Եւ ոչ միայ ոք յանմտաց և ի մարմնասէրաց զբազում
ինչս տեսանելով զրկութեանց և ամբարշտաց և զսա-
կաւս որոց իրաւամբք ստանան, այսպանիցէ զբանիւք
մերովք, այլ լուիցէ այնմանիկն ասացեալն մարգարէին
Դաւթի՝ զի ասէ, լաւ է սակաւիկ ինչ արդարոյն
քան զբազում մեծութիւն մեղաւորաց. նոյնպէս և
արդոյ նորին առաքելոյն, արդարոյն ասէ առնոյն
աշխարհս լի է ընչիւք, իսկ առբարշտին և ոչ դանդ
մի. և դարձեալ՝ լաւ է առ քանջուրդք կերակրիլ
հանդարտութեամբ, քան մեծամեծ գերնդեօք առ-
տութեամբ: Եւ յիրաւի է այս, զի ոչք յիրա-
ւացի և յարդար ընչից իւրեանց կերակրին, ոչ
ինչ կրեն պատիժս ցայս. իսկ այնք՝ որ ի զրկանաց
կամ ի գողութենէ և ի յափշտակութենէ ընտա-
զաւորեան իւրեանց, զամենայն՝ զոր առաստատին վա-
կերեն յայլոց իրաց, տակաւրեօք առնին հատուցանել
և դառնապատին առաւ:

Այլ և զպատճառն հատուցանէ լուծանէք ի ձուկն և
ի գինի եշխանարարն, զի միւ ընդ անժուժկալին դա-
տիցէք:

Վասրձեալ և զայս ասեմք, զի տուրքիւն և խա-
բէութիւնն՝ զոր գերիստոս հրամայեաց թէ ի չա-
րէն է և ի սատանայէ, թէպէտ և ամենայն մարդոյ

ՀԱՍԱԿԱՑՐ Է, ԶՍՊԱ ԱՌԱՒԵԼ ՄԵԾԱՄԵԾԱՑ ԵՒ ԻՇԽԱ-
ՆԱՑ, ԶԻ ՓՈՔՐՆ՝ ՎԱՆ ԶԻ ԱՆԶՈՐ Է, ՉԱՆԱՅ ԱՌԱՔԵՆ
ԶԲԱՆ ԻՒՐ ՀԱՒԱՍԱՏԵԼ ԵՒ ՀԱՒԱՏԱԼԻ ԱՌՆԵԼ. ԻՍԿ
ՄԵԾՆ ՔԱՆԶԻ Ո՛Չ ՀԱՒԱՏԱՑ ԻՒՐ Է ԱՌՆԵԼԻՆ՝ ԶՈՐ ԿԱՄԻՑԻ,
ԻՇԽԱՆԱԲԱՐ, ՅՈՐԺԱՄ ՀԻՐԱՒՈՒՆԱՆ ԱՐՀԱՄԱՐՀԻՑԷ:

Ա՛ՀԱՐՁԵԱԼ՝ ՌԱՄԻԿ ՄԱՐԴԻՑ՝ ԵԹԷ ԱՌԱՔԻՒՆ ԻՆՉ
ԻՍԿ ԵԹԷ ԱՅԼ ԻՆՉ ՎԱՍՏԱԿԱՒՐ ԻՒՐ ԳՈՐԾԷ, ՈՉ ԼԻՆԻՍ
ԱՅՆՔԱՆ ՅԱՅՈՆԻ, ԵՒ ՈՉ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆԱՀԱՒԱՏ ԼԻՆԻՑԻ.
ԻՍԿ ՀՈՒՇԻՆ ԵՒ ԶԻՐՈՒՔՐ ՄԻ ԱՀԱԼԱՆՔՆ Ի՛Ր ՀԱՅՀՈՅՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ Ի՛Ր ԹՇՆԱՄԱՆԱՑ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՑԱՆԵՆ ՄԵՐՁԱՒՈՐՔ ԵՒ
ՀԵՌԱՒՈՐՔ, ԱՅԼԵ ՍԻՐՈՂՔՆ ՉԱՐԻ՝ ՕՐԻՆԱԿ ՉԱՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՆՈՒՆ ԶԱՒ Ի՛Ր ՄԵԾԱՄԵԾԱՑ ԵՂԵԱԼ ՊԱՏՈՒՀԱՍ-
ՆԱԶԱՆՑՈՒԹԻՒՆ ԻՆՉ:

ԱՒ ՅԻՍ ԱՂԱՉԵՄ, ՄԻ՛ ԵՂԻՑԻ ԱՒ ՁԵԶ ԲԱՆ ԽԱԲԵ-
ՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՒՈՒԹԵԱՆ, ՄԻ՛ ԱՒ ՁԵՐ ՀՆԱԶԱՆԴԵԱԼԱՆ
ԵՒ ՄԻ՛ ԱՒ ԱՐԱՒՔԻՆԱՆ. ԱՅԼ ՈՐՈՑ ԽՈՍԱՆԱՑ Ք ԲԱ-
ՆԻ ԶՔԱՐԻՍ՝ ԶՆՈՅՆ ԵՒ ԳՈՐԾԱԿ ԿԱՑԱՐԵՑԷՔ, ԶԻ ԱՅՆ
Է ՀԱՃՈՅ ԱՒԱՋԻ ԱՒՈՒԱԾՈՅ ԵՒ ՄԱՐԴԿԱՆ, ԵՒ ԳՈՎԵ-
ԹԵԱՆ ԱՊԱՒՃԱՒ ՁԵԶ ՅԻՄ ԲԵՐԱՆՈՅ:

Ա՛ՒԱՒ ԶՁԻՆՈՒՈՐԱՑ ՁԵՐՈՑ ԵՒ ԶՅԱՄՑԱՆ՝ ՈՐՔ ԾԱ-
ՌԱՅԵՆ ՁԵԶ, ԶԱՀԱՄԱՆԵԱԼ ՀՈՒԳԱՆ ՄԻ՛ ԱՊԱԿԱՍԵ-
ՑՈՒՑԱՆԷՔ, ԶԻ ԶՐԿԱՆՔ ՄԵ՛Ծ Է ԱՅՆ ԵՒ ԱՆԻՐԱՒՈՒՆ.
ՔԱՆԶԻ ՈՐՔԷ ՆՈՔԱ ԱՊԱՐԱՒԱԿԱՆ ԵՆ ՎԱՆ ԱՐԱՐՈՂԱՑՆ՝
ՈՐ Ի ՁԷՆՋ, ԶԱՐԻՒՆ ԻՒՐԵՆՑ ՀԵՂԱԼ ՎԱՆ ՁԵՐ,
ՆՄԱՆԱԿ ԵՒ ԴՈՒՔ ԱՊԱՐՈՒԻՔ ՁԵՌԱՒԱՑԵԱԼ ԹՈՂԱԿԱՆ
ՆՈՑԻՆ ՀԱՒԱՏԱՑԱՆԵԼ ԱՆԹԵՐԻ:

Ա՛ՒԱՒ ՄԻ՛ ԻՆՉ ԲԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ԱՌԱՒԵԼ ՔԱՆ ԶՋԱՒԻՆ
ՊՆԱՅՔ ԱՌՆՈՒԱ, ԶԻ ՄԻ՛ ՅԵՐԿԻՒՂԵ ԿՈՂՈՊԵԼՈՅ ԵՒ

Ֆանրագոյն ինչ հարկ լինիցի երդնուլ, մի՛ ոք մե՞ղիցէ զանթողուլն յանցանան՝ ուրանալով զերդմունն և երդմնապաշտից լինելով, զի առաւել չար է ուրացութիւնն՝ որ երդմունանէ, քան զայն՝ որ երկիւղէ մահու առաջի անհաւատից ուրանան. քանզի այն ի բռնութենէ է և երկիւղէ տանջանաց և մահու, և այս՝ կամաւորութեամբ և վասն սակաւ ինչ կարօտական շահի, և է զանազանութիւն մեծ՝ որպէս կամաւ մեղքն և ակամայ.

Եւ ոչ միայն առ հաւատակից քրիստոնեայս պարտ է առանց սուտ երդմունն պահել զերդմունան, այլև առ այլազգիս, և մանաւանդ առ նոսա առաւել, զի մի՛ անուանն այլ և հաւատոյս քրիստոնէութեան պատճառ լինիք հայհոյելոյ ի նոցանէ. զի թէ կռապաշտ թագաւորին Բաբելացւոյ երդմնապատիժ լինելով հրէիցն, մանուեաց առաւել զբարեգործութիւնն և զարգն ի ձեռս նորա. քանի՞ և ի նոսա պատուհասեսջիք ձեզ զայնոսիկ՝ որք առեն և ուրանան զերդմունան՝ որ առ նոսա;

Եւ մի՛ ոք զայն առաջի դիցէ, եթէ վասն զի նոքա առեն երդմանցն՝ որ առ մեզ, պարտ է՝ զի և մեք առ նոսա զնոյնս արասցուք, այլ էջ մեր ելդումն և նոցայն հաւասար, զի մեր առ Աստուած տուիցէ և նոցայն ոչ նոյնպիսի: Այլ և մեք որպէս զձառայս գիտօղ կամացս տեառն իւրոյ և ոչ արարօղ՝ բազում ընդհարմամբ գանա, և նոքա որպէս զաջիւս՝ սակաւս;

Վարձեալ աղաչեմք, մի՛ առ բարկութեամբ շարժելով

և ոչ ուղղադատ իրաւամբք, կամ իրաւս ինչ առնէք մարդոյ կամ մահու վճիռ տայցէք. քանզի նոքա օրէնքս ոչ հրամայեն զայսոսիկ, և հին օրէնքն թէպէտ և հրամայեն, բայց ոչ վայրապարշապար, այլ ըստ յանցանացն արժանաւորութեան զէս-դատաքանչէս-դան դատել՝ ի իրաւս և՝ ի մահ։

Ա՛յլ և դուք՝ որ յիշխանութիւն կաք, թէպէտ և զնոր օրէնքս անկարելի առնէք պահել, զհին օրինացն հրամանս՝ որ վասն այսպիսի իրաց է, կատարեցէք, կամ եթէ առանց օրինաց դատիք զմարդիկ առնելոյ ի՛նքեանց ոչ տալոյ ի՛ նմանէ զբաղցրութիւն և զբարերարութիւն, ըստ առեալն թէ՝ մի՛ դատիք և ոչ դատիցիք, մի՛ պատժէք, և ոչ պատժիցիք, զի որով չափով չափէք, չափեսցի՛ ձեզ։

Ա՛նաւ զայս և ա պատուիրան աւանդեմք ձեզ մի՛ լինիք վրիժառուք և քինախնդիրք, որով զիշխանացն իչ լի նախատէ մարգարէն եսայիաս, այլ ըստ հրամանին քրիստոսի ներող և երկայնամի՛տ լերուք առ առնեսեան՝ որ մեղուցեալ իցեն ձեզ, զի և դուք ընկալջիք առ ի նմանէ զքաղցրութի՛ն և զբարերարութիւն, ըստ առեալն թէ՝ մի՛ դատիք և ոչ դատիցիք, մի՛ պատժէք, և ոչ պատժիցիք, զի որով չափով չափէք, չափեսցի՛ ձեզ։

Խօսիմք ըստ կարգի և առ դասս զհինուրացդ՝ որ ընդ ձեռամբ էք իշխանութեանց և պետութեանց։

Ա։ Նախ և առաջին՝ զառաքելականն առ ձեզ բարբառիմք քան, որ պատուիրէ ձեզ՝ հնազանդել լինել առերանց ձերոց՝ յիսուի. ի՛ առ ականէ ծառայել՝ որպէս մարդահաճոյք, այլ իմաստութեամբ որպէս ստոյ։ Օ՛ի և այնմ ասէ՝ տէր կ՛ հաստոյ նօղ, այսինքն թէ՝ որ հաստատմութեամբ ծառայէ այնմ՝ ընդ որոյ իշխանութեամբ անկեալն կ՛, թէ և՝ ի նմանէ պակասուի ինչ լինելով ինքեան, ի՛ առէ տումեացի, զի ա՛ծ կ՛ որ հաստոյանէ նմա փոխարկեսցէ բարեաց՝ ըստ ուղիղ վաստակոց իւրոց։

Ասէ որ նենգաւոր գտանիցի բանիւ կամ գործ, կամ անձին տեառն իւրոյ կամ տեղւոյ առականի նորա կամ ընչից նորին, ա՛յ կ՛ այն նենգաւոր թիւն և ոչ մարդոյ. և յայ ընդունելոյց կ՛ զվնասհաստոցման չարեաց իւրոց, որ և՝ ի հաստատն ուսցէ կ՛ այնպիսին և չար քան զանհաստատն կ՛. քանզի նոքա թէպէտև՝ ի չհմարիտ հաստոյ կ՛ քինաց ա՛յ մարդեաւք են, բայց զհնազանդութիւն տեառնց իւրեանց և զմտերմութիւն՝ հաստատուն բեն յանձին։

Ա։ զի՞նչ առեմք առ քրիստոնեայ իշխանն՝ ո՞

նել միամտութիւն և սէր, յայտնի և ծածուկ. այլ թէև ՚ի քրիստոնէից ոք ընդ այլազգւոյ է իշ. խանութեամբ և ՚ի նուիրն պարգեւաց կերակրի և զգեստու, զնոյն հաւատարմութիւն պարտ է ցուցա նել նմա, և զատանց նենգութեան ծառայութիւն; օ՛ի և յորժամ զնէր զայսոսիկ առաքեալն պո ղոս, թէ ծառայ՛ք՝ հնազանդ լերուք տերանց ձե ցոյց, ոչ եթէ քրիստոնեայք էին տեարք ծառայի ցին, այլ կուռապաշտք։ Նայց այսու յայտնի կամեցաւ ցուցանել հեթանոսացն զշնորհուս օրէնս քրիստո նէից, եթէ առել է օրինաց մերոց՝ նենգութիւն տերանց, և սիրել է հաւատարմութիւնն, զի մի՛ բռնս հայհոյութեան օրէնս և ՚ի հաւատս մեր խոտեսցին, յորժամ ՚ի քրիստոնէից զոք տեսցեն անօրէնս գտեալ առ նոսա։

Եւ եթէ կարծիցէք ՚ի տէրանց ձերոց ՚ի գործ վերակացու՞ձեան, կամ առաքինէք ՚ի անօրէնու՞թենէ ինչ բան, արդարութեամբ և իրաւամբք առ հնա զանդեսցեն վարեցարո՛ւք. մի՛ զոք ներելով անո ղորմաբար արուեստից իրաւանց, և մի՛ զնչք զերծար տելով անկարեկից բնութեամբ՝ ցուցանելով զձեզ առ նոսա օրինօք դահճաց, և մի՛ առաւել քան զերանայեն ընձեզ առնիցէք՝ ըստ սրբոյ Պետրոսի խրատու՝ սու, այլ Թուշակօքն ձեր բաւականաւորի՛ք, և սղոյ՝ մութ և սիրով գնացէք առ ամէն, զի և զտեառ ն՝ ղորմութեան ոչ ինչ յայտագոյն զինչ ոք ընդունի՝ քան զհնազանդութիւն առաքինեալ ազնուագունդ

պէտք պահել զպատուիրանս այսոցիկ զսուրբ պա-
հըս անօրինաբար լուծանէքդ զայսոցիկ զչափաւորէն
ընչից աղքատաց և զանպատրաստ արեանց հեղմունս ոչ
ունել համարիք, զի քան զ՚ի հատուածոց պատերազ-
մական տպանմանցն՝ ունք հրամանաւ Թագաւորացն
լինին, այլոցն՝ որ՚ի ձէնջն լինին, առնեցուն համա-
րըս պահանջելոց ի՚ի ձէնջ ամ ծանր և անտանե-
ղապատասխանատու։

Արդ քանզի և զայլ հատուածոց ժողովրդականաց
ձեզ առաւել պատրաստ է երկնչել յոյժ և զպատուի-
րանս նորա պահել. զի յառնական ժամ ընդդէմ
պատուոյ Թշնամեացս ունիք պատերազմիլ։

Ա՛յլ առաւել քան մարմնական զինուք՝ հատա-
ւոյ զինուն վառեցարուք, այսինքն՝ ամպարշտութիւն և
անօրէնութեամբ և սրբութեամբ, պահօք և աղօ-
թիւք և ողորմութեամբ, որպէս զի առատուած լիցի
ձեզ յերկինս՝ պատերազմողաց, և զԹշնամիսն վա-
նեցէք առաջի ձեր։

Ա՛յլ

Պատուէր տամք և քարոզեցողիդ և ոչք՝ թէ վա-
ճառուիցուն նաւեքք գնել և վաճառել և առ-

արուեստասուտ, զի ուղղութեամբ տանիցէք ըզկեանս ձեր և անարատ քաղաքավարութեամբ։

Եւ մի՛ ոք խաբէութեամբ և նենգաւորութեամբ վաճառեսցէ զստացուածս իւր անմեղ գնողաց. մանաւանդ՝ ստախօսութեամբ և սուտ երդմամբ զրահիկան և զանգէտան խաբեալ, զի՛ դատաստանին աւուր ընդ գող և ընդ յափշտակող դատեցից և այնպիսին. և առնու աստուած զբարեգործութիւն իւր և տայ զկեցոյցն՝ի նմանէ։

Եւ մի՛ եղիցի աւ ձեզ կշիռս մեծ և փոքր և չափ կրկին, զի պիղծ են երկոքեան առաջի տեառն՝ որպէս ասաց աստուածն, այլ արդարութեամբ և ղորդութեամբ վաճառեցէք զգործս ձեռաց ձերոց և գնութիւն վաճառուց ձերոց, զի մի՛ անէծք գկեցոյցն այրեսցէ զգոյս ձեր, այլ օրհնութիւնն աստ մոցէ՝ի տուն ձեր։ Եւ մի՛ արհամարհէք զչինականան իբրև զանգիտս յաղագս պարզամտութեանն իւրեանց, քանզի աւաւել սիրէ աճ զարդարասիրտ կեանս նոցա՝ քան զարտաւանութիւն և զխաբեբայն՝ի մարդկանէ։

Այլ տայք զարծաթն ձեր՝ի վարձու՝ ըստ մարգարէին, այնուհետև ոչք ներին՝ի բռնութենէ իշխողաց, և ուտէք զաղքատութեան վաստակս նոցա՝ի շահս վաշխուցն, այլ որպէս եղբարք կարեկիցք և օգնականք լերուք միմեանց։

Եւ զոր տայք նոցա փոխ՝ զայն միայն պահանջեցէք՝ի նոցանէ, և շահիցէք զվարձս իմ յայլ բազմապատիկ յանուանց կեանսն, որպէս և հրամայէ քրիստոս՝ ոչ միայն առանց վաշխուց տալ, այլ թէ ուրեք այ-

նոցին՝ յորոց ակն ոչ ունիցիք առնուլ ։

Վասն յաճեռնայն գոյից ձերոց տուք ողորմութիւն կարօտելոց և աղքատաց, զի այնու արբեցի առնային ինչ ձեր և առնուցուք զիմոխարէն ի քէն յաւուրն գատաստանի ։

Ը. Երկրագործս և համօրէն ժողովրդականաց ։

Լաւարուք և երկրագործք և համօրէն ժողովրդականք զիարդ պիտի պատուիրանին ոյք՝ զոր աւանդեմք ձեզ ։ Որոց մնանելոյ առաւել պիտանացու է զձեզ հոգևորական առ ի բժշկութիւն ոգւոց, զի և զոմանք առողջանայցէք ի մեղացն հիւանդութենէ ։

Որոյ աղաչեմք զձեզ, մի՛ անցաւոյ կենացս հեշտութեամբ մարմնոյ զյաւիտենական հեշտութին հոգւոց՝ զոր յաղթայութեանն երկնից վայելեն սէրք կորուսանէք ։

Այլ զի տագնար էք ոյք՝ որպէս առաքեալն, և հոգի ոյ բնակեալ է ի ձեզ՝ միրտութեամբ առազանին, մի՛ ապականէք պղծալից պոռնկութեամբ և շնութեամբ զտաճարդ ոյ՝ որ են հոգիք ձեր, զի մի՛ ապականեացէ զձեզ աստուած ի գատաստանին աւուր հրով զեհենին, որպէս և զրէ Պօղոս ։

Այլ մի՛ արբենայք գինեաւ՝ յորում զեղխութիւն է և յիմարութիւն է, որ է մայր պոռնկութեան և սմա պղծութեան և անիրաւութեան և վիճման և աղտեղի բանից անտրգանաց, յորմէ և ապաշխարութիւնք կինին, զի մի՝ արտաքս անկանիցիք յաղթայութենէն

ալ ժառանգութենէն ընդ սպանողս և ընդ չարա-
գործս՝ ըստ առաքելական բանիցն։

Եւ թէ ոք ի ձէնջ մեղաւ այսոքիւք ալ և կամ
այլ ինչ յանցանօք, մի՛ կացցէ հանապազ ի նոյն
աղտեղի սովորութենէն մինչև ի վախճանին օր, այլ
ի ձեռն խոստովանութեան և ապաշխարութ քա-
հեցէ զյանցանս իւր, և գործեսցէ յայսմ հետէ
փոխանակ չարին զբարիս։

Վարձեալ՝ մի՛ զլեզուս ձեր առնէք գործի սատա-
նայի ի ձեռն չար և դառն յիշոցաց, մանաւանդ որ
զհաւատս և զհոգիս անարգեն և զմկրտութիւն ա-
ւազանին և զմկրտիչ քահանայն և զերես և զբե-
րան, որ քան զուրացութիւն և զթլատուէ մեծ
են այս յանցանք, զի այլազգիք՝ որ ուրանալ ասեն
քրիստոնէին զհաւատն, զայծ ոչ ասեն անարգել։

Իսկ այս՝ որ զհաւատն անարգէ, ոչ զմարդ ա-
նարգէ, այլ զաստուած, զի հաւատս ամենայն աճա-
պարի աստուած է, և որ զմկրտութենն և զմի-
կրտիչ քահանայն անարգէ՝ աստ հոգին սուրբ է ա-
նարգութիւնն այն, զի նովաւ ծնանին մկրտեալքն
աստուածանան։ Եւ որ զհոգի մարդոյ և զերես անար-
գէ, նոյն աստ աստուած վերանայ հայհոյութիւնն,
զի հոգին յայծ է միտն, և երեսն պատկեր է այ,
նոյն և բերանն ընդունող է մարմնոյ և արեանն
քրիստոսի։

Եւ արդ՝ մի՛ տրտմեցուցանէք զհոգին սուրբ այ
այսպիսի զգալիք և աղտեղի բանիւք, զի մի՛ հեռա-
ցի ձեզ հոգին՝ որ բնակեաց ի ձեզ յաւա-

զանին, և փոխանակ մոցէ և բնակեսցէ ՚ի սիրտս ձեր հոգին սատանայի։

Վարձեալ՝ և զայս պատուէր առ հատարակ ամենայն հաւատացելոցդ աւանդեմք, զի զմանկուձեան ձեր երկիւղին այ անուցանիցէք, խրատելով զնա ՚ի մանկական տիոց լինել ածաւէր, ողորմած, աղօթասէր, և ուսուցէք նոցա զբանս աղքից, և սատեցէք չսովորել ՚ի խօսս աղտեղիս և ՚ի յիշատուխիեան, զի ՚ի մանկուձեան ժամանակի սառել անկի խրատս ծնողացն ՚ի միտս մանկանցն անջնջելի յիշատակաւ, ընդ որում և վարձս բարեաց ընկալջիք փոխարէն ՚ի քրիստոսէ։

Ո՛ւ զկնի ամենայն բարեաց զսէր առ միմեանս կալջիք, և առ աղքատս և մերկս և հիւրս և բանդեալս և հիւանդս՝ զկարեկցուխիեն և զողորմուխիեն, որով արքայուխեանն լինիջիք ժառանգորդք ՚ի քրիստոս յիսուս։

Ը. կանոն դասու։

«Պատուէր առաք և կանոնս սրգի պարկեշտուխեամբ և բարեձևուխեամբ լինել յաւելեալ՝ նի՝ որպէս և վայել է քրիստոնէից, և առաւել քան ոսկուով և արծաթով՝ ամօթխածուխեամբ և պատկառանօք զարդարել զանձինս ձեր։

Ո՛ւ մի ոք ՚ի գայթակղուխեան պատճառս մեղաց անմիտս ելնուասարդաց՝ այլապուճեսցէ զգոնեըրեսաց իւրոց օտար դեղօք, զի մի զկուր հոգին և զգան-

կացուլին ինքեան արկցէ ՚ի գուբն անօրէնութ ։

Եւ մի ոք նմանօղ լեցի օձին՝ գործել անօրենութեան լինելով սատանայի, զոր և կաւատեան անուանեն. զի որպէս նա եւայի ջամբեաց զպտուղն մահու՝ խաբէութեամբն, նոյնպէս և սա զանմիտ կանանց և զարանց տայ ձաշակել զպտուղն մահաբեր մեղաց՝ որ ՚ի սկիզբն քաղցր երեւէ անմտաց, և յետ կատարմանն դառն քան զլեղի. որ և զանէծս օձին ժառանգեցեալ այնպիսին կայ, զորոյ և զգործն ընտրացաւ ։

Վարձեալ՝ մի ոք ՚ի ձէնջ սատանայական կախարդութեան և աղանդոց դեղատուութեան զհետ երթիցէ, զի այլ մեղք ՚ի գործանէ ինեան, և այդ ՚ի հաւատն. քանզի կախարդութիւնն ՚ի սատանայէ է, և եթէ ոք ոչ նախ հեռանայ կայ և առնէ զինքն սատանայի պաշտօնեայ և երկրպագու, ոչ կարէ կախարդութիւնդն ։

Ո՛ մանուկ աղաչեմք ՚ի բաց լինել կայսերական մեծ և անհերքելի չարեաց, զի մի՛ ընդ սատանայի գատաստանի այնպիսին ՚ի հուր գեհենին, զի այս գործ կռապաշտութեան է և ոչ քրիստոնէից, զոր քրիստոս երանելի գալստեամբն իւրով յաշխարհէ զկռոցն մոլորութիւնն և զգործս նորին չարութեան,

Ընդ մի՛ ոք վերատին գործակից լեցի սատանայի՝ չար գործով կախարդութեան, և ընդ նմին այրեցի՛ ՚ի հուր գեհենին յաւիտեան ։

Այլ և այլ ինչ բազում գրել սա ձեզ կամ ասել ինչ պատուիրանաց սա ՚ի զգուշութիւն ՚ի մեղաց և յամենայն չար գործոց, բայց զոր պակասն է ՚ի զրոյս՝ ունիք սատանել ՚ի քահանայիցդ և կեպիս-

կոպտացել, որք կարգեալ են յՀՀ սեռէն հոգւոց
ձերոց՝ օր լսոս օրէ ՝նամնռսոել ձեզ զբանն ճըշ-
մարտութեան :

Ա՛ւ մեք աղաչեցուք զտէր, զի հանցէ ՚ի ձէնջ
զխրտքարեղէն, և տացէ ձեզ ՚ւերս մարմնեղեն,
լինել երկիր արգաւանդ, և պրկնաւորացուցանել
զսերմն բանիս ՚ի մեր յոգիս ձեր և տալ պտուղ բազ-
մապատիկ ՚ի ջահ երկրպագին, որով զուարթացին և
անտրտում երեսօք աստուցուք ՚ւատուկն գատաս-
տանի առաջի արդար գատաւորին, ահա ես և ման-
կունք իմ՝ զոր ետուր ցիս, և գատեցուք ընդ ա-
ջեացն ՚ի յաւիտենական կեանսն ձեօք հանդերձ ՚ի
քրիստոս ՅԻսուս ՚ի տէր մեր, ոմ է օրհնեալ յա-
ւիտեան . ամէն :

ՑԱՆԿ

Ցանկ յաւուկ վկաց Թղթոյս ընդհանրականի :

Ի՛ւ Յաւաջաբան առ ընդհերցողս : 1
Ա՛ւ Համօրէն Հայաստեա աշխա 1
Ա՛ւ կրօնաւորս՝ որ ՚ի վանորայս : 23
Ա՛ւ առաջնորդս սրբոց ուխտից վանականաց : 46
Ա՛ւ առաջնորդս եկեղեցւոյ՝ որ են յաշխարհի,
որ կոչին եպիսկոպոսունք : 52
Ա՛ւ գառս քահանայից : 62
Ա՛ւ իշխանս որ ըստ աշխարհի : 92
Ա՛ւ զինուորաց գառս : 104
Ա՛ւ քաղաքականաց : 106
Ա՛ւ երկրագործս և Համօրէն ժողովրդականաց : 108
Ա՛ւ կանանց գառս : 110

ԳԻՐՔ ՆԻԿԱՐՈՒՂՈՍԻ։

Պատճառ լինդրոյ միաբանութեան՝ Թագաւորին հռոմոց ի՛մանալի. և սրոյց կամաւորութեան հայոց՝ Դերսխի և Գրիգորիսի Թուղթքն՝ ղոր գրեցին առ միմեանս։

Արդարեն Դաւիթ՝ յոճախին երգան սաղմոսացն օրհնաբանէ, եթէ յիշատակ յաւիտենից եղիցի արդարն, և սաղմոն ասէ՝ թէ յիշատակ արդարոյ հանդերձ գովութեամբ։ Այլ առնելով զի Թէոդոս և հաստատական վախճանաւն փոխի յաստեացս, սակայն արձան միջնորհնաւոր ինքեան Թողու յերկրի զարժանի յիշատակի գործս, որով և յաղգս ազգաց անյատոյ գովաստանական երգով պատուի։

Ոչ այս տեսեալ միր՝ ի նուաղեալս ժամանակի հայոցս, որ ի ներքինեացն եկեղեցւոյ առաջնորդս, ոչ յաստղեմք առ յաստս Թողուլ զյիշատակ անուան նոցա սարսափելութեամբ բանի ի հանդերձեալ ժողովուրդն՝ զոր ունք զկնի միր լինելոցն, զի և զառցայգս ախորժեալ ի ձեռն կարծեմ պատմութիւն, քան զնախ եղելոցն համապատիւ նոցա արբոց. որպէս և զկնի առջոյ

ութեգաին , և յետ ձմերայնոյն՝ գարնանային օրուցն փաղցրութիւն :

Ա՛յսպէս և երանելի հայրս ՚ի նուաղեալ ժամանակի՝ յոյժ առատ ձմեռն մեզայ տիրեր ՚ի վերայ աշխարհիս, և մեզ թշուառութեան պաշարեր զմեզ սով և գերութեան, երևեցաւ ջահաւորեալ վարդապետութեամբ և լուսակրօն վարուք, և փառաւոր յաշխատուհն զմորիկ մեղացն և վերստին կանգնացոյց զմեզ ՚ի ձմերային մեռելութենէն յաՀաւն հոգևոր ջերմոյ հասակի կատարմանն քրիստոսի : Ա՛զգաս պաՀապան ՚ի ցեղէ սրբոյն Գրիգորի, երկրորդ յաջորդ առաքելական աթոռոյ կաթուղիկոսութեանս հայոց՝ յետ Գրիգորիսի վկայասիրին :

Ա՛նդրէ զերանելի վկայասէր ձգնաւորն քրիստոսի Գրիգորիս՝ յաջորդեաց Հանգզի նորին ձեռնադրեալ որդի և Հանգնաւն սէր Գրիգորիս, և էր թուական հայոց Հինգ Հարիւր քսան և չորս . ՚ի մանկական Հասակէ կարգեալ յաթոռն ՚ի վերին առաքելութեանն ընտրութենէն, որ և մոյց զերկայնն իւր վարժեալ ամ ածաղուն տասիւք զսէր Աստուծոյ, զորոյ բուռն եՀար բանս պատմողականս :

Ա՛յդ՝ երանելոյն Գրիգորիս յետ բազմաճոխ առքերութեանն ՚ի խոովութեան ժամանակիս դադարեաց ՚ի տաՀմանս Միջագետաց՝ առ աԻն եփրատ գետով, ամրացեալ ՚ի դղեակ բերդն՝ որ Հռոմկլայ կոչի, մերձ ունելով ինքեան զերկայնն Հոչակաւոր վարուք և խոհականութեամբ, երկոցունցն լցեալ զժամանակս և ալևորեալ Հերովք :

Յաւուրն յայնմիկ յառնէր խռովութիւն ի մէջ երկուց իշխանաց Հայաստենից այսպիսի օրինակաւ։ Կանգուն էին պատուով ի յունաց արքայէն սեաստոսութեամբ, և էին ընդ ծառայութեամբ և հնազանդութեամբ նորա։

Իշխանն՝ որոյ անուն (Ա)էոդորա, սէր գոլով ընդդէմ կողմանց վրաստացոց և բազում գաւառաց, և թէկն աճէր ընդդէմ Թագաւորին Հոռոմոց պէսպէս սպառնալեօ, մուծանել զերկիրս կուռ դաշինսն՝ որ ի միջի, և զհնազանդութի նորա։

Նոյնժամայն բարեպաշտ իշխանն ()շէն, որ և սա սէր գոլով գաւառաց՝ որ ի գահ կնքիկոյ, ունելով զանուանի զեղեակն ի թիկունս որոյ ընկերին վերադրելոյ մայրաքաղաքին սարսանի, հաստատմանէս մերնացեալ ի հնազանդութիւն արքային Հոռոմոց։

Նոյնժամայն իշխանն (Ա)էոդորա ի խռովութիւն շարժէր ընդ բարեպաշտ իշխանին ()շէնին վասն անբիծ հաւատոցն հաւատարմութեան՝ զոր ունէր առ Թագաւորն Հոռոմոց, և վասն այսր պատճառի ոչ սակաւ խռովութիւնք լինէր և հեղմունք արեան ի մէջ երկուց իշխանացն, մինչև հարկ լինել արքային կաթուղիկոսին առնուլ (Ա)րիգորիոսի շարժել զբանաւոր և զիմաստուն եղբայրն իւր զաղք եպիսկոպոսն զտէր Ներսէս՝ առաքել ի մէջ սոցա, որպէս զի խոհականութեամբն իւրով հնարեցի համոզել զսոսա ի խաղաղութիւն. որ և աշխատա՛ սիրաբար Ճանապարհորդեալ գայր առ նոսա, և զհաւատացեալ գործն արդեամբք կատարէր ի

Ջեռն իւրոյ միջնորդութեանն՝ անքակ սիրով կա-
պակցեալ զաստա ընդ միմեանս, և ինքն՝ի սէր հա-
րազատ ընտանեացն ղիմէր ։

Կ՚անգիր դուստր եղբօր ստրա էր օրինաւոր ա-
մուսին ( )ինի սեաստօսին, զոր և առեալ գերազոյն
իշխանն զարբանեակ արք եպիսկոպոսն՝ի Քանապարհ
անկեալ բերէր յիւրն սեպհական աւանն՝ ըստ ար-
ժանի պատուելով մեծարեալ՝ի մէջ հարազատ
ընտանեացն և կարևոր բարեկամացն, և օրհնեալ
զնաստա և զղղեակն և զամենայն բնակիչս գաւառին.
և ինքն դէմ եղեալ գնալ առ հարազատ եղբայ-
րըն իւր արբազան կաթուղիկոսն տէր Կ՚րիգորիոս ։
Ա՛ր յայնժամ պատահէր նոցա ըստ դիպուածոյ ձա-
նապարհին՝ի մամեստացւոց քաղաքն մտանել, ու-
ր էր թագաւորազարմ իշխան ոմն՝ դուքս կարգեալ
կողմանցս արևելեայց ։

Կ՚անգիր այս սովորութիւն է հնումց՝ ըստ շրջա-
գայութեան ամի զկարգեալ վերատեսուչ աշխար-
հաց հանել և փոխանակ նորա զայլ ոք առաքել ։
Ա՛ր այս այր էբրև զկորովամիտ և զինասուն յայն-
ժամ եկեալ էր՝ փեսայ գոլով թագաւորին, և
պատուով առաջին գոլ հեծելազօրացն՝ որ կոչի
յունարէն պրօտոստատաւտ, որոյ տեսեալ զխոհա-
կան առաջնորդն հայոց՝ մեծաւ ուրախութեամբ
ցնծաց, յայտ առնելով՝ եթէ իրիք տեղեակ ինչ-
նէր՝ի քաջութիւնէ պորոց և ուսանել զպատճառս պա-
տահելոյ մերոյ եկեղեցւոյ քրիստոսի ։

Յայնժամ կաւտարեան յիմաստս՝ ուրախութիւն ընդունէր զՀայոցաձն, և՛ի հարցումն բանի պատասխանւոյ հաւանեցուցանէր զբարեպաշտ իշխանն. որ և թախանձեալ զերանելին, զի զդաւանութիւն հայաստանեայց բանիւ առացեալն՝ գրով պարունակեալ տացէ նմա. որում հաւանեալ հաճոյական ընդրոյն կատարելով զհաւատով Հայոցաձն՝ զբեաց զմեծ դաւանութիւն հաւատոյ և զկարգս եկեղեցւոյ, և ետ՛ի ձեռս յատաջ ասացեալ բարեպաշտ իշխանին՝ այսպիսի օրինակաւ։

Գիր հաւատոյ խոստովանութեան հայաստանեայց եկեղեցւոյ գրեալ՛ի ձերսիսե ալիք եպիսկոպոսե յիսուքսիւ առաւն գրիգորի կաթուղիկոսի Հայոց, ՛ի խնդրոյ գերապատիւ փեսային ինքնակալ Թագաւորին Տրտմից Վանուէլի Աղէքի մեծի պատուստառաւն, յորժամ եկ յարևելս, և էր՛ի մամեստոյ մայրաքաղաքին՝ կիլիկեցւոց, ՛ի թուականութեան Հայոց՝ վեց հարիւր տասն և չորս։

Հանիւք պատճառաբեայ էին խոսելոյ՛ի լսելիս խոհեմագունիդ և ածասիրի անձինդ յաղագս մերոյ հաւատոյ և կարգաց եկեղեցւոյ Հայոցմանց՝ որ՛ի մէնջ, տալով պատասխանի։ Այլ քանզի զի խոսեցեալն իմաստք շրթամբք՝ ոչ կ բնաւորեն՛ի շտեմարանս յիշողականին ունալ անծախապէս, զմտաւորութիւնն ունելով հակառակ. վասնորոյ խնդրէք գրով արձանացուցանել զնոյն յատագս անաղօտ ունելոյ առ ձեզ յիշատակ բանիցն՝ որ՛ի մէնջ, զոր և տացուք սերտաբար սիրելիդ զիմաստութիւն՝ ըստ սահմանի գիտութեան մերոյ և տկարութեան և ժամուս փութոյ, հաճոյ և յայտ-

ին քանի՛ տակայն զբռավանդական պարագրելով հա՛ տատց մեր Ճշմարտութիւն և զեկեղեցւոց կարգա՛ ւորութիւն՝ ի հարցն ալբաց աւանդից ընկալեալ, որ է այսպէս։

Խոստովանիմք զաննեատութիւնն զերրորդութիւնն՝ զՀայր և զորդի և զսուրբ Հոգին, յերիս անձնաւո՛ րութիւնս բաժանեալ, և ի մի բնութիւն և յաՅ՛ ԹիւնՅ ժառալեալ։

Հայր անծին և անսկիզբն յաւուրջ քան զյաւի՛ տեանս, որդի ծնեալ ի բնութենէ Հօր՝ անախտ և անմասին նմա քան զժամանակս. Հոգին սուրբ բղխեալն ի Հօրէ՝ ոչ ըստ որդւոյ ծննդեամբ, այլ յաւուրջ եկեալ առնէ-տարար՝ ինքեան մնայոյ քըն՛ նելի օրինակն և յատկութենէ անգիտելի։

Եւ ոչ էր երբեմն Հայր՝ յորժամ ոչ էր ընդ նմին որդի և Հոգի, այլ որպէս Հայր՝ միշտ Հայր և ոչ յետոյ սոցաեալ զանուն Հայրութեան. նոյն՛ պէս և որդի՝ միշտ որդի ընդ Հօր իւրոյ միշանջե՛ նաւոր. այսպէս և Հոգին սուրբ՝ միշտ Հոգի սուրբ, անմեկնելի ի Հօրէ և յորդւոյ, մի էութիւն, մի իշխանութիւն, մի կամք և մի արարչագործ զօրու՛ թիւն յերիս անձնաւորութեանս իմանի։ Այլ մե՛ ծութիւն և ոչ փոքրկութիւն, ոչ բարձրութիւն և ոչ խոնարհութիւն, ոչ տաւտելութիւն և ոչ նուաղութիւն, այլ մի կարգ, մի պաշտօն, մի երկիւղ պագութիւն սուրբ երրորդութեանն զաւանի, ո՛ րում գոյացութիւն չոչ էից եղեալ ածեսցի, երկինք երկնաւորօքն և երկիր երկրաւորօքս, երեւելի և

անեղական արարածք յաւաջին եղեալ արարչութ։

Նոյ յերկրորդութեան՝ ոմն յերրորդութենէն բանն Հօր որդին միածին կամաւ Հօր և հոգւովն՝ առեալ առաջ հրեշտակապետութիւն Գաբրիէլի և յղով յուսոյն Աստուածամարիամու, ոչ նուազեալ ի ծոցոյ Հօր՝ ըստ ստուածային անապարագրելի բնութեանն, և ձգեալ յինքն յարենէ ամենամաքուր կուսին՝ ոչ ի զանգուածոյն ազամայ, միացեալ ընդ ածութեան իւրում անքննին և անճառելի խառնմամբ, և եղև յերկուց կատարեալ բնութեանց յածմայնոյ և ի մարդկայնոյ միանձնաւորութեամբ կատարեալ, անայլայլելի և անբաժանելի բնութեամբ, ոչ փոխեալով մարդկային բնութեանն յաստուածային, և ոչ աստուածային անապարագրելի բնութեանն ի մարդկային, մնացեալ ամենայնիւ զոր էր և յաւիտեան կայ։

Ոչ իբրև խառնի ընդ մարմնոյ անմարմին բանն, և միացուցանէ ընդ ինքեան զմարդկային բնութիւնս, այլ միացուցանելով զիւր խառնմամբն և միաւորեալ ոչ փոխեալ կամ այլայլեալ ունել ի միաւորութեան. ըստ որում և ոչ հոգի և մարմին մարդիկան, թէպէտ և զերազոյն քան զօրինակն իւրեանց ունիցին զհաւասարութիւնն, որպէս ընդ արարիչ և ընդ արարած զոր հաւասարութիւն. այլ միաւորեալ զմեզս ընդ իւրումն՝ անհատանելի յեղա-

նախա՝ և ճնացեալ անվհատ առօրն և առեալն, ոչ ընդունալապէս՝ որպէս օր և ջուր յաման, զի յատուկ եւանելն դատարկանայ, այլ բնաւորապէս ճնացեալ ՚ի վեր քան զբան՝ անբաժանելի և անշըփոթ ճառութեամբ, և՚ առնլով զբնութիւն ազգայ՝ ոչ զոր յանմեղութեանն և՚ ի դրախտին, այլ զոր յետ մեղանացն և ապականութեան. զի և կոյսն Մարիամ՝ յորմէ մարմին առ քրիստոս՚ ի մեղանչական ազգայ բնութենէն էր. սակայն միաւորելով ընդ բնութեանն աստուծոյ, մեղանչական՝ նկն եղև անմեղ, և ապականացուն՝ արտաքոյ անցանելի և ապականութեան կրից. որպէս և հրաշ հաւելի նուիթք՝ յորժամ ընդ հրոյ միանան, ժանգ ապականութեան եթէ ւիցէ՚ ի նոսա՝ ծախի. իսկ բնութենն մաքրելով յապականութենէն՝ անծախելի ճոպ, զի որոյ սկիզբն անապական է, զի առանց սերման յանապական կուսէ էր ծնունդն, և կատարումն՝ անապական, զի մարմին նորա՚ ի գերեզմանին ոչ եռեց զապականութիւն, հարկ է՝ զի և՚ ի մէջ ժամանակին, որ ընդ ծնունդն և ընդ մահն՝ լինել անապական։

Այլ՚ ի հարկաւոր և՚ ի կամաւոր կրից ասեմք զի անապական, այսինքն՝ ի քաղցել և՚ ի ծարաւել, ի ննջել և՚ ի վաստակել, ի տրտմել և յարտասուել, ոչ ընդ ձգնարիտ և ոչ առաջք տան իմաստասիրացն, այլ յոկսման և յանգստեան կրից՝ խոստովանիմք ունել զանապականութիւն, զի էր մեր ինչ՚ ի նոսա նման մերում, և էր՝ որ՚ ի վեր

քան զմեռա, ըստ գրեցեալսն թէ՝ մնալոյ և՝ վճռ
քան զմնալոյ, և թէ՝ մնալոյ է, և ո՞ ծանիցէ զնա:

Ընդ ըստ մերում հատանելոյ՝ այսպէս եղեալ
միաւորութեան յեղանակ յարգանդի կուսին՝ բնա-
կեալ՝ ի նմա իննամսեան ժամանակաւ հինգ յա-
ւելեալ աւուրբքն՝ ըստ անդրանկութեանն, և այն
ոյ կարօղն էր՝ ի միում վայրկենի լինել կատա-
րեալ, օր ըստ օրէ աճմամբ զարգանայ, որպէս զի
խափանեացի այսոքիւք՝ առաջօք կարծելն զմարմե-
ղութիւնն:

Եւ ծնանի որպէս մարդ՝ ունճ մարդացեալ, զկու-
սութիւն ծնողին անապական պահելով, զի և ըն-
ծնունդն օրհնեացէ՛ յանիծից և զկուսութիւնն
նախատատուեացէ՛:

Անկատեցաւ ուխտօրեայ, զի զուխան՝ որ ընդ
հարան՝ կատարեցէ՛. և մեզ ուսուցէ զվկայա-
բեան սրտի հոգևոցսդէս:

Եւ ինքն՝ ի տաճարին քառասնօրեայ ընտ օրինացն յն-
ծայեաւն. զի զմարդկային բնութիւնս ինքեամբ ըն-
ծայեացէ հօր՝ ի բարձունս:

Պատեաւ կերպիսու, զի զմայրաքաղաք կա-
պաշտութեանն գարձուսցէ՛ յաստպաշտութիւն. և զնո
կատարեցէ՛ յօժարութեամբ վախճել ընդ նմա հա-
ւատացեալք:

Եւ ընկեցաւ յաշխարհի ոմն երեսուն աղքատու-
խոնարհութեամբ, ծառայեալ զնծուխն, զի զմեզ ձոխա-
ցուցեալ բարգաւացուսցէ՛, յորժամ նորին ձանա-
պարհին լինիմք հետուօղք:

Նման ի յորդանան ի լուսոյ երեմիոյ ամաց յայտնելով զիմաստ աստուածութեան իւրոյ վկայութեամբ հօր, թէ զա է որդի իմ սիրելի, և հոգոյ գալոյ նատանակերպ իջմամբ : Ա կրտեցաւ ի յովհաննէ, զի զջուրսն սրբեսցէ, և զնոութիւն մեղացն կղմեսցէ ի նմա, և զհոգևորականն տացէ մեզ միշտ աստիճան, ըստ վկայելոյն յովհաննու, թէ՝ նա միշտ տեսցէ զձեզ ի հոգին սուրբ և ի հուր :

Պահեաց քաւանօրէայ աստուածն երկրորդն առաքեալ վասն աստիճանի ազատմանն, զի ոչ պահեաց. և յաղթեաց երիւք փորձութեամբքն յաղթողին մատուկեան :

Եւ յետ այնորիկ ասաց զծածուկ աստուածութեան իւրոյ զօրութիւն յայտնի արար աշխարհի՝ զհաս հալածելով, զհիւանդս բժշկելով, զկաղս զբնացուցանելով, զմեռեալս յարուցանելով, ի ծովս երթալ ի ցամաքի գնալով, ի ստակս հայոց զբազումս կերսիրելով, զջուրս ի գինի և զկաս ի լոյս գարձուցանելով, և զլոյս աճմութեան իւրոյ զծածկեալն իբրև վարագուրս ընդ մարմնոյն՝ յայտնեաց աշակերտացն իւրոյ ի Թաբօրական լերինն դահճան զյարուցեալն՝ ոչ զինքն ծանուցանելով կենդանեաց և մեռելոց՝ իշխանութեամբ կոչմամբն մովսէսի և եղիայի : Զայդ այնուհետև կատարեալ յԵՄ ի հոգին սուրբ և ի հուր : Զոր ոչ ոք կարէ ասել զիւրն օրինակ և մարգարէիցն կատարեալ եկեալ : Ասաց ի վերայ իշոյ և յովհաննէ՝ օրինակ եկեղեցւոյ հրէից և հեթանոսաց : Կատարէ զդատ

կըն ըստ օրինացն, զի զՀինն ՚ի նորս և զտուեըն ՚ի
ձշմարտութիւնս փոխեացէ :

Ւ ուանայ զուտս աշակերտացն, զի զնախահօրն ո՞
ուից՝ որ ՚ի ծառն գիտութեան ընթացից, մայքրես՞
ցէ զյանցանս :

Տայ զմարմին իւր կերակուր կենաց և զարիւն
իւր ՚ի քաւութիւն մեղաց, զի որք առաջին պտղոյն
ճաշակմանէն մահացուք, զայսուհետ ճաշակելովն կեն՞
դանարուք :

Ւ ղօթէ իմով բնութեըս առ Հայր վասն իմ, զի
յառաջինն դարձուսցէ ՚ի փառս, և զի տացէ օրէ՞
նակ աղօթել և մեզ ՚ի փրկութեան մերում :

Տրամեցաւ և արտասուեաց ուրախութ պատճա՞
ռըն երկնաւորաց և երկրաւորաց, զի բարձցէ զնա
արտօսր յամենայն երեսաց՝ ըստ եայեայ :

Ւրկեաւ, զի զերկիւղն լուծցէ զմահու : Ւ յու՞
նեցաւ, զի զքէրան երեսացն ադամայ ջնջեսցէ :

Ւ ըլտակեցաւ, զի հարցէ ուժգին զթշնամին :
Ւ երկացաւ, զի զամօթոյ ծածկոյթ նախահօրն պա՞
տառեսցէ : Ւ տրբ զլեղին, զի զդատաստութեան մե՞
ղացն ճաշակն քաղցրացուսցէ :

Ւ նեեռեցաւ ՚ի խաչին, զի զմեզ արձակեսցէ ՚ի
կապանաց, և շնորհեսցէ փայտ կենաց փոխանակ
փայտին մահու :

Ւ երեսս իշխանաբար մարդկային մահկանացու
բնութեամբս, և ունց կենդանի ուծային և անմա՞
հական բնութեամբն : Ւ՚ն ոմն մեռեալ և ոմն կեն՞
դանի՝ ըստ բաժանողացն, այլ մի և նոյն անձնա

ւորութիւնն և մի քրիստոնյա չարչարուիր և մեռա-
նէր մահկանացու մարմնովն՝ որ ի միջի, և կեն-
դանի էր անմահ և կենդանարար ածութեամբն՝ որ
ի հօրէ. որպէս և ասէն աթանաս ասէ՝ թէ մահկա-
նացու մարմինն ոչ վեսաեաց զանմահ ածութիւնն,
քանզի անպէտ էր, այլ միայն մահասանել և ինքն
անախտ՝ անմահին զօրութեամբ, ևս յետ սակա-
ւուց ասէ՝ թէ մահ մարմնոյն եղև հանգոյակցին
մահկանացուացս։

Ա՝ յայ և մեք խոստովանիմք աստուած և մարդ
զքրիստոս, ոչ բաժանելոյ աղագաւ զայս ասեմք,
մի՛ լիցի, զի նա ինքն ե չարչարեալ և ոչ չարչա-
րեալ, ածային բնութեամբն անխոտորելի և ան-
չարչարելի, իսկ մարմնովն չարչարեալ և զմահ ձա-
շակեալ։

Յաղագս որոյ՝ մարմին ոչ աւերեն ընդ, այլ ունէ՝
որ չարչարեցաւն, և այլ ումն՝ որ ոչ չարչարեցաւ։

Նայց ոչ այլ ոք է քան զնոսն՝ որ չարչարեցաւ
և զմահ ընկալաւ մարմնովն, զի նոյն ինքն անչարչա-
րելի և անմահական բանն լինել մարմին չարչարելի
յանձն էառ, զի չարչարանօքն փրկեսցէ զմարդիկ.
քանզի զոր ինչ մարդկեղէնն չարչարէր մարմին
բանին՝ զայն ընդ. նմին գոլով բանն յինքն վե-
բերէր, և լինէր յոյժ հրաշափառագոյն էր. Ո՛ի ին-
քըն էր՝ որ չարչարէր, և ինքն էր՝ որ ոչ չարչա-
րէր, չարչարէր չարչարեալսն, զի նա ինքն էր
չարչարէր մարմին, և ի նմին ի չարչարեալսն էր
ինքն առանց չարչարանացն անբաժանելի ի չարչարե-

ցեղոյ մարմնոյն. զի ասէ զոմանս՝ անչարչարելի էր բնութեամբ, սակայն ընդ չարչարելի մարմնոյն անբաժանելի միացեալ էր անմահմինն, և մահմինն ունելով մինչեան չանչարչարելի բանն ջնջիչ սակաւ-թութեան իւրոյ. զայսոսիկ ասաց աթանասիոս:

Ընդ նմին և մեք՝ անբաժանելի զաւանիւմք զաստուածութիւնն յետ մահուան՝ ի մարմնոյն և ի մարդկեղէն հոգւոյն, և յարուցեալ ի նմանէն էր և՝ ի ցերեկութեանն՝ մարմնոյն, աստուածութեամբն էր ընդ աջմէ հօր, և միասոք նստուս լի՛ էին երկինք և երկիր: Այ՛ր և հայր ընդ նմա յերկրի, որպէս և առաց, հայր իմ ընդի՛մս է, և ոչ եթող զիս միայն, զի ես ար հայր է՝ առագ է և արդի և հոգի, և ես ար արդի է՝ առագ է և հոգին և հայր, և ես ար հոգին առաքե՝ առագ է և հայր և արդի:

Ընդ՝ իջեալ ի գերեզման մեռեալ մարմնոյն և կենդանի՛ աստուածութեամբն՝ արար աւերումն դժոխոց, և յարուցեալ յերրորդ յաւուր՝ յարոյց ընդ ինքեան ի մեռելութենէն մեղաց զհոգիս մարդկան հաւատացելոց, և ես յոյս և մարմնոյ յարուցի՝ ըստ նմանութեանն իւրում ի յերկրորդ գալստեանն:

Այս յետ քառասնօրեայ աւուց վերացաւ յերկինս առ հայր՝ նովին մարմնով յանդիմանն առաքեցաւ, և նստաւ ընդ աջմէ մեծութեն հօր ի բարձունս՝ ըստ առաքելոյ, զայնց ե մեռոյ մարմնովն որով հաղթեաւ, զատել զկենդանիս և զմեռեալս արդարութեամբ, և հատուցանել իւրաքանչիւր զգործս:

Ա՛յժ՝ ոչ՝ յաղագս սրբոյ երկրպագութեանն և անօրհնութեանն, զրնաւոսի այս է մեր ճշմարիտ խոստովանութիւն հաւատոյ՝ զոր համառօտ բանիւ եդաք առաջի։

Իսկ որ ինչ միանգամ վասն կարգաց եկեղեցւոյ և ծոմից և պահոց և հարցմանց՝ զոր ոմանք ի ձերոց այլ ընդ այլոց կարծեօք՝ գործով ծանուցին ձեզ զմիմեանց, գրեցաք և զայս առաւել բանիւ՝ զարս ունիմքն և յորոց հրաժարեմք։

Արեալ էր առաջին թէ, ի յունվարի ի հինգն ոօնեն վաղիւն աւետեաց, և յերեկոյին ծննդեան, և ի մեռս վաղիւն՝ որ է վեց յունվարի, միջոցք թեանն քրիստոսի. և յայտնանէ ի ինչ ուղիղ, և է որ արուսեակ է ճշմարտութեանն, և է այսպէս։

Ի միում աւուր ոօնել մեզ զոն ծննդեան քրիստոսի և միջոցն ի վեցն յունվարի՝ ոչ ընկալաք յառաջին հարցն աւանդից, յայտ ուղիղ հին գրեալքս. իսկ եթէ ի հինգն ոօնեմք՝ վաղիւն աւետեաց ոօնեմք, լի՛ է այս ամենայն տոհմիկ։

Պանդխտ աւետեացն ոօն՝ ըստ մերում ի յեօթն տալիւն է. իսկ ծննդեանն ի վեցն յունվարի, եւ կատարած աւուրքդ յեռոյ քան զոր դուքն ոօնէք. զի ոչ հարկ էր ապա զերկուն ի միասին ոօնել անխորհրդաբար, քանզի ծննդեանն և միջոցքն ի միասին ոօնելոյ՝ բազում ունիմք վկայութիւն։

Նախ զի՝ յառաջագոյն սա եկեղեցիք սկսեալ յառաքելոցն այնպէս ոօնէին, և յեռոյ քան զոր

ոմանք վասն բեթղեհէմի և յորդանանու. քանզի ոչ կարէին ի մուտ աւուր յերկուսին ուխտան կատարել զօծման՝ հետ գոլով ի մէնեանց, և փոքր փոքր ածմամբ ընկալան և այլ եկեղեցիք զնոյնն. իսկ Հայաստանեայք՝ որպէս ընկալան ի սկզբան Վկայեցաք, անփոխուն կացին ի նոյն։

Վարձեալ՝ զի և աւետարանչին ղուկաս վկայէ այսոցիկ ճշմարիտ լինել, գլուխ ա. համար 8։ Պանզի զի պատմէ ի տօնի քառասնեանն՝ որ էր ի թշրինի ամսեան, և ի սեպտեմբերի քան և եօթն, մնանել քահանայապետին զաքարիայ ի տաճարն և արկանել խունկ և տեսանել զտեսիլ հրեշտակին և լսել զաւետիս յղութեան ամլոյն և կրել պատանձուն ելեալն յոչ հաւատալն. և ապա ասէ թէ՝ լցան աւուրք պաշտամանն նորա և գնաց ի տուն իւր. և տուն նորա ոչ յերուսաղէմ էր, այլ ի լեռնակողմին հրէաստանի՝ ուր զուղջոյնն եւ մահիմ եղիսաբեթի. և աւուրք պաշտամանն նոր էին՝ հինգ օր քառասնեան տօնի և եօթն օր տաղաւարտ տահարացն, որ լինի երկուտասան օր։

Վասն՝ զերկուս տօնս զայսոսիկ կոչէ աւետարանչն աւուրք պաշտամանն քահանայութեանն զաքարիայ, զոր ի մէնեան տօնէին ըստ օրինացն, որ լեալ կատարեցաւ՝ գնաց տէր ի տուն իւր, և ի թշրին քան և երկու և ի հոկտեմբերի լինն եղև յղութիւն եղիսաբեթի։

Վասն՝ զոր ի քան և հինգ մարտի կատարեն զտօն աւետեաց կուսին, զյղութենէն եղիսաբեթի ի

Թշնամի՝ ոտան առեն յառաջխաղացութեան պատրաստմանն
զաքարկայ , որոց ոչ վկայէ աւետարանիչն ղուկաս ։

Խոկ որք՝ ի յեօթն ապրիլէ ուօնեն զաօր աւե-
տեացն , և յետ երկոտասան աւուրց պաշտաման նոր
առեն զյղութիւնն եղիսաբեթի՝ ի թշնամին քսան և
երկու տան վերադրելոցդ , որում և վկայէ աւե-
տարանիչն ։

Ի՝ և երկրորդ վկայութիւն այսոցիկ ըստնորում
աւետարանչին պատմութեանն , այն զի՝ առ թէ
յետ էր առնց երեանից սկսեալ՝ ի ծննդենէ ան-
առ , և հարկ լինի ըստ իմաստուն և ուղիղ մտաց
՝ի նոյն թիւ առնց եկեալ՝ յորում և ծնաւնդն՝ի
վեցն յունվարի հանդիսիլ , և մկրտութեանն ա-
ւուր յետ երեանից առնց , թէպէտ և պատկեր ա-
ւուրն ոչ նամանատիկ ։ Ի՝ և այլ ևս բազում առել
վասն տալին , այլ առկաւ շուտ է իմաստոյդ , քանց
եթէ այսպէս և եթէ այնպէս՝ ի վատ ոչ կատարեացին ։

Ո՝ երգս սրբոյ հոգւոյ ուճ-ուճնին՝ գրել էր՝ի թըղ-
թի սուտ թէ ոչ առեալք յեկեղեցիս մեր . և այս ամ-
բաստանութիւն ամենևին անմիտ է՝ի շշմարտութենէ .
զի այնքան պատուի՝ի մէնջ արժանաւորն պատուոյ
յերկնաւորաց և յերկրաւորաց միայն ոչ մարիամ
մինչ զի զբանս նորա ոչ՝ի լուր առնուն ընդ երից
մեռանկանցն և ընդ մարգարէին՝ ասելով երջանիք բա-
նէց , այլ՝ի կիւրակէս միայն և՝ի տօնս տէրունա-
կանս , որպէս և որք՝ի ձերոց տեղեակ են եկեղե-
ցականց կարգաց մերոց՝ հաստս առնեն զձեզ ։

Վասնզեալ՝ և՝ի թղթի աստ գրեալ էր վասն մեր

և այս ինչ, եթէ ոչ բնութիւն զաւանեն քանին և մարմնոյն, յորմէ առյուծանալ առնէ ՚ի միջոջ ամբաստանութեան, և այս յոքունց քանից կարօտանայր պատասխանութեան:

Ասեմք ոչ բնութիւն ՚ի քրիստոս, ոչ շփոթմամբ ըստ Նեստորի, այլ ըստ Աւետիքեայ, զոր ընդդէմ Նեստորի ընդդէմ ՚Աբեղայ ցոյց, զոր ՚ի գիրս պարտականացն առ ընդդէմ ՚Աբեղայ, եթէ ոչ է բնութիւն քանին մարմնացելոյ, որպէս և հարքն ասացին. և հարս կոչէ զաթանասի՝ ոս և որ յառաջ քան զնա: Այլ ոչ ըստ չարախոսացն կարծեցաք զերկուց բնութեանն կամ յերեւոյն կամ այլայլութիւն արկանելով ՚ի միաւորութիւնն քան՝ ոչ առեալով զմարդկութիւն, այլ զերկուց բնութիւն, ոչ շփոթմամբ, այլ զմարդ ՚ի քրիստոս, որ է ուղիղ և խոստովանեալ ՚ի միջոջ, է և մերս ոչ բնութիւն առեալն զոյգ և նման, և ոչ հերձուածողական կարծեաց աղագաւ: Այլ յայտ յայնմանէ է, զի յորժամ բանն նիւթ խօսիցէ վասն նորին երի՝ ոչ ՚ի միոյն միայն դարձուածք, այլև զերկուցն յատկութիւն ցուցանեմք, որպէս և չարչարանացն և մահուն վերստացեալքն յայտնի են ՚ի մերոյն Աթանասէ, այն զի առ ասէ թէ՝ աստուածդ գոլով բանն՝ անչարչարելին էր բնութ, սակայն ընդ չարչարելի մարմնոյն անբաժանելի միացեալ անմարմինն. և որ այսպիսիք՝ են բազումք: ՚Ի միջոջ ոչ բնութիւն ոչ վասն այլ իրիք առ ՚ի միջոջ, այլ յաղագս անբաժանելի և անձառ միա-

ւորութեան բանին և մարմնոյն։

Զայս յերկուս բնութիւն ասելոյն՝ յորժամ ոչ վասն բաժանման լինին առաջեալքն՝ ըստ Նեստորի, այլ վասն զանշինութիւնն ցուցանելոյ ընդդէմ չարափառացն Եւտիքեայ և ապողինարի՝ ոչ վախչիմք։

Այլ զոր օրինակ Հոգի և մարմին մարդոյ՝ են այլ և այլ բնութիւնք, վասն զի ոմն երկնային է և ոմն երկրային, ոմն երեւելի և ոմն աներեւոյթ, ոմն ժամանակեայ և ոմն անմահ, սակայն յետ միաւորութեանն՝ ոչ բնութիւն ասի մարդն և ոչ երկու, և ոչ ոչ բնութիւն ասելովն շփոթումն իմանի՝ ի մարդն, կամ Հոգի միայն կարծել զնա կամ մարմին միայն։ Այսպէս և քրիստոս թէպէտ և ոչ ասի բնութիւն, ոչ շփոթման ազագաւ են առաջեալք, այլ վասն անձառ միաւորութեանց երկուց բնութեանցն ընդ միմեանս։ զի թէ այսպէս ոչ էր, հարկ էր ասել ոչ երկու բնութիւն միայն, այլև երիս բնութիւնս իմանալ քան, երկուս զմարդկայինն՝ Հոգի և մարմին, և մի՝ զաստուածայինն։ Այլ յետ միաւորութեանցն բարձման երկուութիւնք բաժանման՝ ցըն՝ ըստ սրբոց վարդապետացն ասելոյ։

Այլ եթէ միութիւնն վասն անքակտելի և անբաժանելի միաւորութեանն ասի և ոչ վասն շփոթման, և երկու բնութիւնն՝ վասն անշփոթ և անայլայլելին լինելոյ և ոչ վն բաժանման, երկայքանչիւրքն՝ ի սահման են ուղղափառուե։ Վարձեալ՝ գրեալ էր՝ ի գիրս՝ի բուսաբեր ձիթոյ՝ զոր շուշմայ անուանեն, լինել միութիւն մերոյ և ոչ՝ ի ծառոյ ձիթե-

նեաց ։ Ա՛ր այս վիրաւոր, և պատճառն ոչ այլ ինչ
այլ զի ՚ի հայաստանեայց աշխարհն ոչ էին ձիթենիք
վասն ցրտութեան օդոյն, հարկ եղեւ զայն ինչ ձէթ՝
որ գիւտ է յաշխարհն, ՚ինդիւթ առնուլ միւռոնի,
և ոչ ինչ վնաս հոգևոր տեսանի յայսմիկ ։ Ո՛չ
թէ նուիրեցին էր զօրութիւն, զայն նուիթ միայն ար-
ժան էր խնդրել՝ յորում ամենայն ինչ սպզբունն
գոյր ՚ի նմա, ապա թէ քահանայական օրհնութիւնն
և աղօթքն միացուցանեն ընդ նուիթ ձիթոյն զնա-
յին շնորհն, ոչ ինչ է տեսանելութիւն կամ պա-
կասութիւն, եթէ ՚ի պղտոյ ծառոց լիցէ ձէթն և
եթէ ՚ի բուսոց։ Ասպէս և արեանն քոյ նուիթ գի-
նին, յորոց և լիցէ գունոց՝ ընդունելի է, եթէ սեա-
եթէ կարմիր և եթէ սպիտակ ։

Ա՛յր ՚ի գիւտ տացեալ և վասն սրբոց պատկերաց՝
եթէ ոչ ընդունին հայք ամենևին, և որ յայտնիկ
է ձշմարտութիւնն՝ յայտնի ցուցանեմք ։

Ի հակառակութենէ անտի՝ որ ՚ի մէջ երկուց
ազգացս է, բազում չարիս սերմանեաց սատանայ,
որպէս առ ոմանս ՚ի տգէտ ժողովրդոց մերոց զպա-
կերաց սրբոց զանընդունելութիւնն, ոչք ՚ի մէնջ
դարմանին այնպիսիքն, նա և նզովս ՚ի վերայ դնեմք
ոչք յանդգնին հայհոյել ։ քանզի մեք՝ ոչք զատ-
նորդականաց ունիմք զատուիճան, ընդունիմք և ե-
կրպագեմք պատկերի տնօրէնութեան փրկչին մերոյ,
այլև զամենայն սրբոց պատկերս՝ ըստ իւրաքանչիւր
կարգի պատուեմք, զորս յեկեղեցիս մեր նկարեմք
և ՚ի պատարագամատուցի հանդերձս, և պատու-

հասեալ ըմբերանեմք զոչ ընդունողան ՚ի մերոց զագէտան և զանխոհեմն ։

Կրեալ էր և զայս ինչ թէ՝ զամենայն խաչս բևեռեն , և այս ոչ միայն քանզի զոմն ՚ի միաւորս նիւթոց են , որպէս զսակեղէնս և զարծաթեղէնս և զայլս՝ որք ոչ երկու ՚ի վերոյ միաւորց են եղեալք , ոչ բևեռեմք , նաև զվայտեղէնան՝ զի չերկուցեն , հարկ է երկաթեղէն բևեռօք պնդել , զի մի ՚ի հողմոց կամ յայլ ինչ պատճառէ՝ բաժանեալք ՚ի միմեանց՝ անկցին , որպէս և նոյն նախ առաջին խաչն՝ յորում քրիստոս բևեռեցաւ , իմանի երկուցն ՚ի վերոյ միմեանց գոլ , զի բաւական լինի զի բառնալ զմարմինն և ոչ քակտել ։ Ոյժ՝ եթէ այլ ինչ խորհուրդ էր բևեռն , պարտէր զամենայն խաչն՝ որ յաւմ նիւթոց , բևեռել և ոչ զվայտեայսն միայն , ուր երկիւղ է քակտելոյ և անկանելոյ ։ Կարճեալ՝ եթէ ՚ի քարեղէն խաչս կամ յերկաթեղէն բևեռաւ , որ ոչ ՚ի յերկուց լինի մասանց՝ այլ ՚ի միոյ , ծանիցէ զի այն արարուածք տգիտաց են և հակառակախրատ , և ոչ ՚ի մէնջ հրամայեալ ։

Ա՝ յան երից արբասացութեանցն գրեալ էր , զի խաչեցար առեմք . և թէ մեք զարբասացութիւն զայս ՚ի դէմս երրորդութեան երգեմք՝ որպէս և դուք , չար և խորին մոլորութիւն էր ասել թէ խաչեցար , այլ զի առ միանձնաւորութիւնն որդւոյ բարբառիմք զայսոսիկ , վասն այնորիկ զմեծագոյն երախտիսն՝ որ ՚ի նմանէ առ մեզ եղեալ , դնեմք առա-

ջի նորա, թէ աստուած և հզօր և անմահ՝ որ մարմ-
նով խաչեցար վասն մեր, ողորմեա մեզ։ Ո՛ր ըն-
թեր նմին և զմայր բանին այլ բարեխօս և միջնորդ
ունիմք առ միածինն իւր, ասելով թէ՝ մատո՛ զա-
ղաչանս մեր որդւոյ քո և այլ մերոյ։ Ո՛վ տանուրդ ե-
թէ՝ ի դէմս երկրպագութեանն ոք ասիցէ՝ որպէս
դուք, և եթէ ի դէմս որդւոյ միայն՝ որպէս մեք,
երկուքեան հաճոյք են այլ՝ յորժամ առանց հակա-
ռակութեան լինիցին ասացեալքն, այլ թէ և յայտ
վայրի ի դէմս որդւոյ ասեմք զարբասացութիւնան,
քայց ի տուրբ պատարագն առ երիս անձնաւորու-
թիւնան զսերտօքնեցն երգեմք զերգս։

Ա՛ւան այս ևս ամբաստանութի գրեալ էրզմէնջ
թէ՝ ի տուրբ քառասնորդն զկնի անատանց և
զձու ձաշակեն ի շաբաթ և ի կիւրակէ։

Ա՛րդ՝ ցուցցուք ձեզ և զայսոսիկ ճշմարտութի։

Յառաջ ժամանակաւ յաշխարհն արևելից տո-
վարութիւն ունէին իշխանքն հայոց յաւետեան ա-
ւուրս քառասնորդացն ուտել ձուկն և ձէթ և ըմ-
պել գինի՝ ըստ ձերոց ազգաց և ըստ վռանգաց.
իսկ առաջնորդք ժամանակին քարոզէին նոցա ի
բաց կալ յայնպիսի կերակրոց յաւուրս պահոց,
ասելով՝ եթէ ձուկն առաւել է քան զկթեղէն
կերակուրս, զի ձուկն կատարեալ կենդանի է, և
կին ոչ կենդանի, այլ ի կերակրոց կենդանեաց
մզուածն. վասնորոյ թէ կամիցիք սրբութեամբ պահել
ըստ կանոնացն առաքելոյ, ի բաց կացէք՝ որպէս ի
կթոց, նոյնպէս և ի ձկանց. ապա թէ զայդ ոչ կա-

միջիք առնել, պահեցէք զՀինգ աւուրս շաբաթուն սրբութեամբ յաւետեան պարարտ կերակրոց եւ յամենայն պէտս, և՝ շաբաթու և՝ կիւրակէի զայլ ինչ կերայք յաղագս անժուժկալութեան ձերոյ զձուկն և զկին և զկինս. զի մի՛ ոք ձուկն միայն ուտելով և ոչ զկին՝ կարծեցէ պահել, եբրև պահոց կերպ կու՛ր համարելով զձուկն, և այս որովայնամոլից է և ոչ պահողաց սահման, որ և ոչ յերկարութեաց՝ է հայաստանեայն, այլ յետ միոքը ժամանակի բարձաւ վաղվաղակի՝ է միջոց : Եւ այժմ՝ է մերում ժամանակիս բուռց յիշխանաց և՝ է զինուորաց՝ յորոց ոմանք՝ է նոցանէ ինքնակամ կամօք և ոչ կանոնական հրամանաւ կամ՝ է միոքն թոյլ տուեալ՝ մերձենան յաւուրս պահոց՝ է ձուկն, է ձէթ և՝ է գինի :

Այլ եկեղեցական դասք ամենեքեան և բազումք՝ է ժողովրդոց ոչ միայն՝ է կթեղէն կերակրոց և՝ է ձկանց՝ է բաց կան՝ որ ամենևին անյիշելի է յաւուրս քառասնորդացն, այլև յամենայն պարարտ կերակրոց և յմսեղենոց գինւոյ. և թէ ոք անժուժկալութեամբ սխալէ և զղջացեալ խոստովանի, ծանրագոյն բեռն ապաշխարութեան՝ է վերայ դնեմք :

Վայել էր՝ է գիրս վանց մեր և այս ինչ, եթէ գինեաւ միայն առանց ջրոյ խառնման մատուցանեն զպատարագն, և յաղագս այսորիկ բազում էին մեզ բանք առել՝ է վկայութենէ գրոց՝ զոր, վանս հատմատուցեալ զբանս՝ աւետարուդ հատուածոց զնել զա-

Վեհայն բայց ի սակաւուց :

Առաջին՝ զի ի լուսաւորչէն Մերմէ ի սրբոյն Գրիգորէ ունիմք զայս աւանդութիւն, որպէս ընկալաւ նա ի նահանեաց սրբոց Հարցն՝ որ յառաջ քան զնա :

Ապա՝ զի և քո որ մատոյց զինքն խորհրդեամբ պատարագ ի վերնատունն, գինի միայն գրեալ է, զի էառ ի ձեռս և ասաց, այս է իմ արիւն, և ապա նուն ջրոյ ոչ բնաւ յիշատակի, որպէս և ասաց խակ յետ խորհրդոյն կատարման թէ՝ յայսմհետէ ոչ և ասրբից ի բերոյ ողջոյ. և ողջն գինի և ոչ ջուր ճշանակի, որպէս և ասէ յովհան ոսկեբերան յաւետարանին Մեկնութեանն. խակ եթէ վասն ջրոյն և արեանն՝ որ ել ի կողից, ասէք արկանել ջուր ի բաժակն, զայս զարձեալ նոյն ինքն յովհան ոսկեբերան ի նոյն բանի աւետարանին Մեկնութենն՝ որ ըստ յովհաննու, զջուրն ի խորհուրդ Մկրտութեան Մերոյ առէ, և զարիւնն ի տուրբ պատարագին :

Այլ բազումք ի վարդապետաց եկեղեցւոյ զայն ասացին, և մեք նոցին բանիցն և աւանդութեանցն գոլով հետևողք, վասն այնորիկ ոչ արկանեմք ջուր, այլ անսպակ գինեաւ զանապականն արեան քրիստոսի կատարեմք զխորհուրդ :

Եպացեթէ այսպէս և եթէ այնպէս միայն մաքուր հոգւով պարտ է սպասաւորել ածային խորհրդին, և աներևոյթն ի հաճոյն առնուցու կատարեցին :

Խակ անմաքրութիւն և պիղծն՝ թէ անսպական բա-

ժակաւ առնէ և եթէ ջուր արկանելով, բարկացու-
ցանէ զընդունօղ պատարագին զաստուած՝ փոխա-
նակ հաշտեցուցանելոյ։

Դարձեալ՝ էր ի գիւղս և ծխատղական իւր, թէ
զաննեայն խաչս իւրեանց յաննեայն աման նորոգ
մկրտեն և օրհնեն, և այս ոչ ի գիտոց է եղեալ
յազգս մեր և ոչ ի տգիտաց, զի միանգամ է օրհ-
նութիւն խաչին և ոչ բազմապատկիւ, որպէս գը-
րեալ է։

Կ՚ը օրհնութիւն խաչի ոչ ի միջոց եղեալ է,
այլ յառաջին հարցն ձերոց՝ զոր նախանիքն մեր
թարգմանեալ եւտուն մեզ, որպէս և այժմ գտա-
նեմք յարևելս յունարէն գրով ի հին գիրս, ոչ
առաւել և ոչ նուազ քան զմեզս։

Օ՞ գրեալ է լուանալ զնորոգ խաչն՝ նախ ջրով
և ապա գինեաւ ի խորհուրդ երկուց վտակացն՝ որ
ի կողից քրիստոսի ելին, և ասել սաղմոս ըստ
խորհրդոցն, և ընթեռնուլ բանս մարգարէականս և
առաքելականս և աւետարանս խորհրդականս, և
կէտ այնորիկ աղօթս քահանայականս, յանդրեալ
յաստուածոյ տալ այսմ խաչի զշնորհս և զզօրութիւն
այնմ խաչի՝ յորոյ վերայ ինքն բեւեռեցաւ, որպէս
զի զրևս հալածեսցէ, և զախտս ի մարդկանէ սրբ-
բեսցէ, և զցաւուն՝ որ վասն մեղաց մերոց ինքանեն
ի վերուստ, դարմանեցուսցէ։ Կ՚ը թէ՝ բնաւին ի
սմա միջոց՝ որպէս յառաջին խոչն քո, և սրա զաս
լինել քեզ տաճար և աթոռ և զկնի զօրութեան,
զի երկրպագութիւնն մեր առաջի սորա՝ ոչ նո-

թեղէն արտաքոյ, այլ քե՛զ միայնոյ անելուածիդ առաջոյ մտաւածոյ, և որ այլ այսպիսի բազում պաղատանաց բանք։ Եւ ապա առեալ զօրհնեալ խաչն զայն՝ կանգնեմք յարևելս և երկրպագեմք նմա, միանգամ միայն օրհնելով և ոչ բազում անգամ՝ ոչ և գրեալ էր։

Եւցոյց մեզ գրեալքս և զայս ինչ, թէ լուաք յոմանց՝ ի նոցանէ առնել թէ՝ քրիստոս մարմին Հաց մագոյակից մեզ թանձր մահկանացու չարչարելի երկրային ախտականացու և եղանելի ոչ առ՝ի կուսէն, այլ անստակաև անօսր անչարչարելի և անեղանելի. և թէ՝ երևեցաւ մարդ ոտիկս կառեցաւ, եկեր և խմեալ երևաւ առ աբրհամու։

Եւ այսոցիկ բանից պատասխանի ունին կատարեալքս առաջին գրեալդ առ՝ի մէնջ բանք. բայց առացուք փոքր ինչ և առ այժմ դարձեալ։

Ասեմք զքրիստոս առուաձ և մարդ՝ ըստ մարդկութեանն Համագոյակից մեզ, և ըստ առուածութեան՝ հօր և հոգւոյն. և նոյն ինքն մի ածութիւնն և անբաժանելին՝ ըստ առուածային բնութեանն երկնային պարզ անչարչարելի և առանձին. իսկ ըստ մարդկային բնութեանն՝ երկրաւոր քանձր չարչարելի և մահկանացու։

Բայց ոչ ոմն և ոմն ըստ նեստորի կարծեացն որ առաձար առաց բանին զմարմինն. քանզի յետ միաւորութեանն բարձան երկուութիւնքն, որպէս և բարձրացաւն և ածելինքն ի երբեմն ի մարմնոյն առին ի գիր Համագոյակցին մերոյ, ըստ որում և

զանօրինական անուանն տեառն մերոյ յաստուածութեանն զնէ առաքեալն՝ ասելովն, յո քրիստոս երեկ և այսօր, նոյն և յաւիտեանս։

Երեկ՝ զմշանջենաւորն աստուածութիւնն՝ որ ընդ հօր էր, ասէ. և այսօր՝ զմարդեղութիւնն. և նոյն և յաւիտեանս՝ զանվախճան թագաւորութիւնն։

Օ՛ի թէ բաժանումն գիտէր առաքեալն՝ ի մարդկութիւնն և յաստուածութիւնն, պարտ էր ասել թէ՝ բանն աստուած երեկ, և յիսուս քրիստոս այսօր. բայց ոչ երբէք ցուցին բաժանման կեղանակ կետ միաւորուեն, ոչ առաքեալքն և ոչ վարդապետք եկեղեցւոյ, որպէս յովհաննէս աւետարանիչն զմարմինն ջնջափեալով՝ զբանն ասաց ջնջափել, ձեռք մեր (ասէ) ջնջափեցին ի վերայ բանին կենաց։

Վարձեալ՝ և զմարմնոյն յաստուածն՝ ի զի աճուեն ասան, որպէս աստուած խաչեալ և արիւն սորա և ջարդարանս և մահ՝ ըստ աստուածաբանին գրիգորի և այլոց սրբոցն. և այսոքիկ զինչ այլ, եթէ ոչ՝ զանձատ միաւորութիւնն և զանբաժանելին գոլ նշանակեն։

Ա՛յլ և մեք խոստովանիմք զմարմինն հանդերձեալ ի՛ց մեզ, զի ի զանգուածոյն է ազամայ. և թանձր և ոչ առ աչս երևեալ՝ ձև միայն մարմնոյ, որպէս աբրահամու երևեցաւ. և այս ոչ միայն յաստուած քան զյարութիւնն, այլև յետ յարութեանն, որպէս և ինքն ասաց, շօշափեցէ՛ք զիս և տեսէ՛ք, զի ես նոյն եմ, զի ոչ միայն և ոսկերս ոչ ունի,

որպէս զիս առեսանէք՝ զի ունիմ ։ Նմանապէս ասծոյին զօրութիւնն յորժամ կամիր՝ թեթևացուցանէր զմարմինն, որպէս գնալուն՝ ի վերոյ ծովուն և ելանելուն՝ ի կնքեալ գերեզմանէն և զօրքն փակելովք մնանելուն առ աշակերտան. զի ոչ եթէ կնքն բնութեան օրինաց ծառայէր՝ որպէս մեք, այլ օրինք բնութեան նմա ծառայէին՝ որպէս արարչի, ըստ որում և՝ ի կուսական ծննդենէն և յայլոց զերազանց սքանչելեացն ի նմանալ ։

Եւ թէ ոչ էր թանձր մարմինն՝ ի խաչին զի՞նչ բեւեռեցին, կամ որպէս զմեռեալ՝ ի գերեզմանի եդին, և թողեալ զի՞նչ յարութեանն շօշափէր. և թէ ոչ էր չարչարելի՝ զինչո՞ւ խոնարհեցուցեալ զգլուխն առանդէր շնորհին ։ Նախայն կամաւ կրէր զամենայնն և իշխանութեամբ, և ոչ ակամայ և տկարութեամբ՝ ըստ իւր կնքեան առեղծուածոյ. իշխանութիւն ունիմ դնել զանձն իմ, և իշխանութիւն ունիմ առնուլ զսա ։

Նախ ապականացու ասել զմարմինն, եթէ յաղագս կամաւոր կրից ոչ ասիցէ, քաղցոյն և ծարաւոյն և արտասուելոյն և արեանն հեղլոյն՝ ի վերոյ խաչին՝ որով կենդանացաք, խոստովանիմք և մեք զայս. ապա թէ վասն ակամայ և անգոյանելի կրից ապականացու ոք ասիցէ զնա, այնինքն կերակրոց և ըմպելեաց ախտաբար հասանից, այսմ ոչ հաղորդիմք. քանզի ապականութիւն՝ մեղաց է ծնունդ, և որ մեզս ոչ արար՝ ոչ տիրեաց նմա և ապականութիւն այսպիսի ։

Վասքեաւ զի վկայի՝ զ գերս՝ եթէ զկին ոչ ա-
կամայ, այլ կամաւոր կրեաց. և այս կենդ ապակա-
նութեան ոչ կամաւոր, այլ ակամայ և. քանզի
ներգործի՝ զ բնութիւնս. և որ զայս ասէ, յայտ
առնէ թէ՝ ոչ կենդն նմա, այլ ինքն կրկին ծառա-
յէր. և թէ այսպիսւոք ապականելի կրկոյ հնազան-
դէր ակամայ, յայտ է թէ և մեղաց՝ որ հպարն է ա-
պականութեան, զի ներգոյ անկեալ էր. զոր ոչ լեցի
իմանալ կամ ասել ուղիղ հաւատացելոյ:

Վասն թէ աս՝ զի հաստատութիւն մարդկութեն ոչ
առնէ զայս լինել աս նա, բաւական են յայտնի
կենդն և անանգամանելիք՝ որ գրեալքն են, հա-
ւարիմ առնել՝ թէ ճշմարտապէս մարդ եղև, և
անգրեցոյն ոչ կարօտանայ և վասնզատգունից այն՝
որ ճշմարիտ աստուած խոստովանի զնա:

Վասքեաւ էր վերատին զմէնջ, եթէ վասն այնորիկ
աւետն մի բնութիւն քրիստոսի, որպէս թէ առեներին
ընկղմեցաւ մարդկութիւնն յաստուածութիւն անդր,
ըստ օրինակի՝ զի կաթիլ մի քացախոյ և մեղր՝ զ
ծով անկեալ աներևութեանոյ, և այսմ և աս բանի՝
առաջինդ՝ որ՝ զ մէնջ բանք՝ ունին զպատասխանի:
Այլ զոր գրեցաք թէ՝ զ միաւորութեանն մարդ-
կային թանձր և յօդական բնութիւնս ոչ փոխե-
ցաւ յանյօդ և պարզական բնութիւնն այ և զնա-
րէն կորոյս թանձրութիւն, և ոչ պարզ և անմարմնա-
կան բնութիւնն այ խառնելով ընդ բնութեան
մարմնոյ՝ փոփոխեցաւ կամ այլայլեցաւ յիւրն յա-
հա պարզութենէ. քանզի քացախ և մեղր այլայ-

լին և ապականին անկեալք ի ծով, որպէս ջուր և գինի. ոչ այսպէս և հաւատոյ թեանն յեղանակ ածութեանն և մատրկութեանն. զի այսոքիկ մարմինք գոլով յերկուսի՛ ապականին խառնելովն ի միմեանս. իսկ մարմին և անմարմին խառնին և հրաման անձատաբար և ոչ շփոթին ի միմեանց կամ այլայլին, որպէս մարդկայինս հոգի և մարմին. և թէ արարած բնութիւնս այնքան, քանի՛ եւս իմանալ առաւել հրաշափառագոյն զարարչականն բնութեանն հաւատոյ ընդ արարածոյս;

Պատուէր փոքր լինչ և վասն առաջաւորացն ի միջոջ անուանեալ պահոց՝ զոր հայկոյէք տգիտացեալ, արգահ ուրուն առելով կախարդի՛ էշ և ակռանդ ուռոզի՛ ի յաստուածբերելոյն ի հաւատոյս մերոյ առասպելաբանելով ի զանազան իրս վասն տալին և պատմելով առյօդ բանիս առաջի ձեր; Բայց առ մեզ յիշատակ այսպիսւոյ արգահ անգոյ է առեալ քան զերջերուստքսեղն անուանեալ, զի նա թէև գոյութիւն ոչ ունի՝ անուան պատահեցաւ, իսկ արգիւս այս ոչ գոյութիւն ունի յաղագս մեր և ոչ անուն. զոր թէ կ՛ոք ուրեք թէպէտ և մեզ անյայտ է, նզովէ զինս կաթուղիկէ եկեղեցի և զէշ նորա և զկռանդ և զգիտօղ նորա և զինդուռնօղ, զի զանուն նորա չէ ոք լուեալ յաղագս մեր, բայց ի հռոմոյ՝ զի աստեղ զրպարտելով զմեզ;

Իսկ մեք վկայութեամբն սուրբ յայտնապէս գրեցաք զշնորհատուութիւնն վասն տալին իրաց, զի մի՛ ոք

ոգիտաւթեամբ հայհոյեցէք, և վնաս գործեցէք անձին իւրոյ։

Ընդ առաքսաւորք ասէ տէր, վնաս զի առաջինն պահք է հայաստանեցւոյց, և պատճառն է այս ինչ։

Աւրէքն զհինգ տարուայ լուսաւորչէն մեր՝ յորժամ եւ ի վերապէն և ժողովեցան առաջի նորա թագաւորն հայոց տրդատիոս պատուհասել յայ՝ ի կերպարանս վարազի եղեալ, և իշխանքն ամենայն և զօրքն այսահարեալք, եղ ամենեցուն առ հասարակ պահս հինգօրեայ անուտուտութեամբ, զի մի՛ ինչ ձաշակեացեն, որպէս նինուէացիքն, որով եղև բժշկութիւն նոցա ի ձեռն նորա. և զայս պահն՝ որ վանն այսր պատճառէ, յատաջագոյն եդաւ ի սրբոյ հեկեղեցիս հայաստանեայց, զնոյն պահել յամենայն ամի շրջագայութեան, որպէս զի մի՛ մոռացին երախտիքն այ եղեալ առ նոսա։ Եւ պատշաճ համարեցան խառնել զպահս զայս՝ որով հայք ընկալան զնկրկութիւն, ընդ պահոցն նինուէացւոց, որով նոքա ազատեցան ի սպառնալեաց մահուանէն. զոր և պահեն մինչև ցայժմ ազգ աստրոց և եգիպտացւոց։

Խոկ զի ասի սա և յանուն սրբոյն տարգիս՝ մի վն հանանութեան գայթագղեսցի ոք. քանզի այս տարգիս՝ որոյ տօնս է, իշխան էր բարեպաշտօն ի կապադովկիա յաւուրս մեծին կոստանդիանոսի և որոյ նորա, խոկ յորժամ թագաւորեաց ամբա՛ րիշան յուլիանոս, հալածեալ ի նմանէ գնաց ի

պարս առ շահուհ արքայ, և անդ բազում՝ի զօրացն դարձուցեալ՝ի քրիստոնէութիւն՝ ընկալաւ զվճիռ մարտիրոսութեան հանդերձ որդւովն իւրով՝ի նոյն իսկ արքայէն պարսից շահիոյ. քանզի և օր վախճանին պատահեցաւ լինել յերեսունն յունվարի ամսոյ, վասն այսորիկ հաստատեցին տօնել զիշատակ նորա յաւուր շաբաթուն՝ որ է յետ պահոց առաջաւորացն, որպէս և զարբոյն Թէոդոտոսի՝ զինի առաջին շաբաթուն պահոց քառասնորդացն, տօնեն ամենայն եկեղեցիք: Եւ աստուծով աւարտեալ՝ այս է պատճառ պահելոյ մեր զայս պահս՝ անուանեալ առաջաւորք:

Արդ՝ ըստ խնդրոյ ուծասիրութեան խոհեմագունդ անդ անձին՝ ուր պատուական գլուխ և՝ մանկական հասակի ունօղ զիմաստութիւն ծերոց՝ որպէս զսա զղամն և զդանիէլ, եդաք առաջի պատուականութ ձերոյ համառօտ բանիւ զեկեղեցւոյ հայաստանեայց զճշմարիտ դաւանութիւնն:

Եւ թէ յաղագս մարդկան հաճոյից կամ երկիւղի և պատկառանաց աղագաւ ծածկեցաք՝ի մերոց դաւանութեանց հաւատոյ և ոչ գրեցաք, կամ թէ աւելի ինչ գրեցաք՝ զոր ոչ ունիմք, որպէս զի՞ն դուռնելի լինել առ՝ի ձէնջ, ընդ անհաւատից և հերձուածողացն ընկալցուք զդաւանութեան առաջի աւենին աստուծոյ. քանզի հաւատ ծածկեալ կամ կեղծաւորեալ՝ ոչ է հեռի յանհաւատութենէ:

Եւ՝ զոր դք յետ զայսոսիկ լսելոյ՝ի մէնջ գայթակղեցայ դարձեալ՝ի մեզ՝ ոչ հաւատալով ա-

ապեր ըզայս, ինքն տայր պատասխանի քրիստոսի յա-
ւուր դատաստանի նորա՝ երբեք զայսուհետ ան-
դամոց նոցին, իսկ այն՝ զոր սիրանդամ լսէ և հաւա-
տայ և ոչ դաւոյ, որպէս առաջ քննօղն արտոյց, ընդ
ձշմարիտ հաւատացեալսն ընկալցի վարձս բարեաց ՚ի
քրիստոսէ առաջոյ մերմէ. որում փառք և զօ-
րութիւն՝ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն։

Զայս ընկալեալ իմաստուն առնն, և օժտաբեր
ընծայիւք պատուեաց զերանելին, և առա-
քեաց խաղաղութեամբ ՚ի դրեան լամբրոն Կանդերձ
գերապատիւ էշխանիւն օշնէ, որ եկեալ մնայր ժա-
մանակս ինչ և վերատին դարձ առնէր ՚ի հայրա-
պետական աթոռն առ նախապատիւ եղբայրն։

Իսկ դքսին ՚ի լսել սոի իշխանութեան իւրոյ
դարձ արարեալ ՚ի Թագաւորական քաղաքն կոս-
տանդինուպոլիս, տարեալ ցուցանէր զնաւակ հա-
ւատոյ հայաստանեայց՝ բարեպաշտ արքային, որոյ ա-
նուն մանուէլ, և հայրապետին իւրեանց Կանդերձ
ամենայն կղերիկոսօք մեծի եկեղեցւոյն։ Ապա-
ցուն Կիւրակոս արքայն տեսեալ զջօրութիւն իմաս-
տից՝ որ պարտնակեալ էր ՚ի բանսն, Կաճեալ Կա-
նեցաւ ընդ ուղղադաւանն խոստովանութիւնն,
և վաղվաղակի զայր ոճն ՚ի ներքինեաց պալատանն
Թագաւորական Կրամանաւ առաքէ ՚ի Կանդիր արքոյ
եպիսկոպոսին, գրեալ Թուղթ առ նախապատիւ եղ-
բայրն տէր գրիգորիս կաթուղիկոս յաղագս այսր
իրաց՝ այսպիսի օրինակաւ։

Պատուէր ծերութեանդ առեալ կատարեցի և բար-
ձրս սիրտ, օգտատու ինքնակալ Հոռոմոց կամ-
նիս և քրիստոսի աստուծոյ հաւատարիմ թագա-
ւոր, ողջոյն ընդհանուր ամենայն և սրբազան
կաթուղիկոսին Հայոց տէր Եղիշէի միոյ
աստիճանիդ։

Պարտ է ամենեցուն՝ որք ի ձեռն աստուածային
մկրտութեանն զքրիստոս զգեցեալ են, լսել ա-
ծելոյ զբանավանդակ արդարութիւնս, և նախ քան զա-
մենայն՝ լինել առեալ որ մերձ են յաստիճան հաւա-
տոյ ոտն դնել զի մեծատեսակ է. քրիստոնէական լե-
րանդ՝ ոչ հասս լինելոյն ամենայն քրիստոնեայք և
ի միոյ հովուապետէ ուսանիցին՝ որ վասն մերմար-
գացաւ տէրն, և միով գաւազանաւ հաւատոյ՝ հո-
վեսցէ ի մասին, և ի միում գալարոջ վայրի
ուղղափառացն բանից, և ի նոյն ջրոյ աստղջ վար-
դապետութեանցն կերակրեցին և արբցեն, և մի՛
խարխափ ուղղափառ եկեղեցւոյ աստղեցին, զար
առաել և զմանաւանդ աստուածաբանիսն զի-
մեր Թադէոսդ Թենէտ, և քան աշխարհիկսն ա-
ռաքեալ տէրն ամենայնի հոգւոյ՝ այսմ մանաւանդ հոգ
տանել ազգիս հաստատութեան. և սրբոյն կաթուղի-
կութիւն կ՚միացն ունել և քան յառաջս ուղղա-
փառ ամենայն քրիստոնէից։ Այլ ինչ նուաղ և ձեզ
պատշաճ էցէ քահանայապետութիւդ, և մանաւանդ՝

ոչ աստուածային օրինացն ընձեռման պարապել
էք, և հոգևորական բանից հարցն վարդապետե-
հմուտք, և սրբոց գրոց յանհատանել մնրգս թե-
թևացեալ մտօք սրամիտիչ մեղուօրէն եղեալ աշ-
խատասէք ի մասին, և զբարիքն առեալ ի հա-
ւատոյն զօրէ դեղեցկութեան· զոր ծանեալ թա-
գաւորութիւնս իմ ի սիրեցեալ փեսային իմմէ
պլուտոստրատորէն ։

Եւ զբանս, զոր ի նմանէ և ի ձէնջ յաղագս
մխաւորութեան մեր և ձեր շարժեցար ի մէնէձե-
լուս, ընկալաւ թագաւորութիւս իմ գրով առել
առ ի ձէնջ ։ Յայս առնեմք ձեզ յառաջագոյն
խոյսել և այցառնել թագաւորութեան մերոյ յա-
զագս քրիստոնէից հայոց հաւատոյդ· զոր և ի մի'ս
առեալ զեղեալ բանս ի գիրս բարեպաշտութեան
ձերոյ՝ որ թարգմանեալ ցուցաւ· ուրախութիւն
եղև ինձ և մեզ ։

Ո՝ առնոյց խոյսի թագաւորութիւնս մեր՝ լի՛մ
լինել միջնորդ մխաւորութեան բաժանման ձերոյ·
քանզի զպատուականութի ձեր և զնծասէր մտա-
դիւրութիւն և զբարւոք առաջնորդութիւն ծա-
նեալ ի ձեռն այսր գրոյ ։

Եւ արդ՝ խոյնդրէ առեալ ձեր արդ առաքել
առ թագաւորութիւնս մեր հանդերձ առնոյն ըզ-
գրութեամբ և պատրաստէ զբանաւոր եղբայրդ
քո՝ որ բանիւ զարդարեալ է և յիմաստութիւն
ուսեալ, զի ածցի ի թագաւորական քաղաքս
առ արքայն պատրիարքս և մեր և աստուածային

ժողովս, մերձ գոլ և թագաւորութեանս իմոյ. որ-
պէս զի գործ բարիոք իրաւամբք ըստ սուղ անօրի-
նեացի։ Այլ եթէ հնար լինի, բարձցի պատճառ ինչ
դատինաքեայ՝ որ ի միջի մերում, և ոչ համարեցայ
վէմ գայթագղութեան և քար գլտման քրիստոս,
այլ գնաց անկեան ձշմարիտ վէմն մեր՝ որ ի միա-
սին յօդեալ միաւորէ զմեզ, և խարխիս հաստա-
տութեան և հիմն անսասանելի՝ որ առնա զհաւատս
պահեցեալ անդրդուելի, յոր հաւատացեալքն և բըր-
ժշկեցեալ։ Այլ գուք յայսմհետ բարութեանց մե-
ծագոյն պատճառէ բազմապատիկ զվարձս շռեմա-
նեալք։

Ա՛յլ և թագաւորութիւնս իմ առաքեաց առ ձե-
րըդ պատուականութիւն զսպասաւոր պարտուցս
զամբաւ՝ յաղագս եկաւորելոյ եղբօրն քոյ, որմէ
և հրամայեցաւ պատմել ձեզ զամենայն բանս զայս,
կարծող էք հաւատալ առ ի զմանէ ասացելոցն.
ողջ լերուք։ Արեցաւ յամենայն սեպհեմբերի՝ յըն-
դհատումն ի տան և հինգն։

Առ առն առաքելոյ փութանակի անցեալ ըզա-
զամ գաւառօք՝ գայր հասանէր յաշխարհն միջա-
գետաց ի հայրապետական աթոռն՝ զոր ի սկզբանն
նշանակեցաք. և գտանէր վախճանեալ յայնմ աւուր
զկաթուղիկոսն տէր գրիգորիս՝ ի վեց հարիւր տան և
էրա թուականին հայոց. և բոլոր ազգիս ընտրու-
յաջորդ յաթոռն կարգեալ զարժանաւոր եղբայրն
նորին զտէր ներսէս։

Պատուցանէր ապա զնամակն արքայական նորա-

ապակ Հայրապետին՝ զոր առ եղբայրն նորին գրել էր. ապաւէր բանիւ և զիմափոգ բարեպաշտ Թագաւորին յորդոր եկեղեցւոյ խաղաղութեան։

Իսկ նա ունկն մատուցեալ ընդ գիմ քաղցրութեամբ և միտս դնէր բանիցն զօրութեան, և զի անհնար էր յայնժամ զինդիր Թագաւորին կատարել, այլինքն զիւրն երթալ ի Թագաւորական քաղաքն յորդոր ծանրաբեռն լինելոյն եկեղեցւոյ Հոգովք, ապատանդի զրկէ Թագաւորին օրինակ զայս, վերատին երկրորդեալ զգաստանութիւն Հաւատոյ՝ ի նոյնէ ատեանէն Տմմատէլի։

Պատասխանի առաջին Թղթոյն Թագաւորին Հոռոմոց Մանուէլի,
գրեալ Վերոյիշեալ կաթուղիկոսին Հայոց։

Պատասխանել ինքնակալ Գիւտանաճին և օգտատու առաքեալ Թագաւորի, երկնաւորին երկրի անուանակրի և աշխատակալի զիր պատուական Հրամանդ՝ որ առ Հայրն մեր լաւ Հոգւոյ և եղբայրն լաւ մտրմոյ՝ գրեցարիս կաթուղիկոս, եւ Հաւատ մեր նուաստութիւնս՝ ի փոխանակ Հարցն եղեալ որդիս։

Վասնզի զիս՝ ի զգայականացս յիմանալիսն կանչեալ խաղոյն երկնաւորին վերակոչեաց Հրամանաւքդ, որպես զիմեզ՝ ի Հօրն բարւոյ խրատու և խնամոց՝ ի մէջ ծովու աշխարհի և շուրջ եղելոց օձից և կարձաց Թողուլ, յորոց և սրսումբ Թմբրեալ զոգի՝ նենգովք և սրամտիւք, Հնոցն և նորոցս

պատճառաւ, զարթեալք ոտիկս ի քնոյ զուարթա-
լաւ բանիւք՝ որ ի սուրբ Թագաւորութենէդ։
Ասէ պատասեցաւ քուրձն ազգ առ ի միջոյ,
և զգեցաք զուարթութիւն ըստ գոհաբանութեան
մարգարէին՝ որ յաղագս աստուածոյ. քանզի ծանոյց
մեզ զթութիւն բանիս ոչ միայն անուանակցութ
և աշխատակալութեան. այլև գործակցութեան Ճըշ-
մարտին էմանուէլի արժանաւորել ձեզ, այն՝ որ
հարիւրցին ոչխարաց և դրամի՛ցն տասանց էջ ի
խնդիր նուաղութեանցն լըման, և զմիջնորմն ցան-
կոյն քակեաց, և արար ղերկուսեանն մի՝ արեամբ խա-
չին իւրոյ. ըստ այսմ և դուք հանդերձեալ էք
զանազանակցութեամբ և զաշխատակցութեամբ ոչ
միայն օրինակաւ կոչել, այլև արդեամբք և ճշմար-
տութեամբ։

Զանազան զցանկ օրինացն՝ զոր խրատատեաց Քրիս-
ոսին, և զուտան հաւատոյ՝ զոր քանզեաց կինճն
վայրենի ի ճշմարիտ ուղիղ խրատակարկաւ
լինել և առ նոյն պատուասել վերադին։

Եւ այսմ բանի զգործակից լինել զմեզ տակա-
ւութիւն հրամայէ եթէ ելցուք իմոյ առաքել ի նա
թագաւորութիւնդ, որպէս զի զերկեսին առանձել
զոմն հան հաւատոյ դուզնաքեայ ինչ, ի խնդրոյ
քաւեր ոգւոյ և արժանաւոր սուրբ Թագաւորու-
թեանդ վեսայի պրոռոստրատորին, և հաճոյ եղել
բարեպաշտութեան ձերոյ վերադին լուիցէք կեն-
դանի ձայնիւ՝ ի լուծուին սահելութեանն պատ-
ճառէ, որ ի սատանայէն և ի նորին գործակցաց,

և ՚ի հաստատութիւն սիրոյն՝ որ առաջին և առաւաձայնոց. յորմէ և մխաւոյթիւնն եկեղեցւոյ և խաղաղութիւն մանկանց նոր սիօնի, յորոց մխաբանսն ՚ի սի բերան վարաւոր լինել հանգոյ եղբայրութիւնն և սի առաւաձութիւնն, վոխանակ որ մինչև ցայժմ հայհոյութեանցն կոչումն կոչմանցն տուրբ հաւատոյ մխեանց և առաքելոց : Եւ սեր յօժարութիւն ընծայեցաւ այսոսիկ այնքան, մինչ զի ոչ կենդանութեամբ մի այն՝ թէպէտև սկարութեամբ զձաճեալ եմք, այլև ՚ի գերեզմանն թէ էր հնար յառնել և գալ ետև ղազարու, որպէս և նոքա յաճախին ձայնին կոչեցին :

Եւ այ ի քանզի ձարտարապետն բնութեան զմեզ հշմարտութեան՝ որ յայտ խորհուրդ վերայ հաւատեաւ էր առաքելոցդ, և վոխանակ զմեր հաւատեցոյց, և վոխանակ զմեր հաւատեցոյց, և վոխանակ զմեր հաւատեցոյց

նաց, և կամ յոյս փառաց և պարգևաց առաքեցե-
լոցն յիմաստս, որ մանաւանդ մանկաբարձուհիս են ա-
ռաքելազունի պատճառ փրկութեան։ Օ՛ի
ինչ արդարև՝ ի դէպ է երից մանկանցն երգ առ
առաւաւտ՝ քան խրոյկելեան տոհմին յայնժամ, եթէ
մանուհեցեր զմեզ՝ ի ձեռս թշնամեաց մերոց, և եթէ
նուաղեցաք մեք քան զամենայն ազգս, եւեթէ ոչ գոյ
՝ի ժամանակի յայսմիկ իշխան մարգարէ, և որ ըստ
կարգի։ Այլ որ արդարութիւն դատի՝ զարմացման ար-
ժանաւոր վարկանի՝ ի շահուլս միայն առեանելով
զմեզ խնամոութեան, և կալով մի՝ ի հոտանէ ե-
դեմականին ունելով աղբերկ, և՝ ի հաւատոյ մի-
այն լինել տահմանի՝ ի ձշմարտութեան։ այլ զիմաս-
տութիւն բանի կամ զգիտութիւն հանձարոյ ոչ
պահանջէ՝ ի մեզ կատարեալսէս։

Բայց հաւատամք ողորմութեանն աստուծոյ, զի
որ շարժեաց զկամս ձեր յայսոսիկ, նոյն յորդորե-
ցէ և՝ ի լանդիլ ելանել պատուական մարգարտին
հաւատոյ՝ որ ըստ խնամոտն վաճառականին։ զի թէ
ամենազօր բնութիւն այն՝ որ զոր ինչ կամեցաւ ըստ
մարգարէին՝ արար յերկինս և յերկրի, յորժամ
հանդերձեալ էր ժողովել զցրուեալսն։ էջ՝ ի հո-
րէ՝ ուստի ոչ երբէք մեկնեցաւ, և եկն յաշխարհ
ուր էին՝ ի սկզբանէ, զկերպարանս ծառայի առեալ
ըստ առաքելոյ, խոնարհեցոյց զանձն՝ լեալ հնազանդ
մահու՝ ջուր և մահու խաչի։

Այլ ես ապա յանդգնեցայ և ձեզ՝ որ զնորին ա-
նուն զօրինակ, խոնարհել յաթոռոյ արքայութեան

ձերոյ և գալ յարևելս ՚ի պատճառս նորին գործոյ և իրի. զի զոր նա ժողովեաց խաչին նւիրով, և թշնամին արդարութեան ցրուեաց դարձեալ խաղաղանկութեամբ իւրով, զոր ՚ի նոյն վերատին ժողովեցէք ՚ի փարախս կաթուղիկէ եկեղեցւոյ։ Այլ արդէս խոնարհութեան նորա լինիք նմանող գործով նոյնպէս և փառացն նորա լինելոց էք հաղորդ, քանզի՝ զոր սուի գործել առաքեալն, եթէ վանող յոյ զինս առատաձ բարձրացոյց, և շնորհեաց նմա անուն՝ որ ՚ի վերոյ քան զամենայն անուն։ Օ՛ի ոչ այնքան բարեաղտական պատերազմաց յաղթութեամբ և ամրագոյն քաղաքաց առմամբ՝ անուն թագաւորութեան ձերոյ բարգաւանայ, ոչքան եկեղեցւոյ քո՝ առնելով խաղաղութիւն ընդ տիեզերս, և զպատերազմս թշնամանսն խորտակելով զկնի միմեանց խոտան, որ ի հեռս և նախանձ չարեաց և բանսարկութեան լինել ՚ի միասնական իրս, յորոց միջի է հայհոյութիւն անուանն աստուածոյ։

Արդէս նախանիքդն ձեր և աթոռակալքն՝ մեծն Կոստանդիանոս և մեծն Լևոն, ոչ այնքան երկրաւոր թագաւորութեան իւրեանց՝ որչափ եկեղեցւոյ միոյ ունէին հաստատութեան. որով և յան-

ՙՕնոյն օրինակ և ձեզ արժան է առնել, ուչ թա-
գաւորական աշարկու զօրութեամբ, այլ քաղց-
րագոյն խոնարհութեամբ ձգել աս ձեզ գնեա-
ցեալս. որպէս և մեծն Աւրիգէս առաքեալն յա-
ղագս առաքելոյ ՚ի պարէգրէ Հաւին ասէ, եթէ ՚ի
վերայն առեղծանել զինեզ՝ զաստակութիւն ըս-
ժշկութեան ուչ առնու ՚ի կիր, զի ուչ հարկանելովն
և հիացուցանելովն էր կարողութիւն յաղագս ժա-
մանակեաց ամբարտաւանութեան, այլ ընտանի և
մարդասիրագոյն բժշկութեամբն մատակարարէ առ
՚ի յաղթութիւն. որպէս և ուչ զառնակ ինչ ըն-
կռմանեալ՝ յաղթութիւն բերեալ բռնութեամբ
Ձեռին ՚ի վիրս կռղին փոխելով, յորմէ բեկանել՝
քան թէ ուղղել լինի: Նա ուչ զձի խառերսոն հան-
դարտեցուցանել բռնութեամբ սանձից՝ առանց
ողնքանաց և զդաստացուցանող ձայնից:

Վանգի՝ եօթնհարիւր ամ առել եղելոյ ժամա-
նակաց բաժանումն ՚ի միմեանց անդամոցս քրի, և
՚ի մէջ յօդուածոցն յոլովագունից մնանելով ախ-
տից առելութեան, և զոր առելութիւնն ծնանի-
ցի՝ թշնամանաց և հայհոյութեց, և այնպիսիկ կարծ-
րացեալք և պնդեալք, մինչ զի՝ երկրորդ բնու-
հնացեալ առողջութեամբքն լինել, կարօտ է բա-
զում հոգևոր բժշկական խրոց օծմանց, այսինքն՝
սիրոյ գթութեանց և ողորմութեանց. զի արդա-
քուստ մեռեալ օտարոտին պահ եղեալ արտաքս զար-
ձեալ, և ապա խաղութիւն՝ որ յօդուածս անդա-
մոյն, կակղացի. և անդամքն վերստին յօդեալք՝

ջրակարգեցյին ընդ միմեանս ։

Եւ այս լինի, յորժամ միջնորդ խաղաղութեան՝ նախ զերեւելի խաղաղութեանն և զնիւթական սիրոյն ճառագայթ առ ժողովուրդ ազգի մերոյ՝ որ ընդ իշխանութեամբ տուրբ թագաւորութեան ձեզոյ են, ծագէ ։ Եւ ոչ միայն զձեզն՝ որ իբրև բնութեամբ ծաւալէք ըստ նմանութեան լուսոյ աբեգական զբարեացն առատութիւն առ ընդհանուր ազգըս, այլև ձերոցդ եկեղեցական դասուց և ամիկ ժողովրդոյ՝ որ իբրև զարդարութիւն ունին և զասուածային պատուիրանացդ կատարումն և զարքայութեն երկնից ժառանգելոյ բաւական պաճառ՝ զաւետիս ընդմէջ և զհայհոյեցին, հրամայեցէք ՚ի բաց կայնպիսի պատերազմատէր բարուց լինել և սիրով և խաղաղութիւն բերել առնժդեհ և պանդուխտաբար, զոր ՚ի հակառակացն քրիստոնեալք վասն արդարութեան՝ առ ձեզ որպէս յառաջն ապաստանի դիմեալք են խաղաղանալ ։

Ո՛ ի համբառ այսպիսի բարեացդ տարածելով յարեւելեայս՝ անաշխատ իւրացանչիւր ոգի կոչտեցին ՚ի սէր միաբանութեան գալ ինքնակամ հաշտեաց, և մի այլ լինի՝ որպէս միոյն ցայժմ, պատճառ փախչելոյ մերոց ՚ի ձէնջ աւերումն եկեղեցեաց և սեղանոյ սատուածոյ կործանումն և նշանաց քրիստոնէութեանդ խորտակումն և բազում նեղութիւնք պաշտոնէից և պէսպէս զրպարտութիւնք, որպէս և ոչ ՚ի մէջ թշնամեաց քրիստոնեայ մերոյ եմք. զի այսպիսի գործ՝ ոչ միայն և զբաժանեալսն ոչ միա-

ուրէ, այլև զմիաւորութեան սպառակոյտ ՚ի միմեանց։

Զանազի հակառակաբերէ բնութիւն մարդկան, զոր ոչ այնքան բռնութիւն ոչնչացուցանէ և սէրն ձգէ ՚ի հրամայողին կատարումն։ Նա՛ զի՞նչ առնելեմք զառանձին կենդանութեացս, ուր և զիծուէրս նոա վայրենիս և զդատանս միրոյ՝ քան բռնութեամբ վար են մարդիկ վարժել։

Նա՛ արդ՝ առաջին այս ՚ի հոգևորական զեղցին առեւրութեան և բաժանման հիւանդութեանց պատճառ ողջութեան։

Նրկիւղդ զինն այսորիկ և մեծ քան զառաջինն պատուէր տալ ընդ առնոյն եկեղեցիս՝ որ ընդ թագաւորութեամբ ձերով, ազօթս առ առաւաձմատուցանել, զի զբարին առաջարկութիւն՝ որ առ ՚ի ձէնջ, մի՛ վասն մերոց մերոյ և անարժանութեան մերոյ ոտք հակառակին բարեաց առատոյն խափանել իւրով խորհրդակցութեամբն, այլ ՚ի կատարումն հասուցէ վասն ողորմութեան իւրոյ. որպէս և մեք առ ազգի մերոյ եկեղեցիս՝ որ յաւրենեալ և ՚ի մեծն հայք, և ՚ի վնասուցան՝ որ ՚ի ետ լելինս, զբեցաք զնոյն պարտաւել առաջի այ, զի բառական զայսքան երկայնամիտ ժամանակի հիւանդրութեանցդ եկեղեցւոյ՝ համարեցայ, և զորմութիւնս ինքեան՝ որ վասն բաժանման մերոյ ՚ի միմեանց, այսուհետև ՚ի սէր միաբանութեան ժողովեցէք զոր դիս նորոյ սիոնի, և ուրախ եղիցի ուրախութեան պատճառն առաջնոյն առաւաձ հանդերձ ամենայնի հրեշտակօքն իւրովք յարդար հաշուոյ մերոյ։

Ա՛ր հատատումք մարդատիրութեանն առուծոյ, զի ինքն շարժեաց զձեզ ՚ի բարիս յայս. զի սովոր է ած՝ որպէս զբարկութիւն ՚ի ձեռն չարացածել ՚ի վերայ աշխարհի, նոյնպէս և զքաղցրութեանն ՚ի ձեռն բարի արուցս, որպէս երկրատուր թագաւորացեալ սովորութիւն է ինոյն առնել. վա՛յ և յառաջին թագաւորացուդ զոր, բայց զձե՛զ մխայն եառեխո՛ հեմութիւն՝ այս մեծապո՛նի բարւոյ լինել պատճառ եկեղեցւոյ. և արժանաւոր ինակ է՛ք՝ որպէս ասաք ՚ի բազմաց, մանաւանդ ՚ի տուլբ թագաւորէն Հաւատոյիմ ծառայէ յարուխէ։

Օ՛ ի ծանոյց զբարւոյ մասանց առաքինութեանց զոր և զյօժարութիւն բերեալ ՚ի ձեզ, մանաւանդ երկիւղիւն ած զգաստակեալ, որ է սկիզբն իմաստութեան՝ ըստ գրոյ և առնումն վա՛յ զի թագաւորութեան ձերոյ ժամանակ առնիցէ ՚ի քահանայապետէ քրիստոնէից՝ և ջանալոյ ՚ի վերստին։

Ա՛նգիր զմեր օրինակ բարեկրթիւն այ՝ որ մատնեաց զեկեղեցի ՚ի ձեռս հեթանոսաց՝ վասն բազմանգն եղև, և յետ բաժանելոյն՝ նոյն և զիւր այ առ քրիստոնեայս և զօրացուցանել վերստին զքաղաքատա և զօրատոս քրիստոնէից, ոչ այլ ի՝ ի ձեռն եկեղեցեաց քրիստոսի։

Օ՛ ի թեպետ և մարգարէութիւն ոչ է ՚ի ժամանակս, այլ իմաստութիւն այ առ ՚ի ձեզ ջանալ,

եթէ արդարոյ աստուած զայս ինչ խօսելով առ
աքեանցն ազգս որպէս զատաստանաւ, եթէ ես արա-
րիչ ձեր մարդ եղէ վասն ձեր, և չարչարանօք իմովք
և մահուամբ զառ ի չար գազանէ անտի ցրուեալդ
ժողովեցի ի միասին, և այսոցիկ մեծագունէ և
բախտեաց վոխարէն ոչ այլ ինչ պահանջեցի ի
ձէնջ, բայց զայս միայն պատուիրան աւանդեցի
ձեզ, եթէ սիրեցէք զմիմեանս. իսկ դուք զինւոր ար-
համարհեալ զսիրոյն պատուիրան՝ զթշնամոյն ձեր
ընկալայք դարձեալ զնուաւ, զատելութիւն և զբա-
ժանումն. վասն այսորիկ՝ դարձուցի զօգնութիւն իմ
ի սոյ ձեր, և մատնեցի զձեզ ի ձեռս հեթանո-
սաց. այլ եթէ վոխիւք դարձեալ ի սիրոյ իմոյ պատ-
ուիրան, և ժողովիք ի մի կաթուղիկէ առաքելական
եկեղեցի իմ, վոխեցայց և ես ի բարկութենէ ան-
ոի ի քաղցրութիւն, և զգեցուցից ձեզ զօրութի ի
պատերազմի և զյաղթութեան ի վերայ ձեր՝ ներ-
քոյ ձեր արտաքոյ:

Այլ արդ՝ զմի օրինակ առաւօտուն նշան առե-
ախս տայ արեգականն ծագման, այսպէս և շարժու-
մըն կամաց ձեր յայսոսիկ՝ գուշակէ զնաշառութեն
այլ սակաւըն ընդ եկեղեցի իւր առաջ. քանզի սիրտ
ինազատուրի ի ձեռին այլ է՝ ըստ իմաստնոյն:

Այլև որ զաղգին աստուց ունէր զքահանայապե-

տալեւն, ’ի նմին շաբաթու՝ յորում գլուխն մեր վերախոհեցաւ առ գլուխն քրիստոս, և նա ընկալաւ զվախճան. և յորժամ ժողովեցան եպիսկոպոսք ազգի իւրեանց՝ և ձեռնադրեցին նոր պատրիարգ՝ ’ի պատրիարգէ անտի և ’ի ժողովոց եպիսկոպոսաց առաքեցան առ մեզ երկու եպիսկոպոսք վանս մրաբանելոյ ընդ ազգիս մերում, զոր և ընկալաք սիրով և սահմանեցաք ’ի պատշաճ ժամու ժողով վինել առաջի մեր և խօսել առ միմեանս յաճախագոյն պրոց, զի թէ գտանիցի ատանդութիւն ինչ ’ի միջի մերում արտաքոյ աճապարս կանոնաց՝ բարձցուք յերկուցունց կողմանց, և զնաւասրութիւն լցցուք միաբանական սիրով. ատ ճանեաք աճապարս ինչ լինել շարժուածի յայտոիկ և ոչ մարդկային։

Այլև զայս ևս հայցեմք ’ի ներսէ քաղցրութենէ ձերմէ, զի թէ անօրինեացէ առաջ խօսիլ մեզ առ միմեանս, մի՛ եղիցի որպէս առեան առ ծառայս և ծառայից առ տեարս. զի զուք զմեզ պահապետութիւն դնէք մեր առջի, և մեք ոչ համարձակիմք ’ի ձերոց ինչ՝ յորոց զայթագղիմք, ծանուցանել ձեզ. և այս մարմնաւորից է օրէն և ոչ հոգևորաց. զի թէպէտ և ’ի նուիրակացս զբարձրագոյնն ունիք աոիս, և յիմաստութիւն առաքեալ է ասել զի եթէ հաւատացեալք ’ի քրիստոս մեծամեծք և փոքունք՝ նոյն պօղոսի։

Ա՛յլ՝ եթէ սղտմութիւնն առաջոյ գՀինգաւորդ կեռլը ’ի ձէնջ շինուած խաղաղութեամբ յաւար-

առ Հաստատ լինել քննութեան բան ի մէջ
սին յորմէ ոչ, զիա՞րդ երկոցունց բաժանեալ ար
մոյն՝ զոմն անկեան և Թարաւոր զԼիմն քո արար
և ի իւր չքմարիտ, և զառաւոր՝ զերկրս առաքելոյն
և մարգարէիցն և զառաքեալսն վարդապետացն երե
ղեցւոյ, և մեք ի խոտորելոցդ ոտից արարչին զհա
կառակ ոտիւք Թարաւոցն և զառաւորացն՝ ոչ
սեացուք զառաքելական ընդ վիճեան, և ոչ զմարգա
գո՞ք իրառուցանս ի ծոցանէ, և արտ բանի և զի
մոց վկայեն զառաքեալն առնել և բան կառոյցս
գա լինել, զոյն ընկալցո՞ք անհակառակ. և զոր վկա
յեն առաքելոյ երեալ Քրիստոս Թեան, եթէ ի զա
տեալ, և մեք ի՞րաւունս ունիմք ասել զի ոչ
եանուԹիւն Հաւատոյ, և եթէ յաւիտենական
եկեղեցւոյ և Թէ առ մեզ և Թէ առ Հեղ, յայն
ցանէ ի բոյց Հրաժարեցո՞ք երկրեան։

Ա՛ք քննեա Թիւն՝ ոչ Հակառակ Թեամբ և անօ
գառ բանակռուս Թեամբ՝ զրպէս վկայէ ցոյժ՝
յորոց ոչ ինչ օգտեցաւ եկեղեցի յայսքան ժամա
նակ, այլ մնասանդ վնասեցաւ իւր։ այլ եղեցի
հեզ Թեամբ և Հանդարտ Թեամբ և զբեան իրե
րաց բառնալով և զակառակ Թիւն տկարաց բժշկե
լով՝ քան Հրամանաւ առաքելոյն։ զի որ յաղագս Հա
կառակին յայնմ ետուցի խօսեացի զբանն, որպէս զի վա
ռա որոյացէ ի մարդկանէ երբեք զյաղթօղ, վա
Հակառակէ այնպիսին բանին ոչ՝ և ոչ առաւար,
և Հարկանօղ վերստին անդամոյն քրիստոսի՝ և
ոչ պատօղ։

Այլ արժան է քան մեծին գրիգորի ուծարանին

յայտնիկ բանիւ եկեղեցւոյ վարդապետաց, որպէս
և նոյն առ հոգւոյն նուաստացուցչին՝ որք զօրութ
առաքելոյ ասէին, և ոչ սակս հանդիպակեցին,
այլ սուրբ ընդունելութեանն, և սուրբք
ձեզ թողութիւն ձայնին, ուստի ընդ այլ ձանա-
պարհ՝ նոյն եկեալքն ոչխարանան, և զայս առնել
առ խրատ զհինգերորդ ժողովոյն՝ որ ի Կարթագինէ
եղեալ է։

Ընդ այսմ և դուք՝ զոր վիճակաւ զօրակից
եղեալ զօրութեան յերկնայնոցն, ոչ ի զրկանաց
կարասեացն լինէք բանս, այլ զի մեծանարգութեամբ
համառօտութիւն յանկատարիչ ընդունել զօգտա-
կարագոյն լինէ բան, այլ զի մեծանարգութեամբ
սէր ի հոգւոյ, և մարգարէն և ընթացարան գա-
տա ձեզ՝ անտես եղեալն ի ձէնջ հնազեալ սուր-
բութիւնդ, զայն և գործ բարձէք ի մարմնոյ եկե-
ղեցւոյ։

Եւ ոչ էր լինել անտեղի կամ առաջին կատարելոց
համառօտութիւն յանկատարիչ ընդունել զօգտա-
կարագոյն լինէ բան, այլ զի մեծանարգութեամբ
սէր ի հոգւոյ, և մարգարէն և ընթացարան գա-

ելի՛ ի՞նչ դատաստան, ընդունէին խոնարհութեամբ, զի
ան զ՚ամաւտութեանն իւր խոյտառ, և ան զչանդի-
մանութեան ախտալանաց ՝՛Աստ Համուտ քժշկաց տուէր-
լուծիեն է ոչ անարգանս հատարել յորժամ հի-
ւանդանան՝ յաշակերտաց իւրեանց ընդունել դե-
ղըս քժշկութեան, այլ մանաւանդ հլուանալ տալ
առանց զանգիտելոյ, լաւ վարկանելով զառողջու-
թիւնն խոնարհութիւն, քան՝ ի հիւանդութեանն կալ
հպարտութիւն ՝՛Աստ քիչ աչաց թէպէտ և սրատեսն
լինի զայլ տեսանելով, բայց զինքն և որ շուրջ
զինեալ են դիւք մարմնոյն՝ անկարանայ նկատել
որ և յախտանալն՝ այլոմ կարօտանայ աչաց և ձե-
ռին վ՚ա առողջութե ։

Ա՛ւ արդ այս պատճառ իմաստից բան՝ բառական
է զար տուաք գրով ծայրագոյն ձեր իմաստութե,
կարծ է ասկատուքս զբազմութն իմանալ մատ-
ուրական տեսութե, և զոչ պարտնակեալն գրով՝
բանականքդ պատմեցեն բանիս առաջի տարբեր-
գաւորութեդ. որք ընդ հոգևոր բանիս ծանուց-
ցեն և զմարմնաւորս կրից մեր տաժանուն՝ զար-
նիմք ի շուրջ երեսոյս զմեօք ՝՛Ա՛ղջեր թագաւոր
օգտասէ երկնաւոր թագաւորին պահպանեալ զօ-
րութեամբ ։

Աշխատի հատատոյ հայաստաւթեայց եկեղեցւոյ՝ զբնակ Հերմոսի կամուրջիկոսի հայոց, ի քաղքոյ ատոռաւածատեր Լծաքաւորին Հռոմոյ եմանուէլի։

Խոհեմ և աղքատութիւն մտաց և բանի ոչ տայ թոյլ ի բարձրագոյնն քան զմեզ հայմարգակել ձեռնարկութիւն՝ արկանել ի հանապատաւոր ծով գիտութեան ձերոյ բաժակաւ մով ջուր բանի՝ ոչ յատեղատաց, կամ յեթերականդ հուր իմաստից՝ ի գոզինաքեայ մերոյ նշուղից հանճարոյ. ապայն ինքնակալ թագաւորութիւդ հրամանն որ ի ձեռն մեծի պալատանդ ծառայի, առ մեզ հասեալ նուաստութեան, տալ գրով զհաւատոյ մեր դաւանութեան բան, համարձակութիւն եւ ապարհեան մեզ։

Ասացք՝ և աստուածայինն հրամանն հրամայէ տալ այն՝ որ խնդրիցեն, յորոց ունիցի ոք ի մեծամեծաց կամ ի փոքունց. և եթէ այնպէս տալ օրէնն է, քանի՞ և բարձրագունին այն։ Ես այսոցիկ և մեք այսոքիւք համարձակեաւ առացուք ապաստատ զկրօնն մեր, ոչ նորագոյն ի մէնջ հիմնականութեամբ, այլ իբրև զկնոտած ինչ ի պատեստոյ. ոչ ձայնարկութեամբ բանից՝ այլ և հոգւոյն՝ ոչ կրթեցեալք ունել, այլ ճշմարտութիւն հոգւոյն՝ ոչ ճանաչեալ մեզ յատնագոյն զնոս. ոչ զհերձուա-

ծուլական խաւար ինչ ծածկելով կերպարանեմք զբանս լուսոյ ուղղափառութեան, ոչ և հարցնեմք յոմանց զնոյն ախտացելոց. այլ զոր ունիմքս յա՛ ներելոյն ոչ, զնոյն խօսիմք և երեւեցոյս գրով՝ վկայութիւն մտաց մերոց և սրտից տեսողն Հոգւոյն՝ որ զամ քննէ և գաւոն։

Եւ քանզի բազմական զերբեմն տուեալն ՚ի նոյ՝ րոյ աճմանին՝ զորս և ընդհատցայք, աւելորդ վար՝ կանէաք կրկին գրել բան վասն մերոց և նորին խոր՝ հրդոյ, գիտելով զաւուցեալն թէ՝ տաւտելութիւն բանի՝ պատերազմօղ է ըստ լեզուաց։

Նայց զի ձերով՝ հրամանաւ այդպագոյս պահան՝ ջեաց Թղթաբեր տուրս թագաւորութեաղ ՚ի մէնչ, ոչ ընդդիմացաք հրամանին, այլ յաւելաք և զայս և ա՛ի նոյն, ոյր զի յերկուց և յերից կրկնաբա՝ նութեանց հաստատեցի բանին ճշմարտութի՛ իբրև վկայութ՛ք. զոր և ակամայիմք առել, ուստի սկսանել արժան է։

Ապաստանիմք՝ որպէս ուստք ՚ի հարցն սրբոց, զհօր յաւիտենական աստուածութեանն՝ անճին և անա՛ւիլն. և զորդւոյ ծննդեանդ առանձնաւորութեանն՝ զհօր՝ անեղապէս և անժամանակ. և զհոգւոյ բղխումն և ելումն և արտաքս առաքումն ՚ի հօրէ՝ անճառա՝ բար։

Այլ ասի հայրն՝ վասն պատճառ գոլոյն որդւոյ ծննդեան և հոգւոյն ելոլութեան. և որդին՝ որ՝ պի՛, ոչ յարտաքս ախտաւորին ծննդեան բուռ նիւ՝ թականայցս՝ որպէս կարծեն կոյրքն մտօք, այլ զի ՚ի

քնութեենէ հօր՝ և ոչ արարած է, սակայն կեղծանակ անունն անհատ է յարարածոց. կոչի և միածին, զի ոչ այլ ոք յաւազ քան զնա կատ կեաց նորա՝ ծնունդ հօր. ասի և բան, քանզի անախտաբար է ծնունդն, ըստ օրինակի մերոյս բանի՝ որ ծնանի ի մտաց։

Եւ ոչ նախ հայր և ապա որդի, որպէս հոգւոյն և սերական քնութեան է օրէն. այլ որպէս յաւիտենական է հայր, յաւիտենական է և որդի ընդ յաւիտենականին հօր և մշտնջենաւորակից նմին ի սկզբանն և կատարած՝ ծագման արեգական նմանեցեալ Հառաջագոյնից։ Ոչ ոք՝ ոչ նախ արեգակն և ապա լոյս, այլ ի միում ժամանակի երևին երկուքեան. այսպէս և լոյս որդի ի լուսոյ հօրէ ծագեալ և ոչ արեգակին առաջագոյն լուսոյ և ոչ ճառագայթ լուսոյ և ոչ ճառագայթն առաջագոյն արեգականէ, և ոչ որդի առաջագոյն հօրէ, զի նա է լոյս ի լուսոյ և նման նմին. քանզի միասէր է հայրն, և միասէր է որդին, ակնդեսուրիկ է հայրն, և ակնդեսուրիկ է որդին՝ ոչ նախ ակն և ապա ակնդեսուրիկ, այլ ի միում ժամանակի երևին երկուքեան։ Ոչ ոք՝ ոչ նախ արեգակն և ապա ճառագայթ, այլ ի միում ժամանակի երևին երկուքեան. այսպէս և որդի ի հօրէ ծագեալ և ոչ նախ հայր և ապա որդի, որպէս հոգւոյն և սերական քնութեան է օրէն. այլ որպէս յաւիտենական է հայր, յաւիտենական է և որդի ընդ յաւիտենականին հօր և մշտնջենաւորակից նմին՝ ի սկզբանն և կատարած՝ ծագման արեգականն նմանեցեալ Հառաջագոյնից

Յաւաջ եկեալ յանկղենականէն հօրէ անսկզբնաբար անձնաւորութիւն կատարեալ, անխմանալի և անճառ յէից գոլով. ըստ էութեանն պատճառ է՝ առ՝ի հօրէ ածիւղոյ, իսկ ըստ ունակութեան և ընդհաբաշխութեան՝ հաւասարապէս հօր և որդոյ, ըստ առեղծման որդւոյ յարուգս նորին հոգւոյն. ոչ եթէ յանձնէ ինչ խօսի, այլ միմիայն անտես առնու և պատմէ, զի առնէ՝ որ ինչ հօր է՝ առէ, իմ է. ոչ սկիզբն ունել ժամանակի և ոչ փոխառեալ այլոյ էութեան՝ ըստ արարածոց. քննօղ անքննելի խորհրդոյն ես, և յայտնիչ անյայտից խորհրդոց նորա. էակից հօր և որդւոյ՝ ըստ միշնջենաւորութեանն, և փառակից և կցորդ արարչութեանն՝ ըստ հանդիսաւոր և հանապատուխ գոլոյն:

Խոստովանիմք և զերիս զայս անձնաւորութիւնս՝ իւր ումեք ածութեամբ ժողովեալ և միաւորեալ, ոչ յայլ և յայլ բնութիւնս բաժանեալս՝ իւրեանց, ըստ արիւտի՝ արարած և ժամանակ՝ իւրեանց մուծանել լոյս, այլ մի բնութիւն մի տէրութիւն մի զօրութիւն մի փառք ամենասուրբ երրորդութեանն՝ հաւասարեալ ճառել ջանայիմք: Եւ ոչ դարձեալ հրեականին հետեւողն սաբէլի լիբէացւոյ ձայնակցեալ՝ զերիսն՝ իւրեանց՝ մի հաւաքել անձնաւորութիւնս, այլ բաժանեմք անբաժանաբար և միաւորեմք ոչխմամբ՝ ըստ ուղղահաւատ հարցն դաւանութեան:

Քանզի երիս դաւանեմք զանձինս՝ և ոչ աստուածեալ կամ նուազ քան զերիսն, և բնութիւն մի՝ և ոչ երիս բաժանեալս ըստ անձնաւորութեանցն.

որպէս և ծանեաւ եկեղեցի ՚ի սերովբէից սրբա-
բանութեանց՝ զերիս սրբաւացութիւնան ՚ի մի հա-
ւաքելոյ սէրութիւն և աստուածութիւն ։

Եւ ոչ վա՛ղ ՚ի հայր անծին է և որդի ծնող
և հոգին բղխութիւն, զանազանին ՚ի միմեանց և բը-
նութեամբ, որպէս և ոչ ազատ և ակն և եւայ.
զի ոմն անծին է և ոմն ծնօղ, և միւսն՝ թէ-
պէտև ոչ ծնօղ, այլ հայրական, բաժանին այ-
սու բան բնութեան ։

Ա՛յլ ոմն յերից հաստատութեանցն ա՛ծ ՚ի բնու-
քան ընդ որս կարգեցաւն. զի թէպէտև ա-
ստուած հայր, յաղագս պատճառին է ածծ և ոչ
վասն բնութեանն. քանզի բնութեամբ հաւասարա-
կից է որդւոյ և հոգւոյ, և ոչ յաւելցին ներ-
ուստ գոլով ածուհինհօր և առ ստակս ակա յե-
ժամանակի եկեալ ՚ի լոյսն. որպէս թէ՝ էր ե՞ր
բեւն յորժամ ոչ էր հայր՝ ոչ ունելով զորդին,
և ոչ իմաստուն՝ ոչ կրելով ՚ի ծոց իւր զիմաս-
տունն. և ոչ զօրաւոր՝ յաղագս ոչ լինելոյ ընդ-
ման զօրութեանն. քանզի քրիստոս է աստուծոյ զօ-
րութիւն և աստուծոյ իմաստութիւն, ըստ առա-
քելոյ. և ոչ բանաւոր՝ եթէ ոչ էր բանն ՚ի սկզ-
բանէ առ աստուած, ըստ յովհաննու. և ոչ ընդ-
դունակ կենդանութեան՝ եթէ էր երբեմն յոր-
ժամ ոչ էր առ նմա հոգին կենդանարար ։

Այլ է հայր՝ միշտ հայր, անվատթարելի ունելով
յինքեան զբանն և զօրութիւն և զիմաստութիւն
և զկենդանութիւն. և որդին՝ որդի յաւիտենա-

կան առ՝ի հօրէ և ընդ հօր միշտ. և հոգին առաքի
չութեան հոգի առաջին և առ առաջ ։
Այլ պատճառ, և որդի և հոգի՝ի պատճառէն
անժամանակութեամբ և առանց պատճառի ։ Այլ ոչ
այնեալ յատկութեամբ. և որդի և հոգի ակնեալք՝ի հօ-
բէ, այլ յատուկ գան ըմբռնութեամբ և զբնութեան ա-
ռաքին գոյով ընդ հօր՝ ժամանակի և որոց ընդ
ժամանակաւ իմանալի և զգալի արարածոց յան-
գիտից աճեալք՝ի գոյութիւն ։

Քրոստոսականիմք զմի յերից անձնաւորութեանց որ-
դի կամաւ հօր և հոգւովն՝ աւետեօք հրեշտակա-
պետին գաբրիէլի ի ջուրկիր՝ զոր արուին և
ուր էրն միշտ և նախախնամէր, և ճնացեալ անմա-
հաց՝ ոսոխ էջն. բռնաւորակերցաւ յորովայնի կու-
սին անբռնաւորակերին արարածոց, յորմէ առեալ
զմերս մեղանչական և ապականական բնութիւն զկո-
պի և զմիտս և զմարմին, խառնեալ միացոյց ընդ
անմեղ և անապական բնութեան իւրոյ, և ել
նորօք մի և անբաժանելի, վասնորեալ ոչ զնոսին
մարմնոյ յանմարմնութիւն, այլ զմեղանչական մար-
մինն յանմեղութիւն և զապականացուն յանապա-
կանութիւն և զմեռեալն յանմահութիւն յորժամ
կամեցաւ անմոռուխ՝ի միաւորութեանն պահելով
զաճդային և զմարդկային էութիւնն, իւրաքանչիւր ժա-
մանակն յղացմամբ ծնեալ՝ի կուսէն, անխախտելի
կուսութիւն ծնողին մնալով, այս նոյն ծնեալն՝ի
հօրէ անմարմնաբար՝ ծնաւ՝ի մօրէ ըստ մարմնոյ,
և որդին առաջաւոյ եղև որդի մարդոյ, ոչ. ոմն այ

արդի, և ոչ՝ մատղոյ, զհին արդի յերկուս բաժա-
նեալ արդիս, ըստ հայհոյութեանն նեստորի.

Ոչ ասացի բանն ուրեք յմարմինն բնակեցաւ, այլ
Քանդրացաւ ի մարմին. ոչ փոխեցաւ, այլ միա-
ւորեցաւ. և ոչ ի կուսին արգանդի արարչա-
գործութեամբ Քանդրացոյց իւր մարմինն՝ ըստ չա-
րախտաւոյ ոմանց ասելոյ, այլ ի կուսէն ուս մար-
մին. ոչ օտար ի նմանէ, այլ ի նոցին բնութենէ.
և ոչ ուս աչօք երբեք ընդ խաղալիկ ինչ անցեալ
ըստ եւտիքեայ և հանմախոհից նոցին, այլ ճշմար-
տապէս մարմին զգեցեալ ի զանգուածոյն ադա-
մայ՝ նոր խառնմամբ և օքանչելի խառնուածով.
օրինակաց գերադոյն գոլով ամենայնի:

Ոչ անդէն և արարչէն ընդ արարածոյ ոչ եղև ի
սկզբանէ խառնումն և միաւորութիւն, փոքր ինչ
միայն և ոչ ամենայնիւ հոգւոյ և մարմնոյ հաո-
մատ շարադրութեան՝ առաջոյ ընդ մարդոյ
միաւորութեանն, որպէս և գրիգոր նիւսեայ ի բըր-
նութեանն գիտս ի բանն՝ որ յաղագս հոգւոյ և
մարմնոյ միաւորութեանն, ասէ. վասն այսորիկ պարզ
միութիւն՝ հակառակ քրիստոսի շարժօղ զիւրն լե-
զու, վասն զի հոմօրադոյնք են թշնամեաց վասն մեր
վնասուածքն՝ ոչ ինչ ոնեալով զհամաբարեաւէ:
Այս արդարեւ՝ ասէ, յերկմտութեամբ բանին գրէ
այսպէս. ոչ է առեալ Քէ՝ հոգեան իրիք անհնա-
րին է լինել ի լուսին այլ հոգեան, ընդ այլում
լինել և զիւրն ամբոդջ պահելով՝ զմեծագոյնս
Քեանն իւր ոչ փոխելով, այլ փոխելով զինա

մերձաւորութիւնամբն կիւր ներգործութիւնն ։ Եւ
առէ զայս վէս միաւորութեանն Հոգւոյ և մարմնոյ.
իակ եթէ ՚ի վերայ Հոգւոյ յաղագս անմահութեանն՝
ՀՀմարիտ է բանս, սրչափ և առաւել ՚ի վերայ բա-
նին առաջոյ՝ յաւէտ անբաժանելոյ և բուռ
ՀՀմանութեան անմահութեան ։

Եւ մեր այսոքիկ Հաստատել Հաւատամք, ե-
թէ բանն որ եղև մարմին՝ բուռ յոյնանաւ, ոչ ՚ի
մարմին փոխեցաւ զիւրն կորուսանելով բնու-
այլ ընդ մարմնոյ միացեալ՝ եղև մարմին ՀՀմար-
ռաւորեալ, և միաց անմահութիւն՝ որպէս էրն ՚ի սկզբա-
նէ. ոչ այլ ոմն մարմին և այլ ոմն անմահութիւն, այլ
մի և նոյն քրիստոս է մարմին, և է անմահութիւն, այլ
մին՝ բուռ մարդկութեան զոր առ, և անմահութիւն՝
բուռ աստուածութեան զոր ունէր ։ Եւ նոյն առ-
նելի և անառնելի, շօշափելի և անշօշափելի,
ժամանակեայ և առանց ժամանակի. որդի մարդոյ
և որդի աստուծոյ, Հանդոյց Հօր բուռ ծածուկն և
Հաղորդոյ մեզ բուռ մարդկութեանս ։ Այլ ոմն և ոմն
այսոքիկ, այլ ՚ի Հօրէն և ՚ի հանճարատրութիւն՝
՚ի յերկուց բնութեանց ՚ի մի քրիստոս միացելոց
անշփոթելի և անբաժանելի միաւորութեամբ ։

Եւ թէպէտև մարդկային միտք տկարանան յայ-
տուիկ, զի ՚ի վեր է քան զբնութիւն, այլ ծածկային
շօրութեանն ոչնչնչ է տնկատելի. զի թէ Հոգի և
մարմին արարած գոլով աստուծոյ՝ կարէ լինել
յերկուց Հակառակացն ՚ի բնութիւն, և ոչ ՚ի մի ՚ի
Հոգեղէն կորուսանէ զիւրն էութիւն ՚ի միաւորե-

քանի՞ արդեօք է կար և հնար ամենազօր բնութեանն
աստուածոյ լինել մարմին և ճնալ անմարմին,
խառնել ընդ եղականի մարդոյս բնութեան և պա-
հել անփոփոխ զանեղականն բնութիւն որ ՚ի հօրէ։
Եւ որպէս խոստովանիմք յերկուց բնութեանց
մի լեալ, և ՚ի միաւորութեանն ոչ կորուսեալ զմի
ոք ՚ի յերկուցեանցն. այսպէս և զկանանն ոչ այլ և
այլ առեալ, որպէս թէ աստուածային կամքն հակա-
ռակ լինել մարդկայնոյն կամաց, և կամ մարդկա-
կինն՝ աճապարեալ ՚ի միոյ էութենէն կրկին եղելոյ
կամաց՝ ըստ այլ և այլ ժամանակի, երբեմն աճապարի
յորժամ զնացութեանն կամէր ցուցանել զբօրու-
թիւն, և երբեմն մարդկային՝ յորժամ զմարդկու-
թեանն կամէր յայտնել զնուաստութիւն։ Եւ այս
ոչ հակառակութեան, այլ անճնիշխանութեան էն
ցոյց. զի ոչ երբէք մարդկային կամքն զաստուածայինն
բռնադատէր՝ որպէս և ՚ի մեզ, զի կամք մարմնոյն
ցանկայ հակառակ հոգւոյն, այլ մարդկայինն՝ աճա-
պարն հետևիլ կամաց. զի յորժամ կամէր և
թոյլ տայր, յայնժամ զինւոյն կրէր մարմինն, որպէս
և ՚ի փորձութենէն՝ յետ քառասնօրեայ պահոցն լը-
մանն, ապա կամեցաւ թոյլ տալ բնութեան մարմ-
նոյն՝ քաղցնուլ, զի թէպէտև այլ առաց զկամն հօ-
րէն և այլ զինքն՝ ըստ առացելոյն, ոչ որպէս ետ
կամիմ՝ այլ որպէս դու, հաւանականութեամբ այս
ցոյց՝ որպէս որդւոյ աս հայր, և ոչ հակառա-
կութեան. զոր յայտ առնէ և յայլում վայրի վասն
յառաջ աստուածութեանն և ոչ վասն մարմնա-

ժողովեան. իջի ես յերկինից, ոչ զի զկատն իմ ա-
րարից, այլ զկատն հօր իմոյ. և իջեալ յերկինից,
յայտ է թէ՝ անմահութեան աճողութիւնն էր, և ոչ մար-
մին՝ զոր առ ես յետ իջանելոյն յերկիր:

Եւ ըստ աստուածութեանն՝ զնարդ համարձակի
ոք բաժանել զկատն որդւոյ՝ ի հօրէ. և որ ես
կամք հօրն՝ ինքն ցուցանէ որդին, այս են կամք հօր
իմոյ՝ ասէ, զի ամենայնի՝ որ հաւատայ յիս, տաց
զկեանն յաւիտենից: Որդ՝ հօր կամք են տալ
հաւատացելոցն յորդի զկեանս, և որդւոյ չեն
կամք. այսոքիկ մանաւանդ զհամանմանութիւնն և ոչ
զընդդիմադրութիւնն ցուցանէ՝ ըստ աճմանին
գրնգդուն, քանզի յասելն՝ ասէ, որդւոյ առ հայր՝
եթէ ոչ իմ կամքս եղիցի, այլ քոյդ, որ է յիմ,
յայտ արար թէ՝ նա և հօրն ոչ են կամք: Օ՛ի թէ
ամենայն՝ որ ինչ հօր է որդւոյ է, և որ ինչ որ-
դւոյ՝ հօր, յայտ է թէ՝ և կամքն հօր՝ կամք են
որդւոյ, և կամք որդւոյ՝ կամք հօր:

Ըստ կամացս օրինակի՝ զոր առացաք, ի մէջ
անճնիշխանի կամաց աճողութեանն՝ երկուց լինել
անհակառակարար ածային և մարդկային: Զաս-
ուածայինն և նեղութեան նմին լինել՝ աստ-
ուածայնոյն և մարդկայնոյն ի միասորութենէ անդր,
ոչ զբարձրագոյնն՝ աճողութեանն միայն տալով
առանց մարմնոյն, և ոչ զխոնարհագոյնն՝ մարդ-
կութեանն առանձինն առանց աճայնոյն. զի թէ այս-
պէս ոչ էր, զինչպէ՞ արդեօք մարդոյ յերկինից ի-
ջեալ, կամ աստուած խաչեալ, և արիւն աստու-

ծոյ լեալ : Այլ մեծ անճնաւորութեան զերկուսին զայսոսիկ խառնաւանիմք, երբեմն որպէս զասուած՝ զնաճայինան ներգործելով, և երբեմն որպէս զմարդ՝ զմարդկայինան. զոր յայտ առնեն և անօրինեալ գործք՝ որ ակզբանէն մինչև յկատարումն :

Վասն որոյ թէ յղացաւ որպէս զմարդ, այլ՝ որ հոգւոյն սրբոյ՝ որպէս զասուած : Նոյնպէս՝ որ կնոջէ՝ որպէս զմարդ, այլ՝ որ կուսէ և զկուսութէն ծնունդն՝ որպէս զասուած : Մանկասիրեաց որպէս զմարդ, և երկարձ զքրիստոսութիւն մարմնոյ և ուսոյց զքրիստոսութիւն սրոյ՝ որպէս զօրինադիր թլփատութեանն : Ընդունեաց քառասնօրեայ՝ որ տաճարն՝ որպէս զմարդ, և վկայեցաւ՝ որ սիմէոնէ՝ որպէս զասուած արձակօղ կասելոց : Պտրեաւ՝ որպէս զմարդ, և փախոյց զմոլորութիւն կուռն յեգիպտոսէ՝ որպէս զասուած :

Անկաւեցաւ՝ որ յովհաննէ՝ որպէս զմարդ, այլ զմեղս ապականոյ լուաց մկրտութեամբն, և՝ որ հոգւովն և՝ որ հոգւոյն վկայեցաւ՝ որպէս զասուած : Փորձեցաւ նոյր ապատն որպէս զմին, և յաղթեաց փորձողին որպէս զասեղծիչ ապատնոյ, և եա իշխանութիւն որդւոց ապատնոյ որպէս զասուած՝ կոխել զօրութիւն թշնամոյն : Ապաղեաւ որպէս զմարդ, և զբնութս կերակրեաց՝ որ առաւ հացիցն ոչ զասուած : Ծարաւեցաւ որպէս զմարդ, և զծարաւն հանգուցանել զջուրն կենաց որպէս զասուած : Ի յուսակեցաւ՝ որ Ջանա-

պարկի որպէս զմարդ , այլ հանգիստ եղև աշխատ-
ութեան և ծանրաբեռնութեց մեղօք . քաղցր լծուին և
փոքրոգի բեռնաձքն որպէս զնա , Անձից ի նաւին
որպէս զմարդ , և գնաց ի վերայ խորոյն և տատ-
ութեաց հողմոյն և ծովուն որպէս զաստուած , Ա-տ
հարկս որպէս զմարդ , այլ ի բերանոյ ձկան նորա-
ստեղծ ստորս՝ որպէս զնա ,

Ա՛ղօթէր ընդ մեր և վասն մեր որպէս զմարդ ,
և ընդունէր ընդ հօր իւրում զաղօթս ամենեցուն
որպէս զաստուած , Ա՛յտուտէր վասն սիրելւոյն ոմն
զմարդ , և դատարկացուցանէր զարտասուս քե՛րցն
յարութեամբ եղբօրն որպէս զնա , Ա՛արցանէր ո՛ւր
եդիք զնազարոս որպէս զմարդ , և յարուցանէր
ձայնիւ զչորեքօրեայ մեռեալն որպէս զնա ,

Ա՛ ա՛ձատեցաւ դիւրսազին որպէս զմարդ , և զե-
նեաց զաշխարհս մեծագնի իւրով արեւաձքն որպէս
զաստուած , Ա՛ղև անհուս որպէս զարտ աւուրջ կար-
ի՛ ըստ մարդկային բնութեան , այլ գոն է նա
ի՛ ակղբանէ , որով երկինք հաստատեցան՝ ըստ աստ-
ուածային բնութեան , Ա՛ևեռեցաւ ի փայտի ընդ
աւազական որպէս զմարդ , այլ զերաստարսն խա-
ւարեցուցանէր և զաւազակն ի դրախտն մուծա-
նէր որպէս զնա , Ա՛ծաւ սուր և լեղեաւ կերա-
կրեցաւ որպէս զմարդ , այլ զջուրն ի գինի փո-
խեաց և դառնութեան ձաշակացն եղև քաղցրա-
ցուցիչ որպէս զնա , Ա՛ևեաւ մարդկային բնա-
թեամբն որպէս զմարդ , և զմեռեալս յարուցանէր
ամենայն զօրութեամբն որպէս զնա ,

Ա՛ստուածդ ՚ի մահուանէ մեռուիլով ծնըբան ինքն կամեցաւ որպէս զմարդ, և երկայ մահուամբն զանհ որպէս զնա, ապ ոմն մեռեալ և ոմն լուծիչ մահ հուս, այլ ինքն մեռեալ և ինքն կենդանի և կեն դանարար մեռելոց. քանզի ան և նոյն քրիստոս՝ մարդ գրովք բնութեամբն մահկանացու, և աստուած զո լով բնութեամբն անմահ։ Ա՛յ ՚ի կերկուս բաժա նեալ զատ ՚ի կերկուց մնացեալ բնութիւնն, ոչ թէ ոմն չարչարեալ և մեռեալ՝ և ոմն անչարչարե լի և անմահ, այլ մինաւրեայն կերկուց ընդդիմա կացն և մի լեալն՝ կրկեր զերկուքանչիւր հանգաս կացն զկերպս մարդկային բնութիւնն զչարչարանս և զմահ, և աստուածային բնութիւնն զանչարչարութիւն և զանմահութիւն, ո՛չ նա որ մեռեալն երկե մարդեալ

վեն, նոյն կենդանի էր աստուածութեամբն. և որ չարչա րեալ, նոյն էր և անչարչարելի. և որ քրտնեաց կերկիւղէ նոյն ընկրկեաց և գյարուցեալսն ՚ի վե րոյ. և որ փուչըր ու քան զՀրեշտակս խոնարհեալ զօրացաւ ՚ի հրեշտակաց, զօրացուցանէ զարարած ա մենայն. և որ ապարիշ գոլով էհյա՝ ըստ աստուածութեանն ընդ հօր, նոյն ապրատած յաղագս մարդկութեանն ընդ մեզ։ զոր և.ք՝ բոլիչ.ք բանին քարոզեն՝ աստ և մարդ կատարեալ, զերկագոյն միութեամբ միաւոր րեալ՝ քան զհոգի և զմարմին, ո՛չ մարդկայինն ոգի ՚ի ձեռս հօր ապանդեալ՝ բաժանեցաւ ՚ի մարմնոյն, բայց աստուածութիւնն անբաժանելի մնաց հետց կերկոցունցին. քանզի էր միացեալ ընդ բանականի հոգւոյն՝ յոր ժամ էջ ապ հոգին՝ որ ՚ի դժոխս, և էր անմեռ

Նորին յաղագս աւանդութեանց եկեղեցւոյ:

Ասացուք սակաւուք և յաղագս աւանդութեց եկեղեցւոյ՝ զոր ունիմք ի հարցն առաջնոց, և ընդդէմ կարծիս՝ ոչ ունողացն զնոյն, և զպատճառս երկպառակութեանցն՝ եթէ վասն կրկնառնելոյ, զիցուք առ ընթեր ճշմարտութեամբ ըստ վկայութեանն այլ և ոչ խաբէութեամբ:

Եւ նախ վասն սրբոյ հացի պատարագին՝ զոր մեք և հռոմայեցիք բաղարջ և այլ եկեղեցիք խմորեան կատարեն, և իւրաքանչիւրք ի մեզանի վասն պարզաբանել, Թէպէտ ճշմարտութեանն սիրոյդ արժան է ոչ առնուլ ծառայել որպէս ոգիս, և ոչ անիրաւութեամբ արդարանալ որպէս վիճաբան, այլ ի հոգևորական դիտախտս յուծանելոյ զիրս շրջել մօտ և խնդրել ի նոցանէ զայսոսիկ ճշմարիտս, և ապա ճաշակել: Մեզ յաղագս նախատացեալ պատճառիս խորհրդոյ՝ այսպէս գոհանեմք ի նոսա զճշմարտութիւնն:

Խորհուրդ անօրինութեանն քոյ՝ որպէս առնայիքն, նոյնպէս և մարմնոյ և արեան Տեառն կատարեն գուշակեցան մարգարէիքն ի ձեռն բազմադիմի օրինակաց և բանից:

Եւ նախ առ սեղանն աբրահամեա՝ որ օրինակ էր վերնատանն սեղանոյ, ուր խմորեան՝ այլ բաղարջ հացիւ կերակրեցաւ Ա՛ն, ըստ սեալոյն առ սուրբ փոքր Թրեա գրիւս երիս ալեր նաշհոյ և արա

նկանակս. որ և զնոյն նմանութիւն հացի՝ որպէս անմարմնաբար յայնժամ, այժմ ՚ի մարդեղութեան իւրում մարմին իւր անուանեալ՝ բաշխեաց ըստ հաւատոց որդւոցն աբրահամու փոխանակ որթոյն և բաղարջին՝ զոր եկեր ՚ի մամբրէ ընդ հովանեաւ կաղնւոյն։ Եւ զի բաղարջ էր հացն՝ զոր եփեաց սառա, յայտ է ՚ի ղուկասէ՝ զոր ես հրեշտակացն, զի գրեալ է թէ՝ բաղարջ եփեաց և ես նոցա։

Եւ որդիքն իսրայէլ յորժամ հանդերձեալ էին ելանել յեգիպտոսէ՝ օրինադրութեաց նոցա մոլեան ոչ ոք բառնալ իմացեալ ընդ ինքեանս, այլ անհնարին ինչ զառաջս եօթն ՚ի տանց իւրեանց, և բաղարջին միայն կերակրիլ զառաջս եօթանցն. որ էր օրինակ բաղարջն տէրունական խորհրդոյն, և եօթն աւուրքն եօթն դարու կենցաղոյս։ Որովք օրինադրիչ աւետեցաւն՝ որք գեղատակաւ անհաւատութենէն ելանիցեն և ՚ի վերին աշխարհն աւետեաց ձանապարհորդիցեն, խմոր մեղաց ոչ բառնալ ընդ ինքեանս, այլ կերակրիլ անապական և ոչխարին հացիւն՝ զգալեաւն և իմանալեաւն, այսինքն՝ մարմնոյին ոգ, և բանիւն՝ որ ելանէ ՚ի բերանոյ Նորա։

Այլև զմանանայն՝ որ օրինակ էր կենացս հացի՝ ըստ պօղոսի, անխմոր և ոչ խմորեալ ուտէին յաւուրս։

Եւ դարձեալ յորժամ հրամայեաց Այծ մոլեան ոչնչանալ ոչ երեւել առաջի Նորա, ըզհացն զառաջաւորութեան օրինադրէր դնել ՚ի սե-

ղանն քաւութեան յիւրաքանչիւրում աւուր՝ յօրինակ մարմնոյն քրիստոսի. և զի բաղարջ էր այն և ոչ խմորուն, յայտ առնէ բանն՝ աբխաթարու քահանայապետի առ դաւթի առաքել, Հաց մի՛ ուիշտ՝ ասէ, այսինքն՝ խմորեալ՝ ոչ գոյ ի ձեռին իմում, այլ հացն առաքելութեան՝ որ է բաղարջ։ Ուստի զանազանեալ եկեալքն՝ եբրայեցւոյ եւ յունաց։

Պատն Ճշմարիտ՝ յորժամ եկեր զպատն օրինակին և զբաղարջն ընդ եղեգին, յետ կատարելոյ պշխինն՝ սկիզբն արար նորոյ ուխտին, ըստ աւետարանական պատմութեանն. և առեալ հաց ի սեղանոյ օր էր բաղարջակերացն, առաց. այս է իմ մարմին։

Ա՛ռեք կուսածին և անախտական մարմնոյն ի դէպ է բաղարջն և ոչ խմորեալն լինել օրինակ։ Ի՛րդ բաղարջով կատարողացս զիմաստնութեան առնէ, այս և որ նման տոցին ի գիրս աւետարանչաց։

Ա՛ստ պատճառ պատասխանատուե կայ և որոց խմորովն կատարեն՝ առնուլ բանս ինչ ի վկայութենէ գրոյ, զի զերծանցին հաստատեցցեն. նախ զգուշութիւն խմորոյն որ ի մէկէնէն, այն որ յօրինակ նախ բերէ պղծութեանն երկնից, որ ոչ է ի խառնուածէ սրբոյ հացին, այլ յաղագս քարոզութեան աւետարանին. զի ելոյծ յաշխարհ սրտիկս յաղթուն, և ոչ ընկալան զնա խմորեցք զամենեսեան զնոսա՝ շարժելով ի սէրն աստուծոյ։

Ա՛ռնուն գինք և ի չարեաց օրինակ զխմորն, որ

պէս պօղոս ասէ, զաւրիկ մեր զենաւ քրիստոս, այ-
տուհետև արտացու-ք ոսն՝ մի՛ ի խնդրս հինս և մի՛
ի խնդրս չարու-թեան և անզգաստու-թեան, այլ յան-
խոնջ ստուգու-թեան և ճշմարտու-թեան։

Լո՛ւկ և ասդարանն գրիգորիոս ի պատեքի ճառին, ե-
թէ խոնարհն ոչ լինի հաց կենդանական։

Ալ թէպէտև յայնժամ որ ի տեառնէ աւան-
դեցաւ խորհուրդն բաղարջով էր, ըստ յառաջ
ասացելոյդ. բայց յառաքելոցն աւանդեալքն չու-
նին տալ մեզ յայտնապէս զոյցս ճշմարտու-թեանն՝
բաղարջից լինել եթէ խմորեալ հացից, քանզի
հաց միայն հրամայէին բերել հաւատացեալոցն՝ ո-
րում կատարէին զխորհուրդն։

Այլ թէպէտև փոյթ էր հոգւոյն՝ միոյն հաճոյ
լինել այ և միւսոյն ոչ, ցուցեալ էր եկեղեցւոյ՝
կամ առաքելովքն և կամ սրբոց վարդապետացն
բանիւք. բայց հաւատեալ գիտեմք, եթէ ոչ այլ
ինչ ի հաճոյ այ, բայց ուղղափառ հաւատովքն և մա-
քուր վարուքն։ Այլ եթէ պատուիրէ մեզ ոք և ոչ հ՛ր-
աւանդականն ինչ կարծեօք կատարին այսոքիկ, ա-
նանդութիւնք են ազգաց և ոչ առաքելութիւն
կամ ներաղութիւն ինչ ի հաւատս։ Ա՛ռաջին
յորժամ գլուխն, որ ի հաւատն՝ միանայ և յօդի
ի գլուխն քրիստոս, յայնժամ և անդամքն՝ որ են
աւանդութիւնքն, ուղիղն և կամ հաճոյանան մի-
ռանց ի փառս քրիստոսի աստուծոյ մերոյ։

Ա՛ստուածք ըստ կարգի և յաղագս բաժակի արե-
նին տեառն՝ առ մեզ միայն հաւատոտեալ աւան-

դուքեամբ ՚ի սրբոյն գրիգորէ և ոչ առ այլ ե-
կեղեցիս , անուսոյց լինելով գինւոյ առանց խառ-
նման ջրոյ :

Արդ նախ և առաջին պատճառ . քանզի անսուրբ-
կան գոլով արեանն քրիստոսի յաղագս ընդ անսուրբկան
բանին մխաւորութեան , ՚ի նոյն խորհուրդ և զբաս-
ժակ արեան նորա անսուրբկան կատարեմք , որ և ՚ի
հաստատական անուանէն յայտնի է . զի թէ անխա-
ռըն ՚ի ջրոյ գինին անսուրբկան կոչի , յայտ է թէ՝
խառնեալն ընդ ջուր՝ ոչ է և ոչ առ սուրբ անսուրբկան ,
և՝ դարձեալ՝ զի ոչ ոքին յորժամ սուտ ՚ի ձեռս ըզ-
բաժակն և ասաց՝ այս է արիւն իմ նորոյ ուխտի ,
յաւել թէ՝ ոչ արբից ՚ի բերոյ ողկոյ , մինչև ար-
բից զնա նոր ընդ ձեզ յարքայութեան հօր իմոյ ,
և՝ երանելին յովհան ասկեբերան ՚ի տյն բանին
վերնութիւն՝ որ լսատ աւետարանին մատթէի , ասէ
թէ՝ այսու զմիւս չար հերձուածն արմատաքի խլէ ,
զի են սանկ որ ՚ի սուրբ խորհուրդն ջուր ՚ի կիր
արկանեն . ՚ի բերոյ ողկոյ՝ ասէ , և ողկն՝ գինի և
ոչ ջուր ծնանի :

Վասիլիոս և որոց հաճոյ թուի ջուր արկանելն՝
թիւրել զբանս երանելոյն փրկչին . էին սակն ո-
մանք՝ որք լոկ ջրով զխորհուրդն առանց գինւոյ ,
յաղագս նոցա ասէ և ոչ վասն ՚ի գինին խառնել-
և՝ մեք զանոնս նոցա ոչ երբեք լսաք , և ոչ ՚ի
գիրս զանխմաստից զայն հերձուած ընթերցաք . զի
որք ջրախառն գինեաւ առնեն՝ թերևս ունին ինչ
պատճառս , իսկ որք լոկ ջրով առանց խառնման գին-

ւոյ՝ յոյլ արդեօք անուն կառարեն զայն, ՚ի քանի՛ն
ոչ երբեք. զի նա զինի սու ՚ի ձեռս՝ ըստ աւետա-
րանչին, և ասաց. այս է իմ արիւն և ոչ ջուր.
և այլ ոք զայս խորհուրդ ոչ կառարեաց՝ բայց ՚ի
քրիստոսէ, ոչ զինեաւ և ոչ ջրով. ապա յայտ է
թէ՝ բարեխնդիր են այսոքիկ և ոչ ճշմարտութեան:

Այլև զաւ ՚ի կողից տեառն կրկին արբե-
ցեալ և արեան հատուցի առնուն՝ որք զջուրն ար-
կանեն, ՚ի վկայութիւն խրթեանցն աւանդից. և որ
խմատաք են զմեծ և զաքանչելի հրաշիցն այսոցիկ
զկատարումն կարծել վասն այսր պատճառի լինել:
Ո՞ի եթէ վասն ինչ էր այս այ, բաւական էր ՚ի
միոյ ուրուք հոգեկիր արանց, կամ յատուկ ևս
կամ յեկեղեցւոյ վարդապետաց եկեղեցւոյ արկա-
նել, թէ արժան է ջուր ՚ի բաժակն առնուլ և
խառնել, և ոչ մի ոք հակառակել կատարել ըն-
հանրական,

Նայց ոչ վասն ՚ի բաժակն արկանելոյ եւ ջրոյն
վասին ընդ արեանն, այլ վասն ՚ի մահն քրիստոսի
միրտութեանն խորհրդոյ, ըստ առաքելոյն՝ որ առ
հռովմայեցիսն գրէ, ոչ գիտէք՝ ասէ, զի որ միան-
գամ ՚ի քրիստոս մկրտեցան, ՚ի մահ անդր նորա
մկրտեցան:

Ո՞ր և տուրքն յոլհան ասելոյն ՚ի մեկնու-
նին բանի աւետարանին՝ որ ըստ յոհաննու, ասէ
թէ՝ ՚ի յերկուց աղբերացն՝ որ ելին ՚ի կողից տեառն,
շինեցաւ եկեղեցի, քանզի ջրովն ծնանիմք վերստին
աւազանաւն, և արեամբն մանանիմք ճաշակելով զնա:

Աղին համաձայն և գրիգոր նիւսացի՝ ի քանն՝ որ վա
Թաղման առաւն, ի դիմաց արիմաթացւոյն յովսե
փայ ասէ, շօշափեցից զանարատ կողս նորա՝ յորմէ
աղբիւրացաւ արիւն խորհրդական, և ջուր վերա
ւին ծննդական։

Այս առիթն եփրեմ որ յաւուրց՝ ասէ. ել ի
նմանէ բղխաւին ջուրց, զի շինուածէ զհուրն աղա
մայ առաջնոյ, և եղիցի լուանալ զծառայութիւն
չարութեան նորա. ել և արիւն ողորմութեամբ՝
որով գնեաց զմեզ ի ծառայութենէ անտի. և
քանզի յատենէ է աւետման կենդանութիւն, կենդա
նացոյց զմեզ արեամբն իւրով։

Այս պէտք քաղուածք ի վարդապետաց՝ որք յիշա
տակեցին զայս բան, ի տայն զէմս մեկնեցին, զջու
րըն ի մկրտութիւն խորհուրդ, և զարիւն ի ճաշակման։
Այլ զոր վասն հացին առացաք թէ՝ ուղղափառ հա
ւատս և սուրբ վարս պահանջէ ի մէնջ առաքա,
և ոչ կամ խմորուն հացիւ և կամ անխմոր կա
տարել զաստուածային խորհուրդն. զինչն առաս
ցուք և յարգաց բաժակին, զի թէ ջրով ոք կա
տարէ և եթէ առանց ջրոյ, ոչ և ընդ միոյ ի ս
ցանէ՝ կամ վտառս ընդունելոյն յոյդ և կամ առանձնա
յլ ոք սուրբ արարս և ուղիղ հոգւով մատու
ցանեն՝ վտառարին ի նմանէ. և ոք անմաքուր
խորհրդով և վատթար գործովք, առանցաց ան
կալցին՝ որով օրինակաւ և կատարեացեն, եթէ ա
նապակ և եթէ խառնեալ ընդ ջրոյ։

Ո՞վ եթէ փոյթ ինչ էր այ և ածականացն և հաճոյ,

և կամ այս ինչ և կամ այն, որպէս զայլ պատուէրան գրել էին՝ և զայս ևս, Նայց պօղոս առ կո-
ընթացին՝ յոյժ զօրացան խորհրդոյն քրիստոսի
շատակեց զկատարումն, ոչ պատուէրեց խմորել հա-
ցիւ կամ անխմոր, և խառնել ընդ ջրոյ գինեաւ կամ
առանց ջրոյ կատարել, այլ մինաւանդ զոր խնդ-
բելին էր ասէ. փորձեսցէ առ մարդ զանձն իւր և
ապա ի հացէ անտի կերիցէ և ի բաժակէն արբե-
ցէ, զի որ ուտէ և ըմպէ անարժանութեամբ՝ ի
դատաստան անձին իւրոյ ուտէ և ըմպէ, և թէ՝
պարտական եղիցի մարմնոյ և արեան տեառն։ Այս-
այլ քարոզք ոչ ծածկին բանին նոյնպէս ոչ զնխ-
զանազանուէն, այլ զարժանաւորութ. քարոզեցին։

Ի՛ դարձեալ և այս ուսանողութիւն եկեղեցւոյ
հայաստանեայց ի նախնեաց անտի ակեալ։ Ո՛չ
զաւն ծննդեան և մկրտութեան տեառն ի միում
կատարեմք աւուր, և այն՝ ոչ վայրապար, այլ յոյժ
խորհրդապէս. քանզի ասեմնայն եկեղեցիք ի սկզ-
բանն սոյնպէս կատարէին, որ գիտելի է և ձեռա-
մըղ իմաստութեան. և թէպէտև յետ ժամանակի
յայլ եկեղեցիս զմի ծօնն յերկուս բաժանեցին,
մեք զաւանդեալն մեզ ի սրբոյն գրիգորէ անփո-
փոխելի պահեցաք՝ ըստ վկայուե սրբ առաքեա-
չին ղուկայ, որպէս պատմէ յետ պատմանձելոյն զա-
քարիայ, և ասէ թէ՝ յետ աւուրցն այնոցիկ գնաց
ի տուն իւր, և թէ յղացաւ եղիսաբէթ կին նորա։

Ի՛ աւուրսն պաշտաման քահանայութեանն զա-
քարեայ՝ կոչէ զհինգօրեայ ծօնն քաւութեան և

ցեօղմնօրեայ ոօնն տաղտապարհարացն, որ լինին եւ կատաղն աւուրք, և սեպիլ հրեշտակին և պատասխանի ղաբարիայ յառաջնում աւուր ոօնի քահանայեան եղև, որ է ըստ եբրայեցւոցն՝ ի Թշրինի առաջին, և ըստ հռոմայեցւոցն՝ ի սեպտեմբեր ի քառն և եօթն, յորմ ասէք գրուք լինել զյղելութիւնն երկնաբեղի, Ասպէս թէ ի նմին աւուր յորժամ եւ սեպիս նոյն հրեշտակապետն գաբրիէլ՝ գնայ ի տուն իւր և յղացաւ եղիսաբեթ կին նորա, և ոչ միայ ոօնին կատարման ըստ աւետարանչին պատմելոյ, թէ երբեք լցան աւուրք պաշտաման նորա, այլ և զամենայն ժամանակն, մինչ ծնաւ զմանուկն, որ է ի Թշրինի քառն երկու և հոկտեմբերի ի յինն, և լինի ըստ այսմ կարգի աւետիք կուսին մարիամայ յառաջիկայ ի եօթն և ծնունդն յունվարի ի վեցն, և ի նոյն ամսոյ և զաւետիս կուսին ի քառն և հինգն զեկտեմբերի՝ երկոտասան աւուրբք յառաջագոյն,

Իսկ մեք ըստ սրբոյ աւետարանչին ղուկայ պատմութեանն յետ երկուց ոօնից երկոտասան աւուրցն լցանն՝ զորս աւուրք պաշտաման կոչէ զաքարիայ, աւերմք զյղելութիւն երկնաբեղի, որ է ի Թշրինի քառն երկու և հոկտեմբերի ի յինն, և լինի ըստ այսմ կարգի աւետիք կուսին մարիամայ յառաջիկայ ի եօթն և ծնունդն յունվարի ի վեցն, և ի նոյն աւուր՝ յորմ ծնաւ ըստ Թուոյ ամսոյն, Թէև ոչ պատկեր աւուրն՝ ի վեցն յունվարի յետ երեսուն ամաց եղև միկրոսԹիոնն ի յորդանան.

և այս անտիաղ է։

Ոչ ելիք երեսանաձեայ էր և ոչ առաւել և ոչ նուազ, այլ չորեքեանն հարկ է լինել և օր միջոցին, ելիք պարտ է երեսուն աստիճանի միասի և անսաւելոյ։

Իսկ ելիք չորեքանկիւնն է՝ և կէտ երկուսան ան առուոյ միջոցին, ոչ պարտ էր առել թէ՝ չուսա էր առաց կէսն երեսունէ, այլ թէ՝ չուսա էր առաց կէսն երեսուն և մին ակսեալ, որպէս և չանուսանս առուոյն է առանել, զի՝ ի ծագել արեգական ոչ զանգեալ առուոյն կոչեմք զանուն, այլ զնորոյն. և՝ ի թուականութեան առաց և առաց չաւելուսի առուոյն չորիւք առնուն ակսանի՝ նորոյն վերսկզբի անուն և ոչ հնոյն։ Ի չան այսր առնոյնի և յայսմանէ պատճառաց առաջին հարցն հաստատեցին՝ ի միում առուր զչնդեան և զմիջակուսութեան առնել խորհուրդ, և մեք նոցին հետեւեալք զնոցայն կատարեմք առանձութիւն։

Չանդերձ առացեալքս է և այլ ինչ խորհրդական բան. զի որպէս ծնաւ լոյս մարմնոյ՝ ի կուսէն սրբոյ, ծնաւ միջութեամբն և՝ չորեքանկ չինակ մեզ. և զի երկոքին ծնունդք են, թէպէտև չանազանեալք՝ ի միմեանց խորհրդեամբ և ժամանակաւ, վասն այնորիկ առհմանեցաւ՝ ի միասին առնել զնոր առաջնոյ ծննդեանն և զերկրորդ ծնունդն։

Ինչն և այլ ևս յոլովագոյն պատճառք չարագրութեանց զմերս առանձութիւն և ցուցանել հառաձայն առաջնոյ հարցն առանձից, և թէ՝ ոչ ինքնահաճութեամբ բաժանեցաք մեք յայլոյ

ազգաց այսպէս ասելովս. այլ այլք զմեզ առնելով
յառաջագոյն փոխեցին որպէս կամեցան՝ զոր այժ-
մըս առնեմ,

Իսկ մեզ եկեղեցի անփոփոխ զառաջինացն պա-
հեաց սովորութիւն, եթէ հեռաւորութեան աշ-
խարհին պատճառաւ և եթէ բաժանելոյն աղագաւ՝
յոյսով և սովորութեան եմուտս ախտ՝ ի նեղութ,
ոչ գիտեմք:

Զանազի սովորութիւնն ոչ միայն նորաձև առա-
քելականց ոչ ասայ տեղի, այլև ի հին սովորութե-
ի լսոց լինել հնարի վասն առելոյն հակառակին:

Իսկ սիրոյն զօրութիւն ոչ միայն զպատշաճն և
զդիւրինն, այլև զանդիմդիսն և զբժուարինն տայ յան-
ձն առնուլ վասն հաճոյից սիրելոյն:

Եւ որպէս ինձ թուի՝ յայսպիսի երս յանցանք՝
ոչ թէ ամենևին ի կամ պատկեր առնելն, այլ հա-
կառակութիւնն միայն. զի յորում առնլ և ոչ-
նէ զք անհակառակաբար՝ հաճոյ ի առաջի:

Ո՞րինչ այլ մեծագոյն քան զպատկին խորհուրդ,
յորում բազում եկեղեցիք բաժանեալ էին յա-
ռաջագոյն. որպէս պատմէ եւսեբիոս կեսարացի, եթէ
կողմանք ասիացւոց յաւուր հինգշաբթեացն ըստ
հնոյ զպատկին առնէին՝ ուսեալք ի յովհաննէ առե-
ալոյնէ, իսկ եկեղեցիքն հռովմայեցւոց յաւուր
միաշաբաթեացն ի յարութեան տեառն մերոյ: Ո՛չ-
փոքր ապ հակառակելով խաղաղացան գալեալ՝
երկնաւոր հեռուղի առաքելոյն միջնորդ եղեալ,
զի առաց նա ասէ առ երկոսեան կողմնեան՝ եթէ

ոչ ոք ինձ ասէ. Ո՞ւր երթաս. այլ զի խօսեցայ
քեզ զայս, լցաւ սիրտ քո տրտմութեամբ։ Բայց
ես զճշմարտութիւն ասեմ քեզ. օգուտ է քեզ զի
երթիցեմ ես. զի եթէ ոչ երթիցեմ ես, Փարակլիտն
ոչ գայ առ ձեզ. իսկ եթէ երթիցեմ, առաքեցից
զնա առ ձեզ։ Եւ եկեալ նա՝ յանդիմանեսցէ
զաշխարհ վասն մեղաց, եւ վասն արդարութեան,
եւ վասն դատաստանի։ Վասն մեղաց՝ զի ոչ
հաւատային ինձ։ Եւ վասն արդարութեան՝ զի
առ Հայր իմ երթեալ եմ, եւ ոչ եւս տեսանիցէք
զիս։ Եւ վասն դատաստանի՝ զի իշխանն աշ-
խարհիս այսորիկ դատապարտեալ է։

Ունիմ բազումս եւս ասել ձեզ, այլ ոչ կա-
րէք կրել զայժմ։ Եւ երբ եկեսցէ նա, հոգի
ճշմարտութեան, առաքեալ ես ի Հաւրէ, եւ
ելանէ ի Հաւրէ, նա վկայեսցէ վասն իմ։ Եւ
դուք վկայեսջիք, զի ի սկզբանէ ինձ էք։ Ասացի
ձեզ զայս, զի մի գայթակղեսջիք։ Զի զձեզ
հանցեն ի ժողովարանս, այլ եկեսցէ ժամ, զի
որ սպանանիցէ զձեզ, կարծեսցէ թէ պաշտօն
մատուցանէ Աստուծոյ։ Եւ զայս առնիցեն
ձեզ, զի ոչ ծանեան զՀաւր, եւ ոչ զիս։ Այլ
զայս ասացի ձեզ, զի յորժամ եկեսցէ ժամ
նոցա, յիշեսջիք զնոսա, զոր ասացի ձեզ։ Եւ
զայս ի սկզբանէ ոչ ասացի ձեզ, զի ընդ ձեզ
էի։ Եւ արդ՝ գնամ առ որ առաքեաց զիս, եւ
ոչ ոք ինձ հարցանէ, թէ ուր երթաս։ Այլ զի
զայս ասացի ձեզ, լցաւ սիրտ ձեր տրտմու-
թեամբ։ Բայց ես զճշմարտութիւն ասեմ ձեզ,
օգուտ է ձեզ զի երթիցեմ ես. զի եթէ ոչ
երթիցեմ ես, Փարակլիտն ոչ գայ առ ձեզ։ Իսկ
եթէ երթիցեմ, առաքեցից զնա առ ձեզ։ Եւ
եկեալ նա՝ յանդիմանեսցէ զաշխարհ վասն
մեղաց, եւ վասն արդարութեան, եւ վասն
դատաստանի։ Վասն մեղաց՝ զի ոչ հաւատա-
յին ինձ։ Եւ վասն արդարութեան՝ զի առ Հայր
իմ երթեալ եմ, եւ ոչ եւս տեսանիցէք զիս։
Եւ վասն դատաստանի՝ զի իշխանն աշխարհիս
այսորիկ դատապարտեալ է։

Ունիմ բազումս եւս ասել ձեզ, այլ ոչ կա-
րէք կրել զայժմ։ Եւ երբ եկեսցէ նա, հոգի
ճշմարտութեան, առաքեալ ես ի Հաւրէ, եւ
ելանէ ի Հաւրէ, նա վկայեսցէ վասն իմ։ Եւ
դուք վկայեսջիք, զի ի սկզբանէ ինձ էք։ Ասացի
ձեզ զայս, զի մի գայթակղեսջիք։ Զի զձեզ
հանցեն ի ժողովարանս, այլ եկեսցէ ժամ, զի
որ սպանանիցէ զձեզ, կարծեսցէ թէ պաշտօն
մատուցանէ Աստուծոյ։ Եւ զայս առնիցեն
ձեզ, զի ոչ ծանեան զՀաւր, եւ ոչ զիս։ Այլ
զայս ասացի ձեզ, զի յորժամ եկեսցէ ժամ
նոցա, յիշեսջիք զնոսա, զոր ասացի ձեզ։ Եւ
զայս ի սկզբանէ ոչ ասացի ձեզ, զի ընդ ձեզ
էի։ Եւ արդ՝ գնամ առ որ առաքեաց զիս, եւ
ոչ ոք ինձ հարցանէ, թէ ուր երթաս։ Այլ զի
զայս ասացի ձեզ, լցաւ սիրտ ձեր տրտմու-
թեամբ։ Բայց ես զճշմարտութիւն ասեմ ձեզ,

ինչ քանի յաւելուածով : Ո՞ւսումնն երկու սրբա-
սացուցիչն, զաստուածն և զհոգին և զանմահն՝
հօր տալ, և զերկրորդ երկան ոյդպէս, և զերրորդ-
դէն հոգւոյն սրբոյ, զի իւրաքանչիւր անձնաւորու-
թեան անձերն և հատկութիւնն զերկուս սացուք,
և ոչ կխառակատար և լաւ մասին. որպէս թէ աստ-
ուած մի ոյն ասել զհայր, և հզօր և անմահ՝ ոչ.
և հզօր միայն զորդի, և աստուած և անմահ՝ ոչ.
և անմահ միայն զՀոգի, և աստուած և հզօր՝ ոչ.
այլ երկին մի լաւ միտք զերկուս տալ կատարե-
պէս արժան է :

Ւ նոյն կերպարանս երկի ծնողաց հանդուսա-
թեան և ոչ ձշմարտութեան և որ յաղագս սրբ-
բոյ խաչին բնաբեռալ լինել և կամ առանց բնաբ-
ռի՝ զոր ոչ ունիմք,

Ւ,թէ յորոյ պատուիրանաց ընկալաք զիին պատ-
ուել յայտնի և զիւան անպատուել՝ յանծայ-
նոյն ոչ ատելք, այլ ի չարին խաբէութենէ. զի
զհալածիչն իւր ատցէ հայհոյել բերանով երկր-
պագուցդ նոյին, զիայն և խորտակել նոցին ձե-
ռամբ ի կատակոնս ինքեան և ի կորուստ զոր-
ծողացն :

Ո՞ւ թէ ոչ այս՝ զինչ արդեօք պատճառ կինա-
ու ի հատուս բերեն էր, մեզ յայտնապէս զի-
տելի ոչ այլ ինչ, այլ յոլովգոյ անքակ պահել-
զերդեալն ի վերայ մխուանց զհայեցման. և յայտ
անաւի է, զի զտակերգեան և զարձանագրեան, վասն
զի մխաւարը են և ոչ յերկուց բաժանելոյ՝ ոչ

բևեռեմք, զի և նոյն խակ խաչն առաքին՝ ոչ առանց բևեռելոյ իմանի, առ ի կարօղ լինելոյ զծանրութիւն մարմնոյ բառնալոյ։

Խակ առ իմանալի առեալ թիւնս մտաց՝ բուն խաչին, որ ի վերուստ ի խոնարհ իջանէ՝ ածութեանն առ օրինակ, խակ խոտորնակին՝ մարդկութեան, և բևեռն՝ սիրոյն կապակցութեան, որ մեռուածոց զաստուածն ընդ մարդիկ։

Ընդ որ վասնզ հոգւոյ ի բևեռելոյ խաչին լինի, և կամ օգուտ չոչ բևեռելոյն, տղայոց և ոչ կատարելոց ինձթուխ այսմանէ իրաց հակառակութ։

Եւ կամ յաղագս օրհնութեան խաչի՝ զոր ոչ դիմք ի նախնեացն հարց, որոմ և ձերբդ հակառակին. զոր և յայսր աշխարհի վնասն խակ տեսանէն գրով ի հին կտակարանս։

Եւ որ ի դէպ է, ընդեռնուլ նախ զածմայրն զբանն՝ զմարգարէիցն և զառաքելոցն և զաւետարանչացն և զաղօթս քահանայականս ի վերայ նորոյ յօրինեալ խաչին, և ապա կանգնել յարևելս և երկրպագանել, եթէ լոկ նիւթոյն առանց օրհնութեան զերկրպագութիւն մատուցանել, որպէս զի աստեղայն ձև քառակուսի երկրպագելի էղիցի որ ի նկատակերպութիւնս կամ յայլ նիւթս առնի խարհի։

Ընդ այսմիկ և յաղագս փրկչականն պատակերի և արբոց հորին ի մերոց ումանց տգիտաց հակառակութիւն ցուցցանի, և ձեր առ այնսիկ գայթագղեալ իբրև օրինազրութիւն ի ձեռն կարճելով

հանօրէն ազգիս։ Այլ մեք և որ ըստ մեզ այսպէս ուսնիմք և քարոզեմք, թէ որպէս զաճընկալն խաչ առեսանելով՝ ոչ երևեալ նուիրեցին, այլ աներևու- թիւն մատուցա- նեմք. այսպէս և վրկչական պատկերին՝ ոչ նիւ- թին և ձեղացն, այլ քրիստոսի որ ի պատկեր ա- ներևութին այ հօր՝ երկրպագանեմք նովաւ։

Իսկ զլուծին զպատկերս պատուեմք և փառա- տրեմք մինչևարդ և բարեխօս առ աստուած ունե- լով. սակայն զերկրպագութիւնն այ ի ձեռն նոցա մատուցանեմք, զի երկրպագելի միայն արարչին ի պատկեր և ոչ արարածոյ։

Եւ քանզի պատկեր և անուն մի և նոյն են, լսեք կերպարան և տուք ձայն նշանակեցեալ իրին, ասէ ա- ջայ և միւսն ակնջաց տալով զպատկեր և ճառէ։

Եւ երկրպագութիւն ի և մարդոյն ոչ պա- տուական միայն, այլև անարժանից, որքան զպատ- կերն այ որ ի հոգին՝ ընդ ինքեան կրէ կենդանու- թեամբն, և կետ բաժանելոյն ի միմեանց՝ սրբոցին միայն են երկրպագելի մարմինք, վասն զի հան- գուցեալ ի նոցա կոակերս նոցա՝ ըստ գրեցեալսն, իսկ անսրբոցն ոչ երբէք, քանզի թաւրուց են չա- պուղք։ Այլ անուն և պատկեր առանց ճառ։ ոչ սրբոյ ի երկրպագելի և ոչ անարբոյ. քանզի ա- յսոցին միայն ի ընդ առնական առելիս լինել ճառ- թեամբ, որով և երկրպագի ճառութիւնն աներևոյթ երևեալ պատկեր նորին և յանուն. իսկ արարած- ական բնութեան ճառութիւն ի առեղծ կորուա-

եւ ազատութեան, եւ ոչ յամենեւեան էր։ Եւ վասն զի
ոչ տանի երեւելին ապատիւք զանզգեանսին իւր ա-
ռաքելոյ՝ զայր ընդ ինքեան տրտիս առաքեցին ապատ-
կեր, ոչ էր երկրպագելի որպէս այլ. այսմ եւ առա-
քեալքն վկայէ բան, եթէ հնազանդութեամբն որ
դուց մերոյ քրիստոսի հօր սիրելի՝ լինի խաչին
մահ՝ այս վհատարկ եղեւ առ՝ որ՝ հօրէ զի շնորհէ
նմա անուն առ՝ որ՝ վերոյ քան զամենայն ա-
նուն, եւ յերկինս եւ երկրի եւ ընդ երկրի եւ
ամենայն ծունր կրկնեսցի, երկնա-
ւորաց եւ երկրաւորաց եւ անդրերկրեայց ։

Եւ արդ եթէ անուանն քրիստոսի որպէս ապատկերն
այնու՝ զի վերոյ է քան զամենայն անուն, զի երկրպա-
զի յերկնաւորաց եւ յերկրաւորաց՝ որպէս առաջա-
ռաքեալ, եւ զի ապատկերն եւ անուանն հաւասարապէս
իւն որպէս առաջին, ապա չէ օրէն զձ առաւելական
բնութեան անուն եւ ապատկեր՝ հաւասար բնու-
թեանն ասել եւ երկրպագել վասն
կանել. այլ ապրատ է արարածոցն՝ արարչին միայնոյ
եւ միրկչին նկարագրեալ կերպարանի զերկրպագու-
թիւնն ընծայել, իսկ զմեր միմ ծառայիցն ոչ գայտա-
կեր եւ զանուանն՝ որ են բնութ ծառայակիցք
մեզ, պատուել եւ յարգել՝ ըստ իւրաքանչիւրոյ ար-
ժանաւորութեան, եւ զաւակութեան նոցին զվա-
րըն՝ թէ առեալեն պատկերն իւրացն, իւրաքանչիւր
պատկերացն օրինակ առնուլ մեզ բարեաց, զմեռա-
ծեալ զգաստանալ ձգտութիւնն նոցա՝ որ վա՛ ձըշ-

մարտութեան. և որ անտրտունջ ընտրէ, այլ զինքն պատկերին Հաւատացեալ անտրտնջել, այլ զայն՝ յորոյ անուն պատկերն է նկարագրեալ, եթէ զառեւտուր և եթէ զծառայից նորա։

Վասնոյց ասել և որ վասն առաջաւորին պահոց առաքելաբանութեան՝ ի ձերոց այսմ յօդեալ վէրս։ Արդեօք ասեն կրօնաւոր՝ էլ ունելով և ախտով, և անկոյտ նորա յառաջնոցդ լինելով՝ ի տեղիս՝ ուր հանդերձեալ լինէր ընդհանուր արգիւնս, առեւտիս տալով գալստեան նորա, զի ընդառաջ ընթանայցեն նմա, և՝ ի շան նորին յանուն վասն առաջաւոր լինելոյն՝ եդեալ ասեն մեր զանուն պահոցն՝ ի տարբերին այն օրինադրութենէ. որ վերադոյն է այս զրպարտութեան առարուած ըզհինջ քան զՀերձանութիւն։ Յայտի է ծնունդն առելութեան, զի հաւերաց բարեաց յարատև առելոյն խնամէ զանել և տալ վարկանին, և առելեան և առաջելոց բանից բանան յօժարութեամբ և ձշմարիտ հաւատին. որպէս և մերոց այս է առնել, զի թէ տակաւին՝ ի խաւարի անգիտութեան նաւէաք որպէս՝ ի կռապաշտութեան, էէր Հնոյ այսմիսում ծիծաղական առանդից հաւանել, թուղ թէ յայժմ մեզ՝ մինչ լցեալ է երկիր աւետեան գիտութեամբ առաւն, և լոյսն խնամոյ ծագել և յայտնել։

Այլ մեք զի առաջաւոր անուանեմք զպահոն զայն, առաջին այս է պատճառ, զի յառաջ գոլով քան զպահոն բառանեղծողաց, և որպէս զկարա-

պետս և զնախընթաց ի նմին. երկրորդ՝ զի հայաս-
տանեայցս ազգի առաջին այն էին պահ.ք ՚ի սրբոյն
գրիգորէ հաստատեալ յոյժ եւ վերապէն,
անսուաղութեամբ կեալ օրինադրելով հարուա-
ծեցոյն զառուրս հինգ յատկապս պատուհասին ե-
ղելոյ բժշկութեան. վանորոյ և բաղուածք ըստ
նախնեացն սովորութեան ծոմապահութեամբ զա-
ւուրան զայնոսիկ անցուցանեն. զոր և կեսոյ պատ-
շաճ համարեցան ընդ նինուէացւոցն պահոց զայս
կարգել պահք՝ ըստ ասացոցն և եգիպտացւոցն,
որպէս և պահեն սրբութեամբ: Ասէ այն՝ զի կե-
սասրման պահոցն զսրբոյն սարգսի զօրավարի կա-
տարեմք զիշատակ, այս է պատճառ. քանզի զինի
ժամանակի ՚ի նոյն թիւ ամաց, կերեսունն յոն-
վարի կատարեցաւ նա վկայական արեամբ. վասն
զբնաւոսի վասն այնորիկ տահմանեցին կատար շա-
բաթուն այնորիկ զնորայն ոճոն կատարել զիշա-
տակ որպէս յառաջին շաբաթու քառասնորդացն
զսրբոյն թէոդորոսի ոճոխմբեն զօր զիշատակն ա-
մենայն հաւատացեալք ՚ի քրիստոս:

Եւ ես ար՝ ըստ պատմութեան տրին,իշխան ե-
րեք յաշխարհին գամրոց կատարեցաւ կռատանդիա-
նոսի մեծի՝ քաջամարտիկ գոլով ՚ի պատերազմունս
բարբարոսաց և բարեպաշտութեան հաւատով զար-
դարեալ ՚ի քրիստոս. և ՚ի թագաւորել յանցա-
ւորին յուլիանոսի՝ փախուցեալ ՚ի պարս, և անդա-
նօր պահեցաւ ՚ի քրիստոսէ հանդերձ սրդուին
իւրով՝ վկայեալ առաջի սրբոյին պարսից շապհոյ

զբարիսը գաւանութիւն հաւատոյն, հաւեալ ըզ-
գլուխն առաքեալս։

Ոչ՝ այս ինչ որ յաղագս աւանդութեան հա-
ւատոյ և կարգաց եկեղեցւոյ գրեցաւ ՚ի մէնջ
առակաւոք, յորժամ ընթերցցի առաջի գերակա-
տար իմաստութեան առ ըզ թագաւորութեան ձե-
ոյ՝ մի՛ կարծեացի խաբէութեան և մարգահաճու-
սիտու զայսոսիկ գրել մեզ, որպէս եթէ զայլ ինչ
խոսել գրելով և զայլ ինչ առնել ծածկեալ ՚ի
սրտի. և որ զայս առնէ՝ ցրուեցիչ առաջս զան-
կեցս նոյնս լատ բանի մարգարէին՝ որ վասն մար-
գահաճոյին։ Վասնզի լոյս հաւատոյ ոչ ընդ գլու-
ան խոսոի ծածկի, այլ ՚ի վերոյ աշտանա-
կի ձրագաստութեանն եղեալ լինի, իսկ ծածկեալն
հաւատ՝ փոքր մի և հաւատոյ է անհաւատութ,
զի խաբէութիւն է և ոչ ճշմարտութիւն։

Ոչ՝ գոչնաքեայ բանիս մերոյ սերմն ՚ի բարի և
՚ի պարարտ անդս մտաց ձերոց սերմանեալ՝ աճե-
ցուսա և բազմապատիկս արարցէ առաջս, և մի՛
լեցի փշովք հեղձեալ և կամ բռնել առանց ար-
մատոյ և արագ ցամաքել և կամ յօդային թըռչ-
նոցն կերեալ. այլ պատրաստեսցուք զարտօղ սիրոյ
և խաղաղութեան ՚ի պատճառս առաջնակային գո-
ծոյ, ոչ միայն ՚ի թիւս առաջնոցն և միջնոյն գուռե-
ցեալ երկրին պատրաստութեան, այլ հարիւրապատ
՚ի ջահ ելոտելին, որով և վարձս ընդ բռնաւոր
երկրի միջոցաց ըստ չափոյ պատրաստութեանն ըն-
կալցիք ՚ի քրիստոսէ առատաձոյ, որում վայել է

զօրութիւն ընդ հօր և ընդ հոգւոյն սրբոյ, այժմ
և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Այլ՝ առեալ զնաւակս ի ձեռս Թագաւորն ընդ
Թանայր ի վեց եկեղեցին, ցուցանեալ մեծարան
կան հայրապետին և համագումար գասուց եկեղե
ցականացն. որոյ հաւանութեամբ ընկալեալ՝ շինե
ին յաւուրսին գոյիմպադրութիւնն՝ զոր ունէին առ ե
կեղեցիս Հայոց, մնաւանդ և սկիզբն արկանէին
միաւորութեան և լուծանելոյ զկրճին պատակ
առթեանն:

Եւայլ զի Թագաւորն՝ արիմաստական աշխարհին
շիռթիմամբք զբաղեալ՝ անկարասոյր զբան յարձակ
ման Հայոցաւածոյ հայրապետին, զայր առն ճարտա
րաբան վիճաւոխայ արուսքին գրով կրթեալ և ե
կեղեցական ուսմամբ ճոխացեալ՝ վերստին առա
քէր առ հայրապետն ի հարց և ի փորձ. որպէս զի
առնիւքն ի վերայ հասցէ ճշմարտապէս կամաց հոգ
ւոյսանեալց՝ թէ արժեալ է և նոցա միաւո
րութեանն խնդիր: Ասոյ եկեալ՝ զնաւակս արքային
մատուցանէր այսպիսի օրինակաւ:

Թուղթ առաքին՝ Թագաւորին Հռոմոց մնաւելի առ առէր նախա
կամաւորիկոս Հայոց յաղագս խնդրելոյ զմիաբանութիւն երկաբան
ութեցոց ազանց:

Առնել քրիստոսի աստուծոյ հաւատարիմ
Թագաւոր Տիրանածին, ուծապատակեալ ազգաց
հզօր և բարձր միշտ, օգուտս և ինքնակալ հռո
մոց կոմնինոս, յաստուծոյ հաստատեալ պատա

կան և իմաստուն կաթուղիկոսի Հայոց աԷոն՝ Ներսիսի ողջոյն սիրոյ առաքեմք :

Վասպուրականի մերում՝ ի վաղ ժամանակս ծանուցաս բարութիւն մտածութիւն ձեր և կամք սակս միաւորութեան եկեղեցւոյ և ուղղափառ հաւատոյ : Եւ քանզի անկարօտ էք վերատին ուսանել յաղագս պատշաճ գոլոյ ձեզ՝ համախոհ լինել եւս ուղղափառ եկեղեցւոյ, և հաւատալ միխիթարանութիւն ձեր ընդ սրբոյն պատրիարքին և ընդ ամենայն ժողովոյս որով և մեծապէս գովի իմաստութիւն ձեր և երկիւղածութի՛ն. և վարձատրութիւնն ի տեառնէ լուսո արեւուքն չափ նահատակացն վասն գլուխ անկեան լինելոյ ձեր վերոյ պնդեալ եկեղեցւոյ երկաւոց բաժանեալ որդոց միաւորել հանձարեղութիւն ձեր ճանաչել ի սակաւուկ ջոկ՝ յորմէ կարօտ է վանդակ իմաստս բանին :

Եւ այսոքիկ լինելով բարեաց կատարումն նախ յաճախին մարդասիրութիւնն վայելեցէք անձանց և համօրէն ազգի քրիստեան լինելով առիթ սակս միաւորութեան անդամոց եկեղեցւոյ, և յետ այ-

նոքիկ ընդհի թագաւորութեան մերոյ բազմապատիկ բարեմասնութեամբ լաւ կացոյց զեր և խնդրոյդ ուղջ լերուք։ Վասն եղբարցն մայիս, յընդհանուր ընծայ ես երեքն։

Յոհաննէս զայս սրբոյ Հայրապետին՝ սկիզբն առնէր Հարցաքննութեան ընդ այրն իմաստասէրն, և ի բազում ժամանակս զեղերկին առ միմեանս գիրս, էր ինչ որ ընդ մի օրինակաւ նայէին, և էր ինչ զոր իւրաքանչիւրք այլով օրինակաւ թարգմանէր, և մանաւանդ զիմաստութիւն սրբոյն կիւրղի որ առ սեկուանդոս գաւաջինն և զերկրորդն որ յայտ առնէ ի բանս իւր, թէ որպէս Հարքն առացին՝ մի է բնութիւն բանին մարմնացելոյ, առ այս ոչ կամէր իմաստասէրն առեղի առ առելոյ անճառ միաւորութեանն մի բնութիւն, այլ զերկուց բնութեցն յատկութիւն անշփոթ պահելով. իսկ Հայրապետն առ նմա զերկուքսն ստուգէր ընդ առացինէր ընդ առացին սրբոցն ընդդէմ նեստորականացն՝ միաւորելով, և առ եւտիքեանոս՝ զյատկութիւն ճշմարտելով։

Եւ յաղագս այսր իրի վերատին գրէր Թուղթ առ Թագաւորն երեքկին գաւանութեամբ, և առաքէր ընդ իմաստոյն առն այսպիսի օրինակաւ։

գրատարանի Թղթոյն մեծի Թագաւորին Հռոմոց կիւրղ մինուէլի, գրեալ ընդխոի կաթուղիկոսի վասն ճշմարիտ դաւանութեան Հաւատոյ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ։

[redacted] բանդակ ինքնակալութեանն Ձերոյ՝ ուր փրկա-
տուտել ի Քրիստոսէ եկեղեցւոյ, եհաս առ նուաստս յաղո-

թարախս ատ֊ըբ թագաւորու֊թեանդ, յորմէ ծա֊
նեալ էիր առաջի Տեառն հեառօղ կամաց։
Օ՛ի որպէս անուանակոչուեն՝ այսպէս և գոր֊
ծոյ ձշմարիտ էմանուէլին փու֊թայք լինել նմա֊
նօղ, այն որ արար խաղաղու֊թիւն յերկինս և յերկրի
և զիմիջնորմն ցանկոյն քակեաց՝ ըստ առաքելոյ։

Ընդ գրաւորական հրամանիս ծանուցին և բա֊
նականքս զհրամայեալն առ՛ի ձէնջ բան՝ առաքե֊լա֊
՛ի առ֊ըբ թագաւորու֊թենէդ փիլիպոսիս մայիստ֊
թէօրիանոս և հանդզգի մեր և հանդկրօն յօհան֊
նէս հայր վանից, յորոց ծանեալք ծայրագոյն ու֊
նել ձեզ յօժարու֊թիւն կամաց յաղագս միաբա֊
նու֊թեան կաթուղիկէ եկեղեցւոյ։ Նա֊ հաւատա֊
ցաք ոչ մարդկային լինել զայս խնդիր, այլ աճա֊
կին անտեսու֊թիւն և բարձրագոյն։

Օ՛ի ոչ զերակատար բնու֊թիւնն խոնարհեցաւ
՛ի մեզ, զի զմեզ բարձրացուսցէ, և լցուցիչն ամե֊
նայնի էութեան ի պակասու֊թենէ իւրմէ, ըստ այ֊
սմ օրինակի և դուք անկատօմ գոլով յաւե֊
տից իբրև զկատօմս կատօմիք մերում հաղորդիլ
աղքատու֊թեան. ոչ ՛ի նուազու֊թեան ինչ էրուն֊
այլ յաւուրս ամենայն սիրոյն յաղթեալով, այն որ
հրամայէն սիրել ոչ միայն զընկերս իբրև զանձն,
այլև զթշնամիս. և ոչ զանձին եւթ խնդրել զօ֊
գուտ, այլ մանաւանդ զընկերին։

Ա՛յժ և մեք խօսելով յաճախանչ գրոց ընդ ա֊
ռաքեալ խմաստասէրս ՛ի նոր թագաւորուէ֊ն ող֊

ջացուք մտօք ՚ի լսել ըզան հաւատոյ եկեղեցւոյդ հռոմայ. քանզի ՚ի ապիսոյ ոմանց՝ որ յայսկոյս ծո֊վու յանուանեալ հռոմայ լսեալ էաք մեք և որ յառաջ. քան զմեզ՝ բանս ոչ առողջս ՚ի տօրէնուէին քրիստոսի խոսեցեալս, և էաք հիւանդացեալ զայ֊ թագղութեամբ մտաց՝ իբր թէ ՚ի մեռ֊ցուցանել ձեր զհաւատ հռոմայ. և ոչ ունել զայն ՚ի մէնջ ամենայն ծեաց նեաոոյն խոնարհելով ձերոյդ և դուք վա֊ ստեր ՚ի մերոց ապիսոյ և ապստամբելոց ՚ի միջնջ յա֊ ղագս անկարգ գնացից իւրեանց լսեալ էիք, ոյք և զչարախօսութիւնն որ վասն մեր՝ իբրև զընծայ ինչ մատուցանէին առաջի ձեր և որոց նախ քան զձեզ՝ ՚ի հաճոյս լինել ձեզ կարծելով. որով էիք և դուք գայթագղեալ ՚ի մեռս հաւանելով զմեզ հանդիմանեալ և որոց ըստ նմին՝ մի իբ֊ նութիւն առաջին չարաչար։

Ապա ՚ի քննութէ անտի մերկացաւ պատրա֊ կեալ առաքանութիւնն որ յառաջս երկաբանչիւ֊ րոցս, և հալածեցաւ, և յայտնի եղև ճշմարտութիւն և հաստատեցաւ, հետ գոլով ձեր ՚ի նեռոյն բա֊ ժանմանէն, և մեր յեռանեալ շինութեամբ հաս֊ տատ եկեալք ՚ի քանց ուղիղ դաւանութեամբ հաս֊ տատ՝ շնորհօքն Աստ։

Բայց քանզի ասեմ թագաւորութեան մերոյ՝ ո֊ րով և քահանայապետականն իշխանութիւն յա֊ ռաջանայ, բարձեալ է այժմ ՚ի բռնակալութենէ պղտղեայ. նորին առաքաւ և հայրապետութեան հալածեալ ՚ի հայրենին աշխարհէ և ապտուտ՝ յո֊ տաւ աշխատ առաքելական պանդխտութեամբ, յորոց

պատճառէ՝ ուչ ունիմք մերձ զոր ըստ ժամանակիս եպիսկոպոսունք են հայաստանեայց և վարդապետք, և առանց խորհրդակցութե՛ նոցա՝ անմարթ է զկապարելն տալ պատասխանի հարցմանց ձերոց, զի մի վոխանակ միաբանութե՛ զանազան պատճառս առցուք բաժանմանց, և շարժուն և վոխխակաին եղեցին բանք մեր։

Յաղագս այսորիկ ուչ պատշաճ համարեցաք միայն մեր մերձակցութե՛ գրել զպատասխանին մեծի խորհրդոյս, միանգև առաքեցութե՛ ի մեծն հայ և յայմ կողմանս, և ժողովեցութե՛ զամենեսեան յոր եցե՛ զօրութե՛ իմաստութեան, և առաջի դնցութե՛ նոցա զոր խնդրեի՛ք ի մէնջ զհաւատսդ և զկարգսդ եկեղեցոյ քոյ քան՝ և մեք թեպետև և յոյժ ուրախ եղեաք ի պատճառս երանելի հարցն մերոց, զի ընդ ձեզ որ ակիզբն էք այսմ հոգևոր բարեաց, և մեք արժանի՝ լինցուք խաղակցարարացն երանութե՛ հաւանել խոստացեալն ի քէն։

Նախ զի առաքեալք ի մեծութենէ ձեր՝ խնդրեցին ի մեզ ոչ միայն ի բերան, և առ այժմ առ գրով զբան հաւատոյ մերոյ զառանցութեան, և նա թե թաղատարութե՛ ձեր առաքել առաջի. զոր և արարաք ակաառաք՝ ուչ ի մէնջ, այլ ի նոցն վարդապետաց եկեղեցոյ քոյ նոյն յորոց նախ քան զքաժանումն. որ և այս ինչ։ Յոտանավանիմք հաստոգոյ և անեղ զամենատեսլ զերրորդութեին յերկնաւորութեանն քոյ մեծ նեալն, և ի մի բնութեին և ի մի աճմութեին մարտարել։ Ուչ ակաել ի ժամանակի, և ուչ զա-

դարեալ կամ փոփոխել, որպէս զեղականացս բնութիւն:

Հայր անծին, վասն զի ոչ յումեքէ. և որդի ծնեալ. հայրական անմասնաբար՝ ոչ բան ի մտաց. և հոգին ելեալ ի հօրէ՝ անբնութեալ և անխմանալեւ: Ընակիզեն հայր, և յանակզբնականէն հօրէ ակա՝ եալ որդի և հոգի՝ անեղապէս և անժամանակա՝ բար, անհաս մտաց և անճառ բանից: Ի կամք և ի զօրութիւն և ի իշխանութէ, ի արարչութիւն եղելոց և ի նախախնամութիւն ի վերայ ամե՝ նայնի: Ոչ ի վախճան աւուրց՝ ոչ յերից անճնաւո՝ րութենէն որդի հաճութէ հօր և հոգւոյն խոնար՝ հեցաւ ի մերս բնութէ վասն մերոյ փրկութե և էաւ կատարեալ ծնութիւնն զկատարեալ մարդկային բնութիւնս զհոգի և զմարմին ի սբ կու՝ սէն մարիամայ, և եղև նոր խառնուածն ի յերկու՝ անբաժանելի բնութեց այ և մարդոյ ի մի անձնա՝ ւորութիւն միացեալ, և ծնաւ ի նմանէ այծ մար՝ դացեալ: Ոչ որդին աստուծոյ որդի մարդոյ ե՝ ղեալ և կոչեցեալ, ոչ փոփոխեալ յածային բնու՝ թենէն և ոչ այլայլեալ ի մարդկային գոյացու՝ թենէն, այլ յանձառելի միաւորութին ածու՝ թեն և մարդկութեանն միաց անփոփոխելի և առանց կերման բնութեանցն, երևումն մտաց աչաց միոյն տեսանելի, տակայն անբաժանելի և անորոշելի:

Ընանզի գերագոյն քան զարարածոցս խառնումն նման արարչին բնութեան ընդ արարածոյս. զի

առքա կամ բաժանին ՚ի ամեանց ՚ի միաւորեն և կամ լուծանեն զմիմեանս այլայլութեամբ, իսկ ա՚ րարչին բնութ զօրութի՝ որում ոչինչ տկարանայ, միացաւ ընդ մեր բնութեան անբաժանելի, և ոչ լուծումն կամ վհատումն ընկալաւ ածութեանն ՚ի մարդկութենանն, կամ մարդկութն յածութին, այլ միացն միաւորեալ և անբաժանելի ըստ

1 ՚ի ոչ ըստ նեստորի ՚ի յերկուս բնութիւնս և ՚ի յերկուս դէմս բաժանելովք զմին քս, և ոչ ըստ եւտիքեայ և համախոհից նորին ՚ի մի բնութի ժողովելովք շինոթմամբ և այլայլութ. այլ ունիմք ասել զերկու բնութին՝ ըստ մեծին գրիգորի աճատեանի յատկութս թղթին գրեալ ընդդէմ աւօղինարի և ըստ նմա, եթէ բնութիք երկուք, յաւելու այ՚ սել և զպատճառն, քանզի աստուած և մարդ. և այս յերաւ, զի թէ աստուած միայն էր և կամ մարդ միայն, ՚ի դէպ էր ասել մի բնութի ունել, կամ աստուծոյ և կամ մարդոյ. իսկ յորժամ աճ է և մարդ՝ միացեալ անճառելի խառնմամբ և անյեղլապէս, յայտ է թէ՝ աճային ունէր բնութիւն և մարդկային, այլ միաւորեալ և անբաժանելի ըստ հոգւոյ և մարմնոյ յեղանակի: Այլ և գերազանցեալ ճշմարտութին քան զօրինակդ առ միաւորու՚ թիւն երկուց բնութեանցն, ոչ ինքն իսկ վարդապետն յաւուրջ մատուցեալ ասէ՝ թէ ոչ այլ ոք և այլ, մի լիցի, զի մի են խառնելովն՝ ոչ մարդանալովն և մարդոյն աստուածանալովն. և այլ ուր ա՚

ան, եթե կրկին էր, այլ էր թէ՝ բնութեամբ և ոչ անձնաւորութեամբ։

Իսկ զի բնութիւն յեղանակ՝ զոր առեալ մեքն ի ոք այլ գիմս կարծեցե, բայց այլազա՛ի յեր կուց բնութեանց անբաժանելի մնաւորութեանն՝ զոր ուսաք ի տուղտից վարդապետաց եկեղեցոյ, մանաւանդ ի սենի կիւրղէ աղեքսանդրացւոյ ընդդէմ նեստորի. ոչ և գրէ յաւուրսն Թղթին որ առ նեստոր, թէ խառնականքն մի բնութիւն զանին մարմնացելոյ, ոչ և Տարսի առացին. իսկ յերկրորդումն Թղթին որ առ նեստոր, և յայտնագոյն առ. քանզի նախ գնէ զՀակառակացն բան՝ որք ընդդէմ դաւանային առացելոյն ի նմանէ բանի այնմ՝ եթէ մի է բնութիւն մարմնացելոյ։

Օ՛ի եթէ յերկուց բնութեանց առեն ժողովեցաւ էմանուէլ, և ի միաւորութեն մի բնութիւն եղեւ բանին մարմնացելոյ, հետուի առնեայն իրօք պարտ գոլ առել զնա ջարչարեալ յիւրն բնութիւնն. որոց առնէ պատասխանի յետս յորոյից բանից և զայս ետ թէ՝ զինչ հարկ էր ջարչարել ի յիւրն բնութիւն, եթէ առ ի միաւորութեանն մի բնութիւն մարմնացելոյ։ քանզի թէ ոչ էր ի բանս բնութեանցն երկուց զջարչարանս կրել զբանն, ուղղակի առէին զայս թէ՝ հարկ էր առնեայն իրօք բանին բնութեան ընդունել զջարչարանս։

Ի՛ զարձեալ առ՝ առեն հակառակորդքն, զի եթէ մի է բնութիւն բանին մարմնացելոյ, հարկ է առնեայնիւ առել չվոխանումն ընդունել և խառնա-

կուսին, որպէս ծախեցելոյ մարդկային բնութեան
Ի նման; նաև անպիտացան դարձեալ՝ ոչք զուլպին
թիւրեն, եթէ լսա չշմարտութեան է մի բնու-
թիւն բանին մարմնացելոյ. և յետ սակաւուց օրի-
նակաւ յայտնի զբանն՝ ոչ միայն ասէ Ի վերայ
պարկին լսա բնութեան ասի միև շշմարտապէս,
այլ Ի վերայ այնուիկ որ լսա շարադրութեանցն
են ժողովեալ. որպէս և մարդն է Ի հոգւոյ և Ի
մարմնոյ, քանզի այլազգիք են այսոքիկ և մի-
ասնոյ ոչ համազգիք, սակայն միաւորեալ՝ մի բնու-
թիւն մարդոյն կատարեն, թէև շարադրութեանն
բանիւք Ի նոսրութիւն զանազանութիւն լսա բնու-
թեանցն Ի միաւորութիւն եկեալսցին, Ա՛ն ըմբռնի հոսին առա-
ջեալ, որպէս ասեն, զի միշտ միմեանց Ի բնու-
թիւն բանին մարմնացելոյ և անմահ երկնային
թագաւորին Քրիստոսի ամենայն հոգւով հետևեցայ շնո-
թիւնն ընդդէմ մարդկային բնութեան ծախեցելոյ և գողացելոյ մար-
դոյ բնութեան, քանզի ոչ ծախի և ոչ որպէս
առնին գողացեալ լինի:

Եւ այլ ևս բանիք՝ որ Ի տոյն միտս բերին, յոր-
վարժութիք են Ի սրբոյն կիւրղէ և յայլոց վարդա-
պետաց առաքելական, որոց առելիակ Ի ծայրագոյն ձեր
իմաստութիւն:

Եւ տոյն վարդապետ՝ որ ընդդէմ բամբասողացն
զայս խօսեցաւ, ընդդէմ շնոթիմատիք առաքացն զմի
բնութիւնն՝ զայս ասէ Ի նմին յառաջին թղթին, եթէ
զմեռաւ ածեալ զմարդկանայնն յերկանակ՝ առեանեմբ
զի երկու բնութիւնք եկեալ ան միմեանս՝ լսա
միաւորութեան անանձնաբար անշփոթաբար և

անփոփոխապէս ։ Քանզի մարմինն՝ մարմին է և ոչ աստուածութիւն, թէ և եղև աստուծոյ մարմին. նոյնպէս և բանն՝ աստուած է և ոչ մարմին, թէ և իւր արար զմարմինն անօրինաբար ։

Այլ կեաց ասկաւուց սակ՝ թէ յորժամ եկեալ ի մահուծութիւնս միայն և ի տեսութիւնս հոգւոյ աչօք, եթէ զինչ օրինակաւ մարդացաւ միածինն, և երկուս գոլ ասել զբնութիւնն. և մի քրիստոս և որդի և տէր զբանն մարմնացեալ և մարդացեալ ։

Ասով և մեք առաջնորդ ունելով զառաքելոյն զհամարտութեան զանապարհն՝ որ տանի առ աստուած, ուղղապէս և ազատաբար բերիմք ի կրկին տեսութիւնս բանից՝ մի ասելով բնութիւն բանին մարմնացելոյ ըստ սրբոյն կիւրղի յաղագս անճառութեանն, և երկուս՝ ըստ ածաբանին գրի գորի վանն անկորուստ և անյեղլին գոլոյ բնութեանցն ածայնոյն և մարդկայնոյ. ոչ միակողմանի առնելով զչէնն արդարութեան, այլ յայլմէ և յայնմէ՝ ըստ առաքելոյն, որպէս և քաջամարտիկ զինուորքն գրիւաստոսի արարին և ուսուցին ։

Ո՛չ որպէս ընդդէմ բաժանմանն արիոսի՝ որ ի բնութիւն երրորդութեանն զառ ի սաբելէ առաջեցեալ զբնութեանն միութիւն եդին և զանճնառութեանցն մի ասելն ի բաց ընկեցին, և ընդդէմ սաբելի զբաժանումն անճնաւորութեանցն՝ որ ի յարիսած առեալ, զմիոյ բնութեանն բաժանումն արմատաքի խլեցին յեկեղեցւոյ ։ Այլ պատկա և զառ

յեւտիքեայ և նորին նմանեաց զշխոթմանն յե-
ղանակ խոտեցին անարգեցին, և զանբաժանելի մի-
աւրութիւն երկուց բնութեանցն աստուծոյ և
մարդոյ առեալ՝ ընդդէմ եղին նեստորի և ուրց
ըստ նմա բաժանողացն, ոլք երկուս բնութիւնս
ասացին, բայց բաժանեալս և ոչ միաւորեալ՝ի վե-
րոյ գրեհատսի. իսկ զատ՝ի նեստորէ զբաժանու-
՝ի բաց եղին իբրև զորումն դատնութեան, և զանկո-
րուստ մնալն երկաքանչիւրոցն՝ի միաւորութեանն
աստուծոյ բնութեն և մարդոյ՝ եղին ընդդէմ
եւտիքեայ և ուրց նմանքան զնա և յետ նորա մի
բնութիւն ասողացն չարաչար։

Եւ այս ըստ բժշկացն մանկանց օրինակի՝ որ ոչ
միայն՝ի յատուկջարար նիւթոց, այլ և՝ի մահա-
բերաց առնուն դեղ կենաց։

Արդ և մեք ըստ ուղղափառաց հարցն աստա-
դութեան նզովեմք զայնոսիկ՝ ոլք վասն յեղման և
այլայլութեան մի բնութիւն ասեն բանին մարմնա-
ցեալ. կամ թէ ոչ՝ի մերմէ զանգուածոյս առ
զբնութիւն մարդկային և միացոյց ընդ աստուածու-
այլ ինքն իւր ստեղծ մարմին յորովայնի կուսին.
և կամ թէ յերկնից բերեալ. և կամ թէ առա-
ջօք երևեալ մարդ և ոչ ձշմարտութեամբ. և ոլք
այլ այսպիսի ինչ պատճառանօք ասեն զմի բնու-
թիւնն՝ի քրիստոս, և ոչ վասն անբաժանելի և
անշփոթ միաւորութեանն։

Նոյնպէս նզովեմք և զայնոսիկ՝ ոլք՝ի յերկուս
բնութիւնս բաժանեն զմի քրիստոսն ըստ նեստորի,

այլ առեալ զաստուածն և այլ զմնայրդն. զմնայրդն
ջարչարել և վշտացուցանել, և զաստուածն անչարչարե-
լի և անմահ. և այլ մեղսագրութիւնն տալ զերկու-
քանդէրսն զչարչարանսն և զանչարչարութիւնն,
զմահն և զանմահութիւն։

Այլ մեք հաւատամք այսպէս, եթէ աստուածն
բան որ ի հօրէ ծնեալ յաւուրս քան զամենայն
յաւիտեան՝ անտեսանելին անչարչարելին անմահն
ա՛ւ զմեր բնութիւնս կատարեալ ի՛ն կուսէն,
և միացոյց ընդ իւր ածական բնութիւնն. անշփոթ
և անբաժանելի միաւորութեամբ, և եղև անտե-
սանելին ըստ ածութեանն՝ տեսանելի ըստ մարդ-
կային բնութեանս, և անշօշափելին շօշափե-
ջարչարեալ և մեռեալ մերով բնութեամբ, այլ
ժամանակ՝ որպէս թէ ոմն չարչարելի և ոմն անչար-
չարելի, ոմն անմահ և ոմն մեռեալ. այլ որ չարչա-
րեալ և մեռեալ՝ մարդկայինն աստուած բնութեամբ,
նոյն անչարչարելի և անմահ՝ աստուածային իւրով բնու-
թեամբ։ Ո՛չ սուտ այսպիսիկ և արիւն աստուածոյ սուտ
և չարչարանքն և մահ և աստուած խաչեալ և որ
այսպիսիկ, զորս ոչ առանձին բնութեանն աստուածոյ
ասաւ, այլ անբաժան միաւորութեան։

Եւ զոր օրինակ յաւուրս աստուածոյ բնութիւն
անհնարին է չարչարանս ընդունել և մեռանել,
նոյնպէս և մարդոյ բնութեան աստանձին անկարե-
լի է անհատանալ կեանս տալ մարդկան. սակայն մին
սուրբ բանին աստուածոյ ըստ մարդոյ բանական

նի քնութեան՝ անհնարելին հնարաւոր եղև և անկարելին կարելի։

Վանդի չարչարեցաւ անչարչարելին չարչարելեան և մեռաւ անմահն մահկանացուաւն՝ որով կենդանացաք մահկին նորա և անդամքն, յօժելոք ի կենդանի և կենդանարար գլուխն մեր քրիստոս, ոչ է օրհնեալ յաւիտեան։ ամէն։

Ա՛զէ այս ինչ յայժմեա տուաւ փոքր ի շատէ յաղագաւոյն և ոչար խնամոյ մեր՝ ձերումդ զե՛ րակատար խնամութեան, աւ ի գիտել զովանդակ եկեղեցւոյ հայաստանեայց զանփոխելի դաւանութիւն հաւատոյ՝ որ ի սուրբ երրորդութենէն և անօրհնութենէն քաւի, որոյ ի մանկէ կարօղ է զերան ճանաչել, որպէս ոչք գիշին ճաշակաւ զբանդակին ի կերակրոց և յմոլեցաց խմանան զա՛ խորժելին և կամ զոչն ախորժելի։ Ասկ զհատարելն բան յաղագս ամենայն խնդրոց՝ ոչքան է ի միջի մերում անհատատարութիւն ինչ, ի հաւաքումն ժողովոյն ըստ վերադրելոցդ՝ գրեալ տացուք ա՛ ռաջի սուրբ Թագաւորութեան ձերոյ։ Վրեցաւ ի Թուականութեան հայոց ՌՃԹ հարիւր տասն և ինն, յամենայն հոյդ՝ ապեգ, և հուսոյ՝ հոկտեմբեր։

Ասկ նորա առեալ զԹուղթն հանդերձ հարց՛ մամբքն և պատասխանեօքն՝ վասն զի զաւետեանն ի գրի դրօշմեաց, ընթանայր աւ Թագաւորն ապա ի ձեռին ունելով և զայսպէս հարցմանցն նշանակ՛ գրութիւն և զհայաստանեայց յօժարատիրութեան լինելն ի Քրիստոնութիւնն. յայտնէր զիւրն՝ որ ի սրբոյ

հայրապետն առ թագաւորն, զոր տեսեալ բարեպաշտ թագաւորն զուարճանայր և բերկրէր յանճն, ՚ի հաւանելով ածային եկեղեցւոյ զնաւակատի քան զամենայն հռոմայեցւոց սիրելագոյն էր յաղթութեան։

Եւ ասէին ՚ի միմեանս թագաւորքն՝ զի տեսանէին զանճառութիւն հոգեւոր իշխանապետութեան նորա, եւ զերկիւղն հայոց խոհական ճարտարութեանն հանճար, նայեցարուք ընդ շահս ուղիղ խոստովանութեանն ընդ որ գնայ երանելին բովանդակ զարմիւն, փառք աստուծոյ՝ որ տեսանելիք առաջնորդ եկեղեցւոյ այսպիսի ՚ի ներքսագոյն ժամանակս։

Ընդդէմ այսր խնամոյն ոչ եթէ խոհական քաղաքին և զիտութեանն պատմութեամբ հիացուցանէր զնոսա, այլ առաւել ՚ի սքանչելի վարուցն պատմութիւն՝ որում ակնառութեան եղև, և զհեզահայեցութիւն հոգւոյ և զպարկեշտութիւն անձինն և զճգնաւորական կրօնին զոր ետես՝ պատմէր առաջի ամենեցուն. և եթէ որպէս ՚ի հարցմունս խոնարհանալ և ՚ի պատասխանին հանդարտ, խաղաղութեն խնդրոյ և զերծոյն օրհնան հաստատօղ, Որոյ երանի զեկ եղեալ մեծամեծաց և փոքունց՝ զառնութեն երկրորդ բնութիւն եղեալ, այնինքն՝ զառելութեն որ առ հայաստանեայս, ՚ի զուարճաւ կարծեաց ՚ի սէր գարձուցանէին։

Եւ այսուհետև կք առնել մեծ համարձա-

կուԹիւն մերոյ սեռիս ի Թագաւորական քաղաքին եկեղեցին, և առ ամենեսեան արդարացեալս ի հարց և ի փորձ։

Նայց սակայն զբարեպաշտ Թագաւորին զխափանելն ի մեաբանուԹիւն՝ ոչ կարեմք գրով պատմել։ Զանազ զոր օրինակ ի համադասն կերակրոց առաջի իւրեանց ունելով սեղանաւորեալ ընտրուԹեամբ ճաշակելացն, զմի յախորժակացն առնքն առեալ՝ անփոյթ առնէ զբազմուԹենէ կերակրոցն, այսպէս և սա իմանալի մտօք ճաշակել ծայրի մասին ի քաղցրուԹենէ խաղաղուԹեան եկեղեցւոյ՝ անփոյթ առնէր զբազմաւորական աշխարհական զբաղմունքն։

Ո՛ւ վերատին զարձեալ սակս այսր իրի զնոյն փութայ և ճարտասան առաքէր առ երանելի հայրապետն Թախանձելով՝ ի գլուխ հանել զակզբնաւորեալն խաղաղուԹիւն, զի մի՛ ասէ հաստարական վախճան օր մահուն մերում ի միջի պատահեալ՝ և գտանիցի անկատար այս գործ, որոյ ճարտարապետ և ոչ մի ոք լինիցի երբեք զմեզ։

Ոչ երկեր և զհայցուածս խնդրոյ՝ զոր առ մեծ եկեղեցին պահանջէ ի ձէնջ՝ լինն գլուխ, ընդ որս և Թուղթ տիեզերական պատրիարքին յաղագս այսպիսի իրաց համակամուԹեան առաքելոյ ամենայն հոսմայեցւոցն իշխանուԹեամբ։ Ուսուցցուցեալ և զայս, Թէ ի գլխոց այսր որ սխալժելի Թուի՝ ամենայն հայրապետաց կատարելով, ընդեցէք զգայթագղուԹիւն զի մի՛ և ոչ կամիք զհամանման հնազանդուԹիւն

զպատճառն յայտ առնելով պատասխանի արարէք։
Ո՞յսպիսի նամակս օժտաբեր ընծայիւք առեալ
գայր իմաստունն՝ ոյոյ անուն Թէոփիլոս, և ժա-
մանեալ ՚ի Հայրապետականն աթոռ, տայր զԹուղթ-
ըն ՚ի ձեռն սրբոյ կաթուղիկոսին. որ է այսպէս։

Թուղթ կրկին անգամ պատասխանի դարձեալ ՚ի Թագաւորէն
Տուռոյ կիւռ մանուէլ՝ ներսէսի կաթուղիկոսի Հայոց յաղագս
նոյն խնդրոյ միաբանութեան երկաքանչիւրոց ազգաց եկեղեցւոյ
՚ի տէր մեր ՚ի քրիստոս։

Ողանուէլ ՚ի քրիստոս աստուած հաւատացեալ
Թագաւոր Յիւրանաց ին ողջապահակեալ արքայ,
պերատոր և բարձր միշտ և ինքնակալ Տուռոյ
կոստինոս. պատուական և արբունազան կաթուղիկոսիդ
Հայոց տեառն ներսէսի՝ զշնորհս նորին։

Ոչ ՚ի քէն առաքեալ գիր Թագաւորութեանս
իմոյ ընդ այս պատուականութեան քո՝ ընծայեցաւ
և ընթերցաւ առաջի մերոյ Թագաւորութեանս. զոր-
ոյ իսկ և արբանեալ պատրիարգին և առ քէ և
աստուածային ժողովոյն սրբոյ աստուծոյ մեծի ե-
կեղեցւոյն. ընկալաւ իսկ և Թագաւորութիւնդ
սրբոյն քո պատուականութիւնդ ծանոյց սակս ե-
կուց բնութեանցն՝ զոր ՚ի մի յանձնաւորու-
քրիստոսի, այս է միոյ երեսոց. և վասն անշփոթ և
անբաժանելի սոցունց միաւորութեանն, որպէս հե-
տեալ դաւանութեանց ածազգեստից Հարցն։
Ոչ քանզի զքո պատուականութիւնդ ոչ խոստան
գաւանելոյ առնել և զմի բնութիւնն ՚ի վերայ միոյ

անձնաւորութեանն քրիստոսի՝ որ է յերկուց բնութեանցն, այլ մանաւանդ և ընդունելի. զայսմացայն թէ զհարկ առնէին զայսպիսի առացուածս ընկալեալ՝ զորս ոչ ընդունի կաթուղիկէ ուղղափառ եկեղեցի, վասն զի ոչ երջանկի սահմանաց և կարգաց նորին. և զբուր խրատս և զվկայութիւնս ածեալ ի հարցն ընկեցիկ և խոտան առնելով, որպէս հաճոյական ոգի այնոցիկ՝ որ չիմութիւն առնեն երկուց բնութեանցն որ ի քրիստոս թէպէտև ձեռն կիւրեղ ուրեք ուրեք գոյանի մի բնութիւն առեալ բանին մարմնացելոյ, այլ ոչ որպէս իմանի և ընդունելի լինի առացուածս այս յեկեղեցւոջ հայոց, ոչ թէ այնպէս և ի կաթուղիկէ եկեղեցւոջ վարդապետի. այլ որպէս նոյն ինքն ածայինն կիւրեղ ի բառիմ ձառս իւր զնոյն պատմէ:

Վասնզի արդ և սա քո ըստ առաջադոյն բանիդ՝ լիա՛ն թագաւորութեան մերում այրդ թէոդոսիանէ մայիստու, և հայրդ որ ըստ փիլիպպոսեաց հայր վանից կոչանէս առուն. զի լինին հաւաքուին ժողովոյ առ ի ձէնջ ըստ խոստման քո պատուականութեանդ, խնդրեսցէ և կայցէ այր գլխակարգութեան՝ որպէս և այլոցն և ձեռագիրն ևս և առաջին և հնախոպատճառ ի բուն ժանեմանն և միջոցի մերում և ձեր:

Յաւելի դարձեալ և այլ գլխակարգութեանցն բան՝ զոր ոչ ունիցի յաւուրսացեալ զրուցատուութիւնն ձեր, զոր յաճախին գիրոց. և այնպէս խոտանեսցին. քանի օգնականութեն աստուծոյ գոյ-

թագուհեանցն ի բաց ընկենուլ՝ բաժանեալքն միաւորեցին, և լսա տեառն Ձայնի ամենեքեան մի հօտ եղիցուք ընդ միոյ վարդապետի և հովուի՝ ուծա- մարդոյն կարգեալ յն. և կարացէ հաւատալ քո պատուականութիւնդ աս ի դոցանէ առաջե- լոցդ. ոչ լեր ի քրիստոս։ Ուրեքա- յոմեանն դեկտեմբերի, ՅՈՂՈՒՔՍՈՒՆԻՆ ի ՀԻՆԳՆ։

Գլխակարգեալք խնդիրք աս ի հաւատոց առաքեալ ի թագա- ւորէն, զի ի գումարել ժողովոյ հայոց՝ ընտրեցին զոր արժան է ընդունել առանց վարանութեան։

Ա Վզեւոյնք զաւօղան մի բնութիւն զքրիստոս. զեւտիքէս և զդեկտորոս և զանեղիոս և զխրիմեթէոս զիւսն և զաւետնայն հաճախոհ նոցունց։ Բ. Ո՛չ զի խոստովանիցիք զաէր մեր յիսուս քրիստոս՝ մի քո և մի որդի և մի դէմք, մի անձնա- տրութիւն՝ ունելով երկուս բնութիւնս անապական աճմամբ, մի աստուածութիւն՝ անարիւ անմարմին անշիտ. ոչ այլ զորդին ոչ ասել և այլ զորդի մարդոյ՝ բնութիւնս երկուս. զմին խոստո- վանել աճ և մարդ՝ և յերկուս բնութիւնս. զնոյն և մի քրիստոս՝ ունելով երկուս ներգործութիւնս բնականս աճմային և մարդկային, ոչ հակառակք միմեանց, այլ ընթանայ մարդկան կամքն զինի աճ կամացն։

Գ Ո՛չ կամիմք զի ասիցէք զերեք սրբասացու- թիւնն՝ բայց ի խաչելեացն վասն մեր և բայց յԱՆԷՆ։

Դ Տանեաքէք և զաւօղսն ընդ հոտովք, այս է՝ զա-

ւեսեացն սեաւն ’ի քսան և հինգ մարտի, և զծը-
նունդն ’ի դեկտեմբերի քսան և հինգ, զթլվատու-
թիւնն յոթերորդ զկնի ծննդեանն քրիստոսի,
այս է՝ յաւաջինն յունվարի, զմկրտութիւնն ’ի
վեցն յունվարի, զսեաւն ընդ առաջն փետրվարի
երկուսն և տարեպաար զամենայն տօնսն տէրու-
նական և զտրբուհոյ ասծածնին և զկարապետին և
զտրբոց առաքելոցն և զայլ սրբոցն։

Է Նւ զի առնիցէ զմիտն ձիթով ’ի պատոյ
ծառոց։

Զ Նւ զի առնիցէ զծածկին հաղորդութիւնն
խմորսն հացիւ՝ գինեաւ և ջրով։

Է Նւ զի կացցեն ամենայն քրիստոնեայքն՝ քա-
հանայք և ժողովրդականք ’ի նեղութս կեկեղեցւոջն
յորժամ կատարի ծածկին պատարագն, բայց յայն-
ցանէ՝ զորս արգելուն կանոնք յաղագս ապաշխա-
րութեան, նոյնպէս և յայլ կարգս եկեղեցւոյ։

Ը Նւ զի ընդունիցէ զջրտրտիլ և զհինգերտիլ և
զվեցերտիլ և զեօթներտիլ զաւետարանական ժողովն։

Թ Նւ զի ընդունիցէ զյաւաջարկութիւն կա-
թուղիկոսին միայն ’ի թագաւորէն հռոմոց։

Կաթուղիկոսն տեսան միքայէլի պատրիարգին կոստանդնուպօլսոյ տակս
այսր լծոյս առ սուրբ հայրապետն գրեալ։

Պատասխան և սուրբ սիրեցեալդ սրբոյանեալ
կաթուղիկոսին ամենայն հայոցդ տէն
գրեալ։ Սիքայէլ ողորմութեամբն աց ար-

պիտակաւոր կրաւանդիճուածոյի նոր հռոմէական եւ ուիերական պատմիարգ ։ Պատուական եւ տուրբ սիրեցեալ յաջորդ բարձր աթոռոյն սրբոյ եւ աքանչելի մեծահռչակ հօրն մերոյ սրբոյն Գրիգորի հայոց մեծաց լուսաւորչի ։

Կատարելութիւն բաղում առ՝ որք սիրեն զօրէնս իւր եւ ուխտ գոյ ի նոսա գայլատգրութիւն . այլ օ՞ փէնք՝ սէրն եւ հոգևոյ կապակցութիւնն և լինել մի սպարծելոցն յանուն նորա . մի եղելոցն դարձեալ՝ ուխ է այնպէս տրպէս առնոյն ինքն մաքուր հաւատոյն , և բանին Հզմարտութեան՝ որ ըստ առաքելոյն անբիծ ունի զուղղութիւնն . և տրչափ հեռի յիւր և ի լուսոյ գիտութեանն խոյս տուեալ՝ որ ունի զերկմտութիւն և զպատուկուսին , այնչափ ձերձեալ առ ուձ՝ որ զնոցին խաղաղութիւնն նախատատեաց . լծակից և այսմ խաղաղութեան լինել սրբութիւնն , զխաղաղութեան զհետ երթալ և զսրբութեան՝ առանց որոյ ոչ ոք պիտի տեսցէ զՏէր , ասէ Պօղոս առաքեալ . վասն որոյ և փառաւորեալ ի յուրմէ , և ուծայինն օգնութեամբն կատարեալ Հոխանոյ , և եւս մեծանուն տրինն մեծագործութիւնքն և ուծա-

պահել սա. զրկեթէ ամենայն թագաւորք երկրի հնազանդ լինին սմա, այլև ահաւոր է յաչս ամենեցուն՝ որ շուրջ են զնովաւ. քանզի է հաղորդակեր և ճշմարտիւ թագաւոր և հայր, և բարի կամի լինել ամենեցուն, որ և անձանձրոյթ կերակրէ զամենեսեան։

Զի՞ զի և զամենայն եկեղեցիս կամի սա, զի՝ի մի ժողովեսցէ և մի արասցէ զնոսա ըստ ուծատուր մխաւորութեանն. և աւադիկ եգիտ Ճարտարապետն զնիւթ գործոյն՝ յայտ առնելմէ զբո պատուակա՛ նութիւնդ, յորժամ խօսեցաւ և գրեաց՝ խակոյն եգիտ զբո ուծախրութիւնդ ոչ խիստ և կամ անընդունակ առ իրդ, այլ մտաւոր և աջողակ և ուխտանութեանն ծարաւի և նախընդունակ. և յաոջարկեալ բարի սերմանեացդ տացէ ուծ և զկատարումն արժանապէս, բարի ճոգաւորին առաքի՛ նութեանն և փութոյ և քո նախանձուդ գոլու՛ի։

Ո՛րախացաք արդ և մեք և որ ընդ մեզ ուխ ուծ եկեղեցիս՝ի խոկումն յայսպիսի մերոյ տուրբ ինքնակալիս և ընդ քո բարեմտութեան և արժանանախանձ փափագումդ, այլև ընդ արուեստասուրընդդիմաբանութիւնս և ընդարձակումն սրտիդ քո անխարդախ հաւատոյդ, և զարդարև և զանեղդ և զգեղեցիկ պարզմտութիւնդ երանելագաք, և գոհութիւն ամենատեառնն ուխ՝ի սրտէ մատուցաք. վասն զի և անտես արար զմեզս մեր բարերարութիւն նորա, և տեսցուք օր փրկութեան և ուրախ եղիցին զօրութիւնք ուծատեաք և երկնայ՛

ինք ՚ի հանդիսուն սեպհական ժողովրդեան և
ժառանգութ իւրում, և փառաւորեցի զլուխն
փառօք անդամոց իւրոց. և եղիցի խոհաց կապակ-
ցեալ և ժողովեալ զբաժանեալսն՝ նորին մարդա-
պետութեանն հանդարտութիւնն, և առաջնորդ լիցի
իսկ այսմ բարի գործոյս զինի ՚ից և տուրբ Թագա-
ւորն, ընդ նմին դարձեալ օժանդակ պատուակա-
նազգին և բարի կաթուղիկոսն ՚Աբրահամ՝ կալցի ըն-
Թացակից իւր և զպարս քահանայապետութեան իւր,
միանգամայն և զամենայն բազմութիւնն հայոց
տանեայց. եղէգն և խոտ մի՛ խառնեսցի ՚ի հաստա-
տուն շինուածս յայս յանխախտելի հիմանս տէն
և Թագաւորին մերոյ ՚ից և փրկչին քրիստոսի շի-
նուածոյս:

Ընդհատիկ դարձեալ չափաւորութիւնս մեր և
որ ըստ մեզ տուրբ և առաքելական եկեղեցիս ըզ-
փրկիչ իւր պարզել ունի ձերում արբուեդ, և
է պատրաստ ՚ի ձեր ընդունելութիւնդ. և միաւո-
րեալք ՚ի տէր՝ կերիցուք միանգամայն մօք սիրով
առանց երկի գայթագղութեան զծածկին հայցն՝
զկենարարն և զփրկականն, և կենդանականի ընթ-
րեաց նորա հաղորդեացուք առանց ամօթոյ. և փառս
հանդգամայն նորին անուանն վերատաքեացուք.
ողջ եր պատուական և տուրբ սիրեցեալ կաթո-
ղիկոս այր սրբասանեալ:

Ո՜յդհատիկ զնամանակս հանդգուցմար հայաստանեայց
եպիսկոպոսաւոք և վարդապետաւք՝ որ են ՚ի միջագե-
տս և յայմ կեանս ապրեալ, ընթերցեալ սրբոյ

կաթուղիկոսին՝ անպատշաճ վարկան առանց արուե-
լական եպիսկոպոսացն կատարելապէս գլուխ պա-
տահանի, յայտ առնելով՝ զի թէպէտ և աթոռս
տարագրեցաւ ըստ մեղաց մերոց՝ ի մէջ այլասեռից,
և աշխարհս մեր յանօրինաց՝ ի տարակուսի մնաց-
ակայն հինն հաստատութեան մեր նոքա են, և
գլխոյն անհնար է առանց անդամոյն գործոյ իւրաք
կատարումն առնել։

Ոչ ծանուցեալ մեր զիսափազ ՚ԷՀ արքային՝
աճեաց ՚ի մեզ կրկնապատիկ սէրն առաջին, և ժո-
ղովոյն բազմութիւն զնոյն միտս ընձեռեալ առանձին։

Օգտ լուեալ հրեշտակին առաքեցելոյ ՚ի Թա-
գաւորէն՝ իրաւունս վարկաւ զատցեալն, և պա-
հանջեալ կրկին նամակացն պատասխանի. քանզի ժո-
ղովոյն գումարումն ՚ի յամառնայինն պատշաճէր
եղանակ, առ որ ժամանակ ոչ կաւեցաւ նա համ-
բերել։ Յայնժամ խոհականն յամենայնի գլուխ ըստ
գիսոյ ժամանակին պատասխանի Թագաւորին և
պատրաստգին՝ զայս օրինակ։

պատասխանի Թագաւորական գրոյս տեառն Աբրահամ կաթուղի-
կոսի։

Պատասխանի Թագաւորական գրոյս տեառն Աբրահամ կաթուղի-
կոսի։

Արկածել յետ ասձեղէն մասանցն գրաւորսե՛ զոր ընկալաւ ինքն՝ ձեռն մովսէսի, ընկալաք և մեք զառ՝ի յայլ հատուտեալ թագաւորութեանդ գրաւորական հրամանն արժանաւոր պատուոյ, ուր քրիստոսասպասակեալ ծիրանածին բարձր և յաղթօղ միշտ օգուտս և ինքնակալ հռոմոց կայսերս տէր մանուէլ պարոնակօղ դերապատուութեամբ ընդհանուր թագաւորութեանց՝ որ՝ի նեղոքոյ երկնից. որոյ հատս եղև մեր նուաստութիւս զօրութե մատց և բանի պարտիզեցոյ ընդ թագաւորական զոյ և զոր բերանով պատմեցաւ՝ի բանաւորաց նոր թագաւորեցն՝ի մեզ։

Եւ այն որ յաղագս տեառն մերոյ անօրինական խորհրդոյ՝ զոր նշան հակառակութեան մարգարէ ացաւ լինել ծերունին սուրբ, ոմանց կանգնելոյն ոմանց գլորելոյ, որով և՝ի գրելոցն մեր վկայուանութիւն հաւատոյ մեր՝ի սկզբանէ առ՝ի միտս և՝ի սուրբ գիրս ընթերցեալ՝ զնոյն բացայայտե լով բանիւ առ՝ի բառնալոյ գայթագղութեան՝ի բանս յայտ գայլթագղելոցն՝ի մեզ։

Զանազան բանիւ և որ յաղագս ուղիղ և կարգաւորութեանց եկեղեցւոյ՝ որով զանազանիմք՝ի մեմեանց, և վասն ժողովոյ ոմանց ընդունելոյն. և ասեան իւրաքանչիւրոցն գրով՝ի թէօտխանէ և մատատիկէ, որոց առ՝ի մէնջ միայնոյ տալ պատասխանի ոչ հանդիպեցաք՝ի դէպ, այլ՝ի լինել հանդիպեալ հանդիսական ժողովոյն՝ զիւրաքանչիւրոցն զոր հնար լինի բառնալ։

զերկարել քնելի զինացեալ առանձ սովորութիւնն
ազգիս՝ ընկալցուք յայժմուս, և այն յարկաց առ-
առաջին սիրոյն հաղորդեալ և ոչ երբ ՚ի մի-
տրութենէ դառնալով ՚ի ձմեռուընէ։

Վանքն առանդուձիւն եկեղեցւոյ մեր զուարճ-
նիմք՝ ՚ի վկայութենէ ածաշունչ գրոց հաստա-
տեալ են, և միացեալն՝ կամ ներելն ՚ի ձէնջ
ոչ ոչ ինչ յաճախման բերելով պակասութիւն,
և կամ փոքր փոքր աճմամբ սիրոյն ուղեցի՛ և
այն ըստ ժամանակի. և զամենայնան զորս առ դա-
նութենն հաւատոյ և կարգաց եկեղեցւոյ՝ ՚ի
պատճառս միաբանութ հաստատեցի ՚ի մէջ ժո-
ղովոյն բանի, ձանուցեալ գրով և բանիւ սուրբ
Թագաւորութեանդ ՚ի ձեռն ոմանց յեպիսկոպոսաց
ժողովոյն և վարդապետաց առ ՚ի մէնջ առաքե-
լոց։

Զկաս զոր մեր պէտ եցեն գայթագղութեան
պատճառք իւիք իւիք ՚ի ձերդ կողմանէ՝ բառնալ
եթէ հաճոյ թուեցի, յորժամ գիցուք առաջի ՚ի
վկայութիւն այս գրոց առ ՚ի յողջացուցանելոյ զմի-
տս մեր հիւանդացեալ յայնոսիկ. նմանելով ձեր մե-
ծին պօղոսի, զի զոր յաճախոցն օրինաց ունէր հրա-
մանաւ կերպակուր՝ ՚ի բաց լուծանէր առելով. ոչ
կերայց միս յաւիտեան, զի մի զեղբայրն իմ գայ-
թագղեցուցից. Թող թէ զարգելեալն յօրինաց և
՚ի կանոնաց, Ա՛ղջ լեր օծեալդ այ՝ յաղթօղ և-
ղեալ հակառակամարտուիցն՝ զօրութեամբ Քրիստո
օծելոյն Յի։

Թուղթ տեսան ներսիսի կաթուղիկոսին առ տէր Վիլհելմ պատրիարքն Հռոմոց։

Վասըբ և ընդհանրական կաթուղիկէ եկեղեցւոյ Թագաւորական քաղաքին կոստանդինուպօլսի պատրիարգի տէր Վիլհելմ ծառայ լինել Քրիստոսի և նուաստ ծառայից քրիստոսի և ողորմութ և կամօք նորին կաթուղիկոսէ Հայոց ներսիսէ յաթոռակալէ սըրբոյ էջմիածնի գրիգորի լուսաւորչին մերոյ։

Ա՛ն մեզ խնամատարեան առեանց ընկալաւք զյօղ կանխին աղայական մտաց մեր յարբունի փոքր բանիւ և մեծագոյն իմաստութ պարունակեալ ընդ գրով զոր արբեալ զմայլեցաք ուրախութ, ոչ և գինեաւ հոգւոյն Ի վերնատունն. և յիշեալ դուզնաքեայ այսու ձաշակմամբ զերկրեային մայրենի գրկացդ զերուսալիմ մերոյ, և զխաչակութեան կերակուրս ի մատից հոգւոց եղոյ և մեզ՝ զոր բղխեր աւեաց երկիւղ վերին աշխարհին տիոջ, խանդաղատեցար որ Ի մեզ տիրականիս մանն յիշողական զօրութիւն, զնոյն աւ Ի յագուստ դարձեալ փոխքեալ տանալ ճաշակ զուարթութեան և քաղցրութե. ոչ երբեմն յայտնիկ իրս լինելով դաւիթ՝ ասէր աւ ած, յիշեցի ես զաւուրսն զառաջինս. յայտ է՝ զի զածաւոնակ դրախտին զվայելս և զանախրական ոգւոց փափկութիւնն։

Եւ մեր ըստ նմին յիշեալ զաւետն յոյ խաղաղութ եկեղեցւոյ յաւուրս հարցն մերոց ածց, ընձանամք զնոյն վերսին տեսանել և կրել՝ միով

ու հոգի հեղեալ էր յամենեսին ի վերուստ, և ոչ յայլ և յայլս բաժանեալ յօտարուսին հոգւոց մի՝ լութեանց. ոմն ասելով պօղոսի և ոմն ապօղոսի կամ կեփայի կամ այլ ուրուք ի պաշտօնէից, այլ քո՛ւ ամենեքեան։

Օ այսոիկ ողջախոհութե՛ բոց՝ որ ի մեզ փոքրո՛ն լութեաք վառուին, բորբոքեաց ածային բանից ձեր հոգևորական հոգին, որպէս դարբնական բոցովք ըզկայծակունս արծարծելով ի գործ պատրաստեն եկեղեցական իրի լինել պիտանացու. որո՛մ և մեր կամք և յօժարութիւն ոչ խիստ և անգործ և ոչ առ ի յոյժ տաժանուին հնարագիտաց արհեստին, այլ դիւրաւո՛ր և հաւանական ձկմարտութե՛ն բանի ի ճշմարտասիրաց, ըստ կուսին երկրորդի ունկնդրութեան բարւոյն՝ յորմէ կեանք, և ոչ ըստ կուսին առաջնոյ հաւանութեան չարին՝ որով մահ։

Բանզի սիրելի՛ էր մեր այս խաղաղութիւն ի մանկութենէ, որոյ և հասանել ըղձանայաք. մանաւանդ յորժամ տեսանէաք ի պատահել միմեանց ձեր և մեր խմաստոց՝ ոչ արուեստոյ ուղղախոհաց վարդապետացն խօսելով երկաքանչիւր կողմանցն զբանան, որոց պիտանացու էր միայն զօրէ կատարմանն սէրն մերոյ խաղաղութեան, այլ ոչ ճարտարութիւն բանից ունայնացուցիչ խայտին քո՛ւ ըստ առաքելոյ։

Այլ զայս մեծագոյն էր և ածային գործ ամբաւել պահէր յառաջատեսութիւնն աստուծոյ ձե՛ռամ արժանաւոր սիրութեանդ, զոր և ծանոյց

իակ գրաւորական ձեր բան բազմապատիկս ունե-
լով գովեստ խոստովանեան յածախմունդն բանից.
որոց և բացեալ առ լսողսն Թովհիա Ճարտա-
րի զականջս սրտից՝ ընկալաք յոգիս, ինոյն իակ
գործարանի թաքուցեալ զբանս ձեր՝ յոր և գա-
ւիթ զաճախինն. քանզի գիտեմք եմ իմաստնոց, զի
ճշմարիտ խոստովանեան ոչինչ է զուգահաւա-
սար յէից բարեաց:

Ո՞ անորոյ և աստանդեան եկեղեցւոյ պատուիրան
զվերինն. քարոզէ միշտ հայցել յաստուծոյ տալ
զխոստովանեան երկնային. զոյն յայտ առնէ և
առաքեալքն որ յատենս աւօթից բան, գալ ար-
քայութեանն այ ի մեզ՝ որ է տիրապէս խոստով-
անեան, և լինել հաճութեան կամաց նորա յերկիր
ուրեք՝ որպէս և յերկինսն, յորս է բնաւորել
ընդ բիւրուց բարեացն ունակութեանց և սիրոյ և
խոստովանել պատուական՝ որ է յաւէտ և անխոտորելի:

Նախ առ երրորդութիւնն տուբ հրաշափառա-
պէս երից անձանցն մի գոլով կամք միաբնեռա-
բար, որպէս միով իշխանութեամբ և միով առ-
րութեամբ թագաւորեալ յաւիտեան. և յանե-
ղական երրորդութեանն լուսոյ յեղականացս ինչ-
ն է վայր աղբիւրաբար հեղեալ՝ ի նմանէ խոստով-
անեանն նշոյլ. առաջին առ անմարմնականաց լինելո-
ցն զդասուց յերից. քահանայապետութեանցն երկ-
նայնոց զանազանութիւնս, և ապա ըստ մերուացն
ախարօնի իւրոյն ինքնին օծութեան՝ յորմէ և՝ ի
գրապանակս և՝ ի զգեստն, որք նիւթականաց ինն-
ցն զդասուց յերից. քահանայապետութեանցն երկ-
նայնոց զանազանութիւնս, և ապա ըստ մերուացն
ախարօնի իւրոյն ինքնին օծութեան՝ յորմէ և՝ ի
գրապանակս և՝ ի զգեստն, որք նիւթ

կելեցեաւ անուիթականին Հոգւոյ սուրգասէս
առաքելի աստուծոյ ընկալան զքահանայապետութէ,
ոյսէս նախ աւետարանիչքն խաղաղութեան աւին
յայնմանէ՝ որ զոգւոց խաղաղութիւնն արկ յերկիր
և զսուրն հատանօղ զաւ ՚ի չարն մոլաբանելոց։

Ա՛յս ինքն իսկ օծեալն եղև խաղաղութիւն մեր
ըստ առաքելոյ և անուանեցաւ՝ զմիջնորմն ցանկոյն
քակելով և ՚ի մոռթիւն զերկուս բաժանեալս
խաղնելով, զերկնաւորսն և զերկրաւորս և զորս
՚ի հրէից և ՚ի հեթանոսաց եկեղեցի. նման նմին և
փոքր ինչ ետաղ՝ հաւատոյ յայտնիկ խաղաղութէ
կապակցութիւն սեանեմբք զանուանակրն նոյին և
զաթոռակալն զքրիստոսակեալ սուրբ թագաւորիդ
զյօժարութիւն կամաց և զիոյթ, լինելով գլուխ
անկեան ըստ գլխոյն եկեղեցւոյ երկուց զաւա-
ցեալ որմոց միացուցիչ։

Ջանգոյն մեծի արքայիդ և հաւատոյ նախայօ-
ժար բարեսէր սրտի նոյին՝ և զՀօրդ հաւատակից
ծանեալ զկամակցութիւն յայս պատճառ հոգևոր
խաղաղութեան, յորմէ առաւել և պահանջի. զի
նմա մարմնոյ և նիւթականաց հաւատացաւ մոռ-
ացութիւն յոյժ. իսկ ձեզ հոգւոց և հոգևորականաց՝
ոչ մնայն անտեսութիւն, այլև դաստիարակու-
թիւն և բժշկութիւն, և ոչքան յայտնիկ ըստ բազմադէ-
մի գործոցն և անուանցն զոր զանազանութիւնք՝
որ ՚ի քարոզիչն խաղաղութեան աշխարհի, կընկալել
խաղաղութիւնն նախ ձեզ աւանդեցին, և ձեօք
աւետեան եկեղեցեաց քրիստոսի. որպէս ՚ի մերոյ լու-

ոյ բազում վատեալ լապտերք։

Եւ այս միոյն արքայութեանն ոյ աւետեցուն ոխերն, զի հանդերձակ լինիք առել յաղագս լուսաւորելոյն ի ձէնջ՝ ահա ես և մանկունք իմ զոր ետուր ինձ։

Ա ամենայն ոչ զարմանք վն առ մեղ սերմանելոյ զբանն խաղաղութեան. նախ՝ յաղագս հարկաւորապէս յանձն եղեալ ձեզ յոյ առաքութեանդ, ո՞ւր աղագաւ պօղոս անվարձ առեր լինել. երկրորդ՝ վասն օրինաց հայրօրէնն սիրոյդ լսատ երկնաւորի հօրն գթութեանց, զոր և մեր ի բարի սերմանողէդ առեան ԱԼիսայեէ ածամերձ պատրիարքէ թագաւորական քաղաքիդ ընկալեալ զբան խաղաղութեան և վարդապետ լինել ձանապարհ կամ ապատաժ և վարձ ի կարաւանողաց զսերմն բարւոյն, այլ երկիր բարի և պարարտ օգնութեամբ այնմ՝ որ տայ սերմն սերմանողաց և զհաց բանին կերակուր հոգւոց, և տալ պտուղ ոյ զի յերկին գովեսցէ։

Եւ այս լինի արժանաւոր ձեր և որոց ընդ ձեզ սրբոց առ աստուած պաղատանօք. որպէս զի ի հանդերձեալ լինել ժողովոյն մերոյ՝ որ ի մեծն հայոց և ընդհանուր կողմանց եպիսկոպոսաց և վարդապետաց, ինքնին տէր ըստ խոստացելումն ե՞ զնցի ի մէջ՝ զբանն խաղաղութեան առնուլ ի մէ՞ տըս և ի լեզուս ամենեցուն։

Օ՞ի ոչ մարդկային ախտիւ անօգուտս բանակու՞ութեամբ և ամուտ յաղթահարութեամբ՝ յորմէ ոչ ինչ օգուտեցաւ եկեղեցի այսքան յերկար ժամ՞

նախաւ, այլ հոգւոյն այ խորհրդակցութեամբ խո-
սեցին ամենեքեան վասն շինութեան ոգւոց։
Եւ որպէս առ մեզ՝ սոյնպէս եղիցի առ ձեր-
հանդիսական ժողով, զի սուրբ սկսեալ խորհրդոյ՝
նովաւ լիցի կատարումն, որով և աստուած փա-
ռաւորեսցի յամենայն լեզուս ազգաց յեկեղեցիս
արդարոց՝ ի մի միաբանութիւն հաւատոց։
Ա՛ղջ լեր գլուխ յետ գլխոյն եկեղեցւոյ։
Եւ յետ արձակելոյ զթագաւորական նամակն
ըստ վերոգրելոցդ խոստման՝ ինքն ժողովոյ հրամանն
հանէր յամենայն հայաստանեայս, սկսեալ յաթոռոյն
աղուանից մինչև ի կողմանս սուրացոց և մինչև
ցարևմտեան կողմանս, զի ամենեքին ի միասին ե-
կեալ եպիսկոպոսք և վարդապետք, հարք վանից
ճգնաւոր կրօնաւորօք առ ի քննել զինդիրն խա-
ղաղութեան, և ամենեցուն միաբան պատասխանել։
Իսկ անքննին գաւառականն այ և անհասանելի խոր-
քըն ի նոյն ամի վերափոխէր զերանելի հայրապե-
տըն սուրբ փոխադասեալ յանվախճանն խաղաղու-
թիւն՝ յամենեան օգոստոսի որ օր երեքտասան էր՝
յաւուր հինգշաբաթուջ, և ի թուականին հայոց
ի վեց հարիւր քսան և երկու. և մնայր այս գործ
անկատար մինչև ցայս վայր։
Վասնզի ի ճգնաւորական կրօնից տկարացեալ
երանելւոյն ըստ մարմնոյ՝ յամենայն ժամ ճնշէր
ցաւօք պարկեշտ անձն, և հասեալ աւուրնայինն եղա-
նակ ի վերայ՝ ջերմային օդովքն տապացուցանէր
զսուրբն, և վաղվաղակի վախճան հասանէր՝ առ-

ՁԵԾ հասեալ եկեղեցւոյ մեր և բովանդակ զարմիս, և ոչ միայն մեզ, այլ և հասեալ համբաւն ՚ի թա- գաւորական քաղաքն՝ վիւռանայր բարեպաշտ ազգին և հառաչանօք ասէր, մեծ զգայարան և արիթուն բարձաւ այսօր եկեղեցւոյ աստուծոյ, զրկեցան հայաստանեայք երկերդէ լուսաւորչէն իւրեանց. ոչ երանելի հայրապետ՝ զիմարդ զնոս փախագան- կատար թողեալ ժամանեցեր առ քրիստոս, սակայն մեք զարժանի վիշատակի անուն քո ընդ առաջին սրբոցն դասակարգեմք ծանախմբեալով ուրախու- ՚ի քրիստոս. և պատուէր հրամանի եւս ՚ի թագա- ւորական քաղաքին եկեղեցիսն՝ վիշատակել զնա ընդ առաջին սուրբսն ծանախմբութեամբ։

Վերաց և թուղթ ողիթարութեան նոյն ինքն բա- րեպաշտ թագաւորն ՚ի հարազատ որդի նորին ՏԷՅ աթոռոյն ՚ի տէր գրիգոր, և առաքեաց արագասէս զնոյն իմաստուն այրն թէոդիանէ՝ գալ և տալ ող- ջոյն նորապատակ հայրապետին, որպէս զի սկսեալն ա- ստ ՚ի նահանգն և յերանելի հօրէն քո՝ ՚ի ձեռն քո կատարեցի։

Լսեալ նորա եկեալ յարևելս՝ ՚ի խոովութենէ ձա- նապարհացն արգելուս և ոչ կարաց հասանել ՚ի հայրապետական աթոռն առ նորապատակ հայրապե- տըն, այլ միայն զնամակն թագաւորական առաքեաց ՚ի ձեռն հեծելոց ոմանց ձարտարաց և համոզ ձա- նապարհին. զոր տեսեալ և ընթերցեալ սրբոյ հայ- րապետին գրիգորի՝ ուրախ եղև յոյժ, և առաքեաց պատուիրանի ընդ իմաստուն քահանայ ոմն հռոմ

ազգաս կոստանդին անուն՝ որ ի նմին քաղաքէ հռոմկլայէ էր և առաջի իւրեանց անեալ, որպէս զի ձեռնադրեացի արք եպիսկոպոս շրջաբնակ գաւառացն ի մայրաքաղաքն յերասիոլիս. և ընթացեալ նա խաղաղականն գրով առ թագաւորն, որ ի այսպէս։

Թուղթ գրիգորի կաթուղիկոսի հայոց՝ որ գնի առաւն ներսիսի յաջորդից զաթոռն տարեպաշտ թագաւորն հռոմոյ մանուէլ։

Պատասխ առաւածասէր արքայիդ հռոմոց և մանուէլի՝ որ նախ գլուխ ընդ հանուր տէրերաց ծայրագոյն պատուով և իշխանութեամբ. գրիգոր նուաստ կաթուղիկոս հայոց և որ ընդ ինև լուսաւ ժողովոյ հայաստանեայցս եկեղեցւոյ՝ աղօթիւք ողջոյն առաքեմք։

Ի մեզ բարի՝ զոր արկ քո ածախրութիւնդ ի ձեռն իմաստուն ճարտարապետին հասարակաց մերոյ հօրն և հայրապետի, ցարդ և ս անկատար է. քանզի որպէս ծանուցաւ նախ քում բարեպաշտութեանդ յառաքեալ մեր գրոյն՝ յառ քրիստոս կեանն վերախոհեցաւ ի մէջ ոգւոցն կատարելոց՝ հանգչելով ի մշակութիւս քրտանց. և իմ նուաստ հոգին յաջորդ՝ նորին է և քանիցն աշակերտ և փոխագօղ առ ի զչինուածոն աւարտել։

Ականջ նախ լինի պատճառ յապաղման իմ առաջանութիւն, և ապա ի վայր ժամանակաց հնացեալ մախանաց չարութիւն. և երկնչել և մեծ պատճառ՝ բացակայ և հեռի լինել ի նախահանօղ

զԹոյ քո առ ի սոյն գործ ձեռնարկելոյ ։

Այլ ծանիցէ քո ասծախրատԹիւնդ, զի զանազան խնդիրքն որ ի ձէնջ՝ զամանս ի յեռս նահանջէ ի խաղաղասԹիս առ որս հնազեայ է սուրասԹիւնն ։

Պահայն են բազմաքն ընդ որս ոչ կարեմք խօսել եբր ընդ հոգևորս, այլ որպէս ընդ մարմնաւորս. որոց եբրև սղայոց կաԹն ջամբեմք և ոչ հասուցանեն կերակուր, զի ոչ կարեն. յաղագս այնպէսեացն ԹեԹևացուցանել խնդրեմք ի նախակարգեալ գեաղ գլխոցն՝ մինչև ուղղէ ասծայինն խաղաղասէր, և այնուհետև ինքն սկսցի ճնանի և բուսուցանէ զորս իբր սձմեանն է օժանդակ ։

Կարճեալ և բազմանք մեծ ունիմք առ ընԹեր լինել ասծասէր սղբոյն հայրապետին մերոյ զինեցիս՝ եԹէ նուաստիս՝ եԹէ սուրիմեր աստիճանօք կամիցէ զերին խնամոցն օժանդակութ ։ որպէս և սեսանեմք, զի արդիք հինն ի պետս վրկուԹեան եկեղեցեացն եղեալ ի հանդէս ընդդէմ սուրիմեացն, և սղոԹիւնք տեսանել զյաղԹուԹեան կատարումն ։

Այլ զհատուստ բան սչ ինչ կարծեմ ի երկրորդ անգամ լսել ի մէնջ ասծասէր Թագաւորդ, զի զնոյն ինքն զերանելի հայրապետին մերոյ զնեղիցեմ՝ կենդանի բանիւքն իւրովք ուսիմք առաջնորդ առ բարեսուս խոստովանուԹեն ի մէջ մեր, որ զձեր ԹագաւորուԹիդ նուաճեաց ի հատանուԹիւն ասծոյ տայ զիւրուԹեան՝ յոր առ մեզ ուղղահաւատուԹեաս, Եւ այսմ վկայ հաստատիմ առաքեաց առաջի զեր նուաստուԹիւն մեր զպատուական քահանայդ

կատանդին՝ որ ամենայնին հասու է որ առ ի նոքա աթոռս խորհրդոց, առ որս սրբոց հարցն անեալ և զնոս ինքն զատախարակեալ՝ որ կարողապէս յայտնեցեալ առաջի հանդիսական աթոռոյդ լեզուաւ ըզճշմարտութիւն յառաջագոյն ի միջի գրեցեալոցն. և աղաչեմք, զի առցէ զայս զձեռնադրութիւն սուրբ եպիսկոպոսութեան մերոյ քեռապօղաւին Յերապօղի և կողմանցս եփրատայ ի պատրիարգէն անտիոքայ. քանզի և արժանի էակ է սրբութեամբ և իմաստութեամբ և հասակաւ կատարեալ գոլով։

Ա՛ղջէր յոյնական տերտէր՝ պարագայ ամօք կարծող օգուտս և ինքնակալ բարձր աճապարեր Թագաւոր։

Ընեալ զայս գիր քահանայն կոստանդին և ընդ նմա իշխանք ի տիրական աթոռոյն, և եհաս առ Թագաւորն յորժամ եւ Նստեալ ի պատերազմի ընդդէմ այլազգի տուքանին իկոնիոյ, զոր ընթեր ցեալ բարեպաշտ Թագաւորն ուրախ եղև, և առաքեաց ընդ նոսին՝ ի քաղաքն Թագաւորական՝ մինչև ի դարձն իւր ի պատերազմէն խոնարհական ազգին, և ընդ մնանելն նորա՝ ծանոյց պատրիարգացն զոր ի հայս ճշմարտութիւն հաստատել և վարուց։

Ուր քանզի էր ազգաս հոտում և քահանայ ի նո ցանէ, տեղեակ և հայոց օրինաց. հաստատուցանէ զբարեկէրան և յամօթ առնէր զհակառակորդսն չարա խոսան։

Ուր եղև յամել Թագաւորին ի պատերազմի զամ մի, և նորա ճնել ի քաղաքին. իսկ ըստ մեզաց մեր

Ծանրացաւ ձեռն անօրինացն ի վերայ, և յաղթեցաւ քաջ բարեպաշտ Թագաւորն Յայլազգի տալթանէն խլիճասլանայ մերձ կիկոնիոն ի տեղւոջն՝ որ կոչի Ակլեսէնի, յամենեանն սեպտեմբերի, և ի Թուաբերութենէն Հայոց ի վեց Հարիւր քսան և հինգ։

Իսկ Թագաւորն բարեպաշտ իւրով անճամբէն քաջ ջանասիրեալ՝ բազում յաղթութիւն և արուէստ ցուցեալ յայլազգին, զբազումս ի նոցանէ զինա- Թաւալ յերկիր կացուցեալ, մինչ զի երկերիւր երկակ ձարկ ձեռաց և ոտից բազմաց Հանդերձ պատերազմին. քարիւք ի նա զինեալ, ի սեպտեմբերէն ալ և ոչ մաղ մի ի Հերաց գլխոյ նը պակասեալ, այլ յաղթեալ զե Թագաւորին սաւել քան զեօթանասունս այր Հանդերձ այլովք իշխանօք և Հեծելազօրօք ի սեղէն խոզխոզեալ այլազգեացն, զերծեցին և զսուրբ խաչն փրկական Հանդերձ պատկերաւն սքնօրհնեալ սրբոյ բուՀտին և մօրաւեանն։

Իսկ բարեպաշտ արքային ժողովեալ զինուցեալ զօրսն՝ բանակեցաւ ի նոյն սեղ պատերազմին պատնէշ շուրջ արկեալ, խնդրեաց զիսաղաղութիւն յայլազգէ տալթանէն։ իսկ նորա կատարեալ զնայ- ցուած կամաց բարեպաշտ Թագաւորին՝ շնորհէ նմա և զինչսն փրկական Հանդերձ պատկերաւ սրբոյ Հոյն. և սո վանքն գարձ պարթեալ ձուցեալ զօրքն ի Թաշուորականն քաղաք։

Ակայն և ոչ զանց արարից զնորահրաշ զաքան- չելեացն սասունց՝ զոր գործեցան, Թէև յերկա- րեացոյց զբան։

«Բանդէ՛ ի նոյն ամս ջուրք ամօք յառաջ քեռ-
ւոյ պատերին յառուր նոր կիւրակէին՝ յառաւօ-
տուն պահու ընդ ծագել արեւուն եղև խաւար ի
վերայ երկրի՝ զոր ոչ ոք ի մարդկանէ էր տեսել
այնպիսի, ոչ ոք զհաւատարմին արեգական, այլ ոչ
զհատարակ գիշերի՝ յորժամ լցէ առանց լուսնի և
աստեղաց, ի յաշխարհին պատերազմացոց մինչև
ի բնաջանդիսն և յայլ բազում գաւառս։

Եւ ան՛ գինեաւ եղև յիմաստասիրաց բազմաց և գուռ դիր աստեղաց և ընթացք արեգականն և լու-
նի յիւրեանց կայանս առանց իրիք տպէտաքեան, և
ինաց այնու աշխարհս ժամ ոմն և ապա եղև լոյս
յերկրի։ Եւ եթէ զկատարս քրիստոնէիցն գու-
շակեաց՝ ոչ գիտեմ, և եթէ զսովքն տաճկաց՝
որ ի նոյն ամի եղև, և ոչ զայն ևս։

Եւ մեզ դառնալի է ի կարգ առաջի եղեալ
բանից. քանզի յորժամ ժամանեաց բարեպաշտ
Թագաւորն ի Թագաւորական քաղաք, եւ ձեռ-
նադրել սրբազան պատրիարգին զքահանայն կա-
տանդին՝ արք եպիսկոպոս լսեր ընդդէմ կաթուղիկո-
սին, և կոչեալ առաջի՝ գրեաց պատասխանի ինքն
և մեծ եկեղեցին Հանդերձ պատրիարգօքն և գու-
մարեալ ժողովն զայսոսիկ։

թուղթ բարեպաշտ Թագաւորին Հռոմոց եմ՛անուէլ՝ զոր գրեաց
պատասխանի գրիգորի կաթուղիկոսի Հայոց։

Վանուէլ քրիստոսի ով հաւատարիմ Թագաւոր
Հռոմոց, ողջոյն ի տէրունի ձեզ ասպատակեալ արքայ կարօղ և
բարձր սի՛շտ օգուտս ինքնակալ Հռոմոց կոմնինոս.

գլուխ սիսուանական կաթուղիկոս Հայոց, փրկու-
թեամբ և շնորհօք նորին բարեխաւսեն՝ ողջ լեր.
Ո՞ստաքեալ գիտա՞ էր թագաւորութիւնս իմ
ընթերցա՞ւ, ուրախ եղեալ սրտիւ և քինեա՛ և ծա-
նեաք՝ ի գրոյս զբարի կամս ձեր՝ որ վասն եկեղե-
ցեաց Աստուածիեանն բաղձալոյ, և անտես առնել
զնեղութիւնս և լուծանել զպայթագրութիւնն՝ զոր
դևն մարդասեաց երևեցոյց կանխաւ և գայթագ-
ղեցոյց զբազս՝ ի մոլորիանէ . և զիարս քրիստոսի
արգելոյր՝ այլ ուրեք աւրհնեալ և մաքուր և անխաւսն յո-
րմանց զգեղեցիկ ցուրեանն բարեպաշտուե բուսա-
նել թուլացուցանէր, այսինքն՝ զի գոքք լուայք ե-
թէ զշաղակրատումն նեստորի զժանգ և զբարկար
ծեացն Թոյնս լինել առ մեզ զմուտս ածէիք կար-
ծեօք, որպէս զի մի՛ ոք միտցէ առանց բամբասա-
նաց, այլ առաւել զգնեալս քան արեամբն ընդ ինքն
կամեցաւ արկանել՝ ի կորուստ յերկնից անկեալ
սրտաբեակն, որ զաստուածակից ե՛ր՝ որ ընդդէմ
զինեաց փառաց սրտիչին, նոյն ինքն չարարեաւն և
խորամանկն՝ ի հայք սուկ զիշխանութեամբ բամբա-
սանս հուսոյ՝ թէ ոչ ուշանեն նորքա երկուս քս, վա-
սին մեր մերոյ անձնասրութեանն երկու բնութիւն
խառնականելոյ, և զանշփոթ միանձնասրութի՝ կար-
ծեցին բաժանել. իսկ զհայք՝ ի հուսոյ փութան
զբարեպաշտութ բամբասել՝ թէ ոչ բնութիւն խառն-
վանին, և միաձարչարիք զոսանին, և ոչ սան իւրա-
քանչիւր բնութեանցն զսաստկագ յատկութիւնվայել-
սին մեր ոչոյ անձնասրութեանն երկու բնութիւն
խառնականելոյ, և զանշփոթ միանձնասրութի՝ կար-
ծեցին բաժանել. իսկ զհայք՝ ի հուսոյ փութան
զբարեպաշտութ բամբասել՝ թէ ոչ բնութիւն խառն-
վանին, և միաձարչարիք զոսանին, և ոչ սան իւրա-
քանչիւր բնութեանցն զսաստկագ յատկութիւնվայել-
ման. և սան գարձեալ՝ ամբարիշտն զանձնասր-

բուԹեանց մուեց Ձեր խոստովանուԹիւնն բնուԹեանցն մեզ կարծեցոյց շփոԹումն առնել, և խոչհին այսպէս սխալ և Թիւր ի Ձեզ գայԹագղուի. և սակս այսորիկ ի մէնջ հերխուիկոսք կարծեցայք և անուանեցայք զուք՝ որ հաստատուԹէ խոչհուք յուղղափառուԹիւնն, ըստ որում և յառաքելոցս լուաք և գոհացուք զայ. քանզի զամենեսեան իմաստուն արար կամքն աստուծոյ այսոցիկ բարի խոչհրդոց:

Ընկալաւ և մանաւանդ ԹագաւորուԹիւնս իմ զքո պատուականուԹեդ նախադրուԹիւն՝ որ յաղագս այց պատճառանաց, յորում ծանեայ զաղքինուԹիւն և զգիւտդ ընդ բնականդ քո բարի կամքդ մխաւորեալ. զի զբարուդ զայս խոչհուրդ հանձարով և հաստատուԹէ անօրինդ քոյդ հաւանուԹիւն, և զառաքինուԹեացն բերելով զհարցն առջի մեր զառացոյցն՝ զեղեցիկ երևուդով և զանունդ և զանապատն ժառանգեացես զհաստատուԹիւն:

ՎոխուԹիւն լեալ քումդ սրբուԹէ, զի ոչինչ ԹագաւորուԹեանս իմոյ կամք քան զքեզ ունի նուազ ի յայս զհոչհուրդս, այլ նախանձիմ զնաՀանգն տեառն, և այսր աղագաւ զայս գործոց ձեռնարկուԹիւն՝ երկրորդ համարեցաւ ջանի և աշխատուԹէ ուղղափառ հաստատուն ձայնակցուէ, և վեհագոյն դնէ ամենայնի զմիաբանեալս զայս հաստատուն առ քո բարեպաշտուԹեանդ:

Վասն զի բերողացն պատարագ ի տաճարն՝ մերոց եղբայրն զայԹագղուէ նախ քան զմատուցանել ընդ

հաշտութիւն . ապա ոչխարի եւս առաւել զբազում եղբարցս բաժանուելն եւ պատուհասն պարսիկք զանազան վնասուց վերածել ։

Եղբարք առեմ զբռնակալ հայոց զլուսին՝ առ յայտնել ընդ մեզ անկուռս և անքննուխս, ահա զինչ բարւոյ, կամ զինչ գեղեցիկ վայելուչ. առ դաւիթ, զի բնակին եղբարք իմ ՚ի միասին . ոչքան առաւել ապա հաճոյական լինել ապա ՚ի բարեպաշտութիւնն, նաեւ ոչ հօս լինել բառաւատրուեան ձայնին, և ՚ի ոչ գաւիլ ժողովել ընդ նոսա խոստանալն քոյ, և ընդ միոյ հոգւոյն հրամանաւ լինել, և զձայն նորա անմոլար լսել, այսինքն՝ զբարի ծոց բարեաց զհրամանս, որոմ պարտական եմք ծառայասէս իբրև տեառն նոա հաւանել . ոչ միայն ՚ի հաւատս, այլև ընդ ամենայն քաղաքավարութեան լինել ՚ծձահաճոյ . յեւս և զայս կատարելոյ անպիտան եմք ծառայք . թէ և զնոսն ուղեմք՝ և առաւել անպիտան և անարժան զմեզ խոստովանեցուցանել :

Եւ թէ ոչ՝ որ կուզէն զմեզ հովուապէս՝ ազատութեամբ գնացուք զկնի նորա և զգուշութեբ, այլ կարծեմք զհետս լինել հեռի լինելովն ՚ի միականէն սխալեմք փառաց և խոստովանութենէ ։

Նոկ վասն իջանելոյն մերոյ ծնունդն առ այնոսիկ՝ որ մոլար խորհին վասն այսպիսի միաւորութեան և զանազանութեան ՚ի մի. քրիստոս ըստ բնութեանցն, եթէ ՚ի սքանչելի խառնուածն և ՚ի յարակցութեբ բնութեանցն և յանբաժանելի

ծուխին հետքին անփոխարարելի ։

Ալ իմ և բարեպաշտութեամբ խոհողքն, զոր բարձրագոյն՝ տան ուծութեանն, և զոր խոնարհագոյն՝ գոյնա՝ մարմնոյն, զի կրկին է բնական ներծծութիւնքն անշուշտաբար, կրկին և անփոխարելի բնական կանք ուծութեան և մարդկութեան. յայտ է՝ զի մարդկութեան կամքն զինի գնայ ուծային բնականն կամաց, տակայն մոյ քրիստոսի մուծութեան գոյութեանցն՝ սեռանի և կամքն. քանզի ՚ի բաժանէ մահուն հրաժարեր և սակր առ հայր՝ ոչ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս դու, որոյ կամքն և որդւոյ մի են ։

Ուրեմն ՚ի մահուանէ հրաժարել քոյ՝ մարդկային է, և քաղցուլն և երկնչելն և արտասուելն և քրտնելն և վաստակելն և այլն որ ՚ի կարգին է, որ եղև մարդկութեանն անփոխարելի ։ Եթէ որդւոյ չարչարելն հօր կամ է, նոյն է և որդւոյ ըստ ուծութեանն, որպէս նախ ասացաք ։

Եւ այսպիսի է թէ ուծութիւնն քոյ՝ վասն մերոյ փրկութեան խնդրեր զմահ, և յայնժամ հեռանէր մարդկային կամացն երկնչելն ըստ բնական բնութեն սկատրութեան, որոյ զինի գայ աներեւոյթ անփոխարելի լինելն և անշուշտ անօրէնութեանն քրիստոսի կարգաւորութիւն և խորհուրդ ։

Ո՞ այսպիսի հաւատ ասոյգ և բարեպաշտ առ աստեան սկարտմամբ և խաւարեալս ասել վարդապետել և լուսաւորել պարտիք, զի այսպէս սեալ խորհեցին նոքա՝ որք կամին գայթագղե-

ցուցանել զեղբայրս. իսկ ոյք այսմ ուղղափառ
յայտնեցեալ հաւատոյս՝ ի ներքս բերեն վայրապար
քննութեամբ ընդդիմադրութիւն՝ խաւարի արժա-
նի են և լուսոյ, և զանել զայնպիսին՝ կրճիել
և՝ ի բաց վարել որպէս զկարիճս, զի ոմն ինչ՝ ի
ներքս ածցեն՝ ի քրիստոնէութիւնս գայթագղու-
թիւն. և զայնոսիկ՝ ոյք ոչ համաձայնին, այլ հա-
կառակին քումդ պատուականութեան՝ որ լաւ
այսմ յոտոյ վարդապետութեանն կամ երդեցո-
ղութեան կամ պաշտամանց զոր ինչ՝ ի ներքս ա-
ծէ քո սրբութիւնդ նորոգ՝ ի փառս Իւ, որոշել՝ ի
միութենէդ եկեղեցւոյ. և եթէ այնպիսի այրն՝ որ
ներկայ զինն գրով և բան ածցէ յառաջ կամ
հակառականալոյ, ժողով առնել ամենայն իմա-
րե և կարճել զնորա գայթագղեցուցանելն, որ-
պէս զի զամենայն եղբարս պատշաճ սիրով համա-
շունչս և համախոհս կարասցես առնուլ՝ ի բա-
րեպաշտութիւն։

Այլ հետ և ընդունելի է առեմ Իւ զինծայս
երկոցունցս կողմանց սիրով ընդ միմեանս միաց-
ոյց, և որպէս պատուական արդարութեան հաշտե-
ցուցիչ Իւ լաւ առնելոյն. և քանզի ընդ երկար է
ժամանակն՝ յորմէհետէ՝ ի ներքս եմուտ այս գայ-
թագղութիւն, վասն այնորիկ և դժուարաբժշկելի.
որպէս՝ ի մարմնոյ զընդերկարեալ ցաւան վար-
կանիմք։

Եւ զայս երկարութիւնս առեմ լինել առա-
ւել քաժանմանն պատճառ, զի վասն առաւել ան-

ջրափառ[թեան և զպատճառ առեալ թեան տգի-
տանալ և զպարտաւորութեամբ զմիմեանս գաւեմք և
տիսալօղ ընկեր զընկեր կարծեմք, սակս որոյ և
մեծի խուզելոյ և քննութեան կարօտիմք, զի տակա-
ղջացուցցուք զմիմեանց կարծեօք գայթագղեն.
և յետ քննութեանն և արդարացեալ գտառլոյ
տեսանելոյ զմիմեանց ուղղութիւնն ի բաց բառ-
նալոյ զգայթագղութիւն ի մտաց մերոց՝ զմիչնարին
ցանկոյն քակել և զբար գլորմանն և գայթագղու-
թեան ի բաց ընկենուլ, և զի ի վերուստ փորձ-
կեալ պատուհասանն քրիստոսի, այսինքն՝ զան նա
ուղղափառութեանն խոստովանութիւն՝ ոչ այլ
տեսանել պատուեալ, այլ մի հաւատոյ երկու-
ցուեցս կողմանց այնուհետև մի լինել կաթո-
ղիկէ և առաքելական եկեղեցի առանց ամօթոյ
խոստովանութեամբս:

Իսկ նաման զբ սրբութեանդ զոր գրեալ ես՝
հաճոյ թուեցաւ թագաւորութեանս մեր, որպէս
ուղղափառի առ քրիստոս և մեզ ի բարեպաշ-
տութիւնն երջանկի, ընդ որում ուրախ եղև թա-
գաւորութիւնս իմ մեծապէս:

Ունկնդիր և զայս, զի զգայթագղութիւնն որ կայր
ի միտս մեր յերկաս ձեր և ի պաշտամունս որ առ
աստուած՝ բժշկեցար քննութեամբ, վասն զի ի
միջ ածաք և ծանեաք երևեցաւդ ի նոցանէ, զի
ի բազում տեղիս երկու քննութեամբ զմի քան նո-
քօք փաստարկէք. և պարտ է զայս ուղղութիւնս
որ երկու զիթարուն է, ամենեցուն առնել և ցու-ցու-

նել ։ և ահա ոչ կայ՝ ի մէջ մեր մեծ պատճառ ,
քանզի ըստ բարեպաշտ մտածութեանն մի գոյաք ։
Այլ միայն զի ոչ՝ ի միոս է բարեպաշտութիւնն
վարքաւորութ զի երևել լոյծ բարբառով բանի ,
պատէս զի զառաքելականն զայն յանձինս աւարտել-
ցէք զհրամանն , որում հաւատալ յարդարութիւն ,
և բերանով խոստովանել զփրկութիւն . և վատ-
հութեամբ այնուհետև միմեանց երգակից լինուք
և աղօթակից . և՝ ի հինն խոստովանութեան մերոյ
՝ի լեառն սուրբ զհաւատոյս մեր շինեացուք զքա-
րինն՝ որ ոչ երբէք սասանի՝ ի գայթագղեցուցիչ
հոլմոց կամ հեղեղ՝ երբեւ զայն շինուածն որ՝ ի
վերայ աւազոյ՝ քանզի՝ ի վերայ վիմին ճշմարտութ
է անսասանելի՝ յորում՝ քրիստոս հաճեցաւ զե-
կեղեցի իւր հաստատել . և զինն այսուիկ ձեր պա-
տուականութիւնդ և ամենայն սրբազան քահանայա-
պետիցդ հայոց՝ առանց հակառակութեան և երկ-
մտութեան միաբանութեամբ և համաձայնութէ զհա-
մադրութիւն հաւատոյ վասն բարեպաշտ խոստով-
նութէ ձեր գրով առնել և առ մեզ առաքել՝ ի
ձեռն պատուական եպիսկոպոսաց որ՝ ի ժողովին ։
Իսկ ապա՝ թէ զտեսութիւն մեր առ միմեանս
ախորժեա և ոչ գրով , այլ բերան՝ ի բերան զիրս
տեղն . և այս կամք ձեր և յօժարութիւն բարւոք
թուի , և ցանկալի է թագաւորութեանս իմ , և ժա-
մանել՝ ի տեսութին խօսիմք ընդ միմեանս յայն-
ժամ զայս ամենայնէ լուծանել քննութիւնս ընդարձա-
կագոյն և հրաշախաւսապէս խորհրդակցութեամբ .

և թէ ձեռնարկեմք ի խորհուրդ առեալ՝ կար-
ծեմ թէ կատարեալ և հաստատուն լինիցի այնու-
առ միաբանս խորհրդոյս կատարումն, վասն զի նե-
գարծութիւն առեանելեացս վոխթապէս առնէ զմի-
տանութիւնն. քան զայլ զգայարանս՝ և զաչերն հաս-
տատ. և եկեցէ քո պատուականութիւնդ առ իս
Թագաւորութիւն հանդերձ մեծապատիւ քահանայ-
ապետօք որ ընդ քեզ են վոխթապէս և կանխաւ.
զի մի երբէք ընդ վէմարկն մեր մահուամբ՝ յանկա-
տար մնան բազմ խորհրդոց Թշնամին բարւոյ
բերկրեցի:

Վասրձեալ՝ զի մի՛ ի յապաղելն այլ ինչ ներհակ
բուսցի բարւոյ առաջարկութեանս և նահանջեսցի
մտադրութիւնս մեր, քանզի վարձս մեծ ի վար-
ձառուէն աստուծոյ անճահաձոյ գործոյս այսրիկ
աղագաւ կայ մեր առաջի. ողջ լեր:

Վրեցաւ յամենեան ի յունվարի և յընդհանր-
ևին ի տան:

Թուղթ պատրիարքին Կոստանդնուպոլսի առ կաթուղիկոսն Հայոց
գրված հանձայնութեամբ ամենայն ժողովոյն:

Ա՝նքայել աղերսանքեամբն աստուծոյ աք ե-
պիսկոպոս Կոստանդնուպոլսի նոր Հռոմայ և
տիեզերական պատրիարգ. տեառն գրիգորի տա-
պերեցելոյ պատուական կաթուղիկոսի ամենայն Հա-
յոց ուրախ լինել ի տէր:

Ի՝ տէր սիրեցեալ ի մէնջ կաթուղիկոս պատ-
ուական՝ զքանս քո՝ սէր բազում անգամ լուաք,

և ողջունեմք ի բացուստ իմացականաւս՝ ըստ օրի-
նի տեառն աշակերտացդ ողջունի զառ միմեանս զսէ-
րըն և զհամաձայնութիւնս. քանզի մեք առնեքէն՝
ոյք զպանչելի պատմուճանս քահանայութե զգե-
ցեալ, նոյն և խորհրդածուս կոչել և լինել ըստնո-
ցայն շուղացն արժանի գոյաք, և զկնի նոցին հե-
տեւել ուսաք. արժանի եղեալ և զնոցին նախատե-
սութիւնն՝ զբանին և զվարդապետութիւնն և զող-
ջոյնն միմեանց ընձեռել. և զի զքաղցր նոցա բա-
նից վայելեցուք զօրութիւն և իմացուիմ, պարտա-
կան եմք փութալ երևեցուցանել յանձինս գոր-
ծով զայսպիսի խորհրդոց խորհրդածուաց նշանակ.
և առեմ ոչ այլ ինչ, բայց միայն զառ միմեանս
սէրն և զգուշն՝ որով հաստատեմք զնուիրական շը-
նորհան ի տեառն աշակերտացն Քրիստոս ի յանձին.

Վասնզի ոյք կոչեցաք ի վերատին յայս նորոգուխս
քահս, զսէրն ունիմք շաղկապ խառնել և յօդել մի
մարմին միոյ պատուական գլխոյն տեառն և փրկչին
մերոյ Յես Քրիստոսի. այս մարմին՝ որ երբեմն պայ-
ծառացեալ և զարդարեալ էր յօդիւ սիրոյն, որ-
գեղ երևիւր բաժանմանքն, և հեռանալս որոշ-
մամբ և բացակայութեամբ մեր ի միմեանց, և այ-
ժըմ ընդարձակեցաւ ներգործութիւն կամաց մեր
տեղի տալ և ամփոփել զմիութիւն սիրոյ ձեր յո-
ժարութեամբ. և կամեցաւ հաղորդութեամբ և
միաբանութեամբ բժշկել զվայրապար հարուած
առաջին բաժանմանն, և ի տապար հակառակու-
թեանցն՝ որ եղև ի մի և ի պատուական մարմինն

քեան խոստանալ և տեղի տալ, այսինքն՝ զի այլ էր որ առ ձեզ լինէր և այլ էր որ առ մեզ վասն նոցին հաւքեանն։

Յաղագս որոյ յաստուածս որ առ մեզ գոյն և յոյնք առ առաքեցան առ՝ի ձեր պատուականութիւն՝ ծանեաք զձեր ուղղախառութիւնդ և զյօժարութիւնդ զոր առ մեզ միաւորութիւնն, ուրախ եղեալ զուրախութիւն երկնային զօրացն ըստ ասացին քանին որ զայս մեզ հրամայեաց եղեալ առ բոլորիցն առաւած և առ հոգեղէնս ամենայն խնդութիւն՝ի նորա ածանալոյ և փրկականն խորհուրդս։

Ընկալաք զամենայնն ուղղախառութեամբ լցեալ զիր ածխմնատ ուղղափառ և առաւծով ուղղաւորելոյ ինքնակալիդ մերոյ զոր առ ձեր պատուականութիւնդ զրեաց, որով յայտ արարեալ հաստատեաց իւր թագաւորական գրովն զոր առ մեզ փառաւորութիւնն, ուսեալ է և ուսուցանէ վասն անձառելի և հրաշափառ փրկչին մերոյ. քրիստոսի տնօրէնութեանն և իջանելոյն. զայս և մեք ամենայն անձամբ ուխտեմք անքակ և անյերկուանալի մտօք, զսոյնս և քարոզեմք և խոստովանիմք, և երկրպագեմք երրորդութեանն միոյ և միոյն յերից. մին երեք անճառութիւն, և երիցն գոլ հաւասարոյ հաւասարազօր և համահաւր։

Ընակիզքն խոստովանիմք միայն զսրբոյ երրորդութեանն զաւծութիւն՝ մի բնութիւն մի էութիւն մի զօրութիւն մի իշխանութիւն մի տէրութիւն մի

թագաւորութիւն. զայս միայն գիտեմք զնա, միշտ
ջենաւոր անակնկալն անաստգական անտեսանելի ան-
պարտգրելի անխմանալի անատհմանելի անայլայլելի
անխոտորելի անմահ անջատչելի ամենայն արարա-
ծոցս նախատեսութեամբ արարօղ։

Յատատմք և ուսուցանեմք զնոյն ինքն զտրդին
և զբանն աստուծոյ՝ որ նախ քան զյաւիտեանս և
զյաւիտենից յաւիտեան՝ ի հօրէ ծնեալ, յոյժ ճշմարտե
աճ ճշմարիտ, ի վերջին աւուրս ի սրբուհոյ և
յամենափառաւորել կուսէն մարմնացեալ, առ յին-
քըն կատարեալ զմարդն ի հոգւոյ բանականէ և ի
մարմնոյ և զերկուց բնութեանցն կատարելութիւն
աստուա անձառ միաւորութեամբ խառնեալ. վայ և ոչ
քրիստոս ոչ աւրբ խառնակնիմք յերկուց բնուե-
և երկու բնութիւն, որ և երկու բնութիւն և
աեւանի, այսինքն՝ զի ի միանձնաւորութենէ ընդ հօր
ըստ աճութեանն ամենեցուն կենսատար, և արժանի
արար անձառապէս իւր ի սրբուհի կուսէն լինել
տաճար, զոր միաւորել ընդ ինքն ճշմարտութեամբ՝
եղև մի քրիստոս։

Ո՛չ միանձնաւորն գոյութիւն ի յերկնից մար-
մին բերեալ, այլ ի մեզ գոյութեան զանգուա-
ծոյ, այսինքն՝ յամենասրբուհի կուսէն առեալ և
միաւորեալ ընդ իւր ըստ անձնաւորութեանն. ոչ
աստուած բանն ինքն ի մարմին փոխադրեալ, և ոչ
աս աչօք երևեալ, այլ անփոփոխելի և անայլայլելի
զինքն պահեալ գոյութիւն ի մեզ գտնուելն, որ-
պէս ասացաւ. և ի միաւորելն ոչ խառնեալ և

ընթեալ, այլ ըստ իւրաքանչիւր գոյութեանցն ին
և նոյնն ծանուցաւ, զանազան բնութիւնքն ի ին-
ութիւն ժողովեցաւ Հիմայուտապէս, ին յերկուցն. քա-
և ուրեք, և ոչ վասն բնութեանցն տեսութեան բա-
ժանի միաւորութիւնն, քանզի երկուց բնութեցն ին-
ութիւն եղև. և սակս այսր ին քրիստոս ին ուրեք ին
ոչ խառնականքն զնա, և ըստ այսմ անշփոթ միաս-
ուրութեանն մտաց՝ ոճաճին զսուրբ կոյսն քարո-
զեմք, զի զաստուածոյ բանն մարմնանալ և մարդա-
նալ ստ՚ի նմանէ զատանեմք, և յղութեն միաս-
րեալ զատ՚ի նմանէ առեալն տաճար՝ ի միեանս
եկին երկու բնութիւնքն, որպէս ասացաւ. միաս-
ուրեալ ընդ միմեանս անբաժանաբար անշփոթ
անանջատելի. քանզի մարմինն՝ մարմին և ոչ աճու-
թիւն եղեալ անմարմին. նոյնպէս և բանն աստուած
է և ոչ է մարմին, որ իւր արար անօրինաբար զմար-
մինն, այսինքն՝ զանազանքն և անհատաւորքն ստ ին
մեանս միաւորեալք, և ընթացակցութիւն եղև բնու-
թեանցն մարմնոյ առեմ և աստուծոյ:

Վասն ին յերկուցն, և ոչ ասացաւ ին տէրն
յիսուս քրիստոս մարդ յաստուած և կամ աստուած
յաստուած, այլ ին զնոյն գոլ առեմք զյիսուս քրիս-
տոս գիտելով միայն զբնութեցն զանազանութիւն ստ
՚ի յանշփոթ զնաստպահելով յետ միաւորութեն:

Ընդ ասութեանն թէ երկու է բնութիւնքն քրիստոսի՝
երկու ասեանին՚ի նմա՝ բնական կամք և ներգոր-
ծութիւն. այլ ին է երկու բնութեանցն անձ-
նաւորութիւնն, և զմի և զնոյնն առեմք կամել և

ներգործել՝ ըստ բնական երկուց բնութեցն, որ
րուամ և յորմէ և որով է քո աստուած մեր։

Կաւմէ և ներգործէ, ոչ թաժանմամբ՝ այլ միա-
ւորութեամբ. կաւմէ և ներգործէ ըստ իւրաքանչիւր
գործոցն կերպարանաց միմեանց կցորդութեամբ.
որպ գոյութին նոյն է, նոյն է և կամքն և ներգործու-
թիւնն. և որպ զանազան է գոյութին, զանազան է և
կամքն և ներգործութիւնն. սակս որպ և հաստա-
տեցաք զայս այսպէս ունել ճշմարտապէս ձերում
ածախաշտութեանդ և պատուականութեանդ։

Յայս նամանաւ ձեռամբ իմով նշանագրեցի և յայտ
արարի զխոնարհութիւն մեր որ առ ածութիւնն
և զհաւատ՝ համախոհութեամբ եպիսկոպոսակցաց
առ քս պատուականութիւնդ։

Եւ աղաչեմ զմեծ զայս և զածավայելուչ գոր-
ծոյ զայս, այսինքն՝ զմխուրութեան խորհուրդ
հաստատել գործով և տպագրել ձեր աստուած-
պաշտութեանդ և ամենեցուն որ ընդ ձեզ եպիս-
կոպոսաց և հարց, աղօթս և ուղիղ կամօք ի հա-
մաձայնութիւն հաւատոյ մեր և խոստովանութեան.
այլ և զձեր նամակ զոր մեզ առաքէք, ամին համան-
չայն տպագրել ձեզ ըստ մեր ածականն և տուր
ժողովոյս օրինակի՝ որ առ ձեզ բացայայտութեանն
գրոյ, ոչ զամենայն որ ի մեզ դաւանութեան
խորհուրդ և հաւատոյ ծանուցք ձեզ։

Յուսամք և հաւատամք՝ զի որպէս է իրաւացի և
ածահաճոյ, ի վաղս աստուծոյ ձայնակցիմք ի մի
եկեղեցի ամենատուրըն անուանն աստուծոյ հաստատակ

և հանախոհ վարուպետութեամբ : Ե նորին ոճաւն
Տերոյ յիսուսի. բնիսատուկ եղիցի ընդ ձեզ և ընդ
ամեն · Ամէն :

Առաքեալ ողորմութեամբն աստուծոյ ալիք եպիս-
կոպոս կաստանդնուպոլսի նոր Հռոմայ : 1

Ակիւրոս ողորմութեամբն աստուծոյ պատրիարգ
ածանոյ քաղաքին անտիոքայ : 2

Նուստոս ալիք եպիսկոպոս մայրաքաղաքին կեսարու
կապադովկացւոց տեփաննոս : 3

Պետրոսիոս առաքելոյ թէոդորոս : 4

Պետրոսիոս կիզիկոյ յոհաննէս : 5

Պետրոսիոս նիկոմիդեայ յուլիանոս 6

Նուստոս պետրոսիոս մելիտենոյ յոհաննէս : 7

Պետրոսիոս նիկիոյ նիկողայոս : 8

Պետրոսիոս կլոդիուպոլեաց յոհաննէս : 9

Նուստոս պետրոսիոս իկոնիոյ յոհաննէս : 10

Պետրոսիոս առաքելոյ յոհաննէս : 11

Նուստոս պետրոսիոս Պոկիոյ լուկաս : 12

Նուստոս պետրոսիոս անդրիանուպոլսի գէորգ : 13

Պետրոսիոս վարչոյ կաստանդին : 14

Նուստոս պետրոսիոս կողմնոյ թէոդորոս : 15

Նուստոս պետրոսիոս նազիանզու թէոդորոս : 16

Նուստոս պետրոսիոս Աթիւռու թէոդորոս : 17

Նուստոս պետրոսիոս լակեդմոնոյ յոհաննէս : 18

Նուստոս պետրոսիոս ապրնացւոց բասիլիոս : 19

Նուստոս ալիք եպիսկոպոս դեռկոյ Ալեքսէլ : 20

Ո՞յատիկ զնամակաբս ընկալեալ կաթուղիկոսն
Հայոց գրիգոր , և ընթերցեալ խորհրդակցութիւն

եպիսկոպոսաց և վարդապետաց՝ ուրախ եղև յոյժ. քանզի փոխան ինն գլխոցն՝ զոր ի ժամանակս երանելոյն տեառն Ներսիսի խնդրէին, որ ծանրթուէր յաչս մեր, միայն զայս խնդրեցին զհաւատոյս բան՝ նիւթ միաբանութեան, և քննեալ զայն գտին ուղղափառ և համաձայն սրբոց հարցն։

Նա յայնժամ ապա ըստ հրամանի թագաւորին և խնդրոյ՝ հրաւէր եհան ժողովոյ ի մեծն հայք և յարևել և ի տուրբ քաղաքն երուսաղէմ և ի տուրբ լեառն՝ որ սեաւ կոչի, ժողովել յամենայն կողմանց եպիսկոպոսաց ի հայրապետականն աթոռ վանն այոր խնդրոյ. որպէս զի տեսցեն զառաքեալ բանքս խաոսովանութեան եկեղեցւոյն հռոմոց։

Նա ժողովեցան յամենայն գաւառաց եպիսկոպոսք ի տուրբ պաղքայն ի հայրապետական աթոռն հռոմկլայ՝ որ է առ արևմուտս, և կատարեալ զվրկագործ աւուրս չարչարանաց տեառն մերոյ յիսուսի քրիստոսի ի միասին, և յետ այսորիկ պատեցին ի քննութիւն գրեցելոյ թղթոցս ի թագաւորէն հռոմոց և եկեղեցւոյն. էր ընդ նոսին և եպիսկոպոսապետն աստուց վարդապետք և իմաստունք ազք։

Նա յետ որոնելոյ զնուրբքանչիւր բանքս ի թղթոցս՝ գոհին զամենայնքս հաւանձայն սուրբ հարցն և ուղղափառ և անսուտելիս յուղիղ խոստովանութենէն՝ որ ի տեառն մերոյ յիսուսի քրիստոսի ննարդութենէն։

Յայնժամ ապա յօժարամիտ կամօք կաթուղիկոսն

տուրբ գրիգոր և ամենայն բազմութիւն եպիսկոպոսացն հայոց առաքգրեցին ՚ի նամական և ընկալան զայն՝ եղեալ հաւանձայն, մանաւանդ և զայնս ունելով անխոտոր և լուծաւ առաւանդական կըլ՚ ճին հակառակութեանն :

Այլ զի և էր խորհրդածեալ կաթուղիկոսն եբ՚ գրել պատասխանի հաւանձայնութեամբ ժողովոց եպիսկոպոսացն և ամենայն հայոց՝ թագաւորին և պատրիարգին խնդրոյ զոր ՚ի հայք խոստովանութիւն, պատշաճ բան և ճշմարիտ. գրեալ զնոյն ընդ առաքգրեաց կաթուղիկոսն և ամենայն եպիսկոպոսացն. և յայտ արարին զհաւանձայնութիւն գլխոյն ա՚ ռանց հակառակութեան ՚ի պատասխանին հռոմոյ՝ օրինակաւ այսպիսի :

Ցուղի գրիգորիսի կաթուղիկոսի հայոց ձայնակցութեամբ ընդհանուր ժողովոյ հայոց՝ պատասխանի թագաւորին հռոմոց մանուէլի, յոյժ՝ և ուղղափառ դաւանութիւն ըստ խնդրոյ տէրքսին՝ ձայնակցութեամբ և ձեռնադրով ամենայն հայաստանեայց եպիսկոպոսաց :

Փառ զօրացեալ և նոսա պահել արքայից արքայի, կարօղ և բարձր միշտ օգտատու և ինքնակալ թագաւոր հռոմոց մանուէլ կոմնինոս, զորիս գորիս նուաստ ծառայ քրիստոսի և շնորհիւ նորին կաթուղիկոս հայոց և որ ընդ ինև տուրբ ժողովս, զգիր հրամանի ձեր ծանեայ հանդերձ ժողովովս և ամենայն եպիսկոպոսակցօքս :

Այս նախ զի բարեփառ թագաւորութիւնդ կա՚ րողացաք անօրինէր զհատղատութիւն ՚ի ներքոյ ձե՚

ուին կացեալ այ սիեզերական իշխանութեանդ, զա-
հութիւն ամենատեառնն խնամոց մատուցայք՝ եր-
կայն ժամանակաւ յերկարել ՚ի նոյնդ խնդութեամբ
յայդ, ևս գերապանց զօրութեամբ և փառօք հան-
դերձ մանուխլաճին և մանուխլատարզև ծիրանա-
ծին ալքայիւդ հարատևաւ անդրանկաւ ձեր ալեք-
սիոսիւ և բովանդակ մեծապատիւ զարմիւդ:

Նոկ զհարցուածն հաւատարիմ հաւատաբանութեա
ձայնակեալ խնդութեամբ՝ ուրախ եղեալ հաւանու-
թեամբ. և ՚ի քաղցրութենէ պտղոյս ծանեալ զգ-
ծառդ, որպէս և միշտ գիտէաք պատրաբերիչ ու-
ղղափառութեան և հաստիչ հայրենի աւանդուեցն՝
զոր յերկնէղեցի տուըբ գոնք. այլ զի ձայնակից այն
ուղղափառութեան է տուըբ եկեղեցիս այ՝ որ ՚ի
մեզ, յայսմ է խմաստութեան ձեր՝ որ ՚ի հօրն
մեր և ՚ի նախայաջորդէ սրբոյ աթոռոյս ՚ի տեառն
ներսէհ գրեցելոց նամակացն. նմին և մեք աշա-
կերտեալք և ուղղափառ դաւանուեն քարոզք:

Նայց և փոքր ինչ երկարդեմք առ ՚ի յայտա-
րարութիւն ընձայակցութեան հօրն մեր անտեր-
ութ շուշաց. քանզի և ինքն ընդ երանելիս հան-
գուցեալ հայրն մեր յայս ձշմարիտ և պատու-
կան հիւանն վերայ շինեալ եկն և եգիտ զեկեղե-
ցիս հայոց անշարժ և առանց սրատոյ, ոչ և յայտ
արար ձեզ. ոչ եթէ նորոգ եմուտ ՚ի մեզ ուղղա-
փառութիւն, այլ զոր ունէաք, նոյն և յայտնեցաւ,
Ա՞ան զի գտանելոյ ժողովք հարց սրբոց՝ ոչք
՚ի ժամանակս ժամանակս եղեն ՚ի տուըբ և ՚ի կա-

Թուղթիկ եկեղեցիս ընդդիմամարտք զանազան հերձուածոց, յայտնի վայելեն ի միջ մեր՝ թէ ոյք և վասն որոց պատճառի շարժեցան յայն, և սրբոց հարցն, որք միաբանեցան յիւրաքանչիւր ժողովս ուղղափառութեանն Քայնակցիմք, և զնզովեալսն ի նոցանէ՝ նզովեմք, որք արդարև յարդարեցին զիժաւարինան ի դիւրինս և զառատարն ի հարթ Քանապարհս, և խլեցին զորմն առլականիչ՝ որք են պ՚ալք ի հանդերձս զառանց, յորոց զգուշացու-ցին զքաջանուր հօտս ոչխարաց։

Եւ ի գալ առաջին և սուրբ ժողովոյն որ ի Նիկիա՝ ի ժամանակս ածառէր Թագաւորին Կոստանդիանոսի, որք զՀամազօրութեանն հաւատս հաստատեցին ընդդէմ արիանոսացն. և էր մի ի սրբոց ժողովոյն որք եպիսկոպոսան հայոց մեծն արիս-տակէս որդի սրբոյն գրիգորի, յորմէ ընկալեալ զուղղափառ դաւանութիւն նիկիական ժողովոյն՝ զգուշացաւ եկեղեցի մեր և անխոտոր մնաց յայրե-անոսացն աղանդոյն մինչև ցայսօր։

Եւ ղէ ժողով ի կոստանդնուպօլիս ընդդէմ հո-գեմարտից, ընդ որս էր և մերն հայրապետս սբն նեղսէս, որոմ և աշակերտեալք ամրոցաք ի մա-կեդոնի աղանդոյն։

Եւ երրորդ ժողով յեփեսոս ընդդէմ նեստորի՝ որ ըստ պատահման ժամանակին ունէր զաթոռ որք եպիսկոպոսանն կոստանդնուպօլսի. սա ոչ ա-ծին դաւանէր զսուրբ կոյսն. և զոր մեր յիսուս քրիստոս ոչ յերկուց բնութեանց միաւորեալ,

այլ ընտրելութեամբ յարակցեալ. ընդդէմ ոյց ժողովել երկերիւր տուրք հարցն յեփեսոս, առաքս ձգեցին զնորին էար հերձուածն յեկեղեցւոյ, և եառն ինձ զուղղափառ հաւատ ժողովական թղթովք սրբոյն կիւրղի աղէքսանդրու հայրապետի, զոր ընկալաւ հայրապետն հայոց ի ձեռն սահակ, և խորհեցայց ջեկեղեցի մեր՝ ինեաոր էի էար հերձուածոյն,

Գոանդին և այլ և այլ ժողովոց կանոնադրութիւնք՝ ի մէջ ինր և ընդունելի են՝ ոյք զանազան էին կարգս եկեղեցւոյ հաստատեցին և զպէս պէս հերձուածս հերբեցին. որպէս և անկիւրեայ ժողովն՝ ի հերքումն լեկիանոսի ամբարշտութեանն՝ որ՝ ի զոն կոտոյն բռնապատեր ջերիցուհան. և կեսարիայն ընդդէմ յուդիից կանանց. և նէոկեսարիայն ընդդէմ անխտիր պոռնկութեան. և գանգրեայն ընդդէմ օստացւոց հերձուածոյն. և լաոդիկեայն ընդդէմ էրեքսաանեերդացն. և սարդիկեայն՝ ի պէտս եկեղեցական կարգաց:

Յայս ուղղափառ ժողովոցս և ոյք սոցին հանգոյն՝ ուսուք զՏաւտոյ դաւանութիւն, և՝ ի նոցին կանոնադրութենէ զգործոց պարկեշտութիւն և զմեղաց խոստովանիլ և զեկեղեցական կարգաց վայելել. որոց և առաջնորդութեանն հայրենի դաւտխարակութեամբք ուղեկից լինիմք զուշացեալք առ՝ ի չէզ խոտորել յայլ և ոչ յահեակ յարքունական պողոտայէն զոր ցուցին մեզ:

Ա՜ստ այնորիկ և հանդիսաւորութեամբ նզովիմք

զառ ՚ի նոցանէ նզովեալ հերձուածողն՝ զարիոս, որ ոչ առաց զորդի ՚ի բնութենէ հօր. զմահկերդութիւն, զի հայհոյեաց զՀոգին սուրբ. զպօղոս շամշատացին և զնեստորն հերձուածողն նորոգիչ՝ որք մարդ դատնաքեայ առացին զաստուածն մեր և զաեր մեր յիւսուս քս՝ յարակցութեամբ և հաճութեամբ շարադրել յանծ և ոչ անճառ և ոչ անեղծելի միաւորութեամբ. նզովեմք և զամբարիշտն եւտիքէս՝ որ զմիութիւն աճդութեանն և մարմնոյն շփոթմամբ դադանէր և ոչ յաւակութեամբ ՚ի նոցին աշակերտութենէն փութայր գտանել անմոլար։

Ընդունիմք իսկ և երգակցիմք սուրբ և աճդեցի հարցն՝ որք այսոցիկ հերձուածոցս մահու չափ ձգնեալ հակառակ կացին, և զուղղափառ հաւատս աճդաշունչ վարդապետութեամբն իւրեանց զրոյծ եռան մեզ. զորս առեալ ընկալաք, և միշտ ընթերցմամբ ՚ի նոցին աշակերտութենէն փութայք գտանել անմոլար։

Ո՛ւստի այսուհիկ և յարիեալ հիմանն՝ որ ՚ի նոցանէ, վերայ ջինեալք զհաստատութեան մերոյ յայտարարութենէն առաջի քրտմ ինքնակալութեանդ և աճդային ժողովոյդ, ես և որք հաւանձայնին ինձ՝ ՚ի սոյն ընդհանուր հայաստանեայցս լուսին։

Չաւատամք ՚ի մի աստուած հայր ամենակալ՝ բոլորից արարիչ երևելեաց և աներևութից, որ ունի զգօն առ ինքեանէ։

Եւ ՚ի մի տէրն բանն յիմաստութենէն՝ որդի ՚ի հօրէ անեղիցն և միանձինսուր. ոչ յառաջբերա-

կան բան և ոչ խոհական, ոչ կարօտ գոլով ոչ կատարելութեան և ոչ հաւուէն յանախս բնութէն և ոչ առաջարկութիւն, այլ որդի ինքնակատար կենդանի և ազօղ, ճշմարիտ պատկեր հօր հաւասարութիւն և համախտ. քանզի այս են կամք հօր ասէ՝ զի պատուեցեն զորդի, որպէս պատուեն զհայր. առաջ ճշմարիտ յայ ճշմարտէ, որպէս և ասէ՝ ի կաթուղիկէն յօհաննէս, եթէ եմք ի ճշմարիտ որդւոյ նորա յիսուսի քրիստոսի՝ որ է աստուած ճշմարիտ և կեանք յաւիտենականք. աներևոյթ կալ յաներևակալէ, վասն զի աներևոյթից՝ որոց իշխէ հայր՝ իշխէ և ունի որդի. բովանդակ ի բովանդակէ՝ նմանն հօր, որպէս և ասաց տէրն, եթէ որ ետես զիս՝ ետես զհայրն իմ. ծնեալ անձառապէս և անհասանելապէս, քանզի զազգատոհմին նորա ո՛ պատմեցէ։

Հաւատամք և ի սուրբ հոգին՝ որ զաներևոյն քննէ և զխորս աստուծոյ, որ բղխէ առ ի հօրէ անձնաւոր աստուած հաւասար և անեղակից որդւոյ, և ընդ զարմանաց զօրութեամբ իւրով։

Խոստովանիմք կամօք հօր և գործակցութեամբ հոգւոյն զիհատճին որդին ի վախճան յաւիտենից իջեալ ի ծոցոյ հօր, որպէս յանարատ կուսէն մարիամայ զիմեր ընկալաւ մարդ, և կետ զաներևոյն փրկագործ անօրինութեանն կատարելոյ՝ եդ զանձն վասն մեր ի չարչարանս մատնեալ իւրով կամօք յիսուս քրիստոս, որպէս և ասէր՝ ոչ ոք բառնայ զանձն իմ յինէն, իշխանութիւն ունիմ դնել զան

և իշխանութիւն ունիմ միւսանգամ առնուլ զսա. որով մարդով խաչեալ և մեռեալ յաղագս մեր, յարեաւ ի մեռելոց և վերացաւ յերկինս. սկիզբն ձանապարհի եղեալ մեզ՝ որ ի յերկրէ գոլ ասէ ցուցաւ մեզ լոյս ի խաւարի, փրկութիւն ի մոլորութենէ, կեանք ի մեռելոց, մուտ ի դրախտն յորմէ արտաքսեցաւ ադամ, յոր դարձեալ ե՛ մուտ ի ձեռն աւազակին, որպէս առաջ այսր ընդ դիս էր ի դրախտին, ուր և կարապետն մեր ե՛ մուտ առերութենեանն մարմին՝ որոյ հանդերձեալ է դառնալ զկենդանիս և զմեռեալս։

Ընդ այսպիսի յառաջ և հանդուցս դաւանութեամբս առաքելականացն երջանկիմք ձայնից, ըստ որում և ածաբանէ յօհաննէս զաճառականն ձնունդ ի նախահիզբն աւետարանին ասելով. ի սկզբանէ էր բանն, և բանն էր առ աստուած, և աստուած էր բանն. նա էր ի սկզբանէ առ աստուած, ամենայն ինչ նովաւ եղև. և ի նմա կենդանութիւն էր, որ էրն ի սկզբանէ զարմի լուսոյն, որում և սկայնատեան իսկ եղեալ, և ձեռք մեր շօշափեցին ի վերայ բանին կենաց։

Յայտնի է ամենայն իրօք թէ՝ ի սկզբանն էր նա որ ի սկզբանն այլ հօրէ բանն էր, որև ած հաւատար նմին և արարչակից. իսկ ականատեսի մարմնովն, որպէս և յաւետեալ թէ՝ ձեռք մեր շօշափեցին ի վերայ բանին կենաց, յայտ արարեալ զանձատ մուտն բանին և մարմնոյն, քանզի զմարմնոյն զլանջօք անկեալ շօշափեալքն առ վասն անձատ իմանալի միաւո-

լսեէն՝ բանին խոստովանէ զոլ զինքն շշմարիտ ՝
ոչափէս և այսմ հանգոյն ասէր առ ինքեան ՝
որ ետես զինս՝ ետես զՀայրն ։

Ուրե՞ զսա զորոյ զՅուդայութենէն և զմարմնոյն յո՞
հանդէս ճառըք և անօտր բանիւ ետ մեզ զիմաս-
թիւն ։ պետրոս և յովհաննէս իսօսի առ անգարտութիւ
հրէայսն ՝ի հրաշագործութեանն՝ որ յետ ի՞ջ-
մանն հոգւոյն ՝ սկսեալ իսկայական ասէ՝ զիմաս նա-
զովելի զայր ցուցեալ ձեզ յԱստուծոյ նշանօք և զօրու-
թեամբ հոգւոյն սրբոյ ՝ մատնեալ ՝ի ձեռս անօրէ-
նաց՝ բևեռեալ ՝ի փայտի սպանէք ՝ զոր ՅՈՒ յա-
րոյց ՝ի մեռելոց ։ քանզի ոչի նորա ՅՀ Թոյլ ՝ի
դժոխս ՝ և մարմինն ՅՀ ետես զապականութիւն ՝
յորում աներևոյթ մարգարէքն ըմբռնեցան ՝ որպէս
և ասաց գրեալ ։

Այլոյն Հաւանձայնի և շաւղացն ընթացակից լինի
պօղոս յիւր Թուղթն ՝ քանզի ըստ ՅՈՒԹեանն
՝ի Թուղթն ոչ աւելորդեցին՝ կոչէ զորդի՝ ըստ
փառաց Հօր ՝ ըստ որում ասէ՝ ՝ի վախճան աւուրցս
խօսեցաւ ՅՈՒ Հայր ընդ մեզ որդւովն ՝ որ է ըստ
փառաց և նկարագիր էութեան նորա ՝ որ կրէ զՅՈՒ
բանիւ զօրութեան իւրոյ ՝ սրբութիւն մեզաց մե-
ծութեանն ՝ի բարձունս ։ յայտ իսկ է թէ՝ ըստ փառացն Հօր և
նկարագիր էութեանն է որդի ըստ ՅՈՒԹեանն ,
իսկ զարբութիւն մեզաց մերոց արար մարմնովն զոր
՝ի կուսէն առ ՝ որպէս և ասէր՝ Հայր ես ՝ի վերոյ
ասացս սրբեալ զանձն իմ ՝ զի եղիցին և ոչքս սրբ-

բեռալը Հրամարտաւ Յեռանդ։

Մակայն առաքեալս նորին ոչ ՚ի քրիստոսէ խօսէր պօղոս՝ յանձառ մխաւորութիւնն Հայելով, զնոյն ինքն զոր լոյս փառաց առ, զնոյն և արբուշ մե՞ զաց արարող, զի աւետեին կարկեցուէ զբերանս այ՞ նոցիկ՝ ոյք սեռութեան բնութեանցն Հոգւոյ աՙ էջք և անձնաւորութեան յատկութիւն ՚ի նոքա ան՞ ձեն, յոմն և յոմն արհնել զմի սէրսն ի միմեր քրիստոս։ քանզի սՀա ասաց թէ՝ ոչ է լոյս փառաց բաս ածութեանն նոյն ինքն և արբուշ թեան մեղաց արարող մարմնացեալ։ որով և նոսա ընդ աջմէ մե՞ ծութեանն ՚ի բարձուն։ և նոսեցայն ականատես եղև նախ սիմէոն առեփանոս յաղագաւկեն՝ սեռա՞ նեմ զերկինս բացեալ և զորդի մարդոյ ընդ աջմէ կայ։

Նոյց զմարմնոյն յատկութիւնն երկեք ոչ խոր՞ շի պատուս փոքրասրեանել սեզ, վասն զի գիսուկ այ՞ սու սոսկինել զմեզս փրկութիւն։ քանզի փրկիցուք մարմնոյս ոչ ՚ի սէր սեր կիսուս քրիստոս սոսկ՞ նութեամբ, սուստ և փոքր ոմ խոնարհեալ՝ ասէ, զատկն Հրեշտակաց։ քան զՀրեշտակս չարչարանօք գոչմամբ և արտասուօք աղօթս մատուցանէր, և լսեալ լինէր սա լսութեանն։

Ո՛ զայսպիսի բանք՝ մարմնոյն խորհրդոյ կատա՞ րելոյն ասէ Հաստատուն կերսկսուք՝ պօղոս։ քանզի և խաչին ձառ Հրէից գայթագղութիւն և Հեթա՞ նոսաց յիմարութիւն։ բայց պօղոսի պարծանք՝ յա՞

ահեղն, ինձ քաւ լեր պարծիլ, բայց միայն ՚ի խաչն տեառն մերոյ Յիսուսի քրիստոսի,

Յանդիմանի այն որ ասծութեամբն կարծել էր զայմ ինչ ուղեղ զօրութեամբ, վասն այնորիկ զգեցաւ մարմին՝ զի ոչ զօրութեամբ, այլ իրաւամբք և արդարութեամբ կատարեցէ զամեն փրկութիւն. և յաղագս այսորիկ մարմին ՚ի նմա տեսաք, զի ըզմարմնոյ անեղութիւնն՝ իւր բնական կրնաքն ե՞ բնեալ արասցէ, որ և մարմնոյն յաւէնայն մարմնաւկան կիւրս գեր ՚ի վերոյ գոտա մեղաց, և եցոյց զբնական տէր լծուածոյս անեղութիւն, և նոյն ինքն անեղն յաղագս գոտահանելոյն ոչեր ՚ի բանտարկութէն և գայթագղելոյ ՚ի մեղս, մատուցաւ ՚ի խաչին պատարագ հօր և արեամբն իւրով արբեաց զմեղս հաւատացելոց ՚ի պքանչելի իւր խորհուրդս, վասն այսորիկ և արիւնն գիտուն սրբէ զխիղճ մատց մերոց ՚ի մեռելոտի գործոց անուի՝ ըստ վկայութեանն պօղոսի ։

Ասէ զի նա տէր մեր յիսուս քրիստոս՝ որ եղև հաւատացելոց իւ րոց յոյս փրկութեան, որք առաքեալական աշակերտութեան բանից, ոմանց քար գայթագղութեան եղև և վէմ գայթագղելոյ, որպէս առաց եւայի, որք գայթագղեալ յօտիղ բանէն մոռացան ծին բանիւք հերձուածս կորստեան վրայ մոռանալ չեկեղեցի ։

Ոչն՝ զի ոմանք զմարմինն առաչօք առացին, այլք զնոյնն յերկնից բերեալ, իսկ այլք ըստ մարմնոյն առաքելական գուզնաբեայ մարդ, և ոմանք զմիու

Մարմնոյն և ածուխ[թ]եանն շիտութեյին, հարկ եղև
սրբոց հարցն մատուռիչ ընդ նոսա, և զշնչամարտու-
[թ]եան հաւատոն որ յաստուածեղէն՝ անշարժ պահել,
զրուիչ և ճեշդն բառիլիտա ընդդէմ ասօղիճնարի՝ որ
զմարդկային հոգի ասուքս հանէր ՚ի սեռանէ, և
ջիւտակատար ասէր զինս ՚ի մարմնաւորութենն՝ այս-
պէս ասէ, երկուց գոյացու[թ]եանց կատարեալ մա-
սուն[թ]իւն. և զի գոյացու[թ]իւն անշփոթ պահէաց՝
յոլովաւ եհատց ասօղիճնար վասն քրիստոսի, [թէ]
մինոյ մարդկային ոմն էր՝ կատէր և մեռանէր, պա-
տասխանի սուրբն [թէ] ոչ էր մեռեալ ընդ ած-
ու[թ]եանն մինոյ՝ այլ մարդկայինն միայն և նորին եղբայրն
սուրբն գրիգոր զմիու[թ]եանն կերպակ ՚ի գիրսն
որ վասն մարդոյ բնու[թ]եան՝ ցուցանէ մեզ, և զայս
ասէ կերպով բանն՝ որ վասն միու[թ]եան անձին և
մարմնոյ, [թէ] պատշաճի այս յարացոյց ածու[թ]եանն
ընդ մարմնին, միու[թ]եան, բայս որում միասին կեալ
միաց անշփոթ. ոչ բաժանէին կերպակի, քանզի այս
՚ի բաղադրեալացն [թէ]ւթ գոյ, և սխտակից լինել
զատն իւրաքանչիւր մարմնոյ, է երբեմն՝ զի ըմբռնել
և ըմբռնիլ, իսկ ածն բան՝ ոչ ինչ կցորդու[թ]իւն
կաս մարմնին և անձն, այլ միայն և ընդունակ է-
նել նոցա սկսարու[թ]եանն, այլ հաղորդեցուցանել
գնոսա իւրն ածու[թ]եան՝ լինի նորքօք մի, միացեալ
միաց անշփոթ. ոչ բաժանին կերպակի, քանզի այս
՚ի բաղադրեալացն [թէ]ւթ գոյ, և սխտակից լինել
զատն իւրաքանչիւր մարմնոյ, է երբեմն՝ զի ըմբռնել
և ըմբռնիլ, իսկ ածն բան՝ ոչ ինչ կցորդու[թ]իւն
կաս մարմնին և անձն, այլ միայն և ընդունակ է-
նել նոցա սկսարու[թ]եանն, այլ հաղորդեցուցանել
գնոսա իւրն ածու[թ]եան՝ լինի նորքօք մի, միացեալ
որ [թէ]ւթ էին և նոյն քան զմիու[թ]իւն. նոյր [թէ]ւթ կե-
ցանէ այս սկսարու[թ]եանն և իրաւանին.

Այլ ասէ սուրբ որ այսպէս զմիու[թ]իւն անձնաւ իրաւն
մասին քանին և մարմնոյն իրաւանին ընդդէմ քան

ասաւել քան զմարդոյ. յիշէ զայլակեալ նոյն եթո-
ղեալն և զներգործութիւնն բանին և մարմնոյն յա-
ռաջին ճառն որդւոյ, և ասէ այսպէս թէ՝ մինչ
զկնի մերձենայր զբարձրագոյնն յաճութիւնն և
ի վեհագոյն բնութիւնն քան զչարչարանս և զմար-
մինն, իսկ զնուաստագոյնն ի բազմաց գոյացեալն
: Այլ՝ այնքան և այսպիսի վկայութեամբ հաստա-
տեալ գիտեմք, զի ոչ ի վերայ մերոյ բնութեան ա-
ռացան բանքս ստուգաբ Տարցաւ, այլ ի վերայ երկու-
մեացեալ. որ և ներգործ էր գործէր զներգործութիւնն, երբեմն իբրև զաճ և
երբեմն որպէս զմարդ, սակայն ի մերոյ անձնաւոր-
ութենէ առնուին զանազան ներգործութիւնքն,
և ոչ թէ այլ ներգործութիւն էր աճառնն որ-
ի մարմնոյն և այլ մարմնոյն որ յաճութենէն,
այլ որպէս առացաք, նոյն ինքն էր՝ որ ներգործէր
զաճառնէին աճաբար և զմարդկայինն մարդկապէս
ի պէտս մերոյ փրկութեան, վասն զի աճ էր և մարդ:
Եւ առ այսոսիկ ի պարտուցեալն քննութեամբ բա-
զում գտանին վկայութիւնք առ Տարցն՝ զոր ա-
ռեալք ի ձերումդ երկրորդել առնեսցուք մուաց,
Այլ զի զմեզս ծանիջիք կամս, թէ ոչ խորշիմք
յաճառնոյ բանից առ Տարցն՝ որք առանձեցին
որպէս եկեղեցւոյ զուղղափառ հաւատոյ գաւա-
նութիւն, այլ ձայնակցիմք նոցին որպէս և լուայք,
և քարոզեմք յեկեղեցիս մեր, և ի վերայ տուին
հաստատեալ կամք առնոյն հայրաւանդեացդ առ-
ջի եկեղեցւոյ. քրիստոսի լուսաթիւնս. որս սրտիւ հա-

ատամք յար էարթութիւն և բերանով խոտոռա-
նեցաւք զինկութիւն պրով ձեռին մերոյ ի մէջ
ատելեալ ոն ժողովոյդ, և ի լուր քուռ ուղղա-
փառ թագաւորութեանդ. և ոչ միայն ձեր առա-
ջի այլ զայն դատաւորութիւն հանդերձեալ եմք
տանել առ երկնաւոր արարիչ ամենայնի. զոր
առաքեալ ասէ. զայն և արդ հրամայէ ամե-
նայն մարդոց ամենեքեան ապաշխարել. զի
հաստատեաց աւր մի յորում դատել զաշխար-
հս յարդարութեամբ ի մարդոյ զոր կարգեաց
նմա հաւատս յարուցեալ զնա ի մեռելոց. և
զայս ամենայն ոչ ինչ ասեմ ես ինձ ի վերայ
առեալ, այլ զոր ինքն տէր մեր Յիսուս Քրիստոս
ասաց, թէ ոչ ոք կարէ երկուց տանուտերաց
ծառայել, զի կամ զայն ատեսցէ և զայս սի-
րեսցէ, կամ զայնմով բռնասցի և զայս արհա-
մարհեսցէ. ոչ կարէք դուք աստուծոյ ծառայել
և մամոնայի. ոչ ոք կարէ երկուց տանուտերաց
ծառայել, զի կամ զայն ատեսցէ և զայս սի-
րեսցէ, կամ զայնմով բռնասցի և զայս արհա-
մարհեսցէ. ոչ կարէք դուք աստուծոյ ծառայել
և մամոնայի.

Ա՛ն վերայ այսր հաւատոյ հիման փրկչիդ և
մանկանէմք այ զօրացուցանել զմեզ շինել ոչ խոտ
և եղէգն և փայտ, այլ ոսկի և արծաթ և անգին
պատուականութիւն, ոչ է զանազան տեսակ անճա-
նաչելոյ վարուց ոտն ի փորձ հանդերձեալ հրոյն անաստա-
ծոյ. ոտն ի փորձ հանդերձեալ հրոյն անաստա-
ծոյ.

Ա՛ն վերայ այսր հիմանդ փրկչիդ և մանկանէմք
ցրեալ ձեռնակից գործք, և իմ հաւատոյ հիման հաս-

ղեր մեռանի ժողովուն այսու հաւատօք գա-
ւանեցաւ երգակիցիմք ձեզ և ամենայն ու-
փառաց քրիստոնէից եկեղեցեայ՝ որք այս գա-
նաթեամբ են յամենայն ազգս յարևագս որոց և
զնոյն խոստովանութիւնս երկրպագեցաք ի լու-
սաւորչէ ձերէ ի հոգեշունչ բանէ հօրէ մերոյ
ընդարձակ բանիւ ունի տեղեկանալ թագաւո-
րութիւնս ձեր ի հոգեշունչ բանէ հօրէ մերոյ
առաքել առաջի ձեր առ ի գիտել հաւատոյն
թէ՝ ոչ նորոգ եմուտ ի մեզ ուղղափառ գա-
նաթիւն, այլ ի հարցն առաջնոց ինքանէ, ոտա՛ ոչ
եդեալ առ մեզ թշնամիքն զըստարտեն գիմոզ յոհու
և անպատկառ բարբառով ։

Եւ արդ առաջեմ ձեզ գիր սիրոյ և հաւատարիմ թարգ-
մանութեամբ ընթ, և այդու տեղեկանալ գիմեր և
ձեր հանճարոյն թիւնս սիրելոյց յուղղափառ հա-
ւատս՝ կեա այսպիսի առօթիմք առ առաւած՝ որ
զամենայն ինչ ի բարի տնօրինէ առաւել քան զոր
խնդրեմքն և իմանամք, ևս հաստատութեամբ նե-
գուրծել ի մէջ եկեղեցւոյ գիւրն ձգմարիտ խա-
ղաղութի ի ձեռն քո ածխոյսս հանձարոյդ՝ քա-
պատկ թագաւոր. որպէս գի բերցցե յանձին ընդ

անուանել. և զգուշ կ'ամանուէլն ու մերոյ՝ որ արար
խաղաղութիւն երկինս և երկրի արեամբ խա-
չին իւրոյ։

Եւ պահանջեմք ըստ քում հրամանի զաշխարհա-
կան հոգւոց ծանրութիւն տէրունական տերունէդ՝
երկրորդ. հանարել այսմ ամենայնի գործառնութեա
փութոյ. և որպէս ըսեմք յառաքելոյն, ոչ լինել՝ ի
հնութենէ առանց հեղման արեան թողութիւն, վայ և
քո իւրով արեամբն եմուտ՝ ի սրբութիւնս երկ-
նայինս՝ յաւիտենական գտեալ զմեզ փրկութեն.
նմին նման և քո ինքնակալութեանդ հարկաւոր է
արեամբ քոյ ձգնել ընդդէմ հակառակամարտին
խաղաղութեան, և հնարել ամենայն փութով զայս
գործոյ կատարումն։

Կրանզի ըստ առ՝ի ձէնջ գրելոյս հնացաւ հե-
ռատրութեամբս սէրն, և՝ի նեղութս եմուտ թշնա-
մութենն մուտիւաբարուր պատճառանօք՝ ըստ ծա-
նըր և զառ՝ի վայր հոլովման կամաց մարդկան՝ ի
էարութենն, ուստի՝ ի վեր ձգել աշխատութիւն է
և վարձք աշխատութեն՝ի քոյ մեծ. զի որպէսզա
մի արար զերկնաւորսն և զերկրաւորսդ սրբեամբն
իւրով, և բարձրացեալ՝ի վեր յոգին՝ ընկալաւ
զայնգեն ծոռնր յանուն փառաց անուան իւրոյ,
քանզի յանուն միոյ քոյ ամենայն ծունր կրկ-
նի, երկնաւորաց և երկրաւորաց. նոյնպէս և քո ինք-
նակալութեանդ զհամանայր որդւոցս խառնութենն
՝ի խաղաղութեն նուաճելով՝ և զբաժանուածս՝ի
միաւորութե, արժանաւորին ընդ երկրաւորին և

ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਏ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਬਦਲ ਕੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਦਿਤੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਮਾਤਾ ਸੁਲਖਣੀ ਜੀ ਦੇ ਪੇਕੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਭਾਈ ਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿੰਘਣੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਈ ਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਏ।

ਇਕ ਵਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਦਾਨਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਭਾਈ ਦਾਨਾ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਔਲਾਦ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ੋ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਰੱਖਣੇ ਹਨ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਨਾਮ ਰੱਖੇ।

ਇਕ ਵਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਦਾਨਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਭਾਈ ਦਾਨਾ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਔਲਾਦ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ੋ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਰੱਖਣੇ ਹਨ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਨਾਮ ਰੱਖੇ।

կոպտակցաց, եպիկուրոսեց, հաց և վարդապետաց քահանայից և կրօնաւորաց և ամենայն լու-թեանս հայոց զինուրն և զխաւարտուն ՚ի քրիստոսէ առաքեալ ասաց՝ թէ ոչ ոք կարէ երկուց տանուտէրաց ծառայել, զի կամ զմի ատելով զայլն սիրէ, կամ զմիով զայլն արհամարհէ. ոչ կարէք աստուծոյ ծառայել և մամոնայի։ Ուստի ամենայն ոք որ ՚ի քրիստոսէ կոչի, պարտի ամենայն աշխարհական գործոց զանց առնել, զի ոչ կարէ միանգամ երկուց տանուտէրաց ծառայել։ Եւ ոչ ոք կարէ միանգամ երկուց տանուտէրաց ծառայել, զի կամ զմի ատելով զայլն սիրէ, կամ զմիով զայլն արհամարհէ. ոչ կարէք աստուծոյ ծառայել և մամոնայի։

Ընդհակառակ զիւրանուկ խաղաղութեան և որ ՚ի տէր մեր յիսուս քրիստոս խոստովանութեան, զոր եբեալ յերանելոյ պատրիարքին հայոց ներսիսի շնորհալւոյ, ոչ ինչ մեր յոյժ ժողովեցաք, այլ ՚ի քրիստոսէ մեր յիսուս. զոր ոչ կարէ ոք ասել թէ ՚ի մերոյ ինչ ինչ ասացաք, այլ զոր ՚ի սրբոյ աւետարանէն ուսաք և ՚ի սրբոց առաքելոց և ՚ի սրբոց հարանց, զոր ասացին և գրեցին ՚ի հոգւոյն սրբոյ։ Զոր և մեք ոչ ինչ ինչ ասացաք, այլ զոր ՚ի սրբոյ աւետարանէն ուսաք և ՚ի սրբոց առաքելոց և ՚ի սրբոց հարանց, զոր ասացին և գրեցին ՚ի հոգւոյն սրբոյ։

Պատճառն և առիթն այսմ խորհրդոյ առ մեզ և բարեպաշտ ընդառաջել յայնմ խորհրդոյ առ մեզ նախ առիթն բարձրացի օգնականութեն առաջոյ։

Ի՝ զհաղորդութեան արհեստիս առ մեզ և առաջարան պատրիարքին մերոյ ընդ երանելոյ արքային հանգիստ յերկինից արքայութիւնն, որ թիւրեալ ասացեալ վարուց ի՝ վախճան հասեալ ՚ի հանգիստ պատուական ծնողացն իւրոց, ի՝ վերայ հինգեր տարի արքայեալ երկրիցս հայոց խաղաղութեան, և

ապա վշտացած՝ ի լսելն թէ՝ ձարտարապետն իմաս-
տուն ուծտապետիս պատրիարքն փոխեցաւ յերկնա-
նոցն պարտկցութիւն, և զմեզ լուք եթող արտաքոյ
հայրական խնամոցն. տակայն կալցուք մխիթարու-
թիւն զսէր մեր յիսուս քս՝ որ ընդ մեզ խոստա-
ցաւ լինել մինչև ի կատարած աշխարհի, և միշտ
ընդհուպ տուըը հոգւոյն յարուցանէ ժառանգս ա-
թոռոց յեկեղեցի իւր սբ:

Ա՛ ի միջոց ընկալարուք զպատուական հայր
գուսան տուըը ժողովէ և որ զնախաթոռութիւնդ
տիեզերաց յայնմ ուծային ընտրութ:

Ընդ քանզի ամենաբարի կամքն աստուծոյ զհնա-
գեան խոռվութիւն՝ որ այնքան ընդ երկար ժամա-
նակ ի միջ եկեղեցւոյ արկաւ, ամարժեաց ի վեր-
ջին աւուրս ի ձեռն ձեր ի խաղաղութիւնն նուա-
ճել, յայնի ծանեաք յուղարկաւ գրոյս, և ամ
լրութեամբ ժողովոյս մերոյ պատուեցաք զշնորհս
ուծութիւնս՝ որ հանձայնի սրբոց և առաջին
հարցն. զի ոչ որպէս զհամբաւն զշնորհութիւնս
ծանեաք, այլ համբաւն ամբոխեաց զմեզ ի խո-
տորնակ կարծիս, և շնորհութիւն գրոյս առակայ-
սացոյց զիխորութիւն ամենայն ուղղափառութեան
ի սուրբ ժողովդ, յայնպէս որոյ բժշկեցան միտք
մեր ի զբպարտելոյն, և ընդարձակեալ զսիրտ մե-
րոյ՝ ընկալաք զողջունել նոամանակս աստուածային
համբուրիս:

Ա՛ զի ոչ միայն ի ձէնջ այլև յուծապատակ
ինքնակալէդ տուաւ մեզ հանդիսնութիւն ձեզ

Ի սուրբ և յուղարկաւ հաւատս, առ նոյն ինքն բարեպաշտ և խնամատուն Թագաւորդ արտլիք և զոր Ի մեզ գտանութեանն որ Ի քրիստոս՝ պատասխանի ընդարձակ բանիւ, զոր և յաւելումք առնել աստուածային ժողովոյ, և հաստատեմք երկրորդեալն. գիտելով թէ՝ ոչ է ձեր խնամատութիւնդ կալոտ ընդարձակագունէն տեղեկանալ, այլ միայն պատճառ տալով խնամոցդ խնամատութեան՝ առ Ի մեր համաձայնութիւն այսմ ուղղափառ դաւանութեան:

Հաւատամք և խոստովանիմք զպաշտելի և զերկրապագելի սուրբ զերրորդութիւնն՝ մի էութիւն յերիս անձնաւորութիւս բաժանեալ, որոյ անուանքն զյատկութիւն հաստատեն, հայր և որդի և սուրբ հոգի. իսկ մի էութիւնն՝ զհամագոյութիւն երից անձնաւորութեանցն ցուցանէ մեզ ըստ արօքինեցն վերադայնելոյ երեք սուրբ և մի տէր՝ անձնաւորութեամբն տրոհեալ և էութեամբն միաւորեալ:

Խոստովանիմք և զմին յերից անձնաւորութեացն վանն և զծնունդն հօր զծագածին որդին՝ կամօք հօր և գործակցութեբ սուրբ հոգւոյն ելեալ յարգանդ աներկնաւորհուոյ կուսին մարիամայ, յորում և թանձրացեալ բանն, այսինքն՝ խառնեալ ընդ զգալի մարմնին, միջնորդութեամբ բանական հոգւոյս անձառ միաբանութեամբ և անշփոթ խառնմամբ ծնեալ աստուած յանապական կուսին արգանդէ. վանորոյ և աստուածածին դաւանեմք զծնողն այ մարմնացելոյ:

Այս ինքն ոտ ՚ի մարմնատէն անօրինեաց զմեր վե-
րութիւնն՝ ուչ ասծելէն զօրութեամբ, այլ խոնար-
դական էրատամբք և արդարութեամբ. քանզի ըզ-
բնութիւնս ոտ առնուլ էր առելծեալ յաստուծոյ
և ուչ կատաց զեր ՚ի վերոյ գասանել, այլ պատա-
նօք և գառաչանութեամբն առաջին՝ խոբեալ,
յետ խառնելոյն ընդ առաջելէն զնութիւնն
և ըստ ատեառնելոյն զաս՝ ըստ ատեարանչէն, ոյան ՚ի
խաւարն անդ ըստ ատարկ, և խաւար նման ուչ եղև
հասու, այսինքն՝ զի ՚ի խաւար մարմնոյն՝ ոյս առա-
ջաւծութեանն ջահատութիւ՝ ՚ի բնական կիրան
շարժէր զնա և կամէր և. ըստ կամելոյն ներգոր-
ծէր, իսկ զօրարն ՚ի բնականէն յայտնէր նոյն
աճեղէն ըստուն, և ոչ ըստ բնական բարւոյ առելծ-
ուածոյն ՚ի յատելոյէացն և ՚ի չարին արկածիցն
խորշէր. և այսպէս զատարտուածոց զմեզ ՚ի մար-
մնի խաւար աճն մարդացեալ՝ որ մեզ մեղա-
չական մարմնոյս էր նման ըստ առաքելոյ, Նմա-
րութիւն ունէր մարդկութեան՝ ոչ հոգի մարդկե-
ղէն ըստ կա-
մացն շարժելոյ սիրէ զմեզ, և ուչ մարմինն ըստանել-
զոյժ էր առնէ, այլ զատաձանութեամբ ՚ի նոյն
ըմբռնէին և պատրանօք, և ես որ ՚ի պատրանացն
ուչ պատուեցայ, մեղացն զեր ՚ի վերոյ գոյ. յոր
հայեցեալ առաքեալն ասէ, ՚ի նեղութիւն ոյ ՚ի հան-
դէս արդարութեանն քրիստոսի:

Վանզի զայս խորհուրդ առեալ ՚ի քրիստոս
հայր ներգոյ ամենայն բնութեանն՝ էրատամբք էբ-
րև խաբեցելոյ և ուչ որպէս կամաւ յօրինոյ ն-

ին վերուստ։

Եւ ի խաբեցաք և մեղաք, վասն այսորիկ զի՞ր անմեղ մարմինն քրիստոս պատրաստեաց ինչ ՀօՐ, և եղև անմեղ արիւնն նորա քնքան ասելո՞ցուն ՚ի նա Հաւատացելոցս մեղաց. որպէս զի՞ պետրոս, ոչ առանձինացուս արծաթեղինօք փրկեցայք, այլ արեամբ ամբիծ և անարատ գառինն՝ որ եւս զանձն իւր փրկանս ընդ առնելոցուն, զոչէ ըստ այսմ և պօղոս։

Ոչ՝ խոստովանիմք Հանդիսացեալ չէզ ՚ի քէ՞ առՀաս մեռանիլ երկու բնութեան աստուծոյ, ոչ վարդապետաբար կամ անբանաբար առանց գիտելոյ զերկոցունց, այլ զի խորհուրդ անօրինեալ բնութեանն յայտ Հայի առաքելական և մարգարէական վկայուԹ՚ք։ զի առանձինացեալ զբնութիւն մարմնոյն, զի

Տեառն ՚ի նա և կամք՝ որ ՚ի բանականն Հոգւոյն շարժուն, զի երկուցունց մարդոյ որ ՚ի նմա միանգե՞նդ շարժեալ յարդասաւորութիւն, և ոչ բռնաւոր։

Տեառն և ներգործութիւն ըստ մարմնոյ, զի յայտնի լոյծ աշխատութեամբ մեր փրկութիւն և ոչ զօրութեամբ, որով և առաւել զօրացաք ի բանաւորէն. և զի կամէր ըստ էր նահանջել, հրաժարէր ՚ի մահուանէն՝ և ամօչէր, ընդ նոյն և տրտմէր։

Կամէր ըստ ՅԾՈՒԹԻՒՆ, վասն այր և հեռանէ

ցուցանէր աճուրդեանն զկաման մարմնոյն և ասէր՝ ոչ իմ կաման, այլ քոյդ լիցի, քայտ է թէ՝ իմն աճա՛ բար. նաև զամօթ ալհամարհէր և զերկուղիւն՝ի վեր եկանէր, և այսպէս հեռևեցուցեալ զկաման մարմնոյն աճեղէն կամացն՝՝ի լուսին այծ զխաչին խորհուրդ, որով հաւատակաց արար փրկութիւն և առացաւ մարմնոյն որ կինքն զաքանչելին բարձրութիւն, ըստ առաքելոյ՝ վանորոյ աստուած զնա առաւել բարձրացոյց, զի յանուն Յիսուսի ծունր կրկնեացի. ներզուծէր և մարդկապէս, այն զի քաղցեաւ և վաստակեցաւ և արտասուեաց, եկեր և արբ, չարչարեցաւ և մեռաւ, զի այս ներզուծութիւնքս չեն բնականաբար այլ, այլ ասի նմին ըստ մարմնոյն՝՝ի մարմինն։

Եւ այս ներզուծութեամբքս եցոյց զմարմնոյս անմեղութիւնն, զի կրեաց զհարկաւորսն, և եցոյց թէ՝ աւելորդն վասն այնր է մեղք, զի չէ բնական, այլ արկածք թշնամոյն. և որ՝՝ի նոսա շարժի, ոչ՝՝ի բնութենէ շարժի, այլ՝՝ի թշնամոյն պատրանաց. և զի պատրիք որ իմ մարմնակից քեզ՝ եթէ՝ մահու էք պարտական, քանզի անձն որ մեղանչէ՝ նայն և մեռցի. արդ ես փոխանակ ձեր մեռանիմ, և իմով չարչարանօքս զհայր իմ ընդ ձեզ՝՝ի հաշտութիւն ածեմ. և այսպէս հաշտեցայք ընդ աճ քեա, որպէս զրկ առաքեալն՝ աղաչեմ վասն քրի հաշտեցարուք ընդ աց, զի այն որ ոչն գիտէր զմեղս վասն մեր մեղս արար, զի մեք եղիցուք նո վա արդարութիւն աստուծոյ։

Ոչ ոք ոչ քրիստոս խոհականութեան հաւատացեալ
լաւ գոլոյ սիրելագոյն ունի քան հաւատացեալ
ասէ, հաւանեալ սիրով ոչ ասէ, այլ հետևեալ ա-
դարտեալ ի հաւատոյ՝ խոստովանութեան կալցուք
առ աստուած ի ճեռն սեառն մերոյ յիսուսի քրիստոսի:

Ոչ ոք քրիստոս ընդ աստուած խոստովանութեան
առանց սրտի և հրեշտակ ըն օրհնաբանէին, զաստ-
ուած խոստովանեան ընդ աստուած՝ մեզ մի՛
թշնամութեան արտացուք գոլոյ. աղաչէ նայն ին-
քըն սէրն և աստ՝ սրբելեակք զայս պատուիրեմ ճեզ
զի սիրեսջիք զմիմեանս, որպէս և ես զձեզ սիրեցի
այսմ աղաչանաւքս հաւանեալ ճեր ածային ժո-
ղով՝ կոչէք զմեզ ի միաւորութեան սիրոյ. զայնք
յօժարութեամբ ասենայն լսութեամբ եկեղեցեաւ
սիրով հայցատանեցայ՝ որոմ հովուեմքս, քան-
զի ադդարև մի է տէր մեր, մի հաւատք, մի
մկրտութիւն, մի աստուած և հայր ամենեցուն
որ ի վերոյ ամենեցուն և ընդ ամենեսեան և յա-
մենեսին ի մեզ:

Ի վերոյ այսր և մաղթեմք այ, որ ի վեր քան
զայր խոնարհք և խոնդրեմքն խնամէ, զի զահեալս
ճեր՝ ինքն կատարեսցէ. քանզի ադդարև աս ի մարդ-
կանէ անհնարինքն հնարաւորք են նմա:

Ոչ ի ճեր եղբայրական սիրոյդ պահանջեմք և ա-
ռաքել զառաքեալ լինել քեռական ադբայիկ աս-
բարեաւ առաջարկութեան և կապակցութեան մի-
տոյ, զի և խոստացարկուն քան երեխայիկ հաստոյնա-
պահեսցուք:

Ա,թէ ուք այլասուրեալ ինչ խօսի առ ձեզ՝ զոր չ'ի
ձեզ խոհուրդ. Հաւատոյ, չ'ի բաց վարեցէք եբրև
զլացեալ ճշմարտութենանն. զի պարծանք մեր այս
են վկայութիւն մտաց մերոց, և զՆահապետ ոխա-
կալութենն չ'ի զլուխ մարդատեաց Թշնամոյն
կուռեցէք, և առ եղբարս զսէր և զխոստովա-
նայծառացուեցէք, Ա,ե նոյն ինքն առուած խա-
ղաղե և սիրոյ եղիցի ընդ ձեզ ամենեսեան. ամէն։

Ա,ըդ՝ չ'ի հաստատութիւն ուղղափառ խոստովա-
նութեան կարևոր հանարեցաք՝ ըստ կամացն Ա,յ
և իրատացի ձեր խնդրոյ և բարւոք ապացուցի,
առարկել իւրաքանչիւր ձեռամբ զանուանս մեր,
ուք միով կամօք և միով շնչով և խորհրդով
զայս բողոքեցաք հաւատ չ'ի լուր ունդ եկեղե-
ցոյդ առ չ'ի յերկուց և յերից վկայելոյ՝ ճշմարիտ
և հաստատուն երևելոյ նախագրել ուծաբանու-
թիւն։ Ա,րիգորիոս ողորմութեամբն Ա,յ կաթուղիկոս հա-
յոց մեծաց և յաջորդ մեծի աթոռոյ սրբոյ Ա,րդ-
գործի լուսաւորչին։ 1

Ա,առաքեան նուաստ կաթուղիկոս տանն աղուանից։ 2

Ա,ասիլիոս արք եպիսկոպոս Թագաւորանիստ քաղա-
քին անւոյ։ 3

Ա,րիգորիոս արք եպիսկոպոս ուծայնոյ քաղաքին մե-
ծին անտիոքայ։ 4

Ա,ահակ արք եպիսկոպոս ուծակոս քաղաքին էֆե՛։ 5

Ա,երսէս արք եպիսկոպոս մայրաքաղաքին կիւլիկե-
ւոյ տարսոնի։ 6

Ա,առաքեան արք եպիսկոպոս եդեսիոյ։ 7

Բահելոս ալք եպիկոպոս Թագաւորանիստ քաղաքին Վրաց տիեզաց ։ 8
Մոեփանոս ալք եպիկոպոս սիւնեաց ։ 9
Յովհաննէս ալք եպիկոպոս կեսարու կապադովկեցւոց ։ 10
Յովսէփ ալք եպիկոպոս դվնոյ ։ 11
Խաչատուր եպիկոպոս կարուց ։ 12
Խաչիկ եպիկոպոս նախճաւանի ։ 13
Մոեփանոս եպիկոպոս բզնունեաց ։ 14
Դէոդոս եպիկոպոս մանազկերտոյ ։ 15
Գաբրիէլ եպիկոպոս տարօնոյ ։ 16
Մոեփանոս եպիկոպոս Ծոփից ։ 17
Ի յաշար եպիկոպոս Հերակլեայնոյ գաւառին ։ 18
Մոեփանոս եպիկոպոս տայոցմատոյ և գրանն պարսից ։ 19
Ներսէս եպիկոպոս Թէոդոսուպօլսեցւոց ։ 20
Յակոբ եպիկոպոս մելիտինոյ ։ 21
Յօհաննէս եպիկոպոս անտիոքացւոյ ։ 22
Բահելոս եպիկոպոս սեբաստիոյ ։ 23
Գրիգոր եպիկոպոս սամոսատացւոց քաղաքին 24
Գաբրիէլ եպիկոպոս մաճառիոյ կիւլիկեցւոց ։ 25
Վահէս եպիկոպոս կիպրոսի ։ 26
Վահրոս եպիկոպոս աշմունեաց ։ 27
Գէորգ եպիկոպոս նիկոմեդացւոյ ։ 28
Պասիկ եպիկոպոս սեբաստիոյ ։ 29
Աստանդին եպիկոպոս նէոկեսարիոյ ։ 30
Գրիգորիս եպիկոպոս կոկիսոնոյ ։ 31
Աստանդին եպիկոպոս ապամիոյ տուրուց ։ 32

Արդեւ եպիսկոպոս լաւոդիկեայ։ 33
Եւ աղաչեցին աստեղին ժողովել զոհութիւն առա-
քել, զի մի՛ ասիցեն պատահեցաւ գլուխել յոյնքայն
մահու՝ մեք խոխանուն առաջարկեալ խորհրդոյ։
Իսկ կաթուղիկոսն սուրբ պատրաստեաց վարվարակի
թղթատար՝ ընթանալ ՚ի Թագաւորական քաղաք,
և հասեալ նոցա ՚ի կեսարիա՝ արգելան վասն խո-
վութեան Հանապարհին և դարձան կեսու, ընդ ո՛ր
վաղագաւ ասկաւ և հնարէր վերայն զընթացան,
Յայնմ եհաս հասեալ դառնագոյն, և լուաք
զվախճան բարեպաշտ ուծատեր և խնամառուն ար-
քայն Հռոմոյ, յամենայն սեպտեմբերի քան և
եւթն և ՚ի Թուականին Հայոց վեց Հարիւր և
քսան և ինն։

Իսկ կաթուղիկոսն սուրբ առ առեալ յանձն
ուղեւորի յոյժ, որպէս երբեմն երեելին ՚ի վերայ
յովնիոյ. նախ վասն անկատար ծնողոյ բարւոյ ա-
ռաջարկութեանն, և դարձեալ յոյժաւ լսէր զի-
մաստութեամբ զղջալոյն նորա ՚ի ժամ վախճանին,
որոյ պատմութիւն գործոյն զրկեցէք զնա ի լուռ
շուրջ յարտասուս։

Ի նոյն ժի հիւանդացեալ հիւանդութիւն որով
՚ի մահն փութացաւ, և նախ քան զվախճանն խոկաց
զոհութեանական առակ որ վասն ամուսնին, զիտելով
զինքն առաջ մեծի և աշխարհական հոգւոյ կար-
գեալ յիշոյ, զոր կոչէր հաստատակաց սէրն պահան-
ջել զհաստատ առաքինութեան Թագաւորական գոր-
ծոյն. խնդրեաց տալ առ ընծեր իւր գալ զայն

եպիսկոպոս ասէ. ոչ քաղաքին հանդերձ բաղմութ-
պիսկոպոսացն և ասէ. ոչ քահանայապետ այլ մե-
հանդերձ պաշտօնակցօք. քանզի պարտական եմ
ես հաստատակաց տէրն առ՚ի տալ զհաման անտե-
տեսեան Քաղաւորական իշխանութեան, և՚ի
ստատիկ երկիւղէ նորին անուշատ առեալն՝ անկեալ
կամ՚ի մահիճս զարհուրեալ և դողացեալ, զի-
տելով յանձն՝ զի ոչ ունիմ զլիւս հանդերձ հա-
ւատացեալս ինձ գործոյ, քանզի պարտական եմ
նմա իմացականաւս և զգայնով տալ զհաման ե-
կաքանչիւրոցս, արդ որ ունիս իշխանութիւն կա-
պելոյ և արձակելոյ, ահա զքեզ պարտուց իմոց ա-
զատեմ՝ զոր տամ խոստովանութեամբ լեզուի ի-
մոյ և հաւատովք սրտիս, և թեթևացուցեալ ես ծ-
եղէն իշխանութեամբդ զծանրութիւն բեռին ի-
մոյ՝ առաքեա զիս առ տէրն իմ և ասծ։

Օայս լուեալ՝ ի նմանէ հոյլ պատերան՝ մեծաւոր-
կան տեղեալ յարտասուս հարաւ և ոչք ընդ նմա
ժառանգաւորացն և իշխանքն ամ պալատին և հո-
գին ընտանիքն։

Իսկ նա պատասխանեաց հեծեծելով և ասէ,
հայրապետս տէր՝ ահա քինէն զկտրուցս և զթագի-
պնեալ զգեստս իմ պատկեա այսօր կրօնաւորա-
կան ծառայութիւն։

Եւ մատուցեալ հայրապետն թէոդորոս՝ որ յեո
մեծաւորէն յաջորդ էր աթոռոյն, ահա զկտրուցն և յա-
պատեալ զհեսն՝ զգեցոյց նմա զվն խոնարհեալ,
և կատարեալ զկարգ օրհնութեանն՝ ողջունեաց

ՀԱՅՔ՝ ՔԱՆ ԿՐՕԴԻՆ ՊԱՏԱՍՏԱԿԱՆ ՔԱՐՈՅՔՆ ԱՊԱ-
ՊԱՏԱԿ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԽՈՆԱՐՀՈՒԹԵԱՆ ՈՒԶ ՍԿԶԲ ԻՄ ԵՒ
ՔԱՀԱՆԱՅ. ԵՒ ՆԱ ԱՍԷ ՈՒՐԱԽ ԵՄ ԱՅԺՄ ԿԱՅԱՍՏԱԼԸ
ՁՆԱ ԵՒ ԱՍԷ, ՈՒՐԱԽ ԼԵՐ ԿՐՕՆԱՒՈՐԱԿԻՑ ԵՂԵԱՅՔ Չ'Ի
ԿԵՏ ՆՈՒԱՅ ՀԻՆՔՆԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉՈՒ։

ՈՂՋ ԱՂԱՉԵՄ ՁԱՆԱՐԺԱՆԱ ԿՐՕՆԱՒՈՐ Չ'Ի ՎԵՐԱՅ
ԱՐԱՒԵՂԻՆԻ ՀԱՆԳՈՒՑԵՔ, ՈՐՊԷՍ ԵՒ ՎԱՅԵԼԵՍ ՍՏԱԼԸ
ՁԵՒՈՅ, ՀԱՒԱՏԱՄ ԵՒ ՎԿԱՅԵՄ ՅԱ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՆՆ
ԹԷ՝ Չ'Ի ՎԵՐՋԻՆ ՄՇԱԿԱՑՆ ՎԱՐՁԷ ՈՉ ՁԱՐԿԷ ԶԱՏԱՍ-
ԱԼԵԱԼ. ԵՒ ԹԱՐՁԵԱԼ ԵՂԻՆ ՁՆԱ Չ'Ի ՎԵՐԱՅ ԱՐԱՒԵՂ-
ՂԷՆ ՍՏԱՂԱՍՏԻ, ԵՒ ԱՍԷ ԱՅՆ ՀԱՆԳԻՍՏ՝ ՈՐՊ ԱՐԱՒԵՂ-
ՔԱՆԴՈՒԹԻՒՆ Է։

ՈՂՋ Չ'Ի ԹՈՂՑ ՁՆԱՑԷՔ ՀԻՆԷՆ՝ ՈՐՔ ԱՐԱՀՈՒՃԵԱԼՔ
Է ՍԿԵԶԵԼ ԱՐԱՒՈՂՋԱՆՕՔ, ԵՒ ՇՈՒՐՋ ԿԱՑՑԵՆ ՁԻՆՒԱ
ԿՐՕՆԱԿԻՑ ԵՂԵԱՐՔ ԻՄ ԵՐԳՈՎ ՍԱՂՄՈՍԱՑ, ԵՒ ԱՐԱ-
ԼԻՆ ԱՅՆՊԷՍ. ԵՒԻՆ ՊԱՏԵՑԱՆ ՇՈՒՐՋ ՁՆԱՒԱԾ ԿՐՕՆ-
ԱՒՈՐՔ ՀԱՆԴԵՐՁ ԿՐՕՆԱՒՈՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՆ ԵՒ
ՔԱՀԱՆԱՅԱՑՆ ԵՐԳՈՎ ԵՐԳԷԻՆ ՁԱՍՂՄԱՆ. ԻՍԿ ՆԱ
ՅԵՐԳԵԼՆ ՆՈՑԱ ՁԵՌՈՎՔ ԱՐՏԱՍՈՒՍԱՑ ԼԱՆԱՅՔ ՁՄԱ-
ՀԻՃԱՆ, ԵՒ ԱՅՍՊԻՍԻ ՁԱՂՋՄԱՄՔ ԿԱՑՁԵԱԼ ՁԱՍՈՒՐ
ԵՕԹՆ՝ ԱՒԱՆԴԵՑԱ ՁՀՈԳԻՆ Չ'Ի ՁԵՌՆ ՏԵԱՆՆ։

ԻՍԿ ՅՈՒԺԱՄ ԿԱՏԱՐԵՑԱՒ ՄԱՀՈՒԱՆՔ՝ ԾՓԵԱԼ
ԱՄԲՈՒԽԵՔ ԱՒԴՈՒՆԱԿԱՆՆ ՔԱՂԱՔ Չ'Ի ՎԵՐԱՅ ՆՈՐԱ ՈՐ-
ԱՊԷՍ ՁԼՈՒԱԼԵԱԼ ԾՈՎ, ԵՒ ՁԱՅՆ ՈՂՔՈՑ Չ'Ի ԲԵՐԱՆ Ա-
ՄԵՆԵՑՈՒՆ ԵՒ ՈՂՔՔ ԱՐԱՒԱՍՏՍԱՑ։

ԱՐՔԵՒՈՑԻՆ ՁԵՌՆԱՍՈՒՆ ԸՆԱՆԻՔՔՆ ՍՊԱՍՏԱՐ-
ԵԼ ԹԱՂՄԱՆՆ, ԵՒ ՈՉ ՍԱՓՐ ԹՈՂԼ ՀԱՅՐԱՊԵՏՆ, ԱՅԼ
ԹԱՐՁԵԱԼ ՁՆԱ ԿՐՕՆԱՒՈՐԱՑ ԽՈՆԱՐՀ ԿԵՐՊԱՐԱՆՔԻ

ատրեալ ամփոփեցին ՚ի տապան ՚ի նախնականն դամբարան իւր մեծահռչակ վանքն՝ որ կոչի ամենայնի։

Եւ ըստ սեռական կամացն այլ՝ որոյ թագաւորեն, տուգ սա ՚ի մահ ազգայիս և օդս, քանզի սկսեալ յօրէն, յորում նորա մահն՝ մինչև ՚ի նոյն յօրն հոլովմանէ շաբաթուն, մեռա- ցաւ օդս ընդ ամենայն աշխարհ, և լոյս արեգա- կանն պակասեալ՝ շաբաթագալ սխոէր, այլև անձրև մինչդասեան եկն յամ երկիր, յորոց ծանեալք ես- կսպէս՝ եթէ ընդ վտիտն մահուամբ բարեպաշտ թագաւորին՝ եղև պատուհաս այս ՚ի վերայ աշ- խարհի, որպես է իսկ ձշմարտապէս։ Այսպէս զի մեծ խոր- հուրդս այս եկեղեցւոյ խաղաղութեան անկատար ձեռաց, որպ չէք այժմ յոյս ՚ի ձեռն սրտից գալ յաւարտումն, և սուտ զի որդի նորին մանուկ սի- րէք յաջորդեալ գահոյն՝ ոչ կարաց ՚ի խաղաղու- թեան պահել զընտանիսն, այլ ցարդ ևս ունի զթագա- ւորական քաղաքն ամբոխ խռովութեան չիշխանացն և ընտանեացն, որք հակառակ նմին յառնեն. յորոց մինչ ոչ առակս հեղմունք արեանց լինին և առ- նայն բարեկարգութեանց լուծուին, յերից առնոյ սկսեալ՝ զեռ ևս օր ըստ օրէ ամէն խռովութիւնն. և ՚ի կարճս ձգի ամենայն միտք առ ՚ի հաստատե- լոյ վերսին թագաւորական աթոռոյն՝ որ սիրեն է աշխարհի, ըստ առելոյն պօղոսի՝ յորժամ բարձցի որ այժմ ունի, և տացէ եկեղեցի մարդն անօրէնու- թեան, արդ ընդ սեան տատանել՝ շարժի և աշ-

խոհ ընդ ամ կոլմանս առիվ և սրատուքեամբ
և առաքետ սիսկս առաց քրիստոս յուծանալոմ
ա՛ետառանուքեան յաղագս կառարածին ։

Իսկ երանելոս Հանգուցեալ արժանագովեցին ըս-
զատ էմանուէլ՝ ըստ բարուք կամացն և խոտա-
ղուե փախագմանն զեր վարգս առնու՛ն վարգա-
ուէն քան առ որ փոխեցաւ՝ ժառանգել զերկինց
արքայուէն ընդ ամ աբս, և յեկեղեցոս Հայոց ի-
շատակ նորա Հռչակի ընդ սրբոց Թագաւորացն ՚ի
փառս քրի ատառոյ մերոյ, որ է օրհնեալ ընդ
Հօր և ընդ սուրբ Հոգւոյն յաւիտեան ։ ամէն ։

ջանիկ Թղթոց երկրորդ գլուխ՝ որ յատկապ Միաբանութեան Հաւատոյ և կարգաց եկեղեցւոյ։ երես։

Պատճառ խնդրոյ Միաբանութեան Թագաւորին Հռոմոց էմանուէլի և սրբոց կաթուղիկոսացն Հայոց Ներսիսի և գրիգորիսի Թուղթքն՝ զոր գրեցին առ Մինեան։ 113։

Վէր Հաւատոյ խոստովանութեան՝ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ՝ գրեալ ի Ներսիսէ սրբ եպիսկոպոսէ յերջօրէ տեառն գրիգորիսի կաթուղիկոսի Հայոց, ի խնդրոյ գերապատիւ փեսայի ինքնակալ Թագաւորին Հռոմոց մանուէլի աչէքսի մեծի պռօսաոսաոսի՝ յորժամ եւ յարևելս, և էր ի մանեսիայ մայրաքաղաքին կիլիկեցւոց։ 145։

Նուէր առաջին՝ Թագաւորին Հռոմոց էմանուէլի առ սրբազան կաթուղիկոսն Հայոց տէր գրիգորիս։ 148։

Պատասխանի առաջին Թղթոյն Թագաւորին Հռոմոց մանուէլի՝ գրեալ Ներսիսի կաթուղիկոսին Հայոց։ 163։

Ամմանիք Հաւատոյ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ՝ գրեալ Ներսիսի կաթուղիկոսի Հայոց ի խնդրոյ տէր Թագաւորին Հռոմոց էմանուէլի։ 177։

Վէրին յաղագս աւանդութեանց եկեղեցւոյ։ 196։

Նուէր առաջին՝ Թագաւորին Հռոմոց մանուէլի առ տէր Ներսէս կաթուղիկոս Հայոց յաղագս խնդրելոյ զմիաբանութիւն երկուքեանցն ազգաց։ 198։

պատասխանի թղթոյն մեծի թագաւորին Հռոմոյ
կիւռ մանուէլի՝ գրեալ ներսեխ կաթուղիկոսի վն
ճշմարիտ դաւանութեան Հաւատոյ Հայաստանեայց
եկեղեցւոյ։ 212։

Յուղի կրկին անգամ պատասխանի դարձեալ ՚ի
թագաւորէն Հռոմոյ կիւռ մանուէլէ՝ նեղսէխ կա-
թուղիկոսի Հայոց յաղագս նոյն խնդրոյ մրաբանու-
թեան երկաքանչիւրոց ազգաց եկեղեցւոյ ՚ի սէր
մեր ՚ի քրիստոս։ 214։

Յուղի սեաւն մրքայէլի պատմիալքին կոստանդ-
նուպօլսոյ՝ սակս այսր խնդրոյ առ սուրբ Հայրա-
պետն նեղսէս։ 215։

Պատասխանի թագաւորական գրոյս սեաւն նեղսէսի
երկրորդ անգամ։ 219։

Յուղի սեաւն նեղսէսի կաթուղիկոսի առ սէր մր-
քայէլ պատմիալքն Հռոմոյ։ 222։

Նոյն սրբոյն նեղսէսի։ 227։

Յուղի գրիգորի կաթուղիկոսի Հայոց որ կոչի
սեաւն նեղսէսի յաջորդեաց զաթոռն՝ առ բասրե-
պաշտ թագաւորն Հռոմոյ մանուէլ։ 229։

Յուղի բասրեպաշտ թագաւորին Հռոմոյ էմանու-
էլէ զոր գրեաց պատասխանի գրիգորի կաթուղիկո-
սի Հայոց։ 233։

Յուղի պատմիալքին կոստանդնուպօլսի առ կա-
թուղիկոսն Հայոց գրիգոր՝ Համաձայնութեամբ ամ
ժողովոյն։ 242։

Յուղի գրիգորիսի կաթուղիկոսի Հայոց՝ Հայոց
ցեղիս ամբ ընդհանուր ժողովոյ Հայոց, պատասխա-

Ն՚ի Թագաւորին Հռոմայ մանուէլ՝ յորում և ուղղափառ դաւանութ՚ի լսեր ինդրոյ արքային, ձայնակցութեամբ և ձեռնադրով ամենայն հայաստա-
նեայց եպիսկոպոսաց։ 250։

Ի ժամանել գինգոլիսի կաթուղիկոսի հայոց և ընդհանուր հայաստանեայց ժողովոյ՝ գրեալ ՚ի կաթուղիկէ եկեղեցին Հռոմայ և յոր ՚ի նմա տուրբ ժողովն, պատասխանի թղթոյն մինչեւ պատրիարքին՝ որ նախ քան զայս փոխեցաւ յաշխարհէ ՚ի քրիստոս։ 266։

Պահ տուրբ Թագաւորին մանուէլ։ 276։

ԴԻՐՔ ԵՐԿՈՒՔ

Անուղղեաք այսոքիկ գրեալ տեառն Ներսիսի տէ֊
ղերապետի՝ զանազանս և գեղեցիկս ՚ի
ժամանակս ժամանակս և ՚ի տեղիս տեղիս վե՛ր կա֊
րեաց և ախտից խնդրուղացն և պէսպէս պատճա֊
ռանաց ։

Դարին տեառն Ներսիսի գրեալ պատասխանի Թղթոյն պատրիարգին
ատրուց տեառն Մխայէլի ։

Զուարթուն և զարհագոյն Տուեաւետի զաստ֊
ուածապատիս պատրիարքիդ զտէր Մխա֊
յէլ ընկալաք զձեր սիրոյ, և ընդ ուրջ լինել ձեր՝
աստուածոյ գոհութիւն մատուցաք, զոր և աղաչեմք
զտէր անսասանելի պահել զձեզ ՚ի հաստատուի
եկեղեցւոյ իւրոյ. և մեք աստուծով և մաքուր
ձեր աղօթիւք կենդանի եմք մարմնով, այլ տկար
երկուքումբք՝ երևելեաւս և աներևութիւ. որով
հայցեմ ՚ի ձէնջ աղօթել՝ գալ զօրութեան յՅի֊
սուսէ տկարութեանս մերոյ ։

Վերեալ էնք վասն տեսութեան Իմաստից գանկութեան ունելոյ, և մեք վկայեցաք Ճշմարիտ լինել զբերեցաս, զի ՚ի մեր Հոգևոր սիրոյ որ առ Ձեզ՝ ծանեալք և զՁեր առ մեզս Նուաստութիւն. և յուսամք յաստուած՝ զի զբարւոյ գանկութիւն մեր յայտոիկ՝ ՚ի կատարումն Հասուցէ։

Ծանեալք և զսուրբ եպիսկոպոսաց Ձեր ժողովուն առ Ձեզ վասն քննութեան եկեղեցւոյ կալոգաց, զպահան ՚ի բարեաց ընդուն և զօտարոտին ՚ի բաց Հանելով, զոր և ընթերցաւ առաջի մեր սուրբ եպիսկոպոսս տէր յովհաննէս սիրելի ոյդ և մեր, և լուաք և Հաճոյ թուեցաւ մեզ և եպիսկոպոսաց մերոց և վարդապետաց, զի ոչ թէ օտար ինչ էր և նորաձև, այլ զառաջինն սուրբ Հարցն կանոնաց դրութիւնան ՚ի յիշատակ բերելով. ընդ որում մեծաւոքս վարձս ընդունի յոյ՝ այսպիսի Հոգևոր էրաց Հոգ տանելով, զոր և խնդրէ առաւած յառաջնորդաց եկեղեցւոյ։

Ասակացաք և զոր ՚ի բանից ծանոյց մեզ զոմանց՝ որ առացեալ են առաջի Ձեր, եթէ Հայք զյուլիա նեայ ալիկառնացւոյ ունին զխոստովանութիւն, որ առաջօք առաց զմեռելութիւնն քրիստոսի և ոչ Ճըշմարտութեամբ, զոր նզովէ կաթուղիկէ եկեղեցի զայսոցիկ առացօղն և զընդունօղն, այլև զանիրաւ զրպարտողան զմեզ։

Իսկ մեք խոստովանիմք զքրիստոս ըստ սուրբ Հարցն դաւանութեան որ ՚ի նիկիա, և ըստ առաքեալական ուղղափառ վարդապետաց եկեղեցւոյ, թէ էն

աս բանն այ ’ի տալը կուսէն մարիամայ Հոգի և մարմին և միտք, Հշմարտապէս և ոչ կարծեօք. և նովին մարմնովն չարչարեցաւ խաչեցաւ և մեռաւ մահկանացու բնութեամբ՝ ստուգապէս և ոչ առաւչօք, և կենդանի էր անմահ աստուածութեամբն՝ որ միացեալ էր անբաժանելի ընդ մարդկային Հոգին, որ բաժանեցաւ ’ի մարմնոյն, և ընդ մարմինն որ եղաւ ’ի գերեզմանին, որ և միացոյց զարձեալ ընդ Հոգին ընդ մարմինն և յարոյց ’ի մեռելոց յորժամ կամեցաւ, ըստ ասելոյն թէ՝ Իշխանութիւն ունիմ դնել զոա և իշխանութիւն ունիմ վերստին առնուլ։

Այլ՝ վասն այսորիկ այս է Հշմարիտ խոստովանութիւն մեր, զոր գրեցաք կարճ ’ի կարճոյ Հանդերձ ասացեալ բանիւ. այլ զբովանդակն յիմաստուն եպիսկոպոսէդ ’ի սէր յօհաննիսէ Հաւկանայք. ողջ լեսուք ։ Ողջունեն զձեզ որ ընդ մեզ եպիսկոպոսք և վարդապետք. ողջոյն տամք և ասոց ընդ ձեզ են պաշտօնեայք քրիստոսի կարգի։

Ասին սեռան ներսէհ Թաղի ’ի կոստանդնուպոլիս առ ոմն պօղոս քահանայ Հայկազն ’ի տատրոնէ կիլիկեցւոց, որ գնացեալ էր անդ Հռոմայեցւոց, որ գրեալ էր մեր ’ի ժամանակս կիւտ. Առնուլ Թագաւորին՝ յորժամ Հանդերձեալ էին միացանել Հայք և յոյնք, և նա գրեաց առ ներսէհ՝ և ’ի քրմեզս ե-ղև խոյն միաւան։

Ո պօղոս Հաճնոյ ասան վեհին և քաղաքակից, ե-
ղբան Թէ և գործակից յաւետարանն քրի, և
ունդոլի և կրոլի զպակասութիւն չարչարանաց Տե-

ւին ՚ի մայրին՝ ընթերցեալ զգիր յԱրնզդիմադրու-
թիւն աւքաստատանուղացին զքին առ մեզ, որով և
անզգուշալին բան ոչ գոլ ծանուցաս Հաւատաս-
լիւմ, քանզի անմոռաց և ոչ զձաշակս առողց իմա-
տութեան է այս, ուստի ելն Հայրենի աւանդուե-
բամբասանօք, և այն տուութեամբ և ոչ ճշմարտու-
թեամբ, յարգոյ լինել կարծելով ներհակացն ու-
ղղաւ., որպէս և բազումք ՚ի յառաջագունից Հա-
ւատացեալցն ՚ի մէնջ արարին այսպիսիս, և նոքին
ս աստեղութեան մերում՝ Հաւատացին անքննա-
բար զբամբասուեն ՚ի նոցանէ, և անգուստ թեա-
կոխեալ բազումք յայնպիսեացն՝ այսրէն գարձել
ուստ ելին՝ խօսէին զանպատշաճն զոր ոչ տեսին
կամ լուան՝ ս կատարեալն, այլ թերևս ս
նուաղս ՚ի հեղգացելոցն և ոչք նովքին աստեղ-
ղացեալք ՚ի մերասերից՝ ախորժելով լսէին
ղայնոսիկ և Հաւատային :

Եւ յայսպիսի սերմանեաց ածեցեալ և պտղա-
բերեալ որպէս թուի խնամատուն քննողաց, այնքան
խաւարին աստեղութիւն ՚ի մէջ երկուց ազգացս.
այլ դու թէ և յայտնիկ անհանճարաբար շաղա-
կրատացաց անպարտ ես լսոյ գրեցեալսդ, սա-
կայն ոչ և այլովք, զոր և մուացդ. քո խղճի տացուք
զչաստղութիւն :

Եւ արդ զմտաս աց, զի ելիցէ ապստամբեալդ
՚ի քոյոց Հայրենատուր աւանդէց՝ յաւելս քեզ
կամ ուղախտաւորութիւն Հաւատոյ զոր ոչն ունէիր
՚ի խրատուէ բանից ուղղախոս վարդապետացդ և-

կեղեցւոյ, կամ երկիւղ այլ որ է սկիզբն իմաստութեան, կամ երանական մաքրութիւն հոգւոյ որ տեսութեանն այլ արժանաւորէ, կամ այլ ինչ յատաքինութեանց գործոց որովք հաճոյանայ մարդ այ, բարի համարեաւ անձին զհատուածելդ, թէ պէտև կարօղ էիր և առանօր գործելոյն զբարին որպէս բաղմաք, արժանաւորել խոստացելոց բա րեացն. ապա թէ ոչ ինչ յայտցանէ յաւելու, այլ կամ նուազեաց կամ ներհականն ներգոյացաւ, զոս քեզէն ծանիր զշահն կամ զվնասդանան։

Ա՝ն նմանողք եղէք գոսք որպէս ինձ թուի այս սմ օրինակաց, որպէս թէ երկուց հարազատաց խոհեմութեամբ պատերազմելոյ ընդ միմեանս, և ե թէ ոք ի զօրացն ի խոհեմութեան ժամանակ հատանէր ականջն աջ օտարն անցանիցէ, ի լինել խաղաղութեանն նախատինս յանեցուանց կրէ իբր զգեցուցեալ տերանց, զսոյն կրկէք և գոսք և այք տեսանեն ծառայք զամենայն։

Ա՝ն գարձեալ՝ զոր օրինակ յաւուրս քառասնորդացն եթէ ոք նախ քան զլուսին պատեքին լուծանիցէ ի յարգելեալ կերակուրս՝ իբրև զօրինաւորացեալ պատուիրան. իսկ յետ յարութեանն տեառն մերոյ ամենայն հաւատացեալք ի քրիստոս լուծանեն՝ անզատապարտ է և գոլելի, թէպէտև մի և նոյն են կերակուրքն, լուսո որում և ի պատուղ փրանմանաւորութեանն ոյ մերձեալ էր մարդն՝ ոչ ետ

Եւ ես ասացի. Տեր, ո՞վ գիտէ զայդ։ Եւ նա ասաց ինձ. Ոչ ոք գիտէ զայդ, բայց միայն Աստուած։ Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Աստուած ամենայնի վերայ է, եւ ամենայն ինչ ի նմա է, եւ նա ամենայնի մէջ է։

Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Ոչ ոք գիտէ զայդ, բայց միայն Աստուած։ Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Աստուած ամենայնի վերայ է, եւ ամենայն ինչ ի նմա է, եւ նա ամենայնի մէջ է։

Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Ոչ ոք գիտէ զայդ, բայց միայն Աստուած։ Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Աստուած ամենայնի վերայ է, եւ ամենայն ինչ ի նմա է, եւ նա ամենայնի մէջ է։

Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Ոչ ոք գիտէ զայդ, բայց միայն Աստուած։ Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Աստուած ամենայնի վերայ է, եւ ամենայն ինչ ի նմա է, եւ նա ամենայնի մէջ է։

Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Ոչ ոք գիտէ զայդ, բայց միայն Աստուած։ Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Աստուած ամենայնի վերայ է, եւ ամենայն ինչ ի նմա է, եւ նա ամենայնի մէջ է։

Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Ոչ ոք գիտէ զայդ, բայց միայն Աստուած։ Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Աստուած ամենայնի վերայ է, եւ ամենայն ինչ ի նմա է, եւ նա ամենայնի մէջ է։

Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Ոչ ոք գիտէ զայդ, բայց միայն Աստուած։ Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Աստուած ամենայնի վերայ է, եւ ամենայն ինչ ի նմա է, եւ նա ամենայնի մէջ է։

Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Ոչ ոք գիտէ զայդ, բայց միայն Աստուած։ Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Աստուած ամենայնի վերայ է, եւ ամենայն ինչ ի նմա է, եւ նա ամենայնի մէջ է։

Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Ոչ ոք գիտէ զայդ, բայց միայն Աստուած։ Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Աստուած ամենայնի վերայ է, եւ ամենայն ինչ ի նմա է, եւ նա ամենայնի մէջ է։

Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Ոչ ոք գիտէ զայդ, բայց միայն Աստուած։ Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Աստուած ամենայնի վերայ է, եւ ամենայն ինչ ի նմա է, եւ նա ամենայնի մէջ է։

Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Ոչ ոք գիտէ զայդ, բայց միայն Աստուած։ Եւ ես ասացի. Տէր, ո՞ւր է Աստուած։ Եւ նա ասաց ինձ. Աստուած ամենայնի վերայ է, եւ ամենայն ինչ ի նմա է, եւ նա ամենայնի մէջ է։

աստիճանաբար և աստիճանաբերեցնելոցդ ի ձէնջ, ոչ ջոյն սիրոյ և խաղաղութեան հաստիք յաճախել ելից նշանէս վանելոյ և յաւարաբերական նշխարացս և ի մեզ լուսաւորչին մերոյ այէս և յաթոռոյս և ի միջի ։

Վախութիւն լիցի խոնարհութեան ձերոյ, զի նախ ժամանակաւ՝ որպէս կարծեմք լսել ձեզ ի հատ բաւոյ, մեծ ալքայն հառելոց ի սկիզբն աւուրց պատկառութեան մերոյ աւաքելական սիրոյ՝ առաքեալսն ողջոյն ասէք ընդ ամենայն սրբոց, որք ընդ ձեզ են, և ողջոյն ասեն ձեզ ընդ մեզ եղբարքն, որք ընդ մեզ են, և մեզ ողջոյն տուք ընդ ամենայն եղբարս, որք ընդ ձեզ են, ի համբոյր սրբութեան և ի միաբանութեան ի միջոց եղբարցն ազգացս ։

Եւ մեր պատասխանեալ նոցին՝ որպէս արժան էր, և աւարտուելն բանի զայս ինչ, եթէ որպէս զերեքեան միայն առանց բազում անձին անդամոց օժանդակութեան այլ և կարող ներգործութիւնս ինչ կատարել, նոյնպէս և մեզ անկարելի է առանց ի մասանց հանդիպիլ՝ որ ի հայաստանեայց մերձ լինել, այսոցիկ առ ի ձէնջ խնդրեալս առ կատարեսցէ պատասխանի. այլ ժողովեալ զամենեսին յոյս զոյ իմաստուն և երկիւղ, ի միասին աւուրս ձեր խոնարհութեամբ ի միասին և ընդ խոնարհութեան զրեցաք առաջի ձեր ։

Ո՞ պատուոյ և մեծ ի ձեռն աղօթիւքդ եղեալոյդ՝ ոչ ինչ ինչ յարուեստ շինիլ ի սուրբ տեղիս առաքելոցդ

հայաստանեայց, զրեցաք զայսոսիկ առաւուք՝ ծա-
նօթ լինել ձեզ ճշմարտասիրս վերագրելոցդ իրա-
գործութեանց, զի մի՛ յանխմաստից ումանց անու-շ-
զապէս ինչ լուեալ, այլ ընդ այլոյ ինչ կարծիցէք.

Եւ զի պատրաստեալքիք զանձինս, զի յորժամ
վերատին հասցէ առ ի մեզ յետ այժմու հրաւէ-
րանացս կոչմանն զիր և բան, առանց յապաղելոյ և
պատճառաբերութեան հասանիցէք ի սահմանեալ
ժամուցդ ինչուն, ոչ ի մեզ կուէցեալք կամ
յուրաք ի մարդկանէ, այլ ի Տոգւոյն Աս. որպէս
և առաջին առաքեալքն :

Եւ զի նախ քան զգալն աղաչեմք ոչ գադարել յո-
ղոքելոյ առ որ զկաման երկնաշաճաց իւրոց առնէ
առատաձ և աղօթից նոցին լսէ, զի ի ժողովելն ի
միասին տացէ մեզ իմաստս, զայն ինչ խորհել ևո-
րել և առնել՝ որ նորին խակ Տոգւոյն այժ են կամք
և հաճոյք առ ի շինուածս և հաստատուէ կա-
թուղիկէ և առաքելական ուղղափառ եկեղեցւոյ.
ոմիջ լերուք աաենեքեան ի շնորհան Աս : Ո՛ զտուան-
զակն յեկեալ եղբարցդ հասկանայք :

Նորին տեառն ներսիսի կաթուղիկոսի պատասխանի գրոյ ուրուն
որ գրեալ էր առ նա քանս ոչնչացուցն լրտուելոցն :

Ընկալաք զոր ի քէն գիր սիրոյ և յանդիմանու-
ստի, զի քարի առէք ընդունել զվէր
սիրելոյ, քան զհամբոյր թշնամւոյ, և ոչ տխրե-
ցայ, այլ ուրախ եղէ :

Վկանդի ես ծանուցեալ եմ ինձ և ոչ անծանոթի
կինէն, և այնքան՝ մինչ զի ոչ միայն քոյդ լեզու
և գիտէ, այլ թէև Համօրէն ծննդոց ազատայ քան
և գիր ջանային ի յայտ բերել՝ զոր ինս պարտա-
ւեալ կայի, ոչ էին բաւական, մի միայն ուսնելով
այնց կրից Ախիթարեանից զգիտելն և ոչ զանգե-
տեղանն ինոտս. բայց վայ ախտացեալիս յախտէ՝ որ
խոցի և ոչ ընդառանու դարձս մեռանել մահ մարմնոյ,
և չարչարի և անչարչարելի կարծի ինքեան, որով
անբժշկելի է, եթէ մարմին ախտանայ յայտոսիկ
և եթէ հոգի։

Վկրեալ ես երկնչել ի կեղծաւորուէ ոչ յան-
հաւատուէ, և արդարացուցք զքեզ յայտոսիկ,
քանզի տիրական է հրամանն. վայ առ ոչ բանիւ և
ոչ գործով վարեցին կեղծաւորուէիդ քեզ յան-
ցանք է և մեզ առգուանք տուր և ունայն գովուէին,
արուր ոչ միայն անշնորհակալս Տեառնք, այլև դա-
տեմք առ միտս։

Վկրեալ ես թէ վասն քո եկի և ոչ վասն առա-
պատիս կարեաց և այլ ևս բանք. և թէ առանց այ
չկարացայ առ քեզ գշտին, զի ոչ կամեցար. և թէ
գնաս զկնի գնացելոցն և ապաշխանս Թողուս. և
թէ հրամանն առաս կռուիմ ընդ քեզ, և թէ ոչ
անպարտ եմ։

Վասն վասն իմ առ յինէն առացաւ՝ միոյ առա-
էիր, և կարիք անապատիդ ոչ յայտնի պահանջուին.
առաս հպարտութեան, վկայեմք և մեք, այլ պատ-
րաստ առացաւ յատենախօսութեանն առաջի

մեր, վանուրդ և արտեցաք և բացայայտեցաք զառ-
ի. քէն ծածկեաւն, և այն զի ոչ կարացել առանց
ոչ առ զշահն մեզ՝ վկայի ի ճայնէն, զի ոչ ոք առ-
նաւ, եթէ ոչ նոցա առեալ նման ի վերուստ. և թէ
պնդամք ուշեայն՝ մեզ ես ասյժք, թէև սկսեցաց
աւգարշաւ։

Նայց զիարդ անկեղծ և ճշմարիտ կարծէ սէր
յայնմանէ՝ որ զմի սիրելին փոխեայ հանել ի հնո-
ցէն, և զմիւսա սիրելին ի նոյն անկանել ապատա-
ուէ հնոց, մանաւանդ զի՝ հանեալն զժուարակէզ
և արկեալն յոյժ զիւրակէզ. ծանծաղ է և այ-
սոյիկ խորութիւնք և բացայայտեալ մեզ։

Եւ կուտեցոյ ոչ ունիս կարիս հրամանէ, զի ինք-
նագլուխ ես ի բանմատնութիւն. բայց թէ առե-
ւտրանականն ճայն և որ նախ քան զառեւտրանն և
զչք կեաս առեւտրանին ի հոգւոյն հնչումն՝ ոչ
պղեն ի լսելիսս, և ոչ քոյդ մեղսական բզդում.
այլ զու եթէ սիրես՝ աղօթեա լսել ինձ լինել
ճայնին ցնծութեան, և լսել առնել զառաւօտուն
պղծմանութեամբ։

Վասն զի ես զարմեալ՝ զ ղջանալ, զի ինդրեցեր
զսեղանոյ ծածկումն, և զի առեր զծերունեացն
գաղեկեանան և զսեղանոյն զարդ, ոչ. քեզ՝ այլ ծա-
գողի բանին, յորոյ անուն և առաքարդ է՝ նախըն-
դի, զի ընդ փոքրուն և անցաւորի՝ զանանցն շնոր-
հեացդ զարդ։

Ասէ ծերունեացն գոյից եթէ այնքան զեղջ ու-
նիս յառնելոյ՝ մինչ զի նեղեալ առաքեսցես ի մի-

ատլաս և կամուս սքնտալէ՝ ի խոշտ մեռաց յաղագս
յանուարժանէ առնելոյն, ոչ ինչ տրտունջք յայտնէն
զարհամարհանելն, միայն զի դու ազատեացիս՝ ի առա-
ջապէդ, և մեք զայն և ոչ այլ ևս յայսմ հեռուէ
տայցուք՝ ի ձեռս հեզ և խոնարհ քրիստոնեայ, և ոչ ևս
հպարտացեալ զերկայն այնմ՝ որ առաւելս առ
դուրս և հայցէ արտաստօք, և յոչ առնէ ոչ հե-
ռանայ, այլ զարհամբել պատրաստի՝ մինչև հաւանե-
ցուսցէ զապաստանին տէրտոս և զկարծրն, ընտել ըզ-
դուշնաքեացն խնդիրս միով լսմանէ կամ պատա-
ռաս հայեցս և կամ որ այնքանեաս պէտսդ կարծեցս։

Այլ յառնուլն երկրպագէն առաջելին և միաբան
բարբառանացն ընդ միաբերան ոգեբուն գլուխն՝ զերկ-
նէից աղբերացն Քրիստոսէ հայցել ի համառաւանէն
իւրոյ առ աղաւնածին։ և պօղոս բանալոյ ի պատճառէ, և
առաքելոցն աշակերտացն յայնհասան առնելն գնաս. և
զոր առաջնորդել զերես գլուխն իւրով օծանել, ա-
րուեստին և այդ ախտ և ոչ ի հշմարիտ լուսոյն
հոգւոյ, միրուել ասէ թէ անգիտանաս զոր կրես.
և ի միոյ ախտէ ոչ աննմանայն մարդ մեռանի, այլ
ի յոգնոյ և ի զանազանից, այսպէս և հոգւոյ ոչ

մարմնականքն միայն, այլև հոգեկանքն են մահարար:

Կրեաւ ես այլ ոչ գալ առ մեզ վասն կարեց իրիք, և զոս յաղագս կարեաց ոչ երբէք եկեալ եաւ, այլ թէ յայսմհետէ գ՚ղջանաս զոր եկիր, այլ ոչ ևս աշխատաս առնիս ՚ի մէնջ վասն գալոյ, միայն ուր կայցես յիշեացես յաղօթս՝ եթէ ախտիժես. ոչ եր:

Տրին տեառն ներսիսի առ նոյն ժամին:

Վերնի, իսկ ՚ի յոգւոջ ներգոյացեալ զոց հարատեւութեան և բարկութեան՝ ոչ առնելով նիւթ՝ վասն գալոյ միայն ուր կայցես յիշեացես յաղօթս՝ եթէ ախտիժես. ոչ եր:

Վերեալ եաւ զի առաք գքեզ ՚ի ձեռս հակառակացն, և նորա արարին ընդ քեզ զոր կամեցան՝ քան

զհաստատակաց Թուղթն մեր առաքեալ ի մեր ընդ-
նաւս, զրեալ դատակնիքս. զո եղիցի ի վերայ մեր,
իսկ եթէ և ոչ ի խոհս-զրա անգամ առնել ի
իւս ինչ հակառակ քեզ՝ Թող Թէ ի բան կամ ի
գործ, առ քեզ այդմիկն դարձցին. քոյս զրեցաք ա-
և ընդ քամբառանացն կիրք կամ ի բացէից կամ ի
Վրձակայից՝ զորս գրեալ քո ծանոյց, ոչ յոյժ Թախ-
ծիմք. քանզի ոչ այնքան նախատեն, որքան է ի մեզ
աղարտել վատՅարութիւն յայտնի և ծածուկ. և
Թէ առաջոյ մերկասարանոց է մերն սխալանք և
հրեշտակաց նորա, յոյսի դատիմք և վկայեալ յան-
դիմանիմք, լոցին և մարդկան զիտելի, որ է համ-
բերութեամբ առնելոցն Թեթևութիւն առ ի
յանդիմանութեանն, և առաջի պատճառ բամբա-
ռելոցն, նաև զգաստութեամբ ուղղապէս բամբա-
ռելոցն, և փոխարէն ի բամբասելին կրից։

Իսկ յաղագս փախստեան. զո յարմարաս, և այն
ի մեր պատճառէ. զրեմք և այժմ վճիռ իրաւանց,
եթէ ի մեր ինչ բարկութենէ կամ բռնութենէ
հալածիս. պատահել ինչ քեզ փորձութեան ի
Հանապարհին՝ մեք եղիցուք պարտական, տալ Թէ
զոր ինքնահաւան լինիս բարւոյ. քոյ սխալ, բա-
յայն կամ ներհակին քեզ պատահելոյ՝ զոր վճռիս
սիրելի. զո պատճառ և ոչ այլ զոր։

Պարսից բժշկաց Հարուարութիւն գոլն ձանաչել զայժ հիւանդին և առնու տալ զդեղն, զի մի ծանրացուսցեալ զտառապեալն՝ նոցիայցէ, զորմէ վնասի քան թէ օգտի. պարտ է լինել ըստ այմ և հոգւոց բժշկաց, և մի' փարխուսալ գտանել զմահ տառապելոյն. զինչն ոչ առեմ, զի ես ոչ միայն մեղաւոր գանուիմ կրկնաց և յանցաւոր բոլոր օրինաց զիս ունիմ, այլև ոչ մարդ վարկանիմ զանձն իմ, նման ոչ յանբանից ընդ բնութեան օրինաց կատեղոյս, առաջի քան զդատաստանն արդարոյ, և ալիսատուի և արհամարհող հանճարոյ, և զանգուտս զայս առ ինձ հանգուցեալ . և թէ չէր առանց կամաց քո ծառայ երէր՝ մանկանայն և այլոցն . և թէ այժմու աթոռդ զոր ունիս՝ ոչ միայն առաջնոյդ էր, այլև ոչ մահկանացու . և թէ կայրէ կուրացոյ ոչ առաջնորդէր, և կաշառն զոր առնու՝ կուրացուցանէ զաչս քո, և վնաս զանգուտն ոչ այնոցիկ՝ որ բնութ չարեօք լցեալ են . և թէ յեղի անասուն և երկու լեզուս չկայ դք, ոչ արհամարհ ոչ կուտալոյ քան զՀայոց աղգս ամ չարեօք լի . և թէ գլուխ այս առնայն մեղաց և պատճառ դու ես վկայութիւն երկնի և երկրի և ամ և հրեշտակաց և մարդկան, և այլ բազում ոտկին նման բանք :

Որոց պատասխանել նախ զայս առեմ, եթէ անպէտ առնուս ինձ դու՝ իմոց բիւրատուր և զանազան ախտից ծածկեալոյն յոգւոջս, յորոց առաւել քան՝ զէն՝ ի մտացս խղճէ ինչ դատիմ տագնապիմ և նեղիմ, զոր եթէ ցանկաս դարմանել՝ ու՛ երևեցեալս պետն, այլ ես՝ զի զանոյշն որ յիս լուիցես, ոչ պիտի զի տիրապէս դատեցիս և ոչ՝ ի կարծ։

Նմանիր և զայս, զի ինձ թէև աւետեան լեզուք դովեցեն յայն բարն որ ոչ է առիս՝ հոլմոց հնչեմունք վարկանիմ, և թէ պարտաւէ ոք և դատի յայն ինչ որ՝ ի մտացս խղճէ ոչ դատիմ՝ ոչ փոյթ ինչ առնեմ. խակ եթէ յոյսդ ունիմ և ասէ ոք, ոչ վասն աւելոյն՝ այլ վասն ունելոյն վշտանամ. զեռ բանս զի ու՛ ես՝ ի գրելս՝ ի վերայ բարձել հոգոյս յաձախեցից հոգս, և ու՛ դու յընթեռնուլն ձանձրացիս, այս է՝ որվհետև ծանեալ զիս ըստ վերագրելոցդ խոտեալ յայ և յածայնոցն և խանգարիլ խրոխտիլ՝ որպէս ոմն՝ ի հնումն, արա զոր առեմն առանց ամենայն կեղծաւորութեան, ժողովեա զինուցեալ ձիւս յոլկուզաց ազգիս հայոց, և առա ընտրել սիրաւորութեամբ ամենեցուն զայր ոք առաւծոյ՝ որ կարօղ է նախանձել զնաց խանձն այլ, կամ վիճակաւ որպէս առնուք, կամ յայ հայցելով և յայտնելով որպէս բազումք, և հաստատել յածային յանձառս երկաւ աչաց ունող զի կարօղ լինի կուրացս առաջնորդել. և ոչ եբրև զիս երկաքուսիք կայր,

Եւ ես առ ձեռագիր առաւծոյն, որ ոչ ընդ

պիտանաւոր և ոչ հակառակին այլ կրանալ իմով
հրաժարիմ ի բաց և յոյժ ուրախութեամբ՝ որ-
պէս ի ծանր բեռանց թեթևացեալ, և քեզ շը-
նորհս հատուցանեմ որպէս արդարոյ սիրելոյ. էեմ
քու քոյ զիմդարձ ընծաբեր կամ զյօհան և զայլն
բաղումն. զի ոմանք կուռնա և ոմանք ի բոնութէ
ի բաց կացին յանձնացն, որոց և զարշանալարանացն չէ
արժանի երեսս, թող թէ հաւանեմանութեան. և ես
երկեալ յանդգնեցի ինչ առելոջ՝ առ քու լուսութեամբ
զբերանս հատոյ և զաչս առաստատաց ի նշխարելոյ
կենաց իմոց առաս, եթէ գթասցի տէր.

Եւ այս վասն տրին այնքան շատացի յուղիղ
մտաց և ոչ նեղեցաւ զրկանց և խոչտանգուածոց՝
առաջ ի որ զիրաս և զերկիւղածս քննէ,

Քանզ քոյ թոյլ թողի բանք պահեցին միոջ ի յար-
դար գատաղութեանն օր, զի որ ի սա անիրաւ-
սէ ի քէն գատաւոր գատեցի յուղիղ գա-
տաւորէն.

Արդ ամենայն զերծիւք զայս ասացեալ՝ զոր կամիմ
ցուցանել ի սկզբանէ մինչ ի վախճան կեանցս իմոց.

Զբանաւորսն իմաստունս անձին և զիւր պար-
զաբար սիրողն ոչ ոք զգէտ զգիտութեայ ծանեալ
գայթակղեալ միտս բանիւ զբռնանգաւակին. և զի
տգիտանալովք յայտգս ի չարեացն չարչրեալ թռնիցն և
տգիտանոցէ եղելոց առ չէրսդ՝ վիտակցեցաք այդմ
գիտութեամբ զի ոչ գիտեմ ոչ գիտասցէ թէ ոչ

պօղ ժամու լցցի ըստ գրեցեալ ՚ի քէն խաւսման։
Ւ թէ երից մեծապուհի խոյհըդոյ ընկալայ ըզ-
ետէրս ընդհակառակութեամբ ՚ի տէր. զլայս հօր.
խանձոր ըստ երգոյն՝ զորդի. զ.քաղցրութիւնն զհո-
գին, ըստ քաղցր ՚ի.քիմս բանին. ոյզ լեր՝ անմուաց
սրպէս հաւատամ յաղօթս լինել. ողջունեալքս
՚ի քէն ողջունեն սիրով։

Ւ.ոյին տեառն ներսիսի առ նոյն գէորգ վարդապետ։

Ի քում պիտելն նեռից յետ նախկին գրելոյն հարան յանձին, ոմ սիրելի ըստ ոգւոյ, որով մաղթեացես յամենաբժշկէն ոգւոց զիմանալին տալ սպեղանի, ՚ի բուժուին անցելսին և ՚ի զարդարուին ներկային. և ապաքինեացես ՚ի բացուստ, սրպէս և տէրն զհարիւրապետին ծառայ և զթագաւորականին որդի, ոչ երկայն բանիւ, այլ սրպանիւք ըստ այսր չափոյ. և որ էն հասցի առ քեզ։

Ւ.ոյին տեառն ներսիսի առն կամաւորիկոսի և ամենապատիւ վարդապետի գիր շնչաւորական առաքեալ ՚ի կողմանս ասորեստից ՚ի կարս՝ զինն նորահերաս եպիսկոպոսն ուրուանն, զորոյ գիրս ցուցանէ զանուանն. յորս բանիք պիտանիք խրատականք առաջնորդին, և քարոզ ոգեշահ առաջնորդելոցն ՚ի նմանէ։

Հնոյիօք ամենակալին առատութ հօր և գթութեամբ միածնին որդւոյ նորա քրիստոսի. քրիստոսի, և սրբոյ հոգւոյն, այս մեր գիր օրհնութեան հոգևորական հրամանիք՝ ք՝ նեղսիսի ծառայի քրիստոսի և ողորմութեամբ նո-
ւին կաթուղիկոսի ամենայն հայոց, զոր գրեցաք յան-

մասց զբեակդ. և՝ ի հոյակաւդ քաղաքդ կարս և ար
ընդ զուաւ նահանգէք գեղջկէց վանօրէից և ագա-
րանաց. որոց այդոցիկ ամենեցուն՝ արբատան հարց,
խուչակրօն վարանձանց, ա՛ծ արեալ և շնորհազարդ քա-
հանայից, մեծ ազգաւոր իշխանաց, քաւոսէր գինուորաց,
արդար վաճառականաց, պատուական ամենա-
ից, աշխատասէր երկրագործաց, ջերմահմուտ ար-
ուեստաւորաց, և ամենայն քրիստոսասիրաւան հայա-
սեռ ժողովրդականացդ. հոգևոր որդւոց մերոց.
ողջոյն սիրոյ և խաղաղութեան հասցէ յաճախել
առ ձեզ ներգնացս և յատուկ ներքարոյս և՛ ա-
ռ ձեզ ընտրեալս ի մերոյ աջէս և յանթառոյս և՛ ա-
ռ՛ձեզ :

Վասն քանի լոյս ջեզ, զի օրէն է ծննդական և
մանկանացս բնութեան վոխանակել զիմեանս, որպէս
ոչ զանարիւնս ունին իշխանութիւն, այսպէս և
ոչ զհոգևորական վերակացութիւն,

Վ՛ա՛ օրէնք բնաւորական և յաղագս ոչ բան է,
կատարեալ առնուն, քանզի յետ բարւոյ և իմա-
ստուն հովուին ձերոյ ոչ երկայնմանս զընթացսն
կատարելոյ և առ հոգին քոջ կոչեցելոյ, ընտրե-
ցեալ առ՛ի ձէնջ ըստ հոգևոյն տեսութեան խուզա-
ռաւ քահանայ արեանաւաւ նորին ըստ մարմնոյ, և
առաքեցեալ առաջի սրբոյ աթոռոյս վկայական ձե-
ռ զրով, անարատ ունել զբաղմաձայրութիւն անձին
իւրոյ և՛ մանկութենէ. զոր և ընկալեալ մեր և հա-
ւատացեալ վկայութեցս ոչ ձէնջ թղթով և բա-
նիւ՝ կատարեցեալ և վերայ դուռս գնացեալ խորհր-

գործութիւնս ձեռնադրութիւնս յաստիճան եպիս-
կոպոսութեան վերակոչելով՝ կենսակից խաչեա և
աւետարանաւ և աւետարանաւս և աւրէն լու-
ծոյին այլոց ոմանց ի յայսմհետէ կալցի իշխանու-
թիւն առաքելական՝ կապել զապստամբեալսն կո-
ղմանց աստուածոյ եկեղեցւոյ և եկեղեցւոյն զդաւրեալսն
յաղագուստուն՝ ի վաստիար գործոց՝ արձակել ի կա-
պանաց մեղաց յոյժաւր ցուցցեն զպատուն արժա-
նաւար առաքելութեան։

Ակնարկ քահանայութեան ի սպասաւորութիւն
աստուածային խորհրդոցն և ի տեսչութիւն ժո-
ղովրդեան հոգեբարձութեան և զխրատոյ հաւատաց-
եալ ազգին քրիստոնէից և ի տեսանել՝ որ
պատուական է և արդեամբ այլ՝ շնոյ, լաւ բանին գերա-
գոյն և արդեամբ ամենայն գործոց

բարեաց՝ քահանայիցդ և ժողովրդոց, զարդարեալ
նախ զոր ինքն պատկեր ածային զանազան երան-
գօք հոգւոյն արբոյ, օրինօք, արքութեամբ, արդա-
րութեամբ, խոնարհութիւք, հեզութեամբ, ածային
երկիւղիւն, սիրովն առ աստուած և առ ընկերս,
եղբայրսիրութեամբ և մարդասիրութիւք, աղքատաս-
րութեամբ և ողորմածութեամբ, պահօք աղօթիւք
և ամենայն Հգնաւորական հանդիսիւք յառաջադէմ
եղեալ՝ ի յերկիւղածութիւն վարս առաքինութե՛ . որպէս զի
խրատուիչքդ՝ ի ձէնջ՝ ի մէց պատկերիդ յայդ-
մանէ առեալ՝ զայս օրինակ բարեաց նկարագրեա-
ջիւք՝ ի տիպս հոգւոց ձերոց ։

Որ և յետ օրինակ զինքն առյոյ ձեզ գործով՝
ուսուցէք և բանիւ զաստուածային օրէնսն երկ-
պատրել՝ ի սեր լսելիս ձեր յամենայն ժամ, ածե՛ց-
ցէ օր լաւ օրէ զՀօտ երկնաւոր հովիւն՝ զոր գնեաց
արեամբն իւրով, լուսաւոր վարդք շինեալ զնոսա
՝ի վառս աստուծոյ, և մի՛ անկարգաբար բերմամբ
պատճառ լինել զայլասպրդութեան և նուաղեց-
ցանել՝ ի բանաւոր ոչխարաց անտի, կամ կարձա-
ցուցանել զոք յաճախին Քրիստոսական ընթացից,
զի մի պահանջեսցի արիւն կորուսեալին, որպէս յան-
բանից հովուաց հովուապէսք ։

Տացէ զարծաթ բանի պատուխրանացն աստուծոյ
՝ի սերմանաւորս՝ որ են անձինք լսողացն, զի յորժամ
եկեալ պահանջեսցէ տոկոսեօք տէրն զառնուն ար-
ծաթոյն և գտցէ, առասցէ՝ ծաւայ բարի և հաւա-
տարիմ մեռա յուրախութիւն տեառն քո ։

Ոմով և գու՝ քո ամենեքեան առ ի դմանէ հովուե-
ալքդ և արուճ-եալքդ ի վայրն դալարուոջ առա-
քինութեան և ի ջուր հանգստեան սպասուիրանացն
աստուծոյ՝ փութացարուք ընդ առաջնորդիդ հոգ-
ւոց ձերոց մնանել ի յաւուրսն ուրախարար
երկնաւոր փեսային Քրիստոսի հարսանեացն, ա-
մեսիլ գուռս մեծատանն պարծանօք առաջի ա-
ստուծոյ վասն ձեր թէ՝ ահաւասիկ ես և մանկունք
իմ զոր ետուր ցիս ։

Եւ այս լինի՝ յորժամ հեռուագք լինիջիք առ-
ուածային Հանապարհի վարուց գրոյս որ հանէ
յերկինս, ուրբ պահելով զհոգի և զմարմին ձեր
յաւիտեան սրբութեանէ աշխարհական ցանկուԹե՛ց,
զի առաքար լինիցիք աստուծոյ՝ հոգւով, և ուծային
առեւրեանն արժանաւորք ըստ երանուԹեանն
առեան ։

Իբաց լինել յանառակ սրբեցուԹենէ, որ մայր է
ապանուԹեան և պոռնկուԹեան և աստեղային չա-
րեաց, և վարարեցուցիչ իմաստուԹեանն՝ որ առեալ
է մեզ յաստուծոյ, և սիրել զչափաւորուԹիւն ի
գինի և յաստեղային կերակրոց վայելս, այնքան՝ մինչ
զի զուրախուԹիւնն միայն կրել ի գինւոյն սրբեան-
նէ, ըստ մարգարէին Թէ գինի ուրախ առնէ. և ոչ
զբաղուիլ առատականն՝ որ ի յանչափուԹենէ ան-
սի ծնանի ։

Ո՞ բան բարիս խօսել ընդ ընկերս առ ի պատ-
շաճ սիրոյ՝ որպէս կամք են աստուծոյ, և մի զԹշ-
նամանայ և զանարգանաց և զչարաչար իշղացս բար-

բառել խօսս՝ ոչք զառելութիւնն աճեցուցանեն.
և մի ոք առցէ զնեղուն գործարան առանայի՝ որ-
պէս զօճին, զի նովաւ խօսեցի զառս բարկու-
և զնեղութեան,

խօսեցարուք զճշմարտութիւն ի բարքանչիւր ընդ
ընկերի իւրում և մի՛ զնաբէութիւն և զառութիւն,
զի ճշմարտութիւնն յաւուրց է և առութիւնն
՚ի առանայէ,

Ա՛ի անիրաւէք և մի զնկէք զմիմեանս, այլ ան-
կեղծ սիրով սիրեցէք զընկերս և բարի արարէք
միմեանց, և զոր ինչ քեզ չար թուի՝ ընկերին մի
առներ, և զոր ինչ կամիս եթէ առնեն քեզ այլք,
դնոյն արա և դու այլոց, որպէս պատուիրեցաք՝

Ազօթից առէք կացէք, զի աղօթքն են որ բարձ-
բացուցանեն զմարդիկ առ աստուած, և խոնար-
հեցուցանեն զաստուած առ մարդիկ։

Աղերսութիւն կարօտելոց մի պակասեցի՚ւ ձէնջ,
զի և դուք ողորմութիւն գտանիցէք յաստուծոյ
յաւուրն դատաստանի։

Ո՛չ գլուխ ամենայն բարեաց՝ զի առաքինութիւ
ձերոյ հնազանդ կացէք, և մեծապատիւ ընդունի-
ցիք զէս որպէս զՔրեշտակ ՚ից, և մի՛ ըստ առաջին
ընդելանան առերութեանն արհամարհիցէք, այլ ո-
րպէս առաքեալ յաստուծոյ ընդունեցարուք.
և մի ոք հակառակօղ և ընդդիմացուցանօղ գոյի, զի մի
կրեսցէ վնասուցեալ լինել ընդ գատաւոյ և տրի-
բանի. և գՀոգւոյ կանոնական՝ զառաքելաւոր սրտին
հաստատեցէք ՚ի ձեռս գոյի, որպէս աստուծոյ և

ամենայնում նուէրը. յոյսի և ձեզ պարգեւեցէք առ
՛ի վերուստ բարեացն առատութիւն.

Եւ արդ՝ ի մտանել դուրս յաշխարհէ այդ
մեզ և ընդունիլ ողորմութեան առատ առ ձեզ,
և բարձել՝ ի ձէնջ զամենայն պատուհաս որ վասն
մեղաց, և տալ պատաբերութիւն երկրի ձերում
և զառատութիւն անդէոց և զբարերարութիւն թագա-
ւորացդ և զխաղաղութիւն յարտաքին թշնամեացն և
զհնութիւն աշխարհաց. զի վայելեալք յանցաւոր
կեանս հոսանուտ բարութեամբդ որ՝ ի սմա, ար-
ժանաւոր լինիցիք բարեաց գործովք յաւիտենա-
կան կենացն հասանել՝ ի ձեռն յիսուսի քրիստոսի
տեառն մերոյ, ումեմ փառք յաւիտեանս. ամէն:

Ը նորին ձեզ զոհա և պարգեւս հոգևորա-
կան՝ զկնի զհուն օծութեան զմիռոնին տուր. զոր՝ ի
լուսաւորութիւն արարցէ հոգին տուր նորածնե-
լոցն աւազանաւն և՝ ի լուսոյն ամենայն եկեղեցա-
կան կարգաւ.

Նորին տեառն ներսիսի կամօքդ ի տաճարի
զաք Յաղագս արեւորդեացն գործոյ:

Ցերեկս ծառայ տառաջոյ և աղաւթեամբ
նորին կամօքդ հոգևոր հայոց. պատուական քահա-
նայիցդ որ՝ ի տաճարի քաղաքիս Թորոսի քահանա-
պետ և այլ եւս քահանայակցաց քոց, և ծիծառեցդ
քաղաքական արանցդ՝ գաւազանիդ և հաւատոցն տա-
ճարատուցդ հոգևոր որդւոց ձեր, աղջոյն սիրոյ և

ծրհնութեան առաքեմք յաճախ ընկալ սրբոյ հնչանէս և
ի սուրբ լուսաւորչին աջէս և աթոռոյս զորս միշտ
պղջ պահէսցէ տէր յոգի և ի մարմին ։

Կ՚խոսելի ե ձեզ , զի վաղ ուրեմն եհաս ի ձէնջ
պիր առ մեզ յաղագս արևարդեացդ՝ որք ի քաղաք
քի ձերում բնակեն , եթէ կաւին և աղաչեն ի հո
ոչն քրիստոսի խառնել զնա , զի ոչխա ազգաս և
երգաս ի տոհմէ հայոց են , յօժ արին՝ զի և հա
ւատով և հոգւով ի նոյն միաբանութեան հա
ւատացեալին ընդ նոսա ։

Նախին և առաջի մեր ի նոցանէ և զնոյն բանա
դաչեանց խօսեցան ընդ մեզ . և մեք ծանուցաք նո
ցա՝ զոր ընդհերցեալ էաք ի գրոց վասն դիւապաշտ
աղանդոց նոցին , և զոր լուեալ էաք ՝ի համբաւէ
ընդհակացց նոցին զանազան չարիս բանիս և
գործով զնացանէ . զի ոչ յաղէն հոտոյն պղտոր
լուքն անուանեալք ճնոցին խաւարեալք ի լուոյ
աւետարանի փառացն . քրիստոսի , և թանձրաբար ո
ղեալ ի միտս զաղանդն սատանայի՝ ոչ հնազան
դեցան առաքելոցն քարոզութեանց . այսպէս և ա
նարդիւնք յաղտս մեր ի մնոին սատանայական խա
ւարին ճնացեալք ոչ կամեցան լուսաւորել աճ
ոյին լուսոյն ի ձեռն լուսաւորչին մերոյ սրբոյ գրի
գորի , այլ սիրեցին գխաւար և ոչ զլոյս մինչև
ցայսօր ժամանակի ։

Եւ ՕՔ ի հաւաղեալ բարեաց ժամանակս մեր՝
աղօթիցաւ ճաճ նոցա , և երկաց զխաւարել աչս
հոգւոց նոցին հրաժարել ի սատանայէ և դիմել

առ աւուրսն՝ ոչ խաբէութիւն, այլ ճշմարտութիւն, զո-
հութիւն զթութեանն ցոյ մատուցեալ. որպէս և
գրեալ որ առ մեզ եկին՝ յուրատ էղեն երդմամբ
ձեռս՝ի չար աղանդոց անտի, և նզովեցին բե-
րանօք իւրեանց որ զայնպիսի ծուռ անուծութիւն
ունէին յինքեան. և զոր ինչ տահման եդաք նո-
ցունց՝ յանձն առին կատարել զամենայն։

Ա՝ յլ և մեք զհերետիկոսքն կատարեմք հրաման
առ նոսա, թէ որ գայ առ՝ ոչ հանից արտաքս.
քանզի կամ առաջ զամենայն մարդիկ՝ զի կե-
ցեն և՝ի գիտութիւն ճշմարտութեան եկեսցեն
քան առաքելոյ։

Եթէ ճշմարիտ լինիցի գտանել նոցա առ աստ-
ուած՝ ուրախութիւն է առաջի և հրեշտակաց
՝ի յերկինս և մեզ՝ի յերկրի ընդ փրկութիւն այն-
քան հոգւոց մարդկան. իսկ եթէ առ թեամբ լի-
նիցի գարձ նոցա, որպէս և կարծեն բազմեք զնո-
ցանէն, և գարձեալ անդրէն՝ի փխուածն իւրեանց
գառնան, մեզ և ոչ մի ինչ է վնաս. զի մեք վասն
հրամանին զերեսուան կամիմք զանազք արկանել զնո՝
թէ հնար էր և զամենայն ազգս՝ի յուսկանաւե-
ստրանի նոցա, այլ ընտրելն և ժողովելն զբաւոր քա-
րին յամենայն ըստ աւարկաւոր բանի աւետարանին,
և զիտուանան՝ի քաց ընկենուլ այրաւոր գառա-
ւորին է, յորժամ նոցին յանձնա փառաց իւրոց և
հաստացանէ իւրանչիւր ըստ հաւատոց և գոր-
ծոց։

Վասն ասացին հրամանատուն զայս ինչ պատշաճ հա-

մարեցյալք առնել առ դուռս. զալ ամենայն քահանայիցդ Հանդերձ պատուական աշակերտօքդ մերովք ի մեծ եկեղեցւոջն որ ի քաղաքիդ, և ժողովել զարևտրտիւնն անուանեալ զամենեսեան զորս և զկանայս և զմանկտունս ի դրունս եկեղեցւոյն և անդամ Հարցանել ցնոսա, եթէ կամիք ի քո լոյս սուրբ և յամենայն մեռց և ի զօրութիւն ձեր մի թաղել զառաջինն մեղսութիւն Հարցն ձերոց և զի ձշմարիտ ապաշխարութիւն գործեսջիք . և յորժամ գայց յանձն առնուն և ասեն , եթէ կամաւ և յօժարութեամբ որոյ ի քոյ կամք ի պատուականացեալ խաբէութենոյ Հարցն մերոց և դիմեմք առ քրիստոս, յայնժամ գտարձեալ երթայ անգամ Հարցեալ ընդ երախայն ի ժամ մկրտութեան, եթէ Հրաժարիք ի սատանայէ և ամենայն խորհրդոց և ի բանից և ի գործոց նորա, և երբեմն յանձն առնուն և ասեն թէ Հրաժարեմք, ապա յարմարս գարձուցէք զէմս երեսաց նոցա և ասացէք թէ՝ Թքէք յերեսն սատանայի երիցս անգամ , և անարգեցէք զնա՝ ոտն ըմպիծ և զսուտ և զանիրաւ ։

Եւ յորժամ գայց առնեն, ապա ուսուցէք նոցա՝ թէ զարեգակն մի այլ ինչ Համարիք, քան թէ Հրաշագործն՝ զոր սուրբ արարիչն ած և եդ զնա յերկինս լուսաւորել երկրի, նոյնպէս զլուսին և զաստեղս. և զբարւոք ծառն մի ասել պատուէք քան զուռին և զկատամախին և զայլս ի ծառոց, և մի կարծէք թէ փայտ խաչին քրիստոսի բարւոք էր

առաքինեն է այդ և խաբէութեան առաւելի՝ որ
ճշմարտացդ զձեզ և եհան յաստուծոյ. քանզի այդ
ձառ որ բարւոյն անուանի՝ ՚ի կատարելութեան ժա-
մանակին ՚ի պարտուն առեալ էր նոցա, յորս և դէպ
մտանէին և ՚ի մարդկանէ երկրպագութեան ընդու-
նէին. և մեղսութիւնն այն՝ թէպէտ և յայլոց ազ-
գաց որ յաշխարհի են, բարձաւ սրտմտութեամբն
աստուծոյ; բայց առ ձեզ որպէս զիմոյր ջարդ-
թաղցդ և պահեաց աստուած. զորս և դուք բար-
ձէք զչար առաքինութիւնն զայն ՚ի ձէնջ, եթէ կա-
միք գալ առ ճշմարտութիւնն ջրհատի. և ոչ մի-
այն առեալ պատիւ մի դնէք բարւոյն ճառոյն՝ քան
զայլ ճառս, այլև անարգ համարեցէք զնա քան
զայլ ճառս, որով և առաքինացաւ. և եթէ
այլ ոք ՚ի ձէնջ գիտէ առ նոսա զիւանդսն՝ ինչ
բժշկանք, և զայնոսիկ յայտնեցէք նոցա, և առա-
քեսէք զնոսա առ ՚ի բաց հալ:

Եւ ապա զարձուցէք զերեսս նոցա յարեւել,
և հարցէք թէ հաստատեալ յաքանաւրէն երկր-
պագութիւնն ՚ի չորից և յիլդէ և ՚ի աւրէն չորից,
որ է երեք անձնաւորութիւն և մի ութութիւն և
մի բնութիւն և մի զօրութիւն և մի իշխանութէ և
մի պարագայութիւն, որով երեքն յաչխէ առանձին ա-
րարածք բանին նոցա, երեւելիք և աներեւոյթք,
երկինք և երկիր և որ ինչ յերկինս և որ ինչ
յերկրի, հրեշտակք և մարդիկ բանաւորքն, և որ
գանն և լուսին և աստեղք լուսաւորքն աներեւոյթ,
և կենդանիքն՝ երկրաւորքն և օդայինք և ջրածինք,

և ամենայն լծոյթք և տունկք և անշարժք և շար-
ժանք, և ջի՛ք արտարած գոյատար անմարմին կամ
մարմնաւոր՝ որ ոչ է տեղեաց ձգմարտին ոչ,
Հաւատամ՛ք և ՚ի մարդեղութենն քրիստոսի, որ
մի յերից անձնաւորութենէն ոմին էր կամեցաւ
լինել հաճութեամբ հօր և հոգւոյն սրբոյ՝ որմէ
մարդ, ծնանելով ՚ի միշտ կուսէն մարիամայ վե-
րինութեան մարդկան, որև մկրտեցաւ ՚ի յովհաննէ
՚ի յորդանան, և ՚ի հօրէ և ՚ի հոգւոյն վկայեցաւ,
և փորձեցաւ ՚ի սատանայէ և յաղթեաց փորձողին.
զեւս հալածեաց, զհիւանդութիւն հոգւոց և մարմնոց
որք հաւատով ընդունին ՚ի նմանէ, բժշկեաց. զկոյր
աստուածեաց, զկաղս գնացոյց, զմեռեալս յարոյց, ՚ի
վէ ծովս երթև ՚ի ցամաքի գնաց, հողմոյն և ծովուն
աստեաց որպէս զարտարիչ և դադարեցոյն, սակաւ
հացիւք զբիւրս կերակրեաց. յետ բազում ա-
յլոց զօրութեանց և նշանացն զոր արար՝ եկն կա-
մաւորութեամբ ՚ի փրկագործ չարչարանսն զոր
կրեաց մերոյ բնութեամբս, ՚ի խաչին բեւեռեցաւ
և զաղամ և զՀնոսնդս իւր արձակեաց ՚ի կա-
պանաց մեղաց, մեռաւ մարմնով և կենդանացոյց
զմարդիկ հոգւով. էջ ՚ի գերեզման և յարութեաց
զՀոգին որ ՚ի դժոխս. յարեաւ ՚ի մեռելոց յեր-
րորդ աւուր և ընդ երկինս ելից զկոյս յարուն մարդկան
բոլոր նմանութեան իւր ՚ի յերկրորդ գալստեան
իւրում. հաղորդեաց յերկինս մարմնով մեր՝ ա-
ռաջին աշակերտաց իւրոց և նոսա ընդ աջմէ հօր
իւրոյ ՚ի բարձեալ տեսին զնա և ՚ի ժուռանգսդամ՝ զո-

ած՝ արդարութեամբ զամենայն ազգս մարդկան, բարեգործացն ոմիք՝ ի ճշմարիտ հաւատս քրիստոսի նեղութեան են՝ զբարիս հաւատացանելով, և անհաւատից և անդարձ վերադարձացն՝ զյաւիտենական տանջանսն պատրաստելով ընդ առաջինսն և զի-ւաց նորա. և ինքն սրբովք իւրովք և արդարովք Քաղաքութեացն՝ անվախճան յաւիտենս յաւիտենից,

Ի՝ե յորժամ ճշմարիտ հաւատոյ գաւանութիւն քրիստոնէից զուր գիտեցաք՝ յանճն առնուն և խոս-տովանին, ածէք զնոսա յեկեղեցին, և զոր ոչ են մկրտեալ՝ ի նոյանէ՝ երախայացուցէք, և խոստով-եցուցէք զիւրաքանչիւրն հաւատալ և զի՛ք փոքր ինչ ապաշխարութիւն, և յետ ժամանակի ինչ մկրտեցէք զնոսա. և ոչք ապրիլ են և մանկունք՝ զնոսա ի՝ ժամն մկրտեցէք.

Իսկ զայնոսիկ ոչք յաստուածգոյն մկրտեալք լինին՝ միայն զնոստովանութիւն առեալ և ապաշխարու-թիւն եդեալ և տուրբ մխոնան զձեռակոսան գրոշիլեցէք և զգայարանան, առեալ յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ, և ապա խառնեցէք ի հօտն քրիստոսի.

Ի՝ե ոմանք հրամայեաց քրիստոս աշակերտացն թէ յետ մկրտելոյն զաշակերտեալ հեթանոսան՝ ատուցէք նոցա պահել զամենայն զոր պատուիր-ցի ձեզ, զնոյն օրինակ և զոգա արարէք, պատուէր առեալ ի բաց կալ ի սպանութենէ. ի շնութենէ ի պատանկութենէ ի գողութենէ, ի նենգութենէ ընկերաց, ի յարբեցութենէ և յամենայն չար գոր-

ծոց սատանայի՝ զոր սատ է ած, և փոխանակ այ-
ցելի՝ լինել եղբայրասէր, արբասէր, և ոչ միայն
զայլոց էրս ոչ գողանալ, այլև յիւր արդար տա-
ցուածոյն տալ կարօտելոյն ըստ հրամանին քրի-
և մի՛ նախանձել նոցա՝ եթէ զոմանս տեսանես ՚ի
հին քրիստոնէից՝ զի աներկիւղութեամբ գնան և
օրինացն ոյ զհակառակն գործեն,

՚Կա եթէ և ՚ի քահանայից տեսցես անկարգ զոք
և աներկիւղ, մի՛ գայթագղեցին սակաւուցն վա-
տութեամբ ՚ի ճշմարիտ օրէնս քրիստոնէից, այլ ՚ի
լաւան և ՚ի յընտիրն հայեցին, և յայնցանէ առ-
ցեն խրատոյ օրինակ բարեաց. զի վասացն ոչ եթէ
օրէնքն ոյ հրամայեն վատ լինել, այլ խրատոյ
ծանրութիւնն և անմատութիւնն, և սատանայ ոչ
հակառակ է բարեաց՝ ոյ զօրէնսն ոյ արհամար-
հել ՚ի կորստեան անձանց խրատոյ,

՚Կ,այնպէս և կանանցն պատուէր տուք ՚ի կա-
խարդութենէ և ՚ի դեղատուութենէ և յամենայն
գիւտական աղանդատրութենէ ՚ի քուց կալ, զի ա-
մենայն ոք ոչ կախարդութեան վէմ եղիցի՝ զի-
ւաց է պաշտօնեայ և երկրպագու, ոչ առնէ և ոչ
առնել տայ. այնպիսին ոչ հաղորդ է արժանի և
ոչ Քրիստոնէից քրիստոնէից,

՚Կ,այնպէս և ոչ զսիրէշ և զատեղի էրս ՚ի կե-
կեցս կամ յերկուելիս խառնեալ՝ ոյոյ ուսել քրիս-
տոնէի վասն գիւտական սիրոյն՝ ոչ յիւր ոյրշէ և ՚ի
ատելս հաղորդութենէն զրկէ և զկատարելոյ ա-
ռելութիւնն ծանոյն, և զգուշացուցչէ զնոսա կո-

ՀԱՐՑ ՈՐ ՅԱՅՏՆԻՈՒԹԵԱՆ ԲԺԺԱՒԱՐՏՈՒԹԵՒՆԷ ։

Եւ այս լինի հաստատուածոյ օրէնք հոգւոյ ի վերայ տառացեալ մարմնոյ՝ ախտից եւ կանուանց, զորս կրեալ ոմանք ի թերահաւատից զրեմք. երկիցս կամ երիցս ի տարւոջ խոստովանել զայնոցանս իւրեանց՝ քահանայի, կամ եւս յոլովագոյն, և յանձն առնուլ զիա պատշաճութիւնն զոր դնէ քահանայն վասն մեղացն կատարել պահօք և աղօթիւք և ողորմութեամբ, զոր խոստովանեալ յանցանացն զոր խոստովանեցաւ ։

Եւ յաւելեալ ժամու աղօթից եկեցեն զՀոգ ամն զբիւտանէիցն յաղօթարանն առ քահանայն, և երկրպագեցեն առաջի աւետեաց սրբոյ, և խնդրեսցեն զքաւութիւն մեղացն և արժանի լինել աղբիւրոյն երկնից և երկել ի վերկել՝ ի գետնէնին առանձանաց և պահել զհոգի և զմարմին ի կեանս յայս անուրաւս և անթառամ յաւիտենական ուրախութենէն զոր ակն ունին ստանալ ։

Եւ յաւելեալ ժամու աղօթից եկեցեն զՀոգ ամն զբիւտանէիցն յաղօթարանն առ քահանայն, և երկրպագեցեն առաջի աւետեաց սրբոյ, և խնդրեսցեն զքաւութիւն մեղացն և արժանի լինել աղբիւրոյն երկնից և երկել ի վերկել՝ ի գետնէնին առանձանաց և պահել զհոգի և զմարմին ի կեանս յայս անուրաւս և անթառամ յաւիտենական ուրախութենէն զոր ակն ունին ստանալ ։ Եւ ընդ այսմ քրիստոնեայք պահեն ընդ առիթ ժամանակի զհինգշաբթի և ընդ թեմբրեցուցիչ ըմպելեացն ։ ուստի՞ք նոցա և զայս, առնկնդիր լինել և լսող աւետարանական Հայնին և այլ ուսումնական գրոց բանից ։ և որ՝ի քահանայէն գիտութիւն առնիցի հաւկացուցէ՛ք ևս զծուծուկ բանս գրոց ըստ կարի ձերում ։

Ուրբ և յորդւոց նոցա յուսումն գրոց սրբոց. զայս և մեք խնդրեցաք՝ յորժամ եկիցեն՝ յորժամ եկիցեն

աստ մնալ, և նոքա յոժարութիւն խոստացան առնել. վի-
ճեցուա արծանի լինելիցի՝ ի զաւակաց իւրեանց
քահանայութեան, որպէս և յորդոց քրմացն՝ այլ
գլխիգոր ուսոյց և ձեռնադրեաց քահանայս և ե-
պիսկոպոսս. և ձեզ որ ջանայք աշխատութիւն և
աւուրցանէք՝ մեծապէս վարձս առցէ աստուած, որ-
պէս ասաց մարգարէին թէ՝ որ հանէ զպատուա-
կանն յանարգէն՝ բերան իմ կոչեսցի. և՝ ի վերայ
առաքելոյն և զանազան զորս ունէին՝ ի նախնեաց իւ-
րեանց արհեստիւք կոչելով յայսմհետէ փոխեսցեն.
և՝ ի քրիստոսի մեծ և սքանչելի անուանն առա-
քեալքն հա-
ւատացեալցն՝ ի քրիստոս՝ եղիցի զանազան զայս՝ ի
մեծն անուրք։

Եւ մեք աղաչեցուք զաստուած՝ շինել զդրա-
խի վերայ վիմին հաստատ, զի և դրունք դժոխոց
առատանայ և կամարակապք իւր ոչ կարասցեն շարժել
զդուռս՝ ի շինարարիս հաստատ և օրինաւոր տեառն
մերոյ յիսուսի. քրիստոսի. ընդ որում հօր և հոգւոյն սրբոյ
փառք և զօրութիւն յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

Եւ յորժամ շնորհօքն աստուծոյ խառնիին՝ ի
հասն. քրիստ ըստ վերագրելոցդ օրինակի, իմաստուն
և գիտնական և երկիւղած՝ ի տեառնէ քահանայիցն
եղիցին նոքա ժողովուրդ, որ կարծել լինին յաճա-
ռել և ի վան նուիրաց եկեղեցւոյ գայթագղեցուցա-
նել զնուռա հարկիւ սպասնալեօք, կամ զիմկրտելոցն
կամ զխոստովանութեան կամ զհաղորդի կամ ըն-

թաղման կամ գոյլ ինչ պատահաբերութե՛ , այլ զար
խելոյն կամաս ընծայեն՝ բռնական հաճարել . և
հեզութեամբ խրատ՝ ցնոտա և մի՛ խաւսե՛ ,
զի և դուք վարձս բարեաց ընդունիցէք յԱյց , և մի՛
զէ այլ ազգաբերեցուցչացն զպատուհաս՝ երկան իշոյ կա-
խել ընդ պարանոց և անկանել ի ծով ,

դեղեխտ եպիսկոպոսի եղբայր կամենալիկոսի հայոց գրիգորիսի պա-
տառանի թղթոյն յակոբայ ուրուայ վարդապետի առաջի՝ ի
մայրաքաղաքին մելիտինոյ հայոց ,

Ի զգալ զիւրսւորութիւնն գրատուպական քոմ
նամակի ընդ ծնեալս բանի առեալ և զնայդ բա-
նիւ ոտրով ծանուցեալ վեհագոյն ի սիրուղս իմոյս
տաւթեան՝ քան զյոգուսս ի ցաւակրեալ սիրոյ
ծանոյակիս ,

Եւ քանզի ի մատանց հոգւոյն՝ զոր թուէ ա-
ռաքել , ոչ ունէաք զայգպան լեզուաց , և ոչ հա-
զար ի հաւատոյն թարգմանողաց . ծանծկեցաւ ան-
գիտութեան վարագոյրս իմաստութիւն ձեր ի
մէնջ , որոյ առաքաւ ոչ փոքր ինչ առիջատաք , մին-
չև խոհական մտիկացուս առեւտրանոս իմաստասէն մե-
ծատեաւ՝ յորմէ ընկալաք մեք զբանս , ծանոյցդ և ըն-
դունին զօրութիւն ,

Ուստի՝ ես քո գոյ առաւ , եթէ առիցէք ընտ մեզ
ըստ ծանուցեալն իմաստասիրութիւն զիւերականութեան և զըս-
պեալն որ ի մատրիկնեն առաքեալական , որոյ լինել
հաստատել մտերմ , առաւ թէ ոչ՝ թերի և անկատար ,

Եւ թէպէտև անառեղի էր իմաստասիրոյ ընտ քեզ և

հատատուցեալ ունի զոլ զինս և մնասեալն յայսպի-
սիս, թողլ ինչ բանիւս ձառել և գրով, և ոչ պա-
տասխանելն պատշաճ. քանզի ով ոք յառաջնոցն
զոք ի հոգւոյն ընկալան զխոստաս, ի դէպ վարկա-
ցայուսիկ հարցմանս կամ պատասխանւոյ, կամ քո-
ղեալն իսկ բանիւ յիշատակի զոլ արժանաւոր, պա-
կասն զի ոչ կարծեցինք ախտանալ ի յերկուցն զին-
ներն՝ արհամարհութենէն կամ անգիտութենէ, պա-
ղատ աղբատութենց մերով բանիւս ասացեալդ պա-
տասխանի, և այն տարտամամբ և երկիւղիւ. զի ո-
վոյ մտածութենէն զարհուրական. զինչ ասիցս և
կեղտեղեալն լեզուս. ոչ ձերովդ ինչ ընդդէմ-
մանկ՝ եթէ ոչ պարտիմք լսել նեղուս տալոյ ձեզ և
հատանական մօտք յայդպիսիկ, այլ զինքս մերթ
ցուցանել դատաւորութենէ՝ զոր ունիմք ասանդա-
թեամբ ի սրբոց հարցն.

Խոստովանիմք մեք զբանն ոչ մարմին եղեալ ըստ
յայնմանէ՝ անյեղլապէս, և ոչ ի մարմին բնակել՝
ըստ նեստորի, որպէս զոմն յածաղեաստից, և յղա-
ցեալ ոչ օրինօք բնութենան՝ ըստ ամանց չարափա-
ռաց, այլ ի վեր քան զօրինս հաստատեալ՝ ըստ ա-
րարչական խոստ զօրութենան ի հոգւոյն սուրբ և ի
կուսէ անապականէ, որպէս և վկայեն գրքերն և
եաւկեաս, առնելով ձշմարտապէս զբնութենն ա-
զատացոյ, ոչ զոր ունէր յանեզութենան և յանա-
զատութենան, այլ զինոյն և զիւրազանչիւրսն և
և զատարկանացուսէ. քանզի և մարիամ՝ յոյսն և
մարմինն, ծնօղն էր մեղս-ցեղոյն ազատոյ. և ըստ

ժանտացուցչացն նիւթոյ, անկատար լինել ասի՝ ի
կատարումանէ, եթէ մանաւանդ յատուկինն գաւառել
կատարելութիւն,

Ըստ այսմ և մերս քնութիւն ասկելոչն էր՝ ի
սկզբանն և առանց ապականութեան, և յորժամ
մեղաւ՝ խոտնեցաւ ընդ մեղացն և ժանգ ապակա-
նութեան. իսկ քնութեանս արարիչն կամեցեալ
վերստին ստեղծանել և յատուկինն գարձուցանել
յանապականութիւնն, խառնելով յորովայնի կո-
ինն զապականականիկ քնութիւնս՝ ի հուր ածուեն
իւրոյ սիրոյ՝ ի քրոյ ոսկեզործաց, և մաքրեց խառն-
մանքն և մնաւորութեանքն՝ ի յեկամուտս կրկին մե-
ղաց և ապականութեանն,

Այս այդ յայտնի՛ ո՛ երևի քեզ անկատար,
խառնեալն յապականութիւն, եթէ անխառն քո-
պականութենէ. յայտ է որ միտս ունին՝ եթէ մա-
քուրն, որպէս աստղքն քան զնկուզատուկն և
անկատարոնն քան զնուռատեառն, զի զուր օրինակ ու-
ղայ՝ չէք անդ խաւար, նոյնպէս ընդ որում անա-
պական քնութիւն ածութեանն խառնեալ, չէ հր-
նար ապականութեանն զերս ներգործել կիրս,
Իսկ կիրքք ապականութեան ասել՝ ի նմա՝ քան
օրինաց մարմնոյն, զքաղցն և զծարաւն, զվաստա-
կեալն և զնընջելն և զայլսն, ոչ է անտեղի, զի վկայեն
նոցունն և զիւք ասեցն. քայց յայտ առնել զարձեալ՝
եթէ ոչ ինքն հետևեալ կրկին ակամայ որպէս մեք.
այլ կիրքն ծառայաբար նորին կամաց, ոչ ժուժկա-
լութեամբ քան առաքինեացն, այլ իշխանաբար քան

ձեռնթեանն. և կայտ է՝ի քաղցոյ անտի՝ զոր գըտ
առեստրանիչն՝ եթէ՝ ի լուսին քաւանեկին, ապա
քաղցեաւ. քանզի յորժամ կամիցաւ՝ կայնժամ
թոյլ եւս ընդունելոյն կըռել զիւրան վան վորձո-
ղին համարձակելոյ.

Նակ եթէ հոտուն կերակրոց հաւանիք ասել նմա
ոչափ՝ի մեզ, ապա ոչ կիրքն նմա՝ այլ ինքն կը-
ւնցն հեռանալ ծառայաբար, յորմէ լինի հարկաւո-
րապէս և լուսին ունայնութեան ակամայ. զի և մե-
զոյ ընդունելոյն լոյսն կարօտանայ, և կորեաւ վան
այսորիկ՝ի նմանէ կամուտրաբարն կրել զամե-
նայն, որոյ վկայեն գիրք. հեռանացին նմա և այլքն
՝ի հարկէ որ՝ի մեզ հիւանդութիւնքն՝ որ՝ի ջեր-
մից կերակրոցն կամ՝ի ցրտագունից. յաւելցին և
որ՝ի մաղձից ախտք և արեան և մաղայոյ, որք
կերակրովքն առաւելուն և պակասին. Թողից ասել
և զարեանցն որակութ ակամայ բերուն՝ի մեզս. և
արդ կատարեցաւ են այսոքիկ ցոյց. եթէ ան-
կատարութե, եթէ ոք կատարելութեան ասէ զայս
չէ ընդ հատ յայնմանէ որ առաղջս ոչ զոյս յող-
ջութեան են, այլ զբուր ախտուք հիւանդացեալն
ասիցեն, և առաջորդս զկուրացեալսն և ոչ զարա-
գոյն բժշկն բացարձակ պատուհոդ ըստ.

Այլ եթէ հատարակաբար էր ամիս ըստ մեզ.
ընդէր առացաւ զնմանէ թէ՝ մարդ է և ո՞ ծանիցէ
զնա. և մարդ է և անդր քան զմարդ. ուրեմն ոչ
լինէ մեզան որք ստակ առացին զնա մարդ և ոչ աճ,
զի որք զայս ասեն ոչ լինէ առելի դնեն զնա քան

զի՛ ոք չ՚ի սրբոցն առաքինութեամբ յառաջացել,
մարմնչելով ընդ մարմնոյ՝ հոգւոյն ախտիւ ակօք։
Եւ դարձեալ քանզի վկայեն գիրք զանազանս
նեղն կերան կրել նմա ըստ մարմնոյ, և զայն յորժամ
կամէր։ արդ զինչ քան զծորումն ապականութեանէ
անգոանել է՛ի մեզ և ակամայ, և այնքան՝ մինչ զի
ոչ ժուժալ և վայրկեան մի կարել բռնութեանն,
Եւ դարձեալ վկայէք, զի զամենայն զոր կրեաց
ոչ վասն իւր, այլ յաղագս մերոյ փրկութեանս կամ
օրինակի։ և արդ այնուքիւկ կիւրք զոր ասէք՝ զրա մեզ
նեղութեանցին բարութիւնս չ՚ի լինելն, կամ չոչ
գոյանալն՝ պակասութիւն։
Եւ դարձեալ՝ ոմ գրեաց չ՚ի սրբոցն յայտնա-
պէս թէ եղև, թէև ոմ զգրեց զոչ լինելն ընդ-
դիմաբանէք դուք։ և թէ ոչ էր հնար յուցանել
երկոցունցս, պարտ էր հաւանել և հեռւել վայ-
ելչականին ածոյնոյն մարմնոյ և հաւանականին մը-
տաց, և հաւատալ լուծիչ գոլ ապականութեան
զնա, և ոչ տիրել յապականութենէ։ բայց յուց-
ցուք չ՚ի գրեցելոց որոց լսել ախտիժեն,
Վերեցաւ զնմանէ՝ եթէ մեղս ոչ արար, և բա-
նական հանդերեցաւ հոգին՝ անմեղութեան անու-
ամբն և անսպական զնա հաւատալ։ քանզի ապա-
կանութիւն ծնունդ է մեղաց, և յայտ է թէ՝ որ
ոչ ունիցի զծնողն՝ ոչ կրէ և զծնունդն։ և զի
գոյանալ ի սրբոցն ոգոց լսել ախտիժեն,

և ընդ առաքեալսն թեառնն կրկնեաք. իսկ որ մի այնոցն եղև առանց մերկացուցանելոյ, մի ոչինչ գոտեաւ և առանց առաքեալսն թեառնոյ. և որպէս ոչոյց սկիզբնէն յառաքեալսն թեառնէ և կատարումն առաքեալսն թեառն, հայրկ ի զի և միջոցքն ընդ առաքեալսն կրկնեաք լինելոցն. նոյնպէս և այնոյ սկիզբն և կատարումն բոլորովին առաքեալսն նշանակեն էր, հաւատալ է և առանց կարծեաց և ցմիջոցն ևս լինել ընդ առաքեալսն կրկնց,

Զի թէ՝ գերեզմանն անդ՝ որ վայր է առաքեանցն քնութեան, առաջս զնամանէ ոչ առանել զառաքեալսն, զի՞նչ երկբայելի է՝ թէ կենդան ոչ գոյ առաքեալսն. քանզի առենայն առաքեանցս զհանդերձեալ կատարումն նշանակէ, որպէս թէ առնմանի մարդոյ՝ մահկանացուն, և առնան թագաւորի՝ հանդերձելոյ թագաւորել, և կամ այլոյ ևս ոչ ք ընդառնակք են յառաջատեան քարոյ իրի և կամ վաստիարի. այսպէս և գերեզմանի մարմնոյ՝ որոյ առաջի կոյ առաքեանին՝ թէ գերեզմանի, յերուսէ առն առաքեացս, զի թէ և կրէ նակ յառաջագոյն՝ թէ նշանակ մարմնոյն առաքեանցն զկերակրոյն և զըմպելեացն առաքեանսն և զիւր ախտից և ցաւոցն. նակ այնմ որ յառաքեանցն թեառնէ առեղծ անառակեան ինալ հանդերձեալ էր, զիմայդ ոչ թէ հաւատացելոց յանդգնի առել նման առաքեացս.

Այլ զի առնիցէ ընդդիմադրութեան, առաջի թուեսցի և երկբայութեան և արիւն, երեք ոչ՝ կերպակուր արիւնացեալ և թէ մարդ ցեղափոխեալ և թէ մարդս, յորմէ և առ

ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՄԵՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Ի ՍԿԶԲԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆՉԻ ՄԱՐԴԱՐԷՏԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԵՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Ա. Ես, Յովհաննէս Կաթողիկոս, որդի Գրիգորի Վկայասիրի, ի ցեղէ Մամիկոնէից, ի տոհմէ Արծրունեաց, ի գաւառէ Տարաւնոյ, ի գեղջէ Ամատունեաց, ի վանս Սուրբ Առաքելոց, որ կոչի Աղթամար, ի ծովակողմն Վանայ, ի ստորոտս Արտազու լերինն, ի հարաւակողմն Վանայ քաղաքին, ի հիւսիսոյ կողմանէ Վանայ, ի հարաւ Արտազու լերինն, ի հիւսիսոյ Վանայ քաղաքին, ի հարաւակողմն Վանայ, ի հիւսիսոյ կողմանէ Արտազու լերինն, ի հարաւ Վանայ քաղաքին, ի հիւսիսոյ Վանայ, ի հարաւակողմն Արտազու լերինն, ի հիւսիսոյ կողմանէ Վանայ քաղաքին, ի հարաւ Վանայ, ի հիւսիսոյ կողմանէ Արտազու լերինն, ի հարաւակողմն

Եւ ահ մի թէ անկարելի է այս աստուածոյ, ուր և առ մարդիկ յորժամ կամեցաւ փոխեաց զբնութեն ահմանուրէս յեզիպտոս և յանապատին և՛ ի բաբելոն. Թողում ասել և զնա՛ ի նորս յոլովագոյնս, զի թէ պարտ էր ամենայնիւ լինել ընդ բնութիւն և ապա խոստովանիլ ճշմարիտ մարդ՝ ծառայ էր բնութեանս իբրև զմի՛ ի մեզ և ոչ տէր։

Նոյնպէս յարգանդս թագին և քրտանն և ջրոյն և արեանն՝ որովք և զկերակրոյն ամէն հոտումն հաւասարէ. աստուցուք զայս. զի թէ այնուքիւկ ակամայ և միշտ որպէս մերս և ոչ վասն պատճառի իրիք՝ յիւրատուր. ապա թէ յորժամ կամէր և ոչ հանդուպազ և պատճառի աղագաւ՝ ոչ արդարանայ։

Վասնզի եթուք յերկիր այն՝ զի զ՛ի ծնէ կոյրն լուսաւորեաց. քրտնեաց, զի զ.քիրտն երեսաց նահապետին ցամաքեցոյց. եւ ջուր՛ ի կողէյն, այլ շիջոյց զբոց յանցանաց կողածնին և լուաց զաշխարհս ի՛ր ՛ի մեղաց. բղխեաց և արիւն, այլ գնեաց զծախայեալս մահու և զսվացոյց զծարաւխս արեամբ։

Նոյնպէս ապականելի և ակամայ այնուքիւկ կրնուք զոր ասէ կրել՝ զմի՛ս արդեօք երբուձ՛ ի մերոց կաղեաց, թուի թէ և ոչ բնաւ. այլ մանաւանդ ցուցանի այնու անկեալ ընդ տկարութեամբ մերով այն որ ոչ է զգածեալ տկարութեամբ՝ ըստ առաքելոյ։

Նոյնպէս եթէ յաղագս հաւատոյ առնելոյ զմարդկութիւնն՝ պատճառիք ասել զայս, բաւական են ցուցեալքն՝ ի գիրս սուրբս, խոնարհագոյնքն ձըշ-

մարտել զմարդեղութիւն նորա, և քարձրացու-
նելքն զաճմութիւն նորա։

Ոտ և ծնանելն ի կնոջէ՝ յայտ առնէ եթէ մարդ
էր, իսկ ի կուսէ՝ եթէ աճ է։ քաղցնուելն և ծա-
րաւելն զի մարդ էր, իսկ յորժամ կամէր և ոչ ի
հարկէ զի աճ էր, ննջելն ի նաւին զի մարդ էր,
իսկ թեթևանալն մարմնով ի վերայ ջուրցն և սաս-
տել ալեացն և ձեռն տալ պետրոսի՝ զի աստուած
էր։ վաստակելն զի մարդ էր, և հանգիստ լինել
աշխատելոցն՝ զի աճ էր։

Ընդհատանալն և արտասուելն՝ զի մարդ էր, և ձայ-
նիւ յարուցանել զմեռեալն և բառնալ զամենայն
արտօսր՝ զի աստուած էր, խոնարհելն յոտս աս-
քելոցն ղենջամուան՝ զի ծառայի ունէր զկերպարան,
իսկ յայտնելն զինքն ի լերինն զգեցօղ զլոյս որպէս
զօթոց, զի լոյս փառաց էր հօր և նկարագիրն հա-
մեան նորա։

Հոգալն և երկնչելն և տրտմելն՝ զի մարդ էր։
իսկ զաշակերտսն քաշշալերել յարքեալն աշխարհի,
և ասելն մի՛ երկնչել ի մարմնոյ սպանողացն և մի՛
հոգալ և մի՛ խոռվելն սրտիւք՝ զի աստուած էր։

Ի մերձենալ յորժամ կամեցաւ՝ զի մարդ էր,
իսկ անմերձենալն ինուց յորժամ նոքա կամէին և ոչ
ինքն՝ զի աստուած էր։

Կենդանացաւ և խոցեցաւ, որ Թուին կենաց սպա-
նանոյ Թեան՝ զի մարմին էր, իսկ զկապանս լուծա-
նել կապողին և բնեռել զինս ընդ խաչափայտին՝
զի աստուած էր։ ի կատարումն ամենայնի՝ մեռա-

ՃՇմարտասէս՝ կին մարդ էր, և անմահ ինաց՝ ի մե-
ռելոցն՝ զի աստուած էր . եղ իշխանաբար որ
պէս առաց զանձն իւր ի մահ և ի գերեզման, զի
ցուցցէ թէ մարդ էր, և էառ դարձեալ յարու-
ն ի գերեզմանէն, քանզի աստուած էր։

Կրկ ոչք սիրեն զՃշմարտութիւնն՝ բաւական են
այսք և այք նման սոցին պատճառք հաստատել, թ-
թէ աստուածն ան մարմին և ոչ առնչօք ըստ ե-
ակերոյ, և ոչ և ան կարօտիւք կերակրոցն հոգմանէք
Ճշմարտել, այլ առանք զայն ի ծախսումն զօրութեան
և կենաց մխաստեղծելումն . զի որպէս դատա-
պարտեաց զմեզ ի մարմնի իւրում, ըստ առաքելոյ
ոչ մեղանչելուն, դատապարտեաց և զՃնունդ մե-
ղացն զապականութիւն՝ ոչ կրելով զնա։

Ա՛րդեօք և զայս ևս ցՃեղ, զի եթէ որոց նախ
քանց զյարութիւնն կերակրոց առաք կրել զապա-
կանութիւնս, զինչ զարմ յետ յարութեանն ասիցէք.
և թէ մինչև ցյարութիւնն ապականական էին առաք ի
հարկէ զմնալոյին, և յետ յարութեանն անապական
և աստուց հարկէ ըստ աներեւոյթ անոխ-
ակերացեալ, որպէս ետես ի նմա . ոչ կին մեծ զր-
նէք զնա քան զմեզ, զի և մեք ի մեր յարութիւնն
փոխեսցուց եմք յանապականութիւն . և ոչ ճշմար-
տի առնէն առեան առ աշակերտսն ի հաստատել զա-
նա հոգի, ես նոյն եմ և ոչ փոփոխեալ, և շօշա-
փեցէք զիս և առեակք մարմին և ունկերս։

Եւ զարս յառաջ քան զյարութիւնն արար ի
ակարատանէցն և ի զօրաւորացն, զի Ճշմարտեսցի

մարդկութիւնն և յայտնեացի աստուածութիւնն, արար զամանս և յետ յարութեանն վասն նորին պատճառի, զի մի՛ երկբայեացի այլ ինչ լինել, այլ նոյն և անփոփոխելի։

Ո՞վ ի այն որ վիմանէն կնքելով յարեաւ և ղրօքն փակելով եմուտ, նոյն է և որ զկնիք կուսութեանն ամբողջ պահեաց՝ի ծնանելն, և որ վերացաւ յերկինս մարմնով, գնաց նովին մարմնով՝ի վերոյ օդոց նախ քան զյարութիւն՝ի գահավէժն առնելոյ զինս։

Նա ըստ որում բարձրագունութիւնքն նոյնպէս և խոնարհագունութիւնքն եցոյց մի և նոյն զինքն նախ և յետոյ. զի որպէս եկեր և արբ յետ յարութեանն առ ծովեզերքն տիբերեայ զձկանն խորովելոյ մասն զոր ինդրեաց և զխորիսխ մեղու. և ոչ ոք ժպրծէ առել հարցումն յատկականութեան, այլ ծախուճի միայն ըստ ամենակարօղ իւրոյն զօրութեան, ինքեան միայնոյ գիտելի զիւրան, որպէս զբազումս՝ի մէնջ անօրինականացն, և՝ի միջի անքննաբար հաւատացեալ. նոյնպէս հաւատացին և այնուհետև կերակուրք այսոցիկ զօրութիւն, լինել ըստ առողջ. օրինակի։

Յիշատակեալ էք՝ի գրեցեալս և զյուդայնէ առնականացն, և զոմն անուն յակիւղէ, որպէս թէ մերըս նոցայն է զաստանուէ, ոչ առեալ առնականացու

ոտացն, զի ոչ միայն անտապիտն առաց, այլ և առ-
ջաքարեալն և անմահ զմահրմինն։

Կայց մեք զոր օրինակ՝ որք վասն տրտմանցն խոս-
նեալեան՝ ոչ և զցաբեանն ի բաց ընկենուն, այլ
զտրտմն միայն. նոյնպէս և ոչ զի խառնեաց զան-
ջաքարութիւն և զանմահութիւն ընդ անապակա-
նելեանն, հարկ ինչ է ընդդէմ նորա ընդ ջար-
ջարել և մահկանացուն և զապականացուն առ-
յայլ զբարւոքն պահել և զխառնանն ի բաց ընկենուլ,
Վասզի ջարջարական առեմք զմարմինն և մահկա-
նացու, թէև ոչ ակամայ ըստ մերումնայալ որքան
կամք եղեն առաղին Ճաշակել ի նոցանէ, բայց ա-
պականացու որպէս մեք՝ ոչ է և ոչ առեմք, մի՛ լի-
ցի. զի ոչ տիրեալ եղև ցաւականութեանէ, որպէս
և ոչ ի մեղաց՝ ըստ նախկին առաջեկացդ, բայց ինձ
ոչ միոքն է հիանալ վասն այսր խնդրոյ ունել ձեզ,
Ո՞վ թէ յոյնք առ որս կարծիս է բաժանման՝
քերին յայսոսիկ, զի զիւրեանցն հաստատեցեն,
զոր վասն զի ընդ մեզ ասէք խոստովանել զմիու-
թիւնն, էր աղագաւ տայք առեղի այդպիսի խորին
ամբարշտութեան կարծեաց. ընդէր ոչ և յարտաք
նոցն պատկառէք հեթանոսաց՝ ծիծաղելիս նոցա
զքրիստոնէից առնել կրօնս. որք թէպէտ և ոչ ա՛ճ
խոստովանին երկուս, սակայն յաղագս ի կուռ ծն-
ղեանն միոյն զիտելոյ, և ոչ չարչարանս ան նմա
և մահ, թող թէ զայսպիսի անարգագոյն կիրս, բայց
յայտնի է թէ՝ որք յայնքան անկարութիւն իջուցանեն
զմարմինն և յանարգութիւն, թէ և խաբեն բերո-

նոքա, ոչ խոստովանին սրտիւ զբնութիւնն աստուածդոյ մերկացեալ ընդ նմա։ նաեւ ոչ իբր ի տաճար՝ ըստ նեստորի. ուրեմն և յայս պատճառէ ի խառնութիւնս պակասութիւն խորհրդոյն՝ զոր աւանդութիւն ինքն կարծէաք նախնական։

Այլ մերս հայաստանեայցդ եկեղեցի ի սկզբան հաստատուց քրիստոնէութեանն մինչև ցայժմ յայսր դաւանութեան վերայ հաստատեալ է. խոստովանել զմարմնին տեառն անապական ի ծննդենէն մինչև ցյարութիւնս, ոչ ի կամաւոր չարչարանաց և ի մահս, այլ ի պարտաւորել և յակամայ կրից՝ ոչ վերագոյն ցուցաւ. և այնքան հաստատագոյն՝ մինչ զի հաճեալ էր նմոյ մաց ընտրութեան եթէ համարձակէի ասել՝ ոչ միայն զայն մարմին որ ի ե-

Բայց մեզ որ ի ճշմարտութենէս այսպէս պարտ է հաստատել. թէ յորմէհետէ եղև կոյս ըստ նախայտն հոգւոյն և բանին՝ բառնալ ի նմանէ բոլոր կրից մարդկայնոց։

Ո՞վ եթէ յօհաննէս ի փոքր ևս մերձաւորեալ էին

այնքան մաքրեցար, զի՞նչ է ասել զնամանէ որ քո-
վանդակ զբնութիւն այլ ինքնամեծ ժամանակաւ կրե՞ց
յորովայնի մարմնոյն, ոչ միայն թէ յախտաբեր ցան-
կութեանց, այլև ի բռնանդակ հարկաւորս կարեաց
հաւասարիմ է արուաքոյ լինել նմա յայնմ հետէ.
այլ այսպիսի կարծիք նոցա է՝ որք ոչ աստուած
խոստովանին զծննեալն և ասծածին զծնօղն. զորս
Թողցուք արուաքոյ իբրև զիւրեալս Հոգւով. և
մեք զաւաջիկայ բանիցս բուռն հարցուք:

Ո՞րպէս այսոքիկ աւ ի միջնջ առակաւք՝ ըստ ժա-
մանակին դառնամք և տեղւոյ և բերմունդ դարձի
փութով, ոչ զարբեցն ժամանեալ ժոլովել բանա-
վկայութեան այսր խնդրոյ. այլ որ ի մերս նուաս-
տախոհութեանց յատ ձեռն պատրաստ բանից այն-
քան՝ որով ծանիցէք զմեզ այսոցիկ այսպէս դա-
տանողս, եթէ հաւանականք ձեզ՝ այլ գոհութիւն,
ապա եթէ ախորժելիս, և այնպէս գոհութիւն.
միանն՝ զի շահեսցուք զեղբարս եթէ լիցէ հնար. և
մեզ՝ զի մեք ի լոյս և ի ճշմարտութիւն արտա-
քոյ կոչուիմն և մոլորեալ յորոց եմն՝ եղիցուք:

Ո՛ղջ եր սիրոյ խնամոյ թեանն և քննոյ, կրկին
սպասաւոր բանին այլ՝ զդայականս և խնամալեաս,
աղջանիմ զքեզ ընդ ողջունիս քոյս և գլուխս ե-
կեղեցւոյ հանդերձ խոհական սպասաւորօք:

Ողջունեա և դու ի միոյ մեր զքահանայա-

ապրել ի դրժանաց՝ յորում հեղինէք ի փառս քրիստոսի աստուածոյ մերոյ։

Թուղթ տեառն գլխոյիսի կամուղիկոսի հայոց, գրեալ եղբօր նորին ներսիսի եպիսկոպոսի հրամանաւ նորին ի միջագետս աստուց յաւուր յաղթել նահանգին, յորում որ անդ մերոյ ազգի քահանայից հակառակարանելոյ անմտաբար ընդ միմեանս, զանց առել աստուածգութեանն ընութիւն շարչարեալ և մեռեալ ի խաչին ընդ մարմնոյն, և զանց զմարմինն միայն. և յոմանց դարձեալ ընդունելի լինել մատաղ, և յոմանց արհամարհելի. և այլք եթէ դրախտն իմանալի է և միայն օրինակաւ առացեալ, այլ ոչ ճշմարիտ էութիւն, և այլ ևս որ յայսպիսեացս. ի խնդրոյ ուրումն աստուածասիրի առիւծ անուն իշխանի Թլկուրանն աւանի։

Որ թէպէտ և տէրունական հրամանն յորդորէ զմարդիկ քննել զգիրս. և առաքեալն պօղոս խրատէ՝ մի տգնել ընթերցուածոց մխիթարութեան. սակայն յայնմ վայրի հրաժարեցուցանէ յանօգուտ և ի վնասակար վիճաբանութենէ գրելովն առ տիմոթէոս, եթէ ի գիտար և յանխնամատ խնդրոյ հրաժարեաւ, գիտացիր՝ զի անտէ ծնանին կռիւք, բայց ծառայի տեառն ոչ է պարտ կռուել, այլ հեզ լինել առ ամենեսեան. քանզի այլ է իմաստութեամբ քննել զգիրս՝ ըստ ումեմնոյ հրամանին առ ի շահ օգտութեան անձին և լսողաց, և այլ է յիմարաբար ի խնդիր լինել բանի ի կործանումն տգիտաց։

Ոմն զրօխինակ եթէ ի դէպ ժամանակի էր մերձեցեալ աղաւաղ ի պատուական գիտութեան, այսինքն՝ ըստ հրամանի արարչին, բարւոյ եղեալ էր

նմա պատճառ, որպէս և զԼեզք ցուցանեն. այլ զի անժամանակաբար մերձեցաւ՝ մահու եղև առիթ։

Եւ որպէս բազում արմատք են յերկրի՝ զոր բազումք հնուտք ՚ի բժշկաց՝ կենաց առնեն զնոսա զեղս մարդկան, և զնոյն արմատս դարձեալ տըլեք ՚ի մարդկանէ՝ ախտից և մեռելութեան ըստանան պատճառ՝ տգիտաբար վարելոյն առնոսա։

Եւ ըստորոմ զմի և զնոյն տուսեր՝ ոմանք բարեւոք ՚ի կիր արկանեն ընդդէմ թշնամեացն նուաճելոյ, և ոմանք ՚ի չարն առ ուրեքիս կամ ընդ անձին նոցին վարելով. զոյն է տեսանել և ՚ի բանս աստուածաշունչ գրոց։

Ո՛չ ոք ըստ իմաստութեան Հոգւոյն գիտեն քննել և իմանալ զիւրս բանին որ ՚ի նոսա՝ լուսոյ և կենաց պատճառ քննողաց նոցա, ըստ աստուածայնոյն՝ զրպտիլ է բանիք քո ոտից իմոց. և թէ լոյս են հրամանք քո ՚ի վէր երկրի. և թէ պատուիրանք տեառն լոյս են և լոյս ասն աչաց. և թէ բանն զոր խոստացաւ ընդ Ձեզ՝ կեանք են յաւիտենականք։

Իսկ որք զիւրապարտանս բանին միայն ընթեռնուն ՚ի գիրս, և զօրութիւն մտաց ծաղկելոյ ոչ կարեն Ճանաչել ուղղապէս վասն ոչ աշխատելոյ ուսմանք ՚ի նոսա, այլ Ճեղքեն զբանն՝ ըստ թիւր և տկար իւրեանց իմացուածոցն, և կարծեն յանձին գոլ եթէ գիտեմք. լաւ էր նոցա ոչ Ճանաչել զգիտելն, այլ կալ անուղղութեամբ ընդ ոտիւս և ոչ կորնչել՝ քանզի մնալոյ գիտութեամբ անկանել ՚ի վնասն կրկնաւորն՝ ըստ դպրացն և փարիսեցւոցն, կոյր

գոլով կուրաց առաջնորդէք։

Ո՛ տանուդդ և զ-քահանայսդ ամայք և շաղթան կո՛ չեցեալ գաւառացդ ՚ի սկզբանէ ըսեմք յայսոսիկ լինել բամբասելի կիւրս. յորոց մէջն բաղում ծնաւ նին հերձուածք յայսմ ազգատէ, զի ընթերանոյք զգելս առաքելոց, ոչ վասն օգտելոյ կամ օգտեցու ցանելոյ զլսողս՝ որպէս օրէնէ պահանջէ ՚ի քահանայից, այլ յաղագս հակառակաբանութեան և յաղթելոյ միմեանց ՚ի կործանումն լսողաց. և ոչ երբէք զարհուրիք ՚ի յահագին վճռէ դատաստանացն առեալն՝ որ վասն գայթակղեցուցչացն ոչ միայն զբազումս, այլ զմի՝ և զայն ՚ի փոքունց ՚ի նա հատուածելոց, որ զկախեալն երկանի ՚ի ծով ընդ պարանոցն և անկանել ՚ի ծով ՝ի կեանս յայս լաւ քան լինել՝ քան ՚ի հանդերձեալն արկանիլ ՚ի հուր յաւիտենական,

Եւ դուք որ զայնքան բազմութիւն հաւատացեալց՝ զոր ձերումդ աւանդեցան հովուութեան, զանազգ խախտել ՚ի ճշմարիտ դաւանութենէն հաւատոց և ՚ի բարւոք աւանդութեանց հարցն առաջնոց. որում կոտրտեան և զեհենի անկանելու ոչ է աւելի ձեր, որոց վհուկանակ բարւոյ՝ չարեաց լինիք պատճառք, և ընդ նոսին՝ խաւարի և հրոյ բոլթեան աւելի, և ընդ կենդանական արօտի՝ մահաբեր Քարակաց. որպէս և ծանուցաւ մեզ ՚ի մերոց յաւաջագոյն եկեղցին աւ ձեզ, մանաւանդ յայժմուս հասելոյ աւաջի մեր գրոյ պատուական իշխանիդ աւխծուզ, յորմէ հաստ եղաք ուսեալ

անխտաստաբար հակառակութիւն ձեզ առ միմեանս. ոմանց ի ձէնջ առել յաղագս չարչարանացդ և մահուան տեառն մերոյ, եթէ էական բնութիւն քանին մեռաւ ընդ մարմնոյն ի վերայ խաչին. և այլք ընդդէմ այսոցիկ, եթէ մարդն միայն չարչարեցաւ և մեռաւ. առ որս ի դէպ է առ երկայքանչիւր կողմանսդ, նախ զսէրս նահատակացն առել քան որ առ հարցուածն սաղմոսերգուին՝ եթէ մարդաբնակ ոչ գիտէք զերկիր, և ոչ զօրութիւն առաւածոյ. քանզի երկուքին խոստովնք ի Քրիստոս ասծառնչէ գրոց. պարտ է ձեզ յընթեռնուլ զգիրսն ի յայտնի եղելոց քանից կերակրել, և զծածկեալսն լուծք պատուել, ոչ նոքին իսկ ուստացանեն գիրք. քառ զբան ստակատար քանիւ ծանուցանէ մովսէս ի խորհուրդ գառինն, եթէ ոսկր նորա մի՛ բեկցի. որ են բանք ասծայնոց գրոց ոսկրատ և անուտելիք և դժուարիմանալիք, յորոց հրաժարեցուցանէ զիւրացն ասծաբան զոգիսս և զանմարս՝ ոչ չարաչար խորտակել զնոսա և բաժանել. վասնորոյ արժան է ոլք վոյլ ունին ճանաչել զՔրիստոսնէութիւնն նախ քան զամենայն իմանալ նոցա զսովորութիւն գրոց, և ոչ միատիպ երբեմն զմիասնին, այլ երկուս աչօք հայել ի կրկնատիպ բանս նոցա։

Վասնզի մարդեղութիւն փրկչին մերոյ ի նշան հակառակութեան առցաս լինել ի ծերունւոյն սիմէոնէ, և ոչք խոստեցան ի անօրինութիւն նորա հերձուածօղք, ոչ միով կերպարանաւ և ոչ ձայնակից ոմանցք միմեանց, այլ հակառակաբար բերելով

էրեցաց. և վասն այնորիկ Տարկ եղև Տարցն սկըզ-
ընդ-ԷՄ իւրաքանչիւրացն զանազան դնել բանս և
լուծանել զնոսա՝ որպէս և սաբէլ լեբեացի Ի մի
բնութիւն և Ի մի անձնաւորութիւն զերկուսո-
ցիւնն ժողովեաց Ի բանս իւր. և արիոս ընդ-ԷՄ
նոսին՝ կերպ բաժանեաց բնութիւնս և անձնա-
ւորութիւնս. իսկ Տարքն սուրբք բան ուսուանին
առակի՝ որ բարին էր Ի բանս նոցա շահմարանեցին
կեկեղեցի, և զնոսաանն Ի բաց ընկեցին, այսինքն՝
զմի բնութիւնն որ յաղագս սրբոյ երրորդութեանն
զան Ի սաբելէ առացեանն, և զերիս անձնաւոր-
ութիւնն առ Ի յարիոսէ՝ ընդունել ուսուցին. իսկ
զմի անձնաւորութիւնն զոր սաբէլ առաց, և զայլ
և այլ բնութիւնս զոր արիոս հայհոյեաց, խառել
և անարգել հրամայեցին։

Վարձեալ և սա մարմնաւորութիւն բանին Ա՛յ
բաղձալ Ի հերձուածողացն խոսեցան Հակառակ
մեռանց, որպէս և նեստոր և Համախոհք իւր կեր-
կուս որպէս և կերկուս բնութիւնս բաժանեցին
զմի քրիստոս, և ասէին բանին Ա՛յ առացին զնար-
ինն՝ որպէս զմի Ի հոգեկիր արանց, և զնոյն քա-
կել չարչարանօքն և մահուամբ, և ոչ Ա՛յ առացել
խաչ և մահ՝ որով փրկութիւն, այլ միայն մարդոյ,
իսկ եւտիքէս ընդդէմ նմին մի բնութիւն առաց,
ոչ մարդութեամբ այլ շիմթամնամբ և այլայլու-
թեամբ, այսինքն թէ՝ բանն առաւաճ ձև և նման
նութիւն մնայն էառ Ի սրբոյ կուսէն, և ոչ ճըշ-
մարտապէս մարդ եղև, և զմի բնութիւնն զայն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԿԱՆՔ ԵՒ ՎԱՐՔԱՊԵՏՔ ԵԿԵՂԵՑՒՈՑ ԸՆԴԴԷՄ
ԽՕՐԱՆԻՇԻՒՐՑ ԱՅՑ ԽՕՍԵՑԱՆ ԶԲԱՆԱՆ, ՈՐԻՆՉ ՀԱ-
ԿԱՌԱԿ ՄԵՐՈՅ ԲԱՐԲԱՌԻՆ՝ Ի ՄԻՒՍԱՅՆ ԿՈՉԻՆ ԼԻՆԵԼ
ԹԱՒՆԻՆ ՍԿԻԶԲԱՆՑ, ԵՒ ՅԱՅՏՆԻԵՑՔԱ ԼԻ՛ ԵՆ ԳԻՐՔ ՍԲՐ-
ԲԱՆԻՆ, ԶԻ ՀՈՐԺԱՄ ԸՆԴԴԷՄ ԲԱԺԱՆՈՂԱՑԻՆ ԽՕՍԻՆ՝
Ի ՄԻՒԹԵԱՆՆ ՅԱՃԱԽԵՆ ԲԱՆԱ, ԻՍԿ ՀՈՐԺԱՄ ԸՆԴ-
ԴԷՄ ՀԱՐԱՒՉԱՐ ՄԻԱՑՈՒ-ՅԱՆՈՂԱՑԻՆ՝ ԶԱՆՂԻՒՈՂՈՒԹԻՒՆ
ԲՆՈՒԹԵԱՆՑՆ ԱՌԱՒԵԼՈՒՆ ՅՈՒՑԱՆԵԼ. ԵՒ ԱՅՍՔԱՆ
ՀՐՆԱԲԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՆԱԽԱՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՄԵՐՈՒՆ, ԶԻ ԱՌ ՄԵՂԵԱՒՆ
ՄԻԱՅՆ ՀԱՅԵԼՈՎ Ի ԲԱՆՆ ՈՒՂՂԱՓԱՌԱՑԱՆ,
ՎԱՆԱՏՐՅ ԽՕՍԻՆ ՀԱՅՆԱԼԻՆԱՆ. ԱՅԼ ՈՐ ՀՄԻ ՅՈՒՑԱ-
ՆԵԼՆ ԵՆ ՅՕԺԱՐԱՄԻՏՔ՝ ՀՄԻՒԹԵԱՆՆ ԲԱՆ ԱՌՆՈՒՆ
ԱՍԱՅԵԼՑՆ ԻՒՐԵԱՆՑ Ի ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ, ԶՈՐՍ ԸՆԴ-
ԴԷՄ ԲԱԺԱՆՈՂԱՑՆ ԽՕՍԵՑԱՆ ՎԱՐՔԱՊԵՏՔ. ԻՍԿ
ԲԱԺԱՆՈՒԹԻՒՆՔԴՆ ԶՈՐՍ ՀԱԿԱՌԱԿ ՀՄՈՒԹՈՂԱՑՆ ԶԸՆՈՒ-
ԹԻՒՆՆ ԵՂԻՆ ՀԱՒԱՏՔՈՎ՝ ԱՌՆՈՒՆ ՀԱԿԱՌԱԿԱՍԻՐՈՒ-
ԹԵԱՆՆ ԻՒՐԵԱՆՑ ՀԱՏԱՏԱԾԱՆ, ԵՒ ԱՅՍ ԵՂԵՒ ԱՌԱՋԱՒ
ԿՐԱՒԵԱՆ ԱՒԵՏԱՒՆ ՀԵՐՀԱՒԱԾՈՂԱՑՆ՝ Ի ԱԿԸՆԿԱԼԵ
ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՅԾՄ,

Ա՛Յ ԱՄԵՆԵՍԻՆ ԵՒ ՄԵՔ ՀԵՌԱԵԼՈՎ ՈՒՂՂԱՓԱՌԱՑԱՆ
ԲԱՆԻՆՑ՝ ԽՕՍԵՑԱՒՔ ԱՌ ՁԵԶ ՀԱՄԱՌՕՏ ԵՒ ՀԱՅԱԹԱ
ԲԱՆԻՆ ՀԱՅՐԱՊԱՏ ՎԵՐԱՊԱՀԵԱԼՔ ՀԱԿԱՌԱԿՈՒԵՑԻ, ՈՐ Ի
ԱՅԺՄ Ի ՄԻՋԻ ՁԵՌՒՄ. Ի ՔԱՐ Ի ՄԻՆՋ, ԵՒ Ի ՔԱՐ Ի
ՈՒՂՂԱՑՆ ՎԻԱՅՈՒԹԵՒՆԷ, ՈՉ ՈՂՔԱՆ ԱՐԺԱՆ Է ՀՈՐՎԱ

խօսել և դժուարին վասն մեծագունի խնդրոյս՝ այլ ըստ ժամուս փութոյ և ձերոյ սկատութեան մտաց և լսելեաց։

Եւ արդ՝ դիցուք զբանս նախ առ այնոսիկ որ զբնութիւնն այլ յանդգնին ասել չարչարեալ և մեռեալ ի վերայ խաչին, որք ոչ գիտեալ զարհուրին կրեն հերձուածոյ չարութեան յանձինս, այն որ չարչարելն առաց զաստուածութիւն բանին. որպէս և գլուխդ ասծոյդ յառ կէտրոնիոս բանին յայտնապէս առ ընդդէմ ասելոյ. զի թէ առանց հոգւոյ էր առ մարդն, և զայս արիմանուքդն առեն, զի և յաստուածութիւնն չչարչարանաց բերցեն, որպէս ի չարժուղ զմարմինն զայն. ի նոյն միտս առ ասէ և սքեն ալթանաս ընդդէմ արիոսականացն, եթէ աստուածն ոչ խոցի, վասն զի հոգի է աս անչարչարելի և անայլայլելի, վասն զի զմարմինն խոցեցին հրէայքն։

Եւ արդ. որք զայս առեն նմանեն են այնոցիկ որք ի փոքր վիմէ որ առ Քանաստարին զգուշանան՝ զի մի՛ գիշերացեն, և ի բարձրադոյն գահոյ կամաւորեսցեն զանձինս ի խոնարհ. ըստ որում և զգուշանալ յայնմանէ՝ զի մի՛ մարդոյն այլգիք զչարչարանս և զխաչն, զանմահին բնութիւնէ ասէք ըմբռնիլ ի մահուանէ. զոր և ոչ գիտք ժամն հին ասել և ոչ որք ի չար հերձուածողացն, բայց յարիոսէ՝ որպէս վերագոյն ցուցաք. և այն զի ոչ խոտոռականէր զնա ի բնութենէ հօր ծնունդ, այլ էբրև զմի յարարածոց յետ ժամանակի գոյացեալ, և վասն այնորիկ բուռ եղականացս ընդ չարչարանացն

կրնաք գնել զնա։

Յանգիր եղական բնութիւնքս ընդ ախտիւ չարչարանացդ անկանին, խմանալիքդն և զգալիքդն. խմանալիքդն հոգեկան կրնաք սլոյն, և մարդիկ հոգեկան և մարմնական. իսկ անեղ բնութիւնդ այլ ազատ է ի չարչարանացդ ախտից, և այնքան հեռի են ի բնութենէդ նորա չարչարանք, որչափ երկին և կամի չարչարել և մեռանիլ այլ կամիս. զի երկեւ ամենայն կարօղ է, այլ ի բնութենէ իւրմէ որ է անչարչարելի և անմահ, փոխեսցին ընդունել այլ կամիս։

Կամիս զի լսէք ի գիրս արուն այս և չարչարանս և մահ և ամբ խաչել, և բանն զեղծեալ զոր առնիք չառաջիկայ, երբ կեանք բանին և մարմնոյն, եթէ մահ մարմնոյն և բանին, և որ այսպիսիք են բաղումք։

Այլ զի՛ մոլորիք զբարուք գրեալն չարտաչար է մացեալ, զի այլ են այսպիսեաց աստղեղծա վիճակ, և ոչ զոր դուքն կարծէք, եթէ զայս առելով չուծային բնութենէն առեն չարչարել և մեռել. քանզի այլ է բնութիւն այլ. և այլ է բնութիւն մարդոյ. բնութիւն այլ անեղ է և միանձնաւոր և անախտ և անմահ, իսկ բնութիւն մարդոյ եղական և ժամանակաւոր և ընդ ախտիւ անկեալ և մահկանացու. իսկ յորժամ կամեցաւ արարչական բնութիւնն ընդ արարածոյս լինել, և լոյսն ընդ խաւարիս, և կեանքն ընդ մահուս, յաղագս փրկութեան մերոյ զանխառնելիսն խառնեաց՝ որպէս ա-

ան գիրք, և եղև նոր խառնուածն և աքանչելի խառ-
նուած. քանզի խառնեաւ միացեալ յորովայնի կու-
սին զերկական բնութիւնս ի մէջ ընդ անեղի Բեղմ
բնութեանն, և զախտաւորս ընդ անախտականին, և
զապականացուս ընդ անապականին, և զմահկանաց-
ուս ընդ անմահին, և եղև նոմանօր մի և անբաժա-
նելի, ոչ փոփոխմամբ և այլայլութ, այլ խառնմամբ
և միաւորութեամբ անշփոթապէս, ոչ յաղթեալ
ի հզօրագոյնն ի սկզբանդունէն, այլ սկիզբն յաղթել
ի հզօրն առաւ, ըստ ասացեալսն գրիգորի, եթէ
խառնեցաւ մարդկութիւնն ընդ աստուածութեանն, և
եղև մի վեհագունին յաղթեալ, զի եղիցի այնքան
աճ՝ ուրքան նա մարդ,

Վասկայն զբնութիւն մարդոյն ոչ կորոյս, այլ զոր
օրինակ ոսկի կամ արճճ ի հրահատելեաց ի հուր
անկեալ, թէպէտ և բոլորովին ի հրոյն փոփոխին
կերպարան և բնութիւն, այլ զիւրականսն ոչ կո-
րուսանեն զձանրութիւն և զայլսն, այսպէս և մե-
րոյ բնութիւն խառնեալ ի հուր աստուածեղ բա-
նին, ոչ ինչ արտաքուստ ի մեզ մտեալ էին ախտք
մեղք և տապականութիւն, բարձան ի նմանէ որպէս
ի հրահատելէ նիւթոյ ժանգ ի ձեռն հրոյն. իսկ
բնաւորական էութիւն մարդոյ անփոփոխելի մնաց
մինչ ի յարութեանն ընդ բանին միաւորութեամբ։

Այլ խոստովանելի է մեզ յետ միաւորութեանն
զնա ոչ մարդ սուկ յաղագս մարդոյն, և ոչ աս-
տուածն սուկ յաղագս աստուածութեանն, այլ աստուած և մարդ։
ոչ ոմն մարդ և ոմն աստ՝ ըստ նեստորի, և յարմակ-

ցեալք առ Ղեմեանս, այլ մի և նոյնն մարդ ձկնա-
բուծ և ածխ կատարեալ. քանզի ածխ մարդ եղև և
բանն մարմին. և ոչ եթէ էութիւն չէութեան բնա-
կեցաւ, այլ մի էութիւնն այն բանին ինչ որ եղև
մարմին՝ երբեմն կրէր զմարդկայինն ոտիկս զմարդ,
յորժամ թոյլ տայր հոգւոյն մարդկայնոյ, և կամ
մարմնոյն կրել զխոտանգութիւնն, այս է՝ զքաղց-
նուելն զծարաւելն զննջելն զվաստակելն զարտաս-
ուելն զտրտմելն զերկնչելն զանգիտանալն, և զայլսն
ամենայն. և երբեմն զաճմայինսն յայտնէր՝ ի ձեռն
բազմատարափ նշանացն և սքանչելագործութեանցն՝
յորժամ զայնոսիկ կամէր, ոչ ումն զակնարկութեան
կրէր և ումն զհրամանացն յոտքանէր ոտիկս քա-
ժանեն բաժանողքն, զարտասուելն և ոտ ըստ այ-
նմիկ՝ մարդոյն առեալ, և զյորդուցանելն զտաղար և
զայլսն՝ ուր բանին, այլ միաւորեալն ի միութիւն
կրէր զխոտանգութեանն յորժամ կամէր, զմարդկա-
յինն իբրև զմարդ՝ զի մարդ էր, և զաճմայինսն
իբրև զաճ՝ քանզի աստուած էր։

Եւ վասն այսորիկ զբանս աւետարանչացն և ա-
ռաքելոցն վարդապետաց եկեղեցւոյ յերկուս դէմս
խոսին՝ զորս գրեցին յաղագս տեառն մերոյ յիսուս
քրեանն և մարմնաւորութեանն. յորժամ զխոտանգ-
հաղցեան ձառեն՝ որպէս ասեն, հայր իմ մեծ է
քան զիս. և հոգիս յօժար է, բայց մարմինս տկար.
և ոչ իմ կամք, այլ քոյդ եղիցին. և զքրտանցն հօ-
սիլ իբրև զկայլակս արեան յերկիւղէն. և ածէ ած
իմ ընդէր թողեր զիս. և ելանէմ աստ հայր իմ, և

առ Հայր ձեր, և ահ իմ և աստուած ձեր. և պո-
ղոսի ասելն, ահ տեառն մերոյ Յիսուսի քրի Հայրն
փառաց. և Յիսուս Հաւատարիմ է արարչին իւրոյ.
և փոքր ի խոնարհ եղեալ քան զհրեշտակս, և յա-
ւուրս մարմնոյ իւրոյ աղօթս և սլաղատանս ուժգին
գոչմամբ և հառաչանօք մատուցանէր առ այն՝ որ
կարօղն էր ապրեցուցանել զնա ի մահուանէ. և
հնազանդել այնմ՝ որ հնազանդեցոյց նմա զնա.
զայս ամենայն և զաղխսխս ըստ մարդկութեանն
առեն գրել վանն նորա,

Ա՛ր ընդէր արդեօք, զի մի՛ յորժամ յայտնե-
ցի ահ աստուածութիւնն աշխարհի, յետ յարու-
թեանն և համբառնալոյն յերկինս կարծեսցեն զնմանէ մար-
դիկ՝ կամ ոչ առեալ զբնութիւն մարդոյ, և կամ
առեալ և փոխեալ յաստուածայինն.

Ո՛չ թէ այսքան խոսեցան զսկսրագոյնն, և զե-
ա ժպրհեցան հերձուածողք ասել՝ եթէ առաջօք
էառ զմարմինն. եթէ միշտ զբարերագութենէն էին
ձառել և ոչ երբէք զխոնարհագութենէն, յոր խոր-
հուրդ ոչ անկանէին.

Իսկ զասելն աւետարանչին՝ թէ սկզբանէ էր բա-
նըն, և բանն էր առ աստուած. և աստուած էր
բանն. և զայն թէ յաւուրս քան զլինելն աբրահա-
մու եմ ես. և ցերեսաստղէմ՝ քանիցս անգամ կա-
մեցայ ժողովել զմանկունս քո, և առաքելոյ թէ՝
նախա հաստատութեան աշխարհի որ ինչ յերկինս և
որ ինչ յերկրի. և լոյս փառաց և նկարագիր էութե
նորա. և այլն որ ըստ այսմ կարգաց յաստուածա-

առաջուբեանն են առցեալք ։

Եւ այն՝ ես և հայր իմ միւ եմք · և որ տեսանն զիս տեսանն զհայր · և թէ ոչ որք ճանաչէ զհայր՝ եթէ ոչ որդի · և թէ զոմ ես քոնն որդի ես · այսք և նմանք առին ըստ միաւորութեան բանին և մարմնոյն են գրեալք ։

Եւ զսահմանաւորականսն առաջուբեանն վասն այնորիկ գրեցին, զի միմիանց կարծեացեն թէ ի կուսէն առ սկիզբն՝ ըստ պօղոսի առաքելոյն, այլ թէ յառաջ քան զյաւիտեանս ի հօրէ է ծնունդ · բայց զի յետ միաւորութեանն անընտրելապէս առաջուեն և մարդկութեանն դնեն գիրք զանուանն և զիրան յաղագս անճառ միաւորութեանն ։

Ուրանզի է երբեմն զի զյաւուրս առաջուբեանն իբրև մարդկութեանն առն, և է զի զմարդկայինն առանձին՝ առաջնոյն, որպէս այն զի առաց ասէրն, ոչ որ եւ երկինս՝ եթէ ոչ որ էջն յերկինից որդին մարդոյ · և միանգ էր յերկինս ընդ հօր՝ ոչ էր և ոչ կոչէր որդի մարդոյ, այլ որդի աց միոյն · և առաքեալ զանազանեն որ յետ մարդն լինելոյ ընկալաւ՝ առաջուբեանն յաւուրս դնէ, յետս քրիստոսի ասէ՝ երեկ և այսօր, նոյն և յաւիտեան · քանզի երեկ՝ զանժամանակաբար ծնունդն որ ի հօրէ՝ նշանակէ, որ է միոյնոյ առաջուբեանն, և այսօր՝ ըստ անօրինութեանն խորհուրդ · և այն թէ նոյն և յաւիտեան՝ զանվախճան թագաւորութիւնն մարդկութեանն և առաջուբեանն միացեալ · և այսպիսի քան առնեցան զի զբարձրագոյնն որ առաջուբեանն

վայելէ՝ մարդկութեանն տան՝ և զխոնարհագոյնն, որ մարդկութեանն է՝ ի դէպ՝ ածութեան նորա, զինչ այլ, եթէ ոչ՝ զանբաւականելի միաւորութեն յեղանակ ցուցանեն։

Եւ սոյն միտս է առեւանել և զչարչարանս նորա և զմահ զոր ոչ մեկ աստուածութեանն տայր զայնական և ոչ սուկ մարդկութեանն, այլ միաւորութեանն անձառելոյ. զի ածութեանն առել չարչարանս և մահ՝ ամբարշտութիւն է, որպէս ցուցաք վերագոյն. և սուկ մարդոյ մահ ոչ վրկէր զաշխարհս, և զինչ ասա, այսպէս խոստովանելի է՝ որք կասկիցին բարեպաշտութեամբ կեալ ի .քս, եթէ վասն զի էր միացեալն այն աստուած և մարդ, անմահ և մահկանացու, մեռաւ մահկանացուաւն և անմահ միաց անմահականաւն. ոչ ոմն մեռեալ և ոմն անմահ միացեալ, այլ միւ և նոյն միացեալն ի միութիւն մեռաւ մարդկութեամբն իբրև զմարդ պարէս լինէն կասկեցաւ, և անմահ միաց ածուքն իբրև զանմահական բնութիւն այլ. և զի մեռաւ ձրիմարտապէս և անմահ միաց ի մահուն աստուգապէս, ցուցանեն երեալ սքանչելիքն։

Վասն զի անշնչանալն ի վերայ խաչին և պատիլն և զնիլն ի գերեզմանի զանձն ձրիմարտ. խակ իշխանաբար տալն զհոգին ի ձեռս հօր, և կրկնակի աղբերացն հոսումն արեանն և ջրոյն իբրև ի կեն զանազ ի մեռեալ մարմնոյն՝ զանմահութիւնն որ ոչ մեկնեցաւ ի նմանէ՝ ներգանակ։

Եւ վասն այնորիկ մեռելութիւն մահկանացուին

ֆամարեալ եղև անմահին ոչ, և անմահութիւնն անմահին մնհկանացու բնութեն յաղագս միաւորութեն։

Եւ յայս դէմս առացեալ ի բանն որով մոլորիք, եթէ կեանք բանին և մարմնոյն, և եթէ մահ մարմնոյն և բանին, այսինքն թէ որպէս մարմնոյն մահ՝ բանին համարելի է, նոյնպէս և բանին կեանք՝ մարմնոյն համարելի է։

Բայց համարելին ասել մի՛ կերակարծելի կարծեցի որպէս առ մեզս, այլ յոյժ ճշմարտութիւն. քանզի առաքեալն մեռաւ և առաքեալն կենդանի էր ի մահուն. և եթէ ոչ կարես հասանել ճշմարիտ և տկար մտօք քո անելին գործոյ, մի՛ երկբայիր և տկարանար ի հաւատոյդ, այլ հաւատա եթէ՝ ամենայն ինչ կարելի է. այսպէս և մեռանիլն և ի մահուն ինքն կենդանի, և որպէս ոչ հասեր մտացդ քննութեամբ, հասցես վարվարակի հաւատոյդ քոյնութեամբ. մի՛ ինչ գիր զբեղցն իմաստութեամբ, և ոչ մոլորիս ի հաւատոցն ճշմարտութեան. ծանիր մի՛ զբանն և եղիր, այլ և զիմաստասացեղցն ուղղութեամբ, և մի՛ զուղիղ գիր բեռլոն թիւրեր յիմարութեամբ։

Մտոլից զբազումն քեզ քննել, և զսակաւս ի բազմացն որ յաղագս էարչարանացն առաքեալք ի գլխաւորազունէցն հարցն եղից առաջի։

Ընդ առաւածաբանն գրիգորիոս ի ծննդեան Քառին, իբրև զմարդ մեռեալ և իբրև զաստուած յարուցեալ, ոչ ոմն մեռեալ և ոմն յարուցեալ, այլ բանն առ որ մեռաւ ի մարմնի՝ նոյն մարդ-

կայնոյն մեռեալ և ըստ աստուածային յարուցեալ· և դարձեալ՝ յայլում վայրի առ այսպէս· չարչարեցեալ մարմնով՝ անչարչարելի աստուածութեամբն, նոյն ինքն երկնաւոր և երկրաւոր, տեսանելի և անհանալի, տարեալ և անտանելի,

և տուրբն աշխանաս՝ ի բանն որ յաղագս Տառապանաց մահկանացու մարմնին ոչ՝ վնասեաց զանմահ աստուածութիւնն, քանզի անախտ էր այլ միաց մանաւանդ և ինքն անախտ՝ անմահին զօրութեամբն. քանզի որ ըմբռնէին՝ ըմբռնեցեալն միշտ ապր Տանդիպէի· զի վասն միաւորելոյ ընդ նա անմահ բանին և մահն ապականութ Տրաշակերտաւորէս՝ ի նմանէ՝ ոչ ապականի եղեգն՝ ի Տրոյ· իսկ բանն անապական զոլով օգտեցուցանէր մանաւանդ զմահկանացուն զոլով ընդ աստուածութիւնն յորժամ չչարչարանան բերէին նմա, և դարձեալ ասէ ընդդէմ ա՞ ի՞ստականացն՝ ոյք յաստուածութիւնն չչարչարանն էին բերէին, զիարդ զանաստեղծական բանն չարչարեալ ասէք, կամ որպէս չչարչարելի մարմինն անաստեղծանելի անուանէք, զի չանաստեղծական Տոգի՞ն աստեղծական աստեղով ՏայՏոյէքդ՞ և ըստ չարչարելի մարմինն անաստեղծական աստեղով յերկրաւոր կուց՝ ի վերայ անկանիք սխալանաց, կամ աստուածք չերևեալն և չհամբերութիւն չարչարանացն կար՞ ծէք՝ ըստ մանկեցուցին ամբարշտութեան, և կամ անաստեղծականի բնութեն աստուծոյ չչարչարանան պնդէք, և զայս աստեղով՝ վնասն իսկ չՏօրն չաՏութիւ և զերկրայ Տոգեւոյն ասէք ընդունական գոլ մահու,

և լինէք ամբարշտացեալքն զայն զաւուրս հերձուածոցն ։

Բայց մինչ մարմինն հանգչեալ էր ի գերեզմանի, և ոչ տեսլեամբ հոգին, որպէս վարձկանացուս ամբարշտելով խօսէր ։ այլ բանն մարմին եղեւ, վասնորոյ և մեք առ խոստովանութիւնք առաւաճ և մարդ զքրիստոս ։ ոչ բաժանեալ աստուածութիւնն զայս առեալք, այլ լեալ, և զի էարարեալ էարարեցաւ ։ զայս առնեմք, մարմնոյ բանին զէարչարանս և զմահն խոստովանիմք, և զնոյն բնութիւնս զբանն անփոփոխելի և անշարժելի հաստատեալ ։ զի նա բնքն է էարչարեալ և ոչ էարչարեալ, այլ բնութեամբն անփոփոխելի և անչարչարելի ։ իսկ մարմինն էարչարեալ և մահու հատեալ ։ զի նա բնքն է մեռեալ, և ոչ մեռեալ, այլ մարմինն այլ ոք առեալ թէ՝ այլ ոմն է որ չարչարեցաւ, և այլ ոմն որ ոչ չարչարեցաւ ։ քանզի զայս ոչ այլ ոք է քան զբանն որ չարչարեցաւ և զմահ բնկալաւ մարմինն, զի նոյն բնքն անչարչարելին և անմահութիւն բանն լինել մարմին չարչարելի կամեցաւ և եաւ, զի չարչարանօք իւր փրկեսցէ զմարդիկ ։

Իւր գարձեալ յայլում վայրի ասէ տայն իսկ երանելոյն պաւղոսի՝ որպէս իւր իսկ բանին ապացուցանէ՝ ասէ, զի հարկանեա զիս ։ և անշօշափելի գոլով բանին՝ ասէր մարգարէին, զվիճակուանս իմ եաուս ’ի հաստատուածս և զձեռնսս իմ յապտակ, և զերեսս իմ ոչ գարշմանէ յամօթոյ թքանելեաց ։

Քանզի զայր ինչ մարդկեղէնն չարչարի՞ր մարմին բանին զայս ընդ նմին գոլով բանն կինքն վերա-

բեր լեր, զի մեք բանիւ աստուածութեանն հաղորդ
ք՚ել կարացաք. և լինէր յոյժ հրաշափառագոյն
նա, զի ինքն էր որ ընդունէր, և ինքն էր որ ան
ընդունէր. ընդունէր ընծայեալն, քանզի նա
ինքեան ընդունէր մարմին. և՛ նովին՝ և՛ ընծայե
ցեալն էր ինքն աստուածութեամբ. զի աստուած գոլով բան
անջատելի էր բնութեամբ, ասկայն ընդ ընծայե
լեալն մարմնոյն միացեալ անմահութիւնն՝ և մարմինն ա
նէր յինքեան զանջատելի բանին ջնջէիւ ահագնա
թեան նորին. զայսոսիկ ամենայնիւ,

Եւ արդ ասկա՛ւ ի քաղցից լուա յամենակիս
պատանութեան բաւական լինի առ լուծումն ձերոյ
խնդրոյդ՝ որ յաղագս ընծայականաց առեալ մերոյ
տացեա՛ւ ի մէնջ և՛ ի միջնէ. եթէ ոչ բնութի
անմահին աստուծոյ ընդունեցաւ և մեռաւ, որպէս
և հակառակութիւնդ ե երկաբանչիւր կողմանց, այլ
ին և նոյն աստուած և մարդ՝ մեռաւ ըստ մարդ
կութեանն և անմահ միաց ըստ աստուածութեանն,
որպէս վերագոյնդ ցուցաւ. և վասն այսորիկ ան
խոչեալ ասի և ընծայականք ոչ և արիւն և մահ,

Այսուհետև ունք այժմ՝ առաջեցոյց զոր երդ
յայտնապէս աստուած ձեր, հակառակիլ գոյին ի
քահանայից կամ յաշխարհականաց, և մերոյ
ցեն զպարզաման ժողովուրդ մեր ի ճշմարտու
բարձէք զչարն ի միջոյ, և որոշեցէք զայնպիսին
իբրև զայլազգիս ի մերոյ հաւատոյ ձերմէ, որք և
ի մէնջ ևս որոշեալ լինին Տոգւով իբրև զարիսն

այն, նաև՝ ի փառաց որդւոյն աստուծոյ ուրչափ ան-
ձեղջ կան՝ ի մելսր իւրեանց աւանդութիւնն,
Ի՞ւրաք դարձել և յաղագս անբանից կենդանեաց
ըն զենմանց, զոր՝ ի տէրունական յարութենէն և՝ ի
միշատակ ննջեցելոցն հոգւոց առնելով մսատաղ ան-
ասանեն, եթէ հակառակութիւն է՝ ի ձեղ. ոմանց
ասել թէ բարւոք է, և այլոց թէ չար և խոտել.
զի զհինն ասեն առնէք՝ ըստ հրէից. ցուցցուք ձեզ
և զայս և սա՝ յայտնի և պարզ բանիւք:
Հրեայքն զոհից և պատարագաց տուիչք առ
ստեղեան՝ ի քառութիւն էր ակամայից ոմանց մե-
ղաց, իսկ խորհրդեանց զոհիւնն քրիստոսի գու-շա-
կէին՝ որոյ լինելոց էր թողութիւն ամենայն ա-
ստեղծոց, և մինչև ցգալուինն աստուծոյ պատարա-
գի՝ ի վերայ խաչին՝ ընդունելոք էին այնոքիկ, վասն
զի օրինօք աստուծոյ գործէին. իսկ՝ ի գալ ճշմար-
տութեանն խափանեցան ստուերքն և օրինակքն,
քանզի էին պիտանացուք, որպէս և ոչ չքրած՝ ի
ծագել արեգական յետ գիշերային մթոլորտեանն.
Եւ արդ որ ըստ հրէական օրինացն առնէիցէ ըզ-
մսատաղ զառիկին կամ զմիշատակ հանգուցելոցն՝ ի
քրիստոսոյ ոչ միայն խոտել է, այլև ջար և պիսակար.
քանզի այնպիսին յայտ առնէ թէ՝ դեռևս չէ քա-
ւութեանն խափանեցան ստուերքն և օրինակքն,
քանզի չէին պիտանացուք, որպէս և ոչ չքրած՝ ի
ծագել արեգական յետ գիշերային մթոլորտեանն.
Եւ արդ որ ըստ հրէական օրինացն առնէիցէ ըզ-
մսատաղ զառիկին կամ զմիշատակ հանգուցեալոցն՝ ի
քրիստոսոյ ոչ միայն խոտել է, այլև ջար և պիսակար.
քանզի այնպիսին յայտ առնէ թէ՝ դեռևս չէ քա-
ւութեանն խափանեցան ստուերքն և օրինակքն.
Նախ նախ քննեացուք թէ՝ օրէնքն մովսէսի ո՞ր-
պիսի օրինակաւ հրամայէին հրէից առնել զպատա-
կեն, և եթէ մեր այնպիսի հանդիսի եղեալ՝ տա

ի քաջ ընկերն է և խոտել է,
կամ այս է նոցայն, ի տանեըտրդնէութեան ամոյ առ-
եալ ոչխար տարեկան և արու ի տուն. և ապա-
հել մինչև ցչորեքտասան նորին ամոյ, և յերեկոյին
տրուամ լուսանայր հնգետասանն՝ զենուլ և խոտ-
վել և արեամբն զէրտունն դրոշմել, և ապա պա-
տիանս լինել և ցուպ ի ձեռս առնուլ և յլին-
թացս ուտել՝ իբրև ճանապարհորդ, հանդերձ քա-
ղարջիւ և դառնձուով. իսկ այլ զոհքն որ վասն մե-
ղաց՝ ակն ակն և ղանատան էին առնելոյն օրինակք,
ըստ իւ բանիցէւր յանցուածոցն եղելոց:

Կամ արդ առաջոք և զմեզս, եթէ հաւեմատեա-
ցին արդեօք նոցայոցն, եթէ հետագոյնք էցեն, նո-
քա առաքեկանս ընտրեին և յայրուց, և մերս կամ
ամաօրեայ կամ ոչ պատահէ աւելի կամ նուազ,
և եթէ արու կամ էգ՝ անփոյթ եղեալ է, նոքա հինգ
աւուրբ յաւաջ ի տունս ածէին, և մեք ի նոմին
աւուր կամ ըստ հանդիպմանն եղեալ. նոքա ի հին
զաւակին երեկոյին զենեալ, և մեք ի նորս զաւակս
աւաւօտին. նոքա յատն ուտէին և ի գինեըն, և
մեք բաղմեալ և ի տունջեան. նոքա ընդ բաղարջ
և ընդ դառնիւձ, և մեք խմորեալ հացիւ և առանց
դառնձոց. նոյնպէս և այլ զոհքն, նոցայն վասն կեն-
դանեաց, և մերս զոր առնեմք յաղագս մեռելոցն
վիշատակի, զի զաղջատան կերակրեալ ողորմութի
գտցեն նոքա յմեզ,

Կամ որով իւիք կարծեն ցուցանել հրէականքն
հաւեմատս զմեզս, ճշմարտութեամբ և ոչ երկեք,

մացն մատուռնս, ուր միայն զոր այժմ ասեն երի և մոլթի, այլ և յոլովագոյնս որ խափանել ի յայժմուս յաղքատութենէ և ի ժլատութէ աուտղացն, և զոյժս եւս նոցա եւս յուսամուն քրիստոնէութէ՝ լինել քահանայս և ժառանգս եկեղեցւոյն կեալ ընծայութ ժողովրդեանն:

Ընդ պատճառ մերոյ ազգիս մատաղ առնելոյն և թէ երբ կամ յումէ՞ օրինադրեցաւ՝ այս է աուտզութեամբ զոր գրեցաք, ուր ըստ հրէականացն, քաւ լեցի, զի որ առնէ ընդ նոսա նզովք ընկալցի. այլ փոխանակ անուխապատիր դէպն զոր զըհէին հեթանոսք զարտարածս աստուծոյ՝ դիւաց, յանուն Հշմարտին աստուծոյ փոխեսե զբենուսին. և նոքին արարչին նուիրել զիւր ստեղծեալ կեանդանին, որպէս և նախահայրքն որ յառաջ քան զօրէնսն՝ բնական բանին զոր ի կախաղանին. նոյնպէս և նուիրական զոհից նոցա եղև փոխոխումն՝ ի սուէն և ի վնասակարէն ի Հշմարիտն և յօգտակարն դարձուցանելոյ:

Եւ թէ այլք յազգաց քրիստոնէից ուր ունին սովորութի առնել զայս, մի ոք այնու զմեզ ըստ

Ի նմանի իւրեանց առաջնորդացն՝ որպէս և մեքեան, և առաջնորդք նոցա վասն այնորիկ ոչ եդին զայս օրէնսդիր, զի չեղև հարկ, որպէս և մեր լուսաւորչին, և առ Ի սրբոյն գրիգորէ օրինադրեցին մի թէ փոքր արդեօք էին քան զառ Ի սրբոց առաքեալսն, որ չէր ինչ նուազ Ի նոցանէ ըստ անատանեալ Ի հարցմանացն՝ որոց հասցեր նա վասն անուանին քրիստոսի և ապաշխարհին զօրութեամբ զոր ընկալան Ի նմանէ և այսքան աղինա գործեցուցանել կարէր կրպատգուէն նորա։

Նոյց հարցմանեցմբ ընդ հանուռակոտոյդ, զի թէև Ի սրբոյն գրիգորէ չէր հասուսուսեալ · այլ Ի վերջ նոց ոմանց և յանդիմանից, զինչ պատճառս ելնասցուս զի Ի մասուանն կասյ Ի զատկին կասյ յոգեհանգիստ պչնան առնելոյ · արդ կասյ ցուցէք մեզ զչնասն հոգւոց որ Ի նոցանէ, և արդարացուցէք զքանզի չեր Ի գրոց վկայութենէ, և մեք հաւանիմբ բանդ նոյ զնա, և կասյ մեք ցուցանեմբ զօգուտկարութենէն նոցա, որ ոչ ինչ պետս էէ, այլև օգուտ ոգւոց, և դուք բարձէք Ի մտաց զչէր գայթագղութենէն զայդ ։

Հարցաւ ստեղծ արարիչն զարգ զգաւիկեանդա նեաց՝ վկայեաց բանն զաւետեցուանց թէ՝ եռես աչք և ականք բարի են յոյժ · բայց նոյն արարիչ յետոյ որոշեաց զնոսս Ի միմեանց, և զմանս առաքս աղնուականաց, զարս և ուսուել հրամայեաց իբրև զքանզար, և ոմանս պիղծս՝ զարս և անուսուելս ասաց լինել · և Ի սրբոց անուն խնդրեաց Ի մարդկանէ

հաւէքս մատուցանել ինքեան, զոր և յայտ առնէ. նոյ՝ որ յետ ջրհեղեղին զմի ի սրբոց կենդանեաց ի նեւացն մատուցանէր ողջակէզ աստուծոյ, յորոց և ի տաճարեացսա տէր ի հոտ անուշից. և այնք զորս ձեռնային զան առնել հրամայեաց՝ սուրբք են և ասելիք անխղճաբար, և զորս պիղծս առաջ, պիղծք են և զարհելիք հաւատացելոց, և որ ասէ ի նոցանէ՝ հակառակ է հրամանին աստուծոյ, քանզի ի խոզէ՝ որ յառաջ անսուրբ էր և յետոյ սրբեցաւ հրամանաւ հոգւոյն սրբոյ ի ձեռս առաքելոցն վասն որոշելոյ զհաւատացեալսն ի քրիստոս ի հրեից ի մխիթարութենէ։

Եւ արդ եթէ ումբք զմատաղն յանսուրբ կենդանեաց անուն նուիրէսք, առեալ եթէ այն օրհնութեան արբեն զինուս, որպէս զպղծեալ կերակուրս առնէք ի ձեռն աղօթից, ունէնք թերևս իրաւունք հակառակելոյ. քանզի յորժամ և առանց աղին օրհնութեան սուրբ են կենդանիքն՝ զոր մատաղն առնեմք և ուտելիք առնեցուն, զինչ պատճառ եթէ այնորիկ անսուրբ թուին քեզ և վնասակար. մինչ քահանայական աղօթքն և մարգարէից և առաքելոց և աւետարանչական բանքն՝ զոր ընծեռնուն ի վերայ աղին և խաչին դրոշմին, պիղծս առյ հա-

մարել քեզ զսուրբ կենդանիսն և անուսեալ, ու և աւետքեան աղօթս հրամայէ ոչ միայն զնուիրեալն առաջ, այլև զհաւատրականացդ կերակուրս և զմսի պերճս նախ սրբել քանիս առաջ և աղօթիւք, և ապա ուտել. ուրեմն ըստ մանիքեցւոցն խորհիս,

զի նախ անիծանեն զկերակուրս և ապա ուտեն։

Ընդհերևի՛ր ինձ դու և՛ մի՛ տար զմիտս բանիցն առաջելոց, զոր՝ ի վերայ աղին ընթեռնուն քահանայքն հայկեան օրհնելն, և ցույց զինեան որ՝ ի նոսա, և մեք ևերեմք քում շաղակրատելոցդ, ապա թէ ոչ կարես գուշանալ՝ լուծցի զնեզու քո՝ ի բերանոյ քումմէ պայթադրեցուցանէր զժողովուրդ առաւօտոյ։

Ասեմն՝ ի ձերոց առայօդ և էարաթոյն բանից մի՛ լուեալ են և առաջնորդեքդ սորուց, որք օրինադրեն որպէս լուաք ի բերանց աղդիդ՝ զանոնք որ յայլազգեաց ուսել անխղճաբար և գիտեուելոսի և զամենայն գարշելի կենդանիս, որպէս սովոր են. և՝ ի պանդխ հայոց զգուշանալ, զի մի՛ գուցէ առ՝ ի մատուցէ գառինն զաւկի խոհից մերձենալ՝ ի նոսա. առ որս՝ ի դէպ է զտէրունականն առել առ նոսա բան՝ զոր առ հրեայսն կուրացեալ առաջնորդսն, եթէ զմժղուկս քամէք և զուղտս կլանէք. և դարձեալ՝ զի տեսանես զչիւղ յականն եղբօրդ, և՝ ի քում ականդ զգերանդ ոչ նշմարես. թէ պէտ և մեր գառն ոչ մժղուկ է առ յանցանս և ոչ չիւղ, այլ բարի և առաքինի վկայեալ՝ ի բանէն աստ խակ նոցա մկնասիրէճ կերակուրքն առաւել մեծապէս՝ ի մեղս քան զուղտս և զգերան։

Ահ հակառակասիրութեան և կուրութե՛ նոցա, մանաւանդ թէ ոմ չարին խաբէութեան, զմեռեալ լուոյ զերեզմով պղծեալ կերակուրսն և զմանելիսն զոր առաւել պղծես առաց, նոքա քահանայական օրհնութեամբք իւրեանց հաւատան առաքն լինել,

և զգաուխն որ յառաջ քան զ.քահանայական աղօ-
թելն ՚ի վերայ՝ տուրբ են վկայեալ յաստուածոյ, և
յետ աղին օգնութեան ուտելոյ՝ զոր բանիւ աս-
տուածոյ և աղօթիւք օրհնեն քահանայք և տանո-
ցաւ, պիղծ համարին. եթէ զանուն աստուածոյ զոր
կարդան քահանայք ՚ի վերայ աղին՝ ասէք անուրբ
առնել զկենդանին և անուտելի, ապա գաղտնի
գոլով դուց կ՚ք պաշտօնեայք. և եթէ զայն ասէք
պղծել զնուռա, վասն կ՚ր ՚ինչիարն ձեր խառնէք աղ,
և կամ յայլ կերակուրսն. զի եթէ զգաուն որ օրի-
նակ մինայն կ՚ շհամարիտ գաուինն՝ անուրբ առնէ աղն,
և ուտել զշնութիւն պատուիրեցին խառնե-
լով ընդ նմա. և թէ ասէք թէ՝ վասն զի ըստ հնոյ
օրինացն առնէք, վասն այնորիկ գարշիմք ՚ի նմանէ.
և ՚ուր է առ մեզ ընտրութիւն ոչխարին ըստ օրի-
նացն, և ուտել ՚ի գիշերի, և ոչ յայգ հանել ՚ի
նմանէ, և բազարջ և եղէգն, և ցուլ ՚ի ձեռս, և
կօշիկ յոտս, և գօտի ընդ մէջ, և զսակրն ոչ բե-
կանելն, և այլն ամենայն գրեալքն յօրէնսն. յորոյ
եթէ առնէք՝ կիրաւ գայթագղէնք, բայց մեք ո-
տոխ ոչ ՚ի հին զսակին ուտեմք և ոչ յերեկոյին
և ոչ առաջին կերակուր՝ որպէս և նոքա, այլ յե-
տ յարութեանն տեառն և ՚ի տունջեան միաշաբաթին,
զկնի ճշմարիտ գաւինն մարմնոյ և արեանն Քրիս-
տեայ. զի եթէ զայն կատարէք՝ պարտ էր յառաջ
քօրինակն ուտել և ապա զճշմարտութիւնն. և զոր
կերն ոչ միայն բեկանեմք, այլև արուարձ ձգեմք և
ոչ յայգն և եթէ հանեմք, այլև ՚ի նոյն խոկ ՚ի յայգն

լինին զեղեալ և խոտուեալ ։

Ասէ ովք ասիցէ, եթէ ոչ ազ յատեցն նախ քան զքեզ լուծեալ, եթէ ոչ ունիցի զայդ առնել, զքեզ ոչ ՚ի հոգւոյն սրբոյ, բայց նա ոչ ՚ի յանձնէ եդ զբառինն զեղուածն զառակին, այլ ՚ի հրամայեցւոց եկեղեցւոյն ընկալաւ և առանձեաց. որպէս և այժմ առաւել զգուշութեամբ զայն զՄեծ առնեն զայս յաղեղնայն եկեղեցիս վրանկաց. քանզի խորհեալ զգառն ՚ի զառակին առաւ զնեն ՚ի խորանն ընդ պատարագաւն, և յետ առլոյ խորհրդոյն հաղորդեցոյ՝ բաժանեն զնա քահանայքն և առանձեալ ուրանգիւր մանն, և ՚ի նմին խակ եկեղեցւոջն ուրեք զնա յատաջ քան զայլ հատարակաց կէ բակուրա։

Ականչ ընդ ձեր վոսխելի բանադ յոյժ զարմանամք, զի յոյժաւ հարցանեմք ընդ ձեզ, եթէ զիա՞ն էր ՚ի նշխարն ձեր աղ և ձէթ ալկանէք, զոր ՚ի հինն ընթանայք առնուլ ձեզ վկայութիւն նոր խորհրդեանն քրիստոսի, եթէ վասն զի մուխէս հրամայեաց՝ եթէ յաղեղնայն պատարագի ձեր ոչ ղեալ հատեցին. և եղիսէ աղիս սրբեաց զջուրն երիքովէ. և վասն ձէթին եթէ աղաւնին տարև ձէթենւոյ երբեր

ետայն գրեաց պօղոս զնայս . զորոց յայտ առնէ գլուխ առ սխմոթէոս թէ՝ զնք արգելուցուն յամուանա- հալոյ և մեկնեացին ՚ի կեղտակրաց զոր պատրաստեաց աստուած ՚ի վայելս հաւատացելոց, և ոչ հասեալ են ՚ի ճշմարտութեան վերայ։

Ցնա առանիկ զի ՚ի առ ջոր կենդանեացն զմար- հեցն ասէ թէ՝ պատրաստեաց աստուած ՚ի վայելս հաւատացելոց, այսինքն թէ հրամայեաց, և ոչ զան- զրջեցն առաց ուսոլ . զի զանաւորջ կենդանիս ոչ ուրեք գտանէ ոք ՚ի հինն կամ ՚ի նորս հրամանն տուեալ ես՝ ուսոլ իբրոց հաւատացելոց, այլև զոր կենդանի կամ ուսեն՝ ընդդէմ հրամանաց նո- րա գտցեն հինն և պատուհասեցան . զորոց և գաւիթ առքեալոյն ՚ի սաղմոսի անդ թէ՝ սղջեցան ՚ի բեր- գեզրն, զի կերան զհոգեալ և զմեռեալսոյն . նոյն- պէս և առեղնայն մարգարէքն ։

Այլ թէ առէք ՚ի հինն էր այն , ՚ի նորում ևս բանդա- խառնութիւն կենդանոց . և մի եղև ՚ի նորս հրա- մանաւոր գազանոց և սեռեալոց՝ ցուցէք յայտ- նապէս , և մեք հաւանիմք ձեզ . ապա թէ ոչ կա- րէք ցուցանել գոք՝ որպէս և ոչ ուրեք գտանի, մեք ցուցանեմք ոչ ՚ի փղոսկրոյ և յանդշանից ո- րանց , այլ յերկոտանեաց առաքելոցն և յեօթանաս- ներից և յամենեցունց նորոց կտակարանաց հաստա- տողացն ժողովելոցն յերուսաղէմ յետ խչման հոգ- ւոյն սրբոյ , զի ընդ կուսապաշտութեան և ընդ շնու- թեան և ընդ սպանութեան և ընդ պոռնկութեան զինուորեցին , որք ՚ի հեթանոսաց հաւատացելոց

ցՀեղձուկիկ մեռելոտին չուտելն, որպէս և դուկաս պատմէ՝ի գործս առաքելոցն։

Իսկ դուք օրէնս եղեալ էք ձերոցդ ընդդէմ օրինացն ասէ, թէ զամենայն կերակուր որ մատղաշխարժ-ակօք ոչ գարշիս՝ի նմանէ՝ կէր անխտիր, որ է այս օրինք ոչ մատուռ և բանսաւոր մարդկան, այլ շանց և խոզից, զի յամենայն իրս զոր առեալ նեն աչօք՝ յարձակին բերանով։

Եւ եթէ այս այսպէս է, ապա քրիստոս մեղաց պաշտօնեայ եղև՝ զորովայնամոլութիւն առաւել քան զՀրէից և զՀեթանոսացն օրինադրելով մարդկան, զի առաջին մեղք և մնայու պատճառք բնութեան՝ որկրամոլութիւնն եղև. և զինչ լինիցի առաջելն՝ի տեառնէ, եթէ ոչ առաւելուցու արգելուլ զիարբեցութիւն և զխարխեցութիւն ոչ մնանէք յարբայութիւն երկնից. և մեծ յարդարէ վասուակս պատերազմելն է պահօք ընդդէմ դիմ որկրամոլութեան, որով և առաջին աւրքն արդարացան. և եթէ՝ի հրամայեալ կերակրացն կարճել հաճոյ է ոյ, ապա յոյժ հրամայեալն մերձենալ ընդդէմ կամաց նորա լիցի. յայտնի է այս և ոգիւռաց. և նոյն ինքն պետրոս որ զայն լուաւ զինքն ոչ կատարեաց զերկնայինն հրաման ուսուցուլ զկենդանին, եթէ յուտելոյ դէմս էր առաջելն, այլ առկաս ոլուամբք շաւուցեալ լինէր յաւուրն, որպէս վկայէ գրիգոր աճառեան՝ի բանն որ յաղագս աղքատասիրութեան։

Նայց թողցուք զայսոսիկ և որ այլ բազում

թէև՝ աւանդաբերութիւնք են՝ որ նոյնս երկնաւոր գո-
ւութիւն ընծայեցին. և զսակաւս զայս վասն սյնորիկ
առաքելոյն, զի մի՛ ոք՝ որ ի մերոց աստ լսելով զայսպէս
սի քանս՝ որ նոցանէ անասցէ, և կարծելով ուղիղ
մոլորեսցի՝ ի ճշմարտութենէն։

Եւ արդ այսուհետև առ մեր գարձուածդ
ջանաս հաստատել՝ որ տեառնէ ժողովրդիդ,
ցուցանելով ձեզ ըստ հարցմանս ձերոյ, թէ գիտէ
արժան է կատարել առանց խղճի մերոյ և ըստ կա-
նացն այ զմաստն զասէն և գտեառնականին և
գնոցին ցեղերացն յիշատակի, զաբելոյդն և գյեթսոյ
մեծատան՝ որ ոգիւսոյ՝ որ ըստ հանելոյ, գի առանց
գայլաբոզրութեան կատարեսցին։

Այլ նախ զգաստութիւն առաջոյ, գրոյմեսցի քա-
հանային գաղն խոյչիւն ձայն՝ առելով՝ որ վերայ գաստ-
ման և գաղօթիցս որ կատարեալն է, և առյցեն գայն
՝որ կերակուր գատինն՝ գի արբեսցի բանիւն այ և
աղօթիւք, որպէս և գրեալն է։ գի թէպէտ և նա
բանութեամբ, այլ հանդերձեալ է նուէր լինել այ
առաւել պարտ է արբել։ և գեղացեն գինս յորում
առելոյ հանդիսին, որպէս և գայլ անուսումն։ և
գի ոք առ նոյ, թէ գիա արեամբ ընկեայ մի՛ ուտիցէք։

զկարդացմունեան և զաղօթեան երկիւղիւ մեծաւ, և
ջերմեռանդն սրտիւ յիշեսցեն զանուն մեռելոյն և
թողութիւն մեղաց խնդրեսցեն նմա՝ ի տեառնէ, և
տացեն զաղն օրհնեալ, և զենցեն զանաստուհան, և
զքահանայիցն տացեն զտահմանեալ մասունն. և
այլովքն նախ զքաղցեալսն և զկարօտեալս կերակ-
րեսցեն, և ապա թէ յաւելու՝ զսիրելիսն և զբա-
րեկամն. և բայց յաւուրքին օրէն այլ առաքինայ ա-
ւուրցն՝ ի յայնցանէ մի՛ ամբարեսցէ կերակու-
սան իւրոյ, զի այլ է նուիրեալ. և մի՛ ոք տգիտա-
բար առասցէ, եթէ առանց մասուալ առնելոյ պա-
տարագն քրիստոսի չմատչին ննջեցեալսցն, զի զայս ասել
յոյժ ամբարշտութիւն է,

Յանդիմանութիւն զենմանութիւք ոչ այլ ինչ առա-
ելութիւն ունին՝ ի կենդանեացն օգնութիւն
կամ՝ ի մեռելոյն, բայց միայն իբրև զաղերմուե-
ուս. քանզի պատուիրան ունիմք յամէն գրոս ե-
մեզ առաւած՝ նուիրել նմա՝ ի ձեռս աղքատաց,
և որպէս՝ ի պատուց և՝ ի աերմանեաց, այնպէս և
յանապատն կենդանեաց. նուկ պատարագն քրիստոսի զար
կատարեն ձշմարիտ հաւատով առաքելոյ քահանայքն
յանուն ննջեցելոցն՝ ի վեր է մեծութեամբ քան
զմիտս և զբան.

Օ՛ի թէ մեռանգաւոր պատարագելոյ քրիստոս՝ ի
վերայ խաչին զմեզ բնութեան մարդկան ջնջեաց
ու յաղտոյ. յոյժաւ բազում անգամ մատչի
յանապատ քրիստոսական ննջեցելոցն, զի՞նչ արգելոյ
մեզ աստուած՝ նուիրել հայրն երկնաւոր

վասն մեռանելոյ որդւոյ իւրոյ զեռնման։

Այր որ հաւատայ՝ մի և նոյն է պատարագն զոր քրիստոս մատոյց, և զոր քահանայքն մատուցանեն, միայն թէ յուղիղ հաւատս և՛ դարձուածն մեզաց լեցի ննջեցեալքն՝ և՛ ժամ վախճանին։

Վասն տգիտութեանն տուիք՝ եթէ յանբանից մնաց որ է մատաղն, և եթէ յայլ գոյից էցէ, մեծատան օգտեցուցանէ զվճռանիս և զմեռեալս. քանզի տգիտութիւնն է որ բարձր՝ և գլուխ պարծի առ պատատանեաւն։

Վասն նախ քան զյարութեանն օր ազդումն սուրբ հեղինակութեան լինել ննջեցելոյն հոգւոյ՝ յորժամ կենդանութեան ատեն նոցա պատարագս կամ աղօթս կամ տգիտութիւնս մատուցանեն առաջի աց։

Այր եթէ յանդգնի պատճառս առնել զանգիտութեանն՝ զի ոչ ինչ ազդի ննջեցելոյն զոր առնեն կենդանիք

ներ քարոզութեան։

Այլ քանզի երկիր և որ ի սմա ունք ի տեղիս ա
նեն օրհնութեան յարտարէն՝ յետ պատուիրանացդ
ընծայից մարդոյն անէծս ընկալան, ըստ որում ընդ
իշխանին դատաստանին և իշխեցեալքն պատժին,
և յաղագս այնր պատճառին եղեն անմաքրութիւնք, վայ
և մեք զերս հանդերձեալ եմք յաշխարհին կենդա
նեացն պարտիլին նուիրել յառաջադոյն բանիւն ոչ
զերս ընթերանումք, և առ ոչ անուան նորա յիշեմք,
և խաչին դիւշմամբ սրբեմք զարն, և տամք զինա
կիցանացդ առ ի յուսոյ, զի խաղաղով ընդ
լուծ մարթիցուց նիւ՝ մաքրեցեալ ի վերջնոյ անիծից,
և պատաջին օրհնութիւնն վերստին առցէ. և ապա
ոչ ևս անուանացին նուէր լինել ոչ։ այս ի խորհուրդ սա
զին օրհնութեան. և արդ յայս ձշմարիտս հաւատոյ
հիմանն վերայ զոր եդին հարքն մեր առաջինք՝ հաս
տատեցեալ զանձինս ձեր։

Այլ եթէ ոք այլ առիթ լինի ուսուցանել ձեզ հա
կառակ սրոցդ հարցն առանցքութեան, հաւատացէք
ի միջոց ձեր չպատուիրին, զի ոչ վտակք սի խառնին ջու
րոցն ընտիրոցդ զքաղցրանոցդ պանդուխտին առուկանեցուցէ
սրտիկս առ աստուածային ոչ սիրել։

Ի տալ զրպեալ զամանց քահանայից զատա ա
նել զիարս ի խառնատիներգրեալ զատուտզ ձեր
եթէ այլ և հերձուած մոլորեալ խօսին ըստ ա
տրեաց ամանց շաղխատիսաբանութեանց ատելով
եթէ ոչ զոյ զբանիս ոչ զոր գիրեաց մովսէս, և ոչ
ձատ կենաց։ և ոչ ձատ գիտութեան, և ոչ պատա

Եւ ես ասացի ցնծութեամբ, ասա՛ ինձ, Տէր, ո՞ւր է
ճանապարհ, որ գնամ ես

ՀԱՐՑ ԱՇԱԿԵՐՏԻՆ, ԵՒ ԱՀԱՒԱՍԻԿ ԱՄԱՐՏԻՆ ՈՐ ԵՂԱՆԱԿ ԷՐ ՀՈԳԱ-
ՒՈՑՆ ԱՐՁԱԿԻ, ԵՒ ՄԱՆԱՒԱՆԱՑՆ ՈՐ ԿԵՆԱՑԱՒ ՀԱՑՔ, ԵՒ ԶԱՄ-
ԱԵՐԻՆ ՈՐ ՅԱԾԱՑԱԿԻ ԸՆԿԵՐԱՑԱՒ, ԵՒ ՎՀԱՏԻՒ ՈՒՂ ԷՐ ՔԱ-
ՂԱՔԱՑ՝ ԱՅԼ ՆՈՅՆ ԻՒՐՔՆ ՔԱՀԱՆԱՅԱՑ ԸՍԱՆ ԱՒՕՐԻՍԱՑ ՈՐ ԵՐ-
ԹԱՑԻ ԱՅԼ ԵՐԹԱՑ ԱՌ ՀԱՒԱՏՔՆ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏԵՑԱՒ ՍՈՒՐԲ ՊՏՂԱՒՈՐԻՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԳԱՒ ՈՐՊԷՍ ԶԱՐՔ ԵՒ ԶՕՐԻՆԱՑՆ ԵՒ ԶՊԱՏՎԻՆ ԱՍԱՑ
ԶՈՐՈՑՆ ԶԱՆԱՐԱՏԱՆ ՄՈՒՏՔԳԼԵՒԱՆՆ ԵՒ ԶՊԵՏՈՒ ՆԱԵՒԱՅ
ԵՒ ԶԳԱՐՔՆ ՅՈՐԴԱՆԱՆՈՒ ԵՒ ԶԱՆԳԱՆԵԼՆ ԺՈՂՈՎԵ-
ՑՆ ԵՒ ԶԿՈՐԾԱՆԵԼՆ ԵՐԿՔՈՎՔ ԵՒ ԶՅԱՂԹՈՒԹԻՆ ԱՒԵ-
ՏԱՐԱՆԱՑՆ ԵՒ ԶԵՐԿԿԻՐՆ ԱՒԵՏԱՒՈՑ ՈՐ ԵՒ ԱՅԺՄ Է
Ի ՄԻՋՔ ԵՒ ՉԵՑԱՅ ԻՒՐՔՆ ԶԵՐԱՒԱՐԵԼՈՒՆ ԱՒՐԻՆՆ ՈՐ ՎԵՐ-
ՆԱՑՆ ՕՐԻՆԱԿՔ ԵՒ ԶԼԵԱՆՆ ԱՒՕՆ ՈՐ ԵՐԿՆԱՒՈՐՆԻՆ ԵՒ
ԶԱՒԱՁԱՐՆ ԱՒՂՈՒՄՆԻՆ ՈՐ ԱՅԺՄ ԵԿԵԼԵՑԱՑԻ ՕՐԻՆԱԿԻ.
ԵՒ ՈՒՂՂ ԱՅԼԸ ԱՒԱՒԻՆՆ Ի ՏԻՆ ՕՐԻՆԱՑՆ ՈՐ ԵՆ ՅՕՐԻՆԱ-
ԿԱՆ ԱՒԱՆԴ ԵՆ ՈՐԴԻՔՆ ՎԱՐԴԱՎԱՌՔՆ ՀՇՄԱՐՏԱՒԱՑ:

ՈՒՐԱԽ ԵՒ ԸՆԴՈՒՆԵԼ. ՈՐ ՅԵՐԿԻՆՍ ԱՒԱՑՔԻՆ ԱՆ-
ՁԻՆ, ԱՐԵՂԱԿԻՆ ԵՒ ԼՈՒՍԻՆ ԵՒ ԱՒԱՐԵԼՔ, ՔԱՀ ՕՐԻՆԱԿՔ
ԱՒԱՓԻՆ ԵՒ ԱՒՔԱ. ԵՒ ՈՒՆԻ ՆՈՒՐ ՕՐԻՆԱՑԱՆ ԵՒ ՈՒՆԻ ՀՆՈՑՆ ԵՒ
ՈՒՆՈՂՔ ԲԱԺԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԱՆԻՑՆ:

Ա՛ՒԱՆ ՈՉ ՀԱՐ ԵՒ ՅԱՒԱՒՈՒԿ ԱՒԵՏ ՆԱՒԵԼ ՔՆԻ, ԱՅԼ
ՅԻ ՀՐԵՇՏԱՑ ԵՒ ՅԻ ՀԵԼԹԱՒՈՒԱ, ԵՒ ՈՉ ՔԻԹԼԵՒԻՆ ՀԱ-
ՐԱՑՈՒՑԱՆԵԼ՝ ԱՅԼ ՔԱՀՈՒ:

Ա՛Ր ԱՐԴ ՈՐԻՔ ՅԱՅՏԻԿ ԱՒԵՏՔԵԱՆ ՔՈՒ ԱՒԱ-
ՑՔ՝ ՈՒՆԻՆ ԱՒԱՒՊԱՏԻՔ ԳՈՅԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՒՈՒՑԻ ՀԱ-
ՂԱՒՈՐՑՈՒԹԵԱՆ, ԵՒ ԵՆ ՕՐԻՆԱԿՔ ԱՅԼՈՑ ԻՐԱՑ, ՔԱՀ
ԱՅՍՊԻՍԻ ՀԱՒԱՏԱՑԱՅ ԵՒ ՊՐԱԽԱՆ ԼԻՆԵԼ,

Օ՛Ֆ ԱՒՈՒՑ ԱՒԱՒԹԵԱՆ ՆԱՒԹԵՂԻՆ ԵՒ ՅԱՒԱՒՈՒԱՒՑ
ՈՒՆԵԼ ԵՆ, ՈՐՊԷՍ ԵՒ ՓԻԼՈՆ ԱՒՔ ԹԷ՝ ԱՒ ՀԱՒՈՒ

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾՔ

Յաւե վայր է դրախտն լի ամենապատիկ պտղովք, իսկ աւե միտս՝ զայլ ինչ ցուցանէ նշանակաւե։

Եւ ծառն կենաց և ծառն գիտութեան՝ ծառք են սուրբգրոյն ըստ այլոցն ՚ի բերից տարբերաց բերութեամբ գոյացեալք, որպէս այսուիկ որ աւե մեզ ըլլան են. բայց այլանդակք ՚ի սուցանէ և յայժ վայելէ լուծք, և պատուղքն պատուղք հաւասարի, ըստ ազգի անգիտելիք մեզ, ոմն կենաց ըստ բնութեան, և ոմն մինչ մահու ոչ ըստ բնութեան, այլ յատկաց պատուհասութեանն եղեալ. և գերազն գերազք ջրեղէնք ՚ի միոյ ականէ ՚ի չորս բաժանեալ առաջս ըստ պատմութեանն մեկնիւք։

Նայց վարդապետք եկեղեցւոյ ՚ի պէսպէս օրինակս հաւանեմանեն զաւսս Հզմարտութեան, զդրախտն եկեղեցւոյ, զծառն կենաց քրիստոսի, և զծառն գիտութեան՝ չարին մասին, յորմէ հեռանալ և ոչ հատ լինել պատուհասացն ասէ, ոմք բարիք են և թանձրագոյնք զոմանս, զորս և ասել պարտ է ըստ կարի մերոյ։

Այժ եթէ աւաջինքն զոր ասացաք կրօնաւորեն զգայութիւնս իւրեանց վասն օրինակ լինին ընթերցողին, կրօնաւոր և զդրախտն ըստ կարծեցաց նոցա։ ապա եթէ են ոմք ասեն, և լինին օրինակք այլոց, և ոչ կո-

թուականեն զԷուԹիւնն, այլ են ձշմարտապէս, հա-
ւատացի ունել և դրախտն այ ԷուԹիւն կատա-
րեալ՝ ըստ գրեցեալոյ պատմուԹեանն, ԹԷպէտ և
յօրինակս առեալ լինի. իսկ եԹէ վասն անտես լի-
նելոյն այժմ՝ ի միջի՝ ասեն Թէ ուր է, խաբին ի-
ւրեանք:

Ապա յառաջ քան զ ջրհեղեղն մերձ էին ազգ
մարդկան ի դրախտ անդր, որպէս և յայտ առնէ
մովսէս, Էհան տէր ՚ած զառդաս և բնակեցոյց զնա
առ յարեվմանս դրախտին վաԹիւԹեան, որպէս զի
միշտ հայելոյն ի նա՝ վախճանեցեն վայելչուԹիւն նո-
րա և զ ղջացեալք ապաշխարեցեն յառաջինն յան-
ցանացն և արժանաւորք լիցին վերստին դառնալոյ
ի նա, ըստ մեկնելոյ սրբոց վարդապետաց. որում
ուղ որք արժանացաւ յորդւոցն ադամայ, բայց ե-
նովք միայն, որ հաճոյ գտեալ ՚այ՝ փոխեցաւ կեն-
դանւոյն ի դրախտն, որպէս յայտ առնեն հոգե-
կիրքն առ յայս և օրինակ ամենայն արդարոց, Թէ
որ պահէ զպատուիրանս աստուծոյ՝ յուսացի ժա-
ռանգել զնա որպէս զԷնովքն, և որ աստուգանէ
պատուիրանացն աստուծոյ՝ տարագիր եղեալ ի նմա-
նէ, որպէս յայնժամ ադամն. իսկ յետ ջրհեղեղին
յայտ առնեն գիրք տուրբք, եԹէ փակեցաւ առ ի
մարդկանէ Ճանապարհն դրախտին, վասն զի ոչ
ամենեքեան նորա արժանացին վասն բազմանալոյ
անօրէնուԹեանն ինչպէս ի գալուստն երկրորդ, ոչ
ապա զնա ի ժառանգուԹիւն յաւիտենական, որք
արդարքն զպատուղ նորա, ըստ որում և առաքելին

խոստացաւ ասելով՝ այսօր ընդհա՛ս երեսս՝ի դրախտին,
Օ՛ր եթէ այդ գոյր դրախտ, տէրն և արարիչն
դրախտին զնաւրհէ խոստանայր տալ նմա զայն էն. և
եթէ պատուհրան էր դրախտն՝ որպէս ասեն, զոր
պատուհրան դնէր աւազակին մեռեալ գոլով.
բայց այդ ի նոքա են՝ որ զէն՝ ձշմարիտ այդ էացու-
ցանեն:

Ասրձեալ աստուցուք առ հակառակողն, զի թէ
պատուհրան միայն ասէք զոր եղ ՚ած ադամայ, և
այդ ծառ և այդ պտուղ, հարցանեմք՝ զինչ էր պատ-
ուհրանն այն, յայժմու գրեցուցս, թէ այլ ինչ նորա-
ձև. կամ ցուցէք և հաւանեցուցէք՝ի գրոց վճռա-
յուԹեանէ, և կամ հաւանեցարուք առա՛ւ լինել
յամենայնի:

Զանգի յորոց արդեօք՝ի վեստակարաց ոչք առ
ձեզս են՝ զգուշանալ հրամայէր ադամայ պատուէ-
րանադրուԹեամբն, անապական եղելոյ բնուԹեանն
և անկարօտ, որպէս վկայեն գիրք՝ի պռնկուէ ար-
դեօք, և ո՛չ ցանկուԹիւն յանախտականան բնու-
Թեամբ, ըստ այժմու՝ և ո՛չ բնաւ երբէք, այլ՝ այլ
ինչ օրինակաւ հանդերձեալ էին գալ՝ի ծնունդ
կեաս պահելոյ պատուիրանին, որպէս և մերն ցու-
ցանէ լուսաւորիչ. և որպիսի էր իւրն միայն էր
ընդ նմա՝ զոր ՚ած զուգեաց, և ո՛չ այլ ոք կօտա-
րաց՝ի սպանուԹենէ Թերևս, և ոչ հաղորդա-
կից նմա շարժեալ զնա՝ի բարկուԹիւն կամ՝ի
նախանձ՝ յորոց լինի սպանուԹիւն՝ի գողուԹենէ,
և զինչ գողացեալն էր կամ յումմէ. վայ և ո՛չ մի

ինչ կարես յայտ առնել յեղելոց պատուհրանացս
թէ ես ոչ ազատայի, յորմէ պատուհրանազանցն եղև.
Այլ կամ առաջես և զազատ ոչ այլ՝ այլ
օրինակ արանց, և զեայ ոչ կին՝ այլ օրինակ ազ-
գի կանանց, և մեք ծնունդ ոչ օրինակացն, այլ
այլոց ոմանց ձիմարտից, և զօձն ոչ օձ մարմնաւո՛
այս զոր այժմ տեսանեմք յոտից՝ ի բաց անկեալ
վաղ խաբելոյն, այլ միայն զատատոյ։

Ո՛չ լեցին քեզ եղեալքս ամենայն սուրթիւն և
առատութիւն. և կամ հնազանդ և զբոխան ձըշ-
մարիտ գոլ էութիւն ինքնականն, անկել առեալն
ոչ յեղեմ ընդ արեւել ի յերկրագունդ առա-
ջի պետք ցուցանեն, բարեղ յօհան երկիմ և ամ
սէքն՝ որ խօսեցան վաղ սուրբ հարցդ, զոր ե՛ր-
կար հանարեցուք զիւրացանչիւրոցն դնել զբանս
առ ընթերս։

Նախ որպիսութիւն նորա առեղծուածն իւրոյ գի-
տելի է, ի միջոց միայն հաւատացեալ առանձ ոչ
առաւելապէս յերկուս ի ներքոյ երկնից՝ երբեմն ըզ-
գիտուն մարմնոյ ներքնական երկրիս։

Այլ թէ զիա՞նչ կամ ո՞րպիսի, անգիտելի է այ-
ժըմ ի միջոց՝ միոյեւ ի միւսոյեսէ այսր յաւե-
տեան. յորժամ ոչք հաւատան թէ է զբոխան, և
քան խոստման յուսոյն առնեն զկեանս իւր՝ արժանի
լինելոյն մտանել ուստի եւ նախատեցաւն. նախ ոչք ա-
ւետն ոչ գոլ զբոխտ իւր և ոչ առաւ յաւետ ջանա-
ի ներման, ոչ լինելոյն արժանի մտից նորա, այլ միակեա-

յի ընդդէմ նոցա դուռն դրախտին, որպէս ընդդէմ յիմարս կուսանացն առաքեալսն լուսոյ. քանզի ունէաք առել առ ի հաստատութիւն քահանայական ի մէնջ և ի հարցն վկայութեանց, բայց այժմ ոչ։

Ասէ ընդդէմ զայսոսիկ և զոյնպիսիս առաքեալն Տոքսացին վարդապետութիւն ժամանակին, և գրեցին բանս խմաստութեան, և լուծին քահանայապետութիւն նոցա. և որ ոչ ընթերցեալ է զգիրս երանելոյն անանիայի նարեկացւոյ վարդապետի, որ ընդդէմ անիծեալոյն ամբաստայ անթիւրի ունի զայսոցիկ զպատասխանիս. առիայն կարճ ի կարճոյ և հանդուրժ առաքեալ և մեք, զի մի' անմեղք ի ժողովրդոց մոլորեսցին ի մոլար բանից նոցա։

Ասէ որպէս յառաջս դրախտին առաքեալ թէ կրճկին է, զի է էութիւն ճշմարիտ դրախտին, և է օրինակ եկեղեցւոյ խորհրդեամբ, այսպէս և զեկեղեցի խմացարուք, զի մի անուն եկուց իրաց եդեալ է, որպէս հաւանութիւք գոլով միմեանց։

Ասանձն եկեղեցին յերբայեցւոցն ի մեզ ժո-

զավուրզ. Թարգմանէ, ըստ նմին անուան կոչէ և Թաղավարան, զի ի շինեալն առաքեալն առն ՚ի, յաղագս միանգամ պատարագելոյն ՚ի նմա որդւոյն աստուծոյ։

Եւ ի մարդս առաջար աստուծոյ՝ ըստ պօղոսի յաղագս արքութեան ասազանին և մարքրութեան վարուց, զի զոր զգալի եկեղեցիս առնէ ինքեամբ ջնջացն և զգինին ՚ի ձեռն քահանայից մարմին և արիւն քրիստոսի, զինոյն և մարդս եղեալ եկեղեցի՝ ընդունի ինքեան Հաշակմամբ։

Ո՛ի թէ զխորանն մովսիսի և զառաջարն առելոյն ժառանգն աստուծոյ լցին՝ որպէս և գրեալ է, զի աստեղք և օրինակք էին այսմ եկեղեցւոյ, քանզի և զսա՝ որ է ճշմարտութիւն այնմ աստեղին, ժառանգն աստուծոյ տեղի և բնակարան հաստատել է հաստել լինի, քանզի առաւել քան զառաջարն է

աստ։

Իսկ յաղագս խաչ օրհնելոյ զայս ինչ ծաներ ոտք. առաքեալքն սէր և հոգեկիր հայրքն սէր կեա առաքելոցն՝ այսպէս առնէին զկատարեալ խաչն ջրաթաղթեն, ՚ի նիւթոց ինչ դնէին առաջի և զձեռս ՚ի վերայ եդեալ՝ աղօթս մատուցանէին, որպէս առայր հոգին բարբառել բանս ըստ ժամուն պատահելոյ. որպէս զի զգալի նիւթն այն ընկալցի զիմանալի զօրութիւն աստուծոյ. և կեա այնորիկ առաւ կանգնէին յարևելս և հրամայէին հաստատելոցն երկիւղապանել։

Եւ յայնպիսի խաչից լինէին նշանք մեծամեծք և

զօրութիւնք, որպէս պատուիրն ի գիրս ,

Նոյնպէս յորժամ երևեալ ընծայիցն Հոգւոյն Նուաղեցան ի հաւատացեալսդ յաղագս ընդունողացն տկարութեան, զայս ինչ գեղեցկապէս հնարեցան ի նոյն նմա ի Հոգւոյն շարժեալք, զի զբանս Հոգեկիրք մարգարէիցն և առաքելոցն և աւետարանչացն ընթերցին ի վերայ յօրինեալ խաչին ի դիմաց նոցա, և զգրեալ պատկառանս աղօթից ընթերցցին քահանայքն որպէս նոցին աստղացն բերանով , և ջուր գինեաւ լուացեն ի նմանութիւն կուսահոս աղբերացն՝ որ ի վերայ առաջնոյ խաչին, և մեռանեան զյուշիեացեն յօծումն սրբութեան Հոգւոյն, որպէս զի ի ձեռն ընտրհաց Հոգւոյն սրբոյ և նոցին բարեխօսութեամբ զորոց զբանն կարդան ի վերայ և զանուանն յիշատակեն՝նոյն զօրութիւն ունիցի բնակեսցէ ի ձև խաչին այնորիկ, որպէս յառաջագոյն ասացաւ ի սրբոցն կանգնեալսն ,

Եւ այսպիսւոն եղելոյ ասա պարտիմք երկրպագանել ի նմա քրիստոսի, ոչ նիւթոյ՝ այլ բանին աստուծոյ զօրութեանն որ անբաժանելի ի նմանէ հաւատացեալ լինի յերկրպագուացս ,

Եւսկ որք առանց այսպիսի օրհնութեան երկիրպագանեն, զսկ նիւթոյ և ոչ զօրութեանն աստուծոյ երկիրպագանեն ,

Պանձի ի ձև խաչի բազում կերպարանք են յօրինեալք յերկինս և ի վերայ երկրի, նաև յանբան կենդանիս և յատուցանկութիւնս և ի նկարագրացս, որոց ոչ առաք հրամանն երկիրպագ-

գանձել, քանզի չէք այծային զօրութիւնք ի նոսա, և ոչ արտաքոյ երկրպագութեան մատուցանէք ընծայ անիծուք զատուկ ինչ գիրք ՚ուք, որպէս գիտասցուք։

Այլ եթէ ոչ ի հակառակաց ընդդիմանայիցէ յաղագս օձանին մերոյ որպէս թէ աւելորդ է և անդէպ, առաջի եմք և առայն, եթէ մերոյն ունի զհաստատուն զօրութեան հոգւոյն սրբոյ, և եթէ քոյն մարդեղական էակիցն հօր և հոգւոյն՝ անկատարն յաւելեալ ինչ ունի որ իւր ինքեան էր հոգին որպէս և հօր, ոչ անպատշաճ համարեցաւ Քրիստոսի եթէ ինչ կատարեալ ընկալցի հոգւոյ իւրոյ ի ներմատութենէ աղբերոյ ի վերոյ ինքեան ի յորդանան, այլև ի վեմէ հոգւով վարդի յանապատ, և առէր զարհեալ թէ՝ հոգւով աստուծոյ հանեմ եա զդեւս, երկրպագութիւն և զգեցեալն յեսայեայ ի զի մաց նորին, եթէ հոգի տեառն ի վրէ իմ, վասն և օծ իւկ զիս. որպէս ի զէպ է և մեզ զլուխ նեւթին զոր առնեմք ի նեւթականացս՝ օծանել խորհրդեւոյն նորա զի զնոյն հոգւոյ առցէ զօրութիւն։

Վասրձեալ ասեմք ի ոգիսաց, որք վիճաբանին առ միմեանս յաղագս խորհրդոյ խաչին, ոմանք պատճառ ասեն, այլք պատուական, և ոմանք և առանց պատճառի զանուն աստուծոյ դնելով նմա ի պատճառս անհաստատին հայհոյութեան՝ ասես թագաւոր անել մեզ, այլ և վասն այսորիկ յայտնի է ամենայնիւ զձեռնարկուսն, զի մի՛ ոք մերկասցի։

Ի՛ք՝ քանզի միանգամ միաձուլեցաւ մարդ և հօր՝ և

կատարել զխնդրուածս սրտի քո՝ զոր հայցես ի Տեառնէ. և որ անպատուէ զհասչն կամ հայհոյէ, զքո՛ն համարեսցի հայհոյել և անարգել և ոչ զԵ՛ր ըմբռնել նեւթեն, և ՚ի նմանէ ակնկալեցի ընդունել զխոհարէնն վրէժուցն ընդ խաչահանուացն իւրոց, և ընդ անհաւատսն, կամ աստ կամ ՚ի միւսում կամ գալստեան իւրում։

Խոկ յաղագս օրհնութեան եկեղեցւոյ որ առ՝ ոտիս լուաք ՚ի հակառակորդաց անտի, եթէ չէ ինչ պէտս, զի ոչ յատակնոյն՝ այլ ՚ի վերջնոց առ՝ ած կարգատրեալ է, և ՚ի հայոց միայն։

Ո՛նոյն միտս իմացարո՛ւք զոր յաղագս խաչին խորհրդոյ ասացաք և վասն եկեղեցւոյ, զի առանց նաւակատեաց օրհնութեան և օծմանն՝ լոկ տուն է և ոչ առագաստ և հարսնարան բանին այլ։ և այս ոչ միայն այժմ, այլև ՚ի հնումն և ՚ի նորումս հաստատեցաւ ՚ի հոգեկրաց անուն այսպէս լինել։

Յառաջագոյն մաքրել հոգևորական երգովք տաղմոսիք և օրհնութեամբ, և օծանել իւրև զեղեայ և զՀարսն, և ապա արժանաւորել եկեղեցին որ միտսային հաղորդութեան ածային խորհրդոյն կատարմամբ, որպէս և զխորանն Մովսէսի և զամենայն կարասիսն նախ նաւակատեօք և օծմամբ կատարեցին մեծահռչակ ոճիւք, և ապա միայն ել երեւեալ էր և ելից զնաւս։ և ՚ի նորումս յորժամ զինեաց մեծն կոստանդինիանոս զեկեղեցին երուսաղէմ՝ ժողովել հրամանաւ թագաւորին հարք սուրբք, և գերապայծառ. ոճնախմբութեամբ

Այլեւ ոչ իւր գործք յոյժ սուրբ եւ վարդապետական
սպասելիս։

Այլ ինչ առաւելութիւն է ի մեզ եղեալ ի ձեռնադրութենէ
եպիսկոպոսական բերել յաւետ, քանզի ոչ ինչ ասացաք զայս
վասն զի մի ոք կարծեսցէ զի մերժեմ զնոսա ի սրբոյ աստիճանէ
քահանայութեան, եւ կամ զի մի ոք կերկուսցի անվճռել կայ առաջի
զայսոսիկ առաքելական կամ զգերս ընծայութեան որք պատուիրին
զմարգեղութենէ առեալն ձերոյ ի վախճան ժամանակի եւ ի կուսէն սրբոյ ե-
ղեալ՝ սուտ առնել, եւ կամ թէ ոչ ունին զոր
ցանել, ինքեանք ըմբերանեալ՝ սուտ երեւեցին
յայսոսիկս։

Սերգ սրբոջ կարծիցեն զորս զանձինս առ
ածեալին գիտութիւնն՝ քան զորդին որոտման, որ
ոչ մարմնոյ ինչ առուն նշանակեաց յանուկզբնաբար
էութիւնն որդւոյ որ ի հօրէ, այլ բան միայն որ
զանմարմնութիւն նշանակէ. և յորժամ կատարեաց
զանմարմինն էութեանն նշանակութիւն և էջ ի
խոնարհ, ապա և զմարմնոյն ձառէ առեալ, եթէ
բանն այն՝ զորմէ ասացի. թէ ի սկզբանէ էր առ
ած հայր, և առ ինչ նոսաւս եղև ի լինելութենէն
արարածոց, այժմ ասէ մարմին եղև և բնակեաց
ի մեզ։

Այս սրբ թէ յառաջ էր մարմին. ըստ չարեաց-
կարծեաց, վասն էր ոչ ասաց թէ ի սկզբանէ էր
բանն մարմին՝ յորժամ ընդ հօր էր, այլ յետոյ

ասէ եղև մնալոյն, քանզի եղևն և բնութեացն չի
ասէ զչեռաց լինելն նշանակէ,

Օ՛ինչ և առ չի պօղոսէ առաքելոյն ասելեն, ե-
թէ ոչ գՀրեշտակաց՝ այլ զզաւակէն աբրահամու
բառն Հարկանէ, ասասի պարտ էր նմա ամենա եղ-
բարց նմանել. և դարձեալ՝ եթէ յառաջ խոստա-
ցաւ չի ձեռն մարգարէից իւրոց գրովք սրբովք
վասն որդւոյ իւրոյ եղելոյ չի զաւակէ դաւթի ըստ
մարմնոյ. և դարձեալ՝ ասէ թէ յորժամ եկն
լրումն ժամանակաց՝ առաքեաց աՀ զորդի իւր որ
եղև չի կնոջէ և եմուտ ընդ օրինաց,

Օ՛ինչ և գաբրիէլ ասէն ցկոյսն, թէ յղասցիս
և ծնցիս որդի, և նորայ յաճեսան դաւթի Հօր ի-
մոյ. և եւայեայ թէ ահա կոյս յղասցի և ծնցի որդի,
և զանունն կոչեսցէ. որ անուանութեանն, մանաւանդ թէ և ջո-
ղին խնաքեանութեան:

Նախ եթէ յաղագս ասելոյն աս աբրահամու կա-
ծեն գալ ինա մարիամ, ասի թէ ոչ էր կատարեալ առա-
նաձայող բնութեանն առաւելոյ ասել զոր

մարմնոյ թեանն առաւ ծոյ, եթէ հոգի ե առաւած ։

Այլ եթէ հրեշտակք արարածք գոլով կերան և ըմպեցան լուացմամբ ոտից իբրև զմարմինս, և ոչ փոփոխեցան յանմարմին բնութենէն, և զիարդ ան կարելի ասել զնոսա ոգիս անմարմին բնութեան բա նին՝ մինչ անմարմինն էր, ուստել իբրև զմարմին ճշմարտապէս և անտարակուսաբար ծախել կերա կրոցն իբրև զանմարմին ։

Ասացուք ի սրբոց վարդապետացն խօսեցան ի բան իւրեանց ընդդէմ զայսպիսիսն առողաց, զոր երկարատառութեամբ զնոքօքն գնել բանս ի ծուխն գոյս ։ բայց զիարդն միայն նշանակելով զմեծին առեմ գրիգորի աստուածաբանին, և զամենեցունն համարեցուք առնել՝ ոչ ի միոյ հոգւոյ շարժեալք, զոր և առ իսկ յաղագս այսր ինդրոյ այսպէս ։ յա ռաջագոյն առեալ ոչ մարդ, այլ առաւած և որդի միայն և նախ քան զյաւիտեանս անխառն մարմնոյ և ոգւոյն ինչ մարմնոյ է, իսկ ի վախճանի և զմարդն եաւ վասն մերոյ փրկութեան ։

Տե՛ս զի միով այսու բանիւ ցուցանէ զբոլոն դակ մարմնեացն զկարծիս անխառն առ մարմնոյ և ոգւոյն ինչ մարմնոյ է, էր յառաջ քան զյաւիտեանս և բան միայն և որդի. զինչ այլ ևս պարզ և յայտ նի ցոյց բանից, որով վանէ խոտոր զյանդգնեալսդ մելեգնուէ, որով բառական է առակս այս ի բազ մաց՝ լուսաց իսկ ոգւոյ կամելին ասել, թէև բիւրուց բերանով հնչեցէ լինին բարբառք՝ անլուրք են. այլ դուք ոչ միոյծ էք լսել զշճմարտութիւն՝ այսպէս

ծաներ-ութ, եթէ ոչ մարմնոյ բնութիւն էր ընդ ու-
դոյ նախ քան զմարդանալն, ո՛ւր լեցի առել զայս
կաւ կարծել ուղղափառ մտաց, այլ զայս միայն
առեն զիւրք տուրբք, եթէ խորհուրդ անօրինութեն
քրիստոսի յառաջ քան զյաւիտեան ծածկել էր առ
երկրորդութիւնն՝ լաւ առաքելոյ, եթէ խորհուրդն
որ ծածկեալն էր յաւիտեանց և յազգաց, այժմ
յայտնեցաւ ՚ի ձեռն եկեղեցւոյ բազմապատիկ իմաս-
տութիւնն աղ, բայց կատարեցաւ գործել ՚ի վախ-
ճան ժամանակաց ՚ի գարուն վերջին, որոյ օրի-
նակքն յառաջագոյն ատաւորեցան ՚ի սկզբանէ լի-
նելութեան մարդոյն մինչև ցգալուստն քրիստոսի. և
այս վասն որին խորհրդոյ այսքան ևս շուտ լեցի։

Ասացուք և յաղագս այնոցիկ՝ որք զբանին ծա-
թիւնն միայն առեն թանձրանալ յորովայն կուսին
իբրև ջուր առուցեալ, այլ ոչ զմարդկայինս առ-
եալ բնութիւն և խառնեալ ընդ ինքեան. և այս
հերձուած եւտիքեայ։

Վարձեալ և արիստակեսացին, որոյ քարոզ
գջարշապանն կամին մերձեցուցանել, որպէս և նախ
ցուցաք, և ոտն պատասխանի բաւական է յառաջ
ասացեալ բանդ՝ որ ՚ի լուծումն առաջին, եթէ
յերկնից եբեր զմարմինն. առ որս ասացուք և
զայս և ս։

Ո՛չ թէ ՚ի զաւակէ աբրահամու և դաւթի էր,
որպէս առաքեալքն և աւետարանիչքն ցուցանեն,
զիմարդ կամ յերկնից բերեալ ասիցէք զմարմինն,
և կամ առուածութեանն միայն թանձրանալ.

առանց բնութեան մարմնոյ, ոչ եւ ապա աբրահամ
և դաւթի նախահարք, մանաւանդ եթէ եօթանաս-
ներորդ նահապետք՝ ըստ ղուկայ ազգաբանութեն,
եթէ ոչ մարդկային ունէր մարմին։

Այլ եթէ ՚ի բանս ուշադրութեան յօհաննու և զը-
րիգորի մտցին զոյգ յուղիղ կարծեաց, զի ամե-
սի՝ բանն մարմին եղև. և ամենի թէ՝ անմարմինն մար-
մնանայ, բանն թանձրանայ. զայս յաղագս անձա-
ւորութեան բանին և մարմնոյն ծանիցեն առա-
ջեալ, և ոչ վասն թանձրանալոյ և ՚ի ձև մարմնոյ
լինելոյ աճութեանն։

Ոչ թէ այնպիսի մտօք էր առաջեալն՝ որպէս կար-
ծեն, զկնի դարձեալ ՚ի նոյն ճառի ասէ զրիգո-
րիոս, ըստ կերպարանին գոյ և մարմին զգեաւս յա-
ղագս մերոյ մարմնոյ, և հոգի իմանալի յաղագս ի-
մոյ հոգւոյ խառնի, և ամենայն լինի բաց ՚ի մեղաց՝
մարդ ծնեալ ՚ի կուսէ ըստ մարմնոյ և հոգւոյ. և
դարձեալ ասէ՝ և եկեալ առաւած հանդերձ ա-
ռեցեալն ի յերկուց ընդդիմակաց՝ հոգւոյ աստ
և մարմնոյ, յորոց միոյն ածացոյց, և միոն ածացաւ,
ոչ նոր խառնման, ոչ տքանչելի խառնուածոյն. որ
էրն լինի, և ս ոգի՛ էն առացանի, և անառանելին առ-
րեալ լինի միջոցաւ հոգւոյ ածութեանն՝ միչնել
դեալ և մարմնոյ թանձրացուն։

Այս բնութք են այսպիսի առացելոյ յեղանակք ա-
րին երանելոյ և ամենայն սրբոյ, որովք հաս-
տատք եթէ ճշմարտապէս և առանց կարծեաց ա-
ղանդաւոր բնութիւն ՚ի զանգուածէն ադամայ առա-

Ծըն բան, ոյսիկս զի նմանեաւն զնմանն փրկեսցէ։
Նոկ աս այնոսիկ՝ ոյք յաղագս սահելոյ ի գնալս զըր-
գ՚-ոյ յոյսնլայն կուսին և ի ծոց հօր, ի խաչին և
ընդ աջմէ նորին, ոչ աստուածութեամբն միայն
սահեն զայս, ոյսիկս և էն Հշմարիտս, այլ և մարմնոյն
նոսիքն զհամբառնայն, անմարթ էր խօսել կամ
ցուցանել զնոյեանն ի ջուրցն հեղեղաց, բայց զի
մի գաստարկացի գործ իմաստութեանն ըստխմաս-
նայ՝ լասխւն այնս ուսոյց մարդկան զարհեաս
նաւագործութեան, և գարձեալ՝ զի անպատաս-
խանի լինի աեառէ հարկս գործ տասպանին,
որով ոչ զղջացեալ կորեան։

Կարօղ էր և զմրդկան խորհել ոչ մուծանել
յեգիպտոս և հանել, և ապա ժառանգեցուցանել
նոցա զերկիրն աւետեաց, այլ անդատին մինչ էին
հարքն հանդերձ յակոբաւն առ քանանացւովքն
կատարել զխոստումն աբրահամու. բայց յաղագս
մեծագունի սքանչելեացն և խորհրդոցն կատար-
ման. թոյլ ետ յովսեփայ վաճառել յեգիպտոս, և
յակոբայ որդւովքն հանդարձ իջանել անդր, որով

ամեներայնքն և իւրք և խորհուրդք ի լուսին եկին ։

Ըստ այսմ և ի տնօրինական խորհուրդսն, եր բեթի զի գերազանցէր քան զբնութիւն՝ յորժամ զայն ինչ տեսանէր յօգուտ մարդկան, և երբեմն զի հեռանար բնութեան՝ ինչ այնու շինէր զտե-

ղին ։

Ուրախ ի կուսէ ծննդիչն գերազոյն էր քան զբնութիւն, և կաթամբ կերակրելն հեռուստի էր բնութեանս. քանզի կարօղ էր և առանց կերակրե-

լոյ կեալ ։

Ուչելն հաստակաս հեռուստի էր բնութեան, զի կարօղ էր ի միում ժամու յայլ կատարեալ լե-

նել, իսկ ի տղայականութիւն ածաւքանչ զօրուէին երևուստի, լուսոյն փայլելն աս հովուօքն, հրեշտակա-

ցըն բարբառքն, աստեղն ընծայաբերութիւնք , և այլն ամենայն ի վերքան զբնու-

թիւն ։

Պաղցուելն և ծարաւելն հեռուստի էր բնութեան, այլ յորժամ կամէր և ուր ակամայ բնա-

զատել ի կրնցն ըստ մեզ՝ արտաքոյ էր բնութե ։

Դարչարելն մարմնով և մեռանելն հեռուստի էր բնութեան, քանզի մեր է այս սեպհական , որով-

հետև եթէ մարդ եղև Ճշմարիտ, իսկ ի չարչարան-

ըն անչարչարելի մնալ աճութեամբն և ի մահուն

անմահ և իշխանաբար յառնելն՝ գերազոյն էր քան

զբնութիւն մարդկան. այսպէս իմա ինձ և յայլագո-

այսր խնդրոյ ։

Պանզի շրջիլն ընդ մարդկան մարմնովն ի ծնեն-

դեռևէ մինչև ցյարութիւնն Տեառնուսի էր քնու-
թեան, զի և մեք ի ծնանելոյն մերոյ մինչև ցմահ
անզգայօր ի յերկրի շրջիմք, և կեաս յարութեան
մերոյ ունիմք խոստումն ի յերկինս վերանալոյ
մարմնով. իսկ ածութեամբն յերկինս լինել և
ընդ ամենայն արարածս՝ ի վեր էր քան զբնու-
Տոլեղինաց, և ոչ թէ անկարելի էր նմա ընդ ած-
ութեանն իւրում և զմարմինն իւր ունել յերկ-
րի և լինել յերկինս. կարօղ էր և զայս առնել
ամենազօր բնութիւնն, այլ չէր ինչ առ ի սէաս
մարդկան նախ քան զհետանիլն և զյառնելն վերա-
Տանիլ յերկինս. և զերս որ ոչ էր սիտանա-
ցու Տասարակաց բնութեանն՝ նա ոչ կատարեաց,
զի և ոչ ոք ի մարգարէիցն մարգարէացաւ առ-
նել նմա զայս, և ոչ յառաքելոցն ոք պատմեաց,
թէ ել յերկինս մարմնով նախ քան զվերանալն
յանդիման ամենեցուն ի լեռնէն Ձիթենեաց. և յառաջ
քան զՏառնելն յերկինս մի թէ ոչ էր Տայր
ընդ նմա և Տոգին ի յերկրի. այո ընդ նմա էր,
որպէս և ինքն խոկ ասէր, չեմ ես միայն՝ զի
Տայր իմ ընդ իս է, և Տայրն իմ որ ինձ ետ քնաւել
է, նա գործէ զգործսն, և Տոգւոյն վարեալ յա-
նապատս, և Տոգւով աստուծոյ Տանեմ ես զդեւս,
և ինչեալ ի յերկիմէ՝ աստց առէք Տոգի սուրբ.
քանզի ուր Տայր է, ընդ նմին և որդի և Տոգին, և
ուր որդին՝ անդ է և Տոգին և Տայր, և ուր Տոգին
սուրբ՝ անդստաւոր և Տայր և որդի. և եթէ այս
այսպէս է, զինչ պէտք էին մարմնոյն ելանել յեր-

կինա նախ քան զկատարումն ։

Ա ՟ամսոյ Թէոփէտ և ըստ ա՟ծուԹեան անբա՟ժանելի հաւատամք զոյդն ՚ի հօրէ և զՏայր յոյդ՟ոյ յերկինս և յերկրի. ստակայն ըստ մարդկու՟էն եօ՟ կատարման անօրինական խորհրդոյն վերեցաւ և նստաւ ընդ աջմէ ա՟ծուԹեանն ՚ի բարձունս, ըստ ասելոյ մարգարէին ՚ի դիմաց Տօր առ որդի, նիստ ընդ աջմէ իմմէ, մինչև եդից զթշնամիս քո պատառանդան ոտից քոց. յորմէ և ՚ի Տրեշտակաց երկրպագուԹիւն ընկալաւ ա՟ր ըն՟ուԹիւն, այն որ ՚ի դիւաց կոխան եղեալ էր յառաջագոյն ։

Եւ պիտեմք՝ զի յաղագս բանի փրկչին ա՟րոյ գայԹագղին երկոքին դոքա. զի ասելովն առաւն՝ ոչ պ՟ել յերկինս, եԹէ ոչ՝ որ էջն յերկնից որդին մարդոյ, նոքա մոլորին որ յերկնից բե՟եալ ասեն զմարմինն. իսկ որ զինն բանին դարձեալ Թէ՝ որդին մարդոյ որ էն յերկինս, նոքա ոչք զմարմնովին ընդ ա՟ծուԹեան ասեն լինել առ Տօր ՚ի յերկինս նախ քան զՏամբառնալն. և ոչ պիտեն Թէ այս բան և ոչք նման սին յաղագս անՀատ միա՟ուԹեան բանին և մարմնոյն ասացեալ են ՚ի գիր, որպէս և ՊԷՏՐէ Տոգեկիր վարդապե՟ք եկե՟եցւոյ ։

Ա ՟ամսոյ և նզովեցին զայնոսիկ՝ որք բաժանեն զանա՟ան տեառն մերոյ ՚ի միմեանց, զմանս ա՟ա՟ածուԹեան ասելով և զմանս մարդկուԹեն, որպէս և յայտնէ ևս՟ե՟ աղէքսանդրացին միմեանցս երկուասեան նզովից զայս դնե՟ուլ. եԹէ ոչ ասէ՝ որպէս զբանս ա՟ա՟ասրանչացն, զմանս՝ ասե՟ ՚ի դէ-

մին աճուրդեանն և զոմանս ի դէմն մարդկուէն
և կամ զանուանումն վրկչին մերոյ որ ի գիրս, զաս-
տուածավայելուչս աճուրդեանն, և զմարդկաբար-
ութն մարդկութեանն յետ անձառ միաւորութեան,
նշուեալ լինի։

Ոմանք քաժանողքն՝ մարդ և որդի մարդոյ
մարդկութեանն ասեն, և աստուած և որդի աս-
տուծոյ աճուրդեանն, և զայսն ի լատ ինոջէ. իսկ
որ միացուցանեն՝ անխորհուրդ գնեն որպէս պա-
տահէ, զնածայինսն մարդկայնոյն, և զմարդկայինսն
աստուածայնոյն, լատ որում և ինքն տէրն ուսու-
ցանէ զմեզ այսպէս ասելով վասն ինքեան. զի որ-
դի մարդոյ անուանէ զինջեան յերկինից, յորժամ
որդի աստուծոյ միայն էր՝ անխառն ի մարդկային
բնութենէ, որպէս և գարձեալ ասէր առ նիկոդի-
մոս, թէ սեւանիցէք զորդի մարդոյ, զի ելանիցէ՝
ուր էր զառաջինն. և ահա յայտ է՝ զի յորժամ
էր յառաջ ընդ հօր, ոչ էր որդի մարդոյ, այլ որ-
դի աւր, բայց զանուրիշ միութենն ոչնանակէ այս-
և այլ ևս բազումք որ ի սմին յարին բանք ի
սեաւանէ աստուածային և յառաքելոցն և ի հարցն
սրբոց՝ յաղագս միութեան պատճառի աստ-
ծեալ են և ի գիրս եդեալ. և այս վասն սուրբն
բաւական է առ ի ցոյց։

Իսկ զայնոցիկ զորոց գրեալ էիք՝ զանմուխին
բնութիւն աստուծոյ ի մարմնոյ նմանութիւ ձեւա-
ցեալ առեն, ուչս և ականջս, ձեռս և ոտս, և զայլ-
սոն ևս ի զգայութեանց և յանդամոց ունելով

ըստ մերում. սա՛ երբէք պատասխանի առնել
յաղագս թանձրութիւն անմատո՛ւթեան նորա, քանզի մի՛
հարցողացդ զձշմարտութի՛ւնն իմանալոյ առաջու՛ք
ասկա՛ուք :

Ա՛մենայն որ մարմին է՝ զգալի է, և որ անմարմին է՝ իմանալի է. և զգալի այն առ, որ ընդ զգայարանս՝ նացս ՚ի նեղելոյ անկանի, կամ ընդ աչեաց՝ երեւելով, կամ ընդ ականջս, կամ ընդ ոսկրով. իսկ որ ոչ ի սմանէ ընկալցի և ոչ մատո՛ւ ՚ի հնոցէ զգայարանացս, ոչ է և ոչ կոչի զգալի, այլ է իմանալի, այսինքն՝ հոգե՛ւոյն մերոյ զգայարանօք իմանալ թէ՝ էութի՛ւն ա՛յդ ճշմարիտ է, քանզ բնութի՛ւնն արարչութի՛ւն ա՛յդոյ է իմանալեացն ՚ի զգայնոցս. և էութի՛ւն որ ոչ զգալի է, այլ անմարմին և իմանալի, ոչ է ՚ի հոս, և ոչ ինչ մարմնական, ոչ չափ և ոչ քանակ և ոչ գոյն և ոչ ձայն և ոչ որ ինչ մարմնոյ նիւթ :

Եւ այսո՛ իմանալի և անմարմին բնութի՛ւն՝ ծայրագոյն և բնաւորապէս ունօղ նախ և առաջին առաւելութի՛ւնն է, երկրորդ յետ ա՛յդ երկնայնոցն բնութի՛ւնք և հոգիք մարդկան. քանզ ոչքան ՚ի միջնէ հրեշտակ ը, այնքան և առաւել ևս ա՛յնչափ բնութի՛ւնն ՚ի հրեշտակաց է պակասեալ և անհաս :

Եւ ասէ եթէ նոցա որ ապարանքք են՝ ոչ է առնել չէ մարմնոյ կամ զգայարանք վասն անմարմնութեան, զի՞նչ ոք չափէ զնոսա զոր չափ ունին, կամ զի՞նչ ոք կշռէ զնոսա զոր կշիռ ունին, կամ զի՞նչ ոք վերձեցուցանէ զայսպիսիս ՚ի յաւէտ անմարմին և անտրտում էութի՛ւնն :

Իսկ եթէ յաղագս ՚ի դէմս մարմնոյ ձևացուցա-

նեալ գրոց զանմարմինն՝ մոլորին զոքա, ծանիցեն
զի ոչ եթէ ձև անմարմնականացն կամ զգայարա-
նըս այնու գնեն, այլ զի մարմնաւորացս՝ ի ծանօ-
թըս գոնէ միտքս իմն բերցեն զանմարմինն։

Օ՜ի թէ զանտես ուրուք՝ ի նմանէ շինուա-
ծոց ինչ կամ զվայրաց աշխարհի ոչ կարէ յայա-
նի՝ մի ասէ զայդ տեսանելն ոչ տեսեցելոյն, եթէ ոչ
զինանակս յոյժ տեսանելն ինչ նշանակէ, զիմարդ
ասա զայդմ բնութենէն՝ զորմէ ասէր առաքեալ,
եթէ ոչ ոք երեսս ի մարդկանէ, և ոչ տեսանել
կարօղ է, անհնար է ձառել, եթէ ոչ՝ նմանական
ձևով որ մեզ գիտելին է տալոյ զիմանալին զբանն՝ ա-
յըս տեսով և ականջս և զայլ ի զգայարանացս,
թէպէտ և այլաբանաբար և ոչ որպէս են ասացե-
լինին այսոքիկ. զոր և մարգարէն յայտ առնէ ասե-
լով՝ աչք ունին ի տես, և անանկս հային, և արուեստիք
նորա քննեն զորթիս մարդկան։

Եւ թէ մերում ասմէ նման էր, զի՞նչ է ա-
մեզ խնամուքիւն արուեստից, զի քննել կարիցէ
զմարդիկ. ոչ սպարքէն մեզ է ա՛ն անկեղծեան՝ պահ-
պան բերաց, յայլմէ շարժեալ և ոչ ինքեանմէ։

Կամ աչք ոչ ոք զինանս ոգորմունէն որ առ երա-
նեալ ի տեսանէ աղբատն հոգով. իսկ արուես-
տունքն զքննութիւն զառաստանին որ առ մեզա-
րըս և ամբարիշտս, առ տեսանելով զիւր և պա-
հելով, և անդ զառելով և հառուցանելով. յայտ
արարեալ թէ՝ ըստ նուազագունից մարց արուես-
տացն առնելոց է քննութիւն ած մանուանց կրից

որդւոց մարդկան որ առ խորհուրդս և բանս և գործս յաւուրն գոռոզանին, ըստ առաքելոյն որ ասէ՝ թէ յաւուր յետին գոռոզ առաջս զգաստից ևս սրտից մերոց. թէպէտ և այժ անհնազանդ է պետ՝ գիտայ խոնարհութիւնդ ըստ կամաց իւրոց։ Իսկ ակնդիր մեզ առնել ի տկարութիւնս մեր, և մանր մեզս ընդ ամենայնի ընդ զգուշարանս առնել, և յոյժ սուր գիտել՝ անուն ճնաւք և անբուժ խոկ նա միշտ առնել և լսէ, և ամենայնիւ և զանձնայն և յաւելնայն ժամ. զորմէ և մեր ըստ արիչ ասէ, թէ առաջս ամենայնիւ լուր է, ամենայնիւ առ է. մեք զիերգնակայս միայն առնենք, խոկ նա ոչ միայն զերեսս և հայն յանզգուշս, և՝ զարձուն բնակեալ և զիսորհուրդն առնէ. մեք զաչք զարտաքոյս մարմնոյ միայն նկատէ, և այն զանկատաց, խոկ նորայն ոչ միայն զերեսս՝ այլև զծածկեալ խորհուրդս սրտից և զերիկամանց զաննեցուածոյ, ըստորում և ասէր առ սամուէլ ոչ արդէս առնէ մարդ՝ առնէ ինձ, զի մարդ հայի յերեսս, իսկ առաջս՝ ի սիրտս. և ոչ միայն

պեղեալս, այլև զանգուածս իմ տեսին աչք քո։

Ոչխ և բերան ից, ըստ այնմ ԹԷ՝ բերան տեառն խօսեցաւ զայս, այլ ոչ ըստ մերումն. զի շինէ էամուռս լեզուաւ և մանկաբերս շրթամբք և առաքեալք յառաջ բերումն ի Ձայնի, զի բանն և բանաւորացս ստեղծիչն ոչ կարօտանայ նիւթական ինչ գործարանաց. քանզի ԹԷ անմարմնական զօրութիւնքն ունին արարածք են ից և ապաստուղք՝ ոչ առնելով զգործարան մարմնոյ խօսեցան ընդ մարդկեղէն. զինչ է անկարուձիւն առել զայս զարարչէն ամենայնի, այն որոյ բանիւ երկինք հաստատեցան, և ինքն առաջ և եղեն ե֊զեալքս, հրամայեաց և հաստատեցան. այլ զի բանք առեն նմա և բան, զի յայտնի արասցեն մեզ զանհասանելիս իմաստութիւն նորա, որով գոյացան ամենայն արարածք, ըստ իմաստնոյն ԹԷ՝ առաջի իմաստութեամբ հիմունս արկ երկրի. պատրաստեաց զերկինս հանճարով և զանդունդս խորհրդով։

Ոչխն և ձեռք ից ոչ որպէս մերս յառաջ ձգեալ ի մարմնոյ ոսկերօք և ջլօք, մկանօք և մարմնով յարմարեալ և պնդեալ, այլ յառաջագոյն ստեղծութեանն ըստ առեղծին, ոչ ձեռն իմ ապատ զայս ամ. և ձեռք քո ապրեին և առեղծին զիս. և ԹԷ առից զերկինս զգործս մատանց քոց, զլուսին և զաստեղս՝. որպէս և մեք առաջ եմք զմեծագոյնս ի գործոց ձեռօք յօրինել, և զմանեան մատամբք։

Եւ զինչ առեմք առ ից զայսպիսիկ առ զի և

զԱՀՆՋ որ մարմնաւորն եմք՝ ասեն անուանս անդամոց և զգայարանաց, որ ոչ զգալեացս՝ այլ զԻմանալոյն նշանակէ, ըստ որում և զաւխիթ ասէ՝ սիրտ իմ և մարմին իմ ցնծացին առ աստուած. և զԻՆՉ է սիրտ, եթէ ոչ՝ մարմին, ապա զԻՄԱՑԱԿԱՆՆ զոր սրտին յատելոյ զմարմնին, որով յայտ է՝ զի ոչ զայս սրտէն ասէ, այլ զԻՄԱՑԱԿԱՆՆ. և դարձեալ աչք իմ յամենայն ժամ առ տէր են. և մարմնոյս աչացն զԻՄԱՑԱԿԱՆՆ հնար՝ի տեսութեան անդ լինել յաՄենայն ժամ զինա, և ոչ մի վայրկեան ժամուս. զի առ մինչև յատուկս միայն հասանէ. բայց հոգւոյն աչացն կարելի է ըստ մաքրութեանն չափոյ, որպէս սրբոյն Երեմիայ՝ հնար՝ի տեսանել սքանչելս տրտիւք և զաւաւաճ տեսանել. և այլ ոմն ասէ, յատել ինձ ասենն՝ հնար՝ի լսել. յայտ է՝ զի ոչ զարմկ ունկն ասէր թէ յատել այլ զոր ոչն ունէր զանհնարականն նշանակէ. և զարձեալ զաւխիթ՝ առն իմ կացցէ յատղութեան. և մարմնոյս ասէր յատղութեան կալ, այսինքն՝ անշարժ յօդուածոլք և առանց վարկեանց՝ անհնար է. այլ թէ և էր հնար՝ ոչ այսհանդերձին օրէնք այս զայս առնել. որով իմանամք ոչ զմարմնոյս առ այլ ասէ՝ այլ զՀոգւոյն, ուղել և անսայթաք կալ՝ի պատուիրանս այս. և բնութ են այսոքիւք առացեալք՝ի հին և՝ի նոր կտակարանս,

Եւ արդ եթէ առ մեզ և զոք մարմնաւորըք եմք, ասին անուանս երևելի անդամոց, և զաներևութեանն նշանակէ, զինչ զարմանալի յատկագս անմարմնական բնութեանն առաւել իմանալ զայս, եթէ ոչ այլ

ետ՝ զի ասեն գիրք անուանս անգամից և զգայական
բանից նմին, ըստ մարգոյս ձևոյ և նմանութ պարտ
է իմանալ զնա. այլ գերադոյն ամենայնից քան
զնախ-թանկունացս ձև և զնմանութիւն։

Օ՛ի թէ զիաւսան զոր պատրաստեաց աստուած
սիրելեաց իւրոց՝ ոչ աչաց տեսանելի առաց առա-
քեալն և ոչ ականջաց լսելի և ոչ մտաց մարդոյ
ընկալեալ. ապա զգեստիքեանն աստուծոյ որ պարսիկն
է այնմ վտառաց և առօղ, զիարդ ոք ծալկիցի՛ զ
ձև հոգեղինն և՛ զ կերպարանս ինքացանել։

Լուկ որ յաղագս բանին աստուծոյ, ել պարտ աճ-
զմարդն՝ զ պատկեր իւր. ըստ մարգոյս կերպարա-
նաց կարծեն զաստուածեան և ոչ ըստ հոգւոյս, յոյժ
են ընդ սխալանօք. քանզի զդայական բնութեամբ
մարգիայն՝ սերմանից կենդանեաց և ոչ աստուծոյ է
նմանակից մարդս։

Ո՞ աստ զի մարդն անուն՝ որ է մարմնաւն, այսին-
քեան խմաստուն, ոչ մարգիայն է, այլ հոգւոյս. և
մանկտս զմարդն ասէ թէ՝ արար աստուած՝ զ պատ-
կեր իւր՝ որ է հոգին, և ոչ զմարմինն. և ասէրն
զմարգիայն ասէ, թէ ինչ ոչ օգնէ, հոգին է որ կեն-
դանի առնէ. վէմ և հաստատ աստուածոյ հոգիս մեր
է, անուամբ և պատկերաւ և ոչ մարմինն. անու-
ամբ՝ ըստ այնմ թէ հոգի է աճ. և պատկերաւ-
յաղագս անձնիշխանական բնութեանն. զի որպէս
աստուած իշխան է ամենայն եղելոց, և զոր ինչ
կամի առնէ իշխանաբար յօտարուածս իւր, և ոչ ոք
ընդդիմանայ եղելոցն՝ զ նմանէ. նոյնպէս և մարդս

իշխան է ըստ հոգւոյ անձին իւրոյ կամաց, զի զոր
ինչ կամի առնէ, եթէ բարի և եթէ չար. և ոչ ՚ի
բարին բռնադատաւոք կայ և ոչ ՚ի չարին ակամայ
ձգի ՚ի չարիս. այլ կոչի հաւասարեաք յօժա-
րութեան կամաց իւրոց և սիրէ՝ զայն զոր ուզէ, եթէ
զբարին և եթէ զչարն, վասն որոյ և վարձս ընդ բա-
րեացն և տանջանս ընդ չարեացն ընդունելոց է։

Օ՛ եթէ ոչ ոչ էր անձնիշխան՝ ոչ վարձս ընդու-
նէր և ոչ տանջանս, որպէս և ոչ անբան կենդա-
նիքն. քանզի նորա բնութեամբ բերին կրս առնին՝
՚ի ցանկութիւն և ՚ի սրտմտութիւն և ՚ի կերակրա-
կանն և յաւելուածոյն, և ոչ անձնիշխանս հոգւոյն
կամաք որպէս և մարդս, զոր որոշ և սեպհ սահ-
մանին ոչ անձնիշխանս հոգիքն կարեաց, որպէս և ա-
նասունքն բնութիւնք. զի սխրանալի մարմնով և մե-
ռանիւք որպէս և ոչ կամիք, բայց հոգով եթէ
կամիք՝ ոչ սխրանալք և ոչ մեռանիք. վասն զի
մեղքն սխրացուցանեն և մեռուցանեն զհոգիս. և
եթէ ոչ մեղանչէիմք՝ անսխրս և անմահ պահեմք զոս
ըստ սկզբան այլ՝ որք պահեցին և ոսոխացին զմեզ։

Այժմ այս է որ կարծատօս և բանիւդակ ունի
զխոհականութեան առաքելոյ բանին, եթէ ըստ պատկերի
աստուծոյ արարեալ մարդն. որպէս զի ըստ հայելոյ
օրինակի մեծաւ պահելով զնոյնս և ջնջիչ ժան-
գոյ մեղացն, և միշտ առ աստուած նայելով և ած-
՚ի մեզ, զգեղեցկութիւն սկզբնատիպին մերոյ այ ՚ի
յոգիս և ՚ի միտս մեր ներգործեմք, և այնու լինիմք

նմանօրէ առաւծոյ և պատկերակից. իսկ որք մեղաց ժանտացուցանեն զոգիս՝ ոչ կարեն զլոյս ուծուէն ինքեանս կերպարանել, որպէս և ոչ անմաքուր հայելեաւ զդէմս երեսաց ոք կարէ տեսանել. և այնպիսեացն ոգիքն ոչ լինին կերպարան աստուծոյ, թէպէտ և մարդիկ են բնութեամբ, այլ չարին զոր սիրեցին:

Այն և այլ ևս խոլին խնամոք զտգմատութիւնք չի պիտս յատուկս այսր խորհրդոյ առցեալք, զոր ոչ է ժամանակ զիւրաքանչիւրսն գնել չի բանս յայս՝ առ չի չոչ լինելոյ ձանձրութիւն լսողաց. այլ այս այնքան ասացաւ, զի ծանիցէք զչմարտութիւնն՝ եթէ յատուկս Հոգւոյս աստեալ երկն մարդս պատկեր աստուծոյ և ոչ վասն մնրթմնջոյ, որպէս և առեղծ պիւք ասացանեն:

Այս գրաք չի այն հաստատեալք՝ չի բայց գար-ձուածիք զլսելիս ձեր չի թիւր և չի մոլար բանիցն անխմաստիցն և մոլորելոցն, զի և աստ կենօքս խաղացեալք հոգւով՝ արժանի եղիջիք հաստել ուղիղ հաստատ և բարի գործով յանէրցի և չի խաղալ նաւահանգիստն խաստացելոց բարեացն չի քրիստոս յիսուս չի առ մեր տրամ գիտք և զօրութեամբ յաւիտեան յաւիտենից. ամէն:

ցիտան ներքսին հայոց կամուրջիկոփ գրնալ բան մի խմատու-
թեան առ վտանգեալն մարմնով՝ որք յանլսարեաց ամանց նա-
խատեալք եղեն, զոր ծանուցին նմա գրով։

Լնկալայ զքեզ թախծանաց զախտացեալդ մարմ-
նով զուրուկ անուանելոյդ՝ որ յերեսիայ քա-
ղաք, և լցաք արտասուօք յաղագս պէս պէս հա-
րատածելոյդ մարմնով, որ ի յանքննելի դատաս-
տանացն աց. այն որ չարիով և կշռով բաժանէ իւ-
րաքանչիւր գործոտակարն, թէպէտ և մարդիկ ոչ
իմանան՝ զառաղջութիւն և զախտաժէտութիւն, զմե-
ծութիւն և զփոքրկութիւն, զիմաստութիւն և
զապիկարութիւն. որպէս և ձերդ տկարութիւն և
անբաւժելի ցաւք մարմնոյ ոչ այլ ուստեք է՝ քան
թէ ի հրամանէ և ի կամացն աստուծոյ,

Եւակ այնուքիկ որ խոովեցուցանեն և զզուեն ըզ-
ձեզ անյուսութեան բանիւք, և վէրս ի վերայ վէ-
րայ և ցաւս ի ցաւոց յաւելուն, որպէս ի գլուե-
ղացս ձեր ծանուցաւ, անտեղեակ են իրաւանց բարձ-
րելոյն և արժանաւորս պատուհասի մեղանչեն, թէ-
պէտ և ոչ իմանան, որ ըստ բարեկամացն յոբայ
ջարժէ ի վերայ ձեր ատտանայ զայնպիսիսն, զի ոչ
ինձ մարմնով, այլև մտօք և տանջեսցէք զձեզ,
ուստի ի խիթարութեանցն մեծի յուսոյն առնե-
ցուք՝ որ կայ ձեր առաջի,

Արդէս և յոբ ոչ այնչափ խոցուծին ընդունէր ի
յոգին ընդ որդւոցն և ընչից կորստեան և ընդ

մարմնոյն վիրաց, ոչքան ընդ բարեկամացն և հինոջն գայրացուցանող բանից, զոր յորդորէր առաքեալ վճռել ընդ նմա. առ որս ասէր Թէ՝ քաջութիւնք մեր պանծական էք գոլ և ողջացուցիչք էարեաց ամենեցուն, եղիցի ձեզ համբառնալ և համարեալ լեցի յարուցեալ թագաւորել, և ես ընդդէմ կացայց ձեր յանդիման ամենայնի և յայնմանէ՝ որ ’ի կատարումն վտրձանեացն ասաւած առնոյ, զի Թէ ոչ էր յորդոյ ծառայի իմոյ աղօթս առեալ վասն ձեր՝ առաքեալ էր իմ զձեզ վասն ոչն անկրտութեան խօսելոյ զնմանէ։

Ապանդի առաքեալն և առաւանայն, զի յորժամ տեսանէր հնարիւք ոչ կարէ խափանել զառաքինին Յոբ զինն ’ի ձեռնարկս յուսոյն որ առ ած, զառանէ զբանդ ’ի մարդկանէ Թերի ’ի հաստատ և ոգեւո յիմաստասիրեանէ պրոց, և ’ի չար գանձուց արտից նոցա խօսի զանցուածոյն Թեան բանան առ ձեզ և առ նմանս ձեր նեղեալս մարմնով, որպէս զի անցեալ լինելոյն վասանգին ’ի նեղութենան և արտանջեն զայ և անմահս լինելոյն ’ի վարձուցն։

Ապա պատանջ ած-ային օրինացն յաստեղային մարդոյ որ առնջեն մարմնով ձեռնտու լինել տկարացն և ոչ հակառակ նոցին, ’ի փարթամացն արդեամբք զգենոյ բառնալով զկարին նոցա, իսկ աղքատացն ’ի տես գալ վշտացելոցն լսա հրամանին քրիստոսի, և բարի բանիւք մխիթարել զնոսա և վշտակից լինել և արտասուել յորժամ ոչ ’ի ձեռնհաս օգնել նոցա այլ խոնք. և որ զայս առնեն՝ մտանակից լինին երա-

նուիրեան աղբատասացն ։

Խոկ որ վոխանակ ուղղութեան արհամարհեն և նախատեն զնոսա, ատ. քրիստոս վերաբերի նախատինքն այն. և որպէս զուղղութիւն զայ առնէ ոք աղբատասացն՝ ուր Համարի քրիստոս, նոյնպէս և զարհամարհողն նոցա և զբոնս նախատանաց և զանիծեալն առումն ակնա կիսա զայ ածէ ոք ի վերայ նոցին և առատապէսցին՝ ինչքն վերաբերի քրիստոս. զոր և առ Հռոմայեցիսն առաքեալն, ելիր քաղցեալ և ոչ կերար կրեցեալ զիս, և այլն առնային. և յորժամ նոքա առնէին՝ ասէր ցնոսա զբեզ քաղցեալ կամ ծարաւի կամ մերկ, և ոչ պաշտեցաք զբեզ. ապ ցոյն պատկերեաւ ոչ արարիք միում ի փոքրկանցս յայսցանէ, և ոչ ինձ արարիք. և յորժամ պօղոսի երեւեցաւ քրիստոս՝ ինչ ի հրէութենէն էր, և ձայնէր առ նա յերկինից՝ առուր առուր զի հալածես զիս, ոչ եթէ զքրիստոս որ ընդոծիմ հօր իւրոյ նաւէր ի բարձունս կարծող էր հալածել պօղոս, այլ զիւրոցն հաւատացելոցն հալածանս՝ իւր համարելով ասէր զայն ։

Ընդ որպէս զվնասուցն զբռնութս և զչարչարանս և զնեղութիւն արեանց իբրև անձին իւրոյ համարեալ այնպէս վրէժ առնու քրիստոս յանհաւատացն յոր ժամ գայ վտաւք հօր իւրոյ դատել զամենեսեան. նոյնպէս և իւր աղբատացն և վշտացելոցն ի վերայ նեղութեանցն զոր կրեն, և այլ ևս նեղութիւնս հատուցանէ որ բանիւք նախատանաց կամ այլ ինչ անիրաւութեամբ՝ վոխանակ մխիթարելոյ զնոսա և

ցաւակից լինելոյ, վրէժս տացեն յարդար դատաստանի առնդ, որպէս զհակառակ հրամանին քրիստոսի։

Նոյնպէս որ ներելոցն վասն քրիստոսի և աղքատացն տեառն է հիւանդացն և հարկաւոր պիտոյիցն կապելոց ողորմած լինիլ և օգնական ըստ կարողութեան իւրում, կամ կերակրելով, կամ զգեցուցանելով զմերկութիւն, կամ քաղցր բանիւք մխիթարելով զվիշտն, կամ ողորմութիւն տալովն ազատեցնէ՛ զծառայութենէ, զի հերկողդ գալոտեան իւրում յուսոյ կոչեցեալ քրիստոս զայնպիսին, և առաջի ամենայն տիեզերացդ գոհանոյ զնոցանէ առելով, թէ տքա առաւ քան զոր ես պատուիրեցի՝ արարին։

Օ՛ի ոչ միայն զի տէս եկին առ՝ մինչ հիւանդ էի և՛ զի բանդի, այլ և ազատեցին զիս ողորմութենէ տալովն՝ զի բանդէ կապանաց, և ձեռնտու եղեն ինձ՝ զի հիւանդութիւն դեղովք և պէտս տպաւորութեամբ, և զքաղց իմ և զծարաւ ոչ միանգամ՝ այլ բազում անգամ լցին, և ծանծկոյթ եղեալ միշտ կուշեան իմոյ զդեստուք իւրեանց՝ պատապարեցին զիս՛ զի տօթոյ և՛ ստնամանեաց։

Եղբ փոխանակ ազատելոյն զիս՛ զի մարմնաւոր կապանաց անտի՝ ազատեալ եղիցին տքա՛ զի կապանաց Ճեղաց իւրեանց, և փոխանակ տպականացու կերակրէն և ըմպելոյն զոր՛ զի քաղց իմ և՛ ծարաւ կերակրեցին զիս և արբուցին ինձ՝ տաց նոցա զանապական կերակուրն և զանմահարար ջուրն կենդանի՝ որով այլ ոչ ևս քաղցնուն և ծարաւին, և ընդ դիւրավանեալ զգեստուցն իւրեանց որով ծած-

կնոջին զմերկութիւն իմ զգեցուցից ոտքս զլուսե-
զէն պատմուճանն առաջինն զոր մերկացաւ նախա-
հայրն իւրեանց ։

Եւ այսուիկ ՚ի տէրունական բանիցս հաստատիմք
որպէս և առացաքս , թէ որ արբուսցէ միում ՚ի
փոքրկանցս յայսցանէ բաժակ ի ջուր ցուրտ միայն
ոչ կորուսցէ զվարձս իւր ։ և թէ փոքրս այս ողոր-
մութեան ՃՀշատակ պահի առ աստուածդ , և ոչ կո-
րնչէ վարձ տուողին , զի՞նչ է ասել վասն մեծա-
մեծացն ,

Ընդ զոր օրինակ մարտիրոսքն որք վասն ՚ի քրիս-
տոս հաւատոցն համբերեցին պէսպէս չարչարանաց
և մահու ՚ի յանէրաս մարդկանէ , փառաւորին և
պսակին ՚ի քրիստոսէ՝ յորժամ գայ միւսանգամ
յաշխարհ . նոյնպէս և ամենեքեան որ զցաւս մարմնոյ
և զնեղութիւնս որ գան ՚ի վերայ այսմ տապակա-
հացս բնութեամբ զատուածդ , ոչ ինչ նուազ ՚ի վկա-
յէն քրիստոսի փառացն լինին արժանաւորք . մանա-
նաւանդ զոր որ առաւել նեղիք քան զայլս ՚ի նե-
ղեսցին մարմնով .

Ընդհանուր ՚ի սկզբան մանկութեան իւրոյ հաճոյ
եղև աստուծոյ , որպէս և գրեալ է թէ՝ հաւատաց
աբրահամ յաստուած և համարեցաւ նմա յար-
դարութիւն , բայց յետ փորձելոյն զնա աստուծոյ
վասն որդւոյն յողջակէզ խնդրելոյ՝ յորում հա-
ճոյ գտաւ տալովն յօժարութեամբ , ապա լուա՛ր ըզ-
կատարեալ օրհնութիւնն աստուծոյ և հայր ազ-

գաց բազմաց եղև, և հինն և ժողովարան ալքա-
թեան եղիցին։

Եւ յոր յաւուրջ քան զվերջինն վկայեցաւ
յայ արդար լինել և անարատ, բայց յետ յաղթե-
ցեալ փորձուիչեանցն առաւելի՝ համբերութեամբ և զո-
հանալովն զաւուրսն, ապա արժանաւոր գտաւ
յաղթանակի պսակին համբերողաց։

Պօղոսի վարշամակ երեսացն արալ զբերան մաք-
րէր՝ զհիւանդս և զախտաժէտս բժշկէր, բայց նա-
մարիոյ ախտութեան զոր ունէր՝ ոչ բժշկեցաւ
մինչև ցվախճան. քանզի կամք աստուծոյ այն էին,
որպէս և լինէին խաւսելոյն լինել, երբեմն ասէ աղաչեցի
զտէր, զի՝ ի բաց արասցէ յինէն, և ասէ ցիս ասէր՝
շատեն քեզ շնորհք իմ, զի զօրութիւն իմ՝ ի տա-
կարութեան կատարի. նոյնպէս և աննոյն արդելոյն
՝ի հիւանդն և՝ ի նորսուսն՝ ի փորձութենէն յաղթօղ
լինելոյն հաճոյք գոյն աստուծոյ։

Եւ եթէ կր ազգաւ կամի աստուած զտա-
րեր և զանբեղեսս տալ՝ ի նեղութիւն մարդոյ՝ ի կեանս
յայտնէ այլ՝ ի հեշտութիւն և՝ ի զուարթութիւն. առեմք
կարճ և յայտնի բանիւ յօժարոյնցն իմաստից. քան-
զի նախահայրն մեր ադամ քաղցր արտոյն հեշտու-
թեամբ կորոյս զնաճարին զկեանն և զիջեանան ան-
մահական և զդրախտին վայելչութիւնն, և փոխա-
նակ ընկալաւ զերկիր փշաբեր և զվիհեանս արտա-
կուս և զախտալից և զաժանեալս, և մահ՝ ի կա-
տարած։ վանորոյ և արարչին և տէրն աստուածոյ
երկրորդ ադամ եղև և անուանեցաւ՝ ի բնու-թէ

նորին առնուլով մարմին յաղագս փրկութեան նորա,
և ընթացաւ ընդ կենցաղոյս Հանապարհս, ուչ հե՛շ
տութեամբ՝ այլ գերագոյն առաքինութեամբ՝ ի
յօրինակ մարդկան՝ ոյք ընդ նորին Հանապարհ կա՛
ռեցին գնալ, որպէս և ինքն տէրն խրատ տայ Հա՛
նապարհակցաց իւրոց առեալ, թէ որ ոք կամեցի
զինի իմ գալ թողցէ զամենայն ինչ զոր ունի, և
ուրացի զանձն իւր, և առցէ զխաչ իւր Հանապազ,
այսինքն՝ զպատուհաս առաքինութեանց չարչարանսն,
և տայցէ զինի իմ: և ընթացողացն զՀետ քրիս՛
տոսի այսոքիկ Հանապարհաւ՝ ուր լինին օթեւանք
ի յերեկոյեան՝ կենցաղոյս, ուչ ի յորկ Հանապա՛
տիս ծառայից, այլ ուր տէրն և ամենեցուն. որ՛
պէս և յայլում տեղւոջ Հրամայէ թէ՝ ուր եմ
եմ, անդ և պաշտօնեայն իմ եղիցի:

Եւ սոյն վասն զի սակաւք են ի մարդկանէ՝
որք անձուկ Հանապարհսն և նեղ դրանքն մտա՛
նեն յերկինս, այսինքն՝ մաքուր կուսութեամբ և
կամաւոր աղքատութեամբք, ընդ որ դասք Հգնա՛
ւորացն գնացին յաւաջագոյն և մեզ ուսուցին.
վասն այսորիկ ամենիմաստ գիտութիւնն առաջ դոյ
որ կամի զի ամենեքեան կեցցեն և ի գիտութիւն
Հշմարտութեան եկեսցեն, և արժանաւորլինին ան՛
Հաս բարեացն խոստացեալոց, ունայ Թոյլ տայ ակա՛
մայ աղքատութեանքն ընդդէմ կալ մարմնոյ Հե՛շ
տութեանց՝ կարօտ լինելով Հարկաւորսն պիտոյիցն,
զի այնու արդարասցին, և յայլոց վերայ արկանէ
ցաւս մարմնոյ՝ ունայ առօրեայ և ունայ միտքն ցր՛

Եւ զայս ՚ի կերակուց անդամոցն ի տեսլեան ետես, եւ յորժամ ասեսցէ՝ զի առաղջուէ մարմինդ, ոչ ասէ ճշմարիտ հոգին մեղօք, այլ զի մարմնոյն հիւանդութեամբքն բժշկէ անզիտաբար զհոգւոյն հիւանդութիւնն։

Եւ զայս ՚ի կերակուց անդամոցն ի տեսլեան ետես, եւ յորժամ ասեսցէ՝ զի առաղջուէ մարմինդ, ոչ ասէ ճշմարիտ հոգին մեղօք, այլ զի մարմնոյն հիւանդութեամբքն բժշկէ անզիտաբար զհոգւոյն հիւանդութիւնն։

Եւ զայս ՚ի կերակուց անդամոցն ի տեսլեան ետես, եւ յորժամ ասեսցէ՝ զի առաղջուէ մարմինդ, ոչ ասէ ճշմարիտ հոգին մեղօք, այլ զի մարմնոյն հիւանդութեամբքն բժշկէ անզիտաբար զհոգւոյն հիւանդութիւնն։

Եւ զայս ՚ի կերակուց անդամոցն ի տեսլեան ետես, եւ յորժամ ասեսցէ՝ զի առաղջուէ մարմինդ, ոչ ասէ ճշմարիտ հոգին մեղօք, այլ զի մարմնոյն հիւանդութեամբքն բժշկէ անզիտաբար զհոգւոյն հիւանդութիւնն։

Ա,ե այս լինի՝ ի տգիտութենէ և յանհաւատութենէ՝ ոչք ոչ իմանան զԽորհուրդս դատաստանացն աստուծոյ թէ՝ ընդէր զմանուս կամի բժշկել նախատացեալ զեղօքդ, և զմանից անփոյթ առնէ ,

Ի՛ն աեսանէք՝ ի մանկունք բժշկաց զնոցունս առնեն, ի զոր ոչ Հանաչեն ունելով զդաւ՝ ոչ Հեան արկանեն առ այնպիսիան խարանօք կամ զեզք ինչ . խակ առ ծանուցեալն Հնար լինել բժշկութեանց՝ առնեցի իւիք փոքրիկ առ զառուղջութիւն, նոյնպէս և Հշմարիտ բժիշկն Հոգւոց և մարմնոց առաւած՝ Հայեցեալ ի սիրտս մարդկան, առ որս սեաանէ բարեաց մասն՝ արկանէ ի վերայ աղքատութիւն կամ զերկուսեան, ի զառկաւ բան՝ ոչն սերմն ի բազում պատաբերութիւնն աճե՝ ցուցանէ . խակ զանբժշկելիս զոր Հանաչէ ի ցաւս մեզայ՝ ոչ Հեան արկանէ ի բժշկել Հիւանդութիւն կամ աղքատութեամբ , այլ թոյլ տայ ըստ կամս անձանց գնալ ուխտ ի վախճան , ի փոքր ինչ բարեացն՝ զի անդ առանց ազատասանութեան երթիցեն :

Նաեց ոչ աեսանէք Հիւանդութիւնք վասն նախատացեալ պատճառի են , զի բազումք յաղագս Հակառակութեանց առաբերացս ծնանին յոտից և մարմնոյ և զոր և Հաւատարիմէս կրեմք՝ ոչքան ի բնութեանս եմք ախտաւորք , եթէ արդարք և եթէ մեղաւորք , այլ այն որ յաստուծոյ լինի՝ և իմաստնոց յորժամ իմաստութեամբ քննեացեն ի գիրս աստուածոյ :

Կառնեալ և զայս առեալք, եթէ զաղքատութիւն
և զնեղութիւն զոր ալկանէ առաուած ՚ի վր՚ նե-
ղելոց՝ ոչ միայն վան մեղաց նոցին մաքրութեան
է, որպէս վերագոյնդ գրեցաք, այլ զի առաղչքն և
փարթամքն գՅաղով ՚ի նոսա և ողորմութիւն առ-
նելով նոցա՝ թողութեան մեղաց հասցեն յաւուր-
ծոյ, և ողորմութիւն առցեն ՚ի նմանէ ըստ ճշմա-
րիտ երանութեանն քրիստոսի, զոր ասէ թէ՝ երա-
նի ողորմածաց՝ զի նոքա ողորմութիւն գտցեն. ուս
զի ամենեքեան արժանաւորեցին խոստացեալ քար-
եացն հասանել, աղքատք աղքատութեամբն, և
ընչաւորեալքն մարմնոյ ցաւօք՝ ընչարանօք, և ևն-
ղեալքն նեղութեամբն, յորժամ գոհութիւն առ-
նին զնեղութիւնն և զընչարանն և զաղքատու-
թիւնն, և ըստ պատուիրանացն առաուծոյ մա-
քուր վարուք կեցցեն. նոյնպէս և մեծաւորունքն և
փարիսեցեալքն ՚ի ձեռն ողորմած լինելոյն առ այն-
պիսիսն՝ հասցեն մեղաց քաւութեան և երկնից
քաւութեանցն, զքաղցեալս կերակրելով, զին-
զգեցուցանելով, զօտարսն ժողովելով, զհիւանդս
և զբանդեալս յանձնանձելով և միխիթարելով. ոչ
ճշմարիտ՝ զի ոմն ըստ կնամբ կուսին ՚ի պակա-
սել եղոյն շ՚ջանիցին լսատերքն, այլ ըստ մարգա-
րէին խոյատու ախտել զուարթասուտ արտիւ և առ-
նանկաց. զի ոչ խնայէ ՚ի ժամանակի սերմանելոյն
՚ի ցորեանն և ճղճելով սերմանէ կերկիր, ճղճե-
լով և հնձեսցէ ՚ի ժամանակի հնձելոյն, և որ ա-
ռատապէս սերմանէ՝ ընդ քաղմնապատիկ առնեսցէ

ջերմուկ իւր տրայիւքեն ։

Ահա՛ ասիկ գիտցուածս քաղաքացիութեան վրայ, թէ ինչ ինչ ոկզբանէ պատրաստեցաւ ձեզ զարթցուցիչ, ու ձեզի տալու համար ինչ կարելի եղաւ ինձ, ժառանգելէ ի հայրենեաց, ու ձեր ուխտի օրհնեալ հօր իմոյ, ժառանգելէ ի նմանէ ։ Ես ձեզ կ՚ողջունեմ ։ Ողջունեցէք զիս

զ.երանգաւոր իմաստասիրին օրինի :

Ռանական բնութիւն յերկուս բաժանի՝ յանդարմին և ի մարմնաւորս. անմարմնոցն սերոք երանական պատահել վիճակի անմահութեան և անհատութեան՝ անփոփոխ ընկալան զկայանս իւրաքանչիւր և զպատիւ յորմէ հետէ գոյացեալք եղեն։

Ոմանցն կոչեցեալքն պետութիւնք և տէրութիւնք և իշխանութիւնք և զաստակից՝ նոցունց ոչ փոխելոյ զայն՝ բարձրացան ի խոնարհութենէն, և ոչ փոխեցին յորոց առացան մինչև յատեանն, այլ յատէս մշտնջենաւորաբար ունին զոր ի լինելութեանն ընկալան յարտարչէն։

Այր առաջի և մարմնաւորացս ազգի նոյնաբար լինել, եթէ կացեալ էաք ի պատուէրն ակզբնատին, քայց զի պատուիրանազանցութեամբն մեղաք և յաղտոյ մեղաց մեռաք և մեռելութեամբն կորեաք զիմաստ յաէրժականն, և տարտիղիր գոլով ի հայրենի ժառանգութենէն յայլ փշաբեր, և անիծեալ զատապարտեալ անկաք, ներքին աղտոտ անվաեր և փոխոխական աւերմամբ ինչ եղև, եթէ ոչ ծածկին գործոյն աւերութիւն և եթէ նուաճական աշխարհի իշխանութիւն։

Ո՛չ այս այսպէս գոլով հնարաւորեաց բնութիւնս իմաստութեամբ, մանաւանդ թէ ի վերուստ տեսեալ, որպէս զի փոփոխմամբն զմիւսանս անմահ հաբար և մնհկանացուաց սեռ՝ ըստ անմահին կալցին զգործ և զիշխանութիւն. ըստ որում և զնահատելեան մարգարէքն փոխանակեցին, և զմեր-

զարէան զաք առաքելոցն և աւետարանչացն, և
զնոսա հեռուօղք նոցին հայրապետք իւրաքանչիւր
ոտիւն և աշխուց և վարդապետք եկեղեցւոյ մեր
ձն ըստ առաքելոյ՝ զի հաստատութիւն սրբոց, զի
զրկ պաշտաման, զի շինուած մարմնոյն քրի,

Յորոց է և մերս հայր ըստ արիչն հայոց
նեայց Վրիգորիոս, և որք զնմանէ ըստ հոգւոյ և
մարմնոյ ծնունդք յառաջ եկեալ ժառանգք և ա
թոռունքն, և որք յետ նոցա կացեալք յաստիճան
հայրապետութեանն հաճոյք ըլլ և ընտիրք մարդկան,
ինչպէս զի մերս նախնիք և արեւանուաքք և հարա
զատք սրբոց ըստ առաքելոյն զի գրիգորիոս, որ վահ
րամ նախաձայնեալ և զի բռնակալն՝ որք ոչ ըստ
մարմնոյ միայն հաղորդեալք նոցին պսակաւորու
թեան, այլև հոգևորապէս հետևեալք հօրն առա
քինութեանց. նաև լցօղք եկեղեցւոյ ըստ առա
քեան յետ նոցին ածաշրջանչ գրոց կատարանաց
քարոզմանութեանց, և ամենայն բարեմասնութեամբ
յուծայինան յառաջացեալք զի նուաղեալս վերջ
նում դարու ժամանակիս,

Ոչ զկնի նոցին զընթացս կենցաղական բարուք
կատարելոյ և առ ած ժողովելոյ զորդիսացեալն ին
քեանց հարազատապէս մարմնով և հոգւով և զի
զիրկս իմաստութեան նոցունց մերալ և զի հրա
հանգս հանճարոյ ածեղէն իմաստից յառաջինն տիցն
կրթեալ իմն Վրիգորիոս, եղբայր ըստ մարմնոյ և
հայր ըստ հոգւոյ, հաստատեցին զի նախանձան իւ
րեանց տիրական սքանչ, ըստ գրեցեալսն՝ փոխա

նակ հարց. քոց եղիցին արդիք քո. ոչ յաշտպա լսա
մարմնոյ ընտանուեէ միայն, այլև՝ ի հոգւոյն ընա-
լութենէն նախազգուեցեալ. որով յոյժ հրաշալիա-
ագգոյն բանիւ և գործով. քան զբազումս յաճո-
ակալացն գտաւ սա նախանեաց՝ ի մարգարէութիւն
հոգւոյ լսա հրոյ գոլով զուգամանութեան ի-
մասոս բանի և՝ ի շարադրութիւնս տաւն գեղեց-
կապէս և լսա կարգի, ի վերծանութիւնս՝ իբր թէ
ոգի է որք կինդանի խօսեցան ձայնիւ, ի գիտու-
գրոց ծայրագոյնս, և՝ ի խոնհուրդս հանճարոյ լսա
աչերանեանն խրատու բարուք խոյրագիտուէ։

Այս զի յերկինս ի մարգահանճարեան զանգի-
տեալ, մանաւանդ զի իմաստս և ոչ օտարի աղագա-
գրուածոց բանի գովութիւն յարմարի. նորին
վասն ոչ կ ընդ բովանդակն անցանել տալին գո-
վելի գործոց՝ զոր ի մանկական տիոցն մինչև
ցայժմ, ի դէպ վարիւք զպանդխատական կենացն ի
գինեաց պատահել ժամանակին զհամբերուէն իմաս-
տասիրաբար, զխոհեմութեան անուն՝ ի տեղւոջէ
լսա փոփոխական կենացս, և յայնոսիկ անխորձ ագ-
հել լսա խնամոյն այ զխոհական աչիտս, զշինուա-
ծոյն լսա իւրաքանչիւրոյն առաքանութեան եկեղեցեաց
և հանգուցանելի սրբոց, ոչ տալով քուն աչաց և
նինջ արտեւանաց լսա գաւթայ,

Ինդիեւս լսա մեղաց մերոց ոչ ժառանգեցուք
գնեաւն սրբութեան զոր առացաք՝ զէսր իշխողաց
և զանքատելոց, առ որս մերձ պահել մերսեալոց
և առատաձեռնից՝ զխոհեմ-լոյս և զկեան էարեացն

ահաճելի իմաստուն և ներողութեամբ. և որք
յանդգնեալ ժպրհեցան գործով ցուցանել զչա-
րութիւն՝ զնաճային վրէժխնդրութեանն բարկու-
հեղեալ առնոցա, որպէս վկայեն իրապէտք այսո-
ցիկ և առեսողք։

Օ՛րինակ և որ առիւր հարուածոս և եղբարս քա-
ջութեան պատճառ և միտք լինելոյ ասելի է, որ ըստ
մեծին զօրաբաբէլի ժողովեաց զջրաւեալս և եղև
հայր միոխանակ հարցն, զամենս ըստ աշխարհի առն-
լինելով և զամենս հոդևորսպէս՝ որպէս և զիմա
անարժանութենէն, զի ի վարժուսն ճշմարտին է-
մասէից ներակրթեալ արժանացոյց ըստ հասակին
յառաջատութեան և աստիճանայն բարձրութեան,
Օ՛րինդ թողէ և առնց յիշատակի և հանդր-
կանն՝ որ ասվա և ի ամանէ բարեգործութեն,
այն որ յաշխարհակործանս ժամանակի նախախնա-
մութեամբն այ և իւրով իմաստութեամբն և ջա-
նիւ և առաստատէս ծախիք բիւրուց և հազարաց
պատճառ եղև փրկութեան և ազատուէ ի ծա-
ռայութենէն, և փրկիչալքն ի զանազան լեզուաց և
աշխարհաց աղատակեն,

Այս արդ սա որ ի մանկութենէ մինչև յառա-
գիայն ըստ հաճոյից այ քաղաքավարեալ և ոչ և
մինչ իւիք յիւրումբանչիւր հասակն դրդուեալ ի
հակառակացն, այժմ ի ծերութիւն պատուականն
հասեալ և ի կրկին ախտակիրս բնութեան վտան-
գեալ, յառաջ կոչելով զիերս անարժանութենէն
և առիթս առնուլ զնծընկալ աթոռոյ իւրոյ փո-

խանդագութեան, զոր ոչ միայն այժմ, այլև կան-
խագոյն ժամանակօք ղնէր զայս առաջի, և պատ-
շաճ յաւաջագոյն ոչ լինելոյն՝ ոչ յիշխանական
սրտին կամաց, այլ ի միջոս հրաժարելոյն ի ներ-
գործութեան անձին և հոգևորացն պա-
կասութեան։

Եւ զի չէր պատշաճ զսահմանել զանց առնել և
եղիազարայ յաւաջ մատչել՝ մինչ յողջութեանն
էր ետս մարգոյ, իսկ այժմ զի զօրացաւ քան զը-
գնութեան տկարանէ կիրք, վասն այնորիկ հար-
կիմք ընդունել զնարկեցուցիչ հրամանն սորա,
թէպէտև ոչ լինչ նուազ և մեք նմանին տկարու-
թեամբ զգաճեալ եմք։

Այլ զահի հարեալ եմ և զղոլամ ըստ մեծ
մարգարէին, զի թէ նա առաքինի միջնորդ եղեալ
աց և մարդկան՝ զայսոսիկ կրէր և տակէր, քանի՞ և
առաքեօք որ ի չգնարութեան՝ զարհուրելի է,

Եւ առ այդ մտածէս և աւելորդ աց և խոտակցու-
պարծանաւորն, և առ հետացելոյ անձին ի նորին
առաքինութեանցն պարծանաւորութենէ,

Վասնզի որ մարք են առաքինութեանց տկար-
մունք՝ խոնարհութեան, արիութեան, տղջախոհու-
պարգարութեան, վերնոյն գառանին յիմարութեան իշխա-
նականի մտաւոք

Օ՛ր ոչ խրատեցի զբանն որ ցիս խնամատէ, և
ոչ զցանկութեանն տղջախոհութեամբ, և ոչ դար-
ձեալ զայսոսիկ խրատեցի արդարութեամբ. որպէս
զի կատք ոչ ըստ քաւակերպութեան յարդարեցի այսու

զանձն, այլ մանաւանդ հակառակացն բերմամբ անմտութեան և հեղգութեան, բղջախօսութեան և անխրատութեան, օտարացեալ ի շնորհից բարուցն՝ ընտանի չարին եղէ ներգործութեան։

Եւ զի որ յաստուած ներձեռնայ՝ մանաւանդ զեռագունի քահանայապետութեան՝ նմանութեամբ ճաճանալ պարտի առաքինութեամբ ըստ գրեցելոցն, ըստ չափոյ զօրութեան յեղանակի և հողեղէնս բնութեան, որպէս եւտուն ասէ օրինակ՝ որ յայս գործ անտեսութեան տան իւր կոչեցեալք եղեն ի տեառնէ։

Զոր և առաջին մարգարէքն ոչք ի հովուաց ընտրեալք՝ հովիւք կարգեցան տանն Իսրայէլի, ոչք և մեզ հու չափ յաղագս փրկուեճ հօտից Ի-սրեանց ճշգեալք՝ չարչարանօք եկին յաշխարհէս։

Եւ յետ նոցա զաւք առաքելոցն ոչք մերկացեալք յաշխարհէ և յաշխարհականաց, ըստ վկայելոյ տեառն՝ եթէ զուարք էիք յաշխարհէ. և ըստ այսմանի՝ թէ ինձ աշխարհ ի խաչ եհատ է և ես աշխարհի. զորս և ի կարգ արկեալ զմեռելութեանն օրինակ՝ ա-ռեր, ի պահս բազում անգամ, ի քաղց և ի ծա-րաւ, ի տուկ և ի մերկուէ և ոչ ըստ մտոցէքն ամ. և զի հալածեալք եղեն վասն արդարութեան, զրկ-զարձեալ զպատճառն, ես կապեալ յո՛ի քրիստոսի վասն ձեր հեթանոսաց. զնոյն առնել օրինադրեցին և առաքեալն հովուաց՝ որ յետ նոցա զանձինս իւր-եանց կամեցան դնել ի վերայ հօտին քրիստ։

Արդ և եղեն իսկ նմանողք նոցա հայրապետք

յընդհանուր սիեզերս՝ ոչք և ընեցին յիւրաքան-
չիւր տեղիս և ժամանակս զիմանալի շինուած հա-
ւատոյ ի վերայ հիման առաքելոց և մարգարէից.
ոչ ի փայտից և ի խոտոց և յեղեգանց՝ ըստ հեր-
ուածողաց և մարմնաւորաց բանից և գործոց. այլ
ուղղախոհութեան իմաստիք և զանազան առաքի-
նութեան գործովք, որ համեմատի յոյսի և յար-
ծաթի և յականս պատուականս:

Ոմանք ոչ միայն զինքեանց զարդարեցին զպատ-
կեր ի վայելչութիւն և ի նմանութիւն սկզբնա-
տիպին, այլև զբազմաց ոչ առաքինութեանց նոցա
եղեն հետևողք:

Ուստ ես անհամեմատս յամենայնի բազմամանա-
գին առաքինութեանց օրինակաց՝ զիմարդ էեռնար-
կեցից տաժանելի ոգւով և տկար մարմնով ի վեր-
ծանի զգօրութիւն անձին և զարժանաւորութիւն ի
գործ և ի պաշտօն:

Ուրախ համարձակեցայց ի տպաւորութիւն այսր
հովուութեան՝ ուր հովիւն քաջ զանձն իւր եդ.
ի վերայ ոչխարաց և նմանող՝ նորա. և ես և ոչ
զանձն իմ արածեցի օրինակօքն այ՝ ըստ ամբաս-
տանելոյ առ հովուացն խրատելի մարգարէին, որ
կայ առաջի ոչ միայն ընդ անձին, այլև ընդ հօ-
տիցն տալ պատասխանի:

Օ՛ էարդ և ի բժշկականն ժպրհեցայց տածուքն
մարմնոյ եկեղեցւոյ, ըստ շամարտացոյն օրինակի՝
անբժշկելի ունելով զանձն ի զանազան ախտից
անյայտից և յայտնի եղելոց ոգով և առիս առա-

ցեալքն ընդդիմաբանին, բժիշկ բժշկեա զանձն քո։

Օ՜իմարդ և քաւիչ այլոց անուանեցայց կարօտս քաւութեան բառոյ լինց սխալանաց, և կամ վարդապե՛տ՝ որ ոչ գործով արդարացուցի զքան վարդապետութեան։

Ա՛րդեօք դատխարակ կամ դայեակ ըստ պօղոսի՝ տղայացելոց՝ ի քրիստոս, որ ոչ նախ դատխարակեցի զոգիս զաւազանաւ խրատու, և ոչ արբուցի ամա կաթն և մեղր՝ ի ստենէ պատուիրանացն այլ։

Օ՜իմարդ լայն անուանեցայց աշխարհի և կամ աղխաւարաւ ոգիւոյ՝ և մեղաց մթացեալ, և յայլազգս անհամոյ անպիտանացեալս երկրի և աղբոյ՝ արդարոց և մեղաւորաց, և արուարքս՝ ի բարւոյն ընկեցեալ՝ ի կոխումն նոցին։

Ա՛րդեօք հարց սրբոց պետ վերակոչիմ, որ և ոչ աշակերտեաց փոքունց՝ ի նոցանէ արժանաւորիմ,

Օ՜իմարդ գլուխ եկեղեցւոյ կոչ գլխոյն, որոց և գարշապար չլինելոյ ըստ ուղիղ դատման ունիմ արժանաւորութիւն։

Ա՛րդեօք մշակ և անկազդրծ իմանալի այգւոյ և թզենւոյ՝ ըստ տէրունեան առակին, որ ոչ նախ զինս բանաւոր երկիր մշակեցի և՝ ի պտղաբերութիւն հասուցի։

Օ՜իմարդ կայր գրով զաւազնորդականն յանձն առեալ էր և կոչումն, անձին և առաջնորդելոցն խոտան լինել պատճառ. կամ արդեօք կերակրիչ քաղցելոց և մատուռակ ծարաւելոց խմաստութեան հացին և կենարար բաժակաւն՝ տալեալս առ ծու-

լութեան և պատքեալ յիւրայնչեւրոցն լսելոյն, ուր ել օրինակքն ճշմարտութեան ՚ի վերնատունն նախ արբին և ապա արբուցին սիեզերաց։

Օ՜հարդ մինչտրդ ալ և մարդկան՝ ոչ ունելով հանդուրժական կալ առաջի և մաղթել ըստ մովսէսի, անցանել բարկութեանն ՚ի ժողովրդենէն, որ և ես իսկ յաղագս պետիս օրինազանց լինելոյ չար հուրիմ ՚ի ցաւմանէ պատուհասից. կամ որպէս դատաւոր մեղուցելոց լինիցիմ ինքնագատաս յանխաբ դատաւորէ խղճի մերոց որ չիս։

Օ՜հարդ դէտ ըստ մարգարէին լինել յանդգնեցայց ակն զհաչացս, որ ոչ միայն ՚ի բացուստ ոչ նկատելով զիշխանին՝ ազդեմ պահպանելոցն, այլև յանձին իմում յօժարութեամբ կրեմ զսէգս և զնեռս նորա՝ կամաւ ոգիտացեալս, կամ որպէս հազարատեառ խորհրդոցն ՚ի՝ որ ոչ ասելիկ յիմաստ կինան լինել արժանաւորիմ։

Անդրէց առել զևս բազմապատիկ անուանս միտս այս առնիմն կոչեցեալ ըստ գործոյն, որ և ոչ մի ՚ի տացանէ իմում հանեմատի թշուառութեան դիւրապէս դատմամբ. և այս առաջին առաքելոցն առնիմանացն փորձ է։

Զանգի ոչ սպասաւորելի եղոյն արքութեան ս նուաստս վարուք ՚ի արքութենէն, և ոչ մատուցի զի զանձն պատարագ կենդանի առնել հաճոյ ՚ի՝ ըստ խրատու առաքելոյն՝ քահանայութեամբն անպատարագելի ոչխարին պատարագելոյ։

Եւ ոչ ՚ի տեսչութենէն սակաւուն հօտի ար-

բուժի զջուրն Հանգատեան . կամ արատեցի ՚ի վայ-
րի գալարուջ իմաստութեամբ .

Եւ զի այսուքիկ իսկապէս խոստովանեալ զանձինք
և ոչ առ խոնարհութեան , անգիտանամ՝ յերկա-
քանչիւրոցն ընտրութենէ . զի զոր պահանջէ յի-
նէն Հայրս Հոգւոց և զուք ընդ նմին գործունեայք
բարեաց՝ յանձն առից , զարհուրիմ երկիւղիւ նա-
յեցեալ յիմս տկարութիւն և ՚ի մեծի այսր առ-
աւինի բարձրութիւն և ծանրութիւն , մանաւանդ
՚ի չար և յանմատն բարեաց ժամանակիս , որք ոչ
միայն յարուստքնոցն որք հակառակ են հաւատոյ՝
նեղեալ առաքինութիւնք ըստ մարմնոյ , և աղաւաղին
կարգ եկեղեցւոյ , այլև անուամբ քրիստոնէից , նա
և յոյց կցորդ են կարգի մերոյ և ձևոյ , որք յա-
ղագս փառաւորել տխուր Հակառակ գոեալք ՚ի
ածայնոյ աթոռոյս ՚ի սկզբանէ Հայրապետութեան
տեառն մերոյ Մինչև ցայժմ՝ որպէս ծանօթ է ա-
մենեցուն , և զազատեալս ՚ի քէն զեկեղեցի տու-
ընդ Հարկաւ արարին անօրինաց՝ կամաւ և ոչ ՚ի
հարկէ . որոց տալոց են զվրէժ Հատուցման այրմամբ
գեհենայն՝ առաւել քան զայլոց մեղանաց .

Վասըզի առել զմեծն պատճառ , զի առենայն
որ ընդ ձանապարհ կամաց իւրոց գնայ և ոչ ընդ
ածայինն , և եթէ որ յորոց Հարկ ՚ի վերայ է և
յանդիմանէ զանխրատուն և առաջ ըստ առաքե-
կան Հրամանին , ոչ միայն զի ոչ գառնան ՚ի չա-
րեացն ՚ի բարին՝ որպէս օրէն է ածատպաշտից , այլև
ընդդիմաբանեալ Հակառակին , և թշնամի կատարել

և զտանաճանոթ յանդիմանչացն լինին . և եթէ լուծ
յաղագս այսպիսի երկիւղից և ոչ խօսի զնաճոյին
բանն , լսէ զառաջեալն ծառայ էր և վատ՝ պարտ
էր արկանել զարծաթն ՚ի սեղանաւորս . և սեղա-
նաւորքն ոչ ՚ի միում աշխարհի բնակեն՝ որպէս
այլոց ազգաց , զի դիւրին էր շրջել առ նոսա ա-
ռաջնորդացն և սերմանել զբանն , այլ ըստ մեզաց
մերոց ցրուեալ են ազգ մեր և ժողովուրդք ընդ
ղերս տիեզերաց ՚ի մէջ օտարաբարբառ ազանց ,

Զայս այժմ տուեալ ես զրպարտել ՚ի հաստատու-
թենէ ՚ի զանազան և յանպատշաճ վայրս տարբերի
ընդ հարկաւ և երկիւղիւ այլատեղից , և անօգ-
նական և անմուէր ՚ի մերոցս , որում ոչ է կար
համարձակ շրջել և ուսուցանել այլ թագնաբար
լինել որպէս գիշատապարտս ;

Իսկ եթէ յայտնէ և որ նման տոքին զանգե-
տեալն՝ ընդդիմանամք կոչողիդ հրամանի , երկնչիմք
դարձեալ յանհնազանդութենն գատաստանի , ըստ
գրեցելոյն՝ որդի անհնազանդ ՚ի կորուստ եղիցի ;

Եւ այսոցիկ տարակուսանաց ելք ոչ այլ ուս-
տեք , բայց եթէ յաստուածահաճոյ աղօթից չե-
րոց , զի թէ ուր երկու կամ երեք ժողովին ՚ի մէջ
նոցա է քրիստոս ըստ անուամբ հրամանին . քանի՞ և
արդեօք հաւատալի է լինել ՚ի մէջ այսքանեաց
աբեղայանից հարց բոլորիցն աստուած՝ ժողովելոց
յանուն նորա յաղագս հոգևորականս խնդրոյ ;

Այլև որ ընդ ամենայն սեղխս է և մերձ առ ա-
մենեսեան՝ որ կարդան առ նա ճշմարտութեամբ ,

յորմէ հայցել պաղատիմ ՚ի բոլոր սրտէ ջերմա-
գունիւ արտասուօք գլխոյդ եկեղեցւոյ և որ ընդ
քև յօրէալ քահանայապետից և վարդապետաց և
դասուց քահանայից և կրօնաւորաց յատկապ բազ-
մադիմի կարօտացեալս անձին՝ ձերոյդ աղօթից
օգնականութեան ։

Իսկ կերպարանք աղօթելոյն զոր հայցեմն՝ նախ
և առաջին այս է. զի լաւ տուեցեալոյն ձեզ ՚ի վե-
րուստ՝ արձակել յինքնակատ կապարանէ ախտից
և մեղաց խնդրեցէք զիս յայնմանէ՝ որ անդամա-
լուծին և պառկին ահաբար հրամայեաց իւրացան-
չիւրոցն թէ՝ թողեալ լինին քեզ մեղք քո. որպէս
զի զոր միանգամ ՚ի ծննդենէ աւազանին միոյն
ցայսօր մեղուցեալ եմ անմեղին բնութեան երից
և մի ածութեանն՝ երիւք իմովք միւսէ, հոգւով
և մարմնով և մտօք, ՚ի խորհուրդս և ՚ի բանս և
՚ի գործս, թողութիւն շնորհեցէք ամենաւաւ բա-
րերարութեամբն իւրով. բժշկեցէք ընդ ոգւոյս
խոցուածոց և զմարմինս յիւրական տկարութեանց
վերից. և օրհնութիւն ձեր ածային որ հանդերձեալ
է ինձանէ ՚ի վերոյ մեղաւորիս՝ լինել որպէս հու-
մալքրիչ տղմոյ յանցանաց անձին իմոյ ըստ իջման
հոգւոյն ՚ի դաս առաքելոցն, որբել յերեսաց սխա-
լանացն զնեղութին և զարուածքին զգայարանս և զան-
դաման և զբոլոր շարժմունս հոգւոյ և մարմնոյ. և
առնել զիս նոր փոխանակ հնոյ, և պահել նոյնին նո-
րոգութեամբ յատուցային հնացուցիչ կրից սինչև
՚ի կէտ կուշման իմոյ ՚ի քրիստոս։

Նոր կերտել յետ այսորիկ ըստ կարգի և առաջին
ըստ զօրութեան՝ զայսոսիկ ՚ի տեառնէ ձեզ վասն
իմ խնդրել. զի թէ ողորմութեամբ նայցի յայ-
սոսիկ առաքինեացս զիս լինել և ոչ ներողութեամբ,
տացէ զօրութիւն տկարութեան իմոյ և զերկիւղ
նոցա ՚ի դատաստանէ ՚ի դատարկութիւն անձին իմոյ, որ-
պէս զի զառաջինսկայ գործ տնտեսութեան կաթո-
ղիկէ ընդհանրական եկեղեցւոյ և զհովուութիւն
բանաւոր հօտից քոց և զառաջնորդութեանն օրի-
նակ առաքելոցն առ աստուած՝ ուղիղ և ան-
վնաս ըստ աստուածային պատուիրանացն և տես-
ցեն զարթուց բարեաց օրինակացն կատարեցից. մի՛ և մի՛
իւիք ոչքան է զօրութիւն խոտորել ախտաբար ՚ի
հակառակն կոյս, և կամ նուազեցուցանել հեղ-
գութեամբ ՚ի լաւագունացն, մի՛ բանիւ և մի՛ գոր-
ծով և մի՛ յօժարութեամբ խորհրդոց այլ ու-
ղիղ համառօտել զբան հաւատոյ ճշմարտութեամբ
և յարդարել զգործ արդարութեամբ և սրբու-
և ամենայն մասամբք բարեաւութեամբ ըստ օրի-
նացն աստուծոյ:

Լինելով և ինձ յայսմ տեսչութեան հոգևորա-
կան գործոյ մի՛ գայթակղութիւն լինել ակաւոյց,
կամ ՚ի հայհոյութեան պատճառս կարգի և հաւա-
տոյ, այլ օրինակ բարեաց տեսողաց բանիւ և գոր-
ծով և ՚ի փառս փառաւորել անուանն իմ:

Լայս լինել անգիտութեամբ խոտորելոց. և այլ
մոլորելոյ յանդիմանող բանիւ ՚ի մեղս զառաջելոց.
բան աղաչողաց վիասիս ՚ի տէր պատուիրանացն քոց,

և լսա օձի բարւոյդ խորագիտուԹեամբ ընդդէմ
չար խորամանկուԹեանց սատանայի և նուաւ զօրա-
ցեալդն. որպէս հնարաւոր իմաստուԹեամբ առաքե-
լական ուսմունսս զմարդիկ ի կեանս, և հանել ի
ծովէ աշխարհի զամբարիշտ յախտից յերկինն արդարոց՝
ժողովել զբարին յշտեմարանս արդարուԹեան.
յորում արժանի լինցուք մեք հանդերձ ձեօք ասել
առ աստուած, ահաւասիկ ես և մանկունք իմ
զոր ետուր ցիս. և ի տեառնէ լսել ծառայ բարի
և հաւատարիմ եկ մուտ յուրախուԹ տեառն քո։

Արդ լեզի աւետեցուն մեզ հասանել հովուաց և
հօտից երկնային բարեացն ի ժառանգուԹիւն ար-
քայուԹեանն՝ որ ի քրիստոս. ընդ որում հօր և
հոգւոյ սրբոյ փառք և զօրուԹի յաւիտեանս. ամէն։

Վարձեալ աղաչեմ զեր մանաւանդ խնդրելիս
եւոպ զի և յաղագս հանրական եկեղեցւոյ և
ազգի հայոստանեայց ջերմեռանդն արտիւ աղօթս
առ բոլորիցն աստուած մատուցանել։

Եւ զհայրն մեր զառաջինն զլուսաւորիչն գրի-
գորիոս հանդերձ ոդեալք իւրովք սրբովք որք ի
վերայ օրինացն ել՝ յաղագաւոր ծագութեանն հայ
կոց և ի վայրենաբարոյ իշխանացն տաժանելի կե-
նաց եղեն յաշխատեցուս. բարեխօս կալցուք առ ած,
մանաւանդ թէ զաստուած առ նոսա։

Օ՛ն նախ նոքա թողուն շնորհեացեն արդարա-
պէս անիծից զոր հեղին ի վերայ որդւոց ժողո-
վրդեան իւրեանց, որով և աննեըթել եղև բար-
կուԹիւն այ այսքան երկար ժամանակաս, քառնալով

զԹագաւորութիւն և զիշխանութիւն և մատնել լսել
Ի տուր և Ի զերութիւն, և ցրուել լսել ըստ հրէ-
կան տոհմին Ի տրկութիւն և Ի ծառայութիւնս
ամենայն ազգաց։

Եւ յորժամ հաշտեացին նոքա՝ ապա դարձցին
և պաղատեցցեն առ ես մեր բառնալ զցասումն
պատուհասի յանցանաց, զոր մարգարէացան զալ Ի
վերայ մեր, հալածել զյարուցեալն Ի վերայ, և
Ի րկել զմեզ Ի բերանոյ առիւծուց, ազատել
զգերեալն Ի տանէ կապանաց՝ որք նստին Ի խա-
ւարի, և դարձուցանել զամենեսեան յաշխարհն
հայրենի, որով Ի ձեռն զօրաբաբէլի զորդւոյն խա-
րտիէլի, յարուցանել Թագաւոր արդար և իշխող
յերուսաղէմ ոյ հաստատել։

Ո՛վ որպէս Ի խաւարի և յանապատի զբաւ-
կութեան բաժակն արբուք Ի ձեռանէ տեառն, նոյն-
պէս Ի ձեռն հնազանդելոցն օրինացն ոյ զքաղց-
րութեան բաժակն և զուղղմութեան արբցուք։

Արդ՝ Ի մի բերան փառաւոր արուցուք զամե-
նասուրբ վերափոխումն՝ զՔոյր և զվարդի և
զաստղ Ջոզին, այժմ և միշտ և յաւիտեան յա-
ւիտենից։ Ամէն։

Տուր և ածխնկալ զլուխ մեր և պատկ արդա-
Նոյց հայաստանեայց Վրիժոր կաթուղիկոս։ ա-
ՀՀանուսաւ աղօթիւղ աշակերտօքս լուսաւորչական

աթոռոյդ բանիլ եալխոպոս որ յարևելս հիւսիսոյ · վարդապետ գրիգոր սանահնին, և հայր յօհան նէս · վարդապետք մայրաքաղաքին Տարեաւոյ՝ իգ- նատիոս , պետրոս , վարդան և դաւիթ · խաչատուր վարդապետ հաղարծնին · մխիթար վարդապետ խո- ռակերտոյ · և մեծ մխիթար վարդապետ գեղակայ , և այլք աշակերտեալք ամենեքեան սրբոց կուսակա- նաց ։ երկիր պագանեմք որպէս ի մօտոյ տեսլե- նեմք վանս երկար կենաց և խաղաղութ ձերոյ ,

Յորժամ ընթերցաք ի նամակս զայդ ինչ , և վանս ընդերայն առ ձեզ ի մեծ ինքնակալէն և մե- ծապատիւ պատրիարքէն մխաբանուէ սակս ընդդէմ ի մէջ առեալ , որպէս պատուականի ընդերոյ ձեր ի նոցանէ և շնորհակալութիւն · զայս ընդիր ձեր ընկալաք զբարի և զհանճարեղ խորհուրդ , և ապա զիւրեանցն յաւելուն հոգաբարձութիւն մխա- եր դաւանութիւն առ ի զքեանն առանալ խա- զաղութիւն հաստատակ ի մխանին ,

Իսկ մեք զարմացաք վասն ձերոյդ կատարել խնամուէ , թէ զինդրդ ոչ նախ ծանուցէք մեզ զձերն վասն հաւատոց նամակ առնուս · զի թէ և գլխոյ է կենդանական զօրութիւն անդամոց մարմ- նոյ , այլ ոչ ներգործէ ինչ գլուխ առանց նոցին իսկ կարողութեան անդամոց յիւրոց ինչ յանկատար գործոց ։

Վասնորիկ՝ զի բաւական ես լեալ հանճարով տեղեկ զքիւրութիւն եղէք լինելդ , սակայն ի մեզ

ՓԱՐԱՆՈՒՅԹԻՒՆ ՀԻՒԱՆԴԵՑՄԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄԱՐԴԱՍԻՐՈՒԹԵՒՆՔ ՎԱՆԱՆ ՄԱՐԴՈՒ ԱՅԺՄԻԿ ԱՇԽԱՏԱՍԷՐԱՑ ՀՈԳԱԾՆ Է։

ԱՀԱ ԱՅԺՄ ԳՐԵԱԼՔԱՍ Ի ՆՈՅԱՆԵ ԱՊԱՏՐԱՍՏԱԿԵԱԼ ՄԻՆՉԵՒՆԱՍ ՈՒՆԻՆ ՂԻԹԱՅՆԱՍ ԴԱՍՈՒՅԹԵԱՆՆ ԱՊԱԿԱՆ ՀԱՑՆ ԱՒՂԻՂ ԴԱՍԱՆՄԱՆ ՅԾԱՑԱՐՏԱՐԱ ԱՊԱՏԱՍՏԵԼ։ ԳՈՐ ՄԱՔ ԹԷԿՊԵՍ՝ ԱՆՀԱՐՏԱՐԵԼԻ ՉՅԾՈՒՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒՄՔ, ԱՅԼ ՈՉ ԵՐԲԵՔ ԲԱԺԱՆԵՄՔ Ի ՀԱՐՏԱՐԵԼԻՆ, ՁԻ ՄԻ՛ ԱՅՆՏԵ ՄՈԱՒ ԵՐԿԻՒՂԻՆ ՄԱՐԴԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆՆ ՆԵՏՈՒԹԻՒՆ ՀԵՏԵՒԵՑԱՒ՝Ք ՀԱՐՏԱՀԱՐ ԲԱԺԱՆՄԱՄԲՆ,

ԱՅԼ ԳԻՏԵՄՔ ՁԵՌՆ ՀԱՐՏԱՐԵԼ ԵՒ ԱՆՀԱՐՏԱՐ, ՈՐ ՊԷՏ ՅԾ ԽՈՍՔԱԼ ԸՍՏ ՄԲԱՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՅԾԱՔԱՆԻ, ԵՒՆՈՅՆ Ի ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԸՆԴ ԻՐՈՒՆ ՄԱՐՄՆՈՅ ԱՆԲԱԺԱՆԵԼԻ ԵՒ Ի ՄԱՐԴԿԵՂԷՆ ՀՈԳՈՅ Ի ԴԺՈԽԱ ՎՐԿՈՂ ԳԵՐԵԶՆԱՅՆ. ԼՐԻՒ ՅԾՈՒԼՔԻՒՆ ԲԱՆԻՆ ՅՅԾԱՑԵԱԼՆ ՄԱՐԴ, ԸՍՏ ՈՐՈՒՄ ԱՍՏՈՒԾՈՎ ԼԻՑԷ ՎՐԿՈՒԹԻՆ ՄԲՐ։

ԻՍԿ ԱՅՍՄԻԿ ԸՆԴԴԷՄ ԱՍՏՂԱՅՆ ԲԱՆՔ ԱՍՐԱՍՀԱՐՔԵԼՔ ՄԵՂ ԵՐԻՒԻՆ ԵՒ ԵՆ ՈՐ ՉԻՆԻ ԱՅՍՐ. ՆՈՅՆԱՊԷՍ ԶԱՐԴՈՒԹԵԱՅ ԵՐԻՒԻՆ ԲԱՆՔ ԱՆՈՒԱՄԲՆ ՈՅ. ԱՅԼ ՈՉ ԱՐԵԱՄԲՆ ՎՐԿԵԼ ԱՍԷ՝ ԶԱՍԱՔԵԼԱԿԱՆՆ ԹԻՒԹԻՒՆ ՉՀՂՈՐԱՏԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ. ՁԻ ՆԱ ԱՐԵԱՄԲՆ ԱՍԱՑ ԵՒ ԱՍՔԱՆ ԱՆՈՒԱՄԲ, ԵՒ ՁԻՄԱՐՏ ԱՐԻՒՆ ՈՅ ԱՍՔ ՍՈՒՐԲՆ ԱՃԱՐԱՆ։

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒՄՔ ՄԵՔ ՉԱՆՈՒՆՆ ՈՅ, ԵՒ ԲԱՒԱԿԱՆ Ի ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ. ԱՅԼ ԱՐԵԱՄԲՆ ՅՈՒՑԱՆԻ ԵՐԱԽՏԱԲԱՑՔ ՅԱԾՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ՉԿԱՐԵՄՔ ԸՆԴՂԻՄԱՆԱԼ ԱՍՈՒՔԵԼԱԿԱՆ ՀԱՆԻՆ ԱՍԱՆՈՂԻՑ ԵՒ ՀԱՄԱՃԱՅՆՈՒԹԵԱՆՑ ԱՍԱՔԻՆՔ

վարդապետաց եկեղեցւոյ։

Նակ յայլազգս երկուս ասել բնութիւն ՚ի մի քո՛ քեռա անձառ միաւորութեանն և յարակցութիւն, զոսկէս ոմն առ ոմն. յայտնի է այս ամբարշտուէ. և անփուխրելի միայ յաւուրեանցն, այսու չէհա՛ նանին նոր խառնմանն և ազանչելի խառնուածոյն, և ի՞ պէտ առելոյն պատրուակեն նախ, և ապա յերկուս բաժանեն բնութիւս երկուցեալս ՚ի շփոթմանն կարծեաց. առ որ ասացուք։

Օ՛ն եթէ կարողութիւն ինչ երից դիմաց, կամ անձանց ամենատեսլը երևելութեանն ի՞ գոլ բնութիւն, զիարդ միոյ անձին յերկուց անձառաբար միացելոյ՝ երկուք ինքնակամք և ինքնագործք առացին բնութիւնք. զիտակ է՛ք Հաւատոցս սքանչ չայնից ի՞ բնութիւն առողջաց բանին ու մարմնացելոյ. ոչն կէ՛ր ասել ՚ի պարապմանցն զիրս առ՝ եթէ զմարմնացեալն ոչ յաւելուաք, խառան էր ասել ի՞ բնութիւն առանձնացեալ. և յայլում վայրի առաքացուցիս յայտնէ թէ՝ որպէս մարդ բնութ՛ բարի առեղծուած ու, իսկ զինի յանցմանն բնութ՛ որդի բարկութեան յաւաքելոյ անուանի, որ ոչ էր բնութեամբ այնպիսի. այլ բնաւորութեան ՚ի նմա բարկութիւն՝ բնութիւն եղև երկրորդ անգամ ասհմանօրէն։

Ո՞յսպէս ասեմք զանձառելին միաւորումն բանին Հօր՝ ընդ իւրումն մարդոյ առհմանեցաւ. այսպէս որդին ու՝ որդի մարդոյ, և այնուհետև ոչ երկու՝ այլ ի՞ բնութիւն խառնովանիմք բանին ու մարմնա-

ցեղս. քանզի նա՝ այլ ոչ օտարն ուրուք էր մաղ-
մինն. ապա եթէ ոչ՝ երևի պարտիմք խոստովա-
նիլ զբնու-
թիւնն բաժանութեան տալոյն Աստ և Հոգւոյ և մաղմ
նոյ. զի ոչ է և ոչ առ այսպէս.

Եւ եթէ տարակուսեցի ոք յոյնէն՝ մեք կա-
րող ենք զայն առցուք յանձառելին Աստուածու-
անշնոյ և անբաժին զիւրութենէն պահել
էութիւն.

Իսկ գրեալ ՚ի նոցանէ բաժանումն՝ զանխնայող
զնեռատոյն ունի չարախոհութիւն և յայտնագոյն,
զի նա՛ յետ Աստուածութեան զոր ինքն ասէ՝ կար-
ծես տալ անբաժանութեան. և ոչքա յայտնապէս
բաժանեն զոր նախ ասի զէնն առացին՝ զձայնս գրոց
սրբոց բաժանելով յայտոսիկ, զոր և զառնագոյն
.քան զնեռատոյն իմանամք զոցայս, և ոչ ՚ի պատ-
րանս պարտամուց՝ շարամանեալս արուեստիւ, զոր
թէ և երկուս զէնս ըստ նեռատոյն ոչ ասեն, այլ
երկուս կամս ասելով ՚ի մեզ զէնն և երկուս
ներգործութիւնս, նոքին վարին երեք հարկաւորե-
ցեալ ներհակաց կամաց ՚ի ներքս առնել յանձառելին
անտեսութիւն՝ ըստ մերում օրինի ընդ այլ մեզ-
ոց մարդկութեանն.

Այլ մեզ ՚ի բարձրագոյնն և յաճախավայելուչն
և մարդկօրինաբարոյն յետ անձառ Աստուածու-
թեանն զմեզ առաւել խոստովանեալ է, որպէս այլ մար-
գին. այն որ թէպէտ և կամեցաւ և ներգործեաց
զնուաստագոյնն մարմնոյն՝ երեց զանանգոնելին
ըստ մեզ, տակայն անբաժանելի կամօք աճութեն.

նակ զաճախելուչեան մարմնոյն և նորին կամաց ա-
պել և խառնեցեալ ընդ աւուրս ծայնին ը-
նութեան և կամաց՝ առ՝ի ճշմարտել զառոգն աճ
և մարդ՝ կրկ զքաղցն յեռ քառանիցն աւուց,
ոչ Տարկաւորեալ լսա մնկեսի կամ եղելոյն և ա-
ռաքինաբար ընդդիմացեալ կրնցն, այլ կամօք ա-
ռնթեան՝ ի դէպ ժամու թուլացուցանէ մարմնոյն
քնաւորեան կրնց ներգործել զնա, զի ուսուցէ
զմեզ աղաւաղել զչարին խորհրդակցութիւն, և
այլքն առնեայն անօրինեալք ածայնապէս և մարդ-
կօրինաբար:

Ասէին մեօք վարին՝ի ձայնս գլխոց սրբոց՝ զոր
Տամառօտու յայտնեալ է սրբոյ նախնւոյն Ձերոյ
առեան ներսէհ ընդդէմ՝ երկուս կամս և ներ-
գործութիւն աստղացն, և Տաւանաբանելի են իրա-
ւարեալքն՝ի նմանէ՝ որպէս Տամաձայն սրոց
նախ քան զմեզ երջանկացն առաքինի ուղղադա-
նիցն:

Իսկ եթէ նորա այնմ Տաւանեալք են և ընկա-
լան առերկիւան, ընդարուն և միջնորին բարձա-
ցանգոյ երկուութեանն, զերկրորդս զայս առարձայն
գաւանումն զի առաքեն առ մեզ՝ քանզի չեն ինչ
նուազ քան զառաջնոցն բաժանութեան լեալ պատ-
ճառ՝ զոր՝ի պատուոյ մեք վարկանիմք, յորմէ և
գործ պարտիք զգուշանալ՝ գիտելով՝ զի ըստ Տա-
ւատոյ իրաց չեմք ինչ թիւրեալ՝ի սրբոցն առան-
ձինց, և ոչ նորաձեւս ինչ արարեալ:

Այս արդ զայնս՝ի նոցանէ ասացն և մերոցն նոյն

ազատանից ատա առաջարկ գոլ · զի եթէ զնոյնն առեր[ի]ս[ք]եցարկ ուսուցի, ընդդիմամարտութ որ չ[ի] նուա առաւծոյ հոգւոյն գոռանիցիմք · որ քան և զի՛ լեցի այս նորաձայն աղանդոյ զհաստատուէն չ[ի] հայտառանելոյցս առնուլ · բառական է մեզ չ[ի] էա- րութեան գործ վերջնուլս, յօրինագրեալ առաքինութեանցն հաւատոյ վասն՝ մի՛ առաջեցարկ, վասն եթէ զանգիտութեան չ[ի] առցուն, քանզի յա- հա քան զընտա գոռ քոյ տեղակ ես այնո- ցիկ, այլ զի ծանիցի պահանջուլացն զայս՝ ոչ երկ- ձայնս զհայտառանելոյցս գոլ, այլ նոյնախոհ և մի- աբանեալ ընդ պատուականիդ գլխոյ ։

Իսկ գոռ մի առաւածարեալդ, որպէս ասիս զիմաստս և գիտակ ես ամէն, նա և առանգատպահ ձշմարիտ հայրենի առանգութենն, այսպիսիօքս վա- յելչապէս պատասխանեացես, որպէս զի չեմք ցան- կացեալք մարմնականին պատուոյ և փառաց, այլ որ առ չ[ի] մնոյն ։

Եւ զի յերեկոյացեալքս եմք ժամու, և ակն ու- նիմք իւրաքանչիւրումն առ իւրն հասանել գաւա- ռոյ · և գիտեմք հաւատոյ՝ զի վասն հաւատոյ ոչ գաւառատրութիւնք վասն չ[ի] սկզբանէ ուղղութեանն կալոյ մնալոյ՝ եթէ չառաջոյ զբարւոյ գործոցն ա- նիւրիմք լրանալոյ ։

Եւ այդ բառական է իմաստունդ յօրինչի չ[ի] գ- առատանի զդէպս բանիցն պատասխանոյ · զայս և զայլսն նմանս հաստատակեալ ձայնս ճշմարտութեանն

յայտնօրինաբար դիցես, զի ոչ յանկեան ուրեք ի թագաւորեան և շքեղութենին, և ոչ ծառայէ առաւելեան։

Կանգիր զինչ շահեցուք ի կրօտեանն անձանց, զի լքանեմք և զումմէ բուռն հարկանեմք. զի ընկալաքն պինու կալցուք, և նա ուղեցէ ընդառկութեն հաւատոց մերոց առագաստիս մըտայն յինքն առալա զաւառաճ հոգին՝ վերապոյն ծփականս լցուք ալեկոծմանց, ի նոյն ինքն շրջմարիտն ժամանել նաւահանգիստ ի քրիստոս յիշոն մարդացեալ, որ է օրհնեալ ընդ հօր և ընդ աւրբ հոգւոյն յաւիտեանս, ողջ լերուք ի տէր ով սիրելիք։

Տիտոս գլխոցն պատուական վարդապետացն հայոց Տիւսիտացին կոչմանցն։

Ողջոյն առաքելական բանս քեզ ընթերցից սրանց սահմանաւք, և ճանեաք զայր ի սմա բան և իր և խորհուրդ բանի՝ մեք և որ ընդ մեզ են սրբոց ժողովք. առ որս պատուախանեցայք վասն ինչ զոր առ մեզ են ազգմունք յարտաքուստ և խորհուրդք ի սրտից։ Յայտնապէս հրատարակէց յաստուածախօս պատգամն իւր ի ժամանակս զղեցման մարմնոյն Քրիստոսի սիրոյն ուրոյն յիսուս՝ որոց շնորհեցաւ ընդունել, եթէ պատուհրան նոր տայր ձեզ՝ զի սիրեսջիք զմեզ միմեանս, զի այսու ճանիցեն զձեզ ինձ աշակերտս լինել. որպէս և առ օրինականն ասաց՝ եթէ յայս

երկու՝ ի մի շարյայարել պատուիրանս առնեսցի օրէնք և մարգարէք կապեալ են և կախեալ ան՝ խզելի. և թէ որպէս ես ձեզ արարի, և դուք միմեանց պարտիք առնել, և զանձինսդ ևս դնել ի վերայ միմեանց։

Օ՞ստայն ձկամ ըիտ պատուիրան հաստատեցին հե՝ ռևուղքն տեսան և խաղաղարարքն ոչխեզերաց ըստ էության պարգևելոյ նոցա ի վերուստ. որպէս յա՝ հել ոմն ի նոցանէ և ասայ՝ եթէ աստուած սէր է, և որ կայ ի սէրն՝ բնակեալ է յաստուած. և աճ ի նմա բնակէ. և թէ սիրելիք միմեանց՝ զմի՝ միանս, զի սէր յաստուածոյ է. գնէ և անօթն ըն՝ տրեան պօղոս՝ գոռաց և լրտուին օրինացն զսէրն, սիրել ոչ միայն զսիրելիս՝ այլ և զչշնաւոխս, տալ քաղցելոց հաց և ծարաւեցուց ջուր, լուծանել զա՝ կըն ընդ ական և զատանին ընդ ատամանն, գնալ ընդ վարսողն և տալ ընդ շապկին և զխաւկնդին ի պետս խանդրսողին, թերևս զերազարս շահեսցուք և գաղտուք ձշմարիտս տնտեսք և մատակարարքն բանի՝ տալ ի ժամու զկերակուրն, և արկանել զտա՝ զանդն ի տեղիանաւորան՝ ըստ կամաց պահանջողին առկոսեօք։

Օ՞ղջ մեր լուեալ զայսոսիկ և որ առցին նման, և աշակերտեալ ըստ չափոյ կարողութեան մերոյ ճշմարիտ սիրոյն՝ ջանասէր և նկրտիմք, ոչ միայն անձին հաճոյ լինել, այլև ընկերին ի պետս շինուե՝ ցուզման եթէ առցէ տէր սերմին և հաց՝ ըստ նոյ՝ հատուս քնութեանն վ՛ճայեցելոյ։

Եւ սակս այսորիկ ուրախ լինիմք և հոգամք, ընդ նմին և աղօթեմք ոչ միայն ’ի վերայ երեսաց անդամոց ժողովոյն գլխոյն, այլ ’ի վերայ թշնամեաց և հակառակաց գլխոյն և անդամոցս, և առ հայր կարդամք եթէ թող տացէ, զի ոչ գիտեն զինչ գործեն. զի նեմք ծունր և աղաղակեմք ’ի ձայն բարձր առ յայտնել մեզ ճշմարիտ ապաշխարութիւնն, եթէ տէր մի հաշուիցէ առյժմ զայս մեղս. և ջանամք ածել զդողն դարձեալ ’ի դրախտն. ուստի արտաքսեցաւ վանն պատճառին. և ’ի դրկողացն կացուցանել ճշմարիտ վկայս արդիւնաբերեանն աւուրց՝ առնել և զնացեալն զողն զօն, և զկնի մարդ կուռուողն ’ի պէտս առեալն անօթի ընտրութ՝ լինել ընդ հրեշտակն հրեայ և խաչեցեալ, և ընդ անօրէնն՝ հոտմայեցի անօրէնն և կռապարիշտն, ոչ անձն հաճոյութեամբ՝ այլ ’ի պէտս բանալոց զի առցեն։

Յոմէ և մեք զայս առնեմք պատուհասին առաքն, եթէ ’ի գրխատաս չիք ընդ խորհուրդ, ոչ հրեայ և ոչ հեթանոս, ոչ ծառայ և ոչ ազատ, զի ոչ թշնամութիւն՝ և ոչ անձնհաճութիւն՝ այլ նոյն արարածք, և ոչ միանգամայն այսմ կամեմք միաբանս լինել՝ խաղաղութեան ’ի վերայ նոցա և սոցունց. զի գրխատ առաքն և մեք եկեղեցի, զոյր ոչ պարտ՝ այլ ’ի մեզ ընդ մեզ խոսել՝ յայտնեց մեզ, զայս և ոչ առաջ լուաք, եթէ պատուհասիւ մեզ զգեցեալ, զոյր եթէ այլ գրխատաս էր ոմ յաղագս հոտոյն, և այլ ոչ յաղագս քրիստոսանկաց, հակառակք միմեանց այլեայք

պատուիրանք առել զմիմեանս և նախատել և ա-
ջիճանել և հայհոյել և խոտան համարել ։

Եւ այսու աղագաւ համարձակեցաք գրել առ
նաւս խաղաղական գիր՝ ի նոցին սիրոյ ակեալ, ոչ
առ ի մէնջ . ոչ ե գիտել այդ անաւելեակ, թէ
ոչքան ի վաղուց հետէ էր ակեալ , և ոչջափ, և
քանի էր ի նոցանէ առ այս ինդիրք յայտնարա-
թեանց յայտնել և կատարել . նախ երկուց բնու-
թեանցդ բան , և կամաց և ներգործուԹեանց . եր-
կրորդ՝ ընդունելոյ զժողովն քաղկեդոնի և զնո-
բայն առումարս . երրորդ՝ ի առ լըբ խոյհուրդն ջու-
և խառն ի կիր արկանել . չորրորդ՝ առնել զմիաւոնն
առ լբ ի պատոյ ձիԹենուոյ . հինգերորդ՝ բառնալ
զխաչէցարն ի սրբատացուԹենէն . վեցերորդ՝ լու-
ծանել զպահս առաջաւորին . եօԹներորդ՝ հաս-
տատել ընդ նոսա ոճիս ծննդեան . ուԹերորդ՝ առ-
նուլ զհլսանան կաԹուղիկոսուԹեն ի Թագաւորէն։

Եւ այսր առենայնի հակառակ և զիմամարտ ե-
ի յառաջն , և խնդ գրով և բանիւ և հաշիւ ո-
բեմն աճի յայդ , զի անուանեցին զմեզ եղբարս զբ-
պարտեալս ի միմեանց . և վկայեցին եԹէ ծանեալ
գերգս ձեր և օրհնուԹիւնս՝ որ ե շարականքդ ,
որ առ աստուած զՀշմարիտս հաւատոյ ձերոյ ու-
զախտս դատանուԹիւն , և զառենայն ինդիրս լու-
ծին և զհայցուածս իւրեանց։ բազումք և այլ բա-
նըս խաղաղուԹեան և սիրոյ գրեցին և խօսեցան ։

Ես առնորոյ գրեցիկըն եԹէ այս շարամանեալ ոճիկ
ընդ ինքեան զաղանդն նեաւորի և զչարուԹիւնսդ։

աս որս առել է, եթէ և մեք ուսոյ ծանեաք ըզ-
նեասոր և զաղանդն իւր չար. ի սանահինն խօսե-
ցաւ, եթէ ի հաղեաս հրապարակեցաւ. ի մայրա-
քաղաքն մեր յանի առաջնորդ կարգեցաւ, և այ-
նու խոսեցաւ. նոցա էր, և ի նոցանէն եղ. և ի
նոցանէ խոսեցաւ և նզովեցաւ, և նզովի մինչև ի
վախճան. և յայլ ումեք ոչ բանադատին խոսել
զնա, բայց եթէ յանձանց և ի գիսուքէ իւրեանց:

Ածք յանուն եւսեբի սիմճէէսի և դէոսկորո-
սի զիարդ կոչեմք և անուանեմք զնոսա առ-
ի բան նոցա կասիմք եբրայեցի. ազգակից
եմք նոցա բանիւ, եթէ զաւտակից քաղաքա-
հարազատք ըստ մարմնոյ եթէ ծնունդք ըստ հոգւոյ
էք և հարք, այլ պատուելիք և պաշտելիք՝ աբդ
գրիգորիոս և զարմն իւր սուրբ, սուրբն ներսէս և
խոհակ և որ ըստ նոցայն յաւակքն և ձշմարտու-
խոհքն, և նոցայն քարոզեացի քաջութիւն յեկեղե-
ցիս մեր, և յաղագս նոցա բանակռուեցոյք. եթէ
գոցին հակառակք՝ որ նոցայն են՝ իւրեանցն է զի-
տել, լաւութիւն և վատութիւն նոցա:

Ընդ ոք ի մէջ և զայնոսիկ որ նոցա են՝ և մեզ
քանջ տեղեակք և յայտնիք, զաբ և զնաճազգեաս
հարան և զաւրբ բանս նոցա, զաւրբն աթեանաս և
զաւրբն գրիգոր նիւսեաց և զիլիան գրիգոր ճաճա-
բանն և զաւրբն բասիլիոս և ղբերանն ոսկի աբդ
յօհան. ի մեք այսոքիկ ի նոցանէ խոսեցան և սո
ի մէնջ պատուեցան, ի մեք ոչ ընթեռնուն յա-

Ա՛սեմք եթէ անգիտանան և զհարցմունս այրիացն
նոսին և քաղկեդոնին, և զլատտատախանին սրբոյս, և
թէ որպէ՞ս և քանի՞ գեղեցկայարմար բանիւք քա-
ջանէ և միաւորէ ՚ի կէրս մարդկայնոյն և աճա-
նոյն խառնարհագոյն և բարձրագոյն,

Յաւատամ՛ լիցի ինձ և այս, եթէ բանք սուրբ
հօրն գրիգորի նիւսեայ զանխուռլ է ՚ի նոցանէ, և ոչ
են ընթեռցեալ և ,յարկեղս գրոյ ամբարեալ զի՛ր
քանս նէ՛, և ընդհեռանուն առանց միջնորդի, և միաց-
բաժանութիւնք զիիաւորութենէն անձին առմար-
միին, և զյատեղութիւն և զպակասութիւն էութի՛ կե-
ցեցէ, ուերկբեռիսոխ իմաստոյ վ՛այրութէ. և կամ
այլ բովանդակ բանք նի՛ անյայտք են ՚ի նոցանէ, և
ո՛չ ընթեռնուն զդեղ զմանակն առացեալ ձառա՝
որ ՚ի վ՛ս տեառն, ըստ զոր խնդրեաց յովսէփ ՚ի պի-
զատոսէ, և կամ վասն ո՞ր աղաչէր և աղերսա-
նօք խնդրէր, և կամ զի՞ պատեաց անշնչացեալ և
ե՛դ ՚ի գերեզմանի. և կամ ո՛րպէս զարհեալ ՚ի դէ-
մաց հրեշտակին աւետարանէ կանանցն՝ առեալ
զբանս նորա թէ յարեաւ, որպէս ասացն. և առե-
գեաց ըստ սովորութեան իւրոյ զշնորհութենէն,
և զոր բանիւ յառաջ ասաց զայս և գործով կա-
տարեաց. և անմահ ՚ա՛ծութենէն նորա անմահ մնաց,
և ՚ի ժամանակի մահկանացու մարմին նորա մարմնա-
կան աչօք մահու զբուն յանձն էառ, և անկեալ ոգի
զառիւծ ննջեաց թաղատորսակէս և զարթուցեալ
յարեաւ, և երեալ անդաստ որպէս ասաց իսկ
վայելէր, և որ ՚ի կարգին.

Այնեմք զմտաւ առաւիկ, եթէ անլուր են նոքա՝ ի բանից սրբոյն գրիգորի ասացանէ, որ ընդհատուած իւրական բանիւն յաւուր առօնի ծննդեանն քրիստոսի զոր ինքն ի նմանէ լուեալ զնաձրաբանական ձայնն՝ եթէ, քրիստոս ծնեալ լինի, և քրիստոս յերկնից, և ի մարդիս, և ի կուսէ, և ի վերայ երկրի, և զի ի ցնծութիւն կոչէ զարարածս յաղագս երկնաւորին, և առաքելոցն, և առաքելականացն երկրորդումն՝ լուծանելով զօրհնութեանն, որով ծնաւ մեզ մանուկ և առաւ մեզ որդի, անմարմինն մարմնացեալ և բանն թանձրացեալ և անառեսանելին երևեալ և եկեալ ի մեզ, և ընդունին, և անժամանակն սկիզբն առեալ ժամանակ կի. և որ յաւուրն որդի էր ծոցածին, այժմ եղև որդի կուսածին օծեալ և փրկիչ և ի հօրէ անբաժանելի, որպէս երեկ՝ նոյն և այսօր և յաւիտեան յաւիտենից։

Որք ոչ հաւատացին զգեցմանն մարմնոյն՝ գայթակղեցին, և որք ի մարմնոյն տկարացան՝ ծիծաղեցին. իսկ որք թերակատար մօք ջատագովէք լինին նմին նորատնքանչ գործոյն՝ լերս ագարեցին յանհաւատութենէ անդունդս լուսոյ։

Ո՞ւստի զի եղև նոյր զարմանքդ, և երևեցաւ ինձ մարդ ծննդեամբ, որ էրն և միշտ էն, և որում զեր ի վերոյ էր մարդկայնոյս բանի և պատճառի գոլն՝ յաղագս մեր եղև և ի վերջին ժամանակի, որ է ինքն այլ բանն նախքան զյաւիտեանս՝ անեղութեն, անհասանելիս, անմարմինն ի մարմնանն, ան-

կիզքն ՚ի լուսոյն լոյս, աղբիւր կենաց և անմահու-
թեան, կերպարան ակզբնատոհմին, այսինքն՝ նման ծը-
նողին շարժեցեալ ծննդեամբ ՚ի հօրէ և կնքեալ
՚ի բազմապատուութենէ, ուչ վախեալ ՚ի նմանու-
հօր և ուչ արուամոխման եղեալ բան, այլ առե-
ծեալ կերպարանն գայ զգենուլ մարմին և հոգի,
զի սրբեսցէ և մաքրեսցէ զնմանակիցն իւր կերպա-
րան՝ ածային խառնմամբն, չոր նայեցեալ երանե-
լին՝ զարմանոյ հնարագիտութեամբ և ասէ ։

Ահա նոր խառնմունս, ուչ պրանչելի խառնուածոյս,
խակ զբնպարտողքն և զաւելիսն հասարս առնուն
յիւրաքանչիւրն, և լինին ասեղք գոլեալ խորհրդոյս
ազատ, և խառնուին առ Հնչմարիտ լոյսն, և միմեանս
նման յիմաստս ածային, ոտգոմանելով զբարին և
զիմաստասիրելուէ գործս այ՝ հասարելով փոքր յո-
զագս մեր հնարագիտութեան, զի ոտգ զաւակիս
սիրոյոյ բնութեանս, և հանցէ ՚ի վեր զկամս
անոսանացեալս մեղօք ։

Ոչ կան աստիքեցուս, այլ երկու զմարդ՝ զի կըր-
կին էր, արու և վաստակեցուս և երկեաս և ար-
ուեստ, քաղցր և ծարաւեցուս օրինօք մարմ-
նոյ, և ամենայն զգայութիւնքն ՚ի մարմնոյ
ասեալ, զի ոչ ունի ականջս լսելոյ, և ոչ
աչս տեսանելոյ, և ոչ ունի ձեռս շօշա-
փելոյ, և ոչ ունի ոտս շրջելոյ, և ոչ
ունի ոչ մի անդամ մարմնոյ, այլ
ամենայն զգայութիւնքն ՚ի
հոգւոյ ասեալ ։

ցա միաւորել ։

Եւ զիարդ բաղումն յերկարեցից ջբանս ։ ոմն թէ ջուրեսին գիրք ասէա որ աս մեզ՝ ոչ բովանդակին աս նոսա, և այլ ևս յոլովեցոյն ճառք ։ ոմն թէ զանչափութիւնս ՚ի նոցանէ առացեալ բանն, եթէ ոճ խոչէաւ, արեգական խաւարել ։ և կամ ալեաւոյն զինն զլիս բանն, եթէ արիւն առուծոյ, և ջարշեալ բանս և մահ առուծոյ, զոր մեր ՚ի ձեռն առեալ՝ զինուիջ ընդդէմ նոցա ՚ի պատերազմ հարկանելով յայլ և յայնեակ, զոր խնամոյց և բարեպաշտից անձանց ոչ վայել ՚ի նոցանէ գիրս զլխոյ բանէ բառն հարկանել և զայլսիկն զանց առնել, և կամ հայհոյել ՚ի նոսա բանին և զլխոյս ոչ վայել քննել, այլ սաղմոսել հոգւով և մտօք, և քննել զգիրս աշխատասէր պրպտիւ՝ ոտաք, զի առանց սի տայ հնչումն և պղնձոյ և փնջումն սրնդի ,

Իսաստակ և մեզ, եթէ բարձին ՚ի սկզբան նո-ւանց զբանս սրբոյն բարւոյն և զնուիրապետական շա-ւղս նորա, ընդ նմին և զմեկնութիւս սրբոյն յովհան-նու ասկերբերանին հին և նոր կտակարանացն, և կամ թէ հաւատարմութիւնն կիւրղի աղէքսանդ-րացւոյ և գիրք պարտպանին ։

Եւ կամ հաւատոյ խոստովանութիւն առ-ք ժողովին նիկիոյ կոտւսեաց եղև յինքեանց, և կամ թէ մեզ առանդեցին և ինքեանք թաւիւր ձեռացին . և կամ թէ քանի ամբարեալ ունին առ-ինքեանս բանս գիտութեան գրով և անգիր, որով և մայր առուանեցան գիտութեան, և ամենից հեր-

հակաց ձարտարութիւք յուշոյց. և կամ թէ քանի հնարս ուսանելոյ հրաւիրակիցին և բարձին ի միջոյ ընդ գաղէն և զարմն՝ հաւասարելով և ի բաց խլելով ածականն արուին։

Կրկ՝ եթէ զայսոսիկ մեծ և զուրջն ազգ՝ յոբաց միջի ձոխանոյ գիտութիւն և պայծառանոյ ի կեղեցի ոյ պատուիմք մնալու և ազէտս կոչել, և ասասի զոյգս նոցա ի բանս և ի գործս. հաւանիմ և ես, վասն զի հայ եմ ձշմարիտ և անեղկեցոյ արբանեակ, ասա եթէ եղբայրք եմք հաւանչունչք, և միոյ արուական ծնողք, և միոյ առեանց դիեցիկք, և միոյ ձշմարիտ գիտոյ անդամք, և այսու առագաստ եղբայրական սիրով կոչեն զմեզ ի խաղաղութիւն, պարտիմք զհետ գնալ սիրալիր և յօժարամիտ կամաք։

Ա՝ ասա զի զնայս պատուէր առաք, և զայն ոչ եբեր զպատեալ ի կրասեանդ, և կամ եբրև զբարեձեալ ի մեղանաց և ի սխալմանէ, այլ եբրև ընդհեռացեալ եղբայրք գաւառաւ և ժամանակաւ, որք զայս թշնամութիւն գործեաց բնութիւն հընդեալ սովորական ծնողաց, և միոյ առեանց դիեցիկք, և միոյ ձշմարիտ գիտոյ անդամք, և այսու առագաստ եղբայրական սիրով կոչեն զմեզ ի խաղաղութիւն, եթէ գոյ հնար և մի՛ անիծանել յեղբարցն՝ այլ օրհնել, շահել և շահեցուցանել զնոսա, քննել զմեռան և հայել յօգուտն, զի խնամոնցն աչքն ի վերոյ իւրեանց է առաց խնամառուն. և որք կամ՝ անձանց բերեն զմեղադրանս։

Կրկ յառակ մտօք և անեղկեան սրտիւ հայել

ատիան և մեզ՝ ի բաց ոչ կայցէ, զի եթէ ինչ երկուքն
ոմանց ընծայեսցէ ընդ միմն ձգեալ կնդիր հնար
միոյն մնալոյ լինել և միւսոյն ուղղելոյ, եթէ այլ
ինչ ոչ ունիցի զոր ընծայեսցէ, և ձա-
նապարհ զբանս աճապարանօք ի բաց, և առաջնորդ.
գիտելոյն չարտաբեր ընդ ձեռն,

Եւ արդ՝ հատատումնացուք ի մեզ սրտից, եթէ ի
բանս աճապարանք գրոց անմտաբանութիւն առնենք ինչ
ոչ գոյանի, և ոչ հատակատար ինչ և գար և կո-
ճառ, այլ միտքս և միահեծան ի հոգւոյն սուրբ
խոստանալ և շարժական և հիւսեալ առ միմեանս
գերեզիկ յարմարութեամբ, երբեմն ըստ ժամու
պիտոյին ընդդէմ ներհակացն բաժանելով, և
երբեմն ժողովելով, այլ երբեմն տալով զնուա-
ստգոյնան մարմնոյն, և զարթրագոյնան ոչ. ոչ գէ-
թեցին ի բաժանելն յատկութեամբ և կրկնք, և
ոչ խոտեցան ի միացուցանելն և ի ժողովելն;

Եւ յաղագս առաջին ջանիմք ինչ ասել, վասն
զի առաքեալ են և սրբոց հանդիպատուք և ընդա-
նակք հոգւոյն, իսկ յաղագս նոցա վասնորոյ բանս
է՝ յայտնի է առաքեալն, զի ակն են առքեր, և ա-
ռանցնեն առ ի նոցանէ տեսանել բերեալ զառ գի-

ասելիեան. արդ եթէ գոյ հնար յայնմ գառնապզին լինել ջուզն, և ՚ի հեռանալն սիջոցաւ և երկարօք գաղարտնալ և անուշանալ լինել. ապա տարակոյք գգուշանալ զնոսա երբէք զմոռանալ եղբարս, և յիւրեանց ջուզ. քաղցրանալ զնոսա զմոռանալ եղբարս, և զանել զնոսա ի ծովուն, և ի ցամաքի, և ի ճանապարհի, և ի քաղաքի, և ի տանի, և ի գիշերի, և ի ցերեկի, և ի ամենայն ժամ՝ զի ոչ անգիտանայ. իսկ զայս ամենայն ոչ կարեմք ասել զի ոչ գիտեմք թուոյն, և ոչ գիտեմք զի ոչ ոք գիտէ զայն, և ոչ ոք գրեաց զայն, և ոչ ոք ասաց զայն, և ոչ ոք լուաւ զայն, և ոչ ոք ուսաւ

ամբաստանեն. այլ ի գործեցէք բառականն առնել զգաստանալ, և այնր առանձնական ինձ առցէք խորհուրդս առանձ, և ընդ ինքեանս ինձ ասացէք զիա՞րդ ինձ ընդդէմ կարասցեն ասել, եթէ ոչ ինչ գտին ինձ ընդդէմ ի հաւատս Աստուծոյ իմոյ, և ես ասեմ նոցա զիա՞րդ ինձ ընդդէմ կարասցեն ասել, եթէ ոչ ինչ գտին ինձ ընդդէմ ի հաւատս Աստուծոյ իմոյ. և ես ասեմ նոցա զի ոչ ինչ գտին ինձ ընդդէմ ի հաւատս Աստուծոյ իմոյ, զի ես ունիմ զհաւատս Աստուծոյ իմոյ ի սրտի իմում, և ոչ ինչ գտանի

եւեալ նմա ՚ի վերոյ տանա հայոց. մինչ ամբարշտա-
ւանեաց այսու աւելնայինէ, և կամ բռնաւկան հա-
մարեցաւ անձին իւրոյ զայս ՚ի պատիւ առնիցանէ,
և կամ թէ ոչ խոնարհ արուէ և աներկբայ մտօք
էառ յանձն գնալ ՚ի կեսարիա, և դարձեալ ՚ի
հռօմ և առնուլ ձեռնադրութիւն ՚ի տէրոյն սե-
բեստրոսէ, և կամ թէ իւրքն աւելնայն ոչ կացին
՚ի նոյն մտաբանութեան սէր, և ոչ էոգաւ արհ-
ամարէս ՚ի տուրբ ժողովն նիկիայ, և կամ թէ մե՛ր
տուրբն ներսէս ոչ վարեցաւ այսու օրինակաւ, և
ոչ գոնաւ առ մեծին թէոդոսիս ՚ի կոստանդնու-
պօլիս ՚ի վառուն հոգեմարտին մակեդոնի՝ հաղորդ
առցա և համախորհուրդ, և կամ թէ մերն սահակ
տուրբ հայրապետս ոչ եղև գլուխ ձեռին իւրոյ հա-
զորդ տուրբ ժողովոյն եփեսոսի, և կամ թէ խո-
տան համարեցաւ զսուտս, և մինչև ՚ի ժողովն որ ՚ի
քաղկեդոն եղև առ մարկիանոսիս և վաղէնտիանո-
սէ. արդ քննել ի և եթէ ո՞ր ՚ի մերոց սրբոց
հարցն հանդիսեցաւ անդ, և կամ յումեքէ ար-
դեօք առելիկացաք զնոցայն աղանդ և զմեր ձգմար-
տութիւն, և կամ որովք լեղուաս տացց և եա
մեզ զգէտսակոտոս տուրբ և զտիմոթէոսն կուռն և
զպետրոս գոյլն. մի թէ անեցիք էին տգէտք, և կամ
Էտրոյ գեւտացիք, կամ վաղարշապատեցիք և դմին-
ցիք, կամ Հայոցդաստանեայ լեզուաս և աղգաս,
Ասդ երեմք եթէ զինչդ այնչափ կասեցաք ՚ի բա-
նս առցս, և վասն որոյ սրբոյ հրոյ տուղթեան. աղա-
չեմ զձեզ, եթէ ՚ի միոջ զանխտացաս՝ խեղդուս ա

ասեմք զմեզ սիրով ։

Զարմանալ թէ այսպիսիկ վերոյգրեալ առ լեր հայր. զբան այսորիկ ոչ կարացի ասել զի ոչ գիտեմ զինչ ասացի, խնդրեմ ի քէն որ ասես զոր ասացի, եթէ զյամենայնէ առեալ զիմաստասէրն ասեցուսա

լուծցէ զվարծիս մոաց ձերոց, և զմեզս հատա-
ւեցէ Ճշմարիտ հայութիւն և զհամաձայնու-
ձեր։

Ա՛յլ զի գրեցէք՝ եթէ յերեկոյացեալն ե-
ժամս, թողուլ գնալ առ իւրաքանչիւր գաւառ-
ս։ և այս բանք ոչ թուեցաւ մեզ լաւ կատա-
րելոց մոաց առցեալ՝ երեկոյացեալ ժամ առնե
և առ արտաքս գնել, և դադարումն առնուլ
ցածաշունչ գրոց քննութենէ և որ ի նոսա բա-
ցեացն են մատուռք, և լուծումն առնել սիրոյ և
խաղաղութեան, և այլեայլ գաւառս իւրաքան-
չիւր կոչել։

Կարծեմ եթէ տէրունեանն առաքաւոր քան
զանդիմանէ զձեզ առ այն՝ որ առ մշակս այգե-
և վարձառութիւն առառաջարկէ առաւոտուն, որ
հատատարարկէ առին առաւօտեանքն և հատա-
րակօրեայքն և երեկոյինքն։

Ո՞ւ եթէ զձերդ կոչէք ժամանակ երեկոյ յաչ-
գս ծերութեան և հատարակելոյ զառաքել, նո-
կատարեալ մոաց յայս ոչ այսպէս յերկարաձգէ
զակաւր քննութիւնս, զի այս ամենքն ի նմին վիճա-
հաւն օգոյ է հատարելի։ ապա պարտի ծերոյն լի-
նել ծերութիւնն ի ձեզ պարարտութեան՝ քան
զառաքեալ և առաքման, և զկատարին առաքե-
ոյն, զի

աւտացէք երեկոյ. անմարձ է և յայս նախաձեռնել զի զար ուշ հրեշտակք երկինից իմացան և ուշ արդ՝ ի մարդիանէ անհետազօտելի է։

Իսկ եթէ զատուցս չարութիւն կոչէք երեկոյ և զսէրութիւնն բռնակալաց՝ անտեղի է, զի ամենայն արեց և բարեպաշտից անձինք դատապոյն ժամանակօք փոյթեցան և մաքրեցան՝ որպէս զասկի հրով, և արդարացան. և այս առ հնոցին և նորոգեալ՝ ոչ մարգարէն եւայլ, զի երբեմն աղօթէր՝ առեալ՝ ի գիշերոց կանխեալ հոգի իմ առաւօտ առնել առ քեզ, զի լոյս են հրամանք քո, և չէք՝ ի նմա երեկոյ և ոչ խաւար. նոյնպէս և զառիթ աղօթէր, ես առ առաջ ուաջ կարդացի ընդ երեկոյս և՝ ի վաղորդեան և՝ ի հասարակ առուտ. և զարձեալ թէ՝ ի խորոց կարգ զայն առնէր. նոյնպէս և այլք՝ ի սրբոց մարգարէիցն, ամբակում երեքիսայ և դանիէլ. ոչ՝ ի գիշեր աւուրցն, և այլ ոչ՝ ի գիշեր կատարացն՝ աղօթէին արտառօք և յոգւոց հանէին վասն խաղաղութեան ժողովրդեանն թէ՝ միոյգիւ յերկրէ առնեա և ոչ անառես առնեա և ոչ լուիցես ինձ. և թէ որովայն իմ ցաւէ և զգայարանք իմ ձմլին. և թէ ո՞ տայր գլխոյ իմոյ ջուր, և աչաց իմոց աղբիւր արտասուաց՝ լալ զբեկումն ժողովրդեան իմոյ. կարծեմ թէ առ այս աղէտս տարակուսի զիներութիւնս անձանց իւրեանց ոչինչ համարեցան։

Զարմանք ձայնակից լինել և երից մանկանցն, և ի բոցոյ տապոյ աղաղակել առ տէր և առնել, եթէ օրհնեալ ես տէր աստուած՝ զի արդարութեամբ

և յիւրաքանչիւրն ի վերայ մեր կայցեն առաքեալն, զի
մեզ՝ անօրինեցուք և առատութեամբ եղեալ ի քէն, և
առաւել մեզաք, և յաղթի և նախատինք եղաք ամ
ծառայից քոց, խնդրել իշխան մարգարէ մեզ և ա-
ղաչողութեան զաղօթս ուղղոց ի քո բարեխաւսել խնդ-
կաց անաւրէնց, և առ զանձն ողջակէզ ընդունել
աստուածոյ :

Եւ ի նոյնժամ ընդունէր պատ յերկնից, զի ար
ի տեառնէն են բանք՝ ոչ զանխելանաց աս ի քէնջ,
թէ ոչխարք պարտ է լինել հովուաց և աստուածոյ
բանի. հովիւք քոյք առ՝ զանձին իւր գինէ ի վերայ ոչ-
խարաց. և խնամասէր անասուն ի ժամու առյ զիւրա-
կոչն, և անդրանիկ ընծայ թէ՝ ծառայ ջոյր և վասն պարտ
էին արկանել զարծաթին ի տեղւոյն, լինել ընդ
և առ և Հրամայ ի վերայ բարձր աշտանդակի, և ոչ
ընդ գերատանս :

Ասացեալ առաքեալն, թէ ոչ ընտրեցեալն ի տարա-
ծեալ՝ ոչ հաստատիլ և պահել մարդկան յաւէտ
ման նորա. զարձեալ թէ ունիմք քահանայապետ
անցեալ ընդ երկինս զյիսուս որդին աստուծոյ,
և այնպիսի ունիմք քահանայապետ՝ որ նաստ ընդ-
աջմէ մեծութեան ի բարձունս արքունեացն պաշ-
տօնեայ, և խորանին ճշմարտութեան զոր աստուած

հաստատեաց և ոչ մարդ. զի ասեիցեն զքոհանդէս
պետս վն մատուցանելոյ զոհս և զպատարագս կոյ.
ատոյն և հարկ է նմա ունել ինչ զոր մատու-
ցէ
Կոչէ զարձեալ և առ տիմոթէոս թէ՝ որպէս ա-
ռաքեցի զքեզ ինչ երթայիր՝ ի մակեդոնեայ, զի
պատուէր առցես ոմանց չինել օտարատմուն և
առհմանթիւս անչափս, զի զլուխ պատուիրանին սէր
է՝ ի սուրբ սրտէ և ի մտաց բարեաց և յանկեղ-
ծութեան հաւատոց. և այլ թէ՝ ոչ ոք զինուորեալ
ընդ կեանս աշխարհիս պատահի թէ՝ զօրավարին հա-
ճոյ լինիցի. և թէ մարտիկ ոք կոչեսցի ոչ պսակի՝ ե-
թէ ոչ ըստ օրինին մարտիցի. պնդէ հեգնելով՝ եթէ
իմացէք զոր ասեմ.

Կոչէ հաստատութիւն և պետրոս գլխատուն առա-
քեցոյ, թէ զերկնացուն առաջեմ իբրև զերկնակից և
վկայ չարչարանացն քրիստոսի, արուծել զհաւատա-
ցեալսն ի հօտն առաւծոյ, վերակացու լինել բար-
ւոք օրինակօք, և անշնչիլեան տէրութեամբ ձգել
ի մեզ իբրև առաւանօք բազմադիմի ախտիւք մեր,
զի երևեսցի իւրն հովուապետին, և փոխարէնս եմք
ընդառնելոյ բարւոյն և չարին.

Ինդիմք ի մեզ և զբանս արբոյն բարեսիրի, և հարց
մանն պատուախնամ լուեալ՝ թէ որպէս պարտ է ի-
նել առաջնորդաց և մատուցակաց բանին. և զի՞նչ
առաքեցոյ զի յանբաւս և յանհունս հաստանեն այսց բա-
նից ձգմունք և որք նմանք առցա. և մեր զայս առ-
նայք զիտելով անգիտանալովք զանձինս, երբեկոյ կո-

ջեցավ զժամանակս՝ և ՚ի հայրցն սա-սանդարապետ-ին
վառահանալով։

Այլ զայս ոչ սակաւիկ զմտաւ՝ թէ կարծող է ասե
ինքեանց յայտնեալ յարուցանել զմարդիս սքան-
չանալ . և եթէ հաւանեցոյց և տասարտա սպրծոյ
բանին զաւետեան ծառ՝ որ ոչ առնէ պտուղ բաւ-
ւոք և հաճոյ անկտրին։

Ո՞րպս սակաւիկ մերովք տալոյ ժողովել զարմի-
նալ սրտիս ՚ի քնոյ ՚ի թմրութենէն ծուլութեանդ
և անյուսութենեանդ։

Ինչուան էջ և հաստատութիւն խորհրդոյն տատ-
ւ այժմ կանդնի է ՚ի մէջ հաստատութեացդ՝ եթէ
ոչ հաւատամիմ զոյն . այլ էջ գլխոյս լուա-
տու, և ձեռք՝ մարմնոյս կերակրիչք, բան և ձայն
լեզուիս շարժուին, արդ այս ա սրտիւք ժամանել՝ զի
թերևս թիւրեալ ևս զգուխս ՚ի լուոյ պակասեալ,
և կամ սակատացեալ ևս մարմինս չոչ ստեղծա-
կերակրիչ և զարմանիչ ձեռս, և կամ զատարկա-
նալ լեզուիս շարժուելն առանց ձայնի և անբան մնա-
ցեալ. զրե՞լ են անուանք ձեր ՚ի գիրս զիտնականաց
առաքից և յանդիմանողաց, պարտիք զգերին գործով
արդարացուցանել։

Վասնզի էջ ասացին առաձարիս ընկեցոյց արեան
ուղեաց նորա, գիտեն և զի ՚ի բացեայ լինելով
սեանցն՝ քակտի տաճարն. մշակք էջ ասացին այգե-
ւոյն, արդ փուլթաւոխս այսր հասէք, եթէ չօտեցոյ
է՝ կարծեցէք, եթէ սրբեցոյ՝ մաքրեցէք, և զվատաւոյ
սրբ ոչ համարիք յաշխատութիւն անձանց, զի քառց-

բանիամ բաժակ բերցէք Ճարտարապետութիւն և մի՛ քա-
ցախուտ։

Արդիւնք էք աստուածային անդոյս , աշխատասէր
մտօք և հնազանդ սրտիւ պարտիք վաստակել զի
բերցէք հաց ուրչք և կենդանական . ասելք էք պա-
տուական սայլիս՝ որ գաստարկացեալ մնայ ի շրջե-
ցուցանելոյ զիստակարան աստուծոյ , արդ այլ
ժամանեցէք՝ զի յառաջ երթալ հազիւ ի տանս
աբխոլթարոյ ի բերութիւս հաճելիս աստուծոյ ։

Զայնէ առաքեալն պօղոս ԹԷ՝ զայս գիտասջիք մի
ժամանակիս, զի ժամ իսկ է ի քնոյ զարթնուլ , զի
այժմ մերձ է մեզ փրկութիւն քան յորժամ հա-
ւատացաք , զի գիշեր ամենայն գիտութեամբ
մեռանի իբրև զքաղաք ջնջիս՝ որ ոչ ունի ի նա-
հատին և ի տուէրս
և գիշեր տգիտութեանն մերժեցաւ և էանց ։

Պարտիմք շրջել զգաստս և արթնութիւն և զգենուլ
զէնսն լուսոյ , զի շէն և պայծառ են նկերեցիքն
սեռատն , և օրհնութիւնք աչեն և Ճոխանան ի գրիսաս-
և տգիտութիւնն հետ է յաւետեան տգեղ քրիս-
տոնէից . և վայ ուրեմն տեսին զլոյս մեծ գիտու-
Ժողովուրդն՝ որ նստէին ի խաւարի և ի տուէրս
մահու , և ամենայն ոք ծարաւի է խաղաղութեան
և սիրոյ տգիտոյն , փառաւիք , յոյնք , տուրքացիք ,
նեստորականք և իսմայէլացիք , որս Հաղիւիք , յորս-
ժամ գիր և բան նոցա ոչ գտանի աս ի մէնջ
Քանդ խնդրոյ մեր , և բազումք կան յարևելս գրոց
մեր . բայց մեր է անկատարութիւնն աս ի բարի գործս
յոյժ , զի հաստ մանանխոյն անգործ մնայ ի մեզ . ոչ

եռացուցանէ զնոսա ջերմութեամբ, և ոչ տայ հե-
ղուլ զնոսին ամուսն յաչաց. մանաւանդ տեսի է
թէ և ինքն իսկ ոչ գոտանի ՚ի միջի մերում ;

Այլա թէ ոչ՝ զլեռնացեալ անհաստատութենն
վտիտեսաք և հայլիճաք, զցաւալից թզենին խէթաք
և ՚ի ծով ընկեցուաք, ոչջան և նուաստ թուիմք
յաչս՝ բուանէաք յաճախին պարսէզն, և լինեաք
ծառ ՚ի՝ մինչ զալ վայրենի թռչնոց և հանգ-
չէին յոտս մեր ;

Ասացեալ եմք զանգաստութիւն կամաց և յո-
ժարութեամբ, և անկեալ կամք կենդանուցն սե-
ռեալ . կէաք ննջեմք, կէաք յօրանջեմք և տեմք
յանձինս մեր թէ՝ ընդ երեկս է, և ոչ լսեմք պո-
զոյն ձայնին որ տէ թէ՝ ահա ժամանակ ընթռնե-
լի է, ահա օր փրկութեան, մի՛ և մի՛ իւիք տայցէք
պատճառս, զի մի՛ տրտունջն պաշտօնեայ, այլ զի ըն-
ծայեցուք ՚ի պաշտօնն առաջի՝ պարտիք ընդդէմ
կալ ամենայն յօժարութեամբ և ոչ ՚ի հարկէ,

Յամենայն հայոց ազգաց երկերեցիք որ յայդ
կողմանքդ են, մանաւանդ թէ և ՚ի բոլոր սեռս
խառնակութենէն անդադրութեան ձեզ է պարգևել
՚ի վերուստ. Բազում քրտունք և իշխանիք բարե-
պաշտիք, զի մի՛ տրտմեսցի և անդոյ՝ հոգևոր
և մարմնաւոր հանդերձ ազատութեամբ, և զուք
կամօք անգիտացեալք և անտես առնէք զբեկուիչն
ազգիս, և առյօժմ պատճառք հրաժարիք ՚ի գործ
խոյս կոչմանէ, և ասէք թէ գիշեր է և ոչ տես,
ակն եմք մարմնոյ և ծերք ժամանակաւ, և վեր-

Պայմանաբանութիւն ոմանց զայս ոչ առացեալ թէ պիտի և յերանելեացն ինչ ի լուսիկն ելից զի ասեն զայս ոչ ինչ ի մեզ ի մեռանելոցս ի մարմնաւորացս, այլ ի հոգիս ի մերոց հարանց, որ ի ներքոյ զոհասեղանոյն են, զոր տեսանէր Յովհաննէս, զի

նոցա, թերևս զկնի եացին արտիւք և հայեացին կրճ-
ճինա, թէև ոչ այլ ինչ՝ գոնեա զմեզս լաւուն և
առողջութիւն ծանուցուք,

Զոմն և յոլով ընդ իշխանութեամբ նոցա ՚ի մե-
ծին ազգէ քրիստոնեայք, և էին ՚ի մեծ տարա-
կուսանս առ այս հարցափորձութիւն և աղմուկ.
և թէ և փոքր ինչ թեթևացաւ այժմ, բայց կա-
տարեալն ոչ է բարձեալ. թէ և նոցա օգնեմք՝ չը-
գանգիմք անբաժին ինչ ՚ի շնորհս վարձուողէն
քրիստոսէ. որում փառք իշխանութիւն և պատի-
ւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս. ամէն:

Յովնկ սուրբ Թղթոցս տեառն Ներսէսի մինղեւ յարհուշակ սուրբ Նահապետին՝ զորս ի ժամանակս ժամանակս վասն կարեւոց խնդրոցն ի տեղիս տուղիս գրեաց ։

Ցտրին տեառն Ներսէսի գրել պատասխանի Թղթոյն պատրիարգին ասորւոց տեառն Միխայէլի ։ 285 ։

Ցտրին տեառն Ներսէսի Լծուղի ի կոստանդնուպոլիս առ ոմն պօղոս քահանայ Հայկազնի ի տարանց կիլիկեցւոց որ գնացեալ էր անդ հրամանաւք և բամբասեր զատգս մեր ի ժամանակս կիւտանել Թագաւորին՝ յորժամ հանդերձէլ էին միաբանել Հայք և յոյնք, և նա գրեաց առ սէր նեղսէս, և ի չմերս եղև իւրոյ ճիւտասն ։ 287 ։

Ցտրին տեառն Ներսէսի առ եպիսկոպոսս և վարդապետս Հայաստանեայց՝ վասն սիրոյ և միաբանութեան ընդ յոյնս ։ 290 ։

Ցտրին տեառն Ներսէսի կաթուղիկոսի պատասխանի գրոյ ուրուն՝ որ գրեալ էր առ նա քանս զիր ծանաց յանդուգն լրբութեամբ ։ 292 ։

Ցտրին տեառն Ներսէսի առ նոյն ժամիրհ ։ 296 ։

Ցտրին տեառն Ներսէսի կաթուղիկոսի առ նոյն յմարութեամբ և հպարտութիւն լրբեալ ոմն ։ 298 ։

Ցտրին տեառն Ներսէսի կաթուղիկոսի առ վարդապետս ։ 300 ։

Ցտրին տեառն Ներսէսի կաթուղիկոսի առ նոյն գերդ վարդապետ ։ 301 ։

Ցտրին տեառն Ներսէսի առ նոյն գերդ վարդապետ ։ 302 ։

Արդեն տեառն ներսեխի տուրբը կաթուղիկոսէ եւ տէր
եզբարայոյս վարդապետէ գէր շընչաբերական ա-
ռաքեալ ի կողմանս արեւելից ի կատս զկնի նո-
րակերտ եպիսկոպոսի ուրուանի, զոյց գիր ցու-
ցանէ զանուանն. յորս բանք պիտանիք խրատական
առաջնորդին, և քարոզ ոգեշահ առաջնորդե-
ցին ի նմանէ։ 302։

Արդեն տէն ներսխի կաթուղիկոսի Թուղթ ի սամո-
տա եպիսկոպոսէն Գրիգորիսի ազատ քարաձ յաղագս արեւորդեացն դարձի։ 308։

Ներսխի եպիսկոպոսի եղբօր կաթուղիկոսին Հայոց
գրիգորիսի պատասխանի Թղթոյն, յակոբայ ո-
րում վարդապետի աստուծոյ ի մայրաքաղաքին
Մելիտենոյ Հայոց։ 318։

Արդեն ներսխի ի մաւրթէոսի աբեղայրանին Մեհ-
նուխենէն։ 331։

Աթուղիկոս տեառն գրիգորիսի կաթուղիկոսի Հայոց՝
գրեալ եղբօր նորին ներսխի եպիսկոպոսին Հրա-
մանաւ նորին ի միջագետս ասորւոց յառաջ քա-
ջեցեալ նահանգին, յաղագս որ առնէ մերոյ ազգի
քահանայից հակառակաբանելոյ անմտաբար ընդ մի-
տեանս, ոմանց ասել ածուխն քնուխն չար-
չարել և մեռեալ ի խաչին ընդ մարմնոյն, և
ոմանց զմարմինն միայն։ 333։

Տեառն ներսխի ի Հայոց կաթուղիկոսի գրեալ քան
զխիզարբուխեան ասորւոյն վասնզեալն մտրմով՝ որք
յանբարեաց ոմանց նախատեալք եղեն, զոր ծա-
նուցին նմա գրով։ 401։

Տեառն ներսխի ասորւոյն եպիսկոպոսաւնս և վարդա-

պետս և Համօրէն դասս եկեղեցւոյ ոլք յաւուրս ասոնկ արմատեննեաց ժողովեալք ի կոչմանէ տեառն գրիգորիսի կաթուղիկոսի եղբօր նորին, ի ձեռնադրութիւն զնա կաթուղիկոսութեան Հայոց։ 411։

Վասն կարգի վարդապետացն Հայոց Հիւսիսային կողմանցն որ ի յաղբատս և ի սանահին՝ առ պատուականն կուռն կաթուղիկոսն տէր գրիգորիս։ 426։

Տեառն գրիգորի պատուականին վարդապետացն Հայոց Հիւսիսային կողմանցն։ 433։

գովել լանիւրն բաղձա ցէ.
Ո՞յլ զի անվարժ՝ ի չարէ տա զէ.
առանաւարն՝ տաւէց կայր գէ.
քերթողական՝ մեծ արհես տէ.
չեղեալ ներհուն՝ լատարժա ևէ.
Ներկուղալից՝ անձն իմ լե ևէ.
Թէ ճոխաբար՝ բանիքըս չպատ մէ.
և գերագոյնն՝ յաւետյայ ևէ.
հիւծեալ խոսիք՝ փոքրըր ցոց ցէ.
Բայց նա ի շնորհս՝ ընդանդէ վէ.
յոլովս երկիր՝ բարձր երե էէ.
և Թէ պատշաճ՝ գրուիցեամբ չպատ մէ.
տկտարութիւնըս՝ ծանի ցէ.
Նակ նա այսու՝ զեր պքանչէ լէ.
գործով եղեալ՝ զարմանա լէ.
այ վեհագոյն՝ փառօք բազ մէ.
առ այ պատմօղ բան չհատա ևէ.
Բայց ըղ յեսին՝ կարգն երա կա լայ.
ըզ չսէր անձին՝ լռեալ ծա ևեայ.
մեծախոհի՝ օրէն վար կայ.
այ ոչ կիմատ՝ փարիցաման ցայ.
Ընկեր ի չառս՝ առաջի կայ.
աշակերտաց՝ բանի նո րա.
արձան կանգնեալ՝ սքեղծն կա պայ.
որք Հոխացան՝ կիմատ նո րա.
Ընդել բաշում՝ հոգի բազ ձայ.
առեղևանալ՝ զայս յարա կայ.
անցագ անուանըն՝ սէր առն ցէյ.

տարաշխարհիկ՝ հօտըն նո ։ ըստ
Անաղծեալ՝ ի սուգ՝ նըստեալ տո ։ ըստ
Անիծեալ՝ կարօտս ։ նոյ
Յորմէ երբեկ՝ ոչ թուլա ։ նոյ
Թէ նըշանակ՝ վարուց էմը ։ նոյ
Եւ թէ պատմել՝ ոք յառաջ ։ գայ
Սիրուէն՝ ի բանս՝ ուրախա ։ նոյ
Ի պքանչել՝ գործըն ցըն ։ ծուխ
Եւ բախտանաս՝ անձին իւր ։ տայ
Վակայն ողբայ՝ բանս տուա ։ ջինն
Ըզ ժամանակս՝ որ է կե ։ տինն
Յորում անփոյթ՝ առնեն զբա ։ րինն
Անկամանէ՝ ի չարըն նըկըր ։ տինն
Ո՛ւրայ ուստին՝ ուր գե գե ։ րինն
Ոչ իմաստի՝ տեղ երե ։ ւինն
որք բռատուչան՝ գնոյն թագու ։ ցինն
Եւ խաւարին՝ զկեռնա անց ։ ցինն
Ո՛ի առեղծող զմարդիկ տե ։ սինն
Եւ առնկնախից՝ ընդդէմ բա ։ նինն
արբուրջուքին՝ բերեալ զի ։ ժինն
Եւ չարութիւն՝ ըզ վ՛ուշա ։ պինն
Ա՛ռաստար թուլ՛չքն՝ ոչ կարաց ։ ցինն
Ածել՝ ի սէր՝ պատուհաս ։ նինն
իմաստութեան՝ դեղ արբու ։ ցինն
ատքա չիմար՝ ոչ զբաղա ։ ցինն
Ո՛րըս լըքեալ՝ ի բաց թո ։ ղինն
Եւ զանապատ՝ տեղ սիրե ։ ցինն
ընդ անմարդին՝ վարուք կա ։ ցինն

և յաւուրգաստ՝ երկնից մը ասին ։
Իսկ ոչին միայն՝ այժմ ընտրե ցաւ ,
որ մընդհանուրըս՝ ծանուս ցաս .
ծագաց ի ծակս՝ երևե ցաւ ,
պարծանք հայոց՝ տանըս ցուս ցաւ ։
Ը նորհօք փրկչին՝ աս յարգե ցաւ ,
որ և հոգւոյն՝ ամեն գը աւս .
յորում լըցեալ կատարե ցաս ,
և յիմաստից՝ չափըն հա աս ։
Հազարապետ՝ խորհրդե և ղաս ։
որ յայ՝ և ոչին ցու ցաս .
վարուքըն ջահ՝ պայծառաս ցաւ ,
խաւար նոքաս՝ փարատե ցաս ։
Ներկնից ի կէտըն փոքիթա ցաւ ,
և կարապետ՝ ոյդուցն և ղաս ։
ուղիղ շաւիղըն՝ յայտնե ցաս ,
հեառոդեսըս՝ գուռ ցու ցաս ։
Նանիւքն աղբիւր՝ յորդ հոսե ցաւ ,
ծիծաղատուէս՝ ծաւալե ցաս .
ինչ ընդ աշխարհըս՝ ծովս ցաս ,
և արբուցիչ մարդկան գը աս ։
Հեզս այս հոգի՝ խոնարհե ցաւ ,
որ յի՛ հանգոյն ցու ցաս .
լըսմանդ զօրէնս՝ միրոյ աս ցաս ,
ինչ ի վերջինս՝ հաղորդե ցաս ։
Ալեւրատէ՝ ոչ ձանձրա ցաւ ,
խորհրդատ ատրօք՝ վերահակե ցաս .
Կըզատդ պահոց՝ հոգիս ցաս ։

Տարմոյ կերեւոյթ՝ ուչ տխուռ ցաւ ։
Անշա տաղօթից՝ պատառե ցաւ ,
խոռք ընդ աչս՝ իւր քաղցուն ցաւ ։
Ի յատուածոց՝ ուչ յաղթ ցաւ ,
եւ ուչ Ի ծաղերն՝ հեշտուն ցաւ ։
Ա. յտիէս յատաջ հրկրտե ցաւ ,
վերջնոցն ոդջոյն՝ եւս մնաւ ցաւ ։
Ոնձև վախճան՝ կենացն հա տաւ ,
դա յայս վարուցս՝ ուչ թողա ցաւ ։
Օ այս քան շնորհօք՝ այր հրաչա կեաւ ,
գերապատիւ՝ պսակաւա ցեաւ ։
եկեղեցի՝ հայոց տե տեաւ ։
Ի բանմանցն՝ վարուցն տըր փեաւ ։
Ա՛ստ գոլովն՝ առ իւր կո չեաւ ,
զանձուկ սիրոյն՝ յայտնի ցու ցեաւ ։
հարկիւ հրամանն՝ նոցա առ հեաւ ,
առէք հոգիս՝ ձեզ զայրն ընտ րեաւ ։
Ի՛ զիեառնէրսն՝ Քահան ձեաւ ,
նշանացի՝ զիեառայն ցու ցեաւ ։
խորհուրդ Ի սի՝ ձեր ժողս վեաւ ,
զայն երկատէրն՝ ինձ լուծակ ցեաւ ։
Ժօրըն հնազանդ՝ ոդուացն է ղեաւ ,
ուսնկընդրուէ գործ կատա լեաւ ։
Ի խոյզ խընդրոյ՝ մեծին է լեաւ ։
փախստականօք՝ յատաջա ծեաւ ։
Ձեռըս յերկինըս՝ տարա ծեաւ ։
զինջուին հոգւոյն՝ յօժարին ա ծեաւ ։
գնա յատահձան՝ հարցըն հա նեաւ ։

և հրովարթեան՝ գրաւ լինէիր աւեալ ։
Ո՛ւրա լոյ հօտն՝ յառաջ ու ճեալ ,
աւետարանօք՝ նըմին յանձ նեալ ։
բանս այսպիսի՝ յառաջ բե բեալ ,
և ընդ օճեանն՝ տէրըն կո սեալ ։
Ո՞ւր ես աղաչեմ՝ հնարիօք լը ցեալ ,
և յիմասուց՝ հասի ժառա նեալ ։
Եր ի բաշխելն՝ առաւա ցեալ ,
այս բազմութեան՝ որ կարօ տեալ ։
Ահա լոյ տուա՝ բանիւ կոչ տեալ
Ո՛վ դանդաղիր՝ զգուշա ցեալ ։
Դիեա զլուխ՝ մօր մեր ծը նեալ ,
հայրենական՝ դլխով դը կեալ ,
Ո՛վ յարկս օտարոյ՝ ամրափա կեալ ,
գողոյն աւազն՝ ի տար սա ղեալ ։
այսպէս հովուացըն՝ բաղձա ռեալ ,
որոյ ձեռամբ՝ եղև պատ ուեալ ։
և գայլ օրհնա՝ որ առա կար ցեալ ,
կարօղ ձեռինն՝ հաստատ ցեալ ։
Ո՛վ երանեա պատուական՝ արգի մարդ կանն ,
պատուոյ արժան՝ այս վայել մանն ։
որ ըստ հոգւոյն՝ յառաջ կոչ մանն ,
հրաւէր յիշատա՝ արքայու կանն ։
կանխաւ իմաց՝ արքայու զեանն ,
ձեզ հայցուածոյ՝ ի հայցա տանն ։
կարծեաց յուսալի՝ օրհնու կանն ,
զարդ հանդերձի՝ ընդ հանդերձ կանն ։
Ո՛վ ես ոչխարի՝ յոյսդ ունէր տանն ։

Զեռս նորս առաւո՝ ազինս կան.
առաջանէր զամենե տեառն,
որք ջրոյն կենաց՝ կարօտս արբ մեան:
Ո՛չ իւրացանէին՝ հատակ մարդ. կան,
որք՝ ի մեղաց՝ առջերե ցան.
հոգիացոյց՝ հատեալն այն բան,
արդարութեամբ՝ կանաչեա ցան:
Նատիեալ ազինք՝ մեր փիլեե ցան,
երանգ երանգ՝ գունով ներ կան,
Ի նոր գարուն՝ ուրախս ցան,
չքեղ փառօք՝ Հոխ փայլե ցան:
Անարգապետինք՝ և խաղք ցրկե ճան,
յորոց անուշ՝ հոտ բուրե ցան.
երկնից երկինըս՝ վերա ցան,
աւրը բուրվառօքն՝ խընկե ցան:
Նոանկ որ ծարաւ՝ էր թորգո տեան,
զմատուռակեան՝ արբեալ ըզ բան.
անախտ երկրի՝ մարմին ըստաս ցան.
և երկնայնոց՝ դաս կարգե ցան:
Ո՛աքուր ազինքըն՝ զինե ցան,
և ներկրատեալ՝ յոյժ ճրագնե ցան:
Ի յաջակերէզ՝ աշխարհս կան,
լաւ օրինի՝ յաղթօղ գը տեան:
Ազգեալ մանկունք՝ իմաստնա ցան,
Ի հեշտութեանց՝ ոչ պարտե ցան.
ուրախարար՝ հօրըն գը տեան,
և վերստացեալն՝ առնուլ ջ ցան,
Ընտրյացն արբեալ ըզգաստա ցան,

ասա ապաշաւ՝ զըղջմանն կե ցան.
աչեացն ուղիղ՝ վարս ըստա ցան.
և անդ փառաք՝ պայծառաւա ցան.
Ա՛ներսէս յաղինայ՝ տունկ քե ըեալ.
յեկեղեցի՝ արմատա ցեալ.
գեղուղէշ՝ վարուաւո ըեալ.
և զանազան՝ պտղովք լը ցեալ.
Ձոց հաստատիչ՝ ոգւոց ե ղեալ.
աներեցուն՝ կեանս տու եալ.
քաղցր համով՝ ճաշակ շնոր հեալ.
որոց բանին՝ էին տո վեալ.
Ա՛ներսէս հանգոյն՝ առաքե լոցն.
աղ համեմիչ՝ անհամե լոցն.
Թէ ոք նեխեալ՝ յիւր անգա մոց.
կրակից արկեալ՝ արժան կե ղոց.
Անձն ասատիկ՝ հարեալ ՚ի խոց.
առաղջացեալ՝ ՚ի խնատ ցա ւոց.
ապա ՚ի Թիւ՝ խառնէր այ լոց.
զՀաւատարեալ՝ կարգ անդա մոց.
Ա՛ներսէս պայծառ՝ բոց բորբո քոճ.
և յաշտանակ՝ բարձըր նըս տաճ.
լընդ հանրական՝ ազգըս ծա պատ.
կաթուղիկոս՝ մեծ անուա նաճ.
աչեզանկան՝ տիպ նըմա նաճ.
յարևելից՝ տուն հաստա տաճ.
Ա՛ներսէս վերին՝ խորոց գե տող.
և խորհրդոց՝ տեառըն պատ մող.
կաւակարանացըն՝ Թարգմա նող.

Ծանծուխ բանից՝ բացայայ ՝ ՝ ՝

և զանազանն՝ հատակ մնար ՁԲաց։
Ո՞ երանի զերեսս՝ իւր հատցոյ ԱՔր։
զքանչելապէս՝ պատրուա ԿԷր։
Ի յընթերցումն՝ պարա ՊԷր։
և անդ աւգտ՝ զայնն ՃԼն ՂԷր։
Ո՞վ ետ արտասուաց՝ առատ բղխել ԽԷր։
առբ զերս հոգին՝ առագաս ՆԷր։
Ցաւ թէ յաշխարհ՝ երբէք նա ՅԷր։
Ճշմ արտրէին՝ փառս առաս ՔԷր։
Ո՞վ երանի պատուով գերզ Ճոխս ցաս։
այլ Ի գոյծդ՝ ոչ կատե ցաս։
Ձեռացն երկօք՝ վաստակե ցաս։
Ֆերըս գրել՝ մինչ Ճրագնե ցաս։
Որպէս հօրանս՝ ուրուց ցաս։
Պեղեցկատեսիլ գերըն կար պաս։
ընդ իւր պարգև՝ փոխան տաս Ձաս։
ՁՔև Ի մէնջ՝ տէրըն բար ՓԷր։
Ո՞վ երանի յաղօթս՝ առ տէր կան ՔԷր։
դէմ յանդիման ընդ նա խո ԳԷր։
մըտօք զվերըկէին՝ շնորհս տար ՂԷր։
և արտասուօք՝ գոհաբան ՄԷր։
Տրացըն տուր՝ կըշխու չաս ՆԷր։
ջանձն ազեցուխ՝ փոխանս ՇԷր։
ու ընկալեալ՝ նովև Ի ՈՒԷր։
և հաստացաս՝ զոր ինչ խընդ. ՌԷր։
Ո՞վ երանի անհաս՝ զանձըն ճըն ՏՈՂ։
նուազ կենօքըն՝ չարչա ՍՈՂ։
Ի հանապազ՝ պահս աշխա ՎՈՂ։

Մարմինդ ներկած՝ միշտ կասես ցող։
Անկնճռ յանհնարինն՝ ժամս ծօղ։
Ներքեն տրկատ՝ չեղև կա ցօղ։
Յոր միշտ ցաւոցն՝ հանդուր ժօղ։
Որ ընծայեաւ՝ անդ գոչ՚ի գոռ։
Ա՚ներախտ ներկին՝ իւր ներմա ներկ։
Հանգուցեալ՝ հօգն այն մե ճկին։
Հանգուցեալ՝ գաւթըն ևր մկին։
Յաղթութիւն՝ որք կարօ տկին։
Մարք և այրիք՝ առ առ հանգ չկին։
Այրե գլխով՝ գերիք գե նկին։
Որք գ՚ի բանդի՝ վշտօք տան ջկին։
գ՚ի սարդիսաց տեառնէն առ գկին։
Ա՚ներախտ վիրկէին՝ պատկեր գե ճեալ։
Ջեռուց և լզգուիծ՝ գ՚ի կիր ար կեալ։
Կրօնիւք անտխուր՝ և առ լրք կա ցեալ։
Վարժօղ բարեաց՝ ուսանո ղ ղեալ։
Վէրս ընդ կարգ՝ ուսմանց ան ցեալ։
Յանգ և պատշաճ՝ խրատու կըք քեալ։
անջինջ կեա կիր՝ ըղաս թա ղեալ։
որ առ գլուխ՝ կայ շարադը գեալ։
Ա՚ներախտ հրեշտակ՝ էր երկար ծալ։
գլխով մարմին՝ ոչ նիւթա կալ։
որ ՚ի վերջին՝ գարս և ՚ի կալ։
ուրեք չկայ՝ արժանա ծալ։
Ա՚նայն գառա՝ նա ձրգնա ծալ։
շնորհօք պայծառ՝ և փառա ծալ։
բաց արդ յերկինս՝ ի գառա ծալ։

և խմաստութ՝ ըղնաս վար ԺԵ.
Վերով մանուկն՝ զայս ողջոյ ՆԵ,
յինքն ըզ մեղուի՝ արհեստ քե ՐԵ.
շըտջի ՚ի բանս՝ և ժողո ՎԵ,
յանհուն ծովակաց՝ բեռըն կապ ՄԵ.
Խոկ որ սընոյցն՝ ՚ի սկըզբա ՆԵ,
զարմանաւոր՝ հոգին ղէ ՍԵ.
Մեծ խորհըրդոյն՝ ՚ի սպաս Կա ՆԵ,
և քահանայ՝ զնա ձեռնադ ՐԵ.
Ող յայս պատուէ՝ նախ եկա ՆԵ,
Հրեղէնական՝ զիրա ղը ՐԵ.
պայծառ զմայլինն՝ իւր ջուրջա ՐԵ,
՚ի յանդաստար՝ պահըս ՀԵ.
՚Ոգոյ աղօթիցըն՝ պարա ՊԵ,
զանձն ՚ի փրկիչէն՝ խաչ հեղա ՍԵ.
պատարագել՝ ոչ գործա ՐԵ,
զխոտա ընծայ՝ հօր նուէ ՐԵ.
Պատիան պարգև՝ շնորհի հայ ՃԵ,
առաքմունին՝ զմիտաւ ա ԾԵ.
խմաստութիւն՝ և բան ա ՍԵ,
՚ի տէր հոգւոյն՝ ինձ ընձե ԱԵ.
Հաշտ և հաւիտեան՝ ընդ այս հա ՉԵՐ,
զխաչափայտ ըղձիցըն՝ կաւա ՐԵՐ.
խմաստ բանի՝ անչափ շնոր ՀԵՐ,
խորից քըննօղ՝ զնա յօրի ՆԵՐ.
Ընդ որ յայս՝ փառըս Հոգ ԷՐ,
բարի խորհուրդ՝ զմեռաւ ա ԾԵՐ.
և զոր ինքն՝ կարգ տեաս ՆԵՐ,

անձամբ աւարտ՝ ըզ նա ա ձ-էր։
Ձ-աւատարիմ՝ ճառայ լի ձէր,
զքանիքարն ՚ի գործ՝ վարուց ա ձ-էր.
աւատատուկ՝ այրից շինուր ձէր,
և թիւ ՚ի նոյն՝ շահ ընդու ձէ։
Այս զհոգեկան՝ բանն որ ես ա ձէր,
ցընդել ՚ի յօդն՝ ոչ ախտ ձ-էր.
՚ի վար երկոց՝ մարմնոց մը ա ձէր,
զանձնէն ՚ի նէն՝ պարտական ձ-էր։
Ձրուցակ յաշխարհ՝ այս հատա ձէ,
ամուսնի յոյսով՝ երկրի գո ձէ.
յայտնի իմաստն՝ արտաքոյ ձէ,
ախտաժետի՝ բանըզն ը ա ձէ։
Բայց հետ հոգին՝ չբարձրացը ա ձէ,
զանձն ՚ի յեռին՝ կարգի ու ձէ.
զհոգևարքութեան՝ ուղն ընդա ձէ,
պատուիլ երբեք՝ ոչ յօժա ձ-էր.
Ցեսեալ զմանուկն՝ ծերու ձէ,
հայրապետին՝ հարաշա ձ-էր.
պատիժ անձինն՝ իւր վարկա ձէ,
Թէ գրուանաւ՝ լոյսն ծաղ ձ-էր.
Ընդերանոյք՝ աւ նա խո ձէ,
ածել ըզ շնորհն՝ ՚ի գործ քա ձէ.
ներսել յաշխու՝ վարդապե ձէ,
և հովուութեան՝ կալ ՚ի կա ձէ.
Լոկ խոհականն՝ յաւելոյ ձէ,
սերտ կամացն՝ հընազան ձ-էր.
ծաւալ ասէ՝ ես քոյ յե ա ձէ,

պատրաստա գործոյ՝ և հրամա եղէ.
Հանդէս ի հաւ՝ կարգօք լի եղէ,
կոչել պատիւ՝ բայձր ընդառ եղէ.
Ձեռնադրութիւնք՝ հօրն օծա եղէ.
եպիսկոպոս՝ մեծահար եղէ.
Ինձ վերին՝ կամք հաճե ցան,
ի լուսաւորչէն՝ գոյա ցան.
յեկեղեցի՝ հաստատե ցան,
ծառայ ի ծառէն՝ փայլե ցան.
Նորին ընտրեալքն՝ ոսկի ցան.
հոգւոյն կոչմամբ՝ առաքե ցան.
բարեպաշտութիւնս՝ քարոզէ ր ցան,
զաւետարանն՝ ի յայլ տա ասան.
Ոտքս շնորհաց՝ նշոյլ փայլ ցան,
ջահաւորեալ՝ տապոյլ ջեր մանե.
Ձեռայ Հեռուն՝ էառ վախ ձանե,
առնամարտել՝ ախտքն տա զանե.
Դարմանային՝ ժամքըն հա ասանե,
յամուց քաղցրիկ՝ ցօղք հոսե ցանե.
պատել հոգիքն՝ ըզ մայե ցանե,

Հայոց ազի՛նքըմ՝ ծառիե ցան ։
Ա՛շխատն ամէն՝ խաղաղե ցան ,
Քրիստոնէից՝ ազգ ըօրհ ցան ։
Եկեղեցիք՝ վահեաղք բա ցան ,
Ե վանորայք՝ աւաւա ցան ։
Ս ընդհատից՝ սիթուք ե ջան ,
աւանեըմն՝ ոչ յաղե ցան ։
Վանձնու֊թեան՝ սիրուղք ե ջան ,
անհնտական՝ վարս բաւա ցան ։
Ր՝ զ զանազան՝ սրբուա֊ղա ան ,
արդիատիր՝ հարբըն աե աան ։
վըրկչին անուանն՝ ըզ վարա ասան ,
ըզ նոյն հայցե՛ն՝ սիրէ՛ ի վախ ճան ։
Ա՛յլ որ նախանձոյն՝ ի֊ը վիսխան է֊ը ,
ապանձելագործ՝ և սրբեա աէ֊ը ։
Աքանչելագործ՝ խաչըս խընդ ըէ֊ը ,
սրբոց նըշխարըս՝ ժառ վէ֊ը ։
զգիրըս ցըտեալ՝ ի մի ա ձէ֊ը ,
ապօք զանձան՝ արմատաց նէ֊ը ։
կըցուրդ բարեաց՝ զերբայն ու նէ֊ը ,
որ յիմատից՝ վարժ մընալ է֊ը ։
միշտ ընթերցմանն՝ ապրա պէ֊ը ,

և Հայր խոլին՝ բանից լի նէր ։
Ոգու հրաժեշտ՝ ինքեան հայ ցէր ,
Հայրասիրութին՝ կամօք շար ժէր ,
Ճառում զարմանալին՝ ի գոյժ ա ծէր ,
և զանազան՝ բանս արտաղը ւէր ,
Օ Հաւատս ուղիղ՝ նախ գաւազ նէր ,
սրբոյն գրծեալ՝ բարձրը կանգ նէր .
Թախանձանօք՝ աղօթս ա սէր ,
Համբոյկն՝ տալիս ջա վէր ,
Ո ՚ւսն ուրհայոյ՝ ոգեա հաւատս սէր ,
զաղէտն ի մի՝ գոյծ աւար սէր .
սա և մանկանց՝ խրատս յօրի նէր ,
տասնաւոր՝ Թըւով բե սէր ,
Ճ արուկոնաց՝ կարգ ածէց նէր ,
տաղերգու Թիւն՝ ի ձահ սա նէր .
.քառեղը ձայնիւք՝ անջըտպե սէր ,
որ երաժիշտ՝ տուբ հոգւոյն է ր ,
Օ ւյրտուբենից՝ տուս յեղյե ղէր ,
խոհըտուական՝ զգուխըս դա սէր .
ընդ նոյն զանուն՝ իւր տուբ խաս նէր ,
և աւարտումն՝ հաւատս սէր ,
Հարցմանց յոգուց՝ պատասխա նէր ,
զաւրակոչանոյն՝ լուծա նէր .
երէք աղանդ՝ ուրեք շար ժէր ,
ձեծ զօրութեամբըն՝ խոսկա նէր ,
Հանգիստին՝ նամակ յղ ղէր ,
վերադանձիւ՝ գոյծըս խրա սէր .
տասիւ գինաս՝ յանդիման նէր ,

և քաղցրութեամբ՝ մըխիթա ։ քէտ ։
Լընթիւ են բանք՝ զոր նա խո ։ ոէտ ։
և անդամդաղ՝ մատամբք զէ ։ ջէտ ։
ցօժարական՝ կամօք եր ։ պէտ ։
և աննախանձ՝ ուսուցա ։ նէտ ։
ւ զբաղանաց՝ երբէք էպատ ։ րէտ ։
այլ ուշ միայն՝ և եթ ու ։ նէտ ։
խոկալը յիմաստս՝ և ոչ յա ։ պէտ ։
ի գիտութեան՝ զրուն զեզք ։ րէտ ։
ի ոյժգործական՝ փուռօք պատ ։ ռէտ ։
զի այգանեաւ՝ շնորհիւ փայ ։ լէտ ։
բայց ի պատիւն՝ չմեծամը ։ ռէտ ։
այլ ընդ խոնարհըն՝ վինջա ։ նէտ ։
Ընծայլ ի նուր՝ տգա քերդ ։ թեաւ ։
պարիզեւական՝ ազգըս ցըր ։ ռեաւ ։
զնք և հնազանդ՝ գրկեցոյս զ ։ ղեաւ ։
նախ օրինօքըն՝ մեծա ։ թեաւ ։
Հաւիտեան սուրբ՝ յոյժ բարձրա ։ ցեաւ ։
միոնչ յայտաբերըս՝ հրեշտա ։ կեաւ ։
պատ ի տես՝ տերանցն զ ։ կեաւ ։
պատարագօք՝ երկրպագա ։ գեաւ ։
Աբեթն ի հրաւէր՝ նուրըն հա ։ ռեաւ ։
ոտ հայրապետաւն՝ որ առաջ նըս ։ ռեաւ ։
նա գաւազան՝ և քօղ յր ։ ղեաւ ։
գերագոյ ըզ սիրըն պահան ։ ջեաւ ։
Նշխարան՝ առջ զօրս ։ ցեաւ ։
որ գերեզմանիւ՝ յայտնեցա ։ քեաւ ։
առ գանցըս մեր՝ հրապարա ։ կեաւ ։

պատառ և դղեակ՝ հանգիստ առ ասէաց ,
Յոմնաց արքայն՝ առ ինքն կո էնէաց ,
Ի Կելիկիա՝ յորժամ ե կնեաց .
Իւր հանգուցեալ՝ պատուով առ ոեաց ,
Հարցմամբ գերոց՝ անյաղթ գը ոեաց ,
Պետն յանտիւք՝ ժողովն ե ղեաց ,
Խրնդրօղ ոգւոյ՝ արագ ե լեաց .
ու Հանդիսիւ՝ Ի ձայն նա ոեաց ,
ունկըն դնելով՝ նոցա նուա ճեաց ,
Ինազուամ և այլ գործս վըճռա րեաց ,
ընդ որ բանիս՝ կարգի ան ցեաց ,
պատճառս սկզբան՝ նոցա առա- եաց ,
որ Հռոմոց՝ կըռայ կո էեաց ,
Պետս գերուելն՝ պարըս ոեաց ,
որ Ի գրախտէն՝ յերկիր Հո ոեաց .
գերբատ Ի սպան՝ նոցա կար գեաց ,
գկարիս մարմնոյ՝ որ ընձե ռեաց ,
Ո անօրինաց՝ սուրըն կար ճեաց ,
ոտքօք նոցա՝ երկիւղ առ նեաց .
գութ Ի գերէցաց՝ սիրտըն խա- ձեաց ,

և հրապարակ՝ սիրով կալը գէր։
Կնոջը վիճակ՝ զնոսին պատուհ կը,
ոչ և վախճան՝ կենդանց ու ծէր.
զերեզմանի՝ տեղ պատրաս ակը,
Ի զամբարան՝ տասն տղա հէր։
կենօք կեցեալ խաղաղա ուէր,
զինգոլիս՝ հանուրցըս ակը.
ցիտուն երէք՝ ամբս հուռս կը,
և ծերութեամբ՝ յոյժ վրատահ գէր։
Ալա հանդէսըս՝ գուռմա րէր,
և ծոցովդ՝ հրամանն հա նէր.
զեախտոպաս՝ առիւր կո չէր,
վանականաց՝ զհարըս կու տէր։
Յառեան աչեզ՝ կացեալ հո ակը,
նախ զիւր վախճանըն՝ գուշա կէր.
այլ յաջորդ՝ զկընի շնորհ հէր,
զերգեցկան յայսոյ՝ ներշանա կէր։
Խոկ նա զպատիւն՝ ոչ ընդու նէր,
ծանր Ի գործոյն՝ հրաժեշտ հայ ցէր.
զբերեալ նամակ՝ յառաջ բե րէր,
որ զհոգևականն՝ մխիթն յայտ նէր։
Այս անպիտան՝ ծառայ ա ակը,
չեմ հովուութեան՝ կարգայըդ էր,
վերջին առեղծոյն՝ լուծում Ի չ ակը,
Թերևս անգէտ՝ կեանքս իմ լի նէր։
Զայն ժողովոյն՝ բարձր եղ էր,
Ի սպասոյիցիւ՝ ոք վրէժս կո ցէր,
զհանապհսուրթիւնն՝ ոք ջընգա նէր։

պատուհասն էին՝ յոյժ- ցանկալի ՟ակր.
Նէրսէս ըզպատշաճս՝ գործն աւարտ ՟աէր.
Թախանձելով յառաջ բեռ ՟բէր.
գլուխս հանուրց՝ զընտրեաւն ը ՟ծէր.
յանդուն ընդ իւր՝ հրաւիրեաց ՟էր.
կաթուղիկոսանալ քոյր արկա ՟էր.
և գաւազան՝ ի ձեռս դէր ՟էր.
բազմահատչեան՝ զգեցուցեալ ՟էր.
եմիխարան՝ զանձօքն ա ՟ծէր.
Փեռոյատէս՝ զարդուք պճճ ՟էր.
գընթացն պատակ՝ քո՞ն եղեալ ՟աէր.
բազեկատածքն՝ ուրախ լի ՟էր.
սկզբոյ Հարսինն՝ ի գուշ ա ՟ծէր.
նահեղեցի՝ զաս ընդուն ՟էր.
զգեղեցկութիւն՝ հոգւոյն գի ՟աէր.
ընդ որ բերկրեալ՝ ուրախ լե ՟էր.
ապջատուբեալ սիրով լո ՟ծէր.
Ո՞ օրհնաբանիչ՝ իւր յորդո ՟բէր.
հաճ երդս առնուլ՝ աշօր հրա ՟էր.
պիտակաց՝ խընձոյս ա ՟էր.
այս հարսանեաց՝ օրըս սո ՟էր.
Մոգուհիքըն մոյր՝ յառաջ մնա ՟էր.
քաջքըր Քայնու՝ զիւեսայն պատ ՟աէր.
միտն ընդ միոյն՝ գումօղ լե ՟էր.
լրկեան յառաւ՝ փառօք հայ ՟ցէր.
Ո՞ւՀ որ զայս՝ ազգեալ ա ՟էր.
առաքն զՅերուսէմ՝ հայելն կո ՟էր.
փոխեալ յերկինս՝ լրման տա ՟էր.

۱ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۱
۲ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۲
۳ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۳
۴ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۴
۵ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۵
۶ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۶
۷ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۷
۸ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۸
۹ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۹
۱۰ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۱۰
۱۱ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۱۱
۱۲ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۱۲
۱۳ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۱۳
۱۴ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۱۴
۱۵ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۱۵
۱۶ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۱۶
۱۷ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۱۷
۱۸ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۱۸
۱۹ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۱۹
۲۰ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۲۰
۲۱ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۲۱
۲۲ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۲۲
۲۳ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۲۳
۲۴ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۲۴
۲۵ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۲۵
۲۶ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۲۶
۲۷ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۲۷
۲۸ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۲۸
۲۹ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۲۹
۳۰ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۳۰
۳۱ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۳۱
۳۲ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۳۲
۳۳ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۳۳
۳۴ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۳۴
۳۵ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۳۵
۳۶ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۳۶
۳۷ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۳۷
۳۸ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۳۸
۳۹ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۳۹
۴۰ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۴۰
۴۱ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۴۱
۴۲ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۴۲
۴۳ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۴۳
۴۴ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۴۴
۴۵ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۴۵
۴۶ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۴۶
۴۷ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۴۷
۴۸ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۴۸
۴۹ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۴۹
۵۰ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۵۰
۵۱ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۵۱
۵۲ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۵۲
۵۳ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۵۳
۵۴ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۵۴
۵۵ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۵۵
۵۶ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۵۶
۵۷ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۵۷
۵۸ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۵۸
۵۹ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۵۹
۶۰ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۶۰
۶۱ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۶۱
۶۲ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۶۲
۶۳ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۶۳
۶۴ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۶۴
۶۵ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۶۵
۶۶ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۶۶
۶۷ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۶۷
۶۸ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۶۸
۶۹ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۶۹
۷۰ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۷۰
۷۱ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۷۱
۷۲ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۷۲
۷۳ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۷۳
۷۴ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۷۴
۷۵ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۷۵
۷۶ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۷۶
۷۷ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۷۷
۷۸ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۷۸
۷۹ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۷۹
۸۰ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۸۰
۸۱ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۸۱
۸۲ مختصر فوائد، تمرینی تعویذ	۸۲

քնով տիեզերս՝ երկրի պես ան ։
Օ՜այս սքանչելի՝ համբառ լե աէր ։
ու ինքնակալ՝ յուշաց տի լէր ։
Ի ու ուեռ սրբոյ՝ հօր ։ յօժա լէր ։
և յեղ իրացըն՝ վարա հէր ։
Խոնհարդ տպա՝ Ի միա ա ձէր ։
հրեշտակ սիրոյ՝ աս. սա յՀ ղէր ։
պրով գպարիկեշա՝ անձին գա վէր ։
գիտուխազ ըղձիցըն՝ կատա լէր ։
Խոհեմագոյն՝ շնորհին մաղ թէր ։
գնառելա-թեան՝ յօդըն խրնդ լէր ։
քահե ըզցանկն՝ որ միշտուրմ էր ։
և գբերնատեսյուրա բաժա նէր ։
Վա յաղուչան՝ կամօք շար ժէր ։
յօժար արժան՝ սէրըն լի նէր ։
գութիղ Հաւատս՝ գըրտիլ պատա մէր ։
պատ մութիւն՝ յոյժ հատա նէր ։
Օ՜այս իմաստից՝ մտերն լե աէր ։
Ձեմպակութեան՝ յորդոյն ընտ լէր ։
ամբարակեաւ՝ գըրտիլ գի նէր ։
Տուիչ և Ի միոյ՝ աստ ատա քէր ։
Տէրըն սիրոյն՝ անկըն ընտա- նէր ։
Հեղն և Հանդարտն՝ ոչ ատբա խէր ։
Ասոյն ժողով Հարսնց ատ- նէր ։
առեւտական՝ Հանդէս գը նէր ։
Ո՜յրըն Հաւատ՝ յատաջ մտա չէր ։
գայթ առելով՝ երկիրպտա գէր ։
Մանուէլ ատքոյ՝ քա՜ տէր ։

խաղալ ողջոյն՝ առյ ձեղ ՝ի տէր.
Ցնեաղ սրտիդ՝ լինել կա մէր.
ղի գոյծ բարւոյ՝ ձեօք կատա րէր.
այլ հոգ բազում՝ խափան առ ևէր.
զնաւակս վոխան՝ լա ր առա քէր.
Գլուխ անկեան՝ լեր.քեզ մաղ թէ.
երկու ց աղբաւյ՝ որ սրիշ է.
զի շնորհ հոգւոյն՝ որ առ.քեզ է.
կատարեա՝ զայս տնօրի նէ.
ի միասին՝ ածեալ խառ նէ.
զախտին օրէնսդրին՝ նորա գէ.
այլև պատուհաս՝ իմ հնազան դէ.
զայս ընդունի՝ և ողջա նէ.
Հայրն հեզիկ՝ պատասխա նէ.
զար ինչ խընդրես՝ քննեմք ա ևս.
և զար տահման՝ գլուց խընդ. քե.
ուղիղ լինիմ՝ որ թերին է.
Յայնժամ ՚ի գլուց՝ բանըս շաղ ժե.
հարցեալ լուծումն՝ պահան ջե.
զարս պարտական՝ տուրըն հայո նե.
առ հայրացոյց՝ և վերկա յե.
Լամատաստէրն՝ այն հաւա նէր.
զպատասխանին՝ արձանագ րե.
գարձ աս արքայն՝ փութով ա ևս.
զվարս և ըղձան՝ կարգաւ պատ ժե.
Լաղճանքն ապա՝ կըրկին ա չէ.
հարմ ատուգիս՝ զայս Հանու էզ.
Հակեղեցին՝ մեծ հրաշա քէր.

Խոսքերը Քեռանըն՝ սիջնորդ	գիրն։
Հրամանն Ի հայր՝ հանէր վէ	րին։
Անակնկալութեամբ՝ սրբ առէ նըւա	տին։
գալ Ի ժողով՝ յայնժամ սե	ծին։
ընծոյեալ զհանդիսիս՝ որ յոյնք կու	մին։
Աբեծախտիսիոսըդ՝ և սքանչէ	լին։
գայթ էաւարով՝ առակ առան	ձին։
այլ Թէ անդամքին՝ նա ու՞ղիկ	ցին։
մընալ գիմաստ՝ Ի գործ և	րին։
Նայց արդ սղջոյ՝ նոճ ժամս	հեաւ։
գընձատոյ բանին՝ առաքն կու	ղեաւ։
կակաղ առ առ՝ ձայնիւ բառ	նեաւ։
աշխատ առնուլ՝ մըտօք և	ըաւ։
Կանգն Թերի՝ գործս այս Ոճ	ցեաւ։
սիրոյն շինուած՝ ոչ առ	ուեաւ։
Ճարտարապետին՝ վախճա	նեաւ։
և առնելոյն՝ հատոյն ե	ղեաւ։
Առաջին ձրագածքն՝ յառա	ջեաւ։
Ի հինս վարագ՝ սիրտ աշխա	տեաւ։
Ճարտարին ներհակ՝ սրտօք զի	նեաւ։
Ժիր ընձեռցեամբ՝ ըսկզբն կա	տեաւ։
Ը ըրջան ամբոցն՝ առյա մի	նեաւ։
Ի ծերս Թեան՝ սիս ժամս	նեաւ։
ապիւտրապետին՝ գօրս	ցեաւ։
գաւազանն յառ՝ ըզ նա հի	ճեաւ։
Նմին բառիւն՝ տերիկս	բերաւ։
նա գոհ ելեալ՝ գայթ ընկա	ղեաւ։
զոր պատուոյ անկան՝ Ի հա	մեաւ։

փրկչին հաղորդ՝ վերջոյ ե ՝ պետ ,
Յետոյ վերջին՝ կէտըն հա ՝ սեռ ,
վերադիմումն՝ հրատէր ե ՝ կետ ,
լուր աւետաց՝ նրման ե ՝ պետ ,
այլ մեզ ողջոյ՝ ձայն հընչե ՝ ցեռ ,
Յոգին սիրոյ՝ հուրըն վա ՝ ռեռ ,
շուրջանակի՝ արտասուք ՝ լեռ ,
պոյ մարդկին՝ ուշ հանգուռ ՝ ժեռ ,
յանդուգնին՝ նուիրըն կաղ ՝ մեռ ,
Անբուռնին՝ ախտըն սի ՝ րեռ ,
սասիկ ջերմանալըն՝ տագնա ՝ պեռ ,
պետք ե հրամայք՝ ուշ լինէ օգ ՝ սեռ ,
մարմնոյ ծառի կըն՝ թարշա ՝ մեռ ,
Ծառերն սիրոյ՝ հուրըն վա ՝ ռեռ ,
սրթեան՝ ի յայս՝ ե զուարճա ՝ ցեռ ,
Ի հանգըստեան՝ ժամն յօժա ՝ րեռ ,
ե յարուցին՝ առան անձկա ՝ ցեռ ,
Նա ե զաշխարհս՝ յայնժամ օրհ ՝ նեռ ,
այս նահատեսըս մեծա ՝ րեռ ,
վերադարձութիւն՝ վերջին շնո ՝ հեռ ,
արշաւոյս յորոց՝ վերսա ՝ ցեռ ,
Ի երկայնութիւն՝ յայտնի ե ՝ պեռ ,
քաղցրը բարբառ՝ առ մեզ ձայ ՝ նեռ ,
ես օրինօք՝ եմ ընթա ՝ ցեռ ,
և Ի ալտուկըն՝ առնչա ՝ ցեռ ,
Այս գհոգին՝ առ լը առա ՝ պեռ ,
ընդ յետուն՝ սերըն խոս ՝ նեռ ,
յերկնից խոստումըն՝ վերս ՝ ցեռ ,

կոչմամբ Հոգւոյն՝ պայազա տեալ ։
Ա՛ա գլուխդ՝ տեառն մնու ցեալ ,
Ի՛նեփախէ՝ տեառնէ վար ժեալ .
Եղբօր սրդի՝ նոցին ծը նեալ ,
և յարևակայ՝ սրբօք խրա տեալ ։
Ու՛ի կատար՝ ամաց Տա տեալ ,
բարեբարոյ՝ Հոգի սուս ցեալ .
շնորհիւ Հանգոյն՝ Հարցըն գը տեալ ,
այլ գեղ մարմնոյն՝ գերազան ցեալ ։
Նրկուց տերանցն՝ աջ լծակ ցեալ ,
եպիսկոպոս՝ ընտրեալն օ ծեալ .
ահարօնեան՝ կրցուդ կար գեալ ,
գեղեցազարս՝ աստուածա րեալ ։
Ու՛ի պաշտօնն՝ արթուն կա ցեալ ,
տեառն սպասու՝ Հպատակ ե ղեալ .
ինչ՛ի Հեռի՝ տեղ ընթա ցեալ ,
գործոյ իւրաք՝ անօրէն ե ղեալ ։
Յորում աւի՝ Հայրըն փո խեալ ,
զսրտին խընդրեալ՝ և ոչ տե աեալ .
անմբխիթար՝ մեզ տուգ ե ղեալ ,
և տարտակոյսըն՝ տարա ծեալ ։
Ո՛ւ որ խնամօղն՝ ե գրթա ցեալ ,
Հոգւոյն սրդմամբ՝ ըզ սա կո չեալ .
գոհմոթեան՝ փութացու ցեալ ,
յեռ պօղոսի՝ յաստէն ա ծեալ ։
Ո՛ւ սքանչելի՝ իրօք պատ ուեալ ,
զոր վայրաստար՝ բանս ոչ թ. ղեալ .

գոլ՝ծով զաղբերըն՝ կաւտա լթեալ ։
կաթուղիկոս՝ զընտրեալն օ ծեալ ։
Յաթոռ նախնեացըն՝ նըստու ցեալ ,
զնոյն գաւազան՝ պատուոյ տու եալ .
հուլսել ըզՅօան՝ հաւատաս ցեալ ,
անձառ միրով՝ ընդ իւր լը ծեալ ։
Ե նոյն ի վերուստ՝ սա ընկա լեալ ,
և գերապանց՝ յոգուն ց զը տեալ .
Որոյ յընդհանուր ըզրուէա կեալ ,
յիւր սեփհական՝ հօտին պատ ուեալ ։
Ա՛ստ խոհական՝ յոյժ կաս տա լեալ ,
գոյժ և ի բանըս՝ զօրա ցեալ ,
նոյն բարեմիտ՝ ընտ ենեամբ ե ղեալ ,
զօտարս ի սէր՝ բռնի ձը գեալ ։
Տուն թորգոմեան՝ մըխիթա լեալ ,
տովս ընտ ըզին՝ մտա ցեալ .
եկեղեցիք՝ խաղաղա ցեալ ,
կարգօք յաւուրըն՝ նըկար ատեալ ,
Ա՛յսպէս ասցու՝ վարուք կա ցեալ ,
զոր ասրամադրեաց՝ բանս կարճա տեալ .
լուսաւորիչք՝ երկրի ե ղեալ ,
ասպա յերկնից՝ լոյսըն փա խեալ ։
Ա՛յլ սրբ զաւանայ՝ բանս պատմա կան ,
դէմքըս հայի՝ ոլբերգա կան .
կանան լալոյ՝ առեալ բըլիւ ման ,
աղջագուրկ՝ զաւակ սիրա կան ։
Ա՛ստուածային՝ սէր սրբոյ զան ,
ներսէս հոգւոյ՝ մեր լըշա ան .

տեառէ և Հայր՝ դու գլխեա կան,
նախախնամօղ՝ և օգնա կան:
Վնըխոյս սիթուըս՝ քո նը ման,
ոյժի ժառանգ՝ հօրըդ փո խան.
առեալ զանդամքըս՝ մխա բան,
կայ առաջի՝ քո ողբա կան:
Ո՛ր բեմականքըս՝ քո պաշտ ման,
կարգեալքս՝ ի կարգ՝ և յաւուր չան.
Հանդիսանամք՝ յոր քո նըմնջ ման,
ասն կատարեմք՝ ուրախու թեան:
Պատուեմք ըզ Ե՛ր՝ այս գամբա ղան,
փառազարդեալ՝ երկնանը ման.
աստեղքս ըզգի՝ առեալ շըր ջան,
զայս բոլորքեալ՝ ջահքս որ շը ղան:
Ո՛ման ի՞ ձեռս՝ առեալ բուր ման,
քեզ խընկարկեն՝ ամենե քեան.
առեալ ակումբ՝ զերգս օրհնու թեան,
նոր եղանակ՝ փոխեն հընչ ման:
Ո՞ր մեր հոգւոյն՝ սէյ գա ղան,
տաճար սիթու՝ և օթա ղան.
եկեղեցւոյ՝ մեծ զգայա ղան,
երեսք արիւն՝ աննկրճա կան:
Ո՛րպէտ զըպրին՝ դու գործա ղան,
Հոգւոյ լեզու՝ և Հարսնա սան.
սրմռեալ շընորհք՝ ընդ հանրա կան,
պրակ օրհնէս՝ միշտ յաւէտ տեան:
Ո՞ւր ըզպատուղըս՝ քո շըր թան,
գրա և Թողէր՝ մեզ անվախ չան.

Ա՛ր դատեցար՝ կըշիռս մե ղաց,
Մաղթեաւ խաւսիւս՝ ի գիր կե նաց,
Ա՛րամեացիր՝ հոգւոյ ծը նօղ,
Ուղոյց եկեալ՝ քոյոց սի լօղ.
Յորց խըմեալ՝ եղեր պա հօղ,
Չարըն դէմ լեր չէղև կա լօղ,
Նայց արդ յերկինս՝ եղեր ե լօղ,
Խրայէլի՝ կատաք վերա ցօղ.
Պէտրէ կըրկին՝ տալ ես կա լօղ,
Չնարհեա լինիմք՝ ի քէն խընդ լօղ,
Ա՛ստուածդարձ՝ մեղ և վար ժող,
Ըզս ի յոգիս՝ Հատուցայ թօղ.
Ա՛ինչ անհնարէ՝ ոտոգա նօղ,
Եւ անճանճիր՝ մեզ քարո զօղ.
Ա՛րամեացիր՝ համանը ման,
տալը պէտրէն՝ մեծ ի վա խան.
Յաջորդ յաւիտ՝ նորին ար ժան,
Խոստովանեալ՝ ուղղադա ւան,
Ասդին ընդ հօր՝ ես միա բան,
Ի վատա ուրախ՝ անդադա կան.
Եր բոպեհաս՝ մեր փրկու թեան,
Ժողովրդեան՝ ձեր քաւու թեան.
Ա՛րամեացիր ստեղնեալ ծա ղիկ,
տալը շատաւիղաւ՝ պա նչա ւիկ.
պարթեւական՝ տան անդա նդիկ,
Ե թագաւոր՝ քաջմարտ տիկ:
Ո՞ղջոյն երթեալ՝ թողեր այժ միկ,
տաճար յերկինս՝ տալ քո նդիկ.

Ա֊բանախաւցիր՝ պէտըղ վարժ ՈՒԹ.
Ճաճուկ և նուրբ՝ գըլուց լուծ ՄԱՆ.
որ քընտուքեամբ՝ քոյ պատիւս ՔԱՆ,
Թողեր յերկրի՝ գրով ար ՃԱՆ.
Ա՛յդ գէն տեսեր՝ դէմ յանդի՛ ՄԱՆ,
և անկատօտ՝ գոս քընտու ԹԵԱՆ.
դոյզն ինչ և մեծ՝ ճագուն տղի ՄԱՆ,
տո՛ւր մեզ՝ ի տրտըմ՝ գիտու ԹԵԱՆ.
Ա֊բանախաւցիր՝ գըլուխ պատ ՈՒԱԾ,
զգայարանօք՝ պայծառա ՅԱԾ.
ըեզու և ունկն՝ և աչք ար ՐԱԾ,
մարմնոյս քեզ՝ էր զարդա ՐԱԾ.
Ա՛յդ՝ ի յիսուս՝ ես յարմա ՐԱԾ,
մեծ գըլխոյն՝ անդամ յօ ԴԱԾ.
ևցուք և մեք՝ ի նոյն խառ ՆԱԾ,
հօրըդ ոյդոյ՝ հնազանդ ե ՂԱԾ.
Ա֊բանախաւցիր՝ փեսայ բերկ ՀԵԱԼ,
յեկեղեցի՝ սիգաձե ՎԵԱԼ.

լուսոյ նըշոյլ՝ ի սա ծա գեալ,
արեգ ի մայր՝ վերատար ձեալ:
Երեսաւոքէմ՝ վերին մը տեալ,
և յանդրանկաց՝ խորան բազ վեալ,
ի մուտանալ՝ ի քեզ յանձ հեալ,
կոյս Հոլովեցըն՝ սիրե ցեալ:
Ա-բանասցիր՝ այջ արժա նի,
բաշխօղ պէտքն՝ առատձա նի,
բըժիշկ ախտից՝ մարդկան ազ գի,
ընդդէմ դիւաց՝ պատկառե լի,
Ի՞մ ի պետրոսեան՝ եւս պա րի,
Թագաւորեալ՝ ի յաղա նի,
Հայեաւ լինել՝ մեզ լսե լի,
զեկայք օրհնեալքըն՝ հայրե նի,
Աւետ ի Հայրապետ՝ ակր բարե նի,
Հանգիստ մեծ.
Հօրըն մեծի՝ լուսաւոր ջին,
պարթևաց՝ կան:
Ասպէտ և հաւ՝ վարդապե տեալ,
այլ Թագաւ կան.
այլ ի յայտնի՝ և լուսա տու,
ազգ յայտն փառ Թան:
Ընդայսպէս և զոս՝ լուսաւո րեալ,
ընդայսպա կան.
զ՚ի խաչատուր՝ և խրիմեան կան,
զամ աւետ բան:
Ի՞մ արդեամբըն՝ բանիւ յայտ նեալ,
զերիզատա կան.